

GÉCZI JÁNOS

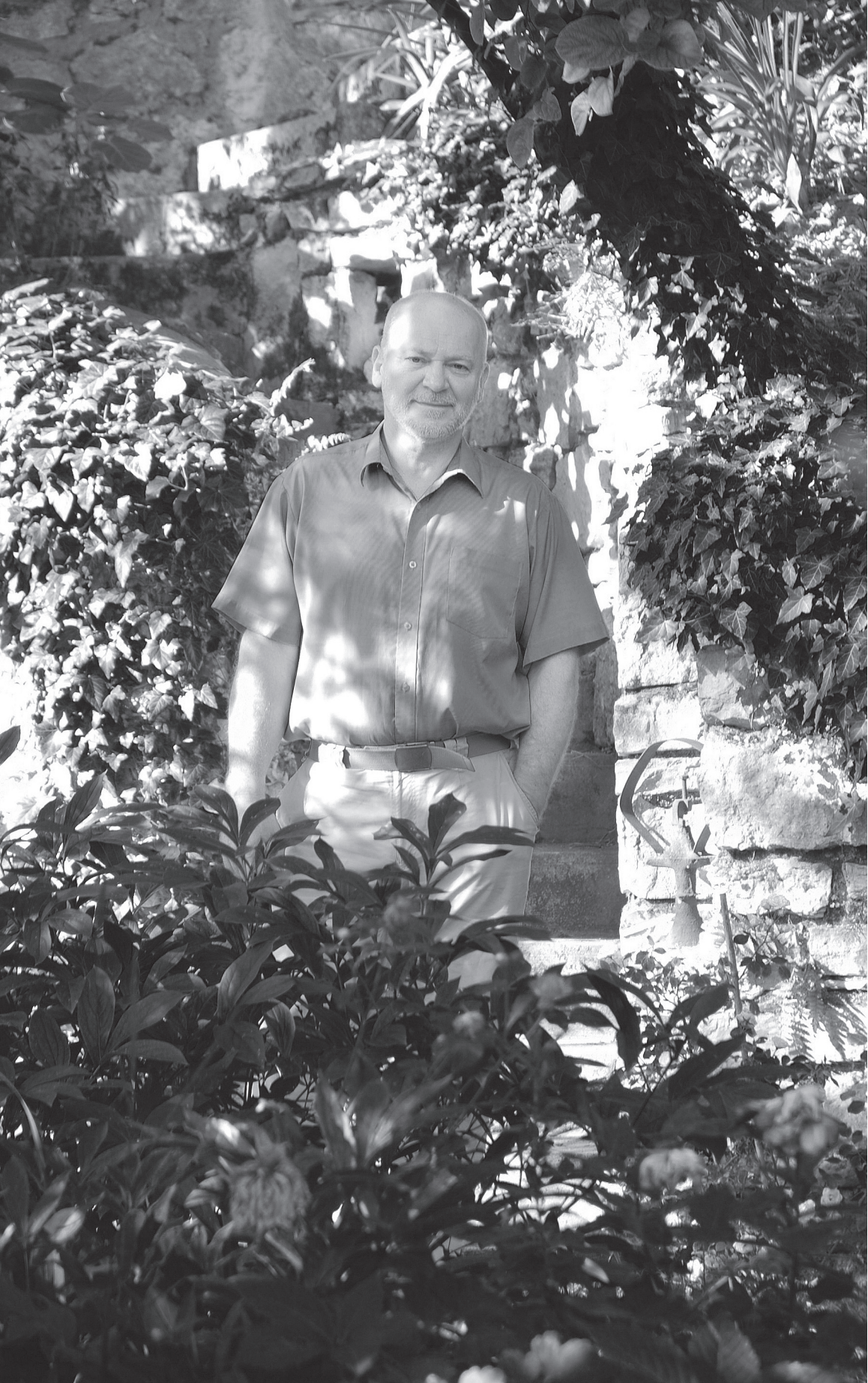
Múlik

Egy regény esszéi

Gondolat

Gécz János
MŰLIK

Géczi János

MÚLIK

egy regény esszéi

Gondolat Kiadó
Budapest, 2011

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás,
illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás
a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulásához van kötve.

Copyright © Géczy János, 2011
Fényképek © Kovács Endre, 2011

A borítón Lakatos Botond olajfestménye
(Upupa, 2009)

*www.geczyjanos.eoldal.hu
www.gondolatkiado.hu
gondolatkiado.blog.hu
www.facebook.com/gondolatkiado
www.twitter.com/gondolatkiado*

A kiadásért felel Bácskai István
Felelős szerkesztő Böröczki Tamás
A borítót tervezte Pintér László
Tördelő Lipót Éva
Szöveggondozó Simon Adri
Nyomta és kötötte Akaprint Nyomda
Felelős vezető Freier László

ISBN 978 963 693 321 0

Tartalom

Amíg lehet	7
A papirosra kerül	25
Kutyák, arkangyalok és angyalok	47
Gyakorlatilag elfeledhetetlen	83
Trachelospermum jasminoides	107
Paradicsom	125
Szenny, éhség és bazsarózsa	145
Elhullt flamingó	159
Hagyatéktoll	179
Bolondok háza	193
A kentaur: kollázs és dekollázs	205
Kakukkpogácsa	217
Bicigli	251
Kopasz daru	261
Most múlik	275
Zajtörténet	291
Hidegkút felől érkezik	309
Megemlítem,	329

Amíg lehet

A török kifőzde, ahová ébredés után eltámolygunk, barátságos és tiszta hely. Csípős, de nem a paprika erejétől markáns ízű húst kívántam az éjszakába torkollott vezetésben megmacskásodott s még merev tagjaimnak, hogy ellazuljanak; ajánlatos fölgyorsítani a vér keringését. Sütésre-tálalásra várva lehuppanok az ebédlő egyedüli szabad asztalához, ebédelő néger, arabok, zsidók és ázsiaiak közé; ifjak valamennyien, s velem anynyiban rokonok, hogy kispénzűek. Itt, Brüsszelben, ahol nagyobb a drágaság a rómainál, az efféle étkezdékben sem a legszegényebbek fordulnak meg, hanem az alsó középosztály, akiknek, kifejezetten a munkájuk miatt, nincs idejük a mindennapi főzésre. Ámbár vasárnap van, derűs és őszi, s étkezőtársaim a választásból jönnek-mennek: némelyikük zsebéből kilóg az árkus papír, amellyel a szavazóhelységben jelentkeznek. Belgiumban mindenkinek kötelező a szavazásokon részt venni. Azt hiszem, ez a demokrácia. A segélyek csak akkor folyósíthatók, ha az állampolgár leadja a voksát a soros választáson, s erről igazolást is beszerz.

A frissensült elkészültét várva bámulom a két étkezőhelyiségnyi – talán egy portállal lakásból kialakított – falatozót. A falakon az oszmán hősi múltra emlékeztető nyomatok, a rózsát szagolgató Nagy Szulejmán félalakos képe, valamelyik Isztambulba átránduló velencei festő munkája, meglehet, a Bellinik egyikéé, s a szultán lovas ábrázolata (a hadvezér lovával szügyig gázol a háborgó tengerbe, mögötte megdermedt had, a vízen dagadt vitorlájú hajók). A harmadik kép színezését és motívumkincsét tekintve e kettőt is felülmúlja.

Éjszaka van a képen, s a sötétet öt csonkig égett gyertya fénye deríti. Néhány perc, s elönt mindent: magába oldja a látványt, s mintegy az emlékezetnek átadva az időt, megteremti a múltat a vaksötét. Az ifjú, szőke és zilált hajú leány a földre rogy, s most, a térdben behajtott, maga alá húzott lábbal kuporgó alak panaszos arcával felém, a képet néző, a képet megidéző felé tekint. Szeméből zuhog a könny, leáztatja fekete szemkontúráját. Szűk, zsinóros mellénykéjéből előbuggyan dús melle, mintha a ruhadarab éppen csak imént volt sietve megigazgatva; kissé gyűrött, már-már pacuha viselet. A szoknya csapzott, s az ujjatlan cérnakesztyűbe bújtatott kezek riadtan bogozódnak egybe. A babaszerűen földre vetett, tehetetlen lány fején fehér rózsákból font, ámbár hiányos koszorú. S a földön szétterülő ruhán, nem a lány ölében, hanem a szoknyaalj öblében,

az előtérben, szirmaitól megfosztott rózsa, körbevéve szertesztét pergett, vörös szirmokkal.

A rózsa felülmúlhatatlan.

A kifüggesztett képen a megerőszakolt Seherezádét láthatom. Aminek egyként akad üzenete az iszlám és a keresztény vallásban felnőtt hívó és a magamfajta hitetlen számára. De ez az émelyítően érzelgős giccsfestmény túlmutat a szexuálisan meggyalázott, esendő és kiszolgáltatott leány ilyenféle bemutatásán. A meghatóan kétségbeejtő, a részvéteemet kierőszakoló lányka ugyanis mosolyog, rám szögezi csábos tekintetét, kérdően és kérően. Tökéletes a fogsora, fehér, szabályos, csak éppen a szemfogai akkorák, mint a jobban megtermett ragadozóké, például a gepárdé, avagy egyéb nagymacskáké, mondjuk a tigrisé.

Mintha farkas és tigris zápfogának keveréke alkotná a tarajos fogat, amelyet én ex cathedra vámpírfognak minősítek. E buja-élveteg, az erőszak áldozatának feltűnni akaró lény – jelentéktelen vámpír. Így bonyolódik tovább a hagyomány mintája, s válik romantikussá és gubancossá a közönséges helyzet. Rémregény alakja ez a több civilizáció hagyományát egyszerre idéző, törekeny, segítségére váró, megtiport figura? S ez az egyszerre kiszolgáltatott és uralkodó lény a modernségbe, az én életidőmbe így lép bele, így lehet jelen?

Az étel mindenesetre megfelelő. A festményen, annak erotikus, szadisztikus-mazochisztikus vonásain, erőszakkultuszán, esztétikai toprongján se a családanyák, se a mindenre kíváncsi, tág pupillájú gyermekek, se a pattanásos képű ifjak nem felejtik rajta tekintetüket, senki nem csodálkozik. Zabálom a pitámat, mások a magukét, s jóllakunk mindnyájan, akik ebbe az üzletbe betértünk.

Az első brüsszeli napom két további rózsás élménnyel szolgál. Október ellenére virágzanak az oly sokat megcsodált, füvek zsombékjaival körbevett fehér parkrózsák: ezek nyílnak minden áruval megtömött áruház előtt, s a körforgalmak úttesttel körbefuttatott közepén.

S a másik: életemben először rózsafagylaltot nyalog (eszem? – egyik rosszabb ige a másiknál e nyalánság esetén). Mégpedig grapefruit-fagyival együtt. Mintha Rodostóban lennék, onnan írja Mikes, hogyan készítik hóból és édes gyümölcsből az ízes-illatos ínycséséget, a sörbetet, persze csakis a tehetősebbek. Nos, én ezt a Mikes által megírt finomságot nyalogatom Brüsszelben, ittlétem első napján, a délutáni, halványsárga verőfényben, a Rue des Celtes elején, október nyolcadik napjának délutánján két órakor.

Ötvenvalahány évesen. És szerelmesen.

Éjjel, sötétedés után berohanjuk a várost: parkolóházat keresek autómnak, aggódom érte. Múltkori ittlétemkor gépkocsikat gyűjtogattak a közelben lakók, a helyiek szerint: némely arabok, igaz, nem az enyémet. Nekem, ki tudja, miért, a bal oldali visszapillantó tükrömet zúzták be.

Schumann, az Európai Unió eszméjét kitaláló politikus szobra előtt ismerős odor csapja meg az orromat. Átvágva a sövényen, hosszan keresem

az okát, mígnem rábukkanok a vasárnap negyedik, avagy már a hétfő első rózsájára. Harness 2002-es Well Beingje minden európai rózsahagyomány átírója, dűnnyögtem, amikor szagkomplexumából felismertem e rózsaválatozatot, még ez év tavaszán, az örök városban, Rómában. A szag, amellyel magához vonzott, a régi rózsák egyszerű és éppen ezért csábító illata: az olajrózsa citromos frissessége, kesernyössége és vágyat keltő intenzitása bújt el benne, pontosan az, amelyet a fagyaltomba is becsempészték. A szirmok, állapítom meg otthon, mikor a hengeres vázába öntött vízbe helyezem, hullámosak, szegfűszerűen szeddeltek, s a lazacpiros és barack-sárga közti átmenet pírját viselik. A bimbó olyan hasas, mint szokása a törökös kinézetű Darwin-tulipán bimbójának, kinyílvá pedig mély csészét alkot, amely színültig tele a hajnali szerelem testmeleg és nedvdús, kagylóhasadékra emlékeztető színével és szédítő illatával. Reggel erre a virágra ébredek.

Nyugodtan alszunk, de könnyen, ezért meg-megébredve, egymást meg-megérintve. Fejünk fölött, az ablakon át besüt a vajfényű telihold, sugara foltot hagy a takarónkon, mégpedig, mivel eleve kék a pokróc, nem sárgát, hanem fehérét.

Telehold van, telehold világolt akkor is, amikor idefelé jövet Frankfurt környékén rám esteledett. A sztrádán minduntalan észrevettem a visszapillantó tükrökben: hol csak egyszerűen, velem megegyező sebességgel követ, hol pedig jobbról vagy balról akar, érzékelem a reflektorsárga fényből, megelőzni. Én vagyok a gyorsabb: hamarabb érek ide: éjjel, amikor az utcán topogok, a Hold Brüsszel keleti szélénél jár, nem sokkal magasabban, mint ahogy elnyújtózik itt az alacsonyan rögzített horizont.

Kék takarónk megteremti a fehér holdfényt. A sztrádán száguldozva autóm visszapillantó tükre a motorkerékpározó Holdat.

Tavaly az Euralia kiállítássorozat részeként megrendezett, az orosz avantgárdot bemutató brüsszeli tárlaton jóleső érzéssel barangoltam. Nem azért, mert a kiállított művek java részét ismertem, hanem mert azok, amelyeket valaha is láttam és emlékeztem rájuk, elegendőnek bizonyultak ahhoz, hogy a többit, a javát megértsem, és olyannak érzékeljem, amilyenek. Nem kellett segítséghez folyamodnom, hogy a szobrokat szobroknak, a bábokat és díszleteket báboknak és díszleteknek, a filmeket pedig filmeknek tekintsem, azaz segédlátványokra, miként mankóra a lábát vesztett, nem szorultam. Malevics fekete négyszögét, a múzeumi felvigyázók dühödt pillantásaitól kísérve, mobiltelefonommal lefényképeztem; azóta ez az egyetlen, mindenhová magammal cipelt képalkotás. Úti szentképem mellett ugyan egy másik is létezik, de az nem művészi munka: Rotterdami Erasmus kézírata cenzúrázott oldallapjának felvétele; a brüsszeli emlékház emeleti, csarnokszerű, dermesztően hideg és huzatos kiállítótermében figyeltem fel rá. Szintén, mint arabiai szellem az üvegöld palackba, a mobilomba lett zárva.

Brüsszel, a város, nyitott. Az európai és a lokálist egyaránt támogatja, parkjaiban is ezt tapasztalni. Reprezentációs térségeit a nemzeti jellegre

utalások nélkül, úgy vélem, annak kizárásával építette fel, decens és elegáns valamennyi. A magánterek pedig oly kicsinyek, hogy a közép-európai sokat akarás sem tudna ott egyetlen cserépnyi, gyökérzetnyi szabad helyet találni, kivéve persze a belgák. A járdákban, egészen a házak tövében, két-háromtenyérnyi foltok, amelyeket nem borít faragott kő: így vagy úgy elkerítve, cseréppel, fémkarimával, műanyag cilinderrel védve humuszgazdag földecske, benne kevés, többnyire évelő növény: iszalag, szőlő, borostyán, s mindegyik ősrég. S mellette nem több, mint egy tő, folyton virágzó egynyári: csengettyűs fukszia, kis virágú petúnia, muskátli, begónia, kinek mi tetszik. Mintha reneszánsz flamand festményben járnék, néhol a fal mellett fölnövesztett természetes, formás örökzöld: magyal, madárbirs, ciprus vagy lombhullató, lilaakác, futórózsa, vadszőlő. A formás bokrok mindegyike hosszában ketté van szelve, s a megmaradó felével mind-mind a saját kiválasztott háza falához tapad. Térkímélő eljárás, kétségtelen, s ha a gazda kinéz az ablakán, akár a saját lomb saját árnyékában hiheti magát.

Marek Grechuta meghalt. Épphogy elmúlt hatvanéves. Nézzük B.-vel az interneten, halálhírének bejelentése után ezek jelzik megrendültségüket. Grechuta dalénekes, olyan a lengyeleknek, mint számunkra Cseh Tamás. Nem kérdeztem Tamástól, vajon ismerik-e, szerették-e Grechutával egymást. Annyira testvérlelkek, hogy akár rajonghattak, akár viszolyoghattak is egymástól. Marek Grechuta nélkül, tudhatjuk ezt, a hatvanas évek végétől nem vált volna Krakkó azzá, ami lett: Európa legkeletibb szellemi központjává, kontinensünk legotthonosabb szellemi metropoliszává. A nyelvfölöttiség birodalmában könnyedén sétáló színházak, filmesek, képzőművészek mellett, azok sikerének természetét ismerve, szövegközpontú dalokat énekelt; korosztályok döbbsen rá azokban életérzéseikre. A klubok és házibulik foszlékony világának reszketeg figurája ő, az este, hogy sorra keressük elő a dalait és videofelvételeit, legutolsó felvételeinek egyikén kétségbeesett állapotban mutatkozik.

Áll a színpadon, arcában nem található meg a kamaszkori, ártatlan, kecskeszemű ember arca. Mint mindig, most sem mozog. Nem lüktet a teste a zenével, nem jár keze-lába, egy helyre van cövekelve. Előre dől, mint akinek hátára nehéz súlyokat helyeztek. Vállá, a szorongókra emlékeztető módon, leesik, két karja, hogy törzse előredől, függőlegesen alácsüng, kézfejjével a levegő asztallapjára támaszkodik. A hangja sem a régi, hanem tört, fád és suttagó. Krakkóról énekel, utolsó száma ez, arról morfondíroz, hogy fényképek készülnek a városról, s ezek a képek akkor is léteznek majd, állítják a létezés szépségét, amikor a készítő, a gyors léptű turisták, az átutazók már nem lesznek.

B. sejteti, ott volt azon a nevezetes, utolsó koncerten, amikor a rajongói közül mindenki érezte, hogy a nagybeteg Marek búcsúzik. Ráncatlannak tűnt az énekes arca, mint az angyaloké, a tekintete tiszta, mint a beszélni nem tudó kisgyermeké. Úgy változott orcáján a kifejezés, ahogy a szavak egymásra következtek érzelmes nótájában, a testét pedig úgy

cipelte ez az éneklő fej, mint a nehezezként ráaggatott, hosszú ujjú zakóba öltöztetett, lefejezett rongybabáét.

Nyolc órára lehullajtja szirmait az egyik szál Well Being. Rózsaszín rongyhalom hever a dohányzóasztalon, s párolog belőle továbbra is a mennyország édes illata. Nincs halottszaga, de temetésszaga sem. A tenyerembe seprem valamennyit, és hosszan szippantom a levegőt, hogy később vissza tudjak majd emlékezni rá. Azt hiszem, könnyű, aszúra emlékeztető illata lehet; meglehet, ez a fáradt-öreg s mégis egyszerű és tiszta szag csupán azután alakul ki, hogy a szirmok aláesnek a szárnak, és a saját elmúlásukba, mint forró gyógyvízbe a beteg, aláereszkedtek.

Az éjjel amúgy alacsonyán szálló repülőgépek motorzaja ébresztett. A szemközti erkélyen, a sötétben nem lehet jól kivenni, valaki mereven áll. A telehold miatt – mondja B., aki amúgy sem tud mélyen aludni a hőség miatt. Magam inkább a páratelt levegőre fogom az álmatlanságát: a hideg ellenére nyirkos az ember bőre; zuhanyozás után ilyen, ha nem szárítja fel a vizet a törölköző.

Örömmel gondolok az azokat az éjszakákat követő reggelekre, amelyeken telehold jár és lóg az eső lába. Olyankor sok-sok új plakát jelenik meg a városi utcákon: a plakátragasztók éberek, s jobb dolguk híján ebben a napszakban dolgoznak. Rómában egykor arra a következtetésre jutottam, hogy nedves levegőben, zivatar után könnyebb a régi, idejét múlt plakátokat leszedni a helyükről, mint egyéb, szárazabb és melegebb időszakokban. Az eső nyomában jártam magam is, amikor plakátokat hasogattam, hogy majd másnap lefényképezzem azokat, illetve lehámozzam őket a falakról, hogy gyűjteményemet gyarapítsam.

Délelőtti munkám, a források rendszerezése és a korrektúra után, ebédelni készülve korábban indulok, legyen időm néhány etterbecki utcát besétálni. Másfél éve, B.-vel megismerkedésem kezdetétől fényképezem a 40-es házszámokat, s most se teszek mást. A nagy felületű, hasított plakátok mellett pedig a tépett-szaggatott-megroncsolt részletek, a változékony felületek közelképe érdekel: sem ez, sem az nem emberléptékű, éppen ezért a szemünknek sokszor váratlan, a kaotikust rendszerbe foglaló, a jeltelent jellel, a jelentéstelent jelentéssel felruházó látványban lehet részem.

Mára két magyar témájú plakát került ki az utcákra. A száztagú cigányzenekar koncertjére invitál az egyik: piros lajbis honfitársaimról tömegfelvétel látható, mind a száz hangszerész együtt, nem látni belőlük semmi egyebet. A csoportkép fölött a két korpuslens zenekarvezető, hiába hajolok közel a kicsike plakáthoz, akkor sem látom jól az arcukat. A másik plakát mérete sem nagyobb, tán A/2-es vagy valamivel terjedelmesebb a felülete. Ez pedig az 1956-os forradalom évfordulójának megünneplésére hívogat. Ízléstelenek, de ami ennél rosszabb: jellegtelenek a plakátok. A városi főtéren szombaton, 16-án fél napos ünnepség, négy esemény követi szorosan egymást, s mind zenei jellegű. Nyilván olyannak kell lennie, ami a turistáknak érdekes.

Két szép negyvenesre futok, fakó 40-es házszámra, kézzel festették a falra őket, túlon túl régen, s már olyanok, mintha nem is léteznének. Szí-nüket elvesztették, de kontúrjukat nem. S beleérték a falba, úgy hozzá-simulnak, mintha nem is arra pingálták volna egykor őket. Több felvé-telt készítek; majd kitalálom, miként ellenőrizzem, romló szemem csalt-e meg, vagy valódi a látványuk.

Amióta, talán négy hete részesültem a sors ajándokából, a jobbik bal szemem ideg- és érhártyája között hólyagocskák keletkeztek, s mintegy elromlott a retinám, s éppen az éleslátás foltjában, ha két szemmel nézek, élesen semmit nem látok. A jobb szemem, amelyet egykor majdnem szét-roncsolt a felrobbanó permetezőgép légtartálya, képes ugyan arra, hogy fókuszába bármit rögzítsen, de arra nem, hogy egyedül térbeli képhez juttasson. Kétdimenziós létre kényszerülök, s egyelőre harcolok ez ellen. (Emlékszem, gyerekkoromban olvastam az *Élet és Tudományban*, hogy so-káig azt hitték, a félszemű emberek kétdimenziósan látnak, de rájöttek, hogy nem. Viszont nem értették, miért nem. Aztán ráébredtek arra, hogy az egészen apró fejmozgások eredményeképp a félszeműek is képesek a teret észlelni.) S lehet, a szemeim miatt szokatlan látványok ébresztették fel ismét bennem a vizualistát: olyasmi ez, mint az ötvenes éveiben járó férfiak kapuzárási pánikja.

A magas és keskeny, alig ajtónyi és ablaknyi széles belga lakóházak bal oldala mindenkor omlatagabb, a tornyok bal oldalt elvesztik alapjukat, s a vízköpőket mindenhol lerombolja valaki. A kilincs szára megvan, de nincs töve, amellyel az ajtólapra erősítették egykor; ha jobbról pillangó száll be a képterembe, hamarabb hagyja el a bal oldalt, mint az eddigi tapasztalataim alapján várnám, és bal oldalról gyorsabban előznek majd meg a továbbiakban az utakon a járművek.

Az erkély, amely pontosan szemben függ a falon az itt második, ott-hon elsőnek mondott emeleti lakással, az utca fölé is kinyúlik. Nem lehet nagyobb néhány négyzetméternél, vaskorlát övezi, talán magasabbra is emelkedve kissé, mint az egy erkélynél szokványos. Amúgy a vaskorlát éppenséggel nem látszik, hiszen kartonpapírra vagy valamiféle merev la-pokra applikált plakátokat kötöttek rá. Az erkély napközben üres; az a néhány, cserépbe ültetett virág, amelyek oly hevesen virágznak, mintha fortyogó lelket lehettek volna a piros, tüzes szirmokba, jelzi csak, hogy va-laki ápoló: az erkély tulajdonosának felügyelete alatt állnak.

A teleholdas éjszakában valóban téblábolt valaki az erkélyen. Nekem ez éppen most Tóth Krisztina versét idézi. A Tóth Krisztina-vers, úgy, ahogy a Koncz Zsuzsa-lemezen van, szövegével, dallamával, énekhangjával együtt, szíven ragad, s nagyon megszorongatta azt, amit hirtelenjében megmarkolt. Nyilván, mert az én múltképemről is szó esik benne, arról, hogy nagyon hasonlatos a költőnőjéhez az én múltba való visszajárásom. Az emlékeink, amelyeknek mi a testünkkel, gondolatainkkal, érzelmeinkkel néhány napos vagy éves öröklétet biztosítunk, ilyen fájdalmas-édesek, porlékonyak, tűnékenyek, s tán ezért oly végtelenül fontosak. Szerelmek

és barátságok, hangulatok és gondolatok oszlanak szerteszét, mint az illat rózsája a szélben, vagy mint szálas-fehér-szemzugpiros báránnyelűk a németalföldi, nagy terű kék égbolton. S egyszer csak nem az ilyesfajta édenbe került múltdarabok fölött mereng az ember, hanem a hiányon, s majd aztán a kiürült, kopárrá lett édenen.

Mert voltak barátaim egykor, már tudom azt is, mekkora a hiányuk.

További hiányaim elősorolhatók. A kutya, akinek Dugó a neve. Egy magányos sziget, délen. Egy tenyérbe heverni képes könyv és egy jó, élesen látni képes szem.

Hiába erősítem mindenféle szerekkel mindig megpirosodó látószerveimet, nem vagyok képes megnézni a nevét a szemközti erkély piros virágú növényének. Látom-e a pécsi barátomat, aki négy napja levelet írt nekem, nem olyan hosszút és lelkeset, mint valaha, s ha kettétört mondatnyi terjedelmű, de mégiscsak levelet, ámbár semmiről se tudósított azon kívül, hogy elküldte a dalt? S nem látom az énekesnőt sem, holott kamaszkoromtól öröksége az életemnek, s némelykor kereszteződött életsorsunk annyira, hogy akár megszólíthattam volna. Nem látom a debreceni Nagyerdőt, középiskolás korom kedvenc tölgyesét, a gyöngyvirágosból feltápászkodó, görbe tölgyfákat, Tokaj hegyét, amelynek nyugati oldalán magányosan dűledező kápolnájában örömmel éltem volna első feleségemmel, s nem azokat a mondatokat, amelyeket rossz időben, alkalmatlan helyen, s tapintatlanul vagy gorombán ejtettem ki a számon.

Az erkély alá, a járdára sárga szprével egyetlen számot írtak. Amióta itt tartózkodom, reggel nyolctól délután ötig (hajszálpontosan beékelve a -tól és az -ig közé), csatornáznak, de úgy, hogy amely csőszakaszt reggel kibontják a földből, mint eret az izomból, feltárják a csövet, azt estére vissza is fektetik, összehegesztve, használhatóan, s vissza is temetik, és bevonják szuromfekete, pokolszagot árasztó aszfalttal. S napról napra haladnak az utca két vége irányába, s estével felírják a járdára hatalmas számokkal, hogy másnap meddig, melyik házszámig fogják bontani tovább az utat – s vigyék a lakók el, ha akadályt jelentenének a munkában, a gépkocsijaikat. S az utca számomra többségükben megpillanthatatlan lakói át is telepítik járműveiket: kínaiak, arabok, lengyelek, ki tudja, honnan származó, fényes bőrű négerek, keverék népek és egyebek. Az állat vonalszerű szakállal bekeretező ficsúr, aki walkmanjén szír slágereket hallgat, éppen úgy arrébb vonszolja kidekorált, éppen ezért tudhatóan ócska autóját, mint az a kistermetű járművét esténként a napi esőtől szárazra letörülő öregúr, aki kerékpárral hajt munkába, s minden reggel látható, ahogyan az utcára kilépve magára húzza sárga műanyag tunikáját, bokáját fényvisszaverő sávval övezi, s derékóvére macskaszemeket aggat, hogy a forgalomban messziről látható legyen.

Holnap ez az erkély, ismeretlen tulajdonosával és nevezetlenségben maradó virágával egyetemben, az utcazajból kiálló szirtté válik.

Sötétedés után nekivágok az utcáknak. Másfél óra alatt Etterbeekből Brüsszelbe, onnan St. Jostba, majd át Schaerbeekbe jutok és vissza. A főváros városkák konglomerátuma, s a saját önkormányzat az utcákon, a

házakon, a tereken meglátszik. Etterbeekre a fűfélék és a fehér rózsák, Brüsszelre a krizantémok és rózsaszín parkrózsák, Schaerbeekre az embermagas, rózsaszín rózsabokrok és a hatalmas örökzöldek éppen a jellemzők. B. ilyenkor is dolgozik, fordít.

Nyolcra érek vissza, az utca kihalt. Egy-két siető fiatal, kerékpárját toló hazatérő, s kivilágított, de üres szobák, ahová akár benézhetek, ha úgy adja a kedvem. De nem nézek be, megszoktam, hogy bepillantatok bárki család életébe, de nem vonzanak ezek a titkok. Egy üveg francia rosét bontok föl, kitart holnap estére is.

A Parc du Cinquantaire – a Jubelpark – 1880-ban készült park- és épületegyütteséből még hallatszik a moraj. Sok százan nézik a katonai avatást, ámbár hogy bármit látnak, kétséges: nyilván okkal, de a hatalmas reflektorok a nézőket inkább megvilágítják, mint az ünnepeket. Az épületek, a Musée de l'Armée, az Autóvilág szárnyai s a két, a londoni viktoriánus múzeumokra emlékeztető kiállítási csarnok ugyanakkor árnyékban maradnak. Egyedül az 1905-ben készített, a párizsi diadalív mintáját követő, központban álló, három árkádjában csattogó lobogóval hivalkodó építmény az, ahol fényár ömlik szét.

A park amolyan mindenek terület. Szokásos sétatér, de láttam itt lószobor-kiállítást, postagalamb-röptetést, vurstlis-virslis majálist s mostanság állami ünnepséget. A franciakert része vonz, mélyén az arab stílusban épített nagymecsettel, az elkerített, sivár iskolaudvarral, merthogy a mecset egyik része egyben iskola is. Az épület körül lefátyolozott nők tologatják a babakocsikat; felemásan, mert félig valamely arab módra, félig európaián öltözött férfiak trécselnek magas hangon, s köztük tréningruhás bürokraták futkároznak, sárga hajpánttal és olyan drága sportcipőkben, amely másnak, máshol több heti keresete.

A Musées Royaux d'Art et d'Histoire éppen a prekolumbán kultúrának szentel egy kiállítást. Korábban Tibetet választotta programja tárgyául. Tavaly meg a Transzszibériai Expressz útvonalatát. Nem mondhatom, hogy olcsók lennének e tárlatok, s nincs is sok látogatójuk. Magam, aki megörögzött tárlatjáró vagyok, amióta észrevettem a plakátokat, morfondírozom, ugyan a teljes napi étkezésem árán betérhetek-e a kiállítás termeibe, vagy nem engedhetem meg magamnak ezt a luxust. Egyelőre a parkot lábalom át, található benne néhány Meunier-szobor, s igyekszem velük megelégedni. Amúgy Etterbeekben a lakás környékén további két Constantin Meunier-szobrot fedeztem fel, az egyik előtt álló virágdezsából földet hoztam a szobában senyvedő növényke gyökereire. A belga szobrász realisztikus szobrai igencsak kedvelik, lehet, ez az, amit elviselhetőnek, a brüsszeli közízlésének megfelelőnek tartanak. Ámbár igaz, hogy e szoborműveket a mester életében állították fel, II. Lipót uralkodása alatt, amikor a belga függetlenség ötvenedik évfordulóját nagyszabású, reprezentálásra szolgáló épületekkel tették emlékezetessé.

Brüsszel kétségkívül legszebb parkja a botanikus kert. Úgy tíz kilométerre terül el a szív alakú centrumtól, északra, a körgyűrűn kívül, de közel

az Atomiumhoz. 1826-ban helyhiány miatt helyezték a városon kívülre a növénygyűjteményt. Meissében valódi botanikus kertre számítottam, részben sok-sok parcellában nevelgetett, feltáblázott növényre, és nem a természeteseket utánzó életközösségre. Azonban hatalmas, vaskerítéssel körbefogott angolparkban találok magamat, ligetekkel, hatásosan kialakított facsoportokkal, színes foltokkal, sok-sok tóval, melyekben mindenféle vízi vadmadarak élnek, köztük a nagyobb méretű, gonosz tekintetű, összeférhetetlen természetű lilikek, darvak, hattyúk; az egyik tó közepén romantikus kastély, máshol a bécsihez és a budapestihez ugyancsak hasonlós pálmaház, s az orangerium, amelyben önkiszolgáló étterem üzemel. A parkban a növényfajoknál több emberegyed nyüzsgő, elegáns, ezüsthajú és reszketeg kezű hölgyek, a pohár barna sörüktől megkötyagosodó, gomblyukukba virágot tűző, gavallér, vénségesen vén urak totyognak, botoznak, arasznak és kerekeznek, a magam ötvenkét évével biztosan a legfiatalabb látogató voltam. A sötétszőke hajú B. pedig, a maga negyvenkettőjével, a másik. B. szeret sétálni, de többnyire én tettem azt helyette. Most ez kivétel. Együtt sétálunk.

Az orangeriumban nagy írisz-, kövirózsa-, hortenzia- és áfonyagyűjtemény nevelkedik, de minthogy az ősz derekán járunk, lecsupált gallyak, barna levelek, leszáradt virágszárak fogadnak. A gólyaorrokából, pedig ugyancsak érdeklődöm újabban irántuk, kettőt ha látok. A rózsákból se többet, a floribundák némelyike virágzik itt-ott. A kert könyvesboltja azonban kitűnő. Húsz évvel korábban kiadott szakkönyveket éppúgy lehet vásárolni, mint a két hete megjelentet, s ismeretterjesztő művekben sincs hiány. Órást kotorászunk a rózsákötetek között, nagyon áhítozom Besler késő reneszánsz florilegiumának hasonmás kiadása után, de végül két másik könyv tulajdonosává válok, Phillips és Rix rég óhajtott, a ma sikeres kertészeti fajtákat bemutató alapkönyvé, s a mindennapi virághasználatot bemutató, bosszantóan túlillusztrált művelődéstörténeti kiadványé.

A leveleim között Felvidékről érkező akad, hajdani barátom és szerkesztőtársam jelentkezik, ki tudja, miért. Azaz tudni, hiszen megírja: visszaköltözött szülőföldjére és megnősült, s mintha betegeskedne, de erre pusztán következtetni enged. Dicstelenül és egyik napról a másikra ért véget közös életünk és nekem kedves munkánk, ámbár meglehet, igazsága is lehetett utolsó vitánkban, amelyet szövegszervezési eljárásaim kapcsán süvöltözött a telefonba; nem tudok önfeledten örülni váratlan jelentkezésének. Sérelmem újjáéled, nem is a tény, hanem az, hogy aggályait egykor évekig visszatartotta, s nem igyekezett rettenetes gondjait sem sejtetni, sem pedig megosztani velem. Pedig sokat köszönhetünk egymásnak, ha mást nem is, a másokra való figyelmet. Igaz, így is sok hálával tartozom neki. Amikor Párizsban járt, hozott nekem a Père Lachaise temetőben készült fényképet, a válláig érő rózsabokor néhány virágára úgy mutat rá, mintha a piros és sokfejú sárkányra szegezné mutatóujját.

Szombat ellenére középdelutánig dolgozom: telefonálás közben kibámulok az ablakon, a szemközti házaknak nemcsak vonalban van a tető-

ereszük, de a tetőzet alatti oromdíszítés – fából készült mind, s mintha kicsinyített várfaloromzat lenne – is hasonló. A lakás, amelyben mostanság élek, üres, aztán beszáll hozzám egy atalantalepke, s ott marad hosszú ideig velem. Amúgy most az a válaszra váró kérdésem, hogy a jobb oldali házak második emeletéről miképpen lehet szembenézni a másik oldal ugyanolyan magasságban elterülő első emeletével. Majd B. veszi észre, este, pikkelyes szárnyú lakótársamat, s engedi ki, a szabadba. Otthon anyám kertjének besztercei szilvafáját késő ősszel ilyen piros szárnyfoltos, nagy pillangók repesték gyümölcshullás idején körül.

Közben B., aki az 1956-os magyar eseményekkel ismerkedik, fölfedezi, hogy Zbigniew Herbert október 23-án beszédet mondott a Batthyány-örökmécsesenél. Hogyan lehet az, morfondírozik, hiszen az elérhető lengyel kézikönyvek szerint a költő először csak 1958-ban hagyta el Lengyelországot.

Hazafelé, a metróból kijövet falevelek kavarnak a föld alatti folyosón. Falevelek utaznak az emberektől üres mozgólépcsőn lefelé, s majd a levegőbe emelkednek, és némelyek, sikeres landolás után, megindulnak fölfelé, a mozgólépcső fényes, a város lakófelszíne felé emelkedő járólapjaira telepedve.

Tizenöt fok van megint. Otthon fagy, a kertemben is. Itt a járdára vagy a háztetőre leülő havat sem ismerik. A tengeri áramlat miatt a tél meglehetősen őszi, ezért, hogy a parkokban élő kenderpálmák ugyancsak természetesre nőnek. A botanikus kertben az araucária tíz méter magasra ágaskodik, s bizony ezt huzamos idő alatt érhetne csak el. Ma meg két olajfával találkoztam, a központi pályaudvarral szemben, a bankszékház tövében éldegélnek. A fehér rózsák pedig bolondos módon habzanak, látni, ahogy sietve bontják bimbóikat, hogy maradjon idejük a déli és kora délutáni fényben napfürdőzni. A tejszínű szirmok peremén cérnavékony vonalak: valaki, gondolhatnánk, piros ceruzájával körberajzolta valamennyit, holott csak az éjjeli hideg tette ezt. Látom, éjszakánként, amint egy öreg, szürke és nedves szagú férfi, akit hidegnek neveznek, fel és alá járkal Brüsszel utcáin, megtalál minden rózsát, amely kapkodva virágzik és vértelen, s belenyúl a szirmaikba, hogy átrajzolja, beléjük vesse a jövőt, a mainál is hűvösebb holnapot, s a holnapinál is hidegebb holnaputánt.

Azt hittem, hogy Amszterdamban ugyanaz a városi növények helyzete, mint itt. Túl azon, hogy Hollandia mint táj a belgánál élhetőbbnek tűnik, legalábbis annál, ami Belgiumban nem az Ardennek. Nos, a hegyeitől és hegyi folyóitól megfosztott Belgium szégyentelenül unalmas látvány, nincsenek smaragdzöld mélylegelői, önfeledten pirosuló kecskerágóbokrai, de egyetlen magától kesze-kusza fűszála sem, olyan egyhangú. A hollandi táj részletekben gazdag és élményeket bőven kínál; még az ege is sűrűbb-forgóbb, mind a fellegek, mind a madarak, mind pedig a csapkodó szélmalomok lapátjai kapcsán. A Rijksmuseumban, ahol a holland mesterek képei láthatóak, az összes tájképen mindez ellenőrizhető.

Nem tudom, más múzeumlátogatók hogyan vannak ezzel: a kiállítási terület nagyon szép, a falak egyszínűek, s ugyanazzal a színnel van festve a mintázatuk, amely olyan, mint a bíbor kelimen a kármin gránátalma- virág, a művek megvilágítása egyenletes, illő arányban keverednek a képek a szobrokkal, bútorokkal, porcelán- és fémtárgyakkal, nemesfém-ből készült edényekkel és fegyverekkel, bennem, a látogatás végével, mégis hiányérzet ébred. Belátom, jó, ha a képek melletti táblákon olvasható, miért figyelemre méltó ez vagy az a vonás a műtárgyon, de ugyancsak röhögtem azon, hogy a látogatók java csupán azt képes látni, amire a mondatok rámutatnak. Frans Hals részeg férfiúja, Rembrandt kerek szemű, barna festékekben gazdag önarcképei, a nagy delfti mester, Vermeer négy képe az összesen megmaradt tizenkettőből, Jan Davidsz de Heem, Hans Bollongier, Pieter Claesz csendéletei lenyűgöznek. Otthon érzem magamat, kezemre ülnek a madaraik, vállamra hullnak a faleveleik, iszom vizüket, csatangolom utcáikat, eszem száraz sajtjaikat, csak ne bámulnának annyian meg, ha két percnél hosszabb időre megállok egy-egy mű előtt.

A holland ősök élőlényidézésének két formája alakult ki: a lakóterekben és az udvarokban legfeljebb egy-egy növénynek ha jutott hely a teraszon ülő férfiú mellett, az ablakmélyedésből virágcsokor kandikál elő, a házaspár nőalakja mellett lonc, a férfiú körül borostyán burjánzik, pufók éger áll a beginaházak közötti térben, hátul meg, az alakja után azt gondolom, tölgy, mégpedig kocsánytalan. Semmi egyéb. Kertet ugyan itt-ott látok, de csak zöld, friss foltként, ahol gallyak gubanca, színes pöttyök virága nevelkedik. Az élőlényidezés másik formája a csendéleteké. Csupa-csupa olyan festmény, amin olyasmit látni, ami nincs a valóságban. A februárban virító hóvirág és tűzike mellett márciusi, májusi, júliusi és októberi virágzású növények, kizárólag a növények virágjaiból állítják össze ezeket az élethű bukétákat. Amelyeken legyek, dongók, bögölyök, lepkék és pillangók, bogarak, sáskák és szöcskék, tetvek és bolhák, darazsak és áldarazsak, pöszörlegyek és torpedótestű szenderek mászkálnak.

Így is, úgy is allegóriák. A kis csokor a protestáns életmód erényeit, a lonc a nő hűségét, a borostyán a férfi társához ragaszkodását, a tölgy a kitartást jelenti. Miként a csendéletek virágainak és ízeltlábúinak erkölcsi értelem jut, mindegyiknek más és más. És ezeket szokása a képek nézői-nek mintegy szavakból mondattá olvasni, ahogy pillantással azonosítják, majd pedig megnevezik a dolgokat. A protestáns puritanizmus, a természet allegorizálás, a vallásos kegyesség megnyilvánulásai a festmények, amelyeknek a jelentésrészleteket nem ismerő, de az egységes jelentés után mégiscsak sóvárgó utókor adta a csendélet műfaj nevét.

A múzeumban az nem tetszik, hogy csendéletet jönnek nézni az emberek.

Eszerint persze én bizonyosan nem vagyok Amszterdamba való, hiszen Amszterdam a toleránsok városa. Békével megfér itt a templom lábához épített, veres selyemmel tapétázott kabin, amelynek kirakatában a prosti-

tuált gyakorlottan végzi a mesterségét, és a nagy nyilvánosság előtt kényszeríti ki a vendégből a kéjt. A kávéhoz marihuánát szolgáltatnak fel, amelynek elszívásáért büntetés nem jár. A virágpiacon órákig tapogathatom a dáliák gumóit, s a melegbárban nem kelt feltűnést, ha heteroszexuális térbe, mert kitűnő az ott rendelhető – tizenhatféle rizzsel készített – indonéz tál. A városban hűvös uralkodik, a csatornák, a grachtok partján metszetlen koronájú fák nődögelnek, hársak főleg, csepeg a leveleikről a vízzé alakult pára, s mindenki nyugodt. Másrészt józan. Itt sok lakással rendelkező úr a saját anyjának is, mert rend a lelke mindennek, bérbe adja a lakást, pontos ára van a templomlátogatásnak, kétszer olyan drága a kávé, mint Antwerpenben, de kétszer olyan jó is, s a célszerűség és a polgári hasznosság kézen fogva járnak. Nincs itt semmi katolikus léhaság és fiesta, csak a liberális morál.

A fehér rózsák pedig ott nőnek, ahol tudják, helyük van.

B. mondja, hogy Marek Grechutát a Rynek sarkán álló, gótikus oltáráról nevezetes Kosciól Mariacki nagy hajójában ravatalozzák föl. S hogy a krakkóiak az énekesnek oly fontos térről betérve egyetlen szál rózsával, pirossal vagy fehérrel búcsúznak tőle. Grechuta skizofrén volt, s kezelés alatt állt: kórházban tengette életét régi idők óta.

Nem tudom, ezzel magyarázhatom-e a két össze nem illeszthető színt. Amint azt se, mi az oka, hogy katolikus szertartással búcsúztatják az elhunytat. A piros és a fehér együttes használatával, s különösen a rózsák által, sejtem, vagy talán érteni is vélem, a vértanúságra utalnak, s a mártírok véráldozatuk révén megszolgált, a végítéletig számukra biztosított helyére, a paradicsomra. Ahol a legfőbb mártírral, Jézussal tölthetik együtt az idejüket.

B. kinevet, s mondja a kétségtelen megoldást: a két rózsza a lengyel zászló, nemzete színét idézi, ő csak tudja, hiszen lengyel. Ne feledjem, hogy nem is olyan régen hasonlóan naiv virágszimbolikával éltek Erdélyben a falvak magyar népei. A posztmodernitás taglója ismét tarkón talál. A tények rögzítésén túl nem szabad a mintázatukat értelmezni, skribálnám föl a jegyzettömbömbbe, ha lenne ilyen. (Úgy látszik, minden diszciplínának van ilyen naiv empirista periódusa. Manapság azonban nemcsak a filozófus, az irodalmár, a történész látja úgy, hogy nincsenek tények értelmezés nélkül, hogy a műalkotás csak értelmezve, az értelmezésben létezik, de már a természettudományban is elfogadott, hogy a tények pontos rögzítése lehetetlen, hiszen a megfigyelő óhatatlanul befolyásolja a megfigyelt tárgyat, eseményt vagy jelenséget. Akkor tehát inkább azt írom: a megfigyelések rögzítése. Hiszen a megfigyelés már óhatatlanul értelmezést is tartalmaz.)

Belefúrom az orromat a pohárba, nézem a nevető B.-t, egészen keskeny a szeme, szürcsölgetem a rosémat. Spanyol. Az a neve, hogy Vega Libre. Főtt tésztákhöz és keleti ételekhez ajánlott. Mivel száraz.

B. szeme mindig száraz.

Az ételek menten a rosé elé állnak. Itt gyakran eszem kínai ételeket, szeretem sokféle ízűket és változatosságukat, de egyetlen alkalommal sem jutott még eszembe, hogy bort igyak utánuk. Holott minden egyébkor meg-megiszom a boroscskákat, levecskéket. A rózsza pedig, a fehér és a piros, a lengyel nemzeti színek idézői, Marek Grechuta ravatala elé tolakodtak. Ugyan, mit szólok majd én, hiszen a beszédet, s egyáltalán a legtöbb kommunikációt föladtam, csak azért, hogy azok véletlenül se furakodjanak a szövegeim – a vers, a képvvers, az esszé, a széppróza, a tanulmány – elé, ha egyszer csak azt tapasztalom, a saját kommunikációim valamelyik suta, félrerajzolt maszkjában, megfosztva a sok jelentéstől, ott bohóckodik majd valamely alkotáson? Szeretném hinni, a rózsza felülmúlhatatlan.

A rosét ráadásként vesszük, a porszívó mellé. B. évek után elfogadja, hogy Brüsszelben él, s hogy nem csak átmeneti pillanatai léteznek az életének. Tegnap említette, hogy talán kellene a lakásába porszívó. Majd, néhány perc gondolkodás után: újabb székek is. Valóban, a két olasz stílusú, azaz fémvázás, bőrülékes szék megromlott. Mintha késsel hasogatták volna össze az ülőlapot, mély hasadékok húzódnak rajta, a peremük sárga, mint a Mars-felszín közetének pereme. Most láttam éppen a Mars-ról készült fotókat. A tenyérynyi kép szélessége 250 méternek felel meg. Mintha az Eiffel-toronyból nézném a tájat magam alatt: 30-50 méteres gyűrt-tört-hullámzó kőzettorlaszok. Ez a Mars.

Az égbolton nem találnám meg a Mars nevű bolygót. Régen néztem az éjjeli Tejutat. Ebben az augusztusban egyetlen alkalommal sem. Foglalt volt mással a szemem. Nézem az éjszakát: Brüsszel aludni készül. Az erkély, szemben, szintén. A képviselő-választás után, bár nem aratott sikert a plakátember, a plakátja itt maradt. De Wolf úr feliratozott képe közrefogja Karkan kisasszonyét. A kisasszonyban van valami vámpírvonás. Meglehet, csupán vamp. Az erkély alól, a járdáról eltűnt a korábban odafestett sárga számjegy. Felbontották s megjavították a járdát, a világos festék pedig lekopott. Úgy volt csinálva, hogy éppen egy napig létezzen. Az ablakban agancs- és vasvillaszerű kaktuszok, s mert a belga ablakok többnyire akkorák, mint mifelénk a kirakatok (vagy kicsik, mint az iskolás füzet négyzetrácsos füzetének a lapja), ezért e kaktuszok nagyok. Évtizedek óta élhetnek itt, volt idejük beleterpeszkedni az ablakba.

Ennyire öregek lennének a szemközti lakás lakói? Ennyire, hogy a tizedik nap figyelés után sem pillanthatók meg? De ha igen, miért áll a lakók közül valaki, egyvalaki, némelyik éjjelen ki a virágzó növényekkel, a három plakáttal és a vaskorlással körbevont, erkélynyi nagyságú, emeletmagasságban élőnyúló betonlapra?

B. csendesén figyel, amint az esszémet javítom. Azt mondja, ha másnaposan is jónak fogom látni, akkor valóban megfelelő. De a szemközt lakókról három év után sincs semmi mondanivalója. Sosem látta őket. A nevüket se tudja, amit én már igen. Nem hajlandó a plakátokról se leolvasni. Francia nyelvűek, és itt szégyen franciául tudni. Ő sem beszéli ezt a nyelvet. Én sem. De mondom neki, én magyarul sem tudok.

Reggel, mert éppen szemközt akad parkolásra alkalmas hely, a balkon alá állok a kocsimmal. A házat közelebből veszem szemügyre, a struktúrája ennek is olyan, ami a brüsszeliekre, sőt inkább a németalföldi házakra jellemző. Nagyon drága a városi telek, ezért pontosan annyira széles telket vásárolnak, hogy egy ajtó és egy portálnyi ablak elérhessen. Tulajdonképpen ebédlőnyi-konyhányi-mosdónyi az alapterület, ami 2-3 emeletenként ismétlődik. Magas és keskeny házak, a protestánsok igénye szerint. A postaládára nincs név írva, de telve van, tán hetek óta nincs kiürítve. Az ablakban, a függöny és az üveg közti keskeny belső párkányra kaktuszok kerültek, a földjük tetején fehér kavicsozás, annak a színéből meg nem tudom állapítani, mikor locsolták. Az ajtó kőkeretén kosszarv-szerű bádogedény függ, benne ezüstösen virító csarab. Tömegnövény, mindenhol megvásárolható. A szárazságot ugyan bírja, de nem hosszú ideig. Nem tudom eldönteni, ebben a lakásban pillanatnyilag élnek-e vagy sem.

Ami azonban szokatlan, az a függöny. A belgáknak nem szokásuk a földszinti ablak elfedése.

Farkas úr örökre erre az erkélyre fog éjszakánként kiállni.

Brabanti gótika, flamand reneszánsz, belga szecesszió, a házak vagy eredetiek, vagy stílusukban ilyesmit utánoznak, természetesen nem a parlamenti negyedben, mert ott a krómfényű fémekkel hangsúlyos szerkezetű, kívülről átláthatatlan üveggel borított monstroomok divatja dül éppen. A neoklasszicista épületek negyedét, a nagypolgári vidéket, amely a felső- és az alsóváros találkozásánál található föl, nem kedvelem, a múzeumok miatt be-bemegyek, de most éppen azok iránt sem érdeklődöm. Leginkább ülök az asztalnál, és forrásaim lapjait pörgetem.

A keskeny és magas háznak minden eleme a kapuzatától, a sárkaparójától és a levelesládájától a balkonjaiig, az ablakokon át az ereszcsonatáig, a háztetőszellőző lyukig mind-mind aprólékosan eltervezett és nemes anyagokból kivitelezett. Üveg, acél, pasztell malter, nyerstégla, festett fa, hatalmas ablakok, csavart fémtornyocskák, sgraffittók, erkélyrácsok zuhata, sorolni sem lehet, és szinte meglátni sem, mi minden olvad egy-egy házban és házban tökéletes harmóniává.

Növényi képek borítják ezeket a házakat, a virágokkal, a levél- és indaszerű hajlatokkal, fémkeretekkel, gipszbe karcolt mintákkal, jelentőségteles faszerkezetekkel, minthogy a ház előtt, pénz híján nincs kert, kertszerűvé válik maga a ház homlokzata. Mondják, a házak belülről ligetes vadonszerűek, a hangulatuk azonos a brüsszeli óriásparkok csendes zugainak elegáns vadságával. Minden, ami a házban és a házban található, funkcionális.

A Parc du Cinquantaire-hez nem a lépcsőkön kapaszkodom fel, hanem kis kerülővel, a Rue de Francs-on, a lengyelek követségének hátsó traktusát magába foglaló utcán át. Részben, mert az alsó torkolatnál két kocsmá áll, balról görög, jobbról francia, ahol leginkább hivatali sorukra váró lengyelek iddogálnak, részben, ámbár ez az igazi indok, hiszen a kocsmaiba betérés szokását nyugati útjaimon, pénzhiánnyal okolva, rendre

fölhagyom, mert a felső toroknál áll a Maison Cauchie. Nappal nem lehet belátni, éjjel, tán mert a hívatlan látogatókat elriasztja, egyik-másik emeleti szobájából sápadt fény árad ki. Most éppen az alagsor szobája a kivilágított, bepillantok: üres, bútorozatlan. A felsőbb emeleten, ahová a bejárati lépcső is vezet, szecessziós könyvszekrények sorakoznak, s fölöttük látható az egykori építész tulajdonos ízlése szerint készített pasztell színvilágú sgraffitto-technikával készített faldíszítés. Hete a legfelsőbb szint erkélyén derengett valami fény, közepéről plasztikusan megvilágította a szint alsó és felső pereme közé illesztett, lyukas közepű falkorongot. Nem tudom, merre él a tulajdonosa.

A park 126 éves sziljei és platánjai közé, ahol egykor a brüsszeliek élelmezéséhez hozzájáruló, második világháborús káposztáskertek bűzlöttek így őszidőtájt, nem megyek be. Kezdődik a ramadán, szolgálok riadal-mamra magyarázattal. Az amúgy is setétben a fekete tiszafák alatt gug-goló alakoknak mikrofonon át szónokol valaki arab, s a mondatok végét onnan sejtem, hogy időnként üvöltözés is föl-fölhangzik. A kutyás járókelők szíjon tartják az ebeket, szegény jószágok farkat behúzza iszkolnak a sietős gazdák mellett. A diadalív alól ugyancsak kiabálnak, ki tudja, kik és mit. Aztán megkerülöm a parkot, és az 1880-ban épült, de rendeltetését csupán 1978-ban kezdő nagymecsethez elérve látom, előtte sátrak sorából húzott, alkalmi teret képeztek, a leengedett ponyva mögé nem látni. S a minden irányból tömegesen érkező, borotvaszeszszagú férfiak és sokillatú, csadoros nők eltűnnek a sátor katonazöld gyomrában. Az Ambiorix térhez nem érek el, nem tudok többé a szemközt jövő arabok hullámokban sűrűsödő áradatán áthatolni, mindössze állok a zebra fölött hol zöldet, hol pirosat mutató lámpa alatt, és bámulom a némán özönlő népséget. Moszlim szerzetesek, villogó tekintetű fiatalok, pocakos családapák, lehunytt szemű asszonyok és kövérré hizlalt lányok, egyenruhások és civilek próbálják a nagymecsetet megközelíteni – de ők némák, s a mozdulataik olyannyira lágyak, mintha mindenki bőre alatt kamasz és vézna lányka húzódna meg.

A sétát befejezve, visszajövet továbbra is hallom az üvöltözőket. Az építkezés miatt zsákutcává minősült Chaussée Saint-Pierre aszfaltjának közepén néger suhanc kalimpál. Megáll az autóm mellett, bámulja a burkolatától lefosztott jobb oldali visszapillantó tükröt, megkerüli a járművet, s a házfalak felől lehajol, benéz az utastérbe, s meg-megnyitja a hátsó és az első ajtót. Közben előhalássza a zsebéből a telefonját, valakivel beszél. Rászólok, nem válaszol, hanem nyugodt léptekkel elhalad, mesél valakinek, s nem néz vissza rám.

Éjjel többször fölébredek, lepillantok a kocsimra. Reggel bedobom az automatába a parkolás árát, jegy helyett egy felirat jelenik meg. A készülék rossz, ami abban nyilvánul meg, hogy jegyet nem ad, de a pénzt se szolgáltatja vissza. A kocsimra tekintek, semmi újabb baja. De az előttem állónak a vezetőoldali első ablaka bezúzva, s a rádió a helyéről kitépve.

Máshová állok a kocsival. Most az autó fara ér a farkasos balkon árnyékába. Felülről tűz a nap, az árnyékom közepébe lépek. Aztán szőlőt vásárolok, négy kakiszilvát, amelynek fájából nekem is nődögel a kertemben egy, a legfelsőbb teraszon, már egészen terebélyes, a szaleitlit nyáron eltakarja, s ezernyi virág bomlik ki rajta, nem is csoda, hogy egyetlen sem termékenyül meg, s marad meg a fán.

Az erkélyen nem formálódik át az éjszaka semmi. Wolf úr, vagy a másik Wolf, a képviselőjelölt apja nem változtatott meg rajta semmit. Hogy miért, örökre a titkuk marad. Csak az apa által kirakott plakát, fia választási plakátja hírelt ezt-azt róluk. S már nem nyomja a föld felé a telehold súlya, a C betűt formázná az égtest, ha látni lehetne. A közeli kertben azonban kivirágzik az októberi időre nem figyelő magnólia. Egyetlen szennyesvörös virágot nevel, de az oly hatalmas, hogy feledteti a magányát. Az utcára kihajoló gallyon hintál, magasan, úgyhogy a madarak is letelepedhetnének mellé, ha élnének erre felé. Nem tudom, hogy léteznek-e. Hangjukat nem hallom, nyomukat sem érzékelem. Galambot se figyeltem meg eddig. Pedig a macskák nem szabadon élnek, hanem a szobák kirakatablakában. Ott hevernek, s bámulják kifejezéstelen, sárga és kerek szemmel a járókelőket. Legfeljebb a farkuk végét emelik olykor meg, akkor is csupán annyira, hogy észre ne vedd.

Hát nem veszem. A kutyák mellett állok meg, ha megállok. És a rózsák közelében, ha hagyják.

Az utolsó előtti brüsszeli napomon metróval átmegyek a Le Botanique-ra. 1797-ben hozták létre a növénygyűjteményt a Palais de Lorraine területén, de 1826-ban bezárták, majd az intézményt a közeli Meise nevű falucska mellé telepítették át. A kert centrumában üvegből és vasból készített rotunda magasodik, ma a francia diplomaták használják az épületet. A park egyik szárnya helyén pedig modern épületek törekszenek az égnek. A másik szárnya, az üvegháztól nyugatra eső, még mindig létezik. Ott akad dolgom. Majd megnézem Meunier parkban álló, négy évszaktot ábrázoló szobrait, az almaszagú levelek közé fúrom a fejemet, futó pillantást vetek a fröcskölő szökőkútra, és sétálok, mintha brüsszeli lennék, amíg lehet.

A papirosra kerül

A déli elalvás előtt japán költő verseivel nyugtatom fáradt szívemet. Siki a költő, és egyik sora átkarol, s úgy megszorítja a mellkasomat, hogy bennem reked a levegő. A hajnali híg fény szokta így, mintha átlátszó jégtömb lenne, a tavi békámat magába foglalni.

Maszaki Siki a virágait nézte, amikor ezt mondja:

*Ha csak rózsákra nézek,
már elfáradok.*

Becsúsztatok egy fűszálat a zsebembe. Felszabadult bal kezemmel kinyitom a kukát, s beleszórom a többi, a maréknyi gyomot. Amelynek, bár máshol, a gyomtermészetnek megfelelően, nem lehet neve, nálam azonban van: kutyatej, lándzsás útifű, erdei ibolya... és mi is? Leszaladok a pincébe, a rendszertani tudásért leereszkedem a mélybe: néhány éve a félig a föld alá húzódó kiszolgálóhelyiségek közlekedőfolyosójára jó szagú borovi fenyőből gyalultattam deszkákat, s abból állította össze az asztalos a falak elé kerülő, bonyolult alakzatú polcrendszert, oda hordom le a manzárdból a természettel kapcsolatos szakkönyveket és a negyven év alatt felhalmozott, egyszer használatos versköteteket. Meg kell keresnem, mi a neve ennek az egyszikű növénynek, amely fűféle, s éppen kitörőben a levélrózsa közepéről a füzéres bugája. Rátalállok. Mezei komócsint téptem ki.

S ha már meghatározom a kertembe kóborolt mezei komócsint, elkezdem keresni, mi más egyebet gyomláltam ki, tudni kívánom mindnek a nevét: a fűzlevelű kutyatejet eddig nem ismertem, a lándzsás útifű és az erdei ibolya ismeretsége azonban régi keletű. Az ibolya nálam évek óta gyomosít, akár a gyöngyvirág, a palka, a vadárvácska és az itáliai kutyatej. Az egyszikűek felismerésében sosem váltam megbízhatóvá. Íme, tudom, ma miféle növényegyedeket pusztítottam el.

Megfigyeltem magamon: újabban, ha hosszan telefonálok, közben gázolok. S ha vége a beszédnek, a munkát elhagyom: nem tudom, valóban ennyire sajnálom-e az időt a telefonbeszélgetésekre, avagy ennyire semmittevésnek gondolom. Némelykor, ha az általam szerkesztett folyóiratért teszem, akár órákat képes vagyok mindenféle magamhoz hasonló ügyintéző hivatalnokokkal huzakodni, csak azért, hogy két napra megoldódjon

s majd ismét feladattá válják valami ügy. Avagy azért válogatok a növények között, mert ilyenkor, nyárvégen általában egyebet sem teszek, s ha lehet, iskolakezdésig ülök a diófám alatt, és számolom, az ősrög fának egyetlen délelőtti hány levele hull le. Legutóbb, amikor a pergő levelek közül egyik mellém hullt, láttam, a levél fonákját gombafoltok pöttyözik. A foltok rózsaszín szögei ragyássá verték a levelet, olyan szögekkel, amelyekből csupán a szögfejek látszanak, s minden szög hosszú hegye bele-süpped a levéllemezbe, s feloldódik benne.

Most a garázsbejárónál a kakukkfű és a Márk Gergely nemesítette tálajtakaró rózsza tövét tisztítottam meg a kéretlenül növekedő s az utóbbi esőktől megerősödött növényektől. Nocsak, nocsak, morfondírozom, azt eddig is tudtam, hogy egy jó versért, de hogy a kertemért is tudok ölni?

De mi a kert? Szülessen e kérdésre bármilyen egyszerű vagy összetett válasz, s legyen bár a művelődéstörténet vagy a felhasználó magánpraxis az érvrendszer forrása, az olvasó szüntelen elégedetlen marad. Annak ellenére, hogy az európai civilizáció régóta s hevesen ragaszkodik a kertnek nevezett létezéshez, olyan szempontokat igyekszik a definícióhoz megadni, hogy azt érezzük: a kert nem is létezik.

Kertnek nevezhetjük-e Lénárd Sándor völgybéli házának környezetét, ahol illatos citrusok élnek, újból és újból kipusztul a piros ujjbegyű málna, s árnyéknevelésen kívül más szerep nem jut e dzsungelszerű térnek? Hortus-e ifjabb Plinius római ízlést követő rózsaaággyásos, sétányos, a városi forgatagot elfeledtető teátrális enyhelye? Bizony, ifjabb Plinius elsörnyedt volna, ha a *Micimackó* latin nyelvre fordítójának kitartó fáradozásával létrehozott magánkertjébe betért volna, s azon még inkább, hogy eme életlocust azok is kertnek mondják, aki sosem látták, csak textualizálódott formáját, a regénybeli kiteljesedését ismerik. Lénárd, akinek műveltségéhez és beleérző képességéhez ugyan nem fér kétség, feltehetőleg idegenül érezte volna magát abban a megvalósított szabályrendszerben, amelyet a római vidéki villakertben lel. De az a perzsa kertész is csóválná a fejét, aki a germánok kerti rózsájának szaporítási javaslatai között fölfedezi, hogy a tüskés, keresztény véráldozatokra emlékeztető cserje nem metszésre, nem alakításra javallt, hanem felperzselésre, mondván: az a legjobb virágzást serkentő praktika. Ámbár az antik kertek legmegbecsültebb szakemberei a perzsák, mégsem ismerték ama helyi szokást, amelyet a szabad természettől lesett el a Földközi-tenger környékének lakója: az égetést. A macchia, ez a szúrós-áthatolhatatlan bokros bozótos, amelyről mindennapos tapasztalata volt a helyieknek, akkor újul meg, ha elég – így válik némi időre áttekinthetővé, emberies viszonylatok kifejezőjévé.

Egyebek között a kert a változó korok változó mentalitásának tükrözője. A művészek némelyike, mióta alkotás tárgyának tekinti a kertet, tudja: mivel a kert térben-időben létezik, s nem fixált struktúra, hanem dinamikus folyamat, a korszakok tér- és időfogalma kínálja mindig a kertdefiníció lényegét.

S annak sincs kertje, akinek univerzumelképzelésében nincs természetkép. A középkor hosszú ideje alatt nem az alacsony lélekszám miatt nincs az embernek szüksége táplálék-, higiéniai-medicinális és szakrális nyersanyagforrásra, hanem azért, mert a természetet nem közegeként használja. A korai görögök sem ismerik a magánkerteket – ha hinni lehet a forrásoknak, Epikurosz az első egyike, aki tudatosan hoz létre kertet önmaga és barátai hasznára, valahol Athén és Pireusz között, amerre ma a Krisztus Pantokrator mozaikjáról nevezetes dafni kolostor áll –, egyszerűen azért nem, mert a hellének kanonizálódott természetképébe nem tartozik bele se az ember, se a környezete. Elképzelhetetlen számukra, hogy a természetet képviselő kert és az ember bármiben is közösségre igényt tarthatna – inkább az isteneknek létesítenek (leginkább rámutatással s nem kertészeti eljárásokkal) szent ligeteket, amelyeknek olyan vonásai lesznek (víz, árnyék, a mítoszok által szentesített növényfajok), amikre amúgy nem mutatkozik igénye magánlénynek.

A kert fogalma a világkép, az abból következő ember-, illetve természetkép közös fókuszában körvonalazható, kialakításáról a kozmoszról szóló utasítások sokasága rendelkezik. S hogy ez a kozmosz milyen, nos, arra a megvalósult kertekből gyakran vissza tudunk következtetni – ha előzetesen nem is ismerjük a világképet.

Egyáltalán, valóban kérdés-e, hogy teremtett vagy teremtetlen-e ez a világ? S ha bármelyik megismerhető, szabad-e megismerni, hozzájárul-e a tudás a teremtő megközelítéséhez? Miféle elképzelés szerint s miként írható le az, akit-akiket éppen Isten(ek)nek hisznek? S az Isten és a teremtménye, vagy a szellemiség nélküli univerzum intellektuálisan vagy emocionálisan közelíthető-e meg inkább, avagy éppen a két módszer együttesével? Ha a tudással – miként a moszlimok állítják –, akkor miként lesz karakterisztikusan más az arab kert, mint ha a hittel, ahogy a keresztények gondolják? Hogyan lehet ugyanazzal a hellenisztikus és újplatonista örökséggel az egyik ideális kert négyszegletes, vízgazdag, pavilonos, mozdulatlan lakót igénylő szemlélőkert, a másik pedig kerek, közepén forrással, ösvényekkel – amelyeken lépdelve nemcsak megtalálható, de föl is fedezendő a kert növényeinek és építményeinek minden nézete és allegorikus értelme? Hogyan lehet kétféle megvalósulás, annak ellenére, hogy mindkét változatnak egyazonos a hivatkozási forrása? Például úgy, hogy a moszlimok az antik négy őselem-tan alapján kialakuló kozmológiájuk szerint emígy, a keresztények pedig a körrel kifejezendő teljességet amúgy értelmezve olvassák ugyanazt az *Enekek énekét*, s olvasatuk szerint alakítják ki kertjeiket.

Igen, érthető, ha a gondolkodástörténészek nem a kertet, az építészetet, a szakrális díszítményeket, a művészi alkotásokat vizsgálják újabban – inkább azt: mi az, ami ugyanarról a dologról másféle gondolatokat vált ki a különböző térségek lakóiban. S azt, hogy e helyeken milyen gondolkodási módszereket engedélyeztek az ember által készített dolgok különbözőségei. A hortus conclusus, az *Énekek éneke* által leírt kert, amelynek tulajdo-

nosa ugyan az Úr, de a lakója, aki a lepecsételt forrás (a szüzesség jelképe) mellett ül, hol széken, hol trónon, hol templomban-palotában-pavilonban, hol csupán a terebélyes világfa alatt, nos, ez a lakó maga Mária, személyében is ugyanolyan univerzumszimbólum, mint az őt magába fogadó (s éppen ezért többjelentésű) kert.

Az univerzumszimbólumok, a moszlim és keresztény történeti jelképek s a művelődéstörténeti korszakokra jellemző gondolkodási eljárások leírásait összevetve a kert meghatározása igencsak egyszerű: a kert az a természeti-épített környezet, amelynek állandó tulajdonosa vagy lakója létezik. Siralmas azonban, hogy ebben a meghatározásban nemhogy a kertrészletek nem tűnnek fel, de a „természeti-épített” kifejezés sem eléggé megfogható ahhoz, hogy a szövegre tekintő szem előtt földerengjen egy kert képe.

Arról sem tudunk sokat, hogy miként tekint a kertre a kerthasználó. Holott éppen ez a viszony, amely a kert értelmét adja – élő és élettelen dolgok ember által elrendezett vagy elrendezetlen tömegét kellene értelmezni. S ezáltal lelne önigazolásra a kertet birtokló személy.

A házam megvásárlása előtt a Rákóczi utcában éltem, előzőleg pedig a Csikász utcában. Tetőtéri lakás mindkettő, s az enyém. S még előttük a városszéli lakótelepen lakom, asszonykedvesemnél – ennek huszonhét éve.

Haszkovó. A bolgár városról elnevezett lakótelepi utcában tengődünk, ámbár boldogok vagyunk, Veszprém északnyugati szélén. A négyemeletes, betonból öntött és szerelt háztömb napfényesebb oldalán vasrácsokkal körbefogott óvoda, amelybe, ha a franciaerkély ajtajába állok, akár be – azaz le – is léphetek, a másik, északhoz fordult oldalán pedig a felvonulási terep és az építkezési törmelék, s annak folytatása, az óriásgépekkel szétzúzott, hepehupás felszínű, gyomot termő mező. Amelynek akad pillanata – jobb nyárelőkhöz két hétig is eltartott –, mikor varázsütésre rétté változik. S június elején, ha derűs égre ébredünk, munkába menet merő katángtengeren át lépdelünk. Élénk és selymesen fénylő kék napkeltétől tizenegyig a környék, de délre minden bokor visszazöldül, és lett keszekusza s gallyszerű. Csupasz növényágakon összepöndörödött, barna, síkos és nedves, apró rongycsomók csüngnek, emlékei a délelőtti virágözönnek.

Hosszúverseim egyikét (a *Mozgó Világban* jelenik meg) a katángok és Kálnoky László egyik vénemberesen pedáns verse ihleti. Ugyanolyan akkurátusan, aggályoskodva, ahogy rajongva tisztelt mesteremtől láttam, megpróbálom az idő rögzítését, amelyben egyetlen dolog lehet a saját: csupán a személyes időm. Éppen azt akarom, apró lyukú madárhálóbba fürge lábú, gyors szárnyú foglyot, versbe fogni. A saját, kotyogó időmet.

A katángok kékjei között némelykor feltűnik egy-egy veronika és zsálya. Loboncos virágú, kék fáklya mindahány: ha reggel fellobbannak, délutánra, amikor munkából hazaérkezem, már biztosan letördelik az építkezés után feldúltan maradt terület bádoghalmi, eltört csatornalefolyói között játszadozó, önfeledt gyermekek. Az a kék valahogy min-

denkinek szemet szúr, s mindenki, pláne, ha gyermek, meg akarja magának szerezni.

Negyedszázaddal később újra megpillantom a zsályákat.

Amikor újfent észreveszem, hogy felmerednek az égnek a balatonfüredi kerek templom és a part felé vezető, vörös kőből rakott lépcsősor között meghúzódó ágyásban, május volt. Ha pedig májusban ekkora rés nyílt a múltamba, s abban a hasadéokban a reflektorozó verőfényben ott pompázik a tavaly Brüsszelben meglátott növény is, s minderre most, több mint az évvel később, júliusban ismét emlékezem, nem halogatom tovább a dolgot. A tihanyi Gödrös előtt a környék legjobb kertészete üzemel, ott akkora kánikulában is dolgoznak, mint ami hasonló a maihoz; izzadtan bekászálódok a napon álló kocsimba, hogy tovább pácolódva a saját levemben, megkeressem a szépséges növényt. A sudárzsályánál kötök ki, s hamarosan öt, enyhén bokrosodó tő tulajdonosaként azon hezitálok, hová ültessem őket a kertemben. Mindenkinek lehet saját élete, vannak, akiket a sors saját halállal is megtisztel; nekem saját kertem van. S mert tudom, mi minden benne a kincs, amelyek közül nem egy csak némi csillan fel, s talán pusztán a gyorsan eltelő délutánra vagy kora hajnalra, biztos lehetek abban, hogy az elkövetkező néhány nap azon töprengök, hová ültessem növényeimet. Most csak annyi a biztos, hogy a hegyoldal két terasza közt hasaló rézsűre, annak is jobb oldalára kerülnek, ahol februárban, a legelső naptól előjönnek a sáfrányok és a botanikai nárciszok, s augusztusra csupaszon marad a föld, s ami még ennél is illetlenebb, szárazon és megrepedezetten. Új társbérlőim, ha hinni lehet a szakkönyveknek és a magazinoknak, szokatlan mértékben túrik a talaj és a levegő szárazságát. Meglehet. Egyelőre az ónszürkébe hajló ezüstzöld, finoman szeldelt levélzetén és az alig-kék színű, lábszárközépig érő laza virágbugáin nyugtatom a szememet, ahányszor kimegyek, hol a kutyák ugatására, hol a ház előtt gördeszkázó fiú rikoltzására, hol a kapucsengő riasztására, az udvarra.

A dobozt, amelyben szállítom jövevényeimet, a kerti csap mellé teszem, a növények majd este kapnak vizet, ebben a hőségben a legkisebb vízpermet is, ha hűvös, leforrázná őket.

A sudárzsályának nem csak a neve a szép. Annak ellenére, hogy a latinul, a Linné bevezette kettős nevezéktan szerint *Perovskiana* névre hallgató növény alig méternyire magasodik, a bokrok közé tartozik. S filigrán, mint a házamhoz tartozó, szűkebb körben Kicsinek nevezett kutya – ám bár a színük nem azonos. A kutya amolyan zsemleszínű. S puha a szőre.

A zsályám kitartóan fog virágozni, s valódi látványosságként egymagában is állhat.

Este már szinte besötétedik, amikor meglocsolom a konténereket. Éjjel három felé ébredek, iszok, kinyitom a lakás ablakait, meghallgatom, hogyan lélegzik a puli, és amíg vissza nem altatom magam, a legkorábban kelő madarak idejéig, mindenféle agronómiaiak tekinthető kérdés jut eszembe. S hogy a környéken annak is utána kellene nézni, él-e máshol

is ez a zsálya; másfajta zsálya, amely valóban, azaz latin nevében is az, akad, nálam is, nem egy, nem kettő, hanem sok. Szép a kékjük, de a fehér és a skarlát változataik is kellemesek. S nyár derekán, amikor virágznak, általában alig akad természetes virágméretű dísnövény; én ugyan is a dália, a kardvirágot s nem egy rózsát képtelen vagyok természetes növénynek látni.

A puli csendben szuszog, még csak fel se vakkant, hogy a kutyaól felett megnyitom az ablak szárnyát. Amióta itt él, a teraszon áll a kutyaház, de az elkeskenyedő, északi végre csak nem oly régen húztam. Így nem látni ugyan a nappaliból a kutyákat, de őket sem ingerli a belső mozgás. A kisebbik kutya, az alig hatéves zsemleszín keverék, amelynek oly puha a mozgása, akárha macska volna az ősei között, azonban észrevesz, s máris ott sündörög a lábam alatt. S kötelességszerűen vonul el, amikor a helyére visszaparancsolom. Még egy darabot figyelem az éjszakát, aztán alszom tovább.

Veszprémbe sok szép és jó kert létezik. A szomszédaim közül többen is kertgondozásra adták a fejüket; egyikük-másikuk kitartóan küzd a levéltetűvel, a lisztharmattal, továbbá a meztelen csigákkal. Gyermekekoromban az Alföldön, ahol nevelkedtem, egyetlen meztelen csigát nem láttam. Veszprémbe sem fordultak elő az első években, aztán tömegesen jelentkeztek. Okker és narancssárga, kisujnyi méretűek – rondák. A kutyáim láttukra fintorognak, s ha észreveszik, hogy megmászta éjjel a tányérjukat, többet bele nem nyálnak. Idén rendkívül esős, hol pedig száraz, azaz tökéletesen hektikusnak mutatkozott az idő, eddig csak egyet vettem észre. Nyilván többen lehetnek, a mászkálásuk nyomán maradó ezüstszalagjaikat reggelente megtalálom, de csupán egyetlenre bukkanok a garázs melletti magas ágyás csenevész krizantémjának levélrózsájában. Eszembe villan: kivárom, amíg elkezd enni, mert, ami eddig ugyan sosem esett meg, hátha megtörténik, hogy tápláléknövényt vált. Az alsó udvarra ugyanis az évek során mindössze olyan növények kerültek, amelyeket nem rágicsál szét a csiga: néhány golyaorr, muskátlik, krizantémok és őszirózsák, magas törzsű, a csigák számára ehetetlen rózsák, komló, hamisciprus és a délszaki valódi, miegymás. Ugyan az árnyékliliomok a csigák előtti időszak maradványai, de azokat csak ízletesebb táplálékuk fogytával, ősszel pocskolják meg. Meglehet, a Hosta-fajok levele, amely a csiga gusztusa szerint való, csupán októberben érik ízletessé, ámbar az is elképzelhető, csak akkorra nőnek meg ezek a puhatestűek annyira, hogy bátorságuk legyen a hosszabb levéllyekek megmászására. A nyáron díszlő növények a kertem ezen alsó, mélyudvarszerű részében mind-mind viaszos vagy kemény levelűek, illetve sok illóolajat tartalmaznak.

Mindez ugyan nem szüntette meg a csigák ittlétét, de a számukat meggyérítette. Néhány, amelyik a gyeplándzsás útifüvére, a kutyák elhullajtotta konzervmorzsákra, illetve az ürülékükre szakosodik, megmaradt, s nincs okos módszer, amellyel elriaszthatók lennének. Ezért este, mielőtt ritka vendégeimmel kiülnénk az udvarra, bámulni a csillagokat és az apró

denevéreket, előbb körberohanom a falak tövét, a járdát, s összeszedem és a kuka mélyébe sülyesztem a kert kellemetlen használóit. Nem szégyellem: azon kevés élőlények közé tartoznak, amelyeket, legyen bármi szép nevük és megkapó színük, nem tekintek figyelembe veendő lényeknek, s főként nem lakótársaknak.

A kutyáim, nyilván, hiszen a gazdájuk szerint viselkednek, ugyancsak nem.

A zsálya szára érdes, a leveleit pedig valami szürkés szőrzet borítja, annak jeléül, hogy szárazságtűrő, és nem párologtatja nyakra-főre azt a kevés vizet, amelyhez gyökerei segítségével hozzájut. Nem nedvdús növény, ezért a csiga nem fogja szeretni.

Az alakja pedig, amikor virágzik, olyan, mint sok-sok melléktornyos, erdélyi kistemplomé. Igaz, felülről nem zsindeleyel, hanem kékes-zöldes patinájú, szürkés-kék ónnal – sok, apró virágsgirommal – lettek a teremtetők révén beborítva.

Végül háromnapos spekulálás eredményeként oda ültetem a bokrocskákat, ahova eredetileg szánom őket. A Matisse és az Éden rózsától balra, följebb, a negyvenöt fokosan dőlő, naptól könnyen és gyorsan megmelegedő rézsűre. S hogy a rózsák így is a centrumban maradjanak, a másik oldalra három bíbor zsályát szerzek, néhány száz forintért, s a tavasz óta helyet nem talált és cserépben sínylődő, télálló pálmát, a combközépig érő, magról kelt ciprust, egy halványkék virágú, kora tavasszal gyorsan elnyíló Iris pumilla-változatot és a szüleim falujából kora tavasszal hozott, eddig sárga homokban nevelgetett, fehéren virágzó bokorrózsát. Ha majd elérik végleges magasságukat, három különböző nagyságú rózsátó nevelkedik tovább egymás mellett, s remélhetőleg teljes nyáron pompázó virágokkal, amelyeket tavasszal, bal oldalról, a falnál egy sárga jeneszter, nyáron pedig jobbról a zsályafolt felügyel. Ahogy elkészülök a beültetéssel, s átítatom vízzel az agyagos, könnyen síkossá váló földet, azt érzem, hogy valami véglegessé vált. Ritkán tudom ezt: van, hogy valaminek, legyen az egy kép, polcra teendő tárgy, ágy, évekig keresem, míg fellelem a végleges helyét.

Amikor permetezek, mindig eszembe jut: mi is tartja össze ezt a kertet? A kerítés? A talajt behálózó gyökerek? A mélyben összefüggő, egyetlen kötömb, amelyen a veszprémi vár monstruma áll? Vagy az olyan könnyű dolgok, mint a madarak, szúnyogok és ritka szitakötők cikcakkos röppályái, amelyek az összes szilárd dolog felszíne fölött úgy egy-két méterrel terülnek szét? A napsugarak? Meglehet, mert némelykor az a közös: a mindent ellepő levéltetű? Amelyek ellen mostanság, mintha hozzáértő lennék, két-három hetente permetezek. Igaz, egy mókás, amolyan ötliteres tejesüvegszerű műanyag permetezőből, amelyből tavaly kettőt is vettem. Mondván, ha majd az, amelyet használok, elromlana, kéznél legyen a másik. Amúgy fűnyíróból is kettő akad, s milyen jó volt ez tavasszal, amikor a tizenöt éves régebbi nyugdíjba vonult, és egyetlen mordulással felmondta a szolgálatot. A permetezés ugyancsak összetarthatja ez a kertet,

hiszen ennek a térnek közös eseménye. Ilyenkor elvonulnak a madarak, a fekete rigók hangosan berzenkednek, és felülnek a hárs középső ágaira, amíg voltak vörösbegyek, a bokrokba húzódtak, a szomszéd ház fekete macskája se a kertemen át lopakodnak zsákmányt szerezni, a rovarokat csapongva kergető denevérek pedig jobbnak látják a diófám környékét is elkerülni.

Ma permeteznem kellett: a rózsabokraimon megjelentek a rozsdagomba rettenetes foltjai. A levélkék fonákján gombostűfejnyi pontok tűnnek elő, amelyek aztán sárga pöttyé terjednek, szinte néhány óra alatt, míg nem, fél hét se kell hozzá, a levelek okkersárgára s barnára, majd szárazra válva leperegnek. A bejárati ajtónál álló Rosa gallica officinalis tavasz óta beteg, olyannyira, hogy az utóbbi időben csupasz gallyakból áll, s ezeknek is percről percre szárad vissza a hegye. Néhány hüvelykujj vastagságú ágat a földig visszavágtam, hátha alulról kitör néhány markáns hajtás, s jól sejtettem, ennek s a bőséges víznek köszönhetően újdonsült, nyurga növények törtek elő – egyik sem nőtt öt méter magasra, amilyen terjedelmes eredetileg a bokor a tavaszi rügyfakadásig volt. E két pompás hajtáson bronzvörösek a friss levelek, ezeket akartam a néhány árván lengő öreg levélen megjelent rozsdagomba ellen védeni.

A gomba már két másik rózsát megrágott. Úgy látom, a fehér, amely rendkívül érzékeny, elpusztult. Ha eddig nem, akkor sincs pár napnál több az életéből. S a Mária-rózsa, ez az évente egyszer, de oly bőséggel virágzó rózsza, hogy nem látni az emeletnyi magas, s ha hagynám, ugyanilyen szélesen elterülő bokron egy zöld levéldarabkát sem az élénk rózsaszínből fehéres rózsaszínné fakuló, csokros virágok alatt, szintén beteg. A korábbi években ő volt az, aki augusztus végén megfertőződött, és szinte kopasszá vetkezett; most a harmadik a betegséget megszerzők sorában. S mert, ha sok nem is, de van rajtuk kívül néhány rózsatövem, és nem akarom, hogy megbetegedjenek, ezért konokul permetezek. Összekotyvasztom a drága porokból a mérget, feltöltöm a permetezőt, maszkot rakok az orromra, szemüveget a szemem elé, s dühödten nekilátok a testben sosem látható, csak tünetek által megmutatkozó gombák elirtásának. Vehemens tevékenységem elől ilyenkor a kutyák bevonulnak az óljukba, még csak Adél puli szüntelen mozgó fekete, gesztenye-nagy orrhegye se villog elő, s addig elő nem kerülnek, amíg slauggal ki nem mosom a levegőből esetleg aláhullt permetet a vöröskőből kifaragott itatóból. Akkor a friss vízbe mohón belenyálnak, egy-két faroklengetéssel jóváhagyják a történet ilyenén alakulását, felülnek a teraszra vezető lépcső tetejére, amolyan úriaszszonyosan, s ellenőrzik, mi mindent pusztítottam el ebben a kertben.

Egyetemista koromban először a görögöket, majd később, hogy a szerbiai háborús események miatt nem könnyen volt megközelíthető Görögország, a latinitás vidékét kedveltem meg. Számomra, ha dolgozni, azaz írni akartam, az jelentette a megoldást, ha becsomagolok, s lehurcolkodom a déli tengerek valamelyikéhez, egy viaszosvászonnal behúzott, éj-

szakánként egyetlen lámpa fényével bekerített asztallap mellé. Szövegszűlni. Ahol bogarak zúgnak, és a bokrokról a barna alkony legkorábban a gránátalma kárminpiros virágait szaggatja le. Iszogattam a kezem mellé készített száraz bort, olvastam, s a napközben noteszbe jegyzett szavak értelmén meditáltam. Ma máshol nem tudnék élni. Talán mert szinte otthon vagyok bárhol, lassan északon és nyugaton is, amely égtájak megismerésére, gondoltam egykor, soha el nem indulok. De elindultam, és be kell ismernem, Melk és Freiburg, Heidelberg és Leiden, Namur és Koppenhága képes szenvedélyt csiholni bennem. Jó tudni, hol kezdődött el *A rózsza neve*, miként működik a középkori törvénykező terem, amelyik kívül gót, de amelyet belül naprakészre tatarozott a püspök, s milyen ízléstelen templom elé állíttatta vezeklésül, hatalmas rózsakoszorúval a nyakában, a bűnös polgárt a freiburgi városparlament, az örgróf sólyma miatt ül a rózsabokorban a templom freskóján, és melyik jezsuita templom barna oszlopaitól szédült meg Belgiumban Baudelaire. És ha egy kertben tafrinás őszibarackágat, barnuló virágbimbót találok, mint tavasszal Máltán, a jezsuiták rettenetes barokk templomának elvadult kertjében, örökkévalóságig tart az a néhány pillanat is hazagondolnom, amíg elérnek a gondolataim a kertemig. Csupa olyasvalamim van, amit semmi és senki el nem vehet tőlem. Ha hirtelenjében össze kellene számolni, nem tudom, képes lennék-e rá, de meglehet, akkor sem, ha kényelmesen megadnám a módját a feladat teljesítésének.

Biztosan van egy lépcső, amelyen a vároldal derekáig fel lehet menni, ahol a kezdetek kezdetétől, amióta létezik a kert, csengettyűit neveli a csomós harangvirág. A lépcső hol eldugott, mert sárga nyelű bambuszok árnyékolják, hol félkörívben fordul, s a legfelső foka, ha néhány méterrel magasabban is, oda kanyarodik vissza, ahonnan a legelső elindult, hol pedig napfényben fürdik. Van néhány kertet megjárt könyvem, amelyek közül manapság éppen leginkább Hildegard von Bingen *Okok és gyógy-módok*jához ragaszkodom, mert olyan megértőnek mutatkozott benne az arab kultúrával, s nem is biztos, hogy holnap más kötet gerincét és hátát lapogatom. Adódott néhány rokonom, barátom vagy vendégem, akikért különböző módon, de felelősséggel tartozom. S van munkám.

És ma egy új verssorom is született. A saját kertemben.

és mint hegyi folyót a medre, szorongatták nevöket.

Idemácsolom, a billentyűk okos kezelése erre módot ad. Nem akarom újraírni. Átírni. Az ismételt leírás és a figyelmetlenségem oly sokszor megtérfált eddig, hogy gyanúperrel élek. Nem szerettem volna, ha ez a sorom megsérülne.

Tegnap még ez a sor így hangzott:

és mint hegyi folyó a medrét, szorongatták nevöket.

Néhány hegyi folyót láttam már, s többnyire a zúgó vizét, sebes sodrását, gömbölyűvé csiszolt, parasztkenyér-nagy köveit figyeltem. Hogy meder jutott a számára, s miféle, most, e verssorból tanulom. A napokban Árva vára alatt állva néztem a fahídról a vizet, térdig álltam a merev szárú és illattalan Campanullák között, a víz sötétzöld és olyan olajfényes volt, amelybe az ujját se mártja szívesen bele az ember, s azon töprengtem, mitől olyan nehéz, vagy ha nem is az, mitől látszik olyan nehéznek a messze alattam, a mélyben hevesen tovaáramló folyó vize. A Balaton vize – példának okáért – sosem nehéz, akkor sem, ha csípőben, avagy mellkasban megszorítja, mint szerelmet élvező asszony, a férfiember testét. Az Adriát sem érzem súlyosnak, legfeljebb hatalmasnak. Az Északi-tenger, amelyet Ostendénél tapasztaltam meg a nyáron, ugyan nehéz, de a kavargó szeméttől, a feloldódott szennytől és a vízfelszínre ráhasalt szélről az. Árva vára alatt a füzek és az égerek sötétzöld lomboszatától lehetett ilyesmi a tutajokat magával ragadó folyó, s ehhez a szemerkélő esőt alábocsátó fellegek koloritja is hozzásegített. A palaszürke, összeömlő fellegek és az amúgy önzöld puhafaliget-lombok együtt vetettek súlyt a vízre, s bár a folyó, amint a felszínén elsiető fadarabok, kenuk és madártetemek mutatták, nem is beszélve a rönkökből összekötött tutajokról, szinte tombolt, úgy rohant, a folyó egészét – parttól partig, hídtól a kanyarig – mégis mozdulatlanul találtam. És súlyosnak. Minden tömörsége, masszívsága ellenére lélekemelőnek.

Az érzésben adódik már részem akkor, amikor a krakkói ferences templomban maga alá tepert a hegyi folyók zöld-kékje. A Collegium Maius, a Jagelló Egyetem legrégebbi, máig megmaradt gótikus szerkezetű épülete után, ahol a kerengős belső udvar közepén jó volt a négy címeres kút-kávának dűlve hűsölni, egy ugyancsak gótikus templomra számítottam, amikor odavezettek az elképzelésemnek kívülről valóban megfelelő épülethez. De az eredetében a 13. századig visszanyúló templom és a hozzája csatolt, széles folyosós, négyszegletes épület teljes mértékben átalakította az amúgy fojtós és vihar előtti hangulatú délutánomat. A félhomályosnál sűrűbb terű hajóba belépve – aláereszkedve a sötétbe – csupáncsak óvatosan téblábolva, az utat lépésről lépésre kitapogatva jutottam előbbre. Oldalt magas falak, a kettő közti távolság szinte kinyújtott kézzel átfogható, a falakon hieroglifaszzerű, kanyargó-örvénylő jelek álltak, az oltárt hátulról és oldalról rávetődő sárgás, apró és mozgékony fényfoltok éltették, s a tömjénzagú, leginkább mégis mélytengeri csöndben, talpammal a lefelé vezető lépcsőket tapogatva, fél és negyed lépésekkel imbolygok előre, mintha lassított filmen úsztam volna tova, lebbenő ingben, puha mozdulatokkal – és minél beljebb kerültem a csarnokba, annál inkább érzékeltam a fényt, amely engem is megvilágít. Hátulról, magasból esett rám a fény, egy üvegablakból. A címét is tudom: *Legyen világosság*. Stanisław Wyspiański készítette a szecessziós stílusú művet, 1900-ban; azt ábrázolja, Isten miként teremtette meg a Földet.

A templom régi és oly nagy érdeklődésemre okot adó szerkezete érzékelhetetlenné vált. Az üvegablakok, amelyek nem nyújtottak világossá-

got, s csupán formáját adták a derengésnek, se nem mozgalmas, se nem sok részletű jeleneteket ábrázolnak. Egy-egy méltóságos alak áll közepütt, s kétoldalt virágok: sárgán ragyogó nárciszok, égbék íriszek és harangvirágok, tejszín liliomok, bő piros pipacsok, stilizáltan, hosszúkás zöld levelek között, egészen az égig nyúló karcsú szárazon. Nagy-nagy monokróm üvegdarabokból áll össze valamennyi jelenet – de mindegyik közül a *Legyen világosság* érdekelt leginkább. Indulatos, hosszú hajú, nagy szakállú férfi tekint rajta maga elé – a semmibe, s feje fölé emeli hatalmas tenyerű kezét, hogy, mintegy varázsütéssel, megteremtse a dolgokat. Isten lobogó, sok ráncot vető ruhát visel, mintha hosszú, sokféle kékszínű hínárlevelekből szőtték volna ezt a gúnyát, páncélnak is látható, pikkelyeknek is, de a színe a legsajátosabb. Istent mindeddig sosem láttam kék ruhában – a szín a korai reneszánsz óta Mária köpenyszíneként használatos. Stanisław Wyspiański nem átallta azt az Úristennek áttulajdonítani, s lehetne így akár a halászkirály, akár a gnosztikusok Gonosza. A hatalmas üvegfelületből, egy-két ruharedőn kívül, csupán az arc és a fölemelt kéz világít, mivel azok sárgák.

Mire bejutok a templom szívébe, oda, ahol az oldalhajók jobbra és balra megnyílnak (s amelyek végén ugyancsak megvilágosító, paradicsomi ékességű növények üvegképei világolnak), s előttem áll az oltár, engem is megteremt egy addig látatlan, ismeretlen alak. Éppen csak hátra kell fordulnom, hogy amit az utolsó pillanatokban érzékszervek nélkül is érzékelek, bizonyossá váljék: ott állok a robbanékony teremtmény lába előtt, én, a silány s minden ízében tökéletlen teremtmény, s rádöbbenek arra, ezen a földön mily számkivetett vagyok – de mégis vendég.

A templomban ezenkívül számos figyelemre méltó freskó akad: növénymintázat abból a legtöbb, az édenre utal valamennyi. Aztán a krakói püspökök arcképei az oszlopos kerengő galériájában, köztük egy 1535 környékéről – amelyben nem tudom, a kora képviseli-e az értéket, a festője, avagy Piotr Tomicki, akit a kép ábrázol, illetve akire emlékeztet.

Az árvai hegyormon egyensúlyozó vár s az alatta hevesen rohanó folyó együttese, mint egy német romantikus kép a nézőjének, felhívja a figyelmet az éteri kékekre s a kékbe öltözött jelenetekre. Arra, hogy a Czartoryski Múzeumban féltve őrzött Leonardo-festményen, a *Hölgy menyételen* mind a hölgy, mind a kisállat szeme barna – s ettől a nőalak kék ruhája megfakul. Hogy a Veit Stoss faragta szárnyasoltár egyetlen figurájának sincs kék szeme – lehet, a kék szem távolról nem látható, csupán a barna, a fekete, a sarga és a zöld?

Magam is szurdokban élek. Az utca, ahol lakom, nem utca – csak amióta számítógépes adatfeldolgozás van, s annak rubrikái között nem szerepel olyan, hogy sikátor, lépcső. A mi házközti, mély vágatunk úgy szakad le a hegyről, mint az igazi szurdokok. Amúgy hivatalos irataimban újabban az szerepel: Ostromlépcső utca 5. Ugyancsak nevetséges beírás, mert egyszerre lépcsőn és utcában nem lehet létezni. Hogy ki az őslakos a városomban, ahol magam amúgy a velem is elszámoló őslakosok szemében

huszonhét éve gyüttmentnek számítok, azt legbiztosabban abból tudom megállapítani, szervizben, ruhatisztítóban, postán, rendőrségen, bárhol, ha látom, adataim rögzítésekor az Ostromlépcső leírása után abbahagyja az ügyintéző a skribálást, fölnéz, s várja, mondjam a házszámot is ki. Az Ostromlépcső leginkább huzatos és párás szurdok – olyan, amelynek kezdetén másik, hasonlóan keskeny, ámbar hosszabb s egy enyhe kanyar miatt beláthatatlan vágat, az Ányos Pál utca áll. Az Ányos Pál utca a városháza tövéből, mint a hullt eső, gyorsan szalad le és olvad a Deák utcába, jobbán maga a szétterült városház, balján pedig a galambház formájú Ruppert-ház tornyosul. Az alján és a tetején – négy emelet különbséggel – egyként bejáratos, ezért gyakran átjáróháznak használt Ruppert-ház alatt nyílik az Ostromlépcső avított vörösköves lépcsősora, amely éppen olyan széles, mint a magam korabeli férfi ölelésre készülő, tétován kitárt karja. S a segítségre fölkínált alkarszerű, végtelen hosszúnak tűnő vaskorláttal is ellátott meredek lépcső az utca derekáig tart, ahonnan utcaként folytatódik a lépcső tovább. Amúgy hét saját helyrajzi számmal rendelkező telek alkotja az oldalait, mindegyiken egy ház, köztük, s éppen az én birtokomat határolva, a műemlék jellegű épület. Autóval csak alulról, a völgyszáj felől tudunk a házainkhoz behajtani, de újabban, mert bérlőnek adták át s valami pehelypaplan-lerakattá vált a telkemmél szomszédos, roggyant tetejű, ereszsatorna híján álldogáló ház, reggelente tömötten áll a gépkocsisor, gyakran annyira, hogy mi magunk nemhogy a kapun, de az ajtón át se tudjuk elhagyni otthonunkat. Megfullaszt a kipufogógáz. Bezárt minket az üzlet, a forgalom.

Ebben a szurdokban legfeljebb ha megbillenti fejét s felnéz az ember, láthat némi kék színt az ég többnyire ezüstszürke vékonyka szalagján, a meghatározó szín a lépcsősoron fölfelé haladva egyre inkább elparázsló vörös, s a rakott vagy kőporral fedett kőkerítések szürkéje, a házfalak piszkos sárgája és fehére. S persze a szél behordta könnyű szemété, ami-ben mindig akad két-három irritáló, neonszínű, jajlila, szemhéjrózsaszín, fossárga, kislibazöld, amelyek csakis a műanyagfestékektől eredhetnek.

Az Ostromlépcső bal oldala a meredek várhegy elegyes erdeje, s egészen fenn, a magasban a várkapu, majd egy rácsos ajtóval megszakított várfal. Jobb oldalán mindvégig épp-hogy-udvaros házak állnak, tűzfalak, ajtók, kapuk és magas kerítésfalak váltogatják egymást, s az udvarokból más-más kutyahang hallatszik ki. A mi Ostromlépcsőnk portáin mindenhol lakik kutya, de csak egyet ismerek testközelből, vele ugyanis séta közben is lehet találkozni: a többi nagyhangú házörző eb. Ámbár, semmi kétségem, a hangjuk is ezt bizonyítja, kistestűek lehetnek. Nem státuszszimbólumok, amelyek etetése is vagyonba kerül, hanem a porta részei, kis költségű felvígázók.

Meredek völgyünk egyik fele, a vároldal, vadon. Sosem vonták művelés alá, annyira járhatatlan, s ha onnan némelykor a helyükről, szélvihartól, hőtől, végelgyengüléstől kidőlnek a fák, azt se vágják fel és hordják le. Korábban a Séd-völgy egykor huszárlaktanyaként használt épületeiben

élő cigánykolónia nőtagjai szedték össze, de ők is végső esetben, amikor a hosszú tél, kemény fagy miatt amúgy minden rőzsét, gallyat és faanyagot összehordtak már a városból, s nem maradt egyéb lehetőségük, mint a hegyoldal dőlésfáinak megdézsmálása. Gyöngytyúk mintázatú frottírozoknit húztak magas sarkú, hegyes orrú cipellőjükre, s kesztyűbe bújtatott ujjaikra olyan vaskarmos gyűrűket, amelyeket amúgy verekedések-kor használnak, de ilyenkor azért, hogy ha megcsúsznak a havas-jeges oldalon, ki tudják magukat támasztatni, meg tudjanak kapaszkodni. Kézi fűrészekkel, baltákkal, ricsajozva mászták a meredeket az asszonyok, s ha a hó nem elég vastag, vasfazekak, tégladarabok és kötömbök fordultak s indultak pörögve lefelé lábuk alól, s apróbb lavinaként torlaszolták el a járdát; ha pedig magasra hízott a hó, nemegyszer hógörgetegek zuhogtak alá. A lépcső aljához a gyermekek hatalmas vaslapokat húzigáltak. Régi kazánok oldallapjaiból csináltak szánkót, az összegyűjtött farönköt, nagy dübörgés és hórúkkolás közepette, arra rakva szállítják haza, ha összegyűlik az aznapra való tűzifa. A mi cigányaink sosem gyűjtenek annyi fát, hogy abból tárolni jutna. Nem egy raktározó népség, dünnögte volt a feleségem, akár mint a zenész tücskök. Holott ezek a cigányok nem a zenészek közül valóak, muzikalitásuk a lakodalmas rock élvezetéig terjed. Ha a szükség ráveszi őket, akkor gyűjtenek a hegyoldal fáiból, s akkor is csak annyit, amennyi az aznapi ebéd megfőzéséhez, illetve a hajnalig tartó fűtésig szükséges. Az élő fát sem kímélik, ha hozzájuk férnek, lelevágják. Évtizedek alatt minden hársba, akácba, kőrisbe belefűrészeltek, csonka gallyú mindegyik.

Tavasztól őszig nem mentek a fák közé, kivéve talán a madártojást gyűjtő kölkök, madarászó macskák s a kutyák. A macskák biztonságosabban járják az avart, de ha összetalálkoznak néha egy menyéttel, amely az utcánk romházának tetőterében él, bizony nem egyszer rosszul járnak – s ilyenkor hetekig nem merészkednek a loncos-hóbogyós bodzásba. A kutyák ugyan nem félnek a macskákat megfojtó menyéttől, de a rókától igen. Télen és ősszel rókák járják a hegyoldalt, tutulnak, s megtanítják a hanghordozásukra a kiskutyákat. Az első pulikutyám tudott rókaként tutulni, aminek aztán az lett a következménye, hogy éjszakánként lejártak az udvarunkba a rókák, s felzabálták a kutyatányérban hagyott maradékot. A fehér havon óvatosan araszoltak le a fiatal rókák, a pulim beiszkolt a kutyaházba, nem volt egy hangja se, vagy a csodálattól, vagy a rémülettől, s amit a macskáknak nem hagyott volna sosem, a maga-nyelvű rókáknak engedte. Egy róka akkor is bejárt hozzánk, amikor megépült a kertet körbefogó fal: ügyesen járt-kelt rajta, nem jelentett akadályt számára. A rókák ellen, féltve a kutyát, majd a kutyákat a betegségtől, sokat hadakoztam. A közterület-fenntartók nemigen foglalkoznak a vadakkal, akkor se teték, amikor egy boa lógott meg az állatkertből, vagy amikor a kameruni törpekecskéik lelegelték a kiskert eperágyásait. Dugó, a puli, ugyan nehezelt, hogy éjszakai látogatóit elkergettem, s némely teliholdkor rázendíttem a róka-kaffogásra, s válasz is érkezett hívására, de résen voltam magam is.

Az elegyes erdő háborítatlanságát a madarak élvezik leginkább. A város szívében, ahol lakunk, madarak tömege fordul meg. A balkáni gerle, a harsány feketerigó a kutyaitatóra jár inni. A házi és a kerti rozsdafarkúak, a fehér színtől irtózó vörösbegyek, a süvöltők, a barátposzáta, a széncinege, a szajkó, a zöld küllő, a töviszúró gébics, a kis fakopáncs és a csuszka költeni is szokott, némelyik állandóan. Télen változatosabb a madárellet, zöldike, meggyvágó, kék cinege, búbos cinege, keresztcsőrű, őszapó és tengelic is előfordul. Eszik a bokrokon maradt termést, bekukkantanak a fakéreg réseibe, s behúzódnak az odvakba, üregekbe, kinek-kinek hol jut hely. Ha nem erős a szél, a hárs gallyaira telepednek, s ha zúzmarás, olyankor a lehulló kristályokat, a délutáni fényben is látható, szalagosan viszi magával a Bakonyból lezúduló s a fakoronáktól megrendszabályozott szél.

Ha jellemezni, vagy, mint egy növényt, madarat, identifikálni kellene a lépcsőnket, minden városlakó biztonnyal azt mondaná, hogy ez a leg-huzatosabb, legmeredekebb és legpárásabb veszprémi hely. Mindennek a definíciónak az értékét az sem csökkenti, hogy ugyanezt mondanák, már ha éppen ott laknak, a Francsics-lépcső és a Sörház-lépcső lakói és lakosai: a napsugaras kapujú, de odúnyi házakban, valamint a szabad ég alatt bár, de a salétromos faltövekhez húzódnak. Tény, s ebben a helyieket magam is megerősíthetem, Veszprém a szelek városa – ahol, talán a széljárás igazolásaképpen, szüntelen harangoznak. Ugyanakkor faktum az is, hogy ezt a kifejezést vagy húsz éve elorozta a városunktól Varga Imre, aki gyönyörű szép versében e kitüntető címet Pozsonynak ajándékozta. (Ha Szeged kompváros, akkor Pozsony legyen szelek városa – hagyom rá, én, aki Vargához hasonlóan jól ismerem a belakott várost elhagyók szomorúságát.) S hogy nem csak Pozsony s nem csupán Veszprém a szelek városa, azt bizonyítja, hogy bárhol – településen, országrészben, Kárpát-medencében, Európában – lehet nagytérmetű időjárási jelenség.

Amúgy Veszprémben is létezik ferences templom. A mi városunk a gótikáról sosem hallott: egyetlen kápolnánk van, beomlott emeletű, elvermelt bejáratú, amely a romanikából származik, néhány másik, ugyanebből a korból és stílusirányból, alaposan megromolva, romokban, majd aztán egy-két reneszánsz jellegű építmény. Tán hogy helyet hagyjanak a tömeg-barokk stílusú házaknak, templomoknak s egyebeknek. A ferencesek temploma barokk módra van belül felékesítve, s mindaddig nem láttam érdekesnek, amíg restaurálni nem kezdték. Akkor letisztítva láthattam az oltár feletti mennyezet freskóját, az osztrák Maulberts készítette egykor – s azt is megfigyelhettem, hogy ezen a képen a felhők épp olyan irányba vonulnak, mint az uralkodó széljárásnak megfelelően a Veszprém felett elszállók.

E templomnak más érdekessége is akad: altemplomában nyugszik, a falba vájt üregben, a szentimentalizmus epekedő költője, Ányos Pál. A templomhoz csatlakozik a rendház, amelynek mai napig használható ebédlője korabeli, olyannyira, hogy az asztalok fölé egy szőszék magaso-

dik, ahonnan az étkező szerzetesek fülének ajánlják föl mindennapi étekül az aznapra rendelt szent élettörténetét. E rendház ma agg papok háza – időnként besurranok az épületbe, hogy elképzeljem, hol tanulhatták egykor a studium generale valamelyik művészetét a schola externába került cserzővarga nagy szemű gyerekei, a csehboltozatos folyosón ödöngők, s meg-megrettenek a cellákból kialakított kis szobácskák faajtaja mögül kiszűrődő nyöszörgés, hörgés és sóhajok hallatán. Aztán e templomban az is megtekinthető, hogy a rendház első emeletén rejtőzik egy kicsi terem, tele kényelmes háttámlájú, öblös ülőlapú székekkel, amelynek egyik oldala apácarács. Itt hallhatták, innen nézhették a beteg, mozgásképtelen szerzetesek a vallási ceremóniákat.

E templomot el se tudnám képzelni barokk jelmeze nélkül. Egyetemista hallgatóimat, ha kerítek rá időt, s ha, mint a körte az árpaládára, megérték rá, némelykor elhozom Ányos Pál sírjához – ami eléggé el nem ítéltető tanári cselekvés. Azért is, mert a tanáron ne látszódjon meg semmilyen vonzalom. Ő csak kínálja fel a sokféle tudást, s majd, ha a hallgatója választ közülük, engedje egyedül lenni tanítványait. Leginkább azonban azért, mert ilyenkor nem előadást tartok, hanem idegenvezetést. Aztán azért is, mert nem biztos, hogy Ányos Pál megengedte volna, hogy hozzá zajongó hallgatók zárandokoljanak – úgy, hogy egyetlenegy verssorát sem ismerik, s nem tudják, hogy véletlenül porlad éppen itt a falba betemetve: betegsége ebből a rendházból vitte el – remélem, abba a mennyországba, amelyet elképzelt magának. S leginkább azért, mert az altemplom, hajdani barátok, apácák és kanonokok zsúfolt temetkezési helye, nem látogatható. Korábban törmelékekkel szórták tele, újabban megtisztították. Ám van néhány temetetlen csontváz is ott, a földön szerteszét. Mi több, fel sincs tárva még, olyannyira, hogy a gyertyát és fáklyát tartó ifjú lányokat és fiúkat szüntelen figyelmeztetni kell, hogy meg ne botoljanak egy-egy koporsódeszkában, rá ne lépjenek valamely elődjük karcsontjára, s lehetőleg ne hagyjanak maguk után összegyűrt csokoládépapírt, egyebeket. A kriptába csak beszköni lehet, s magunk gyűjtotta gyertyák mellett kapkodva megkeresni azt a falat, amely mögött Ányos hamva rejtőzik. Amelyet amúgy könnyű megtalálni – a 20. század elején valaki, talán egy buzgó honleány, egy lant papírképét szegezte fel a fedőfalra, amely mögött a pálos költő maradványait tudták. Ahogy elképzelték a költőt! Tüdőbajjal, lanttal és szerzetesként! Szegény, szegény Ányos – maga is ilyen volt, s nem csak a képzelet aggatott rá efféle poéta-attribútumokat.

És egy új verssorom született, ujjongok fel éppen Ányos kapcsán, ama sort azonban már rég el is feledve, magának az eredménynek örülve, mert lassan egy éve nem mondok ilyet. Ami a verset illeti, a mai nap egyéb meglepetésekkel is szolgál. Újdonsült háromgyerekes apaságához gratuláltam tanárbarátomnak, aki pedig ahhoz, hogy visszakerültem a *Szép versek*be. Ámbár a tavalyiban is benne voltam, a hajdan debreceni lapszerkesztő figyelmének köszönhetően. Megszokhattam, hogy a kánont készítő reprezentációs névsoraiból kimaradok, rég nem ijeszt se a közöny, se az ér-

dektelenség, se az, ami újabban kijár számomra, a vállrándító leminősítés. Nos, Arató Lacinak azt válaszolom, én bizony tudnék arról, ilyenkor, augusztus tájban, ha az év első harmadában megjelent magvetős antológiában szerepelnék. De higgye el: nem kaptam se értesítést, se korrektúrát, se tiszteletpéldányt, se honoráriumot, könyveket pedig, ha szükségem lenne rájuk, már nem vásárolok, csak kölcsönzök, úgyhogy engem ne bolondítson. Ezek után érkezett a rövidke e-mail:

Drága Barátom, Te Paranoid Barom!

Nem tudom című versed a 2006-os, Háy János szerkesztette Szép versek 62. oldalán található! Nem írtak le. Én biztosan nem. De ezek szerint pl. Háy sem. Most egy-másfél évig még tankönyveket írok, utána pedig (52 éves koromtól) tanulmányokat fogok írni. A Rovinjról, a Párhuzamos történetekről, Vas Istvánról, Bodor régebbi munkáiról és ... – Tóth Krisztina verseiről. Ölel Laci

A levéltől kizökken a napom: nem gondoltam volna soha, hogy barom vagyok. A kert, amelyben élek, s amely az utcánk szurdokának egy oldal-szurdoka, már nem is tudom, kert-e. Miért ne lehetne: bármi más, ami számomra fontos. Mondjuk istálló, lónak, szarvasmarhának való. Egy nagybaromnak, és nem pedig baromfinak szolgálatára. Vagy – mondjuk, egy esszé? Vagy egy jól megtartott egyetemi előadás? Avagy a kutyákkal megtett, kitaró séta? De mi az a séta? És az esszé? S a kert, az mi?

Lehet-e mindegyiknek ugyanaz a diófalombon megjelenő fényfolt a hasonlata?

Nézem saját szövegemet: bosszant, hogy kimaradtak belőle a cigányok. Azaz: a cigányok hiánya maradt ki.

Tavaly az amúgy Cholnoky Jenő földrajztudós által többször emlegetett huszárlaktanyába behurcolkodott, az épületet a helybéli, családtalan lumpenek elől ellakó cigánydinasztiát kiköltöztette az önkormányzat. Néhány nap alatt történt az eset. Ponyvás szállítókcscik érkeztek, felpakolták rá az ütött-kopott bútorokat (hihetetlen, hogy mi minden volt ott összehordva: egykori, kihajított kanapém és eredeti barokk képkeretű kép egy popénekes fotójával, keskeny bokájú, karcsú lábú sparrhelt, pirosra mázolt asztal és feltépett hasú, kiontott belű matracok, sok-sok ruha, és még több használhatatlan háztartási eszköz), néhány óra se kellett mindehhez, hiszen egyik nagycsalád sem élt konyhaméretűnél nagyobb szobában. S másnap, hogy lakosostól, berendezésestől, kutyástól és teknőcöstől elhurcolkodtak, építkezéshez használt gépek érkeztek rombolni, kitépték a falból a szuvas ajtó- és falkereteket, gyors kezű munkások leszedték a sok száz éves tetőcserepet, s markológéppel szakították be minden szoba amúgy is megereszkedett hasú mennyezetét. Egy műemlékszerű épületet tettek tönkre, csak azért, hogy újabb lakásfoglalók jöttét akadályozzák meg.

A mi cigányaink az egykori házgyár tízemeletes munkásszállójából átalakított kolónián élnek azóta. S mondják, nem szedik sehol többé össze a fát, villanyon főznek, s központi a fűtésük, vízszagú a hajuk. Volt egy piz-zafutár, akit e ház két emelete között fosztottak ki. Az egyik lakót egyetlen cipőért, ötven késszúrással vették rá a nagylelkűségre. Rémtörténetekben nincs hiány.

A cigányokkal egy utcában – egy utcasarkon – jó élni. Újabban a lakodalmas rockjukra is elérzékenyedve gondolkodok vissza, s arra, hogy időnként becsengettek virágot kunyerálni, levetett ruhát kérni. Élt itt ember nélkül egy asszony, ő az első rózsza nyílását mindig megneszelte, s megjelent, hogy a maga számára vázába való virágszálatat kérjen. Szolgálta a virágokat, lefűtta a szirmokról a port, leszedte a levelekről, ha volt rajtuk, a tetveket, mi több, a katicabogarat is. Ősszel pedig mogorót kért, almát, éppen mi ért a kertben.

Ismét permetezek. A három napja megmaradt, eltett levet szórom széjjel: a fűzfaszzerűen lehajló ágú, Itáliából elszármazott, mélybordó virágokat nevelő rózsafácska hajtásain fürtökbe gyűltek a tetvek. S e tetvek nyomában hamarosan fel-felbukkannak a rozsdagombától foltos levelek is. A két kórokozó együttjárása törvényszerűen bekövetkezik. Ez a kertem egyik alapigazsága.

A bimbókat, s nincs belőlük kevés, nyüzsgő-gomolygó ízeltlábúak borítják – s az állatok ugyanolyan zöldek, mint a csészelevelek, össze is keverhetők egymással. Ámbár nem hiszem, hogy a permetező kertészek elleni mimikri lenne a levéltetvek árnyalatban is a rózsahajtásokkal, rózsalevelekkel azonos színe: a permetezés nem olyan régen ismert. Egykor a bordeaux-i szőlőskertészek vették észre, hogy a mézslével, rézgáliccal véletlenül lespriccelt szőlőtővek egészségesek maradtak; néhány száz éve ennek. S ennyi idő nem elég, hogy ezt a vétket – mármint a tetvek és gombák ellen elkövetett vétket – a kártevők evolúciója korrigálhatná.

Végiglocsolom a rózsáimat, s jut a léből a háztetőig fölkapaszkodott komlóra, a veres levelű sóskaborbolyára, a cserépből nevelkedő szarkalábakra és a birsalmafára is. Most tudatosodik bennem, hogy a birsalma törzsét megmászta egy fürgé borostyán. A kerten kívül álló, kiszáradt akácra, amelynek odújában középfakopácsok költenek, néhány éve én tekertem föl néhány borostyánhajtást, nőjenek. Mára a magas fa télen is zöld lombban áll, oly szépen beszótte a kúszócserje. Szeretnék hatalmas kúszórózsát is; elképzelem, ahogy a természetes hársat, amelyet néhány éve elrepesztett a villám, lombkupolája tetejéig befutja a rózsza: vannak ilyen, Kínából származó futórózsák. Egyikükkel a nyáron találkoztam, Rómában, az Aventinuson. Amolyan latin hagyományra megcsontkított platánt nőtt be az ázsiai rózsafaj, de ezt a platántörzset három ember ha át tudja ölelni. (No jó, ne túlozzak. Három római ember. Ők alacsony termetűek.) A római agronómia ajánlotta a fák gallyainak tőből levágását – hacsak nem szőlőfuttatásra hagyták meg, a kacsoknak kapaszkodni. A minden évben visszanyesett nagy fatörzsek kerítésfonásra alkalmas husángokat

neveltek. Az aventinusi csonkolt platán mintha elefántlábú rózsafává változott volna: sok, inggombnyi, ernyőkbe szedődött fehér virág borította, akár hatalmas bodzabokorhoz is hasonlíthatnám, ha nem lett volna enyhe rózsailata.

A különleges szerepében megerősödött, egészséges és egyre inkább egzotikusnak ható, Ibükoszra, a tavaszra és a tavasz fölé emelkedő havas Soractére emlékeztető birsfára pedig iszalagot akartam futtatni, de megoldotta az ügyet a borostyán. Azt le nem szedem onnan, inkább vesszen a *Clematis*, amúgy is olyan feltűnőek a virágai, hogy mindenki látja, holmi agyonnemesített növények ezek. Majd a mogyorókra futtatok virágzó ezt-azt, máshol már nincs hely a kertemben. Loncra is gondoltam már, de azoknak akkora súlyuk lehet, hogy letördelhetik a mogyorógallyakat. Vagy a hortenziára, amelynek csak az az akadálya, hogy lúgos a kertem talaja, s nem savanyú.

A kutyáim megszokták, s idővel közönnyel, avagy közönyt tettetve fogadják, hogy időnként új növények érkeznek a kertbe. Talán nem is miattuk, hanem a földben turkáló gazda miatt asszisztálnak az ültetésnél, ámbar a legtöbb új lakót megszemlélik, szolgoltatják, némelyiket a maguk kutyamódján meg is jelölik. A hamisciprusok és a boróka kivételével mindegyik eltúrte eddig a vizeletüket; úgy tűnik, ezek nem. Néhány napon belül megbarnultak a vizelettel lespriccelt ágak, úgyhogy az én kertem arról is megjegyezhető, hogy kutyamagasságig kopaszok az említett örökzöldek. Kutyamagasság fölött pedig atkásak.

A permetezéskor ezért nemcsak a rózsák, egyetlen haszonfám, a garázs előtt oldalazó almafa és a hegyoldal gyümölcsfából díszfává avanzsált birsfájának lombja fénylik a sárgásfehér permetlétől, hanem az örökzöldeim is: valamiért rájuk nem hat a kutyapisin kívül semmi szer, fondorlat, praktika. Már azzal is sok gondom volt, hogy hol hajlandók egyáltalán megmaradni. Az elmúlt években szinte minden négyzetméteren állt már életfa, rakétaboróka, sárga lombú *Chamaechnyparis*, s ha a kutyák közösségbe befogadó jelölését túl is éltek, valami más ellen mindig kifogásuk akadt. Az első tél kipusztította szinte valamennyit. Az ötvenedik születésnapomra végre három olyan nagy gyökérzetű példányt kaptam, amelyek megfelelően érzik magukat. S idén tavasszal a Tescóban vásároltam egy mélyzöld tuját, olyan olcsón árulták, hogy képtelen voltam ott hagyni a meleg vásárlótérben, s beültettem egy hatalmas cserépbe. Azóta a ház teraszán nődögél, ha nem is vált oly nyurgává, mint a magafajtatól várható – talán mert éppen az almafa lombjába lóg bele. A cserép megakadályozza, hogy a két kutya kárt tegyen benne, s a leanderek, kefevirág és citrusok locsolásakor maga is vízhez jut.

A puli újabban, ha meglátja, hogy előszedem az ötliteres, műanyag permetezőt, amely leginkább egy szifonhoz hasonlít, térül-fordul, és beül az óljába. Az orrát benyomja a sarokba, s meg nem jelenik addig, amíg, befejezve a munkát, ruhát nem cserélek, s le nem mosdok. A Kicsi névre hallgató másik, a cigánycsaládtól kapott, ötszáz forintba taksált, nemes keverék eb nem fél a géptől se, a szagtól se. Ő a tűzijátéktól retteg.

Adél, a fürtös és gesztenyebarna tizenkét éves pulimatróna permetezőgép elleni aggályaiban magam is osztozom. Néhány éve, amikor még tisztességes háti permetezővel dolgoztam (egy a paloznaki szőlőben, egy pedig itthon, sőt egy időben kettő is), szertartásosan készültem a munkához. Az újságok permetezési tanácsait követve, a szereket gyártók javallataira ügyelve időben és akkurátusan tettem a dolgomat. A baleset óta azonban ez megváltozott. Öntörvényűvé váltam, a kert – és a magam – elvárásaira figyelő.

A permetezőgépet félig feltöltöttem, hogy kipróbáljam, a telet sikerült-e átvészelnie. Nem egyszer előfordult, mert eldugult benne valami, a bekevert permetlevet vederbe kellett visszaönteni, s mire szétszereltem a csapokat, kifúttam a járatokat, szelepeket, magam is nyakig méregben fürödtem. De most az volt a szerencsém, hogy vízzel volt csupán megtöltve a gép. Nem jött a szórófejből semmi nedv, s egy-két karnyival még rápumpáltam. S belenéztem a gépbe, hátha okát találok. A gép folyadékterének aljáról levált és kilőtt a túlnyomás miatt a légsűrítő, amúgy másfél literes, termoszszerű szerkezet. A jobb szememnél talált el, s mivel a könyökszerű alkatrész végén volt egy kiálló csap, az kettémetszette a felső szemhéjamat, majd a szemöldökömet, s meg sem állt a bőven vérző hasadék továbbnyitásával: a hajvonaltig átrajzolta az arcomat.

Mire a szírenázó rohammentővel a kórházba érkeztem, valamennyi orvos barátunk egybeszaladt a szemészeten s nyugtatták A.-t, az életem társát, nyugtattak engen, a vérző embert: a baleseti sebészeti és mérgezéses együttes okkal valóban ritkán kerülhet be, mondtam nekik utólag, hozzájuk páciens, ez is elég indoka lehetett azonban megértően kaján viselkedésüknek, avagy a riadalmuknak. A szemész, megnyugodva, hogy méreg nem jutott rám, egy órát matatott az arcommal, s sok apró, ráncok mélyén meghúzódó öltéssel összefoltozott. Így lett új arcom. A szemem állapotát nem tudta megmondani, az első napokban azt sem, hogy fogok-e valaha is látni, avagy megmaradhat-e a szemgolyóm.

A műtét alatt zenét hallgattatott velem a főorvos, s időnként rákérdezett, mi erről vagy arról a hangsorról, dallamról, énektechnikai eljárásról a véleményem. Én azonban szüntelen arra gondoltam, hogy ilyen lepottyanthak, véglegesen számkivetettnak érezheti magát egy pont, amelynek semmi esélye nincs a sors befolyásolására, ha már a mondat végére került.

Megmaradtam. A szemem is megmaradt. Néhány hétig a jobb szemem alján egy makula terebélyesedett. Mintha jobb szemem előtt egy alig átlátható gézdarab lengett volna, a látóterem harmadát elvéve, s éppen középén. A periférikus látásom megmaradt: észrevettem, ha mondjuk jobbról érkezett valaki. Majd hirtelen szétmosódó pacává oszlott, amelynek került lába, némelykor feje is, csak éppen törzse nem, de balra haladtával visszakapta azt is. Két szemmel nézni fejfájdítónak bizonyult, hát áttértem az egyszeműségre. Másfél hónap után megkaptam új szemüvegemet, nem egyforma lencsével, s bár a két szemem közti különbség hónapról hónapra növekszik, de boldogan mondom, látni jó.

Adél részese volt a balesetemnek; még nézegette is, hogy mit teszek, s látta, hogy az ütéstől vérbe borult az arcom, s az erkély alatt összerogyok. A kutya kitartó, panaszos üvöltésére, s nem az én halkuló jajgatásomra-vergődésekre rohant ki asszonyunk a házból, s hívta a mentőt.

Adél ezek után a Kicsit is óvta a permetezés idején, s egész testével nekidülve terelte tőlem távolabbra, aki azonban befolyásolhatatlannak tűnt. Így szükség esetén a másikat sorsára hagyja, s egyedül vonul hermetikusan hitt magányába. Kicsi hezitál, s többnyire a gazda, azaz én, a falkavezér és az ólat egyedül bitorló kutyatársa között félúton a lépcsőre huppantja terebélyes fenekét, s füstkarimás pofácskáját billegtetve-ráncolgatva rosszalja büdös szagú tevékenységemet. Amúgy a szagokra érzékeny, így kitartóan fintorog. Tüsszög, és érdekelt is abban, hogy észrevegyem, mi több: akceptáljam tüsszögését. Csányi Vilmos nyomán magam is tudom, a kutyám értelmi-érzelmi színvonala egy hároméves embergyereknek megfelelő. Néha felvetődik kérdésként bennem, de megválaszolatlanul is marad: ugyan kutyaszempontból én hány éves és milyen minősítést kapó kutyakölyöknek felelnék meg? Akinek ugyan elég magas a szagigénye (mutatják ezt a növények és az ételek), a mozgásszükséglete is megfelelő, de szociális képességeiben valami hiány lehet, hiszen akkor is falkavezérnek mutatja magát, amikor ehhez nincs meg a kellő tehetsége. Például nem tudja elásni a legpuhább földbe a maradék csontot, és inkább az agyagos, meredek s növényektől elhagyott foltokat túrná fel.

Végül megírom, pedig nem akartam, pedig minden mondatommal el-lene dolgozom, a verset is. Ezen a nyáron az egyetlen. Hosszan kerítem be, s a kertemben sikerült, sűrű szövésű hálóval a semmi kis boglárkalépkét elkapom. A fülemüle, amely a kertem fölötti kecskerágóbokorban ma hajnalban megszólal – mintha tavasz lenne –, s amelynek – mert ősz kezdődik – dallama is szakad. A madár tévedésből kezdheti el énekét, aztán, pedig már fölébredek, vagyis egy hallgatója akad, tévedésből hagyja abba. Ha perzsa lennék, tudnom kell mindebből, hogy a délelőttel ismét nyílni kezdenek a rózsák.

*Két bokor között madár húzza
maga mögött a nevét; gyors,
a szó nem éri utol, se a tekintetem.
Alulról jön föl s mögüle, mint a hajnali Nap,
a reggel, a dél, a délután, felkél az augusztus,
a várban az egyetlen, az utcahossznyi csend is.
Előbúvik végül a nyár,
ez, amely a madarat befejezésképpen megnevezi:
fülemüle, fülemüle,
vagy talán Siki, a haikuköltő, ki száz éve halott s japán.*

Fényfolt tócsája a sötétkék egen.
A törött nyakú kötömb a kert végén, egyedül ül.
Ami a sorokba fér, annyi lehet ez a nap,
vagy annyi se,
áthull a szó és vele hull a bokor, a nyár
és a csendje. Elhagyom,
fény ahogyan fogy,
e verset. Kilépek belőle, messze, el tőle –
a rózsához megyek,
mint lexéma a lexikonhoz.

A magány az, ahogy a pont
– csöpp rózsacsepp a begy tiszta tollára –
a kész szöveg alá, a papirosra kerül.

Kutyák, arkangyalok és angyalok

A Spar és a Tesco között lehet az utóbbi években döntenem, mintha két ünnep között. A végén ennek az enyhe időjárású napnak a Spar előtt kötök ki, bár tudom, hogy legfeljebb a belga sós vaj, ami ebben az üzletláncban fontos a számomra, s az is csupán azért, mert hosszú percekig töprenghetek afölött, hogy megéri-e az árát, vagy sem. B. is így szokta tenni. Zoknit szeretnék vásárolni, az olcsóbbak nem bírják a mosógépi mosást, valami elegáns inget és alsónadrágot. Egyedül élek a házamban, azt se mondom, hogy rossz ez nekem.

Az öt világvallást? Azt nem. Első válásom óta több alkalommal vásárolok meg a kötetet, s ahányszor megláttam az amúgy igénytelen könyvek halmában, torkomban dobogott a szívem. Attól, hogy az osztozkodás során egykori – első, azaz tényleges – feleségemnek jutott kötetre ismét szert tehetek. Most, a második elválás közepén nem akarok hajdani hibámba esni. Huszonhat év? – kérdezem magamtól. Annyi volt, jó volt, elég volt. Az is jó, hogy nem jut belőle több.

A Spar lassú kanyarokat engedő parkolójában evickélek a Fordommal, a Cholnoky-lakótelepre leforduló ágnál, mikor a forgalom miatt lefékez előttem egy ütött-kopott kocsi, s amint magam is megállásra kényszerülök, beszáll valaki ismeretlen a kocsimba. Kitárja az ajtót, és kényelmesen beül. Köszönni se jut ideje a mosolya miatt. Talán tizenkilenc, legfeljebb húszéves, legalább húsz centiméterrel magasabb, mint én, magam nála legalább húsz kilóval vagyok több. Sugárzó mosolya azonban mindent áthat, s hogy jobbra int, eszembe se jut ellentmondani, vezetem az autót arra, amerre mutatja.

Két kereszteződés, a belső körgyűrűre kanyarodok, majd rögtön ismét jobbra, s beállunk a parkolóba. Nem kulccsal, hanem szemvillantással nyitja a lépcsőház dróthálós üvegű vasajtóját, máris csattan mögöttünk a zár. A földszinten, ügyesen berendezett, de szegényes garzonban él, mutatja, csak a padlóra szétnyitott, alacsony ágya vetetlen, akvamarin színű a lepedője, gyűrött, ámde tiszta. Finoman hús befelé, s tétován a hintaszékbe ültet: mintha a cipőmre hajolna, s a cipőfűzőmet bogozná, de már a nadrágomat cibálja le rólam.

A testét szüntelen áthelyezi valahogyan tetszetősebb és élvezeteket jobban ígérő helyzetbe, s újra, szüntelen sikolt, és körmével karistolja, majd hasogatja hátamon a bőromet. Az egymást gyorsan követő erekcióim után

megkérdezi, ott alszom-e. Nemet intek, mert a szeretkezések utáni szomorúság erőt vesz rajtam. Ő pedig takarékos, de meglepően gyors mozdulatokkal kihajít a lakásából. Azért megnézem az ajtaján a névtáblát: nem lány, hanem asszonynev áll rajta. Igen, eddig sosem találkoztam vele, nem is hallottam felőle. Az ismeretlenségből fölmerült, egy óra alatt vált életem részévé, majd elsüllyedt.

Megfőztem az ebédet, a déli harangszóra föltáltam, kapkodnom sem kellett. Ránéztem a sütőben reggel óta rotyogó fazéknyi szilvalekvárra. Bekevertem a forrázott fánkot, annak két órát pihennie kell a sütés előtt, úgyhogy mire nyolcvanegy éves apám hazaér a méhei etetéséből, el lehet készíteni. Elmosogattam. S letelepedem a teraszon a gyerekkoromtól használatos – tehát legalább ötvenéves – székre, amely annak idején barna volt, most fehér, kortyolgom az ebéd utáni cabernet-met és nézem, hallgatom a körték potyogását. Egyenként huppannak a sárga, hasas, öklömnyi Buddhák a fák alatti virágok: kardoskák, őszirózsák, muskátlik, csudatölcsérek és oxálisok közé. A virágoskert, amelyben két, szeptemberi érésű, négy-öt fából álló körtekordon áll, ugyancsak szegényes. Tavasszal sáfrányok, tulipánok, nárciszok és jácintok nyílnak; az utóbbiakat kivéve, amelyek nagyszüleim azóta elpusztult kertjéből kerültek ide, mindet én hoztam át, haza.

A hagymások után a két tő bazsarózsa virít – nagypapa kedvenc virágai lehettek volt egykor. A mostanra díszlő növények előtt a turbánliliomok nyílnak – ha nyílnak. Az utóbbi években ugyanis rendre kikapálják a meg-megmaradt, amúgy öklömnyi hagymás erőteljes hajtásait. Nem tudom, miért.

Ülök a borospoharamra hajolva, másolom a fényképezőgépből a képeket a pc-re, össze-összerezzenek, akkora zajjal érnek talajt s loccsannak szét, ha rossz helyre hullnak, a körték. Apám szokása reggelenként körbejárni a fáit és leszedni az ért gyümölcsöt. Ma elfeledte. Vagy nem.

Anyám vagy hat-hét hónapja, még télen, úgy dönthetett, hogy hátralévő életéhez elég egyetlen szó. Mindaddig, ha fogyatkoztak is a szavai, de többel élt. Egy hóhullásos reggel után, vasárnaptól egyetlen szót tart a szájában. Én voltam azon a hétvégén is a szüleimmel, ez többnyire háromhetenként esedékes, és szombaton még beszélgettünk. Tanultuk a szavakat a reggelinél, ebédnél és vacsoránál, a mosdáskor, a főzés közben és a séta ideje alatt. Anyám hűségesen utánozza a szavaimat, s a kérdésekre tömönatokban válaszol. Vasárnap reggeltől azonban csak annyit hajlandó mondani: titi.

Úgy döntött tehát, hogy elég egyetlen szó további életéhez. S ha kérdez, ha válaszol, ha megszólít, ha perlekedik, ha sóhajtozik vagy panaszkodik, ha követelődzik, és ha elégedett, mindannyiszor kimondja négy hangnyira-betűnyire apadt beszédkészletét. A szót, ezt a kincset testbeszéddel – mozdulataival, testtartással, mimikával, hanglejtéssel – árnyalja, így valóban sokféle hatást képes kelteni az egyetlen hangsor, s remélem,

számára ugyanolyan sokféle a jelentése is. Én mindenesetre igyekszem úgy tenni, mint aki a hangsor mindenféle eltérő értelmeinek gazdag tartományát megérti.

Anyám hosszan magyaráz. Egyetlen szavát mondogatja a végtelenségig, s egyre ingerültebb, hogy sem apám, sem én nem értjük meg. Azt csak-csak kiderítjük, hogy a pincébe tegnap zsákokba lehordott és tárolt krumplival kapcsolatban kíván valamit közölni, de túl ezen már sikerteleneknek bizonyulunk. Végül a reggeli fürdés, szájápolás és fésülködés után anyám kibotoz-kitámolyog az udvarra, oldalazva igyekszik megközelíteni a pincét. Újabban azt is feladta, hogy a maga erejéből járjon. Belekapaszkodik a botjába, előlről azzal tartja magát, a hátulját – kidugott fenekét – odadúti a falnak, így, két oldalról megtámasztva erőt vesz magán, hogy a ház és a pince közti tíz métert megtegye. Anyám fél járni. Ha néha elfeledkezik arról, hogy akár el is eshet, megszabadul a riadalmától – mert arcul legyintette a szél, elrepül a feje fölött a légyre vadászó fecske, s az udvaron a két kutya játékosan kergeti egymást, vagy tekintetével követi a szőlőben bókászó apámat, kicsit egyenesebben tartja a testét, nem megtörtén, nem úgy görbe, mint a collstock.

A pince lépcsőjéről lekapdosom s átpakolom a vedreket, amelyekbe a vágott, illetve az apró krumplit szedtem. Apám ezeket ehetetlenné minősítette, majd a tyúkokkal eteti föl. A föltáruult ajtóban hosszan álldogál anyám, ingadozik, pontosítja s így számunkra is érthetővé teszi közlését, de ez azzal jár, hogy le kell az öt-hat lépcsőfokon ereszkednie, vagy mindettől eltekint. Végül lekecmereg, de látjuk a szemében a rettegést.

– Titi – mondja.

Továbbra se értem.

– Titi.

Apám éppannyira ingerült és bosszús, mint én. Anyámra, magunkra, a tehetetlenségünkre.

Anyám a botjával egymás mellett ülő pontokat üt a pince földjébe. Aztán lehajol, rámutat a pontokra. S tovább már azt mutatja: ő maga a pont. És rágicsálja az öklét. Megismétli a jelenetet, s már piros a feje a dühtől és értetlenségünktől.

– A csigák megeszik a krumplit? – kérdezi apám, s anyám arca felragyog.

– Titi! – kiáltja, s lehuppan a pincefalnál elhelyezett, karfiol- és káposztafejek tárolására szolgáló polcszerű alkalmatosság fedőlapjára.

Néhány éve valóban csúf, ujnyi, sárga meztelencsigák teleltek át a pincében. Minden zöldségbe, amit csak elérhettek, belerágtak, és hosszú ezüst szalagok jelezték, merre mászkáltak.

Mondom anyámnak, az éjjel rosszul aludtam. Ami nem egészen igaz – mert csupán fölébredtem. A szomszédék kutya hajnalban hosszan vonyított. A körték pedig éjjel is potyogtak. Aritmiás volt az éjszaka, semmi egyéb nem történt. Mindez elvonja anyám figyelmét a lépcsőmászástól.

S ha már a pince előtt vagyunk, elnézünk jobbra, a tökök felé – ebédre tökfőzeléket kell készítenem majd, az oldalast anyám kihalászta a mélyhűtő ládájából, meg se kísérel elmondani, inkább előkotorta a decemberi disznóvágáskor kiporciózott adagok közül a megfelelő tartalmút, odarakta az asztalra, tegyek vele azt, amit kell. Megnézte a mogyoróbokrot is (ugyancsak szereti a pörkölt mogyorót), s indult reggelizni.

Elkezdődik, mint mindig, a nap.

A csigák ellen pedig vagy fahamut fog apám felszórni a pince földjére, vagy valami mérget. Avagy az egészet elfelejti.

Ebéd után, hogy elmosogatom a végtelen számú, általam használt edényt, végigsétálok a házfal tövében kanyargó, betonból öntött járdán. Egykor nyírott, térdmagasságig nőtt puszpángfal szegélyezte, első kertési munkám eredményeként. Néhány legyökeresedett buxushajtást vagy Medgyesegyházáról hoztunk, vagy a ház utcára néző fala előtt nőtt egyetlen, hatalmasra nőtt bokorról nyestem le néhány ágacskát, és azt ültettem a kivágott, illetve elpusztult szilvafa alá, a garázshoz vezető út szélére. Onnan, mit ad az ég, a legtöbb vessző megmaradt, és szépen terebélyesedett; egy-két év múlva, hatalmas gyökérrzettel ültettem át a járdaszélre. Mintha gimnazista korom elején meglettek volna ezek a fácskák. A helyükön rózsatövek jelentek meg.

A hatvanas évek legelején apám rózsatöveket rendelt. Harmincat. Őszszel érkeztek meg, postán, nem tudom, melyik távoli kertészetből. A ház elé és a kerítés közé, az utcafront hosszú és keskeny, alig ágyásnyi széles virágoskertjébe kerültek a tövek. A megásott gödrök alját alaposan megtrágyáztuk tyúkszarral, majd homokot terítettünk az amúgy kopogósra száradt és szagtalan guanóra, arra ültettük a visszanyesett gyökerű és hajtású, leveletlen bokrokat. Jól be kellett öntözni: a kerekcs kútról, a ház másik végétől vederben cipeltem a vizet, minden töre többet. A száraz homok magába itta a folyadékot, szinte szörcsögött. Később, amikor saját fúrt kutunk lett, mert apám nem akart fizetni a vezetékes vízért, s a szőlőjét, sárgarépáját és mindenféle veteményesét előszeretettel locsolta, annyira száraznak mutatkozott a talaj, hogy a slaugot méterekre tudta a földbe ledugni. Kinyitottam a vizet, a lassan csordogáló csővéget szép lassan letoltam a homokba, mélyre, nagyon mélyre.

A rózsák mindegyike megmaradt, gazdagon pompáztak a gimnáziumi éveim végéig. Tavasszal, évfázára, valamikor június elejére szinte mind virágot hozott. Akadt köztük meggybordó, paprikapiros, egy-két fehér és rózsaszín, valamint többféle sárga, köztük olyan, amely a cimpáján rózsás, s az öregedéssel egyre sötétebb, belül pedig narancsos. E rózsák-ból a színek mellett az illatuk az emlékezetes, s minél sötétebb szirmúak voltak, annál édesebb és kábítóbb a szaguk. A lakásban, szombatonként, a takarítás után, anyám rendszerint tartott legalább három szálát, lehetőleg azonos szín különböző árnyalatait, hogy eltérő illatuk a szobában összekeveredve másnap reggelre megteremtse a békés, nyugodt és szeretetteljes, nyárávasárnap-illatot. A rózsák mellé került egyéb virág is – igaz, más-más

vázában. Mikor mi nyílt, éppen az: tubakati, jácint, gyöngyvirág, orgona, bazsarózsa, tulipánok, majd pedig a nyáriak, s legvégén az őszi, nagy virágú krizantémok után a fagytól színesre csípett, apró virágú őszirózsák.

Az első rózsák közül a leghosszabb ideig a Gloria Dei maradt meg: a mai napig él. Ványadt, erős és bogas a törzse, de minden tavasszal kihajt két-három rügye, s hosszú, erős szárán ott himbálózik egy-egy virág. A Gloria Dei nevében egy évszám is szerepel, 1945, némely helyen emiatt a Béke Rózsájaként ismerik. Minden idők legkedveltebb rózsája, s az ez évi rózsatoplista élén is ott áll. Rózsaszín-sárga színátmenetek jellemzik: a bimbó többnyire erős sárga, s ahogy kinyílik, úgy halványul e szín s a szirmok szegélye: hol széles sávban, hol pedig csak a perem fonalnyi élén kárminba hajló rózsaszín lesz. A nyílás végére a széles tányérszerűre szétterült virág külső felülete merő rózsaszín, belseje selyemsárgán fakó, s éltében mindvégig illatos. Apám rajongva szereti a bokrát: a többi rózsza talán másfél évtizedet élt, ez pedig, egy rózsaszín társával (Eiffel a neve) és a fehérrel együtt, már ki fog tartani addig, hiszem, amíg kert marad a szüleim kertje.

A rózsákra, bár többjük is kellemes szagúnak mutatkozott, sosem szálltak pillangók. Jobban szerették az egyszerűbb, a parasztosabb kerti virágokat.

Veszprémbe az utolsó száz kilométert fél szemmel vezettem le: a bal szemem alsó szemhéján árpa nő, érzékeny, s önkéntelenül dörzsölgetem. Folyik a szememből a könny, amikor beállok a garázsba. Az udvaron friss görögdinnyehéjszag fogad, s ebből tudom, Gábiel, az angliai vendég, aki ismerőse révén szállást kérve telepedett be a tetőterembe, elszökött a kórházból, azaz néhány napra kikönyörögte onnan magát, és most szabad. Nem tudom, mikor jött haza, de úgy látom, a maga hazájának is tekinti a házat, s levágta a néhány négyzetméternyi pázsitot, hiszen az esőtől szálanként megnyúlt mindegyik fűszál, s a mélyben meglapuló udvarra, a talajt eltakaró moha fölé zöld prém növekedett. A fűnyírás, énfelém, bonyolult dolog. Mindenekelőtt a kutyák miatt: a kertemben két helyen is gyep nő, azért növesztettem füvet, hogy legyen hol a pulinak és társának rohángálni, pisilni és szarni. A kutyagumit naponta össze kellene szednem – hagyományosan a fűből. Ha napokra eltűnők, s nem lehetek itthon, két tescós nylonzacskó is megtelik; valami ballasztanyag lehet a kutyakonzervekben, amelyek emészthetetlen része aztán félig föltekerten, tökéletes spirálisban vagy félkörívalakban rendre megjelenik a fűcsomók között. A kutyaszar összeszedése, majd a fűnyírás után a pázsit vízzel történő elárasztása – megmosdatása – szokásosan az én feladatom.

Gábiel, aki az utóbbi hónapban több napot töltött a hol üres, hol lakott házam tetőterében, mint én lenn, a magam lakrészében, igyekszik magát hasznosnak tudni: ha egészségi állapota engedi, füvet darál, mos-tanság pedig, a munkának többször nekirugaszkodva, felszedi a lehullt

diót, mogyorót. Feladatokat is talál magának, a bejárónő angol nyelvű levelezését bonyolítja, meglocsolja a leandereket, és ha bármikor fölmegey a hegyháton szétterült belvárosba, hatalmas hálóban hordja haza a magyar paprikát. Paprikát eszik és paradicsomot, szerektől mentesnek mondott zöldségeket, s éjjel, amikor abbahagyja a televíziózást, dinnyét, főtt kukoricát és körtét. Kiflivel.

Gábriel beteg. Tavaly diabetesessé vált, előzmények nélkül, ezért inzulininjekciókkal kezeli magát. Akkor már egy éve ismert leukémiában szenved, ami miatt idén februárban Dél-Afrikában csontvelőátültetést végeztek rajta, s annak utókezelésére érkezik Magyarországra. Két hónapja, Magyarországon derült ki, hogy a szervezete kidobta az átültetett szövetet, hamarosan újabb kemoterápiában fog részesülni, s remélik, időközben vagy ki tudnak tenyészteni az őssejtjeiből egészséges sejteket, vagy találnak egy számára alkalmas donort. Hetek óta nincs jól, a vércukorszintje, a vérnyomása és a kedélye labilis és beállíthatatlan. A vérképében naponta történik olyan változás, amelyre senki nem talál magyarázatot. A teste két oldalán nem azonos az ereiben a vérnyomás. Mára az orvosok – hihetetlen könnyel, lassúsággal és sok-sok (a maradék) pénze bekasszírozásával – kiderítették, hogy a hasnyálmirigye rosszul működik, a vére sűrű és zsíros, a nyaki verőerei feltehetőleg az elzáródás határán lehetnek. Közölték is vele, hogy bármikor infarktust kaphat. A szélütés veszélye ugyancsak fennáll; mindezek lehetősége a közeli kemoterápiája ideje alatt, a tizenkét kezelés során csak fokozódik. Mindenesetre a kezelés utáni időpontot adva azért beutalták a carotisa vizsgálatára.

Tegnap éjjel csirkemáját sütött, mert tudta, hogy ma délben, ha hazaérkezik, éhes lesz. Amúgy fogyókúráznia kellene. Megígérte, hogy elviszi a mobiltelefonját, s azt is, hogy nem fogja halálra hajtani magát. Holnap reggel Szegedre utazik, busszal; arra gondolok, hogy éjjel képes legyen aludni, most lefárasztja magát. És megnézi a várost, mert mindeddig nem tehette. Nem tudom, milyen egy sosem felfedezett helyet nem turistásan bejárni úgy, hogy attól menten el is kell búcsúzni. S nem turistásan jönni-menni egy idegen helyen ugyan milyen?

Vásároltam egy hortenziabokrot.

Július elején, Brüsszelben, a semmirekellően üres nap után este – legalábbis egy közép-európai ember számára esti időpontban, kilenckor –, teljes napsütésben elindulunk megnézni azt az angolkert, amely olyan, mintha a város szélén lenne, holott szinte a belváros peremén. Brüsszel amúgy nem is főváros tulajdonságú, hanem egymás mellé szorult, egymással kényszerűségből együtt létező kisvárosok halmaz, amelyek mindegyikében saját törvények uralkodnak. A Szentpétervár utcai lakásból a Montgomery tér szökőkutakban gazdag körforgalmán átjutva sem nagy a távolság, jó, ha egy-másfél kilométer. De mert Aachen felől érkezve én a város belső körgyűrűjébe torkolló sztrádán jövök mindig be, s onnan a Montgomery térnél fordulok a centrum irányába, a tértől közvetlenül

induló namuri út elején elterülő tőrendszeres, hatalmas ligeteből összeálló parkot mindeddig nem láthattam.

A sétán két említésre méltó dolog történik. A szecessziós magánpalota megtekintése. És hogy földbe gyökerezett a lábam az életemben először látott cserjés hortenzia impozáns bokra előtt. Ilyen hortenziák tömegesen fordulnak elő a sugárutat szegélyező gazdag, polgári villák előkertjeiben: s nemcsak a csontfehér szirmúak, amelyek csúcsos, süvegszerű virágzatait elsőként pillantottam meg, hanem piszkos rózsaszínek, mályvába hajló sötétek és savkékek. Ez a hortenzia oly magas, mint egy máltai ember: szóval jobb alkalmakon, amikor ki kell húzni magát, elérheti akár a 140-150 centiméteres testhosszat. A levelek a szétterpedő, hosszú gallyakon lazán, ernyedten állnak, de a hajtások végén, mintha óriási bugái lennének a mifelénk ismert, török vidékről behozott orgonának (amelyet az udvarházak nagyasszonyai kissé affektálva, hogy a Habsburgok nyugati családi kapcsolataira utaljanak, spanyolbodzának neveztek), hatalmasra nőtt összetett virágok pompáztak. Szélén terjedelmes, szirmos meddő virágok, beljebb pedig aprócska ivarlevelek.

Szó, ami szó, a spanyolbodzára emlékezés helyénvalónak tűnt, végtére is a Németalföld legnagyobb része, a sok nyelven megszólítható Brüsszellel, illetve a Brüsszel köpenye alá bújt városka-konglomerátummal együtt spanyol fennhatóság alatt volt sok-sok évtizedig. Hogy mégsem ez a növény – azaz a szívalakkal levelező orgona – dobogtatta meg mellkasom mélyének izgulékony szívét, gyorsan kiderült; azon hortenziaféle előtt válik belőlem sóbálvány, amelyet kerttörténeti könyvekből már jól ismertem, sóvárogtam utána eleget, de eszembe se jutott, hogy rábukkanhatok.

Aztán, szinte néhány nappal Brüsszel után, az egyik veszprémi kertesztben rálelek néhány ványadt, fonnyadt, elhagyatott, vevőre várakozó tőre. Egyetlenegyét vásároltam – ennek ugyanis az a következménye, hogy a kertemből ki kell lakoltatni majd egy abban meghonosodott bokrot. Az eddig kedvelt növényeim rangsora átalakul, s még csak nem is az utolsó helyen állótól fogok megszabadulni, hanem attól a legkevésbé megbecsülttől, amely a hortenzia igényei alapján felvetődő lehetséges helyeken élő növények sorozata végére kerül. Ámbár egyik lila bogyójú cserje váltótársaként máris fölvetődik bennem a hortenzia, amely azonban emlékeim szerint csak savanyú talajban virul, ezért csak zsák alkalmas földet is vásárolok.

Szeptemberig tehát cserépben kucorog a bokrocska. Virágot is hoz, leveleket nevel, túri a diófa alatti sötétkék félárnyékot és a nehéz szagú boróka közelségét. De néhány napja, Budakeszi előtt, megállok egy kertesztben, amelynek keskeny parcellájában úgy hirdetik ezt a fajt, mint méasztűrő növényt. Azaz a lúgos, a kertben található talaj nem öli meg. Ettől a pillanattól tudom, hogy kertem növényi együttesében változás következik be: addig keresem, míg meg nem találom, még ha több növény áttelepítésével is együtt jár, a hortenzia helyét.

Napsütéses délelőtt lévén minden munkát, amely a jövő héten vár rám, s melyekre fel kell készülnöm, elfeledve, kiugrok a kertesztbe; leginkább

arra lennék kíváncsi, miféle évelők maradtak vissza a tavaszi készletből. Az efféle, gyors meggazdagodás reményében működő, a kertészetet vállalkozásnak tekintő árudákban azokat a növényeket szeretem megvásárolni, amelyek néhány évszakot ott már átvészelték. A ligetszépét és három tő – amelyből kettő veres, egy pedig rózsaszín ecetszerű virágú lesz – poloskavészt tudok megszerezni, s néhány zacskó Hollandiából importált hagymát.

A sudár zsálya alá – amelyhez idővel levendulák és gólyaorrok társulnak –, a középső és a felső terasz közötti lejtőnek az aljára ültettem ezeket, s az eddig a Belgiumból hozott ónkratérben élő citromillatú kakukkfűvet szétosztva egy csikos levelű yuccát is illeszték közéjük. A föld mélyére, mint apró, tavaszi robbanáshoz időzített aknákat, hagymákat rejték. Azt a tavaszillatot önmagából föltáró Narcissus poeticust, amelyre sokáig áhítoztam, eddig sosem sikerült meghonosítani: most a recurvus változatra bukkantam, bár attól félek, túlságosan különbözni fog a vad alaktól. Közéjük, sekélyebben lila krókuszokat vermelek. Egy másik foltba az eddig általam nem ismert botanikai tulipánt, a Tulipa corymbosa egyedeit – nem lesznek magasabbak a fültisztító pálcikánál, s a virág sem nagyobb a természetesebb amerikai mogyoró-szemnél –, alájuk pedig áprilisban virágzó liliumvirágú, sárga tulipánokat rejték. Az e növények számára szabaddá tett területről ki kell szednem a hatalmas telep kénsárga nőszirmot, az évek alatt szétterebélyesedett bőrlevelet, az apai nagyapám kertjéből anyámékhoz, onnan a paloznaki szőlőszömbe, majd ide áthozott, pirosasan virágzó bazsarózsát: ezeket majd mind viszem Pécsre, a legújabbban kertépítésre vállalkozó irodalomtörténész-filozófus házaspár barátaim számára. A terpedt borókának, mert ványadt, a díszepernek, a borostyánnak és a foltos levelű árvacsalánnak nem kegyelmezek; amúgy ők lesznek a győztesek, hiába téptem ki a töveiket, mindig marad utánuk néhány sarj, amelyekből az elkövetkező évben olyakkora bozót növekedik, hogy ember legyen a talpán, aki a mélyén megtalálja pályolgatott, fiatal szerzeményeit.

Az sms mindenhol utolér. Gábrileben nincs öröm: ott nézem, megbillentett fejjel, mert a szemüvegemet összekoszoltam, a magánhegyoldalamon:

Ma nem volt semmi, csak vérvétel. Azt mondták, lehet, most nem lesz kemoterápia, túl rossz a vérképem. S ha a mai is ezt mutatja, akkor lefújva az egész.

A hortenzia várhat. Várhat a magról kelt ciprus – kedden hoztam Pécsről, az egyetem botanikus kertjéből –, a cserépből nevelt, megerősödni látszó akantusz, a szurokfű és a német nemesítésű talajtakaró, a körömnai alvadtvérdarabokat virágzó törperőzsa is. Nekiállok pasziánszozni, közben alföldi szőlőből készült kadarka rosét kortyolgatok, ámbár nem hűtve, hisz a hűtésére nincs időm. Adél, mint egykor anyja, Dugó, mindenkor megérzi kedvem változását. Addig ügyeskedik, amíg le nem nyomja a la-

kás ajtajának kilincset, homlokával belöki az ajtót, s felkucorodik mellém az ágyra. Rettenetesen büdös. Eldöntöm, holnap, ha süt a nap és meleg lesz, idén talán utoljára, megfürdetem. De hagyom, feküdjön. Fél szemmel látom, nem alszik, de ritmusosan szuszog, tökéletes, mint egy szonett, néha-néha, mintha enjambement siklana át egyik sorról a másikra, felhorkan, úgy tesz, hogy higgyem, elszenderedett és álmodik. Ha megmozdítom a lábfejemet, rögtön kinyitja, majd vissza is zárja szemhéját, s olajosbarna szemét is menten reám függeszti, ha a poharam után nyúlok.

Az őszi napfény nyár végének mutatkozik. Adél többnyire szélvédett helyen napozik: a lakás csupa üveg bejárata elé fekszik, ahol a fény megsokszorozottan gyülekezik össze. Túl azon, hogy szeptemberben ezen a ponton hever leghosszabb ideig a kertemben a napfény, a kis tó is ide veti a felszínére eső hullámokat. A puli hamarosan fekete rongyként heverészik a küszöb előtt. Darazsak repülnek fölötte, észre sem veszi. Piros szárnyfoltú atalantalepkék ejtőznek rajta, rájuk se bagózik.

Gatyára vetkezek, hosszú pengéjű késsel állok a tóba, combközépig ér a víz. Még a nyár elején kilyukadt a fólia, ha nem pótlom a vizet, két-három hét alatt elszökik. Most éppen ezt akarom: ideje, hogy megtaláljam, hol lyukadt ki a vastag műanyag, s befoltozzam. Abban reménykedem, hogy csak egyetlen ponton, amely megmutatkozik abból, hogy hol áll meg a víz szintje. Abban, hogy nem fog esni az eső, s nem pótlódik vissza a medencébe a folyadék.

A késsel a víz alatt elmetsem a bozontossá növekedett, hosszú farkú süllőhínárt, a sárga vízitök és a fehér tavirózsa levélnyeleit: így ugyan felkeveredek az iszap, de azt remélem, hogy növények hóján jobban le tudom halászni a halakat. A paloznaki szőlőből a nyár elején hazahoztam a másfél hektós kádat. Azt kicipelem a garázból, slaugon át vezetett csapvízzel eresztetem tele, s a lemetszett hínárból egy ölnyit belehajítok, a többit pedig a kukába tömöm. A kádban, nem kell hozzá néhány nap se, a víz elveszti a fertőtlenítő klór szagát, átszellőzik, oxigénben gazdagabbá válik, s így a sok színben tündökölő koi-halaim számára a ragasztó hadművelet befejezéséig elviselhető közeget teremtek.

A tavat azonban alattomosan oldalba szúrtam. A késemet eltérítik a lebegő, nem könnyen elvágható hínárszálak, s a hegye beleáll – nem, nem, mélyen befúródik – a kemény oldalfalba. A tavam új, második sebet kap, éppen tőlem. Tehetetlen vagyok. Balfék. Dühöm határtalan, a kedvem pocsek.

Tartok attól, hogy a partra dobált növénydarabok közé csigák, esetleg kisebb halak keverednek, ezért mielőtt a kukába gyömöszölném, szinte szálszerűen átnézem a sprőd, haragoszöld, vízcseppektől csillogó, leginkább összetört fenyőfagallyakhoz hasonlítható növényhulladékot. Egyetlen kis hal – karácsonyi fadisz – sem akadt fenn: vagy idén nincsenek ivadékok, vagy ha voltak, a nagyobb halak zsákmányává váltak, avagy, keresek még újabb megoldást, ügyesek, s a mozgulataimtól zavaros vízben elmenekültek. Nincs itt a halpusztulás ünnepének ideje.

Közben hull a dió s a mogyoró. A kutyák a zajra össze sem rezzennek, csak én kapdosom a fejemet. Észreveszem, az ablak mögött, a szobát eltakaró tüllfüggönyön fehér fényfoltok lüktetnek. Úgy ráncolódnak, ahogyan a textília, de oly könnyednek és illékony életűnek tűnnek mégis, hogy el sem hiszem: léteznek. S mire kikászálódok a tó vizéből: már csak alig vannak. Nem maradt belőlük semmi, csak a múltjuk.

Ránézek az új hortenziára – reggelre, óvatosan, én se vettem észre, mire is készülődik, újabb szirmokat bontott. Fehér és nagy pöttyök lebegik körül a drótvékony hajtások elkeskenyedő végét, mintha hernyóselyemből készült volna mindegyik, fényesek. Olyan derűs ez a növény, hogy belélsajdul a szívem.

Olyannyira tökéletes. Amint tökéletes a nagyon szerény, de a mindenség mozgását mégis leíró matematikai képlet. Vagy a sugár, amely kiszakad a lézerforrásból s áthalad az agyvelőn. Vagy a víz, amely vízesés formájában a hegy meredek falú platójának ereszen át alászakad a mélybe.

Két nappal később a ciprust ültetem el, a környadozó hamisciprus mellé, amelyet egy-két év múlva, ha nem győzi le ismeretlen betegsége, úgyis eltávolítok. S a karcsú ciprus alá, a fölászott földbe rejtek néhány Kaufmanniana-tulipánt, kénsárga virágot nevelő krókuszhangymát, egy apró tű bőrlevelet, egy eddig cserépben árválkodó, satnya akantuszt, nézzük meg, mire jut ezzel a téllal. S ismét próbálkozom a nárciszokkal, amelyeket tavaly ősszel hoztam át anyámék kertjéből, s ezt a tavaszt egy cserépben virágozták át. Illatos, közepén narancssárga karimás, apró kis virágok, apám méhlegelőjének közeléből, abból az akácusból, ahol a kapátárai tavasszal állnak. Egykor tanya árválkodott ott, mára az épület romjai sincsenek meg, de hogy volt, azt a nárciszok jelzik, és néhány elterebélyesedett mogyoróbokor. A nárciszt, apai nagypapámtól tudom, aki Diószegről hozta az elnevezést, tubakatinak nevezik – valóban hasonlít az illata a tubarózsához, de az ősszel, ez pedig tavasszal virít. A mogyorókról pedig csak annyi a mondandóm, hogy van harminc éve, hogy egy sokgyökerű suhángot átültettem apámék garázsa mellé: azóta fává terebélyesedett, s gazdag termése látja el a nagycsaládot, hol kasnyi, hol zsáknyi termést hoz, egészségeset, nagy szeműt, fényes barnát. Anyám kedvére nőtt, mostanság, esténként pörkölt mogyoróval kevert mazsola mellett nézdegéli a televízió műsorait, s váltogatja, számomra megfeythetetlen rendben, egyre-másra a csatornákat. Anyám egyetlen időben több tévéműsor követésére képes.

A napokban, öt óra tanítás után, máshoz nem jutok közelebb, mint hogy enerváltan bámulom a szomszédos, műemlék jellegű ház máztalan cserepű tetejét: a görbe tetőgerinc kissé kihúzta magát, így éppen fölé a késő délutáni fény hasaaljához. Holnap, mivel közeledik az ősz, nem lesz ennyire ügyes. Fekete macska nyújtózik a gerinc kúpcserepein, fel-alá lófrál, fintorog, szagolgtatja a szél test-, a bárányfelhők hónaljának gyapjuszagát. Ez az egyetlen macska maradt abból a kolóniából, amely ideköltözésünk előtt ugyan, de a házunkban lakozott. A kutyáim első gondja az volt, hogy

kikergessék a birtokukról valamennyit; át is költöztek a szomszéd kertbe, amelynek házában annak idején senki nem tartózkodott.

A hortenziát megtalálta egy pillangó. Bogáncspillangó. Eredetileg a legfelső terasz sarkát belakó nyári orgonára érkezett. Amúgy valahonnan az Alpokon túlról jön. Amióta a kertemben megterem ez a lila virágú bokor, akad bogáncspillangóm is. Déli vidékről, a messzi mediterráneumból egyéb lepkék szokása is meg-meglátogatni: a szőlőszender az este kinyíló ligetszépéket, a kacsafarkú szender a csöves virágokban gazdag fészkeseket, amelyek mélyéről nyalogatja a nektárt. Az őszirózsáknak és varjúhájaknak a kis rókaepeke az állandó vendége, már albérlőnek tekinthető, a cickafarknak a boglárkalepke, a citromlepke a levendulák kék füzerei legkiállóbójának hegyét tekinti kilátópontjának, a lángvirágra pedig a fecsefarkú pillangó guggol. A kúpvirágot a nappali pávaszem kedveli, de ha nincsenek a közelben a bogáncspillangók, átruccan a nyári orgonához is. A pókhálós lepke az oregánón napozik, s nyár végén, mintha Rómában élnének, a rézvirágok és a varjúhájak piros, alamizsnás tányérkái fölött admirálslepkék köröznek!

Kristóf nem ismer fel.

Hamarabb érkeztem a látogatási idő kezdeténél. Hogy merre van, a kanálsörömpölés zajából fedeztem föl az ebédlőt. Keresztfiam a sok-sok négyszemélyes asztalból összetolt asztalszerelvény sarkánál ül, egyedülként, akit nem etetnek. Keresztbe néz a tányérja fölött, a villával nehezen találja a tányérján heverő húsdarabokat, esetlenül egyensúlyozza a falatot, s többnyire bal szája sarka mellé emeli, majd fejét billentve kapja el elnyíló ajkaival az ételt. Jobbik szemével rám pillant, meg sem rebben a tekintete, úgy fut át az arcomon és libben tovább. Nem látom: a bal szemével hová lát.

Az ápolónők intenek, maradjak. Kicsit előbbre lépek, véletlenül se takarjon az ajtó. Kristóf erre a mozdulatra visszahozza tekintetét, s máris veszi el, közönyösen. Közben megakadnak valamiben a fogai, abbahagyja a rágást, ujjával beletúr szájüregébe, néhány nyelvmozdulattal előretolja és nyelvhegyére illeszti a rághatatlan mócsingot, s a tányérjába köpi. Aztán elmereng, valamit kérdez a szemközt ülő, horpadt koponyájú, maga korabeli ifjútól. Villája hegyével, mint kihegyezett ceruzával, felkavarja az ételét, s újra fal.

Gyorsan eszik, de nem kapkod. Éppen csak olyan tempóval, mint aki farkaséhes.

Dörzsölöm a szemhéjamat, érzem, hogy csípi a szememet a kifejlődő szőrtüszőgyulladás. Amely lassan akkora, hogy a bal szemem látóterébe is kinyúl: a képbe, amit látok, alulról belóg egy áttetsző háromszög, s elhomályosítja a látványaim közepét.

Kristóffal megbeszéltük, hogy meglátogatom, s éppen ezen a napon. Két hete van a rehabilitációs intézetben, agyvérzést kapott a Balaton-parton, néhány nappal azelőtt, hogy elindulhattunk volna a szokásos közös, heti kirándulásunkra.

A gyerek, talán, mert nézem, egyre feszélyezettebb. Fel-felkapja a fejét, oldalról pislog rám, szeme sarkából figyel – de úgy, mint aki nem ezt teszi, hanem eszik. Majd, hogy a tányérjáról az utolsó rizsszemet felszedi, nehézkesen fölemelkedik, imbolyogva a terem végébe oldalaz a betegeket etető ápolók háta mögött, aztán megpróbál – előttem – átszisszolni az ajtón. Ráköszönök. Kezet ad, a haverjait szokta rég így, ilyen flegma képpel és testtartással köszönteni, mondja, hogy megismer, de nem tudja, ki vagyok.

– A keresztpád! – verem hátba, s valamit mondok, hogy ne kelljen neki tovább beszélnie.

Felmegyünk a betegpavilon sarkánál kezdődő lépcsősoron, a központi épületig s vissza. Jó nagyokat szuszogunk, hogy a másik is érzékelje: ekkora fizikai megterhelés mellett nem lenne tisztességes társalogni.

Kristóf apja, kamaszkoromtól barátom, siettetné a rehabilitációt, képtelennél képtelenebb kifogásokat emel a kórház, a gyógykezelés, az orvosok és pszichológusok ellen, amiben, sajnos, igaza van. De képtelen mégis valamennyi ötlete, elképzelése, szándéka – mert abban a leromlott, lerabolt és pusztulni hagyott egészségügyben, amelynek most éppen az ő fiát kellene meggyógyítani, semmiféle betegnek nem lehet helye.

Kristóf helyzetén ez azonban nem segít. A gyerekben újabban az fogalmazódott meg, hogy bolond, akit a bolondokházába zártak; számára most a megoldás a neurózisnak ez az enyhe formája.

Mária-napra két zacskó botanikai tulipánnal érkezem. A házigazda család kertje egészen apró, és csöppet sem zsúfolt. Két természetes fa, néhány fal mellé ültetett rózsa, a szomorú eperfa és sok leander húzza meg a magassági szinteket – a földön pedig számos virágágy, amelyeknek peremére akár le is lehetne ülni. De a kert fölé magasodik az amúgy magasabban elhelyezkedő ház tornácának kiöblösödésében elterülő terasz, onnan rá lehet látni a néhány foltján rendben virágzó kertre, s a kőkockákkal kirakott udvar kissé elhízott, óriás debrecenire emlékeztető német juhász-kutyájára.

Vacsora végén megmutatom az amúgy érsebész háziúrnak a szememet. S két nappal később a kórház szemészetén órákon át vizsgálja látószervemet a főorvos. A szemhéjamon nem árpa nőtt, hanem egy szemölcs. De az nem jelent különösebb problémát, leoperálják. A bal szememben viszont 3–4 milliméternyi nagy foltban elvált az ideghártya és a hártát borító pigmentréteg. Ezért, hogy úgy látok, mintha a szemem előtt szürke fátyoldarabok lebegnének, s csak a köztük fel-felvillanó résekben élesek a kontúrok.

Nézem a számítógép monitorján a szemem belsejét: mintha egy gömb mélyébe pillantanánk be, amely vérnarancsszínű, s amelyet vékonyka erek szabdalnak meg. Az élesfoltom fölött, mutatja az orvos, ugyancsak van ilyen, senki nem tudja megmondani, mi okból keletkezett lencseszerű folt, amelyet lézerrel vissza lehetne a helyére tapasztani, de már egy apró ballépésnek is az lenne a következménye, hogy kialszik a szemem világa.

Így inkább nem mût meg, várjunk egy-másfél hetet, hátha javul az állapotom, s ha mégsem, megfesti az ereket, hogy pontosabb képet kapjon a beteg felületről, azaz a szemem belsejéről.

Kitágított pupillákkal támolygok haza – a napszemüveg ellenére olyan a világ, mintha alulexponált lenne. Minden figyelmem a talpamba gyűlik, ahogy lépkedek, érzem a cipőm alatt a kavicsokat, a járda réseit, s hogy lejt és emelkedik, hepehupás, avagy éppen fűszálak nőttek ki a résekből, s most a rések fűszálain taposok.

S mire délutáni alvásomból fölébredek, visszatér a látásom, a rossz, és annak is örülök. De a boldogságomhoz nyilván hiányzik valami, ha nemcsak halat sütök vacsorára, hanem császármorzsát is, extra adagot, hogy maradjon holnapra.

Elalvás előtt Rotterdami Erasmus Faludy György szerinti életrajzát olvasom, amely nemhogy álomba visz, hanem éberré tesz. Merészen tudálékos mű, ilyen hosszú orrú szöveget csak azok tudnak írni, akik maradtalanul hisznek saját költő voltukban – amely pótolhatja a szaktudást. Úgy hiszem, nem elég egy-két jellemző vonással felrajzolni az események menetét, még ha korunk olvasóinak szokása ezt igényeli is, hanem filozófként alapos munkát illik végezni, s persze, háttérben illik maradni. Faludy túlságosan nagyvilági figura ehhez: s még lenne is mentsége, ha humanista módjára szerkesztené összetett mondatait. De nem teszi. Túl ezen, a monográfia képtelen Erasmus élethelyszíneit megidézni számomra, holott számos pontját ismerem, mert úgy adta a sorsom.

Mindenesetre eldöntöttem, ha tehetem, a Brüsszel-közei erasmusi házat ismét megnézem majd. Tavaly láttam, egyedül járkáltam a kertjében, néztem a szobákban berendezett kiállítást. S mert a reneszánsz kertben, amelyet fiatal művészek építettek ismét föl, túl sok felvételt készítettem, és lemerült az akku, s vasárnap lévén nem tudtam a környéken rúdelemeket vásárolni, a telefonkészülékemmel készítettem ócska minőségű felvételeket. S azóta is, ha megcsörren a telefonom, némelyeknél az a felvétel jelzi felbukkanásukat, amely Erasmus kéziratának cenzúrázott oldalát mutatja, illetve egy emberarcú koponyát, amely valamiért kedves volt a 16. század első éveiben a kontinensre Angliából visszatért ágostonos kanonoknak.

Brüsszelből egyetlen rózsatövet akartam hozni, s bár többször kerestem kertészetet, volt, hogy órákig autóztam a külső körgyűrűn, körbe-körbe a fővárosban, hogy végre találjak egyet, sikertelenül. Ugyan egyre, az Atomium közelében, éppen az Erasmus-ház irányába haladva, rábukkantam, de a jelekből következtetve évek óta elhagyatott lehetett. A Schwann nevű fehér bokorrózsát keresem – annak is a magas törzsre oltott változatát, amelynek egészen nagy a virágfeje, s a szirmok belseje, mintha éppen a félhomályban nyitnánk ki egy nagyméretű könyvet, s a gerincvágatban látni ilyen, enyhén zöldfehér színt. Először az önkiszolgáló élelmiszerbolt fölötti körforgalom közepén láttam e rózsaváltozatot, s mert az utca arra emelkedett, a méter magas törzsű rózsafácskák tömege a lejtő fölött kontúr nélkülien hajladozva, mintha szellemek lennének, figyelemre méltó

jelenségnek mutatkozott. De nemhogy ezt, más rózsákat s más növényeket se találtam – kertészetek híján. Végül Magyarországon vásároltam egy német áruházláncban, szabad gyökeres állapotban.

Ezen a nyáron már kinyílt. Augusztusban egyetlen virággal ékeskedett, másfél hónappal később pedig már ötten. Most ismét egy virít, illattalanul hajladozik a lakás bejáratához felvezető lépcső oldalán, közrefogva a kenderpálmával, fahéjcserejével, néhány patio-rózsácskával és a széles dézsa levéldísznövényeivel; olyan, amilyennek elképzelem.

Nő még két fehér rózsatövem, az egyik, amelynek a neve a Szűz, a paloznaki kertben él, s jó, ha nyárelőn, illetve ősszel hoz két-három bimbót. A harmat nyoma is meglátszik a szirmain, többnyire piros pöttyök és folatok borítják, de értékét ez sem csökkenti. A másik az automata működtette garázkapu balján áll, a szomszéd orgonái ráhajolnak, nem éri nap, ezért szüntelen beteg. Az első növény a kertemben, amely megkapja a rozsdagombát, majd pedig a lisztharmatot. Sajnálom elpusztítani, holott tőle fertőződik be a többi rózsám. Talán át kellene egy naposabb és szárazabb helyre ültetnem, csak nehéz ilyent találnom. Inkább vissza-visszavágom, sűrűbben permetezem, s elnézem, hogy sosincs rajta egyetlen ép összetett levél, illetve bimbó sem. Holott a levelei is különlegeseek: puhák, sárgás-bronzos csillogású a zöldjük, s a gallyazat tuskéje nagy, mint a cápafog.

A Szüzet, ha mifelénk nemesítik, biztosan Erzsébet királynének neveznék. De mert, ha jól tudom, osztrák ember a nemesítője, feltételezem, eszébe se juthatott, hogy Ferenc József feleségéről nevezze el e mézsfehér, szinte üveghéjkönnyű s akként áttetsző szirmú virágot, a császár állítólag magyarkedvelő feleségét emígyen megörökíteni.

Veszprémnek amúgy van egy Erzsébet parkja – korábban Lenin-liget volt –, amelynek közepén, cserjés vadgesztenyebokrok előtt, az Erzsébet-büszk álldogál. A nyugdíjasok klubja rendszeresen koszorúzza, az eseményről a helyi sajtó szorgalmasan tudósít. Mondják, több tucat Erzsébet-liget van jelenleg Magyarországon, s az Erzsébet-szobrok száma vetekszik az egykori Marxokéval, Engelsekével, Leninekével. Ennél csak a Szent Mihályról elnevezett templomok száma lehet több. Veszprémben is működik ilyen, a vár legméltóságteljesebb épülete viseli ezt a nevet, ám bár alig száz éves, hiszen a legutóbbi tűzvész akkora kárt tett benne, hogy újjáépítették. Székesegyház amúgy, a méltóságból azonban nem részesült, mindene a napi több alkalommal fölzengő harangkongás, amellyel uralkodói vonásaira igyekszik a helybélieket emlékeztetni.

A felsőváros peremén a Szent Mihály templom áll, s csak annak tűnik úgy, hogy képes uralni a várost, aki magamfajta léha turistaként a tövében ténfereg. Amúgy Brüsszel közepén terül el a felsőváros, s a templom azon a rézsún, amely elválasztotta a felsővárosi francia nyelvű arisztokrácia s a királyi család lakóhelyét a flamand lakosú kereskedelmi központtól. Az alapjaiban 11. századi, gótikus jellegű istenháza pedig katedrális, a belgák

talán legfontosabb temploma. Azon tűnődtem a brabanti monstrum két homlokzati, csonka tornyát nézve, hogy itt is egy bevégezetlen mű – amikor megszólalnak a harangok. A hirtelen, életerős zajra nem roppennek fel galambok, Brüsszelben tán nincsenek is. S nem áll meg az élet – vilamosok zötyögnek tovább, szemétszállító autóra rakodnak, s egy daru átemeli terhét a forgalmas úttest felett, s lehelyezi a katedrális előtti térre, s a földkéregben meghúzódó metró, avagy a pályaudvarról kigördülő vonatszerelvény megrengeti talpam alatt a földet – csak a harangok zúgtak. Ez a harangjátéknyi zenebona – mondom – megrökönyít.

A veszprémi harangzúgást jól ismerem. Nemcsak azért, mert lassan harminc éve élem a várost, de mert egy éve a Szent Mihály székesegyház melletti épületben dolgozom, így, ha felszólalnak a harangok, s illedelmesen abbahagyom a tanítást, mást sem tehetek, mint hogy figyelem a kongó hangokból összeálló, darabos dallamot. Veszprémbe, a katolikusok nagy-nagy büszkeségére, délben mindenhol megáll az élet egy percre. S a főharang azt mondja:

– Kinn van!

Kinn van? Kint van? – nem tudom.

A harang beszédének is van dialektusa, mint a veszprémi életnek.

A Szent Mihály (hogy a teljes nevét mondjam: és Gudula) katedrális tornyában megszólaló harang azt a zenét szólaltatta meg, amelyet az elmúlt hónapokban elég gyakran hallgattam, főleg amikor Pécs és Veszprém között autóztam. A Sting és a Police együttes digitalizált számaiból összeállt album a kedves CD-im közé került, hetente több alkalommal is megszólaltatom, s most, amikor Belgiumban élek, ugyancsak magammal hordom, s valahol Köln és Aachen között meg is hallgatom. S jól hallom? A katolikus Cathédrale St. Michel és Gudule homokos mészkőből rakott tornyaiból Sting híres, 1985-ben szerzett, a szovjet–amerikai egymásnak feszülés ellen protestáló művének dallama csendülne fel?

Sting műve valójában Prokofjev ötrészes munkája egy érdekes részleteinek átdolgozása. A művet Prokofjev 1934-ben írta, filmzeneként, s a zenei szakirodalom a *Lieutenant Kijé Suite, Op. 60.* második részeként ismeri. Claudio Abbado és Sting 1991-ben a Deutsche Grammophonnál ugyan rögzítette Prokofjev *Péter és a farkas* című művét, tehát tudnom kellett volna, hogy Sting magához közelállónak véli az orosz-szovjet zeneszerzőt, brüsszeli tartózkodásom előtt azonban mindez nem lehetett számomra fontos.

A *Kijé hadnagy* Jurij Tinyanov állítólag érdektelen novellája alapján készül. A hadnagy egy nem létező szatirikus figura, valahonnan a 19. századból, a cári udvarból. Prokofjev ugyancsak meg volt elégedve zenei teljesítményével, ámbár a filmmel, amelyet Feinzimmer rendezett, nem. A filmzenét 1934-ben szvitté dolgozta át, s alkalmazta benne a filmekből ismert eljárást, a kettős expozíciót. A korábbi ismert két motívum egyesítésével összegző, bitonális dallamvilágot állított elő, a vonósok legato g-molljából és a fúvósok staccato F-dúrjából. A filmes és a zenei technika

ebben a műben összekapcsolódott, két művészet egymást termékenyítő hatásának átélői vagyunk mi magunk is.

A Tinyanov-Prokofjev-Sting genealógia érthető. De miként, s főleg miért került a dallam a belga nemzeti katedrális harangjainak nyelvére? Avagy esetleges, éppen ezért kibogozhatatlan számomra e kulturális áthagyományozódás? Aminek tegnap és ma és holnap is tanúja – és részese – voltam-vagyok-leszek. Ugyanis a városba érkezésem után, hogy kísétáljam magamból az 1400 kilométernyi vezetést, az EU-épületekhez ballagok. Egy építkezést bádoglepok paravánjával fedtek el. A felvonulási területet elkerítő felületet, sok száz méteren át, könyvgerincekről készült fotók nagyítása borította, a világirodalom sok szerzőjének a neve és egyes művei sorjáztak egymás után. Borges labirintus-könyvtára lehetett tán ilyesmi fölemelő, és mégis talmi. Számomra öröm, hogy két magyar író is megidéződött a brüsszeli építkezésen: Szabó Magda és Vámos Miklós. (B. utólag, majd októberben, még rátalál Galgóczi Erzsébetre és Szentkuthy Miklósr.)

A montázstechnika azaz a kentaur-csinálás lenne e város lényege?

Ahogy Sting és Európa fővárosa képes egyazon haranghangon megszólalni?

Délután három óra felé érkezem meg, s hét felé, nyugtalan alvás után, már a környék földérintésébe fogok: amíg nem találok magamnak néhány megnyugtató pontot, utcasarkot, ahol a csatornarács nem pont olyan, mint a környék csatornarácsai, megdőlt kéményű házat, hevesen virágzó jázmin-tövet, szép, avagy csupán korábban sosem látott mosolyú zöldségárust, fagyaltalozó leánykát, nincs nyugodalmam. Keresem a helyemet, ahol otthonos lehetek, amelynek számomra is akad jelentése, s ahol nekem is jut néven nevezhető szerep.

A környék túlságosan egyszerű. A belga emberek is egyszerűek, hadd mondjam úgy: keresetten azok. (Keresetten egyszerűek? Hm. Igen.) De maradjak a városnegyednél. A keskeny út jobb oldalán, a délutáni árnyékban tömött kocsisor, a balon egyetlen autó sem. A földszinti lakások – egészen nagy ablakok vannak mindegyiken – mintha kihaltak lennének, de az emeleten minden ablak tárva. Függöny egyiken sem, mégsem néz ki rajtuk senki. Ez a leplezetlenség a lakásban is feltűnik: amikor odaállok az ablakhoz, a szemközti lakásba látok, sőt átlátok rajta, hiszen egy belső udvar fájának lombján akad fenn először a tekintetem.

A St. Pierre hosszan tart, ami az itteni léptékek szerint legalább 5 perc sietősebb séta. A St. Pierre teret köti össze a van Meyel térrel. A helyieknek, úgy látom, mindkét hely érdektelen, legalábbis abban a rekkenő hőségben, amely fogadott. A St. Pierre teret harántírányban villamossínek metszik, átszelve a körforgalom bekerítette terecskét: ez a tér nekem újdonságot ígér, s így első azon pontok között, amelyek az otthonosságot ígérik. A tér fáit, mint apám körtebokrai, lapítottak, mint a francia kertekben szokásos: az egymás mellé szorosan ültetett fák koronáját közös

támrendszerhez alakítják, s így olyanná alakul e parkocska két félköríves fasora is, mintha két lombpalástot képeznének. Amúgy más is felkelti a figyelmet: a fatörzsek között, combmagasságig, vízsugarak törnek fel, s zuhog mindegyik vissza saját, lavórnyi medencéjébe.

A térről fölsétálva az emelkedőn (s e sétát megzavarja, hogy nem tudom, hová is rakom az autóm) a metró Merode megállójánál kikötve, ahol a Carpe diem presszó saroképülete húzódik, s meghúzódnak ott mások is, vagy az üvegportál, vagy a zöld sövény megett, megmutatta magát Brüsszel. Élettelennek látszik. A járdákon ugyan emberek lötyögnek, de az úttesten e vasárnap délutánon szinte alig jár valaki. De mihelyt a Jubelpark felé fordulok, meg kell változtatnom véleményemet. Tán népünnepély lehet, mert a diadalív előtt sátrak állnak, hatalmas, szürke füstfellegeket eregetnek a lacikonyhások, s olyan tömeg hömpölyög a parkot villaként közrefogó két avenue-n, amilyeneket Veszprémben csupán az ingyen virágosztogató napok korai délelőttjein lehet látni az Óváros téren.

B. másfelé terel: egy háromszögnyi terecske sarkában, két ház keskeny közébe felhúzott háromemeletes házhoz. Itt minden épület három emeletes, persze, ez sem más, s ugyancsak keskeny, tán szobányi széles. A földszinten az egész szélességet kitöltő bejárat. Fölötte, az emeleten balkon, amely úgy nagyítja meg a lakás alapterületét, ahogyan azt a polgári furfang lehetővé teszi. A balkon fölött szabálytalan, a ház karakterét megadó ablak. Majd pedig a felhőkbe törekvő tetőszerkezet.

A sétánk alatt – bár az utakat fasorok fogják közre, az impozáns paloták, középületek előtt zsebkendőnyi kert húzódik meg, s a növényállomány arra utal, hogy szakképzett, a növényekhez értő kertész tervezte valamennyit – az ejt leginkább kétségbe, hogy Brüsszelt növénytelennek találom. A sok növénylakó ellenére egyetlen olyan tenyérnyi helyre sem bukkanok, amelyben a növény a lakóról, a hely tulajdonosáról beszélne. Amit látok, az kizárólag a reprezentáció kelléke, mintha a veszprémi, hozzám közelestant élő gazda házáat és udvartartását látnám: egy közösen megformázott norma szerint alakul ki, s azt is képviseli. A balkonok, az ablakpárkányok, a tetőteraszok egytől-egyig növénytelenek. Mi több: semmi nem utal arra, hogy ezeket a tereket emberek használják. Még csak galambszar se színezi el a korlátokat, oszlopokat, medencéket, karókat és teraszokat.

Másnap aztán el se hiszem, hogy a belgák elődei voltak azok a művészek, akik a Musées Royaux des Beaux-Arts remekeit készítették. Az Aix-de-Provence-ból származó, 15. századi Barthélemy d'Eyck angyalí üdvözlétén az oszlopfőket övezik csak a növények, babér és rózsza, a Szent Lucia legendáját megfestő mester azonban már tavasz végi kertbe helyezi alakjait. S a bokrok között piros, tányérszerű virágú, embermagas rózsák pompáznak, még akkor is, mikor a szent szemét éppen fogóval tépik ki. Memling ugyancsak nem merte még a természetet ábrázolni, de a legfőbb női szent, Mária karosszékének kéztámlájára mégiscsak odafest egy rózsát, még ha az fadaragvány is. A Jan de Witte-triptychon középső panel-

jén, amely a „madonna a rózsalugasban” ábrázolási típus egyik példája, tobzódnak a virágok. A fából készített lugast befutják a rózsaszínárnyalat rózsái, az anya balján illatos madonnaliliom, s mögötte, akárcsak a gótikus kertekben, gyeppad zöldell a téglafal tövében.

Brüsszelre mára csak ezek a veres téglafalak maradtak jellemzők.

Három-négy templom megnézése után még kevésbé értem a város növénytanhoz való viszonyát. A harmadik reggelen, amikor még nem nyitott ki a Musées Royaux des Beaux-Arts, egy órát tébláboltam, s jutottam véletlenül, toronyiránt haladva, a Notre-Dame de la Chapelle-be. A kézművesek temploma eredetileg román stílusú volt, de mert leégett, a 15. században gót ízlés szerint újjáépítették. Az oromzaton tömött virágdíszítés – nem értettem eddig, honnan is értettem volna, hogy mitől van az, hogy e század itáliai szoborfői olyanok, mintha az antikvitásból kerültek volna át, míg a németalföldiek oszlopfői mindenféle újdonságokat rejtenek: levél- és virágdíszesek. A Notre-Dame de la Chapelle oszlopfői például nem elrajzolt-elfaragott akantuszlevelekből, hanem húsos, lapos, méretes káposztalevelekből állnak. A brabanti gótika sajátjának mondható e növénygazdag, realiztikus díszítés.

Reggel hosszan alszom, szombat van. Fáj a tarkóm, görcsöl a kisagyam, a jobb homlokom. Beveszek az ízületi gyulladásra való fájdalomcsillapítót, s elmegyek a Bakonyba: virágzanak, hadd lássam hát a kikericseket. Mire visszaérek, a gyomrom görcsöl, szédülök, a két szemem alkotta képből az agyam nem csinál egyet, hányingerem ébredt, és szorongok. Az újabb gyógyszer tovább rontja a hangulatomat. Végül lekötöm a bal szememet, attól megnyugszom: ugyanakkor, amihez eddig olyannyira ragaszkodtam, a térérzékelésem eltűnik.

És a v betű is beragad a komputerem klaviatúráján.

A dió közben hull: szinte minden két szó közé bekoppant egy-egy. Éjjel nehéz harmat esik, s a délelőtti tűző nap gyorsan felnyitja a dióburkot. A kutyák, tudom, ott ülnek a fa alatt, s várják és nézik a dióesőt. Kicsi szereti a diót, zuhantában kapja el, s mire a földre helyezi, már el is roppantotta. De többnyire nem tudja kiszedni a dióbelet a házából.

Bulgáriában. Egykor megígértem barátnémnak, s most tartom a szavamat. Én vezetek, de olyan óvatosan, mintha függőhídon át hajtanék ezer kilométeren át.

Az ezer méter magasban épített rilai kolostor udvara puritán. Az egyszerűség tovább már nem fokozható. Ennél kopárabb, a semmihez közelebbi kertet el sem tudok képzelni: a 3200 négyzetméteres udvaron, amely mellett az épületek tere – közel 5000 négyzetméter – se kevés, nincs más, mint egyetlen zöldes fűfoltba ültetett három fenyőféle, amelyek közül csak egy lucfenyő, ami felnőtt méretű, s alattuk néhány illatos gerániumtő és a Szűz Mária újjászületése nevű templom jobb hátsó oldalán, a bejárat mellett egy különös, fehér és vattaszerű szövétnekkel elborított futórózsa.

Ha nagyon átgondolom, a kődarabokkal kirakott udvaron a résekben kell, hogy egyéb növény is vegetáljon, de tisztességgel csak azt mondhatom, az árkádok alatt, a kőedényekben itt-ott nevelkedett némi gólyaorr, s az egyikben, talán a szerzetesek kórháza előttiben hosszú levéllyelű petrezselyem. A három faféle a dzsámiszerű, ólomlemezekkel borított tetejű templom jobb oldalán, a szerzetesek konyhája előtt álldogál, s mindegyik olyan tökéletes formájú, amelyet csak a szakkönyvekben látni. A fenyő gallyai meredek háztetőszerűen omlanak alá az oldalágakon, a főágon havasszürke zuzmó is ül, mint téli épület tetőgerincén az elegáns hótáréj. A hamisciprus laza lombja illik a leginkább a nyíratlan szakállú, kótyagosnak tűnő, langaléta szerzetesekhez, akik ifjak, néha-néha felnevetnek, holott egymagukban álldogálnak, de aztán lehunyják hosszú szempillás szemhéjukat szemükre, és monoton hangon folytatják zsolozsmájukat tovább. A harmadik fenyőféle valami gömbciprus, kékes levélű, és a formája oly tökéletes, mint csak annak lehet, aki fölött valami isten uralkodik.

Rila kamaszkorom szépséges kolostora: miatta kezdtem az ortodox kereszténységgel foglalkozni, s miatta, hogy a mai napig számomra oly tökéletesnek tűnik a magányos, kolostori élet. Évek óta vágyom arra, hogy legalább egy időre, lehet az akár két év, hagyjanak magamra, s foglalkozhassak azzal, amire hitem szerint való vagyok. Talán csak egy tű rózsával, amely akár lehet ugyanolyan, mint a Rilai Szent János minden évben megmosott és fehér selyem hajjai között hanykolódó csontjait befogadó templom oldalvégeiben nevelt, a templomkapu felső ívéig felnőtt futórózsa.

A kolostor ugyan 917-ben alapított, de a temploma csak a nagy tűzvész után épült, 1860 táján. Zahari Zograf vagy testvére, Dimitar festő készítette a freskók jobbik részét, úgy sejtem, azt is, amely az öt kupola egyikében látható: Szűz Mária méhében az éppen megfogant Jézust ábrázoló. A rózsza ugyancsak megtépázott és vegetáló. A sok eső és a szüntelen pára miatt vastag, lisztharthatból növekedett boholyréteg borította be vékonyka, hajlékony gallyait, a tuskéket, a leveleket, sőt még a csészelevelek visszahajló, fémesen merev cimpáit is.

A mintegy tíz festő által készített ezerkétszáz freskó java részével kívülről beborított templom belül rózsailatú, kívül pedig gerániumszagú. Meglehet, a kitartó őszi eső miatt borította el a három-négy épületelemmel körbehatárolt udvart a gólyaorr-odor, hiszen ez a növény akkor bocsátja ki magából a geraniololajat, ha a levelek illóolaj-tartálykái valamilyen mechanikus hatásra – szélfúvásra, esőcseppek becsapódására – felszakadnak, s a mostani esőzés kiválthatott ilyesmit. A rózsza- és a gerániumillat együttese eltünteti a fáradtság érzetét, s megnyugtató hatású. Aki belép a kolostorba, érezheti akár, hogy a paradicsomba tért be, ahol karcsú fehér oszlopok és barna csíkokkal sávokra osztott árkádok között tömjén ég, szüntelen zsolozsmáznak a szerzetesek, és a tekintet beleütközik a magasba emelkedő hegyfalakba.

Mondom, hogy Szófia lehetetlenül puritán. Két nap ottlét után az egyetem botanikus kertjébe menekülök, hogy végre lássak szabályos kinézettel rendelkező s egyéniségét megtartott élőlényt. A Természettudományi Múzeum boltjában megpillantható, megvásárolható aranyhőrcsögök, nyulak, papagájok, kanárik és a takarmányállatok: tücskök, kukacok és muslicák után növényekre sóvárgok, s mert efelé ugyan léteznek parkok, de bennük a fűvön kívül csupán közfák álldogálnak, ha vannak, s mert a nevesebb körforgalmaknál se találtam egyebet büdöskéknél, petúniáknál, hogy kóborlásom során rábukkanok az egyetemi gyűjteményre, két levával megnyílik előttem a rácsos kerítés kapuja, s bejutok a törpékben és zöldre mázolt gipszbékákban gazdag kollekcióba. A kutya, amely átvág a Levszki tér körforgalmán, megállítva a közlekedést, azonban jobban leköti, mint a ványadt broméliák, sápatag muskátlik és a hibridrózsák silány kollekcója. Így aztán úgy fogom elhagyni ezt a rózsaszagú országot, hogy nem látok egyetlen tő olajrózsát sem.

De a Rózsa-dzsámiba se jutok be, holott nagyon vágytam arra is.

Az előadóterem hosszú és fényesre lakkozott felületű asztalán hatalmas csokor művirág. A szeminárium, amelyen részt veszek, a természetkép európai változatainak irodalomban történő megjelenéseit taglalja. Az asztal körül román, spanyol, szerb, főleg közép-európai kollégák – de franciául beszélnek leginkább. A számos szempontból felemás helyzetet mutatja az a festmény is, amely az asztalfőhöz állított felolvasóállvány mögött terpeszkedik: Ohridi Szent Kelemen könyvet olvas. Tegnap elmentünk Gabi barátnémmal megnézni a központi székesegyház altemplomában elhelyezett ikonokat. A bolgár ikonokon a szentek, a szerzetesek és a világiak kezében a 16-17. század fordulójáig, utalva a bizánci-görög-hellenisztikus hagyományra, a könyv formája minduntalan volumen. Tekercsek őrizték a fölvilágosodásig a szöveget, különösen, ha az szent volt. A textus szentségére – a kép nézője tudja, ha nem is olvashatja – a volumen utal. Ohridi Szent Kelemen kódex formájú, lapozható, a lapokat a gerincén egybefogó könyve anakronisztikus, miként az is, hogy a szent a könyvét állva, kezében tartva olvassa. Ha netán használtak is a 10. században kódexet, az olyan nagy lehetett, hogy tömege miatt azt kézben tartva nem lehetett olvasni, lapozni pedig végképpen nem.

E vasárnapom amúgy kesernyés. Tegnap este a fogadás – a tiszti klubban láttak minket vendégül, egy hodályszerű teremben után – a hotel portáján hagytam a fényképezőgépet, benne valamennyi szófiai felvételemmel. Kétségtelen, szórt volt már a figyelmem, mentséget nem adnak sem a borok, sem a kései időpont. A recepción nem ült hosszú ideig senki, márpedig a számlát rendezni akartuk. Utóbb pedig lassan, tetűlassan készült a szállásdíj összegzése. S reggel pedig már az autómba is bepakoltam, amikor eszembe jutott a fényképezőgép. Elhagytam!

A recepció nem tud az eszközömről. Mígnem az egyik német vendég említi, hogy éppen ennek a recepció asszonynak ő maga adta át a gépet, mert észrevette, hogy én s éppen ott feledtem. Így aztán, amit a

szállodai alkalmazottak eddig tagadnak, megkerül a gépem, csöppet sem hagyva kétséget afelől: ha nem siet segítségemre az ismeretlen hölgy, a fényképezőgépet a Sheldika Hotel alkalmazottja talált és nem keresett tárgynak minősítve sorsára hagyja. A gépbe zárt rilai és botanikuskeri felvételekkel együtt.

Ágyból telefonálok, nézegetem az előadásomhoz szükséges forrásokat, órákon át készítem magamat a mai napra, mintha olyan fárasztónak mutatkozna, holott nem lesz az. A YouTube-on dalokat keresek. Mindenekelőtt Grechutától. Tegnap és előtte és ma is csupán egy klip került a világhálóra, amely pénz nélkül elérhető. A *Krakowt* kétszer meghallgatom: saját múltam részévé oldódott már. Aztán a botrányos Almodóvar. Rég fölfedeztem, hogy a filmzenéi közül némelyik s ifjúkora alternatív zenekarának is egy-két amatőr felvétele megtalálható a neten, fölrakták a lelkes Almodóvar-hívők. Ismét belehallgatok a McNamarával közösen szerzett dalba. A *Gran Ganga*, majd a *Voy a ser mama* keresetlenségével, darabosságával – s hadd mondjam: műkedvelőségével – elkápráztat. A transzparens nyelvi-képi egyszerűség ellenére olyanféle szemérmetlen erő sugárzik a dalokból s az előadásukból, hogy minduntalan keresem, ugyan miféle módszerrel ér el hatást a daloló. A *Monja Jamon* felvételén követhető tán ez legjobban: a két énekes mögé vetített filmen hol disznóbontást, hol kézímunkázó és lépcsőn fölfelé igyekvő apácákat látnak a koncert résztvevői – és a nézők. Egyszerre, a jól megválasztott kameraállás jóvoltából, három esemény sornak lehetek a tanúja, s csak tőlem függ, megcsinálom-e belőlük a sajátomat. Persze igen. Almodóvar lelógó fülbevalója, a kettévágott disznó, a himbálózó fehér apácafőköttők együttese perverzítást sejtet, éppen keresetlen együttlétük miatt.

Az ágyfejnél kutya acsarkodik. Éjjelre nyitva hagytam – járja át a váratlanul jött őszi meleg szél a lakást – a fürdőszoba ablakát. A fürdőszoba a hálószoza mellett helyezkedik el, úgyhogy szinte mindent hallhatok, ha fülelek, ami éjjelente a szomszéd portán történik. Ezért riadtam a házőrző eb felháborodott s nem lanyhuló ugatására. Végül kikászálódtam az ágyból, fölkapcsoltam a kert világítását, majd fölmásztam az emeletre, s kiálltam az erkélyre. A szomszéd udvar fölött, a berhidai földrengés után leszakadt, alázúduló s úgy is maradt hegyoldalon valami állat lehetett, hiszen hallottam, ahogy elszelel. Időnként mindenféle fenevadak óvatoskodnak be a város szívébe, s éppen a fölöttünk elterülő erdő nyújtja számukra az utat. A velem együtt élő két kutya rájuk se hederít, megglehet, mert a ház elején áll az óljuk, s oda már nem ér az erdő nesze; megglehet, mivel az utcán járók-kelők szüntelen ingert jelentenek számukra, amely ráadásul hangosabb és változatosabb, mint a hátulról érkező. Szelektálnak. A szomszéd szép jószága azonban ingerlékeny: a hegyoldal felől érkeznek hozzá a riasztóbb jelek – úgyhogy ilyenkor én is ébredek. Nyilván a szomszédok, akik az utcafrontra állított házuk első szobájában élnek, az én kutyáim panaszló hangjára riadnak.

Tegnap összeszedtem a maradék diót. Erről eszembe jut, hogy a paloznaki kertben is lehullhatott már, illenék fölszedni, megtisztítani. Anyáméknak viszem majd haza, én évek óta nem eszem, nagyobb mennyiségben ég tőle a gyomrom. Talán ma jut majd idő, az óráimra felkészülésen túl, hogy kimenjek a szőlőbe. Amúgy is érdemes áttekintennem a szüretre a helyet, most későn fogom leszedni a szőlőt, november végén, az első fagyok után, hogy jégborom legyen. Úgyhogy hamarabb víztelenítem, téliesítem a kerti lakot, mint hogy szüretelnék; ez apróbb kellemetlenségekkel jár, de a jégborért mindent, dűnnyögöm, holott egyszerűen arról van szó, hogy nincs időm. Tegnap éjjelre jöttem haza Brüsszelből, ahová úgyszólván Szófián és Fürstenfelden keresztül érkeztem, csütörtökön előadást tartok az ötvenes évek tanulóiról készült sajtófotókról, majd megyek haza anyámékhoz, hogy két hét múlva Krakóig átvándorogjak a szlovák hegyeken. Közben szervizbe viszem a kocsimat, s jó, ha marad időm a szemem állapotát az orvosommal kontrolláltatni.

A hétvége a halottaké: anyámat és apámat viszem szombaton a medgyesegyháziakhoz, vasárnap pedig a monostorpályiakhoz. Időjárási front szeli ketté a két napot, szabályosan, miként éles kés a puha körtét. Szomorkás ilyenkor minden, s anyám többnyire sír, illetve zokog.

Tegnap Gyulánál megállította az autót, hányingere kél, azért. De néhány perc után int, menjünk, ne vesztegessük az időt. A temetőben a sírok között botorkál valamennyit, s leginkább szemmel kutatja az egykor élt kedves rokonokat, nem botoz be a hantokhoz, beton vagy márvány síremlékek közé. Nem merészkedik veszélyes terepre, látom, nem hajlandó vagy nem tudja térdben meghajlítani a lábait, hanem sajátos technikát dolgozott ki az előbbre haladásra. Teljes tömegével a botjára támaszkodik, s hol a jobbik bal lábát, hol a tehetetlenebb jobb lábát lendíti oldalra-előre, majd a sarkára helyezi a súlyt. A lépcsőn pedig a korlátba kapaszkodva húzza föl magát. Mintha rossz szavak lépcsőfokain haladna fölfelé, s a betűk hol itt, hol amott omlának ki cipőtalpa alól. Mintha legújabb szövegeimet látnám: mióta romlott a szemem, ugyancsak megsokasodott a mellégépelés, téves betűleütés, majdhogynem eljutottam a mondataim olvashatatlanságáig.

Gábrriel telefonál, a veszprémi kórházból. Kétmillió fölé emelkedett a fehérvérsejtjeinek száma, naponta cserélik-szűrik le a vérét, de ambulánsan kezelik továbbra is. Úgyhogy három hete, hogy nem voltam otthon, sokszor ő etette, ha elszabadult hol a szegedi, hol a helyi kórházból, a kutyákat. Éjjelre jár haza, legyen élet a házban. Szomorkás hangon tudósít, végre felkerült a transzplantációs várólista élére, kérik, mindenkor legyen összekészített csomagja, mert ha értesítik, menten utaznia kell, s nem is tudható, hová. Megjárta már így Milánót, Dubait és Fokföldet is. S gondolja, ez az utolsó esély – ha most sem sikerülne a csontvelő-átültetés, az egészségügy nem foglalkozik többet a sorsával. Az angliai egészségügy már másfél éve nem teszi ezt – amíg nyár elején nem érkezett Magyarországra, saját erejéből s vagyona utolsó morzsáiból építgetve magában a reményt.

Mondják, hogy vasárnap reggel értesítik, mennie kell-e Szegedre. Vérépe olyannyira felborult, hogy a bőre alá épített chip állandóan kijelzi a zsebében hordott műszernek: azonnal forduljon kezelőorvosához. Mégis járóbetegként kezelik, ki tudja, milyen gazdasági megfontolásból. Most – megnyugtató ez – vigyáznak rá: az a nénike, akit a pótanyjának nevezett ki, s akihez oly erősen kötődik, mint hívó a szentanyához. Tőle kapja az erőt.

A napokban a kezelőorvosai felajánlották neki, hogy vegye igénybe a kórház pszichológusát. Elkerekedett szemmel perlekedett az orvosokkal, majd pedig velem, hogy ez lenne az a pillanat, amikor föladja a gyógyulásba vetett hitét. Tartása van, és vakhite, oly erős mindkettő, amelyet még senkiben sem érzékelttem. S panaszkodni se hallottam eddig soha. Beszél a kedves embereiről, ámbár egyetlen közeli hozzátartozója sincs, se közel, se távol.

Az őszi utolsó napjára levél nem maradt a diófán. Egyedül kotorászom a hullt levelek között, s annyi diót találok, hogy a félméteres átmérőjű cseréptálban púposra halmozom. Azt se mondhatom, hogy gondosan válogatom át az avart, inkább a szememmel keresem a termést, mint a kezemmel. A magas ágyásokat meg sem nézem, valahogy nincs kedvem se a lesárgult árnyékliliom-levelek, se az elhevert, barna gyöngyvirágok levelei, sem pedig az erdei pajzsikák, illetve a törpe bambuszok között vacakolni.

A diófa ezen a napon vált egyszeriben fontossá. Éppen a déli eső előtt, amikor tapasztaltam, mennyire beteg. A levelek között sok elszáradt és lehullt gally akadt, még a fa koronájában elhaltak, s hogy aláhulltak, és szinte lebegve, könnyedén a földre értek, darabjaikra hulltak szét, ujjcsontnyi, már-már súlytalanul könnyű darabokra. Nyáron a levelek elrejtik a leszáradt gallyat, ámbár egy-egy bakonyi vihar után a földet beborítja a lapocskákból álló törmelék, s nemegyszer korhadt, karvastag, de pillésúlyú ágak is szanaszét hevernek. A törzs kérge ugyancsak hasadozik, s a rés alján nedves és pudvás a halódó geszt. Amióta itt lakom, tudom, hogy halodlik a fa, s el is terveztem, hogy méltó utódot kezdek számára nevelni, de kerülöm, mintha az siettetné a fa pusztulását, a feladatomat. A dió az alsó udvaron áll, s koronájának csúcsa felér a ház tetejének gerincéig, sőt azon is túl. Ha megállok a hegyoldalra kapaszkodó kert keskeny, legfelsőbb teraszán, akkor sem látok el a legmagasabbra tört ága fölött; mondhatom, az én kertem nem síkban, hanem térben terpeszkedik, úgy létezik, s éppen ennek a diófának a jóvoltából.

Gábrriel este tízkor, belesírja a telefonkagylóba, a csontvelő-átültetéseket azért nem tudják elvégezni, mert nincs Magyarországon donor. S hogy az orvosa figyelmeztette, a szervezete megkezdte önmaga leépítését. S ma hárommillió-háromszázezernek mutatkozott a fehérvérsejtszáma. Szomorú a hangja, a szavába se merek vágni. Akkor sem, ha hosszan hallgat. A csöndjébe se szólok bele. Nem vágok a csöndjébe, mondogatom magamnak eszelősen, és rettegek. A székem, amelyen ülök, átalakult rettegő-

székké. Kihagy a lélegzete, ahogy mondja, dadogja tovább, bele a telefonba – valahonnan Szeged mellől, ahol éppen albrétet talált magának, alig órányira a kórháztól, amely százezres és félmilliószámát ad a kezébe hetente, hogy huszonnégy órán belül egyenlítse ki, mert ha nem, nem tudják a kezelését tovább folytatni –, hogy reggel hatkor kelt, s este nyolckor ma is kirakták a kórházból, mert nincs ágy. S reggel ismét mennie muszáj, mert holnap kapja tovább a kemoterápiát. Hányingere van, gyenge, és nem reménykedik, mondja. A klinikán négy ágy van a magafajta betegségre, és mert nincs ott helye, hordja magával a táskában az összes cuccát és iratát, a laptopját és a játékmedvéit, mert bármikor elutazhat a világ azon részébe, ahol donor akad a számára. A medvék közül itt is van néhány, fenn az emeleten, az ágyán, ahol korábban aludt, s ott hagyta. Nem élem az emeleti szobákat, meg csak a könyvtáramat sem.

Az asztalomra kikészítem Grechuta CD-jét. A hét végén megvásároltam – mert elutaztam Krakóba, látni, milyen az első hóesés ott – a Rinek kitűnő zenei boltjában. A Rineken nem történt azóta semmi, hogy augusztusban ott jártam, most is lónak és lovasának beöltözött úr lófrál a tér jobb oldalán, a balon pedig tölcseres szárú csizmájában, pörge kalappal a fején hegyi zsvány posztol a maga posztamensén. A galambok pedig hol ide, hol oda repülnek-csapódnak a szürke ég alatt. Holnap, amikor hajnalban megyek le Pécsre – ebben a félévben kedden tanítok ott, s napokra nem is nagyon maradok, annyira nem köt magához már az ottani munkám –, legyen majd mit hallgatnom az éjszakában.

Gábritelt mégis meglátogattam. Olyan derűs, hogy szinte el sem tudom hinni, rosszul érzi magát. Szédül, gyenge, hány és fosik. Sokat fogyott. Nem tudom mondatokkal megrajzolni, olyan foszlékony, illanékony. Káprázat, méltóság és csupa rettegés ez a fiatalember. Ha tehetem, és fogadja a hívásomat, beszélek vele. És nem látszik rajta, hogy egy hónap alatt tizenhárom kilót veszett a súlyából. Pedig kifogyott a bőréből.

Nyáron, amikor anyámat gondozni három hetet voltam vele, faluszerte azért érdeklődtem, hogy megtudjam, van-e eladó páva, vagy legalábbis él-e még páva a faluban. Gyerekkoromban neveltek, a nagyszüleim rokonságánál is pátyolgattak egy-két madarat: a gangos porta jelképe volt ez a természetes baromfi, s persze csak ott, ahol a kutyát nem tekintették hozzájuk méltónak, finomnak, elegánsnak. A páva harsány, rikácsoló hangja messzire elhallatszik, a madár pedig élénk, figyelmes. Hamarabb és hangosabban figyelmezteti a porta urát, hogy idegen tévedt a birtokra: legyen az szajkó, kóbor eb, avagy kéregető cigány. Mi több, ha arra nevelik, nekiront a területére beférkőzőnek, s éles sarkantyújával, kemény csőrével ahol kárt tud benne okozni, meg is teszi.

Páva azonban csak Pallagon akadt, darabja húszezer forint. Akkor arra gondoltam, hogy akár fűrj, akár gyöngytyúk, akár pedig fácán is elég a kertembe, hiszen a kutyák amúgy is őrködnek, csak a meztelencsigákat kell összeszedgetni, s a vakondok és pockok járatától kiemelkedő föld-

hányásokat szétkaparni, s minderre e magevők is megfelelnek. A gyöngy-tyúk is hangos, emlékeztem tanyai életemre, nagy tér kell neki. A fürj pedig kicsi, nem tudja magát a kutyáimtól megvédeni. Kicsi nevű kutyám tavasz végén rendszeresen összefogdossa s megölve a küszöb elé fekteti a röpképtelen feketerigókat, az ablaküvegnek csapódó s a fűben kótyagosan ébredező seregélyeket, mi több, a vízhez leszálló galamboknak is neki-nekiugrik, ámbár azok a többi madárhoz képest ügyesebbek és figyelmesebbek.

Így aztán a fácánoknál maradok. S a lehetőség, hogy hozzájuk jussak, hamarosan földereng. Valóságosan is: a Himalájából származó, aranyfácán nevet viselő jászágók begye napsárga, s nyaka, farktollának alja és szárnybelseje kárminpiros. Kollégám, az egyetemen orchideáiról ismert cserkészvezető, mint kiderül, madarakat nevel, és a tavasszal sok kiscfácánja kelt, s maradt belőlük több kakas. Kettőt nekem ajándékoz. Apró lyukú dróthálóval elkerítem a terasz alatti, mindig száraz területet, összeszedem, amire évek óta nem akartam vállalkozni, az ott felhalmozódó szemetet, korhadó fát, köves törmeléket, s végül öt-hat négyzetméternyi madárparadicsom alakul ki. Nyáron fedve lesz a terasz és a vasúti talpfák-ból lerakott járda közti kis dísznövényes által, eltakarják majd, s hűvöst tart az árnyliliom, a sásliliom, az angol rózsa és az időszakonként cserélt növénytövek. Magvat veszek, keveréket, búza, kukorica és repce vegyülékét, egyszerre öt kilót, legalább két hónapra elegendő mennyiséget. S ita-tót, a madarak káprázatos színű tollruhájához illő sárgát.

A fácánokról nem számolok be senkinek.

Azokról magammal is néhány nappal később vetek számot. Göteborgban.

Vajon miféle városlátogató lehetek, ha a könyv, amelyet a szálló tulajdonosai a szobámban elhelyeztek – a biblia és a televízió távkapcsolója mellé –, számomra szinte semmi hasznos információval nem szolgál? Biztos vagyok abban, hogy sem most, öt napon át, sem pedig későbbi életem során nem lesz haszna tudnom, hogy az üzletközpontban a svéd dizájnerek által fejlesztett divatcuccok, szépségápolási kellékek, multimedialis holmik mekkora mennyisége hozzáférhető a vásárlóknak; hogy a Frex Bank miként tud a sok pénzből még több pénzt csinálni; s hogy az Arkaden divatüzlet, amelynek a kollekcióját egy honlapon nézem meg, milyen nyitva tartás szerint dolgozik. A portán amúgy megvásárolható albumban többnyire nem városképekre, hanem üzleti reklámra bukkanok. Kulturális információkra a sokféle prospektus között lelek – de a bennük emlegetett múzeumokról, kiállítóhelyekről, műemlékekről vagy táji szépségekről a könyv nem tud. Olyan, mintha ebben a II. Gusztáv Adolf svéd király által 1621-ben alapított városban nem létezne a gazdaságén kívül egyéb kultúra.

Tízkor száll le a repülőgép, s délután háromig, amikor a hotelszoba ajtaját nyitó elektronikus kártyát átnyújtotta az áldott állapotban lévő

portásnő, volt idő kiadós városnéző sétára: a csupa téglával, fával s némelykor fémlapokkal burkolt házak és kissé ápolatlan parkok együtteséből álló, lakóparknak tűnő belvárosról meggyőződtem, hogy számomra is lakható. Az egyetem városi épületei vonzóak, az intézetek egytől egyig önálló házban állnak, saját, többnyire elkerített kerttel, nagy parkolóval, ahová a tanárok és a diákok egyként beállhatnak a járművükkel. Nincs nekem semmi kifogásom a város ellen: protestáns lakói semmivel sem hivalkodnak. Ápolt minden épület, évszázadosak, mégis karbantartottak; nagy belmagasságú, hatalmas alapterületű lakásokban élnek, melyek berendezése funkcionális, s mert az ablakokban nem lóg függöny, bármelyikbe benézhetek. Átlátható s akár ellenőrizhető itt minden. A jólét nyilvánvaló, s az árak kétségbeejtően magasak. Ételé, italé, népművészeti tárgyé, vilamosé egyként. Csak az utcai toaletté nem: abba, ha szükségem lesz rá, hús koronáért betérhetek.

A repülőgép a belföldi gépek repterére száll le, szittyófaltok és sóvirágszerű, száraz és barna növénykötegek között fut hosszan a betonpályán. Fekete foltos tehének bámulják a monstrot, s közben kérődznek. Termetes tisztviselők ellenőrzik az iratokat, a bőrüknek nincs színe, csak valami sápadt hártya borítja arcukon a húst. A városi nők bőre azonban szép: barna vagy sötétre festett. A szeplősök és vörösök is csinálnak valamit az arcukkal, kissé mulatságosak az élénk képükkel, fekete kontúros szemmel, kármin rúzsú ajakkal. Némelyiknek olyan az árnyalata, mint az én egykor volt s kutyáim által elpusztított fácánjaim szárnytollának.

A fácánok az elutazásom előtt néhány nappal elpusztultak. Előbb az egyik, majd két nap múlva a másik. Kiszabadultak a ketrecükből, s nem kell találgatnom, hogy melyik, mert biztosan Kicsi volt az, aki elkapta őket. Az első madarat meghalva, tollától megfosztva, összerágva, Kicsi pofájából szedem ki: mint egy nagy orsót, úgy fogja, s boldogan járkal a teraszon fel-alá pompás zsákmányával. A másodikból csak egy szárnyhegy és egy láb maradt. Még csak a tollazata sem.

Kicsi nem ad a madaraknak kegyelmet. Eddig azonban egyet sem falt fel, hanem tetemüket a küszöb elé fektette, mintegy nekem szánt ajándékként: ha reggel kilépek, legyen az ajándékától gazdag a napom.

Koromsötétben ébredek, az első pillanatban nem tudom, hol is vagyok. Kitapogatom a mobiltelefonomat, megnézem az időt, fél nyolc előtt van, ideje kelni. Kikandikálok a városra, az utcák takarékosan vannak megvilágítva, az ég azonban olyan csillagtalan sötét, mint őszi éjszakákon otthon. Csendben esik az eső, az autók reflektorától meg-megvilágítva folyadékretegtől csillognak a falak, fatörzsek és a járókelők számára gránitkőcokkal kirakott járdarészek. Tegnap figyeltem fel arra, hogy miként az autóutak, a járdák is többnyire betonból öntöttek, de az útkeresztezésekben, ahol az autó-, a kerékpár-, a villamos- és a gyalogosutak keresztezik egymást, az eltérő burkolattal mintegy a helyes irányba vezetik a tekintetet és az embert. A gránitkőcokkák – talán mert mély vajatokban ülnek, s a víz elfolyik közülük – a gyalogosokat szolgálják.

Náthás lettem, s az új nap nem ígér sok jót. Máris megiszom a nátha tüneteit csökkentő italkeveréket, de az orrom továbbra is folyik. Szipogok az ágyban, nem találok a napra megfelelő megoldást. Nincs vízlepergető kabátom. A sötét se aktivizál. Rádiót nem hoztam magammal. Televízióra – hiába terpeszkedik a szobában, az ágyból lehetne nézni – nem vágyom. Otthon van úgy, hogy hetekre nem nyitom ki, annyira nem jut rá kedvem-ből és időmből. Vajon mikor virrad itt, s mikor világosodik meg a város? Tegnap, délután háromkor a félhomály sötét festékétől sötétedtek tovább az amúgy is sötét – barna, sárga, veres, többnyire pasztell árnyalatú – házak. Végtére is olyan lenne, mint amilyen Rómában? A különbség csupán annyi, de ez elég ahhoz, hogy ne lehessen a két várost semmilyen tekintetben összevetni, hogy amíg délen minden kopott, időálló és avítt, itt csupán ép, sértetlen és tiszta. Ez a világ káoszmentes. A sötétje ellenére az.

Tegnap prostituáltakkal vacsoráztam együtt a vasúti restiben. A szomszéd két asztalból összetolt helyhez egy kismama ült le. Őt talpas poharat hozott magával egy tálcán. A felszolgáló, aki amúgy csak a pultnál szolgálta ki a süteményeiből, meleg ételeiből, italaiból a vendégeket, szénsavas ásványvizet hozott, széttöltötte a poharakba, harmadáig-feléig, ahogy éppen sikeredett. Hamarosán újabb négy lány robbant be: vaníliafagylalt-szőkén, dús keblekkel, s a hideg ellenére oly lengén öltözve, mintha strandra készülnének. Letelepedtek, begyakorlott mozdulatokkal elrendezték a melltartót, blúzt, egyéb hacukákat, hajukat szétteregettek, amolyan Botticelli-Venus módra, csupasz hátukon és vállukon. Nagydarab, szőke, kenyérbélféhe húsú lányok, kihívóan öltözve, figyelmet követelően viselkedve. S papírdobozból bort öntött a legszőkébb-legkeblesebb a poharakba, s szívószállal szürcsölték az italt. Élénk társalgásuk ellenére árgus figyelemmel követték a placcon fel-felbukkanó urakat, s nem törődtek sem a félkarú rablók előtt várakozó szerencsejátékosokkal, a vacsorázó, harsogó keleti urakkal, a fel s alá sertepertelő kölykökkel, se velem. Lakkozott körmű ujaikkal érzékeny birizgálták egymás hátát, s néha meg-megtapogatták terhes társuk pocakját, átmasszírozták a nyakát, vállát, görbe csontú, soványka combját is. Majd párokká állva elmentek, egyedül a várandós maradt ott a kiürült poharak felett, a borosdobozzal és egy olajos magvakkal megpúpozott tálkával.

Vacsora végével már kitartóan szitál az eső. Reggelre szomorú ősz lett. A szálloda előtt számkivetett cigarettázók dideregnek, nem viselnek se kabátot, se esőköpenyt, blúzban, ingben, papucsban álldogálnak az esőfogó alatt, s dideregve slukkolják tüdőre a cigarettafüstöt. Amíg a porta mellé elhelyezett számítógépre várok, bámulom a dohányzókat. Mintha páriák lennének: kitaszítottjai saját szenvedélyüknek. A szálloda svéd vendégei észre sem veszik őket, de ha elhaladnak köztük, nem érnek hozzájuk, nincs számukra egyetlen félmosoly vagy akár közönyös mondat sem.

Arra gondolok, afelől gondolkozom, villamossal érdemes bejárni a várost: abban nem ázok bőrig. Avagy vásárolok egy kotonkabátot, amely

ugyan nejlonságát nem tagadva suhog és zörög, ezzel szemben nagy a haszna. Ámbár a cipőkre nem húzhatok vízhatlan zacskót. Immár megértem, mint Locke iskolás gyereke a lyukas cipő értelmét, hogy miért oly vastag talpú lábbelikben járnak errefelé. A cipő vagy csizma varrásán – mert itt mindenki bőr lábbeliben jár, varrottasban – nem szivároghat át a tócsákba összefolyt, jéghideg csapadék.

A botanikus kert felé, a hosszú villamosút mellett, már a külvárosban, barakkszerű épületek. Kívülről ijesztő ez a betonból készített puritánság: de ha benézek az ablakon, a jólétet és az intimitás ezernyi megnyilvánulását látom. Nem akarom elhinni, hogy ekkora ellentét létezhet a külvilágnak mutatott s a belső, a családi életnek tartogatott élet díszletei-kellékei között. A lakáson kívül élő embernek nincs semmi kiterjedése, a bent található pedig tökéletesen kitölti a maga számára fenntartott teret.

A repülést, haza, borral teszem magam számára szenvedéstelenebbé. Sms-t küldök a bezárlás előtt B.-nek, s három órával később, hogy működőképes állapotba hozom a mobilomat, Ferihegyen az üzenete fogad.

Azonnal csengetek – szokás szerint –, igen, ismét a földet járom. Több mint másfél év alatt – maguktól vagy másoktól ellesett módszerekkel – kialakultak kommunikációs szokásaink. Naponta többször telefonálok, és ő is ezt teszi; de csak csengetéssel jelzünk egymásnak. Aztán ha estével megtérünk haza, ő Brüsszelbe, én Veszprémbe, a Skype siet a segítségünkre. A huszonnégy órás ADSL-vonal révén annyit beszélhetünk, amennyit időnk és kedvünk engedélyez, azonban én rendszeresen napokig nem férek a komputeremhez, hiszen más-más városokba szólít a munkám. Göteborgban különösen rossz a kapcsolattartásunk – utóbb tudom meg, hogy sem az e-mailje, sem az sms-ei nem érnek utol. Így aztán töredezett és félreértésekben gazdag egymás mellett élésünknek sajátos szakaszába érkezünk.

B. Kölnbe utazott két napra, születésnapot köszönteni.

B. nem csöng vissza. Azt már megszoktam, hogy munkaidőben némán tartja a készülékét, máskor pedig elfelejti, állítja, visszakapcsolni. Vagy dolgozik, vagy zavarná: ennyit sejtetek. Utóbb már találgatni sem akarok, oly sokszor rosszul vélekedek. Már a Kálvin téri, ködben álldogáló pálmákat nézegetem a taxiból, amikor csönget – úgy vélem, a munkája végétével, valamivel négy előtt. S mert majd csak fél kilenckor jelentkezik ismét, érzékelem, minden figyelmét leköti az egyik ismerőseivel korábban lezajlott találkozás. Abban a szecessziós kávéházban voltak, tudom meg utóbb, ahol legutolsó brüsszeli napomon mi is ültünk. Talán az egyetlen közép-európai hangulatú kávéház Brüsszelben.

Nem szabadkozik, hogy késik. Én se, amiért nyolckor sms-t küldök, hogy hazaértem.

Közös időnk alatt először érzem, kétszer is, hogy némileg ködös választ ad. Végül is nem tudom, mikor találkozik a ma estére adatott kollégájával, hatkor vagy hétkor, avagy korábban. Mindazokból, amiket a szlovákról

elmesél, inkább gondolom, hogy hosszan együtt lehetnek. Másrészt kiderül, hogy noha egyazon munkahelyen dolgoznak, egy csetoldalon találkoztak, vélhetőleg egy hete.

B.-nek nem számolok be Gábrriel állapotának megváltozásáról. Hiszen két napig nem beszéltünk, így az ő náthája, brüsszeli életének eseményei, étkezése, az ünnepre készültsége foglal le minket. S hogy kolléganői egyre-másra szülnek, szülnének, illetve szülni fognak.

A december megérkezett. A lépcső tövében a csikos és húsos levelű, zöldes virágzatú varjúháj elszáradt bokra csupa merő zúzmara. A rózsafa viszszahajló, karmos vesszői is kipirosodtak, jelélül, hogy megkapta a fagy, s itt a tél. A varjúháj alatt egyhajtású borostyán tekereg, pettyezetett levelű tüdőfű apró, őszi, szőrös levelei lapulnak a földre, s csak én tudom, hogy a föld alatt, azon a környéken már duzzadnak a kora tavaszi krókuszok. A kert első, földből előbúvó virágai itt, ezen a ponton törnek mindig elő, az első tavaszi napsugárra. Itt olvad el először a hó, apró foltban, de ennyi éppen elég ahhoz, hogy a sáfrány zsákvarrótúszerű levelei átbökjék a talaj felszínét, és kiemelkedjenek. Nézem a mediterráneumból származó növényeimet: a kenderpálma, a féllábnyi ciprus, a néhány őszi levelet nevelt japáni naspolya mozdulatlanul, szinte kelletlenül áll. Mintha megfagyott volna bennük a vázuk. Egyedül a kikeleti bangita érzi jól magát most is: hatalmas virágrügyei nőttek a fagy előtti napokban, s a legmagasabbra ágaskodó gally ingó hegyén egy rózsaszín csokor bomlott ki, ki tudja, miféle szelleműj nyomán, nem húzom le magamhoz, nincs szükségem még az illatára.

A borostyánt bámulom. Magról kelt, mint a legtöbbje a kertemben. De ezek is, mint a nemesb ültetettek, évekig készülnek arra, hogy meglóduljanak, s végre benőjék a kertfalat vagy a talajt. A szomszéd ház fehér falát tíz év után se voltak hajlandók megmászni, végül kénytelen voltam huzalra vezetett komlót futtatni elé. A komlók harmadik éve élnek itt, terebélyes tövek, idén oly magasra kúsztak, hogy a háztető felém eső lapjának cserepét is eltakarták, alábúttak. Most a cigaretta papír-vékonyra és átlátszóvá szikkadt levelek peremét csipkéjével körbefehéřítette a zúzmara. A borostyánom megmaradt tömény zöldnek: mintha nem ért volna hozzá ujjaiával a decemberi hideg, amely, meglehet, a falak tövét még nem fedezte fel a maga számára.

A ház ajtaja s a lépcső másik oldalán a parázsrozsza utolsót bimbózik. Hatalmas, csontfehér szuronyhegy: máskor, ha már ekkora, megkapja a napfény, s a szirmok pereme parázsörössé színeződik. Olyan halovány most, mint csillagtalan éjjeleken a párába feloldódó kontúrú hold, de az illata változatlan. Bódító, édes és intenzív. A legkisebb szellőre is kicsap a virág sokszirmú edényéből ez az illat, s hosszú időbe telik, amíg megtalálom az okát, mitől érzem mégis a megszokottól eltérőnek. A hideg levegő okozhatja, hogy a buja illat ugyan érdekfeszítő, de zavart kelt.

A tó befagyott, földre fektetett tükör még, este látom benne a holdat és a csillagokat. A kutya nézik, amit nézek: most képesek megnyalni néhá-

nyat, azt, amit a jég széléről elérnek. Máskor a magasban vannak, s oly elérhetetlenek számukra ezek a sárga-fehér-zöld, aprócska fénycsomók.

A tó partján borostyánbokor. Hajtásai közül néhány lecsüng, azok befagytak a jégbe. Fodros levelű változat, a petrezselyemhez hasonlító levélkéekkel, bár ősztől az erek vörösesbarnára színeződnek, s markáns mintázatot rajzolnak fel a levéllemezekre. Kusza, girbegurba ágak alkotják a bokrot, szélfúttá hatást kelt, s tőle, mivel a víz partján nöddögél közvetlenül, a ráncolatlan vízfelszínt is széltől borzolttnak látom. Amúgy fajtestvéreivel ellentétben nagyon téován nő, mondhatni, évente egy-két centit.

Akad nálam más lassan növvő borostyán is. Némelyik nyúlánkságához akadálynak tűnik a fehér fal. Mások maguktól ilyenek: a mogyoróbokor tövében viaszfehér mintás levelű, szigony alakkal pompázó levelű borostyán évtizede igyekszik, s nem lett terebélyesebb egy lavórnál. A legfagyttúróbbnak tartott Goldheart, amelynek a levélközepén sárga folt van, meg se mozdult: akkora, amekkoraként a cserepéből kiültettem. A keskeny, csillogó, finom mintázatú, friss hajtásaival világoszöld, amúgy mélyzöld lombú Mein Herz, a világoszöld levélmintájú, illetve a tarka levelű, amelynek levélzegélye sárga, éppúgy jól érzi magát, mint a fékezhetetlen himalájai borostyán. Azt Granadából hoztam egykor, gyorsan meggyökeresedett, még abban a vizes vattakötegben, amelyet rátekertem, hogy kibírja a hazafelé buszozás terjedelmes idejét. A kertfal és a szomszédos ház tompaszögű zugába ültettem, a tavat keretező sarokba, ahol a mindig atkás, ritka lombú hamisciprus árválkodott. A fa mögötti falat néhány év alatt befutotta a nagy és kissé mindig alálógó levelű borostyán: idén oly hosszú hajtásokat nevelt, hogy némelyike átbukott a kertfal tetejét képező cserepeken, másokat pedig a házfal előtti drótra vezettem fel. Ezt az egyedet ugyan nem zavarja a vakító, amúgy a kertem ezen alsó, sötét részét jótékonyan kiderítő, szórt fénnnyel telítő, hatalmas fal.

Borostyán, borostyán, borostyán az egész kert. A télálló, nagy, itáliai cserepekből szüntelen alákunkorodik egy hajtás, fölmászik a lábazatra, a diófa törzsén kapaszkodik, ott van már a Verocchio angyalkájának lábánál, egészen elfoglalta a bronzszobor posztamentjét, benyúlt a Raffay Béla szobrász faragta halcsontvázfóma madáritatóba, s hallom, hogy szürcsöli belőle a vizet, s a hegyoldali terasz középső támfalát, mert megengedtem, belakta. A birs töve körül ólálkodik, nyilván a példán felbuzdulva: előbb a kert bal oldalán egy száradó akácfa törzsét és gallyazatát futotta be egy vadon nőtt tő, s mára hamis, sötétzöld lombkoronát teremtett a számára, majd a jobb oldalon erősen megdőlt, öreg fatörzsre futott fel egy impulzív növény, hogy arrafelé is látható legyen télen is a zöld. A két borostyántól elfoglalt fa, e hegyoldali attraktivitás újabban ősszel különös produkciót jelent. Hirtelen elkezdtek egyenesen növekvő hajtásokat eresztetni, amelyeken a levelek nem karélyosak, s nincsenek rajtuk léggyökerek sem. Szeptemberben zöldessárga virágernyők jelentek meg a merev, elálló hajtásvégeken, a nyárfalevélhez hasonló, férfitenyérszerű levelek fölött nektár-

dúsan virítottak, s az őszi fényben láthattam, mennyi rovar csapkodott, szárnyalt, cikázott táplálékra lelve körülöttük.

Az ebéd végével ismét rózsát zabáltam: a vaníliapudingot rózsapálinkával és gesztenyedarabokkal készítettem el. Sokkal. S indulok aludni, ebéd utánira, mert éppen Nagyvázsonyban járok. Kinn pedig szítál valami, még nem hó, de már nem is dara.

A Kinizsi-vár lakótornyát mutattam B.-nek, másfél éve volt, turistalátványosság, mondtam neki, érdemes megnéznie, ha arra járunk. A második emeleten, hisz oly magas és sok-sok csigalépcsőn kell fölmenni, már egyedül jártuk a termeket. Az egyik zugban, még csak félhomály se volt, feltépte a nadrágomat, persze, mivel megfontolta, a sliccemenél, s bemutatta, mert addig nem tapasztaltam, s nehogy tudatlanul múljak ki az árnyékvilágból, mi az a mély torok. Szűköltem az élvezettől, s jajongtam, hátha valaki ránk bukkan, de rám szívtá magát, s markolta és tekerte egyik kezével a heréimet, s a másikkal a fenekemet gyűrte-szorította. A nyelvére élveztem, s lenyelte. Szájon csókoltam, de ellökött, elkaptam a derekát, hogy az ölébe fúrjam a fejemet, a nyelvemet, de nevetett, és kisiklott a karjaim közül, azt kiabálva, hogy még valaki meglátná. A lakótorony tetején értem utol s kaptam el, ott tepertem le, s dugtam meg, mint mondta, úgy, mint a nyírségi bunkóknak szokása, ha ártatlan kislánypinához fértek váratlanul hozzá. A csókák vijjogtak, zavartuk a költésüket, a hajamból több csomó bánta. S a középkori romban, ahol az oltárkőnél több nem maradt a templomból, leettem a fakereszt alá helyezett vázából a rózsacsokrot.

Szeptember elseje volt, bővében nyíltak a kertekben az illatos rózsák.

Ma pedig december húsz. Tegnap Pécsen ismét fölszámoltam a folyóiratom szerkesztőségét. Délután, amikor nehéz töprengés után kiléptem az ajtón, nem voltam képes elköszönni a legközvetlenebb munkatársaimtól, a titkárnőtől és a tördelészerkesztőtől.

A várba menet kutyaugatást hallok: Dugó az, mondom, rég kimúlt pulikutya. A zebrán azzal a magamkorú férfival találkozom, aki rettegett a kutyaamtól; de a kutya is, ha csak tehette, megmorogta. Szegénynek alig van orra, csak orrluka. S oldalazva sodorja valami láthatatlan, viharos szél. Évek óta nem látom: megöregedett, s oly csúnyává aszalódott, hogy ebként rettenek meg magam is tőle. Azzal vigasztalódom, hogy az engem ismét emberré visszaalakító kutya ebben az alakban mégiscsak valami öröklétet kapott: addig biztosan emlékeznek a füstös-fürtös pulira, amíg ez a figura él. Láttam a szemén: nem akart felismerni.

A pulimnak, amíg élek, én vagyok az egyik örökléte.

A várban, ahová vizsgáztatni megyek, köd gomolyog, s az alján kóvályog magányosan a kutya.

Reggel korán ébredek, a tegnapi nap hetek óta az első, hogy egy szót sem beszélünk B.-vel. Ünnepközelség, persze, nyugtatom magamat, nem mintha ő ilyesmivel foglalkozna: puritán, nagyon nem közép-európai az

ünneplésekben. Első közös születésnapunkon, ami az övé volt, egy köteg rózsával köszöntöttem. Hetekig kóválygott tőle, az örömtől, s attól, hogy sejtette, vagyonnyit fizettem a virágokért. Puritán? De úgy, mintha hegyiparaszt-származék lenne: nincs szeme a táj szépségén túl már semmi másra. Se a kalyibájára, se az ételére, se a társára. Elég neki a kemény kék ég és a megfoghatatlan, kéz közelébe sosem kerülő hegyfokok látványa.

Cseppentek, egyet a jobbik, egyet a rosszabb szemembe. Hasonlatokat keresek a szemem bajára – úgy teszek, mintha nem az én gondom lenne, hanem a szememé. Hűvös, szürke orvosi tekintettel figyelem romlékonyságában megmutatkozó látószervemet, de a torkomban varangyos béka ül. Saját, új, borsónál se nagyobb lencséje nőtt a szememnek, a retina rétegei közé több folyadéksepp gyűlt, valóban lencsemagnyi, amely a megszokott látványomat a maga módján újabb látvánnyá alakítja át – de kinek? Én azt a másodlagos képecskét, amely inzertálódik a normálisan keletkező képbe, egyelőre nem tudom értelmezni, az agyam is csak arra és úgy képes, hogy jelzi, homályos és torz mindaz, amit észlel: a vásznat leöntő, a látványon szétfutó, majd lefolyó festék.

Ahogy romlok, úgy veszi vissza magát tőlem a világ.

Éjjel viszont nem alszom. Nem tudom megúszni, vélem: át kell gondolni, s ha helyére rakni nem is, de értelmezni az *Iskolakultúra* kimúlását. A veszprémi tanszék dolgainak szédült kazlát. Íráságom lehetetlenségét. Hogyan húzódott vissza a lengedező füst zászlajába kapaszkodó kanócba a láng?

Kristóféknál vagyok. Kristóf, augusztus után először, immár jól lát: kettős kép helyett egyet. Olvastatom vele kutyasétáltatás közben az álló autókön és a mozgó járműveken a rendszámot. Nincs sikere. De hogy azért, mert a számokat nem látja, avagy mert nem ismeri fel őket? Nem tudom kideríteni. Arra gondolok, lehet, depressziós, de nem merem erről faggatni. Az apját annál inkább – süt róla a tehetetlenség okozta levertség.

Az ünnepek alatt, mint kóbor kutya az erdőn, rosszul alszom. A húgoméknál, ahol ünnepelni összegyűlt a család. Nagy a hőség az alagsorban, Szegeden, a keresztfiaméknál a fürdőszobában felejtettem a pizsamámat, kénytelen vagyok melegítőben aludni. A szivacshoz se vagyok szokva, amely szüntelen besüpped alattam.

Ezzel szemben elolvasom a Beatrix királyné számára szövegezett institutiót. A reneszánsz udvari etikett szerint a Nápolyban született s nyilván a helyi szokásokat közvetítő, alig harmincöt lapos, latinra is lefordított munka értelmében minél alacsonyabb helyet tölt be valaki a társadalmi hierarchiában, annál több a kötöttsége, azaz kötelezettsége – lényegében senkinek sem adatott meg se a saját döntés, se a szabad önmozgás. A fejedelemnek sem, mivel ő a mennyei rendek földi kiteljesítője. Beatrix bizonyosan nem követte teljesen e mű intencióit, anyósával, Szilágyi Erzsébettel sok összezörrenése volt, a magyar nemesek se érthették azt a fajta udvariasságot, amely a dél-itáliai származék asszonyra és kíséreibre jel-

lemző volt. Félek, csak a szöveg minden ízületére figyelő utókor számára oly sérthetetlen e munka, a korabeli olvasó szabadabban szemelgetett az utasításai között, mint ahogyan mi véljük.

Anyáméknál, már az ünnepek után. Reggel sötét van, amikor megterítetek, kávét és teát főzök, összehordom a karácsonyról maradt étek közül a reggelire valókat, ha anyámék fölébrednek, ne csak morogjanak rám. Valóban, este, amikor apámmal beszélek, panasolja, hogy anyám ma egyszer sem mosolygott rá. A húgom már tegnap megjósolta, hogy karácsony után rossz kedve lesz szülőanyánknak.

B. a Keleti pályaudvarra érkezik. Aztán rohan az idő, gyorsabban, mint én, hazafelé, a sztrádán. Egy óra tizenöt perc alatt jutunk el a házig, s kék ég alatt, mintha diószüret lenne, őszi verőfényben.

S majd Pozsony: hogy újabb nyelve legyen, B. egy éve, hogy letette a szlovák nyelvvizsgát, csehül tanul. Rálapoztam a német–cseh szótárára, tiszta piros lapok találhatók benne. Markerrel festi át azokat a cikkelyeket, amelyeket már bevéselt a memóriájába. Ősszel láttam: egyetlen olvasással képes megtanulni bármi szót is, s azt tapasztaltam, hogy utóbb aktívan használni tudja mindet. A Gulagról szóló vaskos, cseh nyelvű könyvet kívánta magának. Én pedig bebolyongani egy kiállítás: Pór Bertalan szarvasmarhákra készült vázlatrajzait, amelyeket a Pálffy-palota második emeletén lehet megtekinteni. A másfél hónapra kirakott Pór-anyag önmagában elég, hogy betérjen miatta az ember. Rajzok és metszetek, de a rajzok művesebbek, a nagyszerű – s minden antropomorfizálástól mentes – állatrajzok: azokban mindig ott az esetlegességek eredménye.

A Pozsonyi Galéria elegáns kiállításán kezdetben csupán ketten bolyongunk: a teremőrök előttünk haladva kapcsolnak villanyt, s mögöttünk oltogatnak. Fény követi utunkat, s meg-megvilágosodnak egymás után a 14–15. századi felvidéki oltárképek, a parasztképű, bumfordi szentfaragványok, a Markó Károly-féle itáliai tájképek, a Mednyánszkyk, majd jó néhány kitűnő avantgárd munka: a konzervkönyvek, a hiperrealista festmény s Németh Ilona 1994-es installációja. Az utca két oldalán ostorok, amelyek végigcsapdossák a köztük elhaladót. Ami lenyűgözött mindenekelőtt: Martin Krén műve. Meglehet, miként a bennem ébredő érzés, úgy a műfaj sem pontos: egy folyosó két oldalát, mintha lapos római téglákból, egymásra lapjával fektetett könyvekkel fedte el. S a plafont és a padlót tükörrel borítva végtelenné – csillogóan kozmikussá – tágította az amúgy sírkamraszerű teret. S az érzékszervileg az első pillanatokban megtapasztalhatatlan tükör felett olyan pallókeskeny hídon lehetett csak áthaladni, amelyről minden pillanatban a mélységbe zuhanhatsz: a tériszonyos igyekvő alatt szakadék, fölötte hasadék s kétoldalt a szurdok fala, amely könyvgerincekből áll, s rajtuk kisilabizálható nevek és címek. Borges könyvekből előálló univerzuma éledt föl.

Még mindig nagyokat lélegzek az izgalomtól. S a következő teremben ugyancsak akad egy nagy mű: egy pozsonyi utca, háttal egy elhaladó fér-

fi, megfestve. Veronika Rónaiova – a kétesen adatolt katalógus szerint – 1986-ban festette az olajképet, amely – legjobb indulattal – közepes festmény. S 2003-ban, amikor megtalálta végső helyét a palota első emeletén, az érdektelen szobasarakban, közel az ajtóhoz, villanykapcsolókkal, villanyvezeték-dobozokkal és közép-európai slendriánsággal mázolt falon, bizony könnyen érdektelenné silányulhatott volna, ha a képet a festő nem folytatja tovább a falon. S a keretben álló olajfestmény átömlött a falra. A néhány vonallal kontúrossá váló nő halad a férfi mellett, alig van teste, kiterjedése. S e mészre sebtében fölvező figura körül a falfelület valószínű dolgai, a villanykapcsoló, a mézsrücsők, a szög ugyancsak megfestve. A valóság s a valóság mása, a kép és a kép mása együtt – s ugyanolyan izgalmas makrokozmosz ez, mint a kréni világ.

Rátalált és helyére állt egy festmény. Ilyesmivel ritkán találkozok az ember: sokaknak, járjanak bár szorgosan a kiállításokra, egy egész élet is kevés az ilyesmi megtapasztalásához. Nekem legutóbb Szabados Árpád hatvanadik évére elkészült installációja tűnt ilyennek: akkor a kiállítástérmet benépesítő órák álltak meg, egzaktul kijelölve azt az időt és teret, ahol akkor művész és nézők együtt voltunk.

B. egész este változatos testtartással fel-alá sétál: tegnap este fölfedezi mindkét csípője fölött a gerincénél összefutó duzzanatot: nekem ugyan ez nem volt új, minden porcikáját ismerem. Úszógumi – motyogja, mint aki nem felejtett el mégsem magyarul beszélni. Teste öregedésétől pánikba esik, s most igyekszik ledolgozni. Mivel Pozsonyban arra is rájön – mint ha ehhez csak mínusz négy fok kellett volna és egy huzatos városkapu –, hogy kezdi elfeledni a magyar nyelvet (nem értette, mi az, hogy lomha, s mi a bárgyú, továbbá), tornamutatványai között Kosztolányit olvas. A *Néró, a véres költő*. A szebb párbeszédeket deklamálja, lényegében elejétől végig felolvassa nekem a regényt. Miközben magam a frissen megjelent, az antikvitás rózsaszimbólumait taglaló, enyhén pozitivistá tanulmánykötetemet forgatom. S közben – gonoszul – odaveti: még szerencse, hogy őutána nem maradhat semmi rosszul megkészített mű. Merthogy a szavak, amelyeket egy fordító használ, ugyancsak gyorsan illannak el. Gyorsabban, mint azon esetekben, ahol nem kell jelen lennie fordítónak.

Balatonalmádi – a tó. Hideg, szürke, néma, de a partnál fecsegni kezdő apró hullámok. Olyan itt minden, mint ez a rettenetes év volt. Úgyhogy Almodóvar-filmet akarok este majd nézni – mondogatom, hogy végül Kim-ki-duk *Tavaszi, nyár, ősz, tél... és megint tavaszánál* kössék ki. Először látom. Ugyanazt érzem, amit Bikácsy Gergely, amikor Rómában egy egész halványlilán, hússzínnel virágzó júdásfa-alléval találkozott. Bikácsy – többször elolvastam könyve zárójelenetét – nem utal arra, hogy vágóhídi jelenet részese s valójában a mediterráneumból eredő civilizációnk kivérzésének a tanúja, de az olvasó mégis ezt érzékeli. Kim-ki-duk hasonlóan tűnékenyen képes az elmúlást, a végső pusztulást ábrázolni: hősei gyors ecsetvonásokkal porózus-száraz kőfelületre írnak, s mire

a mondatvégre jutnak, a mondat eleje felszívódott-elpárolgott, máskor pedig a jég itt havas, ott tükrös felületét karcolja meg elolvasható szavaival, hogy mikorra a tavasz kibetűzi, s a mondat értelmét fölfejtí, el is olvadjon a jég. Az írásnak – az öröklétet ígérő egyetlen emberi aktnak – amúgy is nagy szerepe van a filmben. Rendeltetése: vezeklés. S a szöveg(b)en járni is lehet – a tó közepén cölöplábakon álló szentély remetéje a fapallóra vésett mondatokon jár-ke, azon éli életét, amiként a középkori keresztény szerzetesek képesek a szöveg labirintusában bolyongani – és eltévedni!

Alsópere – eddig kimaradt az életemből. A tési szélmalmokat keressük B.-vel Zirc felől, s a Bakony belsején át akarjuk megközelíteni. Alsópere a Nádasdyak vadgazdasága volt – ma is bekerített vadon, közepén arboretummal és egy messziről vadászháznak látszó, talán egykori erdei lakkal. A sorompóval elzárt parkolóban hatalmas terepjárók és még hatalmasabb luxusjárgányok. Amúgy az erdő kihalt – egyetlen hegyi kerékpárossal futunk össze, s köszönünk egymásnak illendő módon.

A bükkös rengetege vörhenyes, és zúzmara olvad le a fák gallyáról. Nagy, kásás cseppek pottyannak elénk. A völgyben mesterségesen kialakított dagonyázóhelyek, itatók, a fagyott földben megmaradt a sokféle állat rengeteg nyoma. A károgás irányába tempózunk, a hasadék végén, amikor visszafordulunk, jelenik meg fölöttünk a két nagyhangú, fekete madár. Eddig kétszer láttam hollót, mind a kettő kitömött volt és poros. A szegedi egyetem Állattani Tanszékének tárlójában az egyiket, mindenféle állati eredetű preparátum között. S a másikat Újvidéken, Tolnai Ottó dolgozósobájának polcán, legfelül.

Hattyúk szálltak az égen, hallható volt, ahogy szárnyukkal szelik a levegőt.

S visszafelé a fagallyakon, füveken a vízcsöppek fénnel telt lyukakat ütöttek. S a meredek hegyoldalban, deréktájon sötéttel bélelt üregek kucorogtak.

Még karácsony előtt, az enyhe időjárás jóvoltából, a fal tövében álldogáló parázsrózsa késő ősziől maradt utolsó bimbója elkezdte bontogatni a szirmait. Ez az a több helyet is megtapasztalt rózsatő, amely verőfényben, a sugárzástól megpirult külső szirmaival, érintetlen, belső szirmainak halványságával és parfümillatával csábítja a kertemet látogatókat. Olyan sápadt, amilyen csak egy őrésben kifáradó arkangyal lehet. Az enyhe télben, még svédországi utazásom előtt nyílt ki utolsó, kései virága.

Gyakorlatilag elfeledhetetlen

Szemem vizsgálatát követően, az orvosi utasításnak eleget téve, két órára pihenni vonulok a sötét szobába. Ennek ellenére a délutáni squasholás idején a pupillám oly tág, hogy mindent kifakultnak látok, akárha híg ködben vagy hófehér doboz belsejében kóvályognék. A játék után, a Tescóban, ahol zöldséget és gyümölcsöt vásárolok, egyre-másra az arcomon feledik a vásárlók a tekintetüket, s egy amúgy a tolvajok megfigyelésére használt féldomború tükörben látom: kék szemem mélyfekete.

Este vörösborozok, toscanai merlot-t szürcsölve keresgélek a neten; Marrakeshbe vágyom, Canetti nagyszerű regényének helyszínére, amely mű, amióta megjelent magyarul, sokszor elővett könyvem, s ami miatt Marokkóba szeretnék ellátogatni. A marokkói, Atlasz tövében elterülő, mégis a sivatag szagát befogadó nagyvárosról többször beszélgettünk az elmúlt időben, B. nem kérieti magát, nem hajlandó velem utazni oda.

Tegnap este B.-vel Marek Grechuta *Krakow*-dalának legújabb filmfeldolgozására lelünk: az alig négy perces műsor elején a gömbölyű Föld képéről szűkül a kamera Európára, majd Lengyelországra, rá Krakkóra – egyetlen pillanatra feltűnik a városnegyed, amelynek peremén az a ház magasodik, amelyben B. lakása található –, majd főterére, a Rynekre, hogy a teret, annak ezeregy változatát amatőr készítésű állóképekkel mutassa be a rendező. A Grechuta-CD-t ezen a nagy lélegzetre tanító helyszínen vettem, a klipfelvételen az a bolt is felfedezhető, ahol mindez történt. Bizony, sokszor meghallgatom a dalokat.

Január azzal telik, hogy a hónap (amúgy mindvégig) tavaszt utánoz. Felpuffad, és kiderül: nem is tél, hanem másik évszak. Kinyílik a kertemben – hogy betartsam a sorrendet – a kínai lonc, tele rózsaszín, kanálkányi napernyőcskéjével, s ráadásul, ha kisüt a fehér korongú Nap, mindenféle repkedő, telet átélt, rezge szárnyú rovar is körbedongja, majd a korai jázmin, amely a hegyoldal kőfaláról két, napfénytől megvilágított helyen omlik alá, teátrálisan, sárga zuhatagként (nyáron pedig, levelek híján, zöld pálcikák törmeléke, semmi kis gizgaz, csúnya, mint a kecskepofákkal lesarlózott növény), s fogaival a hóvirág, tele szájjal, tömegével. A lépcsőfeljáró szélről védett, napsütéses zugában az erdei ibolya is ugyancsak kivirágzik, korábban, mint a galambtojás-nagy sáfrányok, mondtam is nekik, hogy tévednek, súlyosan vétettek a rend ellen. Ez nem április, máskoron olyankor ébrednek, s virágzanak, ily módon hónapok-

kal korábban, mint óvatosabb fajtársaik. Kitört a talajból a halványzöld sziromcimpás tűzike, a bokormogyoró alatt, eszembe juttatva, hogy hány éve akarom újból és újból a hagymáit áttelepíteni, valami őt megillető, reprezentatívabb helyre. Amikor kaptam, túl mélyre sülyesztettem, s azóta, ha előbukkannak s kihajtanak, és a virágszárak a föld felszíne fölé képesek törni, egy-két centis száracskát nevelve menten virágot, ráadásul satnyát, szégyenteljesen aprót bontanak. Végezetül rózsaszínesedni kezd a fagyűrű, terebélyes bőrlevél. Azonban a hunyorok nem díszlenek. Megfeledeztek a feladatukról? Rózsaszín, zöld és fehér virágú változatú hunyoraim élnek velem együtt, de immár csak élnének, mert leveleiken túl egyik sem mutatja a maga értékét. Nincs velük gondom, ám örömöm se.

A kert napnyugati oldalán, a hegyen a nyaranként kitartóan terebélyesedő bokrokat tövig nyesegetem-nyiszatolom. B. mindig elképed azon a tébolyult szorgalmon, amellyel a fás szárú növényeimet visszametszem: szétterpeszkedő veresgyűrűs somok, vékonydongájú ördögcárnák és az árnyék miatt sosem virágzó jezsámenek élnek az elhasadt törzsű hársfa alatt, jelei annak, hogy valaha a hegyoldalban virágzó cserjés nevelkedhetett. Mindeddig, dörmögök rosszállóan, nyilván a súlyos lombárnyék okán, egyszer se tapasztalom a jezsámen virágzását, pedig édes és bódító illatára tavaszunként, akárha a gyermekkorom kezdetére, visszavágyom. A monostorpályi óvodakertben, a sárga (vagy fehér? ki tudja már, én nem, milyen színes vakolatú) épület bicikliktól lekoptatott sarkánál fává hatalmasodott példány terebélyesedett: ez a díszbokor az, amelynek nevét korán, életemben talán leghamarabb ismertem meg.

A Jósika-orgonató mellett évről évre terjedelmesebb a kecskerágó, talvaly ugyan befutja és elborítja a zöld virágú, bolyhos-bóbitás termésű erdei iszalag és valami puha levelű, de keserű bűzű, piros bogycát termő lián, de életerőtől duzzad. Oly pirosak a levelei a korai fagy után, mint néhány pillanattal a Nap lebukását követően a naplementék a jeges, hegyi tavak fölött.

Kibontom a folyóbokrok közül, leszedem róla a növényi fonadékot, a továbbiakban az eddiginél jobban illik figyelnem rá. A kerti berkenye mellett erőre kap és ágaskodik az aranyág, s a sárga cseresznye ugyancsak éldegél, ha nem is gyarapodik a tőle elvárható módon. Él, de nem érezheti jól magát a nyáron e kiszáradó, kevés talajú, meredek, sziklában gazdag hegyoldalban. A vérdió ugyancsak keservesen nődöggél, néhány napja vágtam vissza a koronája felét, mivel oldalra, a keleti fény felé hajolt, s ráborul a felső terasz sarkára, oda, ahová a felsőörsi vöröskőből faragott padot és a gerendákból ácsolt lócát állítottam, mert előbb-utóbb oly közel férközhetne a kakiszilvához, hogy konkurenciaharcba kezdeknek. Ezt megakadályozandó belenyestem tíz évnél idősebb, de törpének maradt koronáscsájába. Diófamagoncként vásároltam a piacon a jól ismert, de a piacon többé nem látott, a vásárolást elhagyó balatonalmádi kofától, aki váltig bizonygatta, hogy vérdió nő belőle, s mutatta a szülőfa termését,

amelyben a dióbél olyan pirosnak mutatkozik, mint a cékla színe. Megkezdte a tavasz az évet, anélkül, hogy időt hagyott volna a télnek.

A szemem szépen javul: nem jelent ez egyebet, mint hogy nem romlik az állapota, mondja a lelkes és értem aggódó főorvos. Ha ő áradozik, látom, én se tehetek mást. Úgy készíttethetek szemüveget, hogy azt, hacsak valami fatális véletlen be nem következik a retinámmal, fél évig, sőt, akár hosszabban, hasznosan viselhető. Ezért szemüveget rendelek, az olvasásra szolgáló, meglévő pápaszemem mellé olyat, amelyet távolba nézéskor viselek majd. Ilyen ökonomikussá váltam: tudom, mikor és hogyan nézhetek közelre, s mikor és hogyan távolra: ésszerűen cserélgetem életem segédeszközeit.

A segédeszköztől, azzal ki nem így lenne, azonban a soknál többet remélek. Jobb és bal szemem között, bizony, nincs mit szépiteni ezen, megmarad a látáskülönbség: a bal látószervem kevesebb fényt regisztrál, s ugyan ezáltal a dolgok közelebb kerülnek hozzám, de az éles kontúrokat elvesztik. Igyekszem tehát, mi mást tehetek, a továbbiakban a jobb szemem előállította képre koncentrálni, de felemás marad az érzékelt világ. Bal oldalamon álomszerű, a jobbon – mivel éles – riasztó.

Anyám nem vesz észre rajtam változást, ami örömmel tölt el. A kisfia maradok neki, 53 év óta. Azt érzékeli ugyan, hogy arcom kigömbölyödött, de attól, hogy amióta nem jól látok, kevesebbet mozgok, és az érettnék állított, ámbár csupáncsak ellustuló férfiak pocakja, áll alá ereszkedő lány tokája, húsosodó orrtöve megjelent rajtam. Én azonban mindezeket észlelem, s mondanom se kell, megriadok tőlük. A magam átalakulásától.

A váratlanul esett hó okozta kifehéredésben végképpen elvesztem amúgy is megfogyott térérzékeimet. Ami messzire van, az hozzám furakodik, ami pedig közel, hiába akarom kinyújtott kezemmel megérinteni, az elérhetetlenségbe húzódik el. A havas lépcső első fokán elbotlom, a másodikat azonban nem érem el. S nem segít, ajjaj, de mennyire nem, hogy idősb barátaim javallatát megfogadva igyekszem mókásnak látni mindezt.

Anyámhoz jövet, lunchnyi időre a nyelvész professzorral, kései meseteremmel futok össze a fővárosban, a Centrálban. Budapesten, ifjúkorom végének városában és kávéházában. Amíg ő valami pörköltfélét (rettegetes a húsdarabokon tükrötojást és a fél pár virslit látni) falatozik, én sztrapacskát falok, füstölt, szárazra kisütött, forrón sistergő tepertővel. Bevágjuk az ízes étket, mint holmi belvárosi kocsisok a századelőn, ha a bajai kofák zöltségét a hajnali tutajról leszedték már és elvitték a piacra. Meséli, s az tűnik fel, hogy minden megrendülés nélkül mondja, felesége, a maga nyolcvan évével, közvetlenül lába amputálása után, fél órával hirtelen halála előtt, németül és héberül társalgott vele. S nevetett. Valami vicceset mondott, és azon. Professzorom nem közli, hogy a szép emlékü, áldott Natália asszony min mosolygott a halála előtt. A humor okát, azt hiszem, inkább én nem viseltem el, rögtön törlöm tán, ahogy meghallom, az emlékezetemből.

Józsa előtt megállok, megkapaszkodom tekintetemmel az Alföld látványába, s hogy ezt másodjára is megtehessem, egy kertészetbe, kedvenc pihenőhelyemre térek be. Hollandiából érkeznek, a debreceni reptérrel szállítják ide a virágboltokba tovább kerülő világszép növényeket. Néhány éve ismernek itt, nem kevés dísnövénynek, egzotikus virágnak magam tártam fel a latin alapján a magyar nevét a tulajdonos számára. Úgy tapasztalom, szavaim mostanság éppen e virágnagykereskedés által terjednek Magyarországon a leghatásosabban. Vagy harminc éve, amikor a *Vadnarancsok* megjelent, ugyanezt a váratlan (és akkor cseppet sem imponáló) népszerűsödést tapasztaltam: egyik könyvfejezetem címe néhány hét alatt közzóvá változott. A „dagonya” volt az. E kertészet pedig virágként terjeszti a varázsmogyoró, a szépecske, a madártej nevét.

Két nap, itt a február. A keddi délelőtt az enyém – s ahogy tegnap merem semmit se tenni, úgy ma ugyancsak léha leszek. Olvad. Látom a teraszon a sáros kutyamancsok nyomát, a két napja váratlanul aláhulló hónap maradéka sincs. Terveztem, hogy a kert nyíló virágait lefényképezem, s ehhez, esztétikai megfontolásból, havat igényelnék.

Lassan a harmadik év kezdődik el úgy, hogy fényképezem a házak azonosítására szolgáló táblák közül a negyveneseket. A szerkesztő jóvoltából, a felvidéki *Szőrös Kő* folyóirat CD-mellékletén, ígéri, megjelenik valamennyi. Akad belőlük hatvan, a napokban is találtam a fotóim között néhány, eddig a közöshöz nem illesztett darabot. S mi minden napok fűződnek hozzájuk: Brüsszel, Bruges, Ostende, Gent, Antwerpen, Krakkó, Szófia, Veszprém, Tübingen, Krk, Málta, Róma, Rózsahegy, Selmecbánya, boldogságos városok, hónapok, napok és emlékek. A képeket dátummal és a helyszín megnevezésével mentem el a számítógépemben – de, hogy CD-vé rendeződnek most, elválasztom tőlük az azonosíthatóságukat. Mindez rajtam kívül senkinek sem jelenthet semmit. Még B.-nek sem, holott az ő 40. születésnapja az oka fényképészai vállalkozásom kezdetének.

Mondom a híreimet este tízkor B.-nek. Ma: fél nyolctól délután négyig a tanszéken ügyködtem, aztán a váron át lesétáltam a Buhim-völgybe, haza, vacsoráztam, legurítottam két pohár bort és kéjesen-kábán aludtam este hétig. Sikerült a filmfesztivál miatt a T-online-on ingyen elkapni néhány filmet. A *Fekete kefe* és a *Résfilm* jutott nekem mára. Javasoltam számára, ha lesz ideje, tekintse meg. Ugyan hosszú munkanapjai lehetnek, de szakítson időt: a *Fekete kefe* a nihilizmusról vagy inkább az esélytelenségből fakadó úrról beszél, nagyon expresszív képi nyelven. A *Résfilm* pedig a filmkép nyomasztó uralmától akarja magát eloldani – s ugyan számomra vontatottan, de a keleti és európai gondolkodás egymásba tükröződése élményt jelent.

B. mindezek közben, ahogy állítja: hasáburgonyát eszik. A krumpli szó használatától irtózik. Ha étterembe megyünk, itthon, nekem itthon, azaz Magyarországon, mindenkor burgonyát mond, miként az étlapról

olvassa: Brassói aprópecsenye, hasáburgonyával. Hosszan, kislányosan fanyalog, ha krumplit rendelek, s ha éppen a pincérrel alaposan megtárgyaljuk a kívánt étel állagát. Szerinte, ha valami olajban sült, az nem krumpli. A krumpli zsírban, esetleg (az alsóbb polgári körökben) vajban lehet csupán krumpli.

Hogy elköszönök, mert álmos vagyok, máris szólítja az arabját, jöjjön lassan elő. Éve talán, hogy elővezette a saját tulajdonú arabját, aki egyszerű háztartási alkalmazott és szexrabszolga. Mélyen hallgat, ha gazdája, azaz B. velem beszél, naponta legalább órára szilenciumot kap, de olyankor is odakuporodik mellé, állítja B., szorosan, a combjához, s figyeli a B. és köztem lejátszódó eseményeket. Máskor a fürdőszobába távozik, elmélyülten és csendben takarít, avagy összeszedi, fajta szerint elkülöníti a mosandó ruhát. Többé-kevésbé az arab kurtán-furcsán leírt tevékenységéből tudom, mekkora kupleráj lehet a brüsszeli konyha mosogatótálja körül, s nincs másnapra mosott és vasalt ruha. Valljam be, mintha jobb háztartást tudnék vezetni B.-nél, igaz, Veszprémben hétről hétre rendelkezésemre áll a bejárónőm.

Az arab az életünk része.

Arra gondolok, és ez megnyugtat, hogy a hiányomról referál.

Éjszaka féltékeny vagyok, s Marrakeshről álmodom. A Koutoubia-mecset minaretjéből láttam a Tensift folyó túlsópartjának palmerai-jét, az egykor százezer datolyapálma alkotta ligetet, a rozsdavörös pavilonokat és az Atlasz hótól fenséges magas hegyláncát. Egy fiákerben ültem – mondom majd B.-nek az álmombeli eseményeket –, de abból nem a városi tájat, csupán a szűk utcák részleteit figyelhettem: így hát elaludtam, s visszaébredtem az ágyban fekvő veszprémi magamra.

A féltékenység néhány nap alatt rémületté fokozódik, tegnap este pedig lavinaként maga alá temet. B. hazaérkezett, épp csak hogy beköszönt, elhadarta, hogy sétálni indul, előtte a másnapi munkájához szükséges dokumentumokat lapozza át, de meglehet, a legújabb nyelvvizsgájára készült. Sikertelenül évődöm. Érzékelem, minden közönséges mondatom bőszíti, nem kellett hosszan várni, hogy reám ripakodjék. Percekig némán kucorgok a székemen. A hallgatás végén megkérdezi:

– Akkor most valami rettenetes dolgot akarsz mondani?

– Nem – felelek –, nem, én azt hiszem, hogy te fogod azt mondani.

Azt válaszolja, hogy nem. Rossz napom volt nekem is, hadarja, menjek sétálni, majd este visszajön. Lepakcsolódom a Skype beszélgetővonaláról.

Este néhány csonka mondat után elköszönök, mert hajnalban kelek. Pécsre, ha tanítani indulok, úgy kell, hogy reggel nyolcra érkezzem. S amúgy nem készítettem össze a két napra szolgáló holmimat. Két napra beszélgetés nélkül maradok majd, B.-nek a hiányát fogom érzékelni csupán, csak telefoncsöngésből tudhatom, hogy Európa nyugati felében valaki – dehogy valaki, ő, ő, csakis ő – éppen rám gondol. Ha nem beszélhetünk, akkor naponta ide-odacsörgünk a mobiltelefonon, s annak a

hangja számomra újabban olyan, mintha karnyújtásnyira tőlem állna az, aki felhívott.

Nem telik egy-két-három hét se, mikor megszakad két évig kitartó kapcsolatunk. Húsvét előtt néhány nappal.

Tart a július. Éppen a felénél, s a hőségben gatyában ülök, s reggeltől kezdve izzadok. A kutyák a néma kert leghűvösebb sarkában hevernek, várják, hátha átmegy egyetlen csöpp, vagy annál valamivel nagyobb, apró felhő az égen, s a szél, erre járva, megrángatja a szélcsengőt. Tegnap estével érek vissza az Alföldről, anyáméktól, s ma reggel munkába akartam volna állni: írni – de se a meleg, se a kedvem nem engedi. Bámulom a számítógépem képernyője fölött az ablakon át az ég nélküli kertet, a szomszédos ház borostyánnal befutott rakott kőfalát s a gránittömbön előtt álló bronzszobrot. Pici alak, pontosan 67 centiméteres a feje tetején kunkorodó hajtincstől a félgömb alsó pereméig, amely félgömbön egyensúlyoz a bodros hajú fiúcska. Valójában nem angyal, hanem Cupido, azaz Amor, másik nevén: Erósz. A szakkönyvek a delfint magához szorító szárnyas puttóként ismertetik a szobrot: s nincs olyan reneszánsz művészetet kedvelő ember, aki ne ismerné föl, s ne mosolyodna el, ha rápillant. Amúgy a Medici-család Careggi-villájának kertjében állt eredetileg az 1480-as évek elején készült műalkotás.

Szóval a kertemből a szobor (egyensúlyozó Erósz, fél lábon, azaz jobb lába a félgömbön, a másik, lendülő lába a levegőben) visszanézett rám, s délig tűrtem a tekintetét. Akkor bevágtam magamat az autómba, s már háromkor a bécsi Kunstforum kiállításán tibláboltam. Az *Eros in der kunst der moderne* című bemutató néhány hétig tart már csak, s nem tehettem, hogy oly szigorúan nézett be a hűvös szobába az egyik lábát levegőbe emelő Cupido, hogy ne nézzem meg. Picasso, Klimt, Miró, Matisse, Renoir, Cézanne, Schiele, Dalí, Degas, Mapplethorpe, Oppenheim, Munch, Francis Bacon, Freud és mások munkái – olvastam a kiállítási katalógust, s mindegyik olyan, ami után leszállnék akár a pokol bugyrába. Egon Schiele, Mucha, Klimt és Léger, Francis Bacon, Rodin és Mapplethorpe – s rajtuk kívül még Picasso a kiállítás kurátorai szerint az, aki az erotikát megkülönbözteti a meztelenségtől. Szó, ami szó, a kiállított művek egytől egyig jelentősek, mi több, ismertek, Dalí sokat hamisított kihúzható fiókú *Aphroditéjétől* a Giacometti- vagy Arp-szobrokig, Max Ernst víz alatti szörnyeteg-szerű idolkaitól Toulouse-Lautrec nagy farkú férfiakjaitig, az erotika szó értelmének kifejtéséig azonban a legtöbb mű nem jutott el. A kiállítás egyszerűen fantáziátlan, izgalmat nem jelent: hacsak az nem, hogy egy-egy művet nem reprodukcióról lát a betérő, hanem eredetiben.

Este a kutyáim halkan fogadnak. A meleg kiszedte belőlük az aktivitást. Andrea del Verrocchio szobra néma: egyensúlyoz a legalsó kertben, a sötétben, s viseli, ha rá-rátelepszik az éjszakai, amúgy belülről és kívülről egyként fekete bogár. Ami zenét hallgatok, nem egyéb csupa sóvárgásnál:

a Vaya Con Dios *The Promise* albumát teszem be a lejátszóba. A zenekar neve annyit tesz, hogy „Isten veled”. Az 1986-ban alakult együttes ötödik albuma hosszú szünet után jelent meg – s valójában nem is zenekari produkció. Az együttes rég felbomlott, Dirk Schoufs basszusgitáros 1991-ben távozott a zenekarból, s kábítószer-túladagolás miatt hamarosan meghalt, a másik alapító zenész, Willy Lambregt pedig még az első CD elkészülte előtt kilépett. A spanyol flamenco zene, a latin-amerikai népzene, a francia dal és a cigányzene keveréke a muzsikájuk, s amikor megszólal Dani Klein fátyolos-rekedt hangján, elbűvölő. Melankolikus, tele fájdalommal és vággyal, elesettséggel és kamaszos hetykeséggel. Zongorás bárókból érkezik ez az éjszakai, önfeledt zene.

Az ablakban nevelt törpe konytvirágra öntök egy nagykanálnyi vizet. Le kell majd róla szednem a pajzstetveket, csupa viaszpáncélpötty borítja a levéllemezeket.

Július vége, az utolsó vasárnap hajnala. Tegnap esett az eső, tárva-nyitva hagytam a lakás valamennyi ajtáját-ablakát, hátha lehűlnek a falak, legalább annyira, hogy köztük napközben létezni tudjak, s ne a pincébe kelljen levonulnom a rózsakönyvemet skribálni. Hajnali háromkor ébredek, a szomszéd kutyája toporog az ágyfejemenél, igaz, a házfal másik oldalán, acsarkodik, mintha valaki járná a hegyoldalt, s talán éppen arra. Figyelem a zajokat, a száraz avarban mocorgás zaja, nem lehet az ember, mondogatom, hogy megnyugtassam magamat.

Puha orrot érzek, annak meleg leheletét az arcomban, odanyúlok, Adél kutya érkezik a hálószobába. Meglehet, korábban hurcolkodott be, és odahevert a padlóra, a közelembe, a birkaszőrből szőtt szőnyegre. Mondom neki, feküdjön le. S erre a másik kutya is felbukkan, Kicsi, két lábbal fel támaszkodik az ágyszélre, s hevesen követeli a maga simogatását.

Nem tudok visszaaludni. Nyugtalanít a tegnap késő esti levélváltás – mesterem panaszkodott a hőségre. Hogy ha még egy ilyen nyár lenne, azt nem fogja átvészelni. Brutálisan egyszerű mondattal közölte vélekedését, s ez rázott meg. Mocorgok, töprengek, olvassak-e, avagy keljek fel, s álljak a napi munkámnak. Liftezik a gyomrom, nem vészes, csupán jelzi, van. Gyomrom, ami az enyém. Figyelem a kutyákat, Adél gyomra korog, el is határoztam, hogy reggeltől több ételt kap, anyáméknál, néhány hete, hogy velük lehettem, elszörnyedtem kutyái kövérségén, s ha morogva is, de a sajátjaim apasztásába fogtam. Túlsúlyosakká nőttek, persze.

Tegnap találtam két reneszánsz festményt, amelyeken a rózsza ritka szerepben található. Az egyikben, Tizianónál az ágyat szórták be virággal, s köztük fekszik a meztelen Venus. A másikon szobabelső látható, benne lenge fátyolban s ezért kihívóan pucéran lépked a tündéralak, kezében vaskalitka, benne vérpiros szív. Ezen a padlón hevernek a virágok, szerte-szórva, sokféle fajta, s köztük egy rózsza. Talán sárga rózsza, de a fene se tudja biztonsággal meghatározni. Ha az eredeti művet látnám, akkor is kétséges lenne: idővel a festék anyaga és árnyalata átalakul.

Kikászalódom a takaróm alól, az íróasztalhoz ülök. Adél átnéz hozzám, ellenőriz, majd sóhajtozások közben visszavonul a hálószobába, hogy a továbbiakban egyedül folytassa az alvást. Semmi kétségem, Kicsi pedig felvonul a testmeleg helyemre, de ha benézni indulnék, mire az ajtóhoz férek, ő már a padlón hever, mozdulatlan, összeszorított szemhéjakkal, s úgy igazgatja mind a négy lábát, mintha álmodna és álmában futna.

A kutyákat mindig kedveltem. Egyetlen barátom volt, aki nem. Baka Pista tán félt is tőlük. Miatta került a *Kezét tevé reá, hogy lásson...* regényembe az az eb, amely a nyomorék – amúgy a *Vadnarancsok* írásának idején megismert, a Komócsin család származékáról mintázott – lány triciklijét húzza Szeged utcáin és terein át, keresztül, össze-vissza. A kutya okozta abban a regényben a szüntelen retteget.

A lakásban dohszagot érzek, eszeveszetten szellőztetek, de ha magam vagyok dohos, az ellen mégsem tehetek semmit. De legalább esik az eső. Azaz szemerkél. Talán valami a szemekből a növények gyökérzetéhez is eljut, a kertem földje sosem volt ennyire száraz, s ennyi növény eddig sosem halt el. Felelősnek érzem magam, azért is, hogy a szomszéd, akinek eszébe se jut, hogy a vendége az utca torkolatában ne álljon autóval, s ne hagyja a járművet három órára magára, vészjóslóan a pofamba vághatja, hogy ő ismer engem. Honnan ismerne? Onnan, hogy a férje az érsekség magas hivatalában dolgozik, s egyszer tán találkozott velem, vagy onnan, hogy látja, milyen kefert vásárolok, s időnként a kutyák számára tucatjával hozzák a konzervet, vagy pedig az ő udvarukról lehet leginkább látni a hegynek felfelé futó kertemet, amelyben nincs olyan hét, hogy ne tevékenykednék?

Dél előtt megveszem a filmet, amelyet B.-vel együtt néztünk a krakkói folyóparton, a vöröses fényben ázó multiplexben. Este újból megnéztem. Korábban spanyolul hallottam, bár angolul feliratozva vetítették, a kuplerájszerű multiplexben, amelynek folyosója veres bársonnyal kibélelt, s félhomályban kellett beóvatoskodni a fényárral kifehértett vetítőterembe: a képekkel voltam leginkább elfoglalva, és a lengyel nézők reakcióival. Addig sosem néztem filmet úgy, hogy csupán csak a képi és hang szerkesztettségét figyelem, hogy a színek, formák és foltok egymásra következőt, időbeli átalakulását ügyelem.

Pedro Almodóvar filmje, a *Volter*. Sosem gondoltam, hogy ilyenféle köze lehet az embernek a filmhez. A leghatásosabb jelenetek egyikében, mintha a túlvilágról visszatért anya ölelné meg éppen abban a lányát, gondolkahangot úsztat a rendező az érzelmes jelenet alá. Nem emlékeztem rá, s most, hogy megtörtént, másodjára, elszorult a szívem, s az arcomon, érzékelttem, patakszani kezdett lefelé a könny.

Néhány napja, lefekvés előtt az ágyam mellé teszek mindig egy ceruzát és cetlit. A cetli mindig eltűnik, elsodorja az éjjeliszekrényemről a huzat. Azért helyezem oda az íróeszközöimet, hogy ha fölébrednék (vég nélkül fölébrednek, mostanság pontosan háromkor, majd pedig ötkor, a depressz-

szió jegye ez), le tudjam skribálni, miről álmodtam. Miféle álomból menekülök át az ébrenlétbe.

Egy álomcsapdát kellene kitalálnom, amelyben benne reked az éjjel jött kép, s el nem menekül, hacsak ki nem engedem.

Hajnalban, amikor álmodni kellett volna, ismét bejött az éjszakámba a szomszédék kutya. Az ágyfőmnél üvöltözik, topog, járhat valaki a kert fölött elterülő erdős hegyoldalon, azért. Felkapcsolom a villanyt, a kertetmet beszaladja a két kutya, föl a hegyoldalra, át a függőhídon, a könyvtárnak átnevezett tetőtéri szobám csupa üveghasú ajtajához, de hogy nem engedhetem be őket (hogyan engedném, ha emelettel lejjebb, azaz a földszinten fekszem az ágyban, és hallgatom, miként rohannak a félbehasított rönkökből összeszerelt hídon, s ettől a döngő hangtól miként üvöltözik a szomszédék kutya), nos, hogy be nem eresztsem a kutyáimat, hogy velem együtt dolgozzanak, visszakullognak éjszakai helyükre, a ház első, utcafronti oldalán elterülő teraszra, ahol közös óljuk áll.

Birsalma gurul lefelé a hegyoldalon, itt az ős, Lady, a szomszéd kutya megijed tőle, s visszafut a maga biztonságába. (Bele a szó kutyaházába.) Kapkodok az álmom után. Nekem ilyenkor kezdődne az álmom. Tudom, a biológus múltamból még törmelékesen vissza-visszarémlik némi ismeret, meglehet, ez nem más, mint a tapasztalat. Avagy evidencia. Újabban vonzanak az evidenciák, mint a meszelt, fehér falak. Amelyek fehérségét az okozza, hogy csöppnyi kék szín van bennük, beléjük keverte valaki.

A kutyák, az újjáépített kertfal, a három kőhasáb, amely tegnap került a kertemben föllállításra, az e-mailjeim, amelyeket, amikor megláttam az egyikét, a számítógépem fedele alá visszacsaptam, az aggálytól sárga arcú, mogyoróhéjkupacs-gyűrött arcú szomszédasszony és az annak szoknyája mögé húzódott, onnan elő-előbátortalankodó férje, majd meg a szétrombolt álom.

Reggel majd Balla András érkezik, hajnali négykor fog Esztergomban felülni a vonatra/buszra, este telefonál, hogy biztosan jön, várjam fél nyolckor az állomáson. Ránézek az órára – András a járművön zötyög éppen Veszprém felé. Eddig egyszer találkoztam vele, stoppolt Szigligeten, felvettem, nem mutatkoztunk be akkor egymásnak, de a képeit ismerem, írtam róluk, nem egyszer: szóval ő is, a munkássága is az életem része. S azzal is hozzám tartozik, hogy nagyon irigyeltem egykor azokat, akiknek arcát-mozdulatát ő örököltette meg. A kertem iránt érdeklődött, hete talán, s jönni akart, hogy fényképezhesse, de nekem csak most, egy héttel később alkalmas a fogadása. A héten befutom a magam nagykörét. Budapest. Pécs. Majd pedig Körmenten át Fürstenfeld.

Csend van a kertben. Reggel két fok, a délelőtt merő fény. A vasútállomásról jövet a fennsík maradványán álló vár belelóg a napfénybe, alant a völgy színültig köddel, nem is köddel, reggeli nehéz, szürke párával töltve.

A nap a kert fényképezésére teremődik. Balla maroknyi elektronikus géppel dolgozik, s délután, amikor visszanézzük a képernyőn az elkészült

száztíz felvételt, látom, olyan háromszögű képstruktúrákat hoz létre, hol a sárga színnel, hol formákkal, hol egy-egy alak elkapott mozdulatával, hogy magam se hiszem el hirtelen, hogy létezik ilyen. Nyilván a szemében rejtőzik valami érzékelési sajátosság, amely észreveszi a kép lehetséges összecsengési pontjait, s arra fókuszál, arra húzza, mint gerincre és csontvázra a látvány testét-húsát.

Este humuszt eszem. Reggel vettem, izraeli áru. Csicseriborsóból készült, de az ára az aranyéval vetekszik. Brüsszelben a legolcsóbb étel volt, itt nem az. B., ha láthatná, mire költöm a pénzemet, tajtékozna a dühtől.

Négy után ébredek: az álom ideje előtt. A mait ismét elszalasztottam, morfondírozok az ágyban, ahová visszavackoltam magamat, s iszom a tegnapról maradt, ámbár hirtelenjében fölmelegített kávé. Elképedem azon, hogy nincs hajnali erekcióm, nem mered a farkam, ahogy nyilván a húgyhólyagom megtelése és feszülése után egyébként szokása, legalábbis virradatra. Belehuhogok a markomba, szagolgom a leheletemet, az vajon bűdös-e? Vénülök.

A város csendes – egy-egy birsalma gurulását hallom, melyek zaját bevégi a szomszédék kutyájának ideges ugatása. Összerendezem a napi teendőimet, listát gyártok magamnak, tartson az össze. Az első, amit papírra vetek: ma sem álmodtam. Nem álmodok.

Reggelre jósolják az első fagyot. Tegnap reggel fél nyolckor, amikor beülök az autóba, látom, a hőmérő szerint két fok van a völgyünkben. A fennsíkon pedig négy. A diófáról, néhányat kivéve, lepergett a levél. A birsé sárgulóban, a kecskerágóé pedig, amely a kerítést határoló felső fal fölött ácsingózik, hogy a kert részeként érthesse az, aki belepillant a kertbe, éppen pirulóban. A kecskerágó olyan szokott lenni néhány napra, mint frissen megalvadt marhavér a hidegben. Égő- és mélypiros. Ámbár van, hogy egyetlen éjszaka elpirul, s reggelre átváltozik a bokor. A kőrisek aransárgák a hegyoldalon, tavaly skarlátnak mutatkozik a legtöbb gally, máskor meg malachit, okker, bronz. Nem tudom, miként is keveri ki a színeit, hogy ilyen változatokra képes, s azt sem, hogy mennyire adogatja a fa számára a festéket a napfény, a szél, a hideg levegő vagy a pára. Esetleg a talaj?

Nem álmodok! – ingatom a fejemet, aztán nekikászálódok a napnak. 13-ig tanítás, lenyomok öt órát. Majd Budapest, szerkesztőségi gyűlés, a kiadhatatlan lap munkatársai időről időre összegyűlnek, ha fogy, egyre fogyatkozik is a létszám; nem tudni, ma délre mi marad az egykor lelkes csapatból. Majd utazom tovább, a pécsi univerzitasra. Holnap ott dolgozom, s reggel nyolckor kezdődik az első kurzus. Eszembe jut, ahogy a múlt héten a WC piszoárja mellett köszön rám a dékán. Egymás mellett vizelünk. Fogja a farkát, és bámulja a falat. Fogom a farkamat, s én is a falat bámulom.

A napjaim kíméletlenül koparak, és tele sóvárgással. Fáradt vagyok, hajsolt és türelmetlen. Magammal, a munkatársaimmal. Se ez, se az nem

jó. Összekapok a barátaimmal, fölcsattanok, akkor is, ha nem kellene, és elérzékenyedek, amikor a tények egyszerű tudomásul vételére lenne szükségem. Megöregedtem.

A reggelek egyformák. Ha tehetem, többnyire hétvégén, az ágyban heverészek, iszom a kávé, s végiggondolom a napot. Hogy aztán többnyire ne végezzem el az eltervezett munka nagyobb részét, ehhez ürügy mindig akad, nem kell érte a szomszédba mennem.

Sok dolognak utánanézni – lehetetlen helyzet. Ha egyik-másikba utánanézés nélkül belebotlom, csak-csak elmegy, bár megfigyeltem magamon, ilyenkor inkább bosszankodom, mint örülök: vak düh fog el, minnek akaszkodik belém, mint acat, mint bogáncs, mint farkasfog, mint egérárpa. De dühödtem vagyok, ha kapkodok, és ezért elrontom az ételt, ha nem teszem ki időben a kukát, és a szemetesek elmennek, ha nem vagyok képes az előadásomra tisztességgel fölkészülni, s ha sok-sok munka után bár, de végül is rosszak maradnak a mondataim. Most például a *Gunnera tinctoriámra*.

Ez az óriáslapu végre megeredt a kertemben. A tó belső, udvar felőli hajlatába került a kertészeti példány, az idén virágozni elfeledő iszalagok alá, a rózsaszín – Brüsszel népligetéből elorzott – gerániumtő mellé. Gyakran nézegettem, mennyire igyekszik fejlődni, locsoltam, kigazoltam a tövét, igyekezzen nyúlni, de úgy múlt el a tavasz, a nyár, s immár az ősz is, hogy két, leveskanálnál nagyobb levélkénél nagyobbra nem vitte. Nem vagyok képes számára olyan közeget teremteni, amit megszokott. Valahonnan Közép-Chiléből származik. Talán az örökös félhomály lenne a baj, hiszen rendkívüli módon kedveli, sőt igényli a fényt, a verőfényt, de házam és kertem rég nem ad otthont a fényeknek. Huzakodunk tehát – én örök árnyékot tudok neki adni egy gypsarkon, amely mellett meg-megvillannak a tóban a mélységet megidézni képes aranyhalak, ő pedig szüntelen arra figyelmeztet engem, hogy abban az országban, ahol levéllemezével borítják, mint mifelénk a káposztalevéllal, a húsgombócot, a nemzeti ételt, a curantót, s ahol a levélnyeléből lekvárt kotyvasztanak, bár mérsékelt az éghajlat, de a fény kimeríthetetlen.

Óriáslaput először a Kerameikosszal szemben, az Agora sarkán láttam. Egy fügefafa alatt nőtt, és éppen teknősbékák csámcsogtak alatta, ették a lehulló, édes testű fügegyümölcsöt. Athénban, amelyet egykor a legfehérebb városnak vélek, s amelyről azt gondoltam, csupa új mondatok kimondására készítet engem. Ma már tudom, nem így van. Legutóbb éppen Albert Camus görögországi feljegyzéseit olvastam, többek között a Nemzeti Múzeum szobrairól és Szunionról. Magamra, sőt bármilyen széken, a mondataimra ismertem. Eszerint lehetséges, hogy az emberek képesek ugyanúgy gondolkodni bizonyos dolgokról – mondjuk az Erekhtheión koréiról, az olajfa tökéletesen sötét szemű pacsirtájáról, a fényből szőtt kék leplet viselő szunioni oszlopcsarnokról vagy a tökéletes pillanatról, amely akkor karol belém, amikor egy síremlék dombormúve előtt állok; valóban létezhet az emberekben valami azonos? Megrémit, hogy nem le-

het sajátom egyetlen szépséges szobor, csupa derű táj vagy vers sem, nem lehet saját tanítvány se, amint kert, koncerti zenedarab vagy szép mozgású leányka!

Zavartan utálkozom Camus naplórészletén, meglehet, a neves szerzőn, aki mindezt nem tudja, és belefecseg a naplójába a görög élményeiről. Mélyen undorodom magamtól, hogy a szépelgő Camus szövegéhez fűzők megjegyzést, ahelyett, hogy elmennék baszni. No, ez így nem igaz. Mennék én, s teszem is, ha bírom a dolgomat, élvezettel, de mennyivel jobb lenne szeretkezni az athéni Agorán, a vének ülés helye alatt, ahol a drótkerítést valaki felbontotta, tán azért, hogy éjjel be tudjon menni a múzeumi területre, nézegetni a teleholdat. Camus-nak se voltak álmai, a szövege szerint semmiképpen nem.

Hajnali négykor riadok: kéken világít a televízió ledje, pirosan az óráé, sárgán a laptopé. Szoktam, hogy gyertyát hagyok égve az ausztriai sóvidékről származó sötömbben. Fénycsomócskák, hátha mint a lángszemek tekintete, magukhoz vonzzák, mint az éjjeli rovarokat, az álmokat.

A fáról potyog a körte. Az a fajta, amelyik reggel éretlenül és keményen ringatózik az ág hegyén, délre elhízik a cukortól, és délután, mikorra megsárgul és fényessé változik a héja, hogy leesik, menten, mintha gránát lenne, szétrobban. A lehullt, szétloccsant körték fölött kék és veres, behemót legyek dongnak.

Az ágtól elszabadult gyümölcs éppen a szandálom elé toccsan, és ettől összerезzenek. Anyám szorosan fogja a kezemet, húz magával, kénytelen vagyok a sok darabra hasadt gyümölcs kásás tócsájába lépni. Azért oldalra húzódok, meztelen lábszáramat megérintheti a puszpáng. A kert, amely a hosszú tornác előtt terül el, s amelynek az udvarra nyíló lécajtaja mellett az öreg s mindig egészséges fa terebélyesedik, nyírt, térdemig érő puszpángsövénnyel szegélyez, s mert néhány napja nyesték meg, ettől az egész udvar ondószagú. A kesernyés szagot árulkodónak és szégyenteljesnek találom, s ehhez társul a lehulló körte okozta riadalom, így aztán nincs időm előre elgondolni, miben lesz részem.

Dédpapát a hálósobában ravatalozták fel. Az állát damasztkendővel kötötték be, de ennek ellenére látom, amint szederjes ajkai közül elővillan dagadt, egészen lila-fekete nyelve. És mindkét szemén hideg rézpénzek hevernek – amelyek közül az egyik, a jobb oldali, éppen akkor csúszik oldalt, le a halántékon, amikor anyámmal együtt belépünk a tornácra a konyhába, s én, csupán megszokásból, benézek a hálósobába. Dédpapa a nyitott koporsóban fekszik. S a zöldessárga rézpénz ebben a pillanatban lesiklik dédpapa halántékán, mintha egyik nyitott szeme csúszna az orrától először oldalra, majd le, az a szép, nyugodt, rám függesztett aranybarna tekintete.

Nem tudom, mi lesz akkor, amikor a körtefa se fog élni, a parasztházból sem marad semmi, nemhogy a buxussövénnyel elkerített rózsagyásokból, s az iskolába járás végét jelző nyárelői falusi szagok helyett is valami mások lesznek, szóval nem tudom, milyen lesz az a lesz. Anyám

szenvtelen arccal figyel, látom, meg se rezzen, a tenyere azonban, amely a kezemet fogta, átsiklik karomon, a vállam fölött, és az egyre inkább jobbra forduló arcomat támasztja meg vele. Keményen ér hozzám a puha tenyere, szemem elől, mint a lovaké előtt a szemellenző, eltorlaszolja a látványt. És valaki egy pohár vizet nyom a kezembe, s az azonosíthatatlan hang rám szól, igyál, és iszom, és dédpapa képe, mint az üvegpohár, darabokra reped, amelynek vércseppes élén a rá eső fénysugarak szivárványszalagokká bomlanak szét.

És újabb ajtó nyílik ki, de azon át a közelmúltba lépek.

Az utazás, mondhatni, kifogástalanul sikerül. Utasom mindvégig a hátsó ülésen ül, s egyáltalán nem zavarja, ha a visszapillantó tükörben észreveszi vizslató tekintetemet. Az út felétől, valamivel száz kilométer megtétele után, cseppnyi kihívással elegy büszkeséggel várta is, hogy megnézzem.

Az utat végigénekeljük. Tele torokkal harsogjuk a negyven-ötven évvel korábban hallott népdalokat, nótákat, rigmusokat. Mozgalmár módon énekelünk, dagadó mellkassal és előre feszített állkapoccsal, ütemesen mozgatunk vállat s ingatunk fejet, s akárha lakodalomban, fejhangan és harsan dalolunk. Zeng a hangunk a patyolattiszta gépkocsiban.

Nem volt kedvem beszélni, ezért kezdtem, alighogy elhagytuk a portát, dúdolni. Szerencsétlenül választottam, *Hegyek között, völgyek között zakatol a vonat*, mégis, mire felfogtam, hogy éppen emellett döntöttem, anyám könnyezve csatlakozott hozzá, kezdetben bátortalanul és halkán, s a szavak végéről a ragokat lecsipkedve, majd egyre erőteljesebben, teltebb szájjal, végezetül önfeledten. Többnyire az életerő sugárzott belőlünk az út során, szinte a kezdettől a legvégéig: akkor az autóval bekanyarodtam a temetőbe, s a száraz földúton megálltam a nagyszülők sírjánál. *A csitári hegyek alatt régen leesett a hó. Azt hallottam, kisangyalom, véled esett el a ló. Kitérted a kezedet, mivel ölelsz engemet? Így hát, csárdás kisangyalom, nem lehetek a tied.*

Kikászálódok, és anyut is kisegítem a gépkocsiból. Most nem nézek rá az anyósülés támlájába kapaszkodó, dagadó vérekes kezére, tekintetemet rászokezem a keményre vasalt blúz mandzsettájára, s mintha pányvával, azzal segítem, húzom és vonszolom kifelé a gyöngö testet.

– Egy. Kettő. Három. Puff – mondja anyám.

A csomagtartóból előszedem az ezerszínű virágcsokrot, a kiskert termését, lehántom a ráteker, nedves újságpapírt, meg is rázom, hogy természetesebben nézzen ki s boglyasabb legyen a sok összelapult bazsarózsa, nefelejcs és tátika. Az ásványvizes üvegből vízzel töltöm fel a sír kőlapjára odacementezett urnaszerű vázát, s belecsúsztatom a virágköteget.

Hallottam, ahogy a közelben elhalad a vonat. Négy óra van, sietünk kellene.

– Egy. Kettő. Három. Puff – mondja anyám.

Megemelem a vézna asszonytestet, át a sír és az úttest közti magas, porlepte gyomokon. Anyám szoknyáján felakad a száraz gally, hosszan

foglalatoskodik vele, nem tudja a varrásszegélyből eltávolítani, annyira belegabalyodott.

– Hagyd! – szólítom fel, de mivel anyu baljával segédkezet nyújt, inkább elügyetlenkedi a dolgot. *Sose hallottam olyan gyönyörű nótaszót, amilyet sihedernyi koromban. A szívembe nyilall az a bús, régi dal, harsogom, a hátra dülő testre rácsatolom a biztonsági övet, s hangosan becsapom az ajtót. Énekelünk tovább, együtt, anya és fia, mindaddig, míg meg nem érkezik a halottasházhoz.*

A zsoldtárába, melyet a végtisztességre összegyűltek homályló szemmel kántálnak, saját dallamunk észrevétlenül olvad bele, *Kis kacsá fürdik fekete tóban, anyjához készül Lengyelországba.* Kőriska és eperpálinka átható szaga terjeng az udvaron, és a frissen bemázolt, még olajnedves koporsóé.

A halott a sárga homokkal felszórt udvaron van kiterítve, a koporsófedele még nem szegeztek fel. Selyem, selyem, selyem mindenütt.

– Jobb lesz, ha egyenesen odamegyünk – suttogom anyunak, és béna karja alá nyúlva tartom. Irányítom. Elhaladunk a gyászolók között, többen ránk köszöntek, de mi nem fogadtuk senki üdvözlését. A halott köti le figyelmünket, az érdeklődésemet, majd évek múltán is emlékezem arra, milyen delejes a pillanat, amelyben odaérünk a selymek közé fektetett szürke testhez, és milyen könnyűség fog el, ahogy abban a minutában leoldozódik rólam, mint a gúzs, a múlt.

– Megcsókolod? – fordulok anyámhoz, s mélyen a szemébe nézek. De nem látok abban semmit.

Hogy nem kapok választ, türelmetlenül, s a kellőnél korábban, megismétlem.

– Megcsókolod? – s a béna karnál fogva magam elé tolom. – Ugye, megismered?

– Egy. Kettő. Három. Puff – mondja anyám.

Ilyen tömött lehet a pokol. Vagy ha az ennél szörnyűbb, akkor a purgatórium.

Nem szeretem ezt a mindig felsöpört udvart, pedig itt tanulok meg kérekpározni, itt etetem a tyúkokat, és szedem a drótkerítésen áthajolva a szomszéd kertjéből a megért málnaszemeket. A dióillatot, az árnyat adó hatalmas és öreg fa nehéz kipárolgását se szeretem – nem mintha most megéreztem volna, hiszen kőriska, eperpálinka és olajfesték bűze keveredik egymással és önti el az emberektől zsúfolt udvart.

A zsoldárnak vége szakad. De az utolsó énekelt szó egyelőre ott kereng anyám felett, aki hátrabillentett fejjel, a magasságos égre pillantva, áhítatosan, a végső szótól megérintve, ihletetten folytatja a dalt, és dalolja: *Általmennék én a Tiszán, nem merek, nem merek, de nem merek. Attól félek, hogy a Tiszába veszek, hajjai közt elveszek.*

Majd újabb rés nyílik ki, amelybe belépek. Vizes kendővel a kezemben mentem be a szobába. Anyám még aludt. Legyen tél vagy nyár, többnyire nyolcig alszik, kivéve akkor, ha melegfront érkezik, ha kórházba, szana-

tóriumba, gyógytornára, avagy az országban valamerre visszük, s ha túl a szokásoson, a keze zsibbad, válla nehéz, mellében megakadt a levegő, s betegnek érzi magát. Mindekkor korán kel, és a félhomályban matat, kezével emelgeti béna lábait, elvégzi szemtornáját, és nyugalmat nem kímélve várja, hogy az árnyék lehulljon a hálószoba bútorairól, s a tükörben lakó hűséges tükörképe hitetlenkedő tekintettel nézzen vissza rá.

Megtörlöm arcát. Ajka, fogak híján, nem zárult össze, s az éjszakai, savanyú nyál az állát, de a hálóinget is szétáztatta.

– Jó reggelt! – odasúgom, kifelé menet az ajtófélfának, majd a konyha ablakán keresztül a magányában csaholó kutyának. Kávét főzök, teát, elrámolom a tisztára mosogatott, főlészáradt, de szerte maradt, használatból megkopott edényeket, rágyújtok, és várom, hogy elkezdődjön a nap. És a hét. A teremtés első napjával, a hétfővel.

Néhány lépést teszek az ablak felé, mégsem hajlok az üveghez. A csipkéből készített vitrázst szemlélem, majd pedig az apró kertet. A silány növények között ólálkodó pufók kutyát. Az égboltot határozott szárnyal szétnyeső ölyvet. A szürke szálakból összekotort, alig látható felhőt. S a bárányfelhőt, amely egyik szeletével bemaszatotha, a másikkal pedig összekarikolta a hajnali, tulipiros napkorongot.

– Tak, tak. Püff.

Visszanyelem a torkomba felszaladt gombócot.

Felhajtom a pokrócot, s végigmasszírozom anyám testét. A két lábfej és a térd hidegnek tűnt, talán az is volt, akár a vízparti, kerek hordalékkövek. Az izmok azonban langyosnak mutatkoznak. Könnyűnek ítélem tehát munkát, nem kellett sokat fáradozni ahhoz, hogy az izmokat használhatóvá gyúrjam. A csípőt forgatom meg, a gerinc két oldaláról lemorzsolom a csomókat, a lapockákat megmozgatom. A nyak azonban görcsösnek mutatkozik, s az is marad, mert nem találom meg rajta a kellő fogást.

Beteszem anyám szájába a protézist, a gyógyszereket is odaadom, melljük kenyeret és korty teát kínálva.

Lépéssel mögötte, követve, ahogy dülöngélve-araszolva kitipeg a fürdőszobába. Dereka fölé túri a hálóinget, felhajtja a WC-deszkát, s rákuporodik a kagylóra. Inkább rácsukom anyura az ajtót, s fülelem a vizezés, majd a belek ürítésének kísérelőhangjait. Lehúzza az öblítőt, szagtalanítót szpréz a légtérbe s megnyitja a fürdőkád csapját.

A reggeli mosdás fázisait elégszer képzeltem el ahhoz, hogy sikerrel oldjam meg. A testhajlatok, a gombásodásra hajlamos vájatok, a nyakráncok, a mell alatti bőrfelület, a szőrzet, a hajvonal. Az ujjak köze, a boka, a lágyék, a petyhüdt has.

Áttörlöm a bőrt, de mintha nem is érte volna korábban víz, felszívta a langyos folyadékot. Majd hajszárítóval átfújom a ritka, felöszült, talán éppen azért sárgássá fakult haját. Illatos krémet kenek a bőrre, ahová kell, hintőport szórok, s amely testtájáról nem vettem volna tudomást, anya mintegy figyelmeztető módon felkínálja. Végezetül pedig parfümöt hintek a nyakbőrére és csuklójára.

Anyu ott ül a fürdőkádban, abban a forgószékekben, amellyel különösebb nehézség nélkül be és ki lehet forgatni a testét, mosolyog. Mosolyával dicsér meg, engem, aki tetőtől talpig lefürdette. S arra vár, hogy meleg víztől felhevült teste lehűljön, és fölvehesse az erre a napra előkészített ruházatát.

A reggelihez letelepedve csak anyu eszik: falatkatonákat rakok szájába, pirítóst, sajtot, retket, hagymakarikát, sonkadarabot.

A zöldségek tájában, a hónapos retek gömbjei között felbukkan egy meztelen csiga. Értetlenül bámulom a csupa izom, ujjnyi hosszú állatot, amely lüktető, habos szélű talpán mászik előre, fáradhatatlanul, de mégis szinte mozdulatlan marad. A ráncos bőr örvénylik, a csápok vonaglanak, az állat mozgással telített, minden része kavargó, ugyanakkor az állat egésze áll.

Anyuka nem veszi észre.

Próbálok visszaemlékezni, mit csináltam hajdan a zöldséges meztelen csigáival. Nem készültem fel arra, hogy étkezés közben találkozhatom ezzel a lénnel. Anyut nem akarom megriasztani. Átfordítom hát a tálat, hogy véletlenül se láthassa meg. Sókristályokat szórok az állatra, ami ettől összehúzódik, akkorává, mint a milotai dió. S a dióra hullámzó burok nő, egyre csak nagyobb, s a bevonat nyálkás gömbjei nem pattannak fel, egy sem hasad fel, de duzzadnak, tágulnak, s végezetül a tájtékba beburkolóztott csigából nem marad más, mint egy öklömnyi, rángatózó nyálcsomó.

Nincs tehát más e korai délelőttön zajló reggelizésben, mint két öregember, anya és fia döbbenete az alakváltó csupasz csiga láttán. Az asztal hívatlan vendégét anyám is felfedezi, ezért történt, hogy villáját fölemelte, s ágaival rámutatott a narancssárga, habos gömbre, s halovány égszínkék szemét reám emelve, aznapi új mondatát megalkotva feljajdul:

– Tak, tak. Püff.

A tekintetén látszik, hogy látja a magasságban a mennyei nyugalom helyét, amelynek a falai soha le nem dönthető falak, alapjait pedig a hetedik ég sziklájára fundálták.

A kombinált szobát igyekszem kitakarítani. Azért, mert egész éjszaka tüszögttem, s úgy vélem, az a legegyszerűbb megoldás, ha mindent kihordok a szobából, mindenekelőtt a nehéz szőnyeget, amely csak úgy itta magába évtizedek alatt a szagokat, a brokátfüggönyt, a bútorokat, bútorhuzatos-tul, s a kárpitozott székeket, hiszen azokat a szabadban a legcélszerűbb kiporolni. Nem nehéz a dolgom, a szoba berendezése szegényes és ritkás, gyerekkorom óta ilyen, s a legnagyobb értéket a gyapjából kézzel készült, így joggal kézi csomózásának mondott perzsaszőnyeg képviseli.

Olyan vagyok, mint az az ember, aki Istennel öregedett meg. Eltörölöm B.-t a Skype-ról. Néhány hete vettem észre, hogy szüntelen azt jelzi a neve melletti ikon, hogy állapota szerint kijelentkezett. Korábban is érzékeltem változásokat: valamikor augusztusban új arckép került ki a régi helyére,

majd azt letörölte. Lehet amúgy, hogy akkor tűnt el, a képcserével azonos időben. Joe barátom mondta, de nem hittem el, amit ma már sejtek: sosem fogom megtudni, miért szakadt meg a bennem mindvégig működő szerelmem B.-vel, az adjon megnyugvást, hogy biztosan jobb most neki. Ezt akarta, tehát én sem akarhatok mást. Legyen úgy, ahogyan neki a legjobb. Ezt a mondatot dörmögöm ma sokadszor az orrom alatt.

Mert két óra szabadidőm akad, a bizottsági ülés előtt elkészálok a budai várban. Csak akkor rémültem meg magamtól, amikor már a Mátyás templom előtt, a fiákerek standjához érek: ott, a parkot elhatároló, padként szolgáló betonkáva sarkán ült, s várt engem B., első randevúmon. PC-jére hajolt, olvasott: sosem kérdeztem meg tőle, hogy csehül tanult-e éppen, vagy novellát olvasott. Az idő tájt ismerkedett meg Kosztolányival, s élvezte, ha olyan szavakat, fordulatokat használt, mint az Esti Kornél-történetekben találhatóak. Pontos voltam, percre – nem tudom, mikortól várt. Bementünk az utca túloldalán álló boltba (Delicat), körtelevet venni, mert számára a vilmoskörtéből készült ital az italok királynője, egy üveg rosét, miattam, s egy üveg fehér bort, miatta. Éjszaka, a szállodában, ahová mentünk, mindent megittunk.

A csemegeboltban, hátul, az italok között csókoltam meg B.-t először.

Fizetéskor, a bejárat oldalánál ülő pénztáros leányka széles mosollyal nézett az arcomba. Feje fölött a bekamerázott terekből érkező képek villogtak. Láttam rajta, tanúja volt a boros- és pálinkáspalackokkal tele polcok közt lezajlott eseménynek.

Anyám, amikor elköszönök tőle, szélesen mosolyog, teljes tömegével előre, az eloxált alumíniumcsőből készült görbebotjára hajol, s azt kérdezi:
– Hát neked aztán nincs barátnőd?

Azt gyanítom, órákon keresztül formázza magában a mondatot, míg nem ki tudta bökni. Elnevetem magamat, olyan váratlanul érint a kérdés. Nem az, hogy megkérdezi, szerintem hónapok óta, vagy talán a válásomtól fogva foglalkoztatja ez a kérdés, hanem az, hogy lassan éve, hogy ennyire hosszú mondatot kimond. S hogy ilyen tökéletesen intonálja a kérdést, az övét, meglep. Mondom neki, hogy ott volt B., de már nincsen.

Igaz, ezen a napon már egyszer meghökkentett.

A temetőben, ahová a halottak napi krizantémcsokrokat együtt visszük, lecövekelt nagybátyám és nagyszüleim betonkávás-műköves síremléke között, s hosszasan morfondíroz. Végül a levegőbe emelt botja végével a levegőbe belerajzol egy négyszöget, s hangsúlyosan néz rám. Rosszat sejtek, s amire első pillanatban gondolok, nem merem megkérdezni: attól tartok, anyám arról akar beszélni, hogy ide szeretné majd, ha temetnénk.

Félreértem tehát mondanivalóját, bamba képpel, elkerekített szemekkel bámulok, igyekeztem valamit kitalálni: hogy talán gazoljam ki a sírok közti földet, hogy milyen szépek a gombszekfű-, illetve a kokárdavirág-tövek, a lángvirág levélrózsája pedig rozsdás, lefagyott. Továbbá, hogy

a rokonságból még senki nem járt itt. Anyám elszántan ingatja a fejét, s rendületlenül rajzolgatja a levegőre a maga négyyszögét.

Délután, amikor Budapest irányába száguldok, a sztrádáról felhívom húgomat, hogy beszámoljak a temetőben történetekről. Mondja, a múlt hét végén, amikor ő volt a szüleim felügyelete, vele hasonló történt. S mindent kitalált ő is, hogy félreértse a helyzetet, s nem volt bátorsága ahhoz, hogy kimondja, amire anyánk szavakkal nem képes. Én se tettem egyebet.

– Ez legyen a családi sír? – böktém ki, s anyám arca felderült. S a szememet elfutja a könny.

Még elmentünk több rokon sírjához, ide is, oda is le – leraktam egy-egy szál ametisztlila virágú parasztkrizantémot, de csak nem szűnt a szemem könnyezése. Anyám hosszasan nézegeti az üres, két sír közötti területet, a mellkasomban vadul dörömböl az a máskor olyan szenvtelen szív.

Mit is kellene majd tennem a növényekkel? A sírok körül, mert nyírségi homokdombon, egykori akácok helyén nem sok minden nő meg: tavaszi hagymások, szegfűvek, lángvirágok, kokárdavirágok – a gyepekből származó, hűsöget, szárazságot elviselő mind, az örökzöldek közül tán a puszpáng, s az életfa. De ha hosszabb időre, mondjuk, ötven évre gondolok előre, alaposan meg kell fontolnom, miket ültetek majd ide, ha eljön az ideje.

A kertemben is el-eltöprengek ezen. A földi klíma globális változása az én kertemre is hatott – ebben a néhány évben is, s bizonyosan az elkövetkezőben sem lesz másként. Böngésem a klímakutatók jelentését, amelyet az ENSZ számára készítettek, s konstátálom, a hőség és szárazság miket lop ki a kertemből majd. Azaz hogy mely növényeim haldokolnak – hiszen a stressz már megragadta őket, aminek az a következménye, hogy legyengülnek, kórokozók támadják meg őket, s elpusztulnak.

A továbbiakban arra akarok figyelni, mit ne ültessenek a kertbe, azaz mely növények halálához ne én járuljak hozzá. Szóval nem veszek többé magas hegyből származókat, mint amilyen az encián, a gyopár, a rododendron, zanót, keleti kecskerágók. Sem magas páratartalmat igényelőket: a hamisciprusokat, borókákat, nem lesz többé rakétaborókám sem.

Adél kutyám nincs jól. Nagybeteg. Délben nagy hangon kiabál a kertkapuban, most pedig, este ötkor, gerincét görnyesztve imbolyog-kapaszkodik fel a három foknyi lépcsőn, a teraszra. Lerogy az asztal alatt, megtapogatom a hasát, a gerincét, a két hátsó lábát, s tűri az ujjaimat, majd ugyancsak görbén, lógó farokkal bevonszolja magát a házába. Eléfekszem az ólnak, máskor ilyenkor hálásan nyal egyet a homlokomon, majd elfordul, most pedig nehéz nyálgyöngyök jelennek meg szája szélén, csorognak le és csöppennek alá, s opálos szemmel néz, szempillája se rebben. Hozok neki kutyacsokoládét, akkora, mint az inggomb, elfogadja, megessi. A vízhez azonban nem nyúl.

Öt perccel később a szomszédék kutyája acsarkodik a járókelőkre, Adél kuporog az ólban, lábra hullt fejjel, s nem reagál semmire. Magára figyel.

Talán arra, hogy ne mutassa a fájdalmát. Nem tudom eldönteni, túl azon, hogy bajban van, mi a baja. Egyszer azt mondta az állatorvos, a puli olyan kutya, amelyet ha késsel szurkál a gazdája, azt is elviseli, s nem adja jelét a fájdalmának.

Kicsit is elviszem veszettség ellen beoltatni. Adélnak gyógyszert írnak, vizelettartási problémái vannak. Éjjel beóvataskodik hozzám, mert tárva-nyitva hagytam az ajtót, és álmában bepisil. Értem, hogy az utóbbi időben miért nem alszik mellette Kicsi, s miért oly rettenetes a szaguk. Adél bánatosan fogadja, hogy lassan nincs senki, aki hosszan játszadozna vele, elutasítja közeledtét minden járókelő, vendég, gyakran én is. Adél megöregedett, gyógyszerre van szüksége. A gyógyszer 3500 forint havonta, s ez már így marad végestelen végig, ha azt akarom, hogy kutyám az eddigéhez képest kevésbé pisilje össze magát.

Nem oly régen, egy konferencia miatt Szekszárdra kellett utaznom. A városban, bármennyire is belefeledkeztem az autózás közben a derűs tolnai táj lankáiba, olyan korán érkeztem, hogy hosszú időm maradt a múltamra. Június volt, amely nekem mindig a számvetés hónapja – rég megszoktam ezt, rutinosan untat a sorsom nyári alakulása. Nyáron dolgozom. És ha tehetem, a tengernél, vagy olyannál, ami végtelen.

Végigsétáltam a Rákóczi utcán, a Garay tér sarkánál egyszerre egy Baka István-vers centrumában találtam magamat. Pistánál öregebb élő vagyok. Halottként ő az öregebb.

És nem tudtam úgy végigmenni az utcán, hiába lett augusztus utolsó napja, hogy át is haladtam volna rajta. Bejártam sok helyet, hogy szoktassam magamat a B. nélküli létbe, mintha én lennék akár az A., akár a C., az, ami különálló a mellette lévő betűtől. De augusztus vége lett, elmúlt az én születésnapom, s megjött az övé, a névnapjával iker nap az, és bár egyre ritkábban, de még mindig látom az arcát.

Ma éppen egy újat: tükörből készített kép, mögötte ott áll a konyhaajtó, tehát az olasz lakástulajdonos falat beborító tükörbe fényképezett bele, mosolyog a maga képére, gondolom, valaki számára készült a felvétel, nem látszik a mosoly maszkja mögött depressziósnak. A konyhaajtón a háta mögött egy rajz, egy portré? Meglehet, karikatúra. De kinek kell, hogy a konyhaajtót kinyitva megpillantson egy arcképet? S ki van azon a képen? Szégyen ide vagy oda – nagyítóval nézem a számítógépemen megkeresett s a képernyőn megjelenő, kicsi képet, s tapasztalom, hogy esik szét pontokká, homályos foltokká, ami egykor éles kép volt.

Hiszen ezt az olajsárga ajtót mennyire ismertem, mostam, portalanítottam, zsíroldószerrel szedtem le belsejéről a rádermedt koszt. Nem szerettem, se a színét, se a szerepét. S most rajta egy portré – amelyet B. maga mögött akart tudni a fényképén.

A karácsony eltelik, az ÉS-ben ott lapul a versem, csupa szürke betűből áll, nincs hozzá közöm, azt hiszem, hangosan elmondom magamnak, többször, s az a címe: B.

*Fényből és ragyogásból szőtt ruha
ragyog testeden, mint neved élén
a kezdőbetű. Brüsszelben együtt néztük
a kocsmát, hol Rimbaud elterült a kövön
vére szétfolyt, nem tartotta egybe foltját
egyetlen vers egyetlenegy hasonlata sem.
S ott áll a park fái között azóta Verlaine,
megcsúnyult, szobor lett vénségére.
A kocsmá ablakában, mint üvegtörmelékben
a szivárvány, piszok lakik. Nem tudtam,
hogy ily súly leszel az életemen, akkora
tömeg, hogy felállni vele nem tudok. Azt se, hogy
angyalt látok minduntalan Veszprém felett
ha kezdőbetűd szilánkja ékelődik a szavakba.
Szerettelek? Már nem akarom tudni.
Hogy elhagyhassalak, ezt kérem magamtól.*

Hogy elhagyhassalak, énekelem:

*A szó
egyik szemét rám, mint a gyilkosra veti,
a másikkal az áldozatra, önmagára fókuszál,
mintha egyetlen penge két oldalán
állnánk, s köztünk a kiélezett, közös ige
villog, a minket szétválasztó jelentéssel. De éremnek is
láthatom: az egyik fele a világra néz,
a másik befelé.
A szó tekintetén fölfedezhető, hogy milyen:
kék- és zöldszemű egyre,
míg itt vihar dühöng, ott a kályha ölébe
tűz dűnnyög, itt tavaszba fordul az éjjel,
ott az őszből kilép. Valaki tanulja a valóságot.
A másik most felejt el.*

Aztán eltelik a szilveszter, egyedül alszom. Éve ilyenkor jár itt, négy-öt napra, Krakóból érkezik, vonattal, egy napra átrohanunk Pozsonyba, cseh nyelvű könyveket vásárolni és megnézni néhány ódon utcát, s január elsején repül vissza Brüsszelbe. Hosszas töprengés, hezitálás után nekem ajándékozza kopott burkú, marokban elférő, sokat szolgált pocket PC-jét, hiszen magának újabbat, nagyobb memóriáját vásárol. A régiből, mielőtt átadja, kimentett sok-sok magyar, szlovák és cseh nyelvű regényt,

szótárakat, képeket és mindenféle jegyzetet, egyedül a játékokat hagyja fenn, mondván, nekem csak azokra lesz úgyis szükségem. Ámbár verskezdeményeket is rögzíték a magnetofonján, a mai napig nem veszem ki belőle, talán nem is tudnám. A versek szarkofágjának látom rég e noteszlapnyi képernyőjű elektronikus jegyzetömböt, amelyhez hozzányúlok, meg nem is.

Igaza lett, látta előre, mást se fogok a kis számítógéppel csinálni egy éven át, már ha hozzáérek, utána nyúlok, mint játszani. Kizárólagosan pasziánszt.

Tőlem a nehezen föllett Róma-albumot, egy frissiben megjelent Felvidék-albumot és egy finom tapintású, elegáns inget kap. A római képeskönyvet máris visszaadja, mondván, hogy arra csak nekem lehet szükségem, ő nem gyűjt se emléket, se könyvet. A szlovákiai tájakat és városokat bemutató kollekcióról azt kéri, vigyem magammal, ha megyek hozzá, repülőn nem cipelné. A felsőruha pedig kicsinek bizonyul.

Elsején, este, a várpalotai útszakaszon majdnem karambolozok, amikor a repülőtérrre igyekszünk. Váratlanul bekanyarodik eléem a szemközt száguldó, ütött-kopott karosszériájú autó, s eltűnik a setét erdőbe vezető keskeny, havas-jeges úton. B. ijedten feljajdul, és én is megrettenek. Nem értem, máig sem, hogy kerülöm el az összecsapódást. Nem fogta meg a kezemet, s ezt ennek az országúton szerzett rettenetnek tudtam be.

Amikor szakított velem, utalt erre az estére. Hogy nem volt képes megérteni.

Egy évvel később azt fogom gondolni, hogy tudta már, nem akar nekem megmaradni, de nem volt ereje, illetve bátorsága, hogy közölje velem. Holott azért jöhetett hozzám, ezzel a szándékkal kellett érkeznie, ha ennyire rövid időre esett be Veszprémbe, éppen csak áthaladóban. Minden jel arra mutatott – vélem utólag –, készült a szakításra, s érzem ismét az akkori napok nyomasztó csendjét, a sikertelen-ügyetlen szeretkezések utáni tétovaságot.

Majd márciusban fog ismét jönni, ígéri, három napra, s előtte ne menjek hozzá. Tihanyban járunk, hunyorog a tavaszi fényben, és megtiltja, hogy fénykép készüljön róla, a fejére húzza, eltűnik kék dzsekije alatt. Kihízott pulóverem rajta, kilóg a felső kabát alól.

Kirohanok a növényünkhöz, amelyet nyáron hozatott velem Veszprémbe, mondván, a szabadsága idején, az üres és meleg lakásban elpusztulna, s adok neki egy korty vizet.

Szeptemberben, egykor, semmitmondó üzenet érkezett B.-től. Akkor már rég megsemmisítettem elérhetési helyét a Skype-on, ezért is talán e-maillt küldött. Arról, hogy rábukkant arra a Varsóban szerkesztett irodalmi folyóíratra, amely több száz oldalas összeállítást adott közre az európai avantgárd irodalomról. Tőlem talált abban képverseket, s a lengyel szerkesztő tollából egy életrajzi kivonatot. B. éppen Krakóban tartózkodik, tudatta, a Ryneken kóborolt. Egyedül oda soha be nem ment

korábban, csak látogatókat kísérve. S ha ott járt, csak azt a boltot látogathatta meg, amelyben a Grechuta halála után megjelent CD-t megvásároltuk, s amely boltról a térrel együtt készült felvételek bekerültek a Grechuta-klipbe.

B. nem a freemailes címemet használja, amelyet egyébként magam csak akkor szoktam, ha külföldön vagyok. Azt a címet bárhonnan el tudom érni, és megnézhetem a küldeményeimet. Brüsszelben alkotja, a második ottlétemkor. A nevemet írja a cím részeként, s a titkos jelszónak a saját nevét adja. Mondja, közben hintázik a székén, és gyűri a felső ajka és az orra közötti keskeny, puha bőrsávot, azért, mert az, s el is mosolyodik kissé, gyakorlatilag elfeledhetetlen.

Trachelospermum jasminoides

– Quo vadis, domine? – kérdem az előlem eloldalazó kétéltűtől. A papírlapból összehajtott s csővé hengeredő fehér alagútban tűnik el, amely napok óta hever az udvaron.

A tó réteges kövére, amely olyan, mint a száradt tehénlepény az azúrkék gyepen, ül ki aztán az alagútba előbb bevonuló béka.

Nagyokat pislog, amikor, visszatérve a közeli boltból, belépek a kertkapun. Nem engem néz. Azokat a szállongó pihéket, lassan pergő gáz-törmeléket bámulgatja, amely a szomszéd ház fala és a rakott kőkerítés szögét befutó borostyánból hulldogál. Feketerigópár rakja a fészket, a kert leginkább védett helyére, mert a mély állóvíz miatt arra nem térülhetnek el sosem a kutyák.

Mi tagadás, a mai nap elmúlt. Délelőtt Kálvin Jánostól silabizálok Jónás próféta könyvéhez írt s a hallgatói által följegyzett, abból nyomtatott beszédét, aztán Baltasar Graciántól a viselkedést, és még Luthert, Pascalt, valamint Jacobus Paleologust. Érdekel, hogy a reformáció-ellenreformáció korában hogyan is körvonalazódik a nevelés számára a kialakítandó személyiség. Ebédig bírom a szövegek terhet. Aztán nekiállok csípős paprikás-fokhagymás spagettit főzni, amelyet, mint mindenkor, száraz olasz fehérborral öblíték le, és álom nélküli alvásba zuhanok. Kettőkor ébredve a japán kertekről lapozgatok egy fényképalbumot, majd a sajátomban gyomlálók ki néhány négyzetméternyi tyúkhúrtól és a pongyolapitypangtól. S elviharzok a legjobb veszprémi cukrászdába, egy-egy almás mák- és karamelltorta-szeletet tömök magamba, majd harmadéves hallgatóimmal az őszi, velencei lehetséges terepgyakorlatot beszéljük át a tanszéken. S végül, hogy eredményes legyen a nap, a garázsban februártól heverő virágmagvakat cserépbe ültetem, a legényvirág, a nyári viola, a dísznapraforgó eddig még nem nőtt nálam, hátha szeretni fogják a helyet, pálmakáposztáról pedig sosem hallottam, bár déli piacokon láttam már közülük. Mint a szökőkút formájúan növekedő erdei pajzsikák, örvösen egymásra borulva ágaskodnak, csak éppen kelkáposztalevél-vastagok és húsosak a levelek. Vízigényesek, de mediterrán karakterükért érdemes megpróbálni az ültetésüket.

– Quo vadis, domine? – teszem fel a kérdést többször is magam számára, mániákusan, de csak egy templom képe körvonalazódik előttem. Az illattal körbelengett bokoré, amelynek talán magyar neve sincs. Ha lenne, akkor talán csillagjázminnak mondanánk.

Átvergődöm három héten.

Elzavartam magamat Strasbourgba, majd napnyi itthonlét után Marokkóba. Marokkóba, ahova időtlen idő óta vágytam, felszabadulásért! Az utóbbi öt napokban tanítottam, vizsgáztattam, Veszprémben megtartottam (megtartottam? – közönyösen és nyilván érdektelenül: letudtam) az óráimat, a diákköri megmérettetést levezettem, ugyancsak a pokolszerű Pécssett. S másfél nap alatt kijavítottam több mint százhusz, hibáktól hemzsegő zárthelyi dolgozatot. A kert, a kertem, tavaszi pompájában áll: ma felvételeket készítettem a virágzó növényfajokról-fajtákról. Köztük a kakasmandikóról, gólyahírről, a vadmandulának nevezett, de a mandulákhoz semmi közelséget nem mutató bokorról, a fantázianevet viselő tulipán- és nárciszváltozatról, néha eszembe jutott és megborzongatott a látásproblémám, és nézegettem az egyetlen marokkói verstöredékeket:

*Puha, mint az azbeszt hullt pora
S éghetetlen, miként a szomorú szemű phoenix*

Születik egy másik is, de azt, hogy verselnem lehet-e, nem tudom:

A fehér a jázminfehéren – alagútjában a vonat – áthalad

A napnak azonban vége. Túl az ólomszkafanderekbe bújtatott tevékenységeken, nem készítek egyenleget.

A reggel. Kávé, szájszag, bedagadt szem, vizenyős nyálkahártya, puffadt boka. Bélsár, vizelet, slejm. A fény ragyog, héthatarosan. A házak között, a lépcsőn siet el valaki, a cipőkopogás felkelti a kutyák érdeklődését, s az eb hamarosan oly keserves vonyításba kezd, mint aki tudja, ki a cipők imbolygó léptű gazdája, s hívja magához, vissza, vissza, foglalkozz velem. A két kutya üvöltözésébe, mert a süvölvény Kicsi tercel Adél rekedt hangja mellé, bekapcsolódik a tavi béka. Itt éldegél három-négy éve a tóban, ebben a tavorózsás-vízitökös összkomfortban, ahol néha sulyom terem, sárga virágú mocsári liliom él, s minden nyár közepén kivirágzik a vad helyről bekerült réti fűzény, a teleket a mindenkor vastagra hízó jég alatt vészeli át, s olvadáskor petéket rak, kocsonyás burokbba vont gyöngysorba fűzi mákkék békapetéit; a párja honnan kerül elő, majd hová húzódik vissza, nem is sejtem. A béka, telektársam, egyedül tartózkodik itt, s hímje, ha már megtermékenyítette s az utódai, ha felnövekednek, sietősen elvándorolnak a kertből. A tavi béka, ahogyan fajára jellemző, a hátán gusztusos, élénk és zöld sávot visel, amúgy zaccszerűen barna bőrű. A szeme fénylő, hol kék, hol zöld, hol opálszürke, az ég színétől változó. Békám, figyelmeztettek a szomszédok, legújabbán közösséget vállal a kutyákkal, s ha azok ugatnak, a maga recsegő kételtűhangjával bekapcsolódik a ricsajba. Átment házörző békába, deklamálom, valóban, hűmmögök hozzá egy jambikus lejtésű káromkodást.

Valóban házörzővé formálódott át. Némelykor hangosabb, de mindenesetre kellemetlenebb orgánumú, mint ugatásra szakosodott ebeim. Mindhárman tudják, hogy a kőfalon túli világ zajaira hármában válszólnak, figyelik egymást, együtt harsognak, és ez újabb erőt s lendületet ad acsarkodásuknak.

Kicsi kitúrta a kertből a lapocskát, amelyet növénytáblaként használok. Nem képes elviselni a frissen ültetett növények tövében a felírtos táblácskákat, s ezzel mintha a kedvemben járna. Magam nem ragaszkodom e sebtében készített jelzésekhez, de jobb, ha addig, amíg be nem gyökeresedik az apró, ápolásra szoruló szerzemény, ott áll a tabula, jelzi a helyet, ne lépjek rá, ne gyomláljam ki, s ha arra járok, öntsek a tövére kortynyi vizet. Kettő a továbbiakban nem állít meg: a *Mentha spicata* var. *Crispa* és a Cocktail rózsza jelét a gyeptől szedtem össze, de többé nem viszem vissza oda, ahonnan buzgó kutyám elemelte. A marokkói menta az arabok illatos tea-füve, néhány frissen vágott hajtását forrázzák le a lobogó vízben, hogy aztán a kis fémkannányi folyadékot mézzel ízesítsék, elhűtsék, s testmeleg-nél forróbban kortyolgassák. A teraszon, valahol a nyugati tengerpart déli részén, ahol először ittam ilyesmit, a két arab úr kézjelekkel adta tudtom-ra, hogy a folyadék gyomorbajok kezelésére szolgál. Ugyan vézinaságuk ellenére egyiküket sem láttam gyomorbetegnek, mégis a zöld, sűrű levét ivogatták. Fodormentabokrom egyelőre apró, meglehet, mert árnyékos helyre került, még nem zamatos, nem illatos; nem tudja magát kellett. Nem is lesz belőle jó ideig tea.

Közben megérkezik 2007 júniusának vége, a mindenhol sárga és édes illatú, sokszor kopár, sokszor narancsfalevél-hars Marokkó után átzúgtam a komor Montenegrón, majd rá néhány hét múlva Dalmácián, Zadar-tól a kőfejekkel kirakott templomú Sibenikig autózgatok oda és vissza, és elhatározom, hogy a továbbiakban a Kornati-szigetekhez elvezető Tisnóban fogom az életemet leélni.

Tegnap kiszenvedett Fidó, Kristóf keresztfiam családjának vaddisznósörtés kutyácskája. Annyi idős volt, mint Adél. Kristóf említi a telefonban, hogy néhány napja rosszul érzi magát a kutya, szívelégtelensége alakult ki, s a keringési zavartól fulladozott, szüntelen hányingere kélt, emiatt öklendezett és teljes testében remegett. Ott volt, amikor az orvos beadta neki a végső, a halálát okozó injekciót, s ő döntött úgy, hogy az ebet hamvasz-szák el.

Fidó tavaly két-három hétig nyaralt nálam, gazdák híján, akik valamire járták Európát, s útjukat kutyájuk nélkül gondtalanabban tehették, épp akkor, amikor B. meglátogat.

Tavaly év végéig igyekeztünk havonta legalább egyszer találkozni, négy-öt napra, de általában egy, néha pedig két hétre egybeköltöztünk. Fidót B. nem kedvelte, azt hiszem, minden kutyától tartott, sőt nemcsak az ebektől, hanem bármitől, ami mozog, még az ilyen kályhacsódarabnyi apróságoktól is. Adélt félig komolyan, félig tréfásan szörnyetegnek ne-

vezi, hessegeti magától, máskor pedig, mint aki szoktatja saját magát a veszedelemhez, megsimogatja.

Nem úgy Gábrriel, akit a kórházi kezelésekből szabadságra küldtek. Gábrriel órákat tud velük eljátszani, és mindenféle titkos helyekről csokidarabokat szed elő számukra. A kutyák élvezettel ugrálják és szagolgatják körbe, s mindent igyekeznek fölfedezni rajta, hátha rálelnék a titkolt jó falatokra is. Gábrriel az elmúlt félévben nagyon ritkásan jelentkezett, sejttem, azért, mert hol rossz, hol az elviselhetőnél is rosszabb az egészségi állapota; most azonban éppen Koreából írt, s a reggeli permetezés után fogadott a képernyőn sietősen leskribált, félregépelésektől hemzsegő, ékezeteket elvesztett, szomorú hangú levele.

Megírom Fidó jószág árnyékvilágból távozását. A részletekről nem merek semmit se mondani. Amint elküldöm a levelemet, belém hasít, hogy talán nem kellett volna ezzel szomorítanom. Mintha arra rendezkedett volna be, hogy kevés mondattal mondja el egyre súlyosbodó helyzetét. Fogynak a szavai, nagyon.

Aztán nekiállok az egyik aggasztóan érzékeny rózsával pepecselni.

S csütörtökön, konstatalom, mindenkor ezt teszem. Szőregegen ajándékban kaptam a futórózsát, amely az erdei rózsákhoz hasonlóan valódi liánnövénynek látszik: a gallya gyufaszálvékony, könnyű, hajlékony, hosszú, s ha hinni lehet a fajtaleírásnak, akkor akár háromméternyire is képes nyúlni. A tüskéje kampós végével visszafele hajlik, ez arra szolgál, ha idegen fák lombja-gallya közé kúszik, tudja magát tartani, s ne hulljon le a mélybe. A növényke a térdemig sem ér föl, háromágú, mintha keresztény lenne, de máris több, enyhén illatos, halvány rózsaszín virágot nevel. A rózsaszín kicsit sárgába, illetve női haj barnájába hajlik, de nincs benne semmi nőiesség – hát ez lenne az első oly rózsza, amely a színe ellenére nem feminin. Amúgy megszámloltam: 15, illetve 25 szirma van, részben összetett. S kinyílt – amúgy 8-10 centiméter nagyságú – virágokkal hoztam, negyedik napja olyan, mint aki (!) frissen bontogatja a szirmait. A levelei módfelett szépek, sötétek, fényesek. A neve pedig: Quickstep. 2001-ben vezették be, ekkor vették föl a hivatalos listára, hogy bejegyezték, a létezés rangjára is emelték – s ha jól láttam, néhány tíz darabot nevelhettek belőle a szőregi rózsaföldön. Ennyi változat-rokona létezik – ennyi egyed, amelynek azonos a genetikai állománya, azaz nem is rokonok, hanem egyetlen egyed részei. Bonyolult dolog ez a rózsáknál – egyetlen élőlény sok-sok azonos tulajdonságú egyedben létezik, az egyik Szegeden, a másik Veszprémben, a harmadik ki tudja, hol, mégis egyetlenegy test részeinek tekinthetjük biológus szemmel.

Valahogy így élnek azok is, szőgezem le bátran, legyenek bár egymástól kontinensnyi távol, akik valaha is szerették egymást.

A furcsa az, hogy ez a rózsza nem használható vágóvirágnak. S nem hoz termést, azaz nincs csipkebogyója. Valami hiányozna belőle? S hiányzik-e a szépség a legújabb rózsaváltozatokból, amelyeket az illat alapján szelek-

táltak s nemesítettek, s én éppen nem találom őket megnyerőnek, avagy az ízlésem biztonsága foszlott szét?

A cserépben kicsíráztatott, arasznyivá nyurgult pálmakáposztát az autó mellé teszem, nehogy itthon feledjem. A kert középső teraszába, a csapnál álló hortenzia és a madaraknak termő feketeribizli közé három tövet kipalántáztam, annyi nekem elég lesz, a többit szállítom haza: ha zöldség-növény, anyám, mint bármi újdonságot, kedvelni fogja.

Budapesten ér utol a veszprémivé sikeresen átformálódott s helyét ügyesen megteremtő Ottó, a Vajdaságból egykor Veszprémbe átmenekült költő mobiltelefonja. Adél testvére, Ancsa kimúlt. Ancsa, a mindig tépett szőrű fürtös puli, annak ellenére, hogy kisebb testű Adélnál, ingerlékenyebb kutyává öregedett. Megfeledkezett rólam, első gazdájáról, acsarkodott, ha találkoztunk, bele-belekapott a nadrágomba, s azon az egy-két alkalmon is, amikor néhány napra visszahozták, felügyeletre, és Dugó anyjához, illetve a testvéréhez játékra, leginkább a riadtsága és, vélem, ebből fakadó agresz-szivitása okozott számomra gondot. Elvajdaságiasodott – gúnyolódtam, piszkálódtam Ottóval. Nem tudtam magamhoz szelídíteni, s kölyökkora helyszínére sem emlékezett vissza, holott néha velem töltött, hogy emlékezzen, négy vagy öt napot a paloznaki szőlősből, ahol egykor teljes családjával élt együtt – s onnan került Ottóékhoz, azaz Ottó tündérszép kislányához, Noémihez.

Akkor éppen a cserépkályhát rakták, a zöld színűt, s a fugázó festékbe minden kiskutya belemászott. A teljes kutyaalom megzöldült, az anyjuk, Dugó rémülten próbálta visszaszínezni őket, sikertelenül. Csak az anyai nyelv lett zöld a buzgó nyalástól, s a mancsai, mert a bohóckodó kicsiket le kellett szorítani a földre, hogy ne iramodjanak a kitartó tisztogatás elől messze.

Ottó mondja, s közönye mögött érzem a szomorúságot, tegnap, vér-vizsgálat után, azzal biztatták, hogy ugyan nem működik megfelelően a jószág veséje, de a tizenhárom éves kutya állapota korához illő, s gyógyszerrel karban tartható. Ma reggel, mint mindig, a garázsban hagyták, s délben Noémi lányuk találta meg, az ajtó előtt, összegörnyedve, hullagörcsben, elhúlt testtel. Ottó nehézkesen veszi a levegőt, meg-megszakad a beszélgetés, egyikőnk se tudja, ki szorul itt vigasztalásra.

Adél nehézkesen mozog. A kutyaszagot, amely intenzíven árad a bundájából, naponta igyekszem kimosni, korábban ezt a húgyszageredetű ammóniabűzt nem éreztem párologni belőle. Budapesten a tápkereskedő ismerőstől ajándékba kaptam egy flakon kutyadezodoráló szert, de azt mindeddig nem vettem be. A kocsit Budapesttől Monostorpályiig hol az ablaküveg leengedésével, hol a légkondicionáló levegőkeverésével szellőztettem. Adél az ülésem mögött lapul, mozdulatlanul, ha a jobb kezemmel hátranyúlok, s kitapintom szőrös fejcskáját, remegő orrát, érzem, pattanásig feszült. Itthon, anyáméknál, nem ugrik ki a helyéről, mint máskor, nem szalad farkcsóválva üdvözölni a két helyi kutyát, az embereket, szinte beékelődik az ülésem támlája és a hátsó ülés közé, s hogy

megpróbálom kiemelni, morog, felhúzza ínyét, kimutatja foga fehérét. Az első mozdulat talán fájhat neki, mintha csípőjével, hátsó lábai ízületeivel történne valami, de aztán igyekszik rohángolni, s mutatni ügybuzgalmát, tenni kutyai dolgait.

Mindenesetre kevesebb ételt kap – velem együtt. Túlsúlyosnak találok mindhárunkat. Éhségüknek megfelelően szüntelen a nyomomban vannak, s még a kenyeret is fölfalják, amely eddig, főként Kicsinek, nem tűnt szokásuknak. S ha tehetik, ülnek mellettem, bámulják a képernyőt, mancsukkal meg-megérintenek, s fel-felmordulnak, jelezvén alultápláltságukat.

Ancsa és Dugó képe bennem közel azonos. Amíg Dugó és Adél tulajdonságai között érzékelem az eltéréseket, Ancsa karaktere az anyjéba olvad. Szép gesztenyeszeme volt, s az orra olyan hurkokban gazdag bőrű, mint egy emberi ujjbegy.

Az alomból biztosan él még a Kalapáti FERIHEZ került jószág, s remélem, a Penovácz festőhöz jutott kölök is elvan. Az ötödik a csopaki lelkeszéknél, a hatodik pedig valahol vidéken rohángál, juhok között, s bár ismeretlen helyen, de hiszem, kutyához méltó körülmények között.

Ma, ha tehetem, François Rabelais-t és Janus Pannoniust olvasok. Élőlényidézéseik többsége növényt állít előtérbe, állatokról már-már semmit se tudnak. Azaz, ha tudnak, azok allegóriáknak látszanak, keresztényies fogalmaknak, többnyire bibliai eredetűek. S olvasás közben rá-ránézek a szüntelen étel után sóvárgó, egyre nagyobb fenekű Adélra. Az időnk menete, amelyet anyánnkal töltök, a szokásos amúgy: reggel hét után, fél nyolc előtt ébred. A mosdását, ha nincs itt a gondozó, s apám másfelé jár, ma éppen pergetni vonul, a méhek begyűjtötték, amit a napraforgóból lehetett, s el kell, állította apám tegnap, hogy fél napot velük tölt, venni, nos, a mosdását ilyenkor macskamód és maga oldja meg.

Alapos fészülködés és kencélkedés után reggelizünk. Ő két szelet pirítóst. Ma vastagon megvajaztam, ahogy én szeretem, s raktam rá gépsonkát és paprikát. S zöld teát itatok mellé, nem tudom, kitől, sárgadinnye illatú teafüvet kapott, azt főzöm bele a vízbe. Hosszan rágicsálja a kenyeret, s közben megbeszéljük az ebédet – azaz én elmondom, mi a választék, amiből ő kiválaszthatja a megvalósítandót. Hagymaleves és rántott padlizsán, illetve csillagtök a mai étek. Saláta nem lesz, közlöm vele, mert a faluban éppen nem kapható paradicsom, a kerti tövek pedig nem teremnek. Felajánlom a kaporfőzeléket, a rántott zöldségek mellé, de finnyásan elutasítja. Valóban nem illenek össze.

Kilencor a sós fürdővízben ázik bal keze, s időnként megmasszírozom bÉna, a meleg vízben elernyesztendő karját. Amelynek görcsbe keményedett izmai, ha nem figyel rá, kissé el tudnak lazítani, s nem úgy néznek ki, mint a halott madár lába. Egy óra után veszi ki a víz alól a karját, letörölgetem, víz áztatta bőrét kamillás kézzel bekenem, majd előszedeti velem a gépet, amelynek pedáljára, ha rátesszük a kezét, s hacsak le nem csúszik a tenyere, mozgatja felső végtagjait. Egyedül, magától már nem mennek

ezek a mozdulatok. Ugyan nem a könyöknél nyitja-hajlítja kezét, mert ráébred, hogy az nagyon is fájdalmas, vagy legalább nem kényelmes. Így a pedálmozgás ritmusára hol előre, hol hátra dül, s változatlan szögben marad behajlott és rögzült karja. Közel 300 tekerést engedélyezett legutóbbi ittjártamkor magának, ami 9 perc, látom a gyógyeszköz kijelzőjén. Ahhoz képest haladás ez, hogy fél év után még mindig 3 percnél és 180 tekerésnél tartott, és sem a gyógytornász, sem én nem tudtam meggyőzni arról, hogy fokozatos terhelés nélkül nem lesz hatásos e gyógymód sem. Anyám önmagától nem emeli meg semmi tornagyakorlata számát. Letudja a penzumot, megszabadult tőle, elvégezte a feladatát, slussz-passz, kész a világ. Apám amúgy az eszköz ellen dolgozik, szüntelen sápitezik, hogy szegény anyánkat halálra dolgoztatjuk. Pihennie kellene, mondta – de fáradt gerincét kinyújtani maga hever le az ágyra.

Fél tizenkettőig sétálunk. Majd alig órányi idő alatt összecsapjuk a délebédet, s el is fogyasztjuk. A délután az alvásé – amelyet olvasásra cserélek, sőt három után, amikor kiülünk a műanyag hullámlemezzel borított teraszra, a trombitafolyondár keltette árnyékba, ugyancsak megengedtem magamnak a könyvek további bújását. S nincs Janus Pannonius egy árva sora sem, amely ne B.-t idézné: hol Pécsen, hol Ferrarában, hol Padovában járunk. Eszerint hármásban. A reneszánsz főpap, B. és én. S persze a Felvidéken is, ahová B. nélkül el nem mentem volna. Igen, ő az, aki miatt Selmebánya kietlenségét, Rózsaberek lejtőit, Árva várát, Zólyom belvárosát láttam – s általuk B. Közép-Európa iránti vonzódását értelmezhettem.

B. hajdanában arról beszélt, ha lesz ideje, regényt ír a Zakopane környéki guralokról, akik a birkáikkal egyetemben a havasokra húzódva jutottak el román földről északra, s még csak a nyelvüket, emberkerülő magányukat se cserélték le. A guralok értelemmel látják el a nyájat megtizedelő medvéket és farkasokat, megértik az állatokat, miként az ellenségét is kiolvassa idővel és számításba veszi az ember.

Anyám egész nap fel-alá járkál, azaz botozik, mindenhez megjegyzést fűz. A rózsabokor tövéhez, a csodatölcsér mellett nőtt gazhoz, a tyúkok etetéséhez, a szeméttel megtelt kosárhoz, a kiszáradt földű virágcserepekhez ugyanazt a szót tűzi. Valamiért a csibéit egybetartó tyúk kotyogására emlékeztet, bár nem azért, mert más se hagyja el ajkát, mint a titi, titi. Mondom neki, ideje lenne új szavakra találnia, csak elkerekedik a szeme, és mosolyogva himbálja a fejét. Reggel megmérte magát, 70, talán 71 kiló. Idősebbik húgom szerint ez megfelelő testtömeg, volt már 10 kilóval nehezebb, s keservesen lehetett visszafogyasztani.

A kert mindeközben néma. Nincs jelene. Virágzik a pillevirág, feléled a tegnapi kipalántázott pálmakáposzta, egymás után bontja szirmát a cirmos kardvirág, s a tők tojássárga színű harsonáiba tévedt s abban döngicsélő dongókra és legyekre minduntalan rászagolnak a kutyáim, s hogy orrukba belecsípnek az ízeltlábúak, kutyamódú jajgatásba kezdenek. Este, a baromfik bezárásakor egy nyúlfiával futok össze. Két lábon ülve ágaskodik a kerítésre hajló s visszaeső lilaakác hajtásai felé. Zabálja a lila fürtöket, s

meg se rezdül, hogy elhaladok mellette, majd hozzáhajolok, egészen le, a füleit is megérinthetném. A kutyáim pedig némán és rettegve nézik a drótkerítés biztonságos hálójá mögül, miféle újdonsült fenevaddal barátkozom.

Július lett, nyolcadika. Harminc évvel ezelőtt már átvettem az újszege-di tornacsarnokban tartott egyetemi ünnepélyen a diplomámat, negyven éve pedig a hetedik osztályos értesítőt, a falusi, akkor Kilián Általános Iskola évzáróján. S Janus Pannoniust biztosan nem olvastam sem ekkor, sem akkor. Hosszú idő telt el ahhoz, hogy valamiske közöm legyen a re-neszánszhoz. A bizánci ortodoxiához vonzódtam jobban, egészen addig, amíg ki nem zártak Romániából és Szerbiából, s ezáltal Görögországból is.

A nyúlal látomásom van. A szeme domború, gömbhöz nagyon hasonlítható lencse. Aztán a levelibékával folytatódik az álmom. Tegnap e béka a teraszon tartózkodott, először a nyakamba pottyan a trombitafolyondárról, ahol amúgy évről évre nyaral, ismerem a hangjáról, majd valamerre elaraszol, mintha lassított filmfelvételen a fejüket lesunyó kutyák orra előtt, s nem is sejtve, mennyire megkísérti a sorsát, majd a számítógépem falra kanyargó zsinórja útmutatását követve föltornázza magát a függőleges házfalon. A rücskös, madártej színű fal száraz, s a sötétzöld, fényes békafolt egyszerre foglalat és ritka ékköve. A levelibéka, állapítom meg, az esti teraszlakó, immár az álmomban van, s fordulok a másik oldalamra, de a kutyák ricsaja nem halkul, nem tudom magamat visszaaltatni.

Estig a kezem bőrén hátramarad s a kékesből szürkévé fakul a szeder leve. Aki akarja, láthatja... – írom, és befütyül a mondatomba a sárgarigó. Vonul át a ház felett, Szilvási néniék kertje fölött száll már (de az a kert, jut eszembe, már nem is az, rég elholt a tulajdonos, rég megvásárolták azt, s kiirtották belőle a rigó vonzalmát tápláló körtefákat, szilvákat és birseket), jelzi s dalával kijelöli kertnyi terű létezését. Furcsán száll, hallom, miként surrognak szárnyai a levegőben. Elképzelem a színét a nyakán, a farka hegyén, a csőre alakját és a gombszemét, még mielőtt meglátnám. Mondat cementjével öntöm körül, s hogy befejezem, és pont kerül a szavak sorozata végére, mozdulatlanságba dermed, belejegecesedik a szöveg életébe. Erről az alkalmi és talmi mennyországaról nem tud, átsuhan rajta, mint saját alagútjában a vonat, hallom s megnyugtat távolodó hangja, a szomszéd kertje fölött szinuszhullám szerinti ritmusban emelkedik-süllyed, halad előre önmaga idejében, s erre a pillanatra összeáll a rég volt Szilvási néni gyümölcsfákban gazdag kertje is, sok-sok pöttyös levelű szilvafájával s illatos birsével.

Leírtam s már látom is a madarat. Valóban sárga.

Három hónap is eltelik, mire visszatálok magamhoz, a mondataimhoz. Hagyom, hogy szétmosott ruhákként kiszitásodjanak az emlékképek. Szertefoszlanak-e valaha is, kétlem. Mintha romlanának, vesztenék kontúrjukat, hogy aztán egy váratlan pillanatban ismét felvillanjanak és meg-

dermesszenek. Nyúlok a kávéért, s nem tudom, rakjak-e magamnak cukrot vagy sem? De miért raknék, rég nem édesítem italomat ezzel a szerrel. A zöldségesnél téblábolok, miféle gyümölcsöt vegyek, hiszen egyedül vagyok, hogy sokáig eltart, hát ne romoljon rám, és a barackból vagy a szebb és drágább almából vásároljak, hezitálok, hogy aztán a szilvából válogassak, amit leginkább nem szeretek, de B. annál inkább kedvelt, vagy, ha maradok a baracknál, akkor párjával vegyem-e a darabokat. Az ételből a szükségesnél nagyobb mennyiséget halmozok fel, s ha valami olcsóságra bukkanak, abból bespájkolok.

B. édesanyját személyesen nem ismerem. A testvérei közül az idősebb nővérével találkozok, voltam, nem tudom már, mert nem akarok vele tisztában lenni, kétszer-e vagy háromszor gyerekkori otthonában. B.-vel töltünk a falujában néhány napot. Nővére áfonyát szed számunkra, a vérképző szervekre hatásos gyümölcsöt. Áfonyát az út mellett is árulnak befőtt üvegekben s mindenféle füstölt, fehér kérgű, sárga és még sárgább, kúp alakú sajtot. A falu fölött éjszaka villanykörtékből formázott kereszt világít, mutatja az eltévelyedők számára a helyes utat: számomra valóban, mert a hegyi kanyarokban szüntelen elvétem a megfelelő irányt, s tekintetem minduntalan a hegy magasában riasztóan villódzó, erőszakos jegyet keresi. A faluban sok-sok kutya él, s napközben dülöngélő férfiak soka játszik a jószágokkal: ott téblábolnak a kocsmaszerű boltocska előtt, támasztják a kerítést vagy a házfalat, s az ebeknek dobálnak ezt-azt. Asszonyokat reggel és este láthatok leginkább, máskor a kertben hajladoznak. Avagy a hívatlan idegen szeme előtt láthatatlanokká válnak?

B. nővérenek udvarán több gigantikus fa nevelkedik, s télen kettőn is előpiroslanak az ágak közül az almák. Magasabban helyezkednek-e el, vagy csupán feleslegesnek bizonyulnak, esetleg a madaraknak hagyják? Mifelénk, mármint a szüleimnél, ha nem tudjuk leszedni a kihajló ágon himbálózó gyümölcsöt, a magasba kúszott indájú szőlőfürtöt, hagytuk, jó hangosan ismételve, hogy az Isten is meghallja, kell az az ég madarainak. Aztán, ha eltűnik, jóleső érzéssel vesszük tudomásul, hogy érte jöttek, s okkal nem szedtük le fájáról a gyümölcsöt. A konyha ablakából mindkét télen is termő almafára látok, a féloldalon piros, bizonyosan megfagyott gömbökön csúcsos hósapka ül, hiába hajladoznak a szélben a gallyak, a mikulássapka-forma képződmények nem hullnak alá.

Télen, Mindenszentekkor, akkora hó esik egyik éjjel, hogy az autót hosszas munkával tudom alóla kiásni. Derékig ér, de inkább csak combközépig. Lapátolom a havat, és közben bámulom B. szülőfalujában a hegyoldal sötétzöld fenyőit, a völgy hómezőjéből kiálló száraz gallyat, s a völgyaljban a havon száguldó állatokat.

Legutóbb is oda készültem, hozzá, húsvétra. B. megveszi magának a repülőjegyet, oda és vissza, nem kérdezi a véleményemet. Magyarázkodik, hogy ez lenne a legolcsóbb: utazzak hozzájuk kocsival, járkálunk a környéken, vagy nem, s onnan repül vissza Brüsszelbe, én pedig jöhetek kocsival, Veszprémbe. Ő szerdán megérkezik, amikor én még Strasbourg-

ban tartom az előadásomat, s én akár szombattól hétfőig vele lehetek, ha baj nélkül közlekedem. B. fél az autótól, szorongását azzal oldja, hogy olvas, vagy újabb idegen szavakat tanul. Avagy szunyókál.

Adél ma reggel tejet kapott, s nem hat jól rá. S mert a hátsó két lábát és a farkát egybekötötte a hosszú szőrébe belecsimpaszkodott elszáradt, tövises növény, minden ürülék, amely gyorsan távozott emésztőrendszeréből, beleragad. Panaszosan költözik az ablak elé állított asztal alá, s onnan pillog elő, mint aki szégyelli, de mutatja is, jókora bajban van, s ideje lenne számára segítséget adnom. Kiincselkedem a zugból, a slaugból vizet ereszték a vödörbe, s kimosom, majd friss vízben átöblítem a farka és fara vastag szőrét. Békével tűri a procedúrát, de végezetül, amikor kinyomkodtam elnehezült szőréből a vizet, sértetten visszavonul az asztal alá.

Borús az idő, csepeg az ég, hol meg mindössze borúsna mutatja magát. Apám a felemás nyári-őszi időben, amikor egy megveszekedett szőlőlevélnek sincs ideje a vizet leszárítani magáról, nekiáll locsolni. Reggel kilenctől, az ebéd idejét kivéve, délután háromig vízzel árasztja el bőszen a kertet. Azt hiszem, a feszültséget, amely reggelre ébredt benne, csak ezáltal tudja szétmorzsolni.

A hidegfront nem tett jót anyám kedélyének, s a vérnyomása felszökött. Mivel az agyvérzése óta ez számunkra a leginkább elkerülendő, s egyébiránt a kisebb emelkedéstől is megrémül, kézzel-lábbal követeli a nyelve alatt elszopogató extra gyógyszerét. 160 Hgmm nem oly magas, hogy orvosi segítséget hozzak, de még csak annyira sem, hogy ezt gyógyszerrel csökkentsük, igyekszem humorral gyógykezelné a helyzetet, s pulóverbe öltöztetem, hogy ne fázzon, s el tudja kissé az izmait lazítani. Sírás lesz a vége jóakaratomnak, anyám makacsul ellenkezik, se mosdani, se reggelizni, se sétálni nem akar, csak lefeküdni, mert, mutatja, jártányi ereje sem maradt. Húgom telefonál, s elég hosszan ahhoz, hogy anyánk elfeledkezzen a bajáról, s mire észbe kap, már reggelizik. Majd mégis eltolja maga elől a sajtot, és az asztal szélére hajtja a fejét. Igyekszem az ebéd előkészületeibe bevonni, hosszan megbeszéljük, mikor kell a köményt majd a sült oldalásra rászórni (fele időben), s a fokhagymát csak a legvégén, de aztán még néhány percre érdemes visszatolni a fóliával lezárt sültet, hogy az illat áthassa. A tejlevesbe pedig egy csipettel több sót tegyek, mint amennyit magamnak tennék, hiszen én a család többi tagjához képest ízetlenül eszek mindent. Továbbá süteményt ne készítsék, majd holnap, vagy aztán.

Ebéd utáni alvásból anyám frissen ébred, és csóválja a fejét, hogy apám még mindig fogja a slaugot, és áztatja az eső segítségével a szőlőtőkék közti babültetvényt, a sárgarépa sorát és a tíztőnyi paradicsomból álló birtokát.

A gype közepén pedig ott ül a nyúlfi, mellső lábai között anyám ki-virágzott *Mirabilis jalapa*-bokra, nyugodtan zabál, mint aki körül nem is ólálkodik négy kutya. Kicsi, Adél és anyámék két alacsony növésű, ámde

virslis formájú keveréke. A négyes egymást támogatva vakog, de meg nem közelítenék a békés nyuszt, mígnem Adél megunja a hiába beszédet, s nedves farkát lelógatva a földre visszavonul az asztallapja alá. S a három kutya követi, végtére is a nagy csak tudja, mit kell egy ilyesmi helyzetben helyesen cselekedni.

Öt után ocsúdok fel napok óta. Kikászálódok az ágyból, éppen csak felkapom magamra a ruhát, s hagyok minden holmimat, úgy, ahogy este lehulltak rólam s a kezemből szerteszét a kombinált szobában, ahol, amíg itthon tartózkodom, alszom. Gatyá, trikó a fotel karfáján, a novellinók gyűjteménye a hajópadlón, a televízió távirányítója a párnám mellett. A konyhában kávé kotyvasztok, a nagyobb edényben, máris négy adagot. Mire reggeli ideje jön, akkorra kettőt elkortyolok, s a másik részén, érkezésük végén, a szüleim osztozkodnak. Tegnap anyám nem ivott kávé, a magasnak minősített vérnyomása miatt, délután, anyám rosszállása mellett (elvégre pazarló vagyok) én fejeztem be. Ma, bár friss és harmatos a reggel, de melyik jobb júliusi hajnal nem ilyen szokott lenni, emlékszem régmúlt gyerekkoromból, amikor a napraforgó-, a dohány- vagy a kukoricaföldre mentünk nagy ritkán, a tanítóföldre, miként mondtuk, mert anyu, a tanítónő, az iskolától vagy a községi tanácstól, nem tudom tőle megkérdezni, valami földet kapott, s ráadásul ő mondta meg, mivel vessék be. Aztán felrakom föni az ebédet, sárgarépat, hagymát, tököt szedek a kertben, s előkészítem az asztalt a reggelizéshez. A pálmakáposzták átvészelték a kiültetést, egyenesen áll mindegyik, igyekszik a fény felé, szépen nődögelnek.

A fecskék, a lenti házban, amelyben a kamra van és az egykori szénraktár, ma pedig apám asztaloszsármái hevernek, rémülten csivitelnek. Kicsi hamarosan egy kislecskével érkezik meg a szájában, lepottyantja elem. Fogom a madarat, hideg. Azt vélem, még éjjel halt meg, s remélem, nem az én kutyám kapta el. A veszprémi kert madárfiókáinak többnyire ő a tizedelője, semmi kétségem efelől.

A szeretetében hűséges Adél elbillentett fejjel figyel, mit teszek. Ő nem bántalmazza a madarakat. Az anyja, Dugó egykor elkapott egy galambot, s meg lett érte fenyítve, annak az eseménynek a tanúja lehetett. A galambokat ugyan mindig szereti kergetni, de ennél nem tesz többet. A kislecskét kihajítom a kukába.

Fél nyolc van, kapom föl a fejemet, zúg a harang. Halott a faluban! Sorban a harmadik nap, amelyik így kezdődik. Tegnap kérdeztem anyám délutáni látogatóját, nagyapám testvérének feleségét, kik, s hány évesek. Váradi nénit említi, akinek csupán a neve ismerős már. S mondják a korát. Szép kor – ismételtette a látogatónk. Megérett a halálra – szögezi le végezetül. S anyám megértően bólogat.

Apám dühödten sepregeti a járdát, kinyitotta a tyúkok óljának lécajtáját, frissen készített darát borít a kiscsirkék elé, eteti őket, biztatja mind a negyvenegyet. A szomszédban kölyökkecske mekeg, ez eszembe juttat

ja B.-t, akinek az anyja két kecskét nevel, annak tején él. Tavaly ősszel a veszprémi állatkert igazgatójával is beszélek, mert szó van arról, hogy B. mamája számára viszek egy kameruni törpekecskét. Aztán lebeszéltek róla, B. szintén buzgólkodik, hogy az országhatáron történő jogszerű átvitel a kölyökállatnak kissé körülményes, rengeteg irat beszerzésére és megmutatására kényszerítenek, oltások szükségesek hozzá, s csöppet sem szokásos, hogy valaki is ilyet tenne, tehát nem könnyű az állatorvosi engedélyeket és a hivatalok papirosait megszerezni. S továbbá ezek birtokában is kétséges, hogy több határon át miként engednek a kocsim hátsó ülésén utazó ifjú és nyilvánvalóan hol mekegő, hol pedig szaró kecskével. Meglehet, ott venni, ahová viszem a jószágot, egyszerűbb és olcsóbb, mint itt. Bár mifelénk se drága, mondta készségesen az igazgató, hiszen szemétállat, azaz arra figyelmeztet, hogy a kameruni törpekecske tömeges, s ráadásul értéktelen.

Mosogatás közben a kezemben kettéreped a régi lapostányér. Hófehér a húsa, csak kívülről sötétebb, kérges az időtől, s a finom repedéseiben mintha teafű barna színe lakozna. A tányér alján sárga olajpetty, régi lakodalmakra emlékeztetve. A községünkben a meghívott famíliák lisztet, tyúkot, tojást, cukrot küldtek maguk elé, pontos időben, mégpedig az esemény előtti csütörtökre, s nemcsak tortát, édes süteményt vittek magukkal az ünnepi napon, hanem tányérokat, poharakat, étkezésletet és tálalóalkalmatosságokat. S a faluban mindenkinek megvolt a maga, senki máséval össze nem tévesztethető jele – számomra most derült ki, a mi családunk az azonosításra az alsó karimán belül elhelyezett tojássárga pöttyöt használta.

A törés miatt dühöngök. Apám egyéb, számára rejtett okra gondol, ezért akkora dicséretet kap a pulykalevesem, amelyet ritkán kapok, és kizárólag akkor, ha ugyancsak éhes, és ráadásul eltaláltam a szája ízét is. A levesbe való friss petrezselyemért végigrohantam három kilométernyi hosszúra kinyújtott falum valamennyi kisboltját – a mi kertünkben idén nem maradt meg a leveszöltség, s ami ha volt, azt elhasználták. Itt hente biztos húsleves van, apám, ha két napig nem kapja meg, szívszagatóan sóvárog érte. Úgy látom, az étel vált egyetlen örömévé, s mert anyám rászoktatta a változatos és polgárias konyhára, ha a húslevest rendre megkapja, s havonta egyszer marhapörköltet, akkor minden más változatos lehet. S mert cukorbeteg, fondorlatosan hol ezt, hol azt készítenek számára, anyámnak se árt. Sok zöltség, gyümölcs. Ebéd végeztével (párolt, petrezselymes cukkini és szentjánoskenyeres öntött, azaz számomra is elkészíthető lepény) kitaláljuk, hogy holnap káposztás kocka legyen. Mondom, egykor, talán éppen Rómában, a Via Giulia írószövetségi lakásának jól felszerelt, kicsi konyhájában Tolnai Judit főzött kitűnő káposztás kockát, s elárulta, az a titka, hogy a zsiradékon kissé túlpírítja a torzsa nélkül lereszelt káposztát, s hogy ez illendően sikerüljön, kanál répacukrot tesz alá. Szóval torzsanélküli káposzta, cukros lepirítás, s a szokásosnál kismértékben több, frissen darált bors. És persze házi, lehetőleg lebbenctészta.

Szonettnyit üldögelek az udvaron, nézegetem a nyíló kardvirágot. Igen, igen. Tavasszal, pontosabban annak végén, májusban, amikor a lábadozó keresztfiamat néhány napra a szülei rám merték bízni, levittem Montenegróba, középkori bizánci kolostorokat nézni. Visszafelé jőve, az ötödik nap délelőttjén, csupakék égbolt alatt, telekék tenger fölött, a dalmáciai part egyik hegytetői szerzetestelepének parkolója mellett bukkantam a kardoskára (amelynek a másik neve: dákoska), apró virágja kivirított a macchiából, lila fényben ázott, úgyhogy meg kellett nézнем közről. Tavaly ugyancsak láttam közülük néhány szép példányt, Máltán, a lovagvárak és komor erődítmények alatti enyhe völgyekben, ahol kertészek munkálkodtak a fólíasátrak alatt, s a szabadban, a talpalatnyi helyeken is, minden szép, rég honos növényt kincsként megőriztek. S emlékem van még arról is, hogy először, mármint az én életemben először Görögországban, mégpedig egy szigeten pillantottam meg e virágzó növényt, húsvét táján, a báránsült füstölt szagával átítatott Levszosz szigetén, a helyi kékbarlang felfedezésére indulva, egy nedves rét magas füvesében. Kékbarlang minden tengerparti tájon, szigeten megtekinthető, dákoska már nem annyira. A nemesített változata vált népszerűvé: de hogy a kardvirág mikor is került be az európai kertkultúrába, nem tudom. S itt könyvem sincs alkalmas, amelyben utána tudnék nézni. Lehet, föl fogom hívni délután valamelyik kerttervező barátomat, ők mit is tudnak erről a fejedelmi, robusztussá nemesített növényről. Magam számos reneszánsz és barokk herbáriumot és florilégiumot lapoztam át, igaz, a rózsákat keresgélve, hirtelenjében egyetlenegy ábrázolatra sem emlékezem.

E nyáron nem szándékozom sehová se menni. Árnyékban heverek, olvasni fogok, reneszánsz szövegek felett töprengek, nézem a napot, s ha lesz hozzá kedvem, kerékpározom. S talán befejezem a versemet, a fehérre mint alagútjában gyorsan átvonatozó fehérről. És levelet akarok majd írni, nem sms-t, nem e-mailt, amely kommunikációs, illetve levélalakítási metódusról újabban oly sokat beszél (velem is) a csak telefonban ismert hangú Nyíri Kristóf és az időnként a kertembe is bekukkantó Pléh Csaba. Lassú üzenetet kívánok írni Tápéra, a Mesternek, aki nyáron mindig saját vidékére húzódik, s tudja, mi a lassú élet titka, majd Gábielnek, a Koreában szenvedő, nagybetegnek, aki életkorát tekintve a fiam is lehetne, a szenvedésben szerzett bölcsességét látva az ükapám, és Zalánnak, régi emberemnek, aki bátorságában József Attila-átiratokat, kötetnyit írt, s bizony, a szövegkezelésben, vélem, ezzel más korszakot nyit a kortársi költészetben.

Mikor hazaérek, saját házamba, szombat estével, két kutyával, a teraszon látom, távollétemben kinyílt és éppen elvirágzik a cserepében a *Trachelospermum jasmonoides* jó méternyivé felfutott bokra. Tavaly hoztam Itáliából, B.-vel, Rómából, a Caecilia Metella tombája előtti kertészetből. A Via Appia az, éppen az a pont, ahol az aszfaltút átvált rómaivá. Amelynek elején a templom. Ahol a megszállottan ateista B.-t először láttam meghatódottan krákogni. Amelynek a neve: Quo vadis, domine.

B. repülővel utazik az örök városból vissza Brüsszelbe, én viszem ki, a felszállás előtt sok időt hagyva, a járatához. Magam a következő napon, kora hajnalban indulok haza Veszprémbe, kocsival. Elgondolkodom, ugyan mi mindent tettem, hogy Rómával egyedül maradok azon a kései délután és az este ideje alatt. Elzarándokolok, nincs semmi kétségem, a rózsanyílásos Aventinusra, rózsahajtást törni, s közben rápillantok kedves templomomra, amely előcsarnokában az Igazság szája tátong, s amelyet Fellini *Édes életje* tett messze földön híressé, olyannyira, hogy manapság többen dugják a kő szájába a kezüket, mint akik a mozaikjáról és harangtornyáról nevezetes bizánci templomocskára kíváncsiak. Eljuthatok Aszklépiosz füvetlen szigetéhez is, megnézem az őskori állatokra hasonlító Tevere-parti platánokat, majd a Campo dei Fiorén tiblábolok. Aznap estefelé ellopok két vagy három ciklámengumót a száraz földű, magára hagyott cserépből a palota udvaráról. Iszom a Via Giulia elején álló kút hús vizéből. Megnézem a Navona tér oldalsó szökőkútját, pantomimesek tanyáznak ott, ahonnan a legkönnyebben lehet eljutni a Pasquino-szoborig, melynek közelében tíz nappal korábban látom, amíg B. alszik a szobánkban, a háromlábú kutyát. Dűnyöögök a mocsok és a meleg miatt. Mintha egy palazzónál rám hullt volna néhány nehéz vízcsepp is, valaki locsolja a tetőkertjét. Boldog vagyok.

Rómában nem láttam a protestáns temetőt – villant eszembe, hogy reggel anyám ágya környékét rakom rendbe, s a feje feletti polcon álló könyveket leporolom. Anyám régen szeretett olvasni, most a betűket sem ismeri fel. De akkor mit keres a keze ügyében Luther könyve? Két év kellett, hogy elfogadja azt, hogy nem tud többé olvasni – s nap mint nap lapozgatja az újságokat és a húgom beszerezte színes magazinokat, s hente egyszer logopédus is foglalkozik vele, tanulná újra a betűket és a szavakat. S közben inkább elfeledt mindent. Először a mondatokat, majd a szavakat. Hogy a betűk felismerését ellenőrizem, tapasztalom, hogy azok sem mennek egyszerűen. Nem a kerekkel, nem a hurkosokkal, nem a kettősekkel lenne itt a baj, mondom neki széles mosollyal, hanem mind-egyikkel. Tudom, elpityeredik, s kezdi el a sírást, ezért vígan terjesztem elé a gondot, s ez hatásos. Anyám ingatja a fejét, hitetlenkedik és bosszankodik, de hamar beletörődik, s legyint. Rámosolyodok, mondom, több is veszett Mohácsnál, s a mondatomat jól-rosszul megismételi.

Mutat valamit. Az asztallapon. Csipeget. Majd az ujjai közé veszi a láthatatlan valamit, a szájába teszi. Akkor elindulok, leszedem a reggelre megért szedret. Arra vár, azt sürgeti.

A kerítésre futtatott szederbokorból kirepül a tegnapi sárgarigó, csőrében egy szem lédús szeder. A szeder szeme visszanéz, elrepül. Mondogatom anyámnak, hogy ketten járunk a gyümölcsre. A rigó a szomszéd telek eperfájának koronájára telepedik, veri a lombot, úgy találom, felháborodásának ad hangot. A gyümölcssevő madarak ilyenek mind, közvetítem érdeklődő anyámnak az eseményeket, ugyanúgy a mézevők. A kérdés taglalásába apám kapcsolódik be, van ötvenkaptárnyi méhe, onnan ered szakértelme, szemefénye mindegyik apró jószág, s ádázul gyűlöli a gyur-

gyalogokat, amikről pedig a mi falunk, ha másoknál nem, de a természetvédőknél és az ornitológusoknál, híres. A nagy legelő mellett, ahol olajat fúrva melegvizet találtak a mélyben, a sárgahomok meredek falú dombjainak üregeiben költenek messze híres gyurgyalogjaink, sokszor száz is, s nincs év, amikor néhányat ne mérgeznének le közülük a helyi méhészek. Köztük apám.

Rómában sárgarigót se láttam. Máshol se. Ez a költöző madár számomra csak Monostorpályiban él, s a fészket meg tudom mutatni, fel tudom lelni gyerekkorom magas fái egyikének lengedező koronájában. Az ecetfát nevezném meg, annak pirosra színeződik a lombja, talán a színe miatt. Amúgy abban meg nem marad ez a madár, büdös lenne neki. Az ecetfa valóban kellemetlen szagú, poloskára emlékeztet, illetve engem a búbos bankára, amely bár legalább oly szépséges, mint a szajkó, illetve a sárgarigó, de a fészket kölyökként onnan ismertem, hogy messzire szaglott. A szemközti szomszédunk, Vilma néniék lakóépületének hátsó eresze alatt évekig költött a visszajáró búbosbankapár, a fiókák pedig, hogy nem tudtak repülni, rendületlenül kidugták farukat a fészekből, s alászartak. A ház tövében nődögélő ecetfabokorra. Ezért számomra egymáshoz tartozik a két odor.

De láttam, B. is látta és hitetlenkedett, mert Róma mindig tartogat meglepetéseket, olyan házfalakat, amelyeket embermagasságig beborított a gyapjú. A téglavörös, lóhúgsárga, fakult terrakotta színű, kopott házfalak vakolatára kiült, hosszú kristályszálaiból prémet vont a salétrom, bodros báránnyá alakította át a középkori lakótömböket, s lakókból pásztorok családjait formázta meg. Mondják, ha levizelik az ilyen házfalat, akkor néhány óra alatt, addig a magasságig, amíg felszívódik a vizelet, tovább vastagszik a fal gyapja, s tanúsíthatom, ezeknek a sikátorokban álló, bundás házaknak erjedt vizeletszaguk van. A friss vizelet húsleveszagú, de az öregedéssel ammónium-, majd annál is szúrósabb, amolyan pokolbüdösség keletkezik. Rómában vissza-visszajártunk ezekhez a rettenetes bűzű házakhoz, mit sem törődtem vele, hogy beleszédülök a penetráns odorba, ujjbegyeimmel belenyúltam az úri gallérprémbe, a birkabőrtakaróba, s Holbein meg Cranach figuráit láttam magam előtt, hogy én olyan, nyakat beburkoló, magas és széles gallért adó prémebbe akarom a hangszálaimat burkolni. Mint Luther, Melancton, Rotterdami Erasmus, a hűséges tanítvány Vives vagy éppen Montaigne.

A Luther-könyvben egy wittenbergi ház Katalin-kapujában lévő, homokkőből faragott Luther-rózsára bukkanok. A címert, amely alapján faragták e jelet, Bölcs Ágosttól érdemelte ki Luther. Azt nézegetem, s anyám mustrálja, mit szemlélek. Vallásos tárgyú könyvek jelentek meg e polcon, meg kell kérdeznem apámtól, honnan e használatba immár sose kerülő könyvszaporulat. Az öregkori Lutherről nem találok a prémpalástos képet a könyvi illusztrációkban. Emlékszem, mert Rómában olyan pornográf ötletnek hatott a házfalak tövében rágondolni, a vizeledebűzben, az egymás mellett álló, a házfalhoz fordult, a gyapjat mereven bámuló vagy

éppen tapogató turisták között. Két leány, lóarcúak, és hogy este beültek a kávézdába, csipketerítőt horgoltak, ketten egyet, szóval a két németalföldi leány arról cserélt eszmét, hogy ez az embermagas prém, amely megvédi a házat a nekidülő csontos vállaktól, a vakolatot lehorzsoló könyököktől, ugyan nem azbesztből áll-e?

Akkor pedig Luther, avagy a medgyesegyházi fényképmesternek bőrkucsában és bekecsben pózoló nagyapám kényes, énekhez szoktatott torkát nem is bárányprémmel gallérral övezte, hanem hófehér, puha, éghetetlen azbeszttel? Az inkább rokon az angyalok világával, s nem a halállal és a pusztulásával. B. szerint költészeti kérdésekkel, vagy akár az azzal rokonságot tartó problémákkal ne foglalkozzak, szagoljam inkább a falból előszivárgó csillagjázmint, merthogy a finom, római házfalakon növekvő gyapjú, állítja határozottan, leginkább ennek a bokornövénynek a szagát idézi. Kétségtelen, a falon túl, a másik oldal tövében, az illata bizonyítja, pompázik egy. De ha úgy akarom hinni, akkor magában a vastag téglafalban.

Paradicsom

A kertemben több szárnyas jószág is él, köztük egy angyal.

Mi a kert? – töprengek hajnali negyed ötkor, hogy nyugtalanul forgolódom az ágyban, de kérdésekre nem tudok megfelelő választ adni. Aztán átgondolom az elkövetkező hét eseményeit, zsúfolt napjaimat, számot vetve az időmmel, mintha nem is akartam volna, dűnnyögöm, a reneszánsz rózsák keresésével foglalkozni. Mindenféle ügyekbe, mint vízbe a bűvár, merülök majd, a hivatali munka, pályázatok beadása a másfél évtizeden keresztül szerkesztett, havi megjelenésű folyóirat fenntartása érdekében, élő adásban rádióinterjú, könyvtározás, a paloznaki kert kitakarítása, mert néhány napra vendégcsalád érkezik oda, pihenni.

Elhatározom, valahol megnézem, hogyan néz ki egy kert.

Tudom jól, a döntést nem ezen a hajnalban hozom meg, bár hogy mikor, nem rémlik, s az idejét nem is akarom megtalálni. Ez idő szerint azonban megmásíthatatlan. El kell indulni kertnézőbe.

Kérdezem keresztfiamat s valamivel idősebb nővérét, majd budapesti kertépítő barátomat hívom telefonon, van-e négy-öt napja, s Guoyát, a kínai asszonyt, aki egyetemi oktatóként és kutatóként emigrált Magyarországra, majd meg az Amerikai Egyesült Államokba, hogy két ország állampolgárságát felvéve is világvándorra váljék, tudnak-e csatlakozni hozzám. Kristófot évtizede, hogy nyaranként viszem (amíg kettesben voltunk, vittük) világjárásra, s most, súlyos betegségéből kilábalóban, könnyebb felügyelni rá, ha mellette lesz a nővére. Zsoltékkal pedig kora tavasz óta tervezzük, hogy keresünk a tengernél egy lepukkant házat, s ha megvásárolható, úgy, hogy mindhármunknak önálló kislakást ki lehet benne alakítani, kipróbáljuk, tervünk megvalósítható-e. Zsolt munkahelynek óhajtja, Guoya és én pihenésre és munkára szánjuk.

Tavasz elején észak-afrikai muszlim kertekben kóboroltam, majd májusban bejártam a Montenegróban, a kolostorokban megépített, bizánci jellegüket megőrző hortusokat, most akkor irány egy ókortól változatlan állapotban virítóhoz, és persze a tengerhez. Korai keresztény kertet akarok, amely megnézhető, megtapasztalható!

El szeretnék jutni a paradicsomba! – fűzök tervemhez rögtön lábjegyzetet.

Gábrriel, szomorú levélben mondja el reggel, hogy mérgezési tüneteket regisztráltak nála. Csomókban hullik a haja, teniszlabdányi és kidagad a

bal szeme, s leállították a csontvelő-átültetés után kapott gyógyszerelését, le a vérékenysége és a cukorbetegsége okán kapottat, s viszik hamarosan komputertomográfiára, de hogy mijét is vizsgálják, nem tudja. Csontvelője tisztos működése el-elakad, attól tart, a műtét sikertelen lehetett, és vérképző szerve hamarosan felmondja a szolgálatot. Kényszeresen arra gondolok, hogy búcsúlevelet ír, valami olyasfélének, avagy annak is szánja, s nem hiába kér arra, feledkezzem meg a vele törődésről, azaz róla. Azonnal válaszolok, rövid üzenetet írok, hogy megérkezett Kristóf, és holnap este indulunk nyaralni. Ennyire telik ebben a kutya meleg nyárban.

S csak remélem, nem tudom – ámbár Gábiel minduntalan azt jelzi, egyedül maradt –, rajtam kívül van más, közelebbi ismerős, jó barát, rokon, akivel, ha a fájdalmát nem is tudja, megoszthatja gondjait, akit régtől szeret, vagy akivel legalább bensőségesen kommunikálhat. Társa, valaki angliai, akkor hagyta el, két éve, amikor váratlanul kiderült a betegsége. S mindazt, amit közösen szereztek, magánál tartotta, tán azért, mert azt remélte, Gábielnek nem lehet arra szüksége. S valóban, Gábielnek nincs szüksége se házra, se könyvekre, se autóra, a számítógépén kívül, azt hiszem, semmi egyéb. Az angolul-japánul-franciául beszélő betegember kórházi kezelése kezdetén átköltözött egy másik angliai bérházba, kialakította magának új otthonát; legutóbb, valamikor karácsonykor azt mondta, hogy amíg csak teheti, fizeti a ház bérletét: tudnia kell, van hová mennie majd. Egy üres, belakatlan lakás valahol tehát rá vár.

A veszprémi, majd a szegedi kórházban feküdt, ahol minden hétvégén kirakják, azaz rehabilitációra elküldik haza, nyilván, hogy ne növelje az ágynapok számát. De előtte Dél-Afrikában kezelték úgy négy-öt hónapot. Újabban Szöulban. Agrippa von Nettesheim és Rotterdami Erasmus jut eszébe, az, hogy a reneszánsz végi humanisták mily elmarasztalóan vélekedtek koruk orvoslásának hatékonyságáról, az orvosok moralitásáról, tudásuk mélységéről. Nettesheimi Agrippa szerint ha az orvos több pénzt már nem remélhet, hiszen mindenétől megfosztotta a betegét, akkor az vagy meggyógyul a kezelés elmaradtától, vagy az orvos elhúzza az irháját oda, ahol újabb megcsapolni való pénzeszacskót sejt.

Kristóf az emeleten motoszkál, ráheveredik a dupla ágyra, amely a számára lett előkészítve, fülhallgatót csatol a fejére, és olvas. Kérdem, akar-e valamit enni, mert keveslem azt a fagylalt- és süteménymennyiséget, amit korábban a cukrászdában magáévá tett. A feketeerdőtorta-szelet ugyan kétemberes, de ki tudja, mit bír magába tömni egy ekkora, napról napra nyurguló kamasz.

– Egyél, fiam, az anyád már fal! – válaszolja Kristóf, s csak legyint értetlen arcomat látva. Olvas tovább.

A tévéműsorból ajánlgatnak neki valami filmet, magam se néztem tévét hónapok óta, de most se fogok, okául született egy egyszerű magyarázat, annál maradok most is, nincs hozzá megfelelő szemüvegem. A szemüvegemet időnként ellopja Kicsi, s valamelyik neki tetsző kerti növény tövében elkaparja. Ha mindegyik szemüvegem elvész, akkor tudom, ideje

nekiállni a kertben gyomlálni, s meg is lesz ennek a szemüvegek számával arányos eredménye. Mindeddig mindegyik szemüvegem megkerült, többnyire a rózsatövek és a sásliliomok aljából. Nyilván azért, mert ott a legmorzsálékosabb a föld.

Kristóf fél órán belül kétszer is berobog a szobámba. Egyszer arról tájékoztat, hogy mikor érkezik a nővére, akivel együtt utazunk tovább, majd pedig arról akar megbizonyosodni, hogy romantikus regény-e *Az aranyember*. Megnyugtatom, hogy az. Két-három mellékes szereplő nevét mondja, olvassa mobiltelefonja képernyőjéről, én bizony egyikre sem emlékszem.

A kiállítás megnyitója ideje alatt a vállára akasztott oldaltáskámba kapaszkodva végig velem szemben áll, a tömeg szélén. Egyetlen munka ragadja meg a figyelmét, Kucsora Márta keskeny és magas festményén a víz alázuhogó és visszaágaskodó sugara, amely szépségével és erőteljes kifejezési módjával nekem is föltűnik. Sok érdekes, mívesen kivitelezett és érzékeny személyiségre utaló alkotás gyűlt most össze a hajdani zsinagógából átalakított kiállítóterben – ez a tér minden, amivel a várpalotaiak hozzájárulnak a kiállításához. A művészek mégis örülnek a kiállítási lehetőségeknek, s a silány körülményeket észre se akarják venni. Fiatalok, s vélik, függetlenségüknek ez az ára.

A kőpadlón, s nemcsak a beszéd közben, de az érkeztünk és távozásunk közti teljes időben fogyatékos fiúcska csúszkál. Alacsony homloka alatt keskeny és apró két szem, nagy-nagy pislogásból és gumimosolyból áll össze az arca, ugyanakkor merő riadalom, rebbenékeny pillanat e kisember. Egyetlen, aki nem azokat a festményeket keresi a tekintetével, amelyekről éppen szólok, hanem rám fókuszálja teljes magát. Látom, hogy Kristóf figyel, értelmezi a helyzetet, valamit meg akar maga is ragadni e pillanatokban.

Amióta együtt vagyunk, mondatok értelmét kérdezi. Mit is jelent: „Nem sokáig mehet az ember a saját orra után.” Arra gondolok, hogy miután hosszú ideig *A kis herceget* olvastatta vele a szegedi pszichológus, s olvasmányélményeiről faggatta, annak nyomai sejlenek át beszéde vásznán, mint baljós és sötét vetített árnyképek.

A cukrászdában, két falat között kiböki:

– Ebből a dologból a lehető legjobban jöttem ki.

Vakarja a homlokát, a homlokműtét terjedelmes maradványát, s a roncsolt terület környékén megjelent pattanásokat. Mondom neki, hogy utalásosan beszél. Hogy ezt csak én, a beavatott érthetem, és hogy vajon ezt akarja-e. A rejtőzködést, a mondattal történő eltakarást. Röhög rajtam megint, s ez jólesik.

– Ki volt ott az a gyerek?

Nem értem a kérdését, azt hívn, hogy Gábielről beszél, elmondom neki, mit tudok éppen róla. Hogy életét amolyan elengedőfélben tartja már csak a kezében. De nem Gábiel iránt érdeklődik, hanem a kiállítási csarnok padlatán csúszkáló kisfiúról.

– Valaki. Nem ismerem.

– Ebből a betegségből nem lehet jobban meggyógyulni. – közli ismét magáról. Hogy megragadta, ki is böki végül aggodalmára születő válságát. Nem tudom, nem tudom, mire számít, mit vár tőlem. Válaszolni sem vagyok képes.

A Skype-on Guoya jelentkezik, Kínából. Úgy érkezik a repülőtérre, hogy már nem tud hozzánk kapcsolódni a kirándulásra. Nem úgy Zsolt: édesanyját ismerősökre bízta, és szombat este érkezik Veszprémbe, hogy éjjél körül beülhessünk a Fordba (amely úgy szól, mint a traktor, közölte ma velem megrökönyödésemre Kristóf, hiszen életem eddigi legjobb kocsijának motorzaját ez ideig mennyei zenének véltem), s irány az Adria.

A szombat a készülődés napja. Föl se ébredek reggel, máris összepakolom a ruházatot, a hálófelszerelést és a kaját. A könyvek fölött töprengök, és azon, hogy a monográfiám illusztrációit adjusztáljam-e a tengernél, vagy azok magyarázatát kezdjem el írni. Kristóf, hogy felkél, csetlik-botlik. Elkezd egy-két mozdulatot, és a harmadikat fejezi be. Kiveszi a kanalat a fiókból, hogy a lekváros üvegbe azzal nyúljon, de már nem tudja, miért halászta elő. Mondom neki, hogy terítsen az étel alá, s hol és merre találja az asztalkendő, de csak turkál a textilneműk között, meg kell neki mondanom, hogy mit keres köztük, s az milyen célra szolgál. Aztán fölcsattan.

– Úgy beszélsz velem, mint egy idiótával! – felrobban, zúg haragosan föl az emeletre, a szobába, ahol aludt. Aztán néhány perc múlva visszatántorog, mintha nem mondott volna semmit. Mintha nem mondtam volna neki semmit. Én mégsem hagyom annyiban, csak éppen megnézem a kerti angyalomat, annak bronzfénye lehűti a tekintetemet s az agyamat.

Mondom, hogy szerintem az inkább a megfelelőbb életstratégia, már a kettőnk esetében, ha megbeszéljük, milyen részekből szerveződik egybe egy-egy feladatunk, és akkor azt könnyebb megcsinálnia, mint ha saját magának kellene lépésről lépésre kitalálni. Mert ugyan kértem, locsolja meg a terasz növényeit, s még a slagot is a kezébe adom, s mutatom, hogy kell megtörni, hogy csöndesedjék a vízfolyás, s közben át lehet egy másik edény felé emelni, ehhez képest három egymás mellett álló cserépből kiveri a vízsugárral a földet, s a többi, vagy húsz növényt egyáltalán nem locsolja meg, úgy zárja el a csapot.

Duzzog. Hogy ő nem bolond. Én is duzzogok, mondom neki, mert-hogy nem az a megoldás, hogy fortyog, és hogy azt véli, bárki is bolondnak tartja.

Készpénzt veszünk fel a bankban, kunát váltunk, majd megyünk a Hangyába, amelyet itt leginkább „Egyes”-ként ismernek, de a közértert felújítják, tovább lódulunk hát a Skálába. A város éppen hűvös és kihalt lesz, és nincs benne semmi zöld. Híres kertjeit a hőségen kívül nem gondolja senki ezen a nyáron. A széles sétálóutcán Kristóf minduntalan belém botlik, olyan szorosan halad mellettem-mögöttem, hogy langaléta lábait vagy berakja a cipőm alá, vagy oldalról bokán rugdos. Szüntelenül felém tart,

mintha sodorná a levegő hozzám, igyekeznem kell, már-már szaladni előle, hogy ne torlódjunk össze, ne csapódjuk egymáshoz, mint falevelek a szélben, vagy tavaszi olvadáskor a jégtáblák a Sédén.

Igyekszem tapintatosan figyelmeztetni, hogy szüntelenül a nyakamra hág. Riadtan néz rám, látom a szemén, ismét kicsorbítottam a lelkét. Felháborodik. Aztán bőszen közli, hogy örül, ha csak ennyire billeg, mert nagyon rossz az egyensúlyérzékelése.

Ertem a helyzetet. S azt, hogy szerinte, ha nem is beszéltünk róla, tudnom kellene.

– A kettős látásod megszűnt?

Mint akit valami bűnön kaptam rajta, felszisszen.

– Ha olvasok, akkor előjön. De magam is szét tudom a szememet csúsztatni – és máris röhögünk, mert meg is mutatja.

– Kidolgozott technikád is van már az olvasás ellen! – csapkodom hátba.

Délután a baráti pszichológus-házaspárhoz megyünk, vendégségbe. Kristóf kérdi, hogy akkor tesztek fogtak-e vele végezteni. Nem, nem, nyugtatom, s látogatásunk végével ki is derül, igazat mondok. Sokat és sokat eszik, a ház asszonya ragyog, hogy főztjét szüntelen dicséri. Bort kap mellé, rozét, balatonarácsit, szárazat. Én nem ihatok, este kilenc-tíz óra felé indulni szeretnék, ha útitársaink megérkeznek, az Adriára. Vezetni fogok, s ásványvizet nyeldeklek. Reggel a tengerből keljen fel a Nap, akarom.

Éjjel utazni jó. Át országrészeken, országhatártól a tenger képezte határig, a száraz és tüdőt sorvasztó melegből a tengerpárás hőségbe, ahol mozog a levegő, szél jár, délelőtt a tenger felől, délután, jobb esetben, fordítva, hol fenyőszaggal érkezik a hegyekből, hol moszat szagát víve oda. Az éjszakai utazásban nem részesedsz a tájakból, visszacsavarta az éjjel s egy fekete tokba rejtette a Száva-parti ligeterdőt, a Károlyváros utáni dombokat, a Magas Kapela fenyvessel borított sok csúcsát, Rijeka alatt a tengert, a Betlehemből angyalok által átszállított Szűz Mária-házat és az azt magába fogadó tsati kolostort, Opatija mondén és avittas promenádját. Visszavonta a tekintet elől Vodnjan gótikus tornyát, Pula ékszerezüstű római amfiteátrumát. Csak baglyok szálldosnak majd a sztráda fölött, meg-megrettenen a rájuk eső reflektorfénytől.

A sötét mindent elvesz az utazó szeme elől, hogy a virradattal majd oly erős látványban részesítse, amely pótol minden eddig elrejtettet. A mozgóképek helyett időben és térben egymástól távolra esett állóképek között kapkodja a fejét a merész utazó, s a mediterrán világába, esernyőfenyők és örökzöld tölgyek, gránátalmafa és selyemakác közébe zuhan bele nagy hirtelenséggel néhány napra.

Preloka közelében, éjszaka, a benzinkút mosdójában szenderrel találkozom. Eddig egyetlen éjjeli utam sem akadt, amelyet dél irányába tettem, s nyáron, hogy ne találkozzak áramvonalas testű, hatalmas nyelvű, lebegni is képes szenderrel. Hol ilyen, e finom fekete csíkozású, szür-

késbarna szőrzetű fagyalszenderrel, hol az ezüstnyár levelére emlékeztető szárnyú nyárfaszenderrel, a kolibri farkára emlékeztető farpamacsú kacsafarkú szenderrel, a leánderszenderrel, a csíkos és a sávós szenderrel, a fakórózsaszínben pompázó, a fonákján pedig élénk rózsaszínű szárnyú szőlőszenderrel és rokonaikkal. Ez első látáskor ismeretlennek tűnik. Kisebb denevérnak hiszem, ahogy csapong a szabadban, magasan a keservesen vergődő állatokat szállító kamion fölött, a reflektorokat tartó oszlop körül, mígnem zuhanórepülésben alámerül a levegő tengerének aljára, s bevitórlázik a mosdó szélesre tárt ajtaján. Szépen ívelt, tövében elkeskenyedő, lekerekített hegyű a szárnya, s a csápja, mint két fogsorú fésű vagy kefe. A tor két oldalán fehér csík fut végig. A színe a kakaópor puha tejes barnája, s itt-ott, a potroha felé áthajlik mályvarózsaszínbe. Szárnya alá nyúlok, fölemelem a kőlapokról a pihegő kis torpedót, merev a teste, langymeleg, s tűri a kezemet. Viszem a szabadba, feldobom, de pontosan, mintha egy lőlap 10-esét találná el, oda száll vissza, ahonnan felvettem. Másodszor azonban nem teszi, eltűnik a bakacsinsötét éjszakában, viszi magával fekete-szürkésbarna-rózsaszín keresztsávjait, mint az a kisleány a zokniját, aki háromkereű biciklijével zúg és robog fel-alá a kivilágított parkolóban az éjjeli álmukat alvó kamionok között.

Innen nem én vezetek tovább, a kávé sem segítene, átadom a kormányt Zsoltnak, s az anyósülésen alácsúszva alszom. A Rijekát elkerülő sztrádaszakaszon ébredek, ahol Opatiját jelzik a táblák. Két éve jártam erre, B.-vel. Ezen a tájékon kaptunk össze, a zsúfolt és lassú úton hosszú ideje nem haladhattunk előre, s mert kizárólag én akartam látni a századelői üdülőhelyet, B. akaratom rákényszerítését hányta a szememre. Úgyhogy az első adandó alkalommal megfordultam és hazafelé, Crikvenica irányába állítottam a kocsim orrát. B.-vel többé nem beszélünk erről az esetről.

Hajnal négyre elhagyjuk Pulát, s a medulini kemping kapujában döbbenünk rá, oda bizony reggel hétig be nem engednek minket. A közeli parkolóban alszunk tehát, ülésen ülve, sokadmagunkkal, de előtte megjárjuk magunkat Kristóffal a Medulin tengerparti sétányán. Nagy az élet, tinédzserek hada hullámszik fel s alá, kevesebbük s idősebbjük a teraszokon üldögél, s hangosan társalog. A kebabárus előtt ifjak sorban álló tömege (ó, Brüsszelben megismert döner kebab!), a fagyaltosnál videofilm pereg, s már csak egyetlen parti teraszon szolgálnak ki ételt. A diszko előtt legnagyobb a sokadalom.

Az isztriai dombokon, de így van ez mindenhol az Adria partján, kőfalak és kőfalak húzódnak. Több a kőfal, mint köztük a tér, s ha van is hely a talajnak, akkor egy-egy tő olajfa, kőre lapult szőlő, fügefá, vadon nőtt, nagyra nyúlt cserje, alacsonnyá nevelkedett fa borítja. A településeken a házak között nem kerítés, nem sövény, még csak nem is árok vagy valami határjelző dolog, hanem szürkésfehér, napfényben virító, sötétben a hőséget ontó kőfal húzódik. A követ, mivel télen kilökődik a földből, s a felszínre veti magát, nyilván így a legkönnyebb célszerűen hasznosítani. S hát évről évre magasodnak a falak, a kertben, a puszta földön, a telken,

s közben a kert, a szántóföld és a telek egyre fogy, mígnem egyszer nem marad belőlük semmi.

Fél nyolckor áll a sátrunk, túl a reggelin következik az alvás, én pedig leszaladok a búzavirágkék tengerhez, megiszom a tengerhez illő színű narancslevemet, és elterülök az öklömnyi fehér köveken, nézegetem az üvegként átlátszó, hirtelen mozdulatlanra dermedő vizet.

Premantura! A délutáni hőség után a pulai félsziget legdélebbre nyúló csücskét, féregnyúlvány alakú félszigetecskéjét nézzük meg, Mányoki Endre, itt nyaraló barátom és családja invitálására. A táj első pillanatban a Kiskunsági Nemzeti Park ősbórákására emlékeztet: bórókák karcsú felkiáltójelei a domboldalakon, köztük néhány gömbszerű örökzöld, szuharok, szélnyomta ciprusok és persze bokrosan nőtt esernyőfenyők, mert hogy a csúcshajtást lenyesték a fiatal fákról, s a földfelszín fölött menten elágaznak. A dombok mögül kéken villog elő itt is, ott is a tenger, mint a tinta, éppen olyan délutánózó színnel, s miként a tinta szokása, szöveget fölfedőn. A területre belépéskor fizetünk, s máris megkapjuk a nagy, színes, susogó nejlonzacskót, ha szemetet termelnénk. Földutak hálózata borítja a néhány négyzetkilométernyi területet, s mindegyik rejtőzködő öbölhöz vezet, melyben teraszszerűen erodált kőlapok sokasága alkotja a meredeket, s mélyükben csigáktól, víztől és szélről megrongált kőpadok az alját. A horizonton két világítótorony, az egyik piros, a távolabbi talán fehér. S néhány jelzőlámpa a hullámokra hasaló szirteken, amelyek körül ügyesen kanyarognak a motoros jachtok. Fókák hevernek a kopár szirteken, valóban, holott emberek azok, akik hozzám hasonlóan autóval, port fölverve érkeznek, s fejük fölé porból készült felhőt emelve, árnyékot vetőt, fognak távozni. A fenyőtűket szürkévé színezi a lisztfinom por, holott két napja, állítja Endre, trópusi zivatar adta volt vissza a növényeknek egykori színüket.

A tengernek itt hangja van. Kabócák is élnek, a maguk másféle hangjával a partján. Ez megnyugtató.

Kristóf hol a telefonja memóriájába pötyögi be néhány, emlékeztetőül választott szavát, hol az A/4-es papírlapjára írogat. Látom, véletlenül, hogy most szúrja be a tegnapi feljegyzései közé, hogy a vendégségben, Alsóörsön, kicsinyeit szoptató anyamacskát, mégpedig iromba jószágot látott. Mintha foltot, úgy stoppolgatja memóriáját a hirtelen felbukkanó emlékeivel. S mintha a gondolkodása szórtsága ellen harcolna, hogy fontosnak gondolt napi élményeit, vélem, pszichológusa kérésére, följegyezgeti, s esténként a számítógépembe viszi, majd onnan a saját pendrive-jára rögzíti. A pendrive-ja pedig ott lapul nadrágja zsebében, így tehát néhány napnyi múltja vele van.

Hét felé indulunk haza, már ha az ideiglenesen felállított sátor annak tekinthető. Fölkapaszkodunk a tengerszintről, nem kőbe, hanem a földre vájt lekopott lépcsőkön, szinte meredek földfalon mászunk föl a magasba, s egy kiterjedt spanyolnádmezőbe jutunk. A nád bárt rejteget sűrű magában, ügyes tereket vágta-hajtogattak szálai között, a kis térségek fölé

összehúzták, egybekötötték a nádszálakat, s a tuskókból készült székeken ülő, asztalra könyöklő vendégeknek műanyag tálakban és poharakban kizárólag bólét szolgálnak föl. A növényekből alkotott gótikus hangulatú térségben tobzódó embertömegén átvágva hamarosan a gyerekek játszóterére jutok, hulladékból összetákolt mászóka, henger, s a hintasor, amelyről, ha valaki jól meglöki magát, az alant húzódó mélység fölé lendülhet.

A horizont nem vízszintes. A jobb szememmel nézve végképpen nem az: olyan, mint egy EKG alkotta vonal. Megszoktam, hogy nem látok se élesen, se a dolgoknak megfelelően. Emlékképeim alapján korrigálom a szememmel alkotott képeket, s arra már nem is merek gondolni, mi lesz velem, ha egy vadidegen dolog torz látványával találkozom.

Az autóban ülve Julcsi, Kristóf nővére panaszkodik, hogy a nap minden erejét kiszívta. Valóban, amikor csak teheti, a verőfényben fürdőzik, vagy a tengerben.

– Szorítja az aranycipellő a lábadat – közli Kristóf vele.

S ettől még vezetni is elfelejtek, majdnem beleszaladok egy vadul kanyargó talján autójába.

Kristóf mögöttem kuporog, colstokként összecsuclott tagjait igyekszik a hátsó ülésen szétrendezni, s türelmetlenül fáradozik bocsánatot nyerni lánytestvérétől. Aztán, talán zavarában, az üléstámla zacskójába kotor, s megtalálja az egykor oda süllyesztett CD-ket. Kéri örvendezve, tegyem fel, amit kiválaszt, a Vaya Con Dios két éve megjelent albumát, amelyet B.-től kaptam, karácsonyi ajándékként, s a hangfelvétel nagyon a szívemhez nőtt. S amióta B.-vel vége szakadt kapcsolatunknak, s tétován csapódom ide és oda a széles világ dolgai között, nem tudtam, nem mertem meghallgatni. Kristófnak nem akarok magyarázkodni, így hát reszketeg kézzel becsúsztatom a lemezt a lejátszó részébe. A fölcsendülő zene és a tenger látványa elszomorít, s azon ujjongok, hogy a konvoj, amely a gépkocsikból a természetvédelmi terület fürdőhelyeiről összeszedve alakul ki, s araszol a kijárat irányába, többet áll, mint halad. S a koci utasterében szürke alkonyatban ülünk, mind a négyen, mert beborította az autót a por, s átszínezte a terra rossa vörösével.

Kiejtem a talaj nevét. A gyerekek nem értik, magyaráznám is menten, de Kristóf máris javasolja, hangosan és mocskos szóval, mit csináljak a magam fene nagyképű kultúrájával, s azokkal a szavakkal, amelyeket nem lehet megérteni. Ő legalábbis nem érti, és ennek alapján állítja, más se. Hiszen magam ugyanígy vagyok azzal, amikor figyelem a testvérek diskurzusát. Tolvajkulcsra nyíló mondataik, szavaik, sőt egész szövegekonglomerátumaik vannak, amelyeket értelmemmel ugyan felérek, de a tartalmukat már nem. Az nem az én labirintusom, abba nekem bejárásom sem lehet.

Vodnjan, tisztességes olasz nevén Dignano domonkos kolostortemplomában, amelyet Szent Balázsról neveztek el, súlyos kunák letéte után az oltár mögé nézhetünk, mi, három férfiú, mivel Julcsit mint födetlen karú lányt nem engedi be a nagyhatalmú, mindenkit megvárakoztató templomszolgá. A középkorban, de főként annak utolsó harmadában élt

szentek mumifikálódott maradványait állították itt ki, pénzért látogatható legújabb kori üvegekoporsókban. Az üveggel borított hasábokban értékes kelmékbe bugyolált tetemekből csak a koponya, a kézfej és a lábfej látszik, hatalmas termetű emberek lehettek, még ha a tiarát le is számítom a fejükről. Nem tudom, miért temetik el ebben a korban tiarában a férfiakat. A genti oltárképen is, emlékszem, B.-vel néztük meg, az tűnt fel, hogy a szentség jelével hivalkodó, virágzó, vörös rózsabokor mögül érkező férfiszentek fején minek a tiara, minek jelezni azt, amit mindenki tud. Mire jó oly sok jelképpel elmondani ugyanazt, amit már eggyel megtettünk.

A bumbari fesztivál után egy nappal járjuk a várost, a népiünnepély nyomai szerteszét láthatók, a főtéren még áll a dobogó, s mindenféle szép dísznövények hatalmas edényekben díszlenek, többek között két, emlékeztető olajfa is. A helyiek valami ismeretlen oknál fogva bumbarinak nevezik magukat, s ezt meg is ünneplik, számárhajtással, a velencei eredetű crostoli sütemény sütésével, folklórműsorokkal. Egyik ilyennek a helyszínen kávézni telepszünk. Kristóf azt mondja, hogy élete további ideje alatt minden erejével azon lesz, hogy ne legyen belőle szent. Nem akar, teszi hozzá, ennyire kiszolgáltatott helyzetbe kerülni; mert nem értem, magyarázatot kérek tőle. Ezeket az embereket, mondja, mintha nem is papcsalád sarja lenne, közszemlére tették, saját akaratuk ellenére.

Ami megrendít, hogy ebben a mostanság eldugott, a Vicus Atinianus római erődre épült isztriai halászfaluban velencei módon épített dómban (ahol található vagy hat-nyolc olyan reneszánsz festmény, amelyek bármelyikéért a világ legjobb múzeumai hatalmas összeget fizetnének, többek között egy Paolo Veneziano és egy Palma il Vecchio) ott van a kis-ázsiai Mürából a törökök miatt Bariba áttelepített Szent Miklós kultuszhelyre való, de nem ott, hanem itt fellelhető szent teste. S megrökönyödöm, amikor rábukkanunk Szent Sebestyén medencéjének és bal lábának szüette maradványaira. A csontokat inak, száraz izmok és a rátapadt, pergamenszáraz, sötétbarna bőr tartják össze, a csípőlapát peremén hosszan kilógó inak, mint cirokseprű száalai, állnak, s a térd alatt a szétkorhadt csont hálószerű, tüllfüggönykönnyűnek látszó maradványa. Szent Sebestyén? Végére is, miért ne lehetne őt több tetemben is tisztelni? A padovai Szent Antal dóm oltára mögötti kerengőben Keresztelő Szent Jánostól eredeztetett tucatnyi gégét is találtam, sőt János gyerek-, illetve felnőttkori fejét is. A tisztelt tetemek egyike egy 11. századi szenté, Leon Bembóé, akinek képét Paolo Veneziano is megörökítette, nyilván a közösség szentesítette hagyomány, s nem a valóság szerint.

Kristóf kiérdemel egy fürdőcipőt. Az apja 150 eurót bízott rám gyerekenként, telik belőle, s miért is ne. A fiú még ebédkor is lelkes, a cipő fölött érzett öröménél csak a rákos-tejszínes penne iránti lelkesedése a nagyobb. Anyám jut eszembe, akinek egyetlen örömforrása maradt hetvenvalahány éves korára, agyvérzése után néhány évvel, az étel. Azok közül is azok, amelyek apámnak ízlenek, vagy inkább valaha ízlettek. Mert közben apám már nem szereti mindazt, amit egykor. Ő nyelvének ízlelőbimbói

jóvoltából gyerekkora ízeinek világába csúszott szép lassan (lassan, mint a Cserge sárga agyagpartjáról csusszanva a vízbe, tán ide negyvenévnnyire, kölyökkorom végén) vissza.

A fürdőcipőt a kempingben vesszük. Az élelmiszerbolt mellett. Hogy ki is akarja, a nővére, vagy ő, mindegy.

Az élelmiszerboltba tértek be előzőleg, fogkefét venni. Kristóf nem hozott magával Szegedről fogkefét, hát még Veszprémbe felment az Óváros térre, hogy keressen magának alkalmasat. Valahol azonban elhagyta. Tavasszal, amikor Montenegróban voltunk, a fogkefémmel kívánt fogat mosni, s mert nem adtam kölcsön, epés megjegyzéseivel keresztapai szerepemet minősítette. Most visszatért erre, hogy lám-lám, a nővére megengedi a közös fogkefehasználatot. Kellő morgás után jelzik, hogy időben álljak meg, mert pótolják az elmaradt-elhagyott eszközt.

A poreči apartman, amelyet bérlek, délután egytől foglalható el. Könnyen megtaláljuk, s hamarosan el is foglaljuk. Mire mindennel fölcipekednek, egyet vagy kettőt fordulva, kifő az étel, kész az ebéd: s utána nyomban elalszunk, próbálni, elég kényelmes-e a vendégágy.

Arra ébredek, hogy jár a levegő, és fáj a bal vállam. Éjjel, tartva attól, hogy kevés lenne hármunk számára a sátorban a hely, függőágyban aludtam. Két fenyőtörzs között hintázva töltöttem az éjszakát, hol a sötétben sátort bontók, hol a síró gyermekek ébresztettek, de mindent összevetve jól és eleget aludtam. Érdekes volt a hajnali fényre ébredni. De elfeküdhettem a vállamat, s alulról is fáztam, nem tudtam magam alá ügyeskedni a plédemből, reggeltől nehezen mozdítom a vállövem. Nem tesz neki jót a huzat, sebj, az álló levegő és a vakforróság még kevésbé válna a hasznára. Várom a gyerekek ébredését, fedezném föl a környéket. Addig a tetőterasz függőleges falrészén át bámulok le a kikötőre, s az alanti, három emelet mélyben meghúzódó zajos és emberektől nyüzsgő kis térre. Egy erőszakos hangú férfiú lamentál magában, még a hullámok is elcsendesednek miatta.

Este, immár Poreč mellett, én is veszek egy fürdőcipőt. Az üres, ha nem is kilótt, de elhagyatott hotel portálja előtt minden kacatot áruló hölgy rám akar sózni egy lábamnál két számmal nagyobb, s még csak nekem nem is tetsző cipőt, de ellenállok. Aztán, hogy a gyerekek kiterülnek a délutáni napra, és fényt akumulálnak magukba, bevásárló-körútra indulok, s a tejtermékek, pékáruk és italok között a hön óhajtott cipőre is rábukkanok.

A szállás jó, ujjonganak, végre ágyban lehet aludni. És kisírlák, hogy se erődtemplomba, se képtárba, se múzeumba nem viszem őket itt soha többé. Pihenni akarnak, mert törtek és sérülékenyek. Kristóf mindenben követi nővérét, kiderül, hogy nem eszi se a kolbászt, se a kukoricát, se ezt, se azt, de mert felnőtt, majd időben vásárol magának megfelelő étkeket, zsemlet, bureket, fagylaltot, nem hal éhen, s mindebben élénk hangú követőre is talál nővére személyében. A szoba fél perc alatt kedvükre rendetlen, elhatározom, legyen, ahogy lennie kell, be nem teszem négy napig

hozzájuk a lábamat. A szoba azonban, tény, ami tény, nem koszos. Csak zűrzavar uralkodik benne és két gyermek.

Este, Porečben az első fagylaltos után, aki a levegőben mutatványosként dobálja hol az élénk színű gombócokat, hol a kanalát, hol pedig a tölcseket, ugyan megnézünk minden estére kivilágított, a figyelmet önmagára a hangjával, a mutatványával felhívó fagylaltost, de a nyolcadik után, aggódások és panaszkodások eredményeként, végre visszatérünk hozzá, a nagy mágushoz, s mit ad az ég, még mindig vásárolható ott az édes és hús finomság. Amelyek fajtái közül tetszés szerint válogatnak, szegény árus legvégül a bajszát rágja (ami persze nincs, ezért a szájszélét harapdálja), mígnem eldöntik, mely színűek a legkívánatosabbak. Aztán a parton kötünk ki, ahol nem elviselhetetlen a tömeg, és bizony kiderül az is, hogy a csemege túl édes, nem elég benne a savanyú íz, rossz az ízkombináció, minthogy a narancsíz nem illik a csokoládéhoz, az ananász pedig az esti tenger fémfényéhez és bűzéhez, s amúgy is oly sok, hogy felvetődik, ki kellene az egészet hajítani.

Mindenek ellenére Porečet szépnek találom.

Végére is sikerült kompániámat végigvonszolni a Decumanuson és az erre merőleges Cardón, merthogy a kisváros útszerkezete még mindig követi a rómaiakat. S a velencei gót házak többnyire e két út mentén állnak, nekem is jut a boldogságból, s még megpillantjuk az Euphrasius bazilika aranymozaike bejáratát, de a lelkesedésem magánügy marad, s azzal sem aratok sikert, hogy felvetem, egy délután megnézzük majd együtt a 4–6. századi bizánci kiképzésű épületet és szépséges kincseit.

Reggel pedig frissen sült, forró, sós túrós burek. Kristóf édeset, tehát almásat és meggyest kap. A szardíniát visszahajítom a hűtőbe. S kikötik, mielőtt elvonulnak a tengerpartra, hogy délben nem kérnek tojásos kolbászt (Kristóf), se tojásos kukoricát (Julcsi), egyébként is elég felnőttek ahhoz, hogy majd elmennek, s megvásárolják magunknak, amire szükségük mutatkozik.

Ebédre időben érkeznek, s ismét nem sikerül egyeztetni, ki mit vár el az ebédi tartalomtól. Krumplit sütök, mert abból kaphat Julcsi, a férfiaknak pedig kukoricával, hagymával, zöldpaprikával és kétszersülttel tojáslepényt. Kristóf szerint „kurva jó”, s két pofára falja, ámbar megfigyeltem, számára legújabbán minden étel kurva jó. De vannak kellemetlenebb minősítései is. Julcsi a háromcentis olajas halakat hosszan filézi, s néhány darabot apró morzsákban a kenyeren elteríti. A serpenyős krumplihoz és a karikára szelt paradicsomhoz azt falatoztatja. Majd pedig kolbászkarikákat ken meg a tegnap vásárolt ajvással, nehogy éhen maradjon. A sztracsatellás német joghurtot azonban elutasítja, az is Kristófnak jut, illetve Zsoltnak. Mosogatás helyett lefekszenek, Kristóf hosszan beszél magában, mintha Julcsi halványkék medvéje lenne, annak nevében szólal meg, panaszodik a világra, köcsögöl még egy sort, majd elalszanak.

Gábielnek is van egy hátizsáknyi medvéje, pedig már harminckét éves, s azokkal utazza a világot. A Fülöp-szigetekre, Manilába, s onnan

Szőulba, gondolom, csak azért nem vitte magával, mert nem voltak éppen vele a szegedi kórházban, ahonnan repülőgépen és hirtelen vitték át, mert megtalálták a szervátültetéshez szükséges donorját. Unokaöcsém, végzős egyetemi hallgató, amikor ritkán bejár az egyetemre, a vállára emeli a maga medvét.

A tenger langyos, örömmel tapicskolok a vízében a síkos köveken. Sokan vagyunk így, úgy találom, és ebben is van valami jóleső érzés. A palacsintában is, amit estére sütünk, a tintahalban, ami ürügyet ad annak kifejtésére, hogy mi a szépia, és hogy a szépiabarna a dióbarnánál sötétebb, s otthon Borsos Miklós szerette ezzel az anyaggal készíteni a rajzait.

Porečhez, úgy találom, erőt kell gyűjteni. A mosogatás mindenesetre könnyebbnek látszik. Egyébként úgy találom, szebb név számára a Parenzo. Nem is azért, mert ez jobban emlékeztet az egykori, rég elmúlt velencei uralomra, hanem mert a vörösföldhöz, azaz a vörös Isztriához jobban illik. Ugyanis a háromszögletes Isztriai-félszigetet, amelynek északnyugatról délkeletre tartó partján található e kisváros, három területre osztják. A tengeri üledék színéről kapta nevét a szürke Isztria. A vörös Isztria a terra rossa színe okán az, s valójában két folyó, Mirna és Rasa közében terül el. A harmadik része nem más, mint a félsziget karsztos közepe, ahol egykor az illír törzsek közé tartozó isztrikek dombtetőre húzott erődítményei álltak. Az i. e. első évezred elejétől lakott, kőből felhúzott erődítményeket a rómaiak megerősítették, a középkor népei karbantartották, a velenceiek, az osztrákok a maguk felségjeleit viselő falakkal és tornyokkal egészítették ki, csak mára maradtak, ha a turistákat nem számoljuk, néptelenek.

Parenzo egyszerre római és keresztény és olasz, s ehhez nagyban hozzájárul a terra rossa mindent beszítáló vörös pora, az utcák fényhéjú márványkövezete, a gótikus paloták tömege és a törvényt nélkülöző, sok arany a bazilika mozaikjain és a kirakattal egyező nagyságú ékszerboltokban. S mindehhez ráadás csupán a háztetők fölé nyúló pálma és a barokk korban felhúzott bazilikatorony mellett felkapaszkodó, sete-suta koronájú, de éjjelre reflektorfényhez jutó atlanti cédrus. E cédruson számos szép, hamuszürke tobozt himbál a szél, mintha ajándékokkal rakta volna meg valaki ókeresztény angyal; számomra úgy tűnik, ez a növényi gesztus az, ami a néhány évszázados, kopár tetejű tornyot visszaváltoztatja az antikvitás korabelivé.

A bazilikát a 6. század első felében, a konstantinápolyi elképzeléseknek megfelelően építtette Euphrasius püspök, akinek a teljes alakú képe is látható. Ott áll a diadalív mozaikján, Krisztustól balra, kezében a templom makettjével. Isten házáat itt, éppen ezen a helyen a 4. században alapította valaki vértanú emlékére, akit ugyancsak ott találunk a diadalíven ábrázolva. Szent Mór, latinosan Maurus lenne ez a mártír, aki léte, pontosabban halála által neveztetett meg először s értékelődött föl e hely. Maurus maradványait először az imaházban helyezték volt el, ennek a romjait mai napig mutogatják a bazilika bal oldalának szabadon lévő udvarán. A ko-

rai és a római birodalmi keresztények előszeretettel építették oda imádkozásra, keresztelésre és dicsőítésre szolgáló építményeiket, ahol szüzeik, illetve mártírjaik eltávoztak a földi életből, s beléptek a paradicsom kapuján. Mintha átjárók lennének ezek az épületek a földi és a mennyei élet között, s éppen ott, ahol az apszis mozaikja van, mintha a feltáruuló kapuzat két szárnya között, megpillanthatjuk a paradicsomot is, szép mozaikképpen van az mindenhol, Ravennában, Velencében, Torcellóban, Róma legrégebbi templomaiban, Konstantinápolyban, az Athén melletti Daphnéban, avagy a Meteorán, Thesszalonikiben vagy éppenséggel Rilában kirakva. A paradicsom képe ott áll minden 4–9. századi templom oltára fölött, hol Krisztus, hol Mária trónol benne, hol csak a kereszt.

A Decumanus és a Cardo Maximus sarkán, a szakszerűen helyreállított, ragyogó 15. századi gótikus palota földszintjén és két emeletén a zágrábi művésztelep alkotóinak munkái láthatóak. Federico García Lorca az a hívónév, aki kapcsán nyomatok készítésére hívtak meg Európa legkülönbözőbb tájairól neves alkotókat, köztük a bolgár ősókkal büszkélkedő Christót, a francia állampolgárrá vált, mára akadémikussá öregedett Veličkovičot, Armant, Capát, Sotót, Kounellist és másokat. Erőtéljes anyag, nézőbarát válogatás, helyhez illő, mértéktartó rendezés.

A Decumanust kétszer is besétáljuk, előbb reggel kilenckor, a bazilikába menet, s majd vissza, dél környékén. Közben néhány négyzetméteres boltocskákba térünk be, kirakatokat és tűzfalakat bámulunk, kerülgetjük a kutyákkal s anélkül tébláboló délelőtti embereket, nézzük a templomjárókat, kávézókat és a magunkfajta ténfergőket. Időmilliomosokká váltunk néhány órára. Az esti-éjszakai tömeghez képest nyugodtabb és ott-honosabb emberek között jó így, cél nélkül lófrálni. A falakon alig akad mit fényképezni, nincsenek tépett és elfoszlott plakátok, feliratok, családi eseményekről, születésről, esküvőről, halálózásról tudósító üzenetek, két felvételt tudok készíteni, nem gyarapszik tehát archívumom. A múlt heti utcazenefesztivál után maradt ugyan egy-két élénk színű falragasz, angol, amerikai, ausztrál, argentin és horvát együttesek koncerteztek, de a nevek alapján úgy vélem, a külföldi együttesek tagjainak többsége a volt jugoszláv terület tagállamaiból menekült vagy vándorolt ki, s vált más állam polgárává. Fotónak elég érdektelen felületek.

A hajdani háborúra csak a zenészként visszatérő emigránsok emlékeztetnek, illetve az egy-két elhagyatott tengerparti szálloda, apartmanház. Ahol lakunk, a cervar porati motorcsónak-kikötőnél – mert jachtkikötőnek mégsem nevezném, miként a helyiek és az útikönyvek –, a két-három emeletes háztömbök a hatvanas években épültek, s a vajdasági, szlavóniai, bácskai belföldiek, értelmiségiek, vezető hivatalnokok telepének készülhettek. Többségük máig üresen tátong, füsttől mart falakkal, kiszakadt zsalugáterekkel, a földszinti, elhagyatott éttermek esőfogóinak tetején bokrokkal, fűcsomókkal. A lakás, amelyet bérek, a vajdasági kiadó és újságíró leszármazottjának tulajdona, s nemcsak kényelmes, de jól fölszerelt és tiszta is. Tökéletes képet alkothatok a teraszán az égboltról.

A bazilikában két, sőt három paradicsomkert-ábrázolást lelek. Kettő a négy márványoszlop tartotta 13. századi cibórium fölött, az apszison díszlik. A diadalíven merev arcú, szigorú képű Krisztus üldögél a kék gömbbel jelképezett világon, nincs már más dolga, csak felügyelni, jobbján és balján hat-hat apostol. Zöld mező terül a lábuk alatt, nincs abban semmi a bárányokat tápláló étken, a fűvön kívül. Alant, a boltíven Szűz Mária trónol, ölében a kisgyerek Krisztussal, két angyallal. S balján a templomalapítók, Szent Mór és Euphrasius püspök, valamint Claudius diakónus, törpe méretű fiával. Ez a paradicsom is főként a szenteké és szellemi lényeké: növényféle a füveken kívül egyedül a rózsza és a lilium. A rózsza amúgy formára lilium is lehetne, háromcimpájú a virág rajta mind, s a kehely alja fehér, majd rózsaszínen át pirosba hajló, ahogy lépésről lépésre halad rajta a szemlélő tekintet. A fehér fény és a piros vér között ekként oldja meg a hajdani mozaikrakó mester az átmenetet, s ezzel mintegy össze is köti azokat. Mártírvirág a rózsza, s itt arra utal, hogy a vérben található lélek visszatér a fény színével jelzett szellemhez. A naiv szépségű mozaik rózsája ezt a történetet idézi fel, illetve allegorizálja. A legismertebb és leglátogatottabb poreči paradicsom ekként a lélek megigazulásáról szól, bár egyben utal arra a térre is, amely az örök életet elértek számára megadatik. A paradicsomban azonban a rózsza az édes illatot, a lélek erényének színeit szolgáltatja, s mindezzel pedig azt, hogy kifejezze ama boldogságot, amelyben a szüzek, a mártírok, illetve a szűz mártírok a legfőbb szentekkel, Máriával és Jézussal együtt lehetnek.

Rádásul a végítéletig!

Amikor ez a mozaikkép készült, még úgy tartották, hogy Illés és Mária felemelkedése nyomán az arra érdemesek is közvetlenül a paradicsomba kerülnek, s ott várják be a világ végi ítéletet, amikor Krisztus trónja elé járulnak s annak döntése szerint alakul majd sorsuk.

A harmadik paradicsomábrázolás a bazilika bal oldalán rejtőzik, a kertben, a 4. századi Szent Mór-imaház padlómozaikjain. Szent Mór e térség déli részén álló sekrestye bal oldali fala mögött, egy háromszentélyes, mostanság nem látogatható kápolna szarkofágjában nyugszik, mi máson, ha nem mozaikpadlaton.

A szabad ég alatt álló paradicsommozaikról nem is nyilvánvaló, hogy valóban paradicsomkép. Az urnában, amely a hellének kétfülű kratérjához hasonlatos, gyökerezik, nő ki és indázik fel oldalra a hatalmas rózsabokor. A bokron azonban nincsenek kinyílt virágok, csupán rózsaszín hegyű bimbók. A hullámzó-köröző vékony gallyakon zöld aljú és rózsaszín csúcsú lándzsahegyek, fegyverszerű mind, támadásra és védekezésre egyaránt használhatók. A rózsza gallyán tüskétlen, végtére is a hamvakat tartalmazó edényből, az erényes élet bevégeztével nőtt elő. Agresszivitását a lándzsahegyszerű, a képből kiirányuló rózsabimbók adják. E tőnyi növény, mondom Kristófnak, példázza a halál utáni szép illatú és jó színű életet.

Egyetlen életfányi ez a paradicsom, s e minimalizmus miatt oly tetsző számomra. Lehetne akár mai mű is, Hrisztóé, aki olyan alkotásokat készít,

amelyekben becsomagoltta és ennyiben elrejtetté válik a lényeg, Sotóé, aki egy színfolttal képes a kiömlött vér tengerét megidézni.

Számolgom össze, mivel lehet jellemezni a poreči paradicsomokat. Hogy aranszínű az ég, fűzőld a kert, s benne virágos növények, sok-sok lágyszárú liliomok és kisbokrú rózsák nőnek. A kertben van egy uralkodó is, mondhatom gazdának akár, ül a nehézkes bútordarabon, tehát otthon érzi magát, s akadnak, akik állnak, vagy a tisztelet okán, vagy mert ők az időszaki vendégek, s nincs szükségük arra, a vendéglátás se olyan, hogy megengedné, letelepedjenek. S látok benne angyalokat is, párosával. Allít-e még mindezen kívül mást a kép, arról, hogy mi a paradicsomkert? Túl azon, hogy a tökéletesnek elgondolt kertet a végítélet előtt élvezik az oda eljutottak, ámbár a belépésnek nincs sok indoka: vagy mártíromságot kell szenvedni, vagy a szüzességet kell felajánlani (esetleg mindkettőt).

Kristóf nem nagyon emlékszik arra, hogy jártunk már itt. Kétszer is: először úgy tíz éve, még a keresztanyjával, majd három éve, egyetemi hallgatóim terepgyakorlatának egyik állomásaként. Tetszik neki, látom, ahogy leköti a figyelmét, ámbár nem merül alá egyetlen tárgyba, egyetlen képbe se. Az összességet élvezi. Ha itt-ott mondok is valamit, arról, hogy az örök élet nyolcas számára utal a keresztelőkápolna oldalának száma, hogy az erekyekultusz miféle fura jelenségeket teremtett, s hogy a horogkereszt eredetét tekintve egyszerű s univerzálisan elterjedt fény-szimbólum, s a római mozaikokon számos fényre utaló jelkép található még, s ilyen maga a rózsa, vagy akár a babér, arra odafigyel, de nem folytatja a gondolatot.

Az utcáról gitár mennyei hangja szűrődik be. A fiú emlékeztet, hogy ő ugyancsak tud ezen a hangszeren játszani. A gitározással Kristóf évekig jó viszonyban állt. Együttest alapított barátaival, s szülei korosztálya által kedvelt zenét tanultak és játszottak. Egy tanárhoz járt gyakorolni, akit ugyan nem ismertem, de elmondása szerint habókos és megragadó egyéniségű figura lehetett. Nyáron halt meg, Kristóf úgy tudja, rákban. En pedig, hogy kezeletlen rák miatt rászokott a kábítószerre, s végül öngyilkosságot követett el.

Kristóf sokszor említi ezt a mestert, foglalkoztatja a halála, azt hiszem.

Tőlem megkérdezi, mikor várható a halálom. S hogy éveim alapján prognosztizálok még magamnak 10-20 évet, leszögezi, hogy akkor ő tettem el engem.

Délután, a tengerben ázva, hogy kifaggat, milyen betegségeim voltak eddig, megvallja, többnyire szorong, ha nincs otthon. S otthon, bár mindig várja az elkövetkező eseményeket, ha azok eljönnek, egyiket se képes élvezni. Mondom neki, ez is a szorongáshoz tartozik. És próbáljon jobban belemerülni a dolgokba, a dolgok élvezésébe.

Igyon? Mondom neki, azt ne, legalábbis ne vedeljen.

Volt-e a mozaikképen áldozati bárány? Bárány, amely békével eszi a zöld füvet, és várja a maga kiteljesedő sorsát? Az mindenesetre megnyugtat, hogy angyal jelenléte szükséges a paradicsomi állapothoz, s ugyan

meglehet, halálom után én nem részesedem majd mindebből, de a földön igen, s éppen a saját kertemben.

Andrea del Verrocchio jóvoltából, akinek *Delfines puttója* másolatban ott található a kertemben, ott örködik a saját univerzuma – és az enyém – felett. Elevenséggel telt kicsi lény, egyik lábát a levegőbe emeli, kezeivel megragadja a csapkodó delfint, és szárnyát is kitárja, készül a földtől elemelkedni.

Estével kiderül, hogy nincs a vacsorához se kenyér, se Julcsinak szén-savmentes víz. Kristóf kezébe nyomok 200 kunát és a telefonját, hogy menjen le a téren lévő boltba, s vásároljon be. Julcsi fennhangon süvöltözi kifelé szokásosnál jobban felfordított szobájukból, hogy ő is lemegy testvérével, hiába inteném le. Aztán lezárom a vitát, a fiú egyedül vásárol, és ha problémája akad, hazaszól telefonon. Julcsi perlekedik egy sort, matat az ablakba kiaggatott, szellőztetésre kihelyezett ruhái között, mondván, öccsét becsapják, és ezért le fogom baszni. Mondom, nem fogják becsapni. És ha lebaszom, majd nem ezért teszem. És ha átvernék, akkor sincs égszakadás. A baj csupán annyi, hogy e nyilvánossá váló aggodás a fiúra telepedik, érzelmileg kiszolgáltatottá teszi, áldozattá alázza. Kristóf, miként várható volt, visszatér, kétszer is. Először tán hülyül, hogy eltévedt, s nem is vagyok képes az igazságra rálátni, másodszor azért, hogy ismét elmondjam, mit kell akkor most neki vásárolnia. Végére elvégzi a dolgát, s láthatóan föllélegzik.

Guoya telefonál, faggat, merre vagyunk. Mondom, az Isztrián, s hogy viharfecskek keringenek fölöttünk. Képes beszédnek véli, aztán megnyugtatatom, nem, nem az. A tetőtéri lakás teraszán, elfér rajta a kerek, napernyőt tartó asztal, két székkal, a kétszemélyes, eldobható műanyag kerti bútorral s a ruhaszárítóval, a fejünk fölött viharfecskek vijjognak és röpdösnek. A repülésük nem hasonlatos a mi füsti fecskénkéhez. Először is: sokat csapkodnak a szárnyukkal, majd hosszan vitorláznak. Nem alacsonyan, hanem szokatlanul magasan röpködnek, alájuk süt a nap, és ettől a hasuk tolla rózsaszín-sárga árnyalatot kap. Guoya megérkezett, mondja, Magyarországra, érdeklődik, mire jutottunk Zsolttal a háznézésekben, ígéri, legközelebbi alkalommal eljön, jó döntésünk felügyelőjeként, velünk.

Az utolsó reggel Julcsi futni megy. Tegnap, éjfél előtt Feketeerdőortaszeletet falatozott, míg mi fagylaltoztunk, a lakás alatti terecske sok cukrászdája egyikének teraszán. A tér négyszögletes, kijelölt közepén sivító áldodzsemekkel, elektromotoros játékdzsipekkel száguldoznak a gyerekek, végére megértem a zaj okát, amelynek eredetére a teraszon nem jöttem rá.

Motovun és Buzet után a tengerparton heverve bámulom a vizet. Először egy kutya úszik el a vízen egy szörfdeszkán, messze a parttól. A gazdája evez, s ő négy lábán állva, majd fenekére ülve bámulja maga előtt a fodrozódó vizet. Majd egy fiatal kárókatona jelenik meg, s száz métert jobbra, illetve balra őrjáratoz. Számolom a másodperceket, mennyi időre képes alámerülni. Tizenöt és harminc másodperc között van a merülési

ideje. Egyszer sem láttam, hogy zsákmánnyal térne vissza a víz felszínére. Kitaró és közönyös madár, holott – a tolla színezete alapján jól látom – fiatal még.

Metafizikusnak ható kép lenne, ha megfesterének ezeket az állatokat, kétségtelen. Carra, Bocciono, Severini tehette volna?

Este, a lakás rendezése közben Kristófot küldöm a szemetes zacskóval a konténerhez. Tíz perc után, hogy nem tért vissza, Julcsit megkérem, menjen utána, derítse fel, hol kóvályog. Néhány perc múlva Zsolt ugyancsak lerobog, keresni segíteni az elveszett ifjú urat. Sütöm a hagymakarikákat, s nézem közben felülről a teret, hátha felfedezem a fiút. De csak a törölközőbe tekerőzött, vietnámi papucsban ügyetlenkedő Julcsit fedezem föl, száguld át a téren, rohan fel s alá, nagyon izgatott. Holott pár négyzetméternyi az egész város, Kristóf mégis képes lenne benne felszívódni? Aztán megjönnek: Kristóf nem találta meg a lépcsőházunkat, a szomszédosba robogott föl, egészen a harmadik emeletre, majd lejött, az ajtó elé állt, várakozott, remélve, előbb vagy utóbb a keresésére indulunk. S így is lett. A lehető leglogikusabban cselekedett tehát, dicsérem emelt hangon.

Írja a naplóját, furfangosan kérdezget, szégyelli, hogy nem emlékszik a mai napból semmire. A hegyi települések nevére, a kanyargó utcákra és apró butikokra, a szarvasgomba-árusokra, a kávézóra és a madarakra. Arra se emlékszik Kristóf, hogy délután kártyáztunk a strandon, s a játszmák között nagyokat úszott. Csupán, hogy ebédre makrélát sütöttem, kurva jó volt, állítja ismét, pedig korábban nem ette meg a halakat. Majd füget és kopasz barackot is evett, állítja, és jegyzi fel a naplójába. S végül, hogy este sonkasütés volt, fehérhagymával és kapros paradicsom-salátával.

Buzetnél, a hegyről lefelé jövet, a városkapu alatt temetőcske terül el. A középkori keresztények számára a temető volt a földi paradicsom. Ezért, hogy a temetőekben gyümölcsfákat nevelnek, s azok termése emlékezteti őket a boldog túlvilágra, s ha eszik a gyümölcsöt, abban allegóriát is lelnek. A temetői lombjuk hűse édeni árnyat vetett az alattuk meditálóra, s emlékeztetőül az egykor éltre, akit, hogy elmúlt belőle a testi ember, ide temettek. Ezért, hogy a sírt, ha kőlappal ugyan le is fedik, az nem emelkedik a felszín felé, hanem a talaj síkjában marad, lehessen rajta, mintha a múlton, saruban lépkedni. A buzeti sírkert kőfallal elkerített, néhány fa ad benne soványka, lenge árnyékot, s urnákban és betonteknőkben nyugszanak az odavermelt, ezzel jövőt is kapott halottak. Függőkertnek látjuk, Kristóf azt mondja, hogy örömmel feküdne ide. Aztán nem tisztázza, hogy a temető-kert kapujában álló lányra vonatkozik-e a kijelentése, vagy sem. Megmarad, mint legtöbbször, a kétértelműségeiben.

Fölvillan előttem a hely, ahol B.-vel a föld alá mentünk, Domitilla katakombája, Róma külvárosában, a via Appia mentén. Egymás után bukkantunk a vájatok oldalüregeiben olyan nyughelyekre, amelyeket kimáztak, hol pedig ügyesen kifestettek méltóságosnak tartott paradicsomi jelenetekkel: ludak, fürjek, galambok, gyermekek és ifjak népesítették be

a falakat, az allegorikus lények többnyire rózsás mezőkön totyogtak vagy üldögéltek, válogatták a piros virágot, s számtalan rózsafüzér lógott alá s még több rózsaszál hevert szerteszórva, mindez persze csupán festve, azaz képen. Ámor és Psziché cubiculum, M. Clodius Hermes mauzóleumának arcosoliuma már-már illatozott e rózsáktól, meglehet, rég elmúlt a kora kereszténység ideje, s ha voltak is itt csontok, amelyek a keresztényi gondolkodás szerint a szentséget rózsaszaggal jelezték, ezeket az emberi maradványokat rég elhordták, és ereklyeként tisztelik a város-, ország- és Európa-szerte épült templomokban, kápolnáknak és magánoltárokon, s velük teremtik meg tiszteletre méltó hírüket.

Úgy vélem, Kristóf most senki lánnyal nincs kapcsolatban.

Arról elmélkedik, elterülve a kocsi hátsó ülésén s utazgatva át a zöld és zsenge vidéken, hogy olyan munkát akar fellelni, amelyből el tudja tartani a családját. A tengervízben, nyakig elmerülve a kék azúrban pedig hogy fitymaszűkülete miatt megműtötték, s ezzel legalább nincs több gondja.

Javasoltam, legyen pizzasütő. Többszörös hasznót hozna számára ez a szakma. Elképed. Letorkol. Emiatt van talán, hogy nem segít elkészíteni este a holnapi útra a kolbászos zsemlét, meglehet, a kolbással szembeni averziója jeleként, ámbár inkább azt sejttem, máshol járnak, s még nem körvonalazódtak a készülődéssel-pakolással kapcsolatos gondolatai. – Egyél, fiam, anyád már fal! – veti közbe Julcsi, hogy vacsorázunk.

Túl az elveszés riadalmán, túl a naplóírás keservein, túl a lakás kitakarításán. Az utolsó tengeri vacsoránk mindenféle maradék ételből áll össze. De azért bőséges és ízes, kórusban dicsérik. Éhesek.

– Kie ez a szöveg? – vakkantok rájuk, mert a dolgaikból, a beszédükből ismét kirekesztettnek érzem magamat.

– Kőműves Kelemené – válaszolják. Kórusban.

– Nettesheimi Agrippa. És Erasmus! – kiabálom válaszul. De nem szolgállok semmi magyarázattal számukra.

Szenny, éhség és bazsarózsa

Ami szenny összegyűlhetett évszázadok alatt, az a déli órában, miközben átlopózom, dehogyis lopózom, végigmenekülök az utcán, hol szentélybe, hol áporodott szagot ontó kapualjba betérve, hogy rögtön továbbhajtson az iszony az újabb borzadás helyszínéig, amelyről előre sosem sejtettem, milyen új rémülettel szolgál, legyen bár zöldségstand, kivert üvegű és kifosztott perselyű telefonfülke, avagy a város kevés, de annál bűzősebb nyilvános illemhelyeinek egyike, azon az utcán, ahol nem látok egyebet, mint éhes, de ragyogó arcú, kiegyensúlyozott embereket, akik falnak, és mint az akvaristától az apró díszhalakat szokás hazavinni, úgy fogják kezükben, hogy hamarosan elhordják áttetsző nejlonzacskóban a forró és sűrű levest, a kukoricalevél nagyságú bambuszlevélbe tekert, a szürke sajátos árnyalatával rendelkező, ragacsos rizst s az egyenként fűhálóba kötött, laza fűrtöt alkotó, fekete színű tojásokat, az a szenny csak számomra szembeötlő, s nem tapasztalhatom, mert rajtam kívül senki nem érzékeli a történelmi piszkot, hogy a helyiek közül valakit megrettenne az általam tapasztalt mocsok és irdatlan összevisszaság, amelynek mindent beborító halmain, csomóin és réteges üledékein áttörve rohanok, kapkodó lábakkal, hogy elérhessem az ebédlőutca legvégét. Csapadék rég nem esett, holott a repülőből, egészen magasból a méltósággal kanyargó, tág medrű és bő vizű folyót lehetett látni, a Sárga-folyó sok kanyarú, nagy völgyet kivájó mellékfolyóját, a Wei Het, s annak valahonnan csak össze kell gyűjtenie a vizet, de úgy tűnt, lassú évszázadok, lomha évezredek óta nem volt, mi könnyű leplétől lemossa a roskatag épületeket, az ablakok galambjárta bádogpárkányát, a sokféle szagot, bűzt és illatot magába foglaló szeméthalmokat, amelyek természetes módon hevernek, magasodnak és tornyosulnak mindenhol, s könnyű porral borítottan, hogy hihetem, ez a porszövet, ez a finom kéreg az, ami a dolgokat egybetartja és nem engedi szétomlani, ez az, amely alakját nyújtja az ütött-kopott bicikliknek, a hajukat kendővel lefogó, slampos és kortalan háziasszonyoknak, a tereferébe belefeledkező vén uraknak, kiknek éveire csak a fogak hiánya utal és a pengevékony, sötétkék, reszketeg ajkak, s a rozsdás tárgyagnak és az akácoknak, az akácokra aggatott, bambuszból font kalitkáknak és a kalitkák színvesztett néma madarainak.

Gyulladt szemű és torokfájástól érdes hangú emberek bukdácsolnak az építkezési törmelékből és szemétből képződött hullámok felszínén, át-

hullámszánk a szennyen, méltóságos ritmust és rendet teremtve a többnyire motoros járművek nélküli, keskeny utcán, ahol, ha egy-két platós, kiskerekű teherkocsi bukkan elő, azt menten el is torlaszolja, a platón azonos méretű uborkák, egyforma nagyságú dinnyék és csomóba kötözött leveles zöldségek hars színű halmai tornyosulnak, s körülöttük e kupacokban szakértően turkáló, megfontolt válogatás eredményeként ha egy-egy darab ételt vásárló emberek álldogálnak, akiknek tevékenységük közben jut idejük beszédre is. Penészféléktől, salétromtól hulló vakolatú, máshol betonnal kipótolt téglából összerakott, szemkápráztató foltozatú falak, rönkökkel, uszadékfákkal és hulladékdeszkákkal szegezett nyílászárók között nyomul az utca apró testű népe, mégis sértetlenül, változatlan ritmusban hatol át egymáson a tömeg megkülönböztethető két része, az, amelyik az utca északi torkolata felől érkezik és délnek tart, s az, amely délről rohamoz s északon fog felszívódni, míg néhány méterrel feljebb, az úttest fölött kitáguló magasban, az alacsony emeletek ablakainál, a balkónokon és az egykor nyitott, mára falakkal, deszkákkal és bádoglapokkal lakószobákká alakított erkélyeken, abban a magasságban csend honol és a kietlenség, az utca fölötti térség híján van mindannak, ami a lenti tumultust megteremti, befogadja és ébren tartja. Az úttest fölött, nem is magasan, talán ha tíz méterrel feljebb kitöltetlen a tér: se felhő, se napfény, se kék szín; csupasz és testtelen opálüveg, a por és füst nehéz opálüvegteste. Mindaz, ami a városból látszik, amit a lakóktól és a városszéli negyedekből jött idegenektől zsúfolt utca látni enged, kaotikus, esetleges és omlatag, mindennek, legyen az kondér alatt lobogó láng a járdaszélen, nyers húsról lesújtó, izomtömböt szelő, handzsárszerű bárd, friss hulladék, a fa tövéhez kihordott kalickás madarak hadserege, a meleg faggyútömbök, a nyakba vetett kendő, fatörzsön körbekötött selyemszálak, egyetlen oka, célja és értelme lehet, és ezt az értelmet az idegen, bár képtelen lenne megfejteni, mégis érzékeli és kétségeit kizárva elfogadja; ez a város ilyen, ilyenféleképpen szereti mutatni magát, hiszen ilyennek tudja mindazt, amiből összeáll, amiből megalkották, amiből településként összeszerveződött: illékony s mégis tárgyiasodó, évezredes ázsiai múltjából, a Selyemútból, az első császári dinasztiaiból, a tao szentélyeiből és forradalmi lelkületű katonái kaszárnyaiból, mert ez a város, valamennyi lakójával együtt: éhes.

A viszolygás, amelyet a kibontott oldalfalú, szobányi kislakás változatos szennye ébreszt bennem, megriaszt, hiszen az identitásomat feszegeti: én vagyok-e ez, aki megrettenek, hogy le merjek-e ülni a mocskos fotelbe, hiába hívják lelkesedve s kínálják vendégszeretetüket a kifőzde fekete fogú, mosolygó alkalmazottai, amely talán nem egyéb, mint egy nagyobb család apraja-nagyja, és a vendégereg, amely a hátsó fal sehová se vezető, mert csak festett ajtaja előtt kuporog szétvetett térdrel és a sarkára ereszkedve, az asztalkák mellett ülve a szőnyegen, avagy a lehajtott fejjel állók, a falnak fordulva, kezükben tartott tányérból sietve étkezők sem verbuválódtak máshonnan, a kiterjedt család tagjai maguk is, s én vagyok-e az, aki nem szívesen fogja meg a bádoglavór zsíros és habzó mo-

sogatólevéből kiemelt, papírzsébkendő-szerű törlőpapírban folyadéktól leitatott műanyag evőpálcákat, amelyek sárga, kaucsukszerű műanyagól készültek, keskenyebb végük alaposan megharapdált, de azt a víztől szétázott kezét sem, amely hol a katlanba dobálja a porló faszéndarabot, hol a gyöngyöző homlokról veti a porba az izzadtságot, hol a metélt levelekbe markolva emeli ki és szórja az edénybe kimert ételre a fűszercsomót, s én vagyok-e, aki nem tűri, hogy a konyha a szabad ég alatt, a városi forgatag peremén áll, s használt edényei kétes tisztaságúak, emiatt pedig szertefoszlik minden érdeklődésem az ételek iránt, ámbár megbízhatatlannak bizonyulok ítéleteimben, kétségesek érzeteim, a testem olyan szétmálló, mint a 7000 agyagkatonáé, amelyeknek, amikor e riasztó város közelében feltárták őket, még rózsaszín volt az arcuk, és egyenruhát találtak rájuk festve, de a levegőn, e városi klímától hamarosan feketévé váltak, minden egyéb színtől mentesülnek, s levedlették mindazt, ami bennük egyéni, sajátos, eldobják, mint héját a dinnye, levetkezik a föld alatt gondosan őrzött énjüket, miként burkát a licsi, remekművű csomagolását a csemegeként elrágcsálható kandírozott pitayavirág, amikor láthatóvá váltak, éppen legnagyobb értékükről, egyéni vonásaikról mondanak le, miként én, aki nem maradok egyéb, mint a mocsoktól megriadó individuum, tisztaságára gőgös állattest.

Az utca a saját életét éli, amelyhez legfeljebb akként lehet közöm, ha nekitámaszkodom a járdát és az úttestet szegélyező, fehérre meszelt törzsű fák egyikének, amelyek meszes szára útjelzőként funkcionál, és hogy nekidűtöm a hátamat a tömegben is magányosnak maradni képes egyik fa törzsének, használatba veszem, szerepet adok számára, elfogadom felhasználási módjait s azt a szemléletet, amely praktikusán hasznosítja a fák tövét és törzsét, az árnyat adó lombkoronát, ámbár az alácsüngő kalitkák is minden gallynak más-más szerepet kínáltak, hiszen dicsekvésképpen rájuk aggatták, ott levegőztetik kedvenceiket, azokra helyezték néma jószágait, a pintyeket, sármányokat, verebeket, cinegéseket, rigókat, szarkákat és barázdabillegetőket, sosem élt eddig madárféleségekben ennyire fajgazdag erdő, mint ennek a metropoliszt átszelő, történelmi és nagyvárosi útnak a fasora, amelynek lombozata magasan a föld fölött, fatörzsekkel alátámasztott zöld plafonként a földszint háromnegyedes magasságában kezdődik, s hamarosan bevégeződik, valahol az első emelet fele magasságában. A bekoszolt fehér térdzoknis fák, a támaszkodó emberek, a törzshöz láncolt kerékpárok együttesének nyugalma ellentétet képez a rengve hullámzó tömeggel, s olyan mozdulatlanságot ajánl fel az izgága járókelők számára, amelyre maguk is vágyanak, amelyből részesülni is fognak, ha bevégzik teendőiket, kiválogatják a teherautó platójára kiterített zöldségek és gyümölcsök és zöldfűszerek közül a szükségeset és a még elérhető árút, amely éppen elég a családi étkezéshez, s a megszerzett mennyiség ugyan a bőséget jelzi, a vásárló tehetőségét, de nem marad utána maradék, nem válik belőle semmi fölösleggé, a madaraikat kalickával sétáltatók, az aprójóságokat levegőztetők megtalálják a mindennapi

helyeket az ágakon, s biztonságosan fölfüggesztik az akkurátusan megépített szerkezetet a lombkorona kellő mértékben árnyas, de nem fülledt, napfénytől átjárt, de nem forró részére, amelyet a déli hőség elkerül, de a szükséges időben az alkonyat langy melege megtalál, amelytől a dél és az alkonyat a szárnyasok részére megkülönböztethetlenné válik, s elkészülnek a beszürkült alumíniumkondérokban, üstökben, feketére égett vasserpennyőkben, hordótetőkben melegen tartott, illetve fővő, párolódó és sülő, orrot, szemet és gyomrot ingerlő ételek, amelyek mintegy irányítják és tagolják az ételosztás előtt ugyan homogénnek tűnő, ámbar felbolydult utcaijárókelő-áramot, mozgalmakat teremtenek, hiszen amíg a köményes báránnyús az apró, kerek sapkás, hithű mohamedán férfiakat vonzza, a szálas főtt tészta a családi körökkel étkezőket, a serpenyősök olajszagú standjai körül pedig azok okoznak torlaszokat, akik gondosan elcsomagoltatják s kerékpárjuk csomagtartójára vagy kormányára kötözve magukkal viszik a frissen kisütött, tűzforró porciókat.

Mozgásból és mozdulatlanságból lett összerakva az a bazsarózsa, amely a nagymecset előtt, a porlepte edényben, karcsú bambuszbottal megtámogatva, szál magában virágzik, a félbevágott és porlepel alól is kivilágító, égkék mázú, ámbar ütött-kopott és rozsdafoltoktól pettyezetett láng alakú virága, amelynek színe és szirmai egyként lángra emlékeztetnek, azt közli, arra hivatkozik, hogy a szerelmesek virága, nem véletlenül ragyog piros és narancsos árnyalatokban, s nem véletlenül krémfehér és rojtos szirmú a belseje, amely ezáltal jól kiemelkedik az eltérő külső szirmok közül, s a virágban együtt érzékelhető az ellentét és azonosság, beolvadás és kiválás, káosz és rend. A pompája teljében lévő, egyetlen virágát felmutató évelő bazsarózsa a csempézett kapunyílás a kertbe vezető torok előtt, kék edényében biztosan lehorgonyzott, mozdulatlan szigetet, portengeren csúcsára virágot tűzött azúrszínű szirtet képez, ellenáll az utca forgatagának, rezzenéstelen, mondhatni, hegyikristályként tiszta és kompakt körülötte a levegő, holott a szerkezetét erőteljesen hangsúlyozó kapuzat lehetőséget ad arra, hogy értelemhez jusson, ha a nyílásán ki-be járna a hűsítő szél, s a lelket tisztító, testi hőséget enyhítő szélnek, a kapuzatnak és az előtte álldigáló bazsarózsnak olyan együttesen fogalmazott üzenetei, olyan állításai bontakozzanak ki, amelyeket mindenki menten megérthet, ha a virágra tekint, mivel májusi virágzása, a széllel elömlő illata, vonzó, a virágzás előtt és után is jól mutató sötétveres levélzete, embermagasságú bokra, a virág emberfejnyi mérete a jólétet, a harmóniát bizonyítja; ha pedig a kapura, akkor e virág mint cégér a kapu mögötti világ milyenségéről árulkodik.

A bazsarózsa akkor hoz bimbót, úgy formálódik virágzóvá, ha kezdetektől fogva számára megfelelő helyre ültetik, töve nem kerül túl mélyen a talajba, s ujjnyi földréteg takarja a szögszerű föld alatti rügyeket, ha félárnyékos helyen nevelik fel, s ugyanazon a helyen három-négy éven keresztül áll a tő, mondanom se kell, mozdíthatatlanul, s ez az utcára kikerült robusztus élőlény egyetlen lángoló virágával példázza az örökkévalósá-

got a maga kékmázás, horpadt-foltos edényében, a huik mecsete szél-től nem járta kapunyílásától kissé jobbra, éppen annyira, hogy a belépni szándékozókna fél lépéssel elkerülhető legyen, s e fél lépéssel siettükben megakasztott kilépők számára felidéződjék e bazsarózsa jóvoltából az éppen elhagyott épület, s a félrelépéssel megtorpantott, pillanatra lelassított visszatérők számára ismét csak megelőlegeződjene az elkövetkező, kizárólag a mecsetben kiteljesedő pillanatok. Szél nem érkezik az udvarról, emiatt a járókelők számára nem, csupán annak táruhatna fel az egyetlen kertnyi dísznövény paradicsomi illata, aki egészen közel tartaná arcát a virág piros arcához, s tág orrlyukkal beleszippantana a kehelynyi mélybe, de szél híján mégsem juthat érzékéhez az orr, nem remélheti élvezetét, mivel a rózsza mélyéből szívárgó, egyszerre édes és fanyar odor akkor válhat csak érzékelhetővé, ha a szirmok öbléből kikerül, elkeveredik és felhígul a levegőben, miként a kenyér szagát is alacsony koncentrációban érzi az emberi orr kellemesnek, ha azonban sűrű, akkor a mocsár és a rothadás kukoricacsutka-szagára emlékeztet. A híg bazsarózsaillat szél híján nem jöhet létre, nem keveri ki az illatát, az ebédjéhez izgatottan készülő, sovány ételéhez hamarosan hozzájutó utcai népség nem részesülhet a hordónyi kiterjedése ellenére is tökéletes kert illatáldásából, a kosz, amely héjával beborítja a tárgyakat, nem jut ellentétéhez, nem áll vele szemben semmi, így aligha fog megmutatkozni nyilvánvaló, bizonyításra nem szoruló lényege, az, hogy a szutyok nem járuléka a dolgoknak, hanem belső azonossága.

A föld alatt rózsaszín rügy-szőgeket nevelő, a földfelszínt e vaskos szegekkel határozottan átbököző növény gyorsan teríti szét bordázatszerű erezetű leveleit, körbeövezi a letűzött, rugalmas bambuszszárat, s a tő leveleinek kibomlásával együtt neveli azt a gömböcskét, a totálisan lekerekített, a poros levegő révén fakó zölddé koptatott virágbimbót, a zöld pikkelylevelekkel teljesen elzárt szűz szirmok mikrokozmoszát, a majd egyszer csak piros szirmokká nyíló kozmosz tojását, amelyből lassacskán kibontakozik a hasonlat, az éden példázata, azé a helyé, amely talán éppen a téglákból felrakott erőteljes kertfalon túl rejtőzik, ámbár, a tárt kapuzat bizonyítja, mindenki számára nyitott: igaz, annak, aki belép a moszlimok mecsetjébe, ugyan tisztelettudóan felöltözött, az arcát azonban elveszti mégis, menten levedli individuumát, lemossa a bőrére tapadó, izzadságtól ragacsos porral együtt, kiűriti és lemossa magából a személyisége sáros maradványát is, miként megtisztítja, kimossa az összes, az elemek világától beszenyveződött testüregét; arccal kizárólag élő dolog rendelkezik, s aki ide betér, az az életről való lemondás irányába kíván lépdelni, s nincs is olyan ábra egyetlen iszlám mecsetben, amely élőlényt ábrázolna; befelé forduló szemmel vánszorog itt minden hívő, lassan imbolyog a virágos és geometrikus mintájú csempékkel borított falak között, érzéketlenül az olyan földi dolgokra, mint a virágos-színes csempe, faragott oszlop, és halad tovább eltökélten a festett fagerendák és a falfülkés oszlopfők alatt, át a ledörzsölt festékhéjú oszlopok tövében guggoló, négyre osztott kerten, amelynek el-

sőjében a díszkapu áll, közelében medence s a bádogból formázott, lóitatóhoz hasonlatos vályú, amelybe csorog, hanghoz jut az élő víz, amelyre hajolva a hívők kitartó munkával megtisztítják magukat; eltökélten halad el az előadótermek előtt, benézhet a nyitott ajtókon, bepillanthat a temetőbe, ámbár meglehet, nem az, csak éppen a függőleges, tetejükön csóvaként csapódó lombkoronájú, zöld bambuszrudak között álldogáló turbános sírkövek miatt vélhető testi maradványokat magába fogadó földi édennek, mígnem megpillantja a nem minaret formájú minaretet, mielőtt a harmadik kertbe eljut, amelyben a Befelé Néző nevű, egyébiránt nyolcszögletű pagoda formájú minaret magasodik, majd pedig odaér a mecsetbe, a magas, élénk színű küszöbön átemelkedve belép, s ha a mecsetbe mégsem tér be, az idegenek oda nem mehetnek ugyanis, az a szemérmének köszönhető, s ezért aztán eljut a szerzetesek szállásáig, a zarándokok hálóhelyéig, amely egy folyosó mentén fűződik fel, s az imacsarnokig, és ha így végigjárta a számos funkciójú épületegyüttest, a kapu előtti rózsapéldájához hasonlatos újabb példára bukkan csupán, hiszen ez a kertből és építményekből összeállt, gondosan megépített, minden részletében jelentéses komplexum sem más, mint gondosan megszerkesztett, hosszú mondatoknak megfeleltethető, retorizált példabeszéd, amely elképzelését mondja el a mennyekben található másik, paradicsominak mondott ketről, ahol az égbe jutottak számára élvezhető az Isten jelenléte, s a mennyei törvények minden részében megtapaszthatóak.

A Nagymecset a városban a mohamedán negyed közepén kuporog, s nem magasodik a sakktáblaszerűen szervezett, városfallal körbevett történelmi belváros lakóházai fölé, akkor épült, valamikor a 8. században, amikor a Selyemúton nem a római, de a rómaiak utódjának tartott bizánci kereskedők karavánjai vonultak nyugatról keletre s keletről nyugatra, s ezen az útvonalon a fiatal iszlám vallás követői is megérkeztek a löszre épült nagyvárosba, ide, s megépítették maguknak, elsőként e birodalomban, a vallásgyakorlást biztosító épületüket, a mennyezetét teleírták Korán-idézzel, hogy tudják, a kék égbolton is Korán-idézetek lettek egykoron kék betűkkel felírva, ámbár a teleírt kék égbolton csak a kék betűkre fogékonnyak, a kék égpapírra fölskribált kék szöveg meglátására érzékenyek képesek a szent szöveget elolvasni, s a megáldott hely környezetében maguk is letelepedtek, családot alapítottak, s az amúgy négyzetácsos, mértaniaisan megszerkesztett belváros egy-két négyzetében, girbegurba sikátorok mentén, felhúzták lakóházaikat, s létrehozták a mai napig létező, mozaikszerű és ettől arabos alaprajzú negyedüket.

Az utcán nevelkedett, az ebédjükért loholó, avagy tétován lötyögő járókelők tekintetétől többnyire érintetlen virág miatt fölfedezett mecset kertjében bambuszliget nőtt, itt is, ott is kitört egy vaskos szár, a lépőkövek között, a szerte heverő, óriás víztartó edények közén, a ház tövében csupán ritkásan, majd a szerzetesek szállása előtt sűrű erdővé gyarapodva, annyira, hogy az egyenes pengéjű keskeny kardot lehetetlen köztük átdugni; s e bambusz nem egyéb, mint óriássá növekedett fű, s e növény fűként él,

bütykös szárral, halacska alakú, két végén kihúzott levelekkel, és mint a füvek szokása, gyorsan növekvő tarackkal terjed szerte, mint minden hasonlóan fűféle, éppen virágzik, e mecset udvarán száz évnyi időt töltött el a virágba borulásáig, de száz év kell bármely egyéb bambuszfaj kivirágzásához, majd pusztulásához, s akként, mint virágzik a nád, a csűdfű, a sás, zöld és semmi méretű, lombnyi tömegű, laza virágzatú, s mindegyik bambuszbot virágba borult, úgyhogy a néhány négyzetméternyi bambuszerdőcske nem is növényzet, hanem egynéhány könnyed ecsetvonással megidézett szelleme a mecset udvarán éppen a haláluk előtti pillanatukat élő bambuszoknak, s nincs szó, mely képes lenne e növénycsoport pontos alakját visszaadni, nincs jelkép, amely való voltát érthetően tudná jelezni, értelmezhetetlen növényzet, s érthetetlen is, ugyan mitől bontja virágát minden bambuszsár egyazon időben, miként a nagymecset vízszagú kertjében, ha nem attól, hogy a zöld erdőként előálló bambusztenger a száraz sokasága ellenére valójában egyetlenegy élőlény, mivel a növény teste egyetlen, a föld alatt vízszintesen messzire futó, rejtetten élő szár, a gyökértörzsnek mondott, a rügyeket nevelő rizóma, amelyből szabályos helyközönként hajtások nőnek ki, és szaladnak fel olykor, miként éppen a nagymecset hátsó traktusában, a buzgón hajladozó szufik cellái alatt, az égig, vagy ha addig nem, de az első emelet magasságáig, s ahogyan követik egymást a szárcsomók, úgy követi a misztikára vágyó emberszem a szárat, s az elme a hajlékony bot kecsességében példát keres, a kecsességben megmutatókozó rendet, hogy a csóvaként lengő lombozatával a sok bambuszsár egyetlen élőlény része, amely belepusztul abba, ha virágzik, s a teljes kertet benövő bambuszliget a maga erdővé sűrűsödő foltjával egyetlen organizmus, miként egyetlen organizmus a hulladék- és szeméthalmok fölött diadalmasan hullámozó, étkezésre összegyűlt sok járókelő és az ő utcájuk is.

Én, aki igyekszem elkülönülni ettől az élénk szemű, korgó gyomrú, apró testű és sokfejű, szorgosan mozgó állkapcsú tömegtől, és bemene-külök a saját csendes mormogásába bebugyolálódott udvarba, hogy a pagodaszerű, porcelánlapokkal borított mecsetből, a függönyökkel, szőnyegekkel bélelt imateremből, a ligetbe belenőtt temetőből erőt merítsek a város ebédidejének átvészeléséhez, hogy magamra leljek s visszatérjek az immár étkezésbe feledkező tömegbe, hiába forgatom a kisujjamon nyolcszögletű gyűrűmet, saját rémütemhez is visszatálalok. A környörtele-nül hömpölygő utcai forgatag nem válik szövetségesemmé, nem fogad be, miként évekkal korábban a mozdíthatatlan tömegű, járdára állított s földdel megtöltött bádoghordó a magas növésű bazsarózsát, a szerzetes szállása előtt álló kőkeretes ágyás a bambusztengert, a mázas tetőcserepek rései és repedései az acháztöld mohát, s az ablakában önfeledten dudorászó vénasszony énekét az ebédidőben is nap nélküli, csillag híján üresen maradt égbolt; termetemmel, szakállammal, rövid ujjú trikóm miatt láthatóan szőr borította alkarommal, őszült hajammal, otromba nagy orrommal, kidudorodó pocakommal, egyenes és hosszú szemvágásom-

mal, bőrszínnemmel egyetemlegesen elkülönültem, fényképezőgépetem címerként tartva magam előtt, ezzel is igazolom másságomat, egzotikumom, mint számomra a hófehér gyümölcshúsában mákszerű magvakkal rendelkező pitaya, a kívülről kárminpiros bőrű, tobozhoz vagy a nagy és húsos, csücskökkel, sarkantyúkkal-vitorlákkal tarka virágbibéhez hasonlatos sárkánygyöngye gyümölcs, kívülről is láthatóvá válnak, csupán ennyit akarok elérni a magam elé tartott, mellkasomon billegő fényképezőgéppel, melynek viselése menten ki is közösít, idegenné tesz az utca népe számára, és máris megaláz. És hírbe hoz továbbá, hogy a karomat hátulról megragadó, a könyökükkel belém akadók, a véletlenül testemhez érők, ha arcomba pillantottak, riadtan hátrálnak, meghökölnek, elugranak, s azt a területet, ahol összeért a ruhánk, a bőrünk, kapkodó mozdulatokkal tisztogatják, felületüket igyekeznek megtisztítani attól a múlttól, amelyben én magam voltam a megtapasztalt, vagyis éppen annyi belőlem, amennyi közöset az utca népének bármely tagjával alkottam, a rebbenő pillanatot, amelyet a legprecízebb mondatértörténész sem tud utólag a szövegből kifejteni, antracitját a sötétséget kedvelő bányász, s ezért az utcán megvásárolható ebédért komótosan elindult, könnyörtelenül áradó embertömegből a bazsarózsa útmutatása nyomán a Nagymecsetbe menekülök, a csend helyére, ahol a bádogvályúba csorgó víz szünettelen hangján túl csupán a kalitkában idejüket morzsoló, kölesben válogató madarak aprózó zaja és az imateremből kiszűrődő dünnnyögés hallható.

Sianban minden jelentéktelen, amint az a kiterjedt repülőtér is, ahová nagy magasságból szállt alá, s meredek röppálya után landolt a gépem, s oly poros és meleg, mintha nem május, de augusztus lenne, valahol a Tiszájától megfosztott Dél-Alföldön, és a hangárszerű, átfülledt váróterem a hatalmas plakátokkal s a felsorakozott, riadt tekintetű fegyveres őrkkel; harmadrendű a kiskerekű autóbusz, amelybe bepréselik a csomagjaitól megfosztott utast, mivel a csomagok a rácsos tartóba kerültek, egyik a busz megfelelően kialakított végébe, a másik alá, a harmadik a tetőre, a negyedik az utánfutóba, s a többinek is került valami elképesztő találékonyaságra utaló helye, s amelyekben annyi a közös, hogy ajtó helyett dróthálós keret határolja a nyílásokat, akadályozza meg, hogy kiessenek és elvesszenek a csomagok, s ahogy a darabosan, kapkodva vezető sofőr felvonultatja a járművet a néhány tucat kilométernyi autópályán, s elhalad a löszszakadékok, teraszokon nevelkedő kukoricások, buja zöldségföldek mellett, amelyekre, ha gát tetején húzódott az úttest, fentről pillanthattak le az utasok, hol pedig meredek ívű hídról, hol pedig csak elképzelik, ha vágatba húzódik a pálya vissza; negyedrangú az utasok ellátása, hiszen mindenki a testméretéhez képest szükséges ülés felére kuporodik, egyik kezével kapaszkodik, hogy a rázkódás ki ne billentse abból, a másikban több-kevesebb papírpénzt gyűrőget, majd, ahogy hozzá ér a kalauz, s bemondja a végcél, hol majd leszáll, s megmondja, hány csomaggal utazik együtt, s markából előszámolja, kihúzogatja a puha ronggyá gyúrt papírdarabokat, fizesse a járandóságot, majd pedig könnyősen tovább

bámulja a minden porcikájában érdektelen tájat, fölötte a nehéz, sárga, horizonttalan levegőteget, vagy nézze a magasság nélkül való égboltot. Jelentéktelen a külváros, annak ellenére, hogy tíz és tíz kilométeren át halad rajta a rozoga, minden eresztékében nyikorgó, ablaküvegét veszített autóbusz, el a cserépegetők, a kerámiaüzemek, a kőfaragók, az építőanyagot árulók, gyárak és telepek között, a lakóházszerű kalyibák, ótvaros falú, tetőzet nélküli romépületek, szemét- és roncszhalmok között, amelyeket itt-ott plakátok, illetve táblákból épített falak fednek el, máshol pedig frissen telepített, hatalmasra növesztett növények, s az úton komótosan caplató busszal egyazon sebességgel haladnak a hatalmas csomagokkal megrakott kerékpárok és a triciklik, az utas nélküli taxik, s az öszvérnek látszó, se nem ló, se nem számár gépkocsik, amelyek elől raktérrel egészültek ki, hátul pedig ponyvával letakarható platóval, s amelyeket dugig ellepnek a helybeli utasok. A külváros valamennyi érdeklődője az út szélén gyülekezik egybe, szemrevételezni a reptérről érkező, hernyószerűen dagadtra felmálházott, sokutazójú autóbust, amely fölveri a port, fékevesztetten belehajt a kerékpárosok tömegébe, s a forgalom rettegett urává válik, az amúgy is poros akácokat a felvert pornak újabb rétegével borítja el, s dudál, ha az ellenkező oldalon szembejön egy autóbusz; lényegtelen a nagyvárosba bejutás elképesztően lassú és körülményes módja, ha arra figyelek, mennyire közömbösek egymással a busz utasai, s miként nem pillantanak egymásra, nem kereszteződnek és akadnak meg a tekintetek, csupán átsiklanak, továbblebbennek gallérról vállpántra, blúzról táskacsatra, szorosra húzott övre, és közömbösen oldalra húzódik az, aki teret ad a leszállónak, majd hogy ugyanazzal a mozdulattal betöltse a felszabadult teret, szétterüljön, kibontsa addig begubózott magát, s növekedését néhány apró jellel konstatálva újból bezárkózzon, közönyössé csituljon, mintha szégyellené néhány pillanattal korábban kibomlott és lezajlott, végeredménybe torkollott tértnyerő attackját, vagy legalábbis nem véve tudomást arról, annak következtében elhatárolódjon, s új életet kezdjen el; elhanyagolható az az utcasarok, ahol utasait az autóbusz végezetül kiokádja, amely placcot a csupán utóbb azonosított, értelemmel felfejtett, megnevezett s ezzel együtt funkcióval ellátott talponállók, kocsmák és rőfös boltok határolnak, taxik álldogálnak és más autóbuszokra várakozók, az önmagukba süppedt álldogálók körül szotyolahéj, s ahol olyan autóba tuszkolom a csomagokat, amelyben az utastér és a sofőr ráccsal elhatárolt, s a rácson át nem fér sem egy kéz, sem egy tárgy, de az utasától így elhatárolt vezető rettenetes szaga, a nem régen fogyasztott fokhagyma, a bagó és valami édeskés keverékszag mellkasomon ragad s mozdulatlan ná dermeszt, s nem jön segítségemre szél sem, holott a mindent átható, a kopott-szakadt üléshezátba is beivódott bűz miatt lehúzó mindkét hátsó ablakot, kidugom orromat, kihajtom fejemet, s így közelítjük az egyre szélesebb utcák során át, a lassuló gépkocsisorban araszolva előre az előzetesen lefoglalt szállodát, amelyről azt állították, megfelelő kényelemmel van ellátva, amely belülről csupa jáde- és teailatú, és a cél megközelítése,

a szállás becserkészése, az utcasarok, a forgalom, a szotyolahéj mind megelőlegezi néhány napnyi jövőmet, meg a hőség, mint jelkép a jelentéssel telt dolgot, mint ékkő az ékszerbe foglalt bazsarózsát, amelynek éppen ezen a kontinensen, ez ország kontinensnyi tájegysége szívében, a hajdani főváros rég megépült centrumában fontos értelem, súlyos jelentés is jut.

Miként számomra is akad értelem, a szagom, a bűzöm, az általam ébresztett, irányomba visszafordult undor révén. De a felismerésig el nem jutok, csak addig, hogy konstataljam a repülőtéren feltűnt napraforgóhéj-köpetek magas számát, hogy az autóbuszon szinte minden száj rájja, őrli, forgatja a magvat, s végül kiköpi, újságpapírból hajtogatott staniclibe, marokba, vagy a maga egyszerű módján, áthajolva a busz lehúzott ablakán, az úttestre, és ugyancsak vaníliaszagú napraforgómagvat kapdos egymás után a szájába a taxisofőr, hogy miután kirágta a magbelet, egyik pofazacsokjába tömködjé nyelvével a héjmaradékot, s gyűjtögesse össze, míg gombócnyivá gyűlik, majd felharákolja tüdejéből, garatjából, orrából a slejmet, hogy köpetté formázva, szájában megforgatva kiköpje az ablakon, s a vanília, a fokhagyma és a gyomorszag együttese hamarabb ér az orromig, mintsem hogy arcomba csapódik a héjjal vegyes váladék, s megállapítom, hogy hiába seprük szüntelen jelentéktelen külsejű, a házfalakba beolvadni kész apró nők és férfiak a muzulmánoknak mondott negyed főutcaját, s keverik fel a port annyira, hogy vannak, kik, hogy áthaladnak a porfelhőkön, a nyakukba kötött s gelebükre ejtett zöld maszkot felhúzzák szájukra és orrukra, s ez a porföregteg befedi az ételes kondérok körül forgolódókat éppúgy, mint a főzéshez előkészített nyersanyagthalmokat, az utcaseprésnek csupán ott látszik eredménye, ahol sík a felület, máshol mindenütt, a zöldség hulladék tetején, a kartonpapírból megépülő, az építkezési törmelékből összeverődött és az ember után elmaradt szennytorlaszokon percről percre, látható gyorsasággal nő a napraforgómaghéjból, tökmaghéjból való, itt-ott lerágott kukoricacsutkákkal, ananásztorzásokkal és banánhéjjal elegyített kéreg.

A 14. századtól épült, Ming-kori városfal tetején szabályos távolságoként, ahol a fal előreugrik, a faltetőn képződő tereken kis kétemeletes épületek, az egykor íjászokat rejtő védelmek, most emléktárgyakat és rágcsálnivalót árusítók fellegvára, miként mindenhol felbukkannak ezek az idegeneket messziről azonosítani képes, sóvárgó tekintetükkel megérinteni kész, kereskedőnek talán nem mondható, de kalmárnak sem, árusnak sem tekinthető emberek, akik összecsukható, apró asztalkáról, fiókból, székülésről, doboztetőről vagy zsákból kínálják az azonosított, tekintetükkel megragadott és magukhoz vonzott idegeneket, hogy számukra is felajánlják némi haszon reményében azt, amivel ezek az idegenek bizonyosan nem élnek, s hogy épp csak rápillantottak a rágcsálnivaló, különböző illatanyaggal pácolt magvak csomagjaira, igyekeznek gyorsan továbblépni, s belekapaszkodni a következő útszélen tébláboló árus tekintetébe. A felismerésre, hogy én magam vagyok az, aki undort kelt, csak később ébredék rá, amikor váratlanul megtapasztalom az utca elejét, a közepét, a

fákra aggatott madárkalitkák rengetege alatt, a kalitkából kipergő magvak és pehelytollak alatt tolongó és ebédelő tömeget, miután egyetlen növény útmutatása nyomán bemenekülök az Allahot hívók nőktől elzárt helyére, és lemosom magamról a rám ragadt, ámbár mindenki más számára láthatatlan helyi port, a helyi szagok bőrömbe ivódott maradványát, és szememet, orromat, füleimet, számat átöblítem jéghideg, tiszta vízzel, amely vékony érben alácsorog a vasrúd csőréen s hangtalanul megtölti markomat, de menten fecsegni kezd, ha eléri a vízmedencében felgyűlt folyadékot, a csepegés hangja, amely rendet teremt a több kertből álló udvaron.

A déli időszak, amely magába foglal, mindenestül fiának fogad: azzal, ahogyan nézem a kalickák madarait: verebeket, rigókat és pintyeket, szarkákat és különféle mézmadarakat, s azzal, ahogyan elképedek a verebek jó sorsán, azokén, amelyek zárkában töltött életük során elfeledkeztek a szökellésről-bicegésről, fajuk ismert szokásáról, s a komfortos ellátásért cserébe kitartóan üldögelnek a kalitka belsejébe döfött pálcikán, császári sárgára festett enyhelyükön, s miközben bárki közelükben megáll, rácsos otthonukra ráhajoló emberre önfeledtek rácsipognak, engem is élénken köszönt a járdaszél kalickarengetegének verébkolóniája, s a délszak úgy fogad magához, hogy átnyújtja az utca nyershús-, ázott toll-, madár-belsőség- és marhavese-szagát, rám borítja az illatbűz keverékét, amelyre aztán életem végéig emlékezni fogok, s amely érzékelhető előlege a saját alvilágomnak, ahová, ha elérkezett az ideje, jutok, és a szag sötét sárga homályos sátrában elvesztem tapogatózok a magamnak célul gondolt irányba, ahol legvégül tiszta levegőhöz juthatok, ha nem is néhány, de legalább egyetlen, mélyen vehető, tüdőre slukkolható lélegzethez. De a bűzömet hurcolom magammal továbbra is, a sajátomat, és ezt, ezen az utcán mindenki, aki helyi, érzékeli, légyen bár hatalmas kerek és lapos vesszőkosárból szárított virágszirmokat, rózsák, körömvirágok, krizantémok és citromvirágok papírszáraz pártamaradványait árusító kofa, rozsdás vázú, koszlott nyergű kerékpárján irdatlan tömegű csomagolóanyagot szállító, magvak rágszálásában önfeledt riksa, és lenyűzhatatlannak bizonyul a bőröm is, amelyből előpárolog mindaz, amelytől eltántorodik mindenki, ha véletlenül hozzám ér, s megcsapja orrát a testem kipárologása, amelyhez ha valaki véletlenül ér hozzá, hevesen átdörzsöli azt a bőrfelületét, amely velem érintkezett. A nyár eleji dél fejbe kólint, s kétségessé teszi testi létezésem helyesnek hitt állapotát és formáját. Marhahúsból főzött leves szagom van, amikor ezt felemlítik majd, hetekkel később, közönyös arccal, amelyről már tudom azt, hogy se nem érzéketlen, se nem egykedvű, hanem a másik arc, olyan, amelynek meglatásához nincs szemem, mert belülről kellene látnom, avagy az arc bőrét, mintha kesztyűt, kifordítani, hogy lehessen róla tapasztalatom, s a szagomat, ha annak neve nem is egy otthoni étel, érzékelem magam is, sejtem, miféle, tudom, milyen szagos, s a melegben szakad rólam a víz, véresre csípi a szememet a langy izzadság, s a trikóm, amely hátamra tapad, oly ázott, mintha valamelyik kifőzde szüntelen spriccelő csapja alá, a mosogatásra váró, faggyútól fénylő

lavórok, véres és nyákos dézsák és ecetes-hugyos bűzű kádak közé álltam volna, hogy úgy mosson le a víz, forgatva magam, odatartva teljes testem létezését, megtisztulásra várva. A homorú arcon benyomott orrok, a látványnak ható s formának nem tűnő, finom és apró, néhány vonással meghúzott orrok rezdülése, a szemhéjszerűen keskeny orrcimpák remegése, emlékszem, mind arra utal, hiszem majd utólag, bár akkor, túl az izgatott megrezdüléseken, semmilyen értelmet nem tulajdonítottam ezen apró jelzéseknek, hogy nem is a testméret, nem a látvány, nem a hegyes-szögletes formáim ébresztenek riadalmat, s nem is az, ha csatakos ruházatomhoz ér óvatlanul egy-egy járókelő, hanem a szagom, amelyet talán éppen akkor és ott, a delelő utcán, mielőtt betörök a mecsetbe, ahol megbontom nadrágomat és bőségesen vizelek, lekuporodom és vödörszerű lyukba ürítem belem tartalmát, majd az udvaron, a fémvályúnál önkéntelen mozdulatokkal lemosom az arcomat, leöblítem zsibbadó végtagjaimat, kimosom a tűzforró levegőn taplóvá száradt számat, fületem, orromat, áttörölöm vérben úszó szememet, és mégsem mosom le magamról azt a szagot, amelyet az ételosztásra váró hui tömeg táguló orrcimpával szimatol meg bennem, és szagomat a marhahúsléhez hasonlatosnak tartja.

A fehér ördög a Közép-Európában erőlevesként ismert, a lén kívül egyebet alig tartalmazó ételeket nem ismerő, híg állagú ételt sosem fogyasztó hui, azaz mohamedán kínaiaknak az, ami én vagyok, a marhahúslé-szagú, akinek különösen, ha szakálla nő, nem csak illetlenül szőrös a mellkasa és karja, de azt ruhával sem fedi el tisztességtudóan, s papírgombócként meggyűrt arca, ráncai közvetítik azt, akin nem csupán látszik, de pontosan kivehető a kora, miként annak a szándékát, aki nem rizspapír, hanem ablaküveg mögött fésüli asszony volta ellenére a haját, az az idegen a szagáról is tudhatóan jövevény, senki alak, orrfacsaró levegő kapszulájával befoglalt, szőrrel lefedett test, undort ébresztő, akinek se otthona, se otthonról maradt emléke, se múltja, amelybe, mint foltos nadrágba és pecsétetes trikóba, belebújna. Én, akivel, hogy összebotlik a mecsetjéből a városába visszalépő, a hitéből a zabáló világra kibotorkáló, a szenny nagy forgalmú utcájára kitoppanó vénember, mivel az érzékelése elég a teljes megtapasztalásához, égnék fordítja tekintetét, s mert a szemfordító pillanatban megbotlik avagy a szándéka szerint a földre borul, a lábam előtt a földre hull, mint aki imába hajol, mint aki beletemeti arcát a bazsarózsavirág oldalra eső, földre hajló setét árnyékába.

Elhullt flamingó

Karácsonykor eszembe jut az ősz, a nyár, majd az év tavasza, de a tél, az eljövő és a télvége is, s a tavasz megint.

Tudom, visszagyalogolva a múltba, át az addig vezető napokon, heteken, hónapokon, majd a várba fogok felmenni, nem több időre, mint az őszönte-telente kifehéredő, hullaszínű püspöki palotát megnézni. Legutolsó ittlétekor B.-t se a színházba, se a várba nem tudom elvonszolni, lustálkodik (mint mindig), fel se öltözik, hanem hálóruhában marad (máskor is ez a szokása), olvas, vagy engem ugrat. Általában, ha Veszprémben tartózkodik, bezárkózunk a lakásba, ő maga többnyire a kertbe se néz ki szívesen, a teraszra se ül, oda nem megy ki, talán mert tart a kutyáktól. Azt hiszem, a növényeimet se szereti, gondolni velük nem tud. Fel fogok tehát kapaszkodni az Ostromlépcső veres kőből faragott, ódon lépcsősorán, vagy a Benedek-hegy felől meredeken fölvezető grádicsokon, s megnézem ismét, ahová együtt nem jutottunk el.

És megtudom, ha a DNS-emet – 10 milliárd atomból álló, 24 kromoszómáparba rendeződő DNS-molekuláimat – szálszerűen kinyújtánák, akkor egyetlenként 1,8-2 méter hosszú lenne.

A püspöki palota az én veszprémi életemben alakult át érseki palotává. Nem változott benne semmi, mégis, talán új nevétől, a vár tere felé nyúló, épületkarjait ölelésre tárt, U alaprajzú, egyemeletes épület elfehéredett, könnyűvé vált, akár a bábból kikelt, még ernyedt, repülésre képtelen, harmatgyöngye káposztalepke. A nyeregtetős épület a vár jelentékeny palotája, annak ellenére, hogy mindenkor kihaltnak tűnik (mindig olyanak, s én ezt gyakran tapasztalom, hiszen napról napra előtte megyek el a munkahelyemre haladtomban), s hogy a közép rizalitjába bebúvó kocsi-feljárón néha-néha felkapaszkodik és megáll egy elegáns, lesötétített, metálfényű gépkocsi, s nehéz faajtói pillanatra felpattannak. A tizenhárom tengelyű, ezért kiszámítottan szimmetrikus épületen a lehangsúlyosabb a főtengely előtt álló, megemelt kapuzat. Titkos bejáratnak tűnik, holott centrumba került. Az áthajtóban kiszálló vendég ugyanis a térről észrevehetetlen, eltakarja nem az áthajtó fölé emelt erkély, hanem az erkély alatti félhomály s az erkély homorúan vájt, napsugarasan széttartó, sávózott óriásfülkéje, amely vakítóan meszes, s nem csillapítja a hunyorgást a kosárirves záródású fülkébe vágott barna keretes ajtó sem, sem pedig a timpanon, amelyre homokkőből faragott címert függesztettek, s amely

fölött nagytermetű, angyalos-virágfüzérés-vázás díszű homokkőoromzat lebeg. A püspöki (érseki) palota a 18. század utolsó harmadával Koller István építette Fellner Jakab tervei szerint, s magába fogadta azt a néhány szobás, szerény püspöki lakot, amely néhány évtizeddel korábban, 1733-ban készült csak el. A püspöki (érseki) palota az egyetlen veszprémi épület, amely, rokokó betétein túl is, franciás hatású. Reprezentatív épületnek szánták, s ma sem egyéb, amelyben a legnagyobb terek egyikét az épület középtengelyében hivalkodó díszlépcső adja, no és a püspök társasági helyiségei, továbbá a vendégek, illetve a főpap lakosztályai. Van egy jó helyisége a háznak, ámbár, mert az a magánkönyvtár, abban sokat nem dolgoztak. A palota könyvtárában a könyvespolcok lent nagy, feljebb egyre kisebb könyveket tartalmaznak. Folio, octavo, duodecimo, decimoctavo – hózódnak egymás fölött a tulajdonos számára egyedi módon bekötött könyvek sorai. Az ajtó fölött püspöki portré: a csukott, emblémaként mutatott Bibliára kezét támasztó alak.

Miért van csukva a könyvek könyve? S miért, hogy e francia térrendezési elvek szerint alakuló palotabeosztásban hely jutott a könyvtárnak, még ha az reprezentációs szerepű is? A műveltséghez e kettő tartozott volna 1765, az építkezés kezdete táján – Veszprémben? A kérdések sosem hangoztak már el.

A palotát megnézem majd, egyedül.

Szenteste előtt, a szürkésen világos, de már a deres sötétbe hajló délutánon, eszembe jut majd B. Nem tudom, mikor, miért, hol s milyen körülmények között, de arról mesél, hogy falujukban, ahol nevelkedik, a mélyen hívő pásztor nép havasa alatt, miként készül szomszédasszonya meghalni. Mindent elrendez, s nemcsak a koporsóra szánt pénzt (a szállítóknak kiszámolt borraavalóval kiegészítve) kupacolta oda halálos ágya mellé, de a sírásók és a siratóasszonyok számára a lúdenyakú üvegnyi pálinkát. Smucig lehet, mondja B., mert az illendőnél kevesebb összeget helyezett a rajzszögekkel mozdíthatatlanná fixált újságpapírral leborított éjjeliszekrényke lapjára.

És eszembe villan Stanisław Wyspiański is, akinek megváltásról szóló üvegképeit a krakkóiak ferences templomában látom, B.-vel való szakításunk előtt rövid egy évvel, s akkor az olyan karácsonyi hangulatot teremt számomra, amilyenbe karácsonyokkor sem esem. Elviselem, de nem kedvelem ezt az ünnepet, s csak pillanatokra tudok őszintén beleolvadni.

És látom, hogy miként lesz egyszerre gazdagabb és szegényebb Veszprém egyetlen monumentummal, amelyet Bruszniai Árpád, az ötvenhatos mártír tanár emlékéhez címeznek ugyan, de nincs hozzá sok köze, sokkal inkább az állítókhöz, a közadakozók sokféle reményéhez. A hatalom öndokumentál, jobb esetben épületekkel, parkokkal, emlékművekkel, könyvekkel és zászlólobogással, rosszabb esetben, s ezt valamennyi kisváros szüntelen példázza, felemás hatású gesztusokkal. Egy Kossuth-díjas szobrász és kőfaragó mester segítsége városunk hatalmi kérdéssé vált terére, a megyeháza előtti parkba, adriai emléket idéző nippet nagyított

fel, verébszerű angyallal, amely turulalkatú, s mindezt kiegészítette szigetre helyezett pravoszláv városkával, felülírt Radnóti-idézettel. A közadakozásból finanszírozott (ezzel a kimívelt közösség védernyője alá bevonszolt) szobrintáshoz ünneplések sorakoznak, Árpád-sávós zászlók, deklamáló színészek, köszönokok – és a kivégzett tanárra csöndben emlékező városlakók, az 56-os eszméért elkötelezetten és bensőségesen lelkesedők, védegyeletbe tömörült patrióták. Látom azokat, akiket harminc éve mindenhol, s olyanokat is, akiket kizárólag most. Fagyos lesz a szoborállítást estje, nagyobbfajta hideggel, lelkes tömeggel, köztársasági elnökkel, a szentesítés zsinóros-mentés embereivel és díszleteivel.

És eszembe jut majd Bécs. Ahová egyetlen napra megyek B. után, mert bár éppen két vagy három hétig tartózkodik ott, de hosszabb láthatást nem engedélyez elfoglaltsága számomra. A piacon a sok koreai étterem egyikébe ülünk be, ebédelni-vacsorázni, bámulni a forgatagot s kirázni vádlinkból a sok gyaloglás fáradtságát.

És eszembe jut majd a másik Bécs, a mostani, az időben hozzám közelebbi és kietlen város. A Museums Quartier mészkőkocka épületéhez, amely magába fogadja Rudolf Leopold gyűjteményét, nehezen jutok el: Bécsben ugyan nem nehéz autóval közlekedni, de mert előzőleg a Hundertwasser-háztól, illetve a Kunsthaus Wientől a szemétegetőhöz autóztam, megnézni, onnan pedig abba a villanegyedbe, ahol Guoya kívánja megnyitni apró, keleti egészségügyi központját, számomra ismeretlen területre tévedtem, s térérzésem cserbenhagy. A városházát többször megkerülöm, mígnem rátalálok a helyes irányra – igaz, a karácsonyi vásár miatt a megszokott járásokat elzárja hol a tömeg, hol az árusok bódéi, hol a rendőri kordon. A karácsony előtti héten nem bevásárlási lázban égnek a bécsiek, hanem céltalanul téblábolnak a kirakodóvásárban, hol forralt bort, hol császármorzsát, fánkot, mindenféle olajban sült, porcukorban megforgatott süteményeket, hol fehér és borsos virslit vesznek népes családjuknak, oldalra húzódnak falatozni és kortyolni, s a parkban bámulják a havazást. Szabadtéri hónézés! Bécs utcáit fehér, sárga és piros fényű óriáscsillárok világítják meg, lepedőszerűen nagyok, gömbök, régimódiasan alácsüngők, a nagyobb épületek falára pedig lézerfényvel mozgóképeket vetítenek, többnyire hópolyhekét. A Stephansdom jobb oldalán, ahol egykor a férfiak léptek be a székesegyházba, Szent Pál életéből vett jeleneteket bemutató szobrok közé kék és fehér fényvel diázzák be a kristályokat, de a Duna-part nagyobb épületei faláról szintén természetes pelyhek képein ámul-bámul minden sétáfikáló. Bécsben pedig bevásárolni a magyarok szokása, a tisztas helyi lakosok ilyenkor kedélyesen előünnepelnek.

Ami a Hundertwasser lakáskomplexumoknál természetes, nem az az utcákon. Bécs csöppet sem eklektikus. A parkokban sem keverednek egymással az eltérő egzisztenciájú emberek. A kutyák sem: a Heldenplatz rózsakerti részén apró termetű, élénk színű, vízhatlan köpenybe bújtatott, masnis és vékony hangú ebek találkoznak egymással, a Minoritenkirche felé vezető út torkolatát pórázatlan agarak birtokolják, a park déli oldalát

pedig vágtaöz vérehek uralják. Ugyan sokan eklektikusnak látják ezt a várost, de csupán azért, mert többségében akkor épült, amikor ez a vegyességet hangsúlyozó stílusirányzat határozta meg az ízlést, így az épületekét is. Ez aztán összemosta a barokk, a neogót, a copf és a szecesszió minden árnyalatát – úgy, hogy a közös részüket s nem az eltérő vonásait hangsúlyozta.

Rómát járt utazó tudja csak, ott mekkora becsű az eklektika. Ami pedig a bécsit illeti, inkább homogén, nem is nevezhető annak, aminek hírelik.

A hó sem tesz jót a városnak. Egyformább lesz tőle minden és mindenki. A konflislovak takarói és a hölgyek hajkoronája, a zergetollas kalapú gavallérok köpönyege és a sok-sok fenyő, amelyek a maguk vasállványában hajladoznak, megidézve a magashegység fenyesét.

Lucien Clergue fényképeiből látható lesz majd az a bőséges válogatás, amelyet négy hónapra állítottak ki a Kunsthaus Wienbe – amíg Kristófot, keresztfiamat az első-második emeleten bemutatott hundertwasseri életmű, engem e kevésbé fölkapott mester anyaga vonzott. Hogy Bécsbe megyünk, ahhoz a budapesti Szépművészeti Múzeumban látható Hundertwasser-kiállítás adta az ötletet. Kristóf osztálykiránduláson látta a kollekciót, s mint lelkendezve mondta, végre nem depressziós művésszel találkozott. A színek, a gyerekrajzszerű satírozások, a spirálisok és rácsok és egyéb módon ismétlődő képrészek alapján véli, életvidám, társaságot kedvelő és aktív fickó képeivel ismerkedett meg. A harsányság, fölfigyelttem erre, a fiatalok új jellemzője.

Keresztfiamat 18. születésnapja megünneplésére viszem tehát Bécsbe. A Leopold-gyűjteményt – a maga pompás Schiele-kollekciójáért, no és Klimtért és Kokoschkáért – magam választottam másodikul. Lucien Clergue vált végül azzá, akit mind a ketten örömmel néztünk. Kristóf azért, mert női aktokban gyönyörködhetett, én meg mivel egy döglött flamingóról fedezek föl egy nyersesége miatt megdöbbentő felvételt.

Nem vagyok képes látni – dohogok magamra és mindenkire. A mondatokkal sem vagyok elégedett. Nem mondhatom azt, hogy: nem tudok látni. Azt még kevésbé: vak vagyok. Arról szó sem lehet, hogy: nem látok. Hiszen a képességem nincs meg ahhoz, hogy ebben a decemberben valamit is lássak, se Pécsen, se Veszprémben, se Budapesten, se Bécsben – hogy egyéb helyekről ne is essék szó. Azaz essék: nem látok semmit se Brüsszelben, se Tisnóban, se Paloznokon, de mindennek tudom az okát – nem vagyok ott. De ahol ott vagyok, teljes időmmel és kiterjedésben, hogy ott se tudjak érzékelni a téri világomból az égvilágon semmit, az fölháborít.

A napokban összerondítottam a barátságomat csak azért, mert Joe-nak nem tetszett a *Kortárs* decemberi számában megjelenő esszém szövegezettsége: az ízlését sértette az a nyelvtorzítás, amellyel torzult heteimet igyekeztem, ha szöveggé formáztam, plasztikussá tenni. Összerúgtam a port egyik munkatársammal, csak azért, mert hetek óta nem teljesíti hivatali kötelességét – holott, érvelt, ebben az országban milliók vannak még

így. Milliók nem teszik a dolgukat, amelyért fölveszik fizetésüket, holott nem végzik el.

És egy sms-t kapok, ünnepit, ünneplőst:

Szia János,

Kellemes, nyugodt karácsonyt kívánok Neked és boldog új esztendőt!

Remelem, hogy jól vagy. Én jól vagyok, éppen Krakkóban vagyok szabad-sagra, holnap anyamekhoz megyek.

Üdvozzollek

B

Nevem napján indulok Itáliába, hogy Velence-Padova-Verona utcáit járjam újra, lennék ott úgy, mint eddig sosem, kerekre nyílt szemmel, a labirintusok iránti heves érdeklődéssel és játszi szorongással. Padovának fogok leginkább örülni, ott oly ismerős minden, még a motelra is ráismerek, ahol a *Tiltott Ábrázolások Könyve* hőse lakik korábban, holott én sosem jártam arra, most fogom tenni először és utoljára, kétségtelenül, mert tetőtérben többé nem kívánok lakni, elég abból egykor, Veszprémbe, elég az égre nyitható ablakokból. Padovában a karácsony szagából nem maradt meg semmi, ellentétben Veszprémmel, ahol januárban is kilógnak a süteményes zacskók és a szaloncukros dobozok a kukákból, angyalhaj ing a városházára futott vadszőlőn, hókarikákat rágcálnak a kőbor ebek az Óváros téren. Padova szilveszterre se készül még, túl azon, hogy egy-két plakáton (de hová is tűntek Padovából a plakátok?) olvasható, merre és mikor és milyen klubban készül tombola szilveszter éjfélén. Padovában nincs punnyadt ünnepköztiség, ámbár az egyetemista fiatalok hiányoznak (nekem ugyan egy sem fog). S a padovaiak a tél ellen vékony, sötét, egyetlen gombsoros felöltőkben sétálnak (ha férfiak), a nők pelerint terítenek magukra, a gyermekek, azok a cukorbaba olasz bambinók, vászstékosan öltöztetett manókenek, széttartott kézzel tipegnek, kerülgetik a tócsát, és bámulják a porcukortól havas kalácsokat a süteményesek fényes kirakataiban. Ó, régen elhalt padovának, kik egykor málhás szeke-rek nyomán bandukolva érkeztek három hét gyaloglással Somogyból Itáliába, vagy lovon, de akkor is két nap híján három hét alatt, ti is a Prato della Valle óriási célkeresztre emlékeztető terével kezdtétek-e városi sétátokat, ahol koncentrikus köröket alkotó folyócskák partját egykori, az egyetemet járt hallgatók szobraival díszítik, mint máshol a platánfákkal? Ahol mindig áll a cirkuszi lakókocsra emlékeztető cukorkaárus, avagy a vontatható bódé, amelyből pacalt árulnak, s a tér peremén óvatoskodva, dülöngélve az egyetlen sín páron továbbgördülő villamos időnként felveri a csendet. S ahonnan, ha az autót felügyelő parkolóautomata éhségét kielégítetted, néhány lépéssel elérhető a minaretszerű tornyaival messzire látszó, bizánci formájú Basilica di Sant'Antonio, benne páduai Szent Antal, a szarkofágján átűtő melegségű csontjaival, a földi javaktól undorodó kegyes férfi emlékét pazarul hirdető és vele mindenben ellentmondó

szándékot kifejező, szépséges templombelsőtér, amelyben a pompa alatt meggörnyedt, megsötétedett Donatello-szobrok dideregnek. Az Il Santo előtt úgyszintén Donatello, mégpedig a Gattamelata, azaz „tarka macska” nevű zsoldoskapitányt ábrázoló szobra. Lovasszobor ez, ahol a ló szebb a lovasánál – járnak ugyanúgy a csodájára, s mondják, a római idők óta ez az első élethű lószobor. A ló itt, nem reneszánsz nagyzolásból, lóméretű. S itt van közelben a világ közepe, a kicsinyített Prato della Valle, amelyet átkereszteltek Orto Botanicónak. Ez Európa legrégebbi növénykertje, amelyben az universitas orvostanhallgatói számára nevelték és mutatták be a gyógynövényeket, mégpedig a Dioszkoridész gyógyanyagkönyvében feljegyzetteket, s alig ötszázat. Én, biológusként, a szegedi egyetemen vagy ezer növény felismerését gyakoroltam áldott emlékű professzoraim felvigyázó tekintetétől kísérve az újszegedi botanikus kertben, amely se nem olyan régi, se nem olyan apróságában szép, mint a padovai. Ahol először nőtt, mert egyre több Amerikából ide hurcolt növényről gondolták, hogy gyógyhaszna lehet, a napraforgó (1568), a krumpli (1590), az orgona (1568), s annyi minden még. Itt majd egyetlen pálmát nézek meg, mivel zárás előtt néhány perccel érkezem, s másra nem futja időm, bár a jujubafa alatt elhaladva néhány szem aszott termést gyorsan a zsebembe rejtek, s onnan eszegetem: ezt a pálmát, nem tudni miért, Goethének tulajdonítják. S továbbá egyetlen gyors mozdulattal kifeszítek és fölemelek egy ceruza-vékony, földből kifordultnak látszó íriszgyököt, amelyet, ügyesebb nem lévén, januárban cserépben hajtatok, semmi esélyt nem adva majd így a tavasznak, a veszprémi ház lépcsőházában. És megnézem az öreg egyetem ráccsal bevont bejárátú auláját, közel mellette a leháncsolt farönkökből és ázott hajógerendákból ácsolt furcsa monstrumot, az emlékműnek szánt reliefet, elsétálok a Piazza delle Erbe növényei között, megjártatom magamat a Caffé Pedrocchi termeiben, amelyben 1831-es megnyitása óta minden nap minden percében folyik a vendéglátás, s amely napjainkra nem díszítményei, hanem szüntelen nyitva tartása miatt nevezetes, kóborolok a zsidónegyedben, és nem találom meg a Michelangelo tervei alapján épült Duomót és Battisterót, de élvezem a kilátást a Loggia della Gran Guardia árkádsora alól, iszom egy meleg italt, veszek három datolyaszilvát, nem tudom a sötét miatt lefényképezni a velencei kormányzó egykori székhelye bejárata fölé emelt torony 1344-ben készült csillagászati óráját, s mielőtt este hétre beérek a Cappella degli Scrovegnibe, még egy kifőzdeben szépiával, a tintahal festékével megfestett tintahalszeleteket eszem polentával. A pokolból és a győtrelem elől megmentendő uzsorás érdekében felhúzott kápolnában a megvilágított freskókat húsz percig szemlélem, s ismét felfedezek egy számomra mindeddig rejtett, azaz ismeretlen rózsás allegóriát, amelyet, hiába akarnám, nem tudok többé beilleszteni a rózsamonográfiámba, mert az másfél évvel korábban megjelent. Az érényeket ugyanazzal az egyetlen színnel festette Giotto, mint a bűnöket, természetesen sok-sok színárnyalatúan, s mindenesetre domborműszerűen. Mária szülei, illetve Mária és Krisztus életének eseményeit majd szemre-

vételezem otthon, vigasztalom magamat, végtére elég, hogy láttam a nyugati bejárat fölött az *Utolsó ítéletet*. S a kereszt tövében, alul azt a jelenetet, ahol Enrico Scrovegni felajánlja Máriának a templomát, és pedig a templom makettjének átadásával.

És az aszaltalma-ízű, száraz, a galagonya termésénél nem nagyobb jubát szemelgetve a zsebemből barangolok tovább az egyre hidegebb, csillagtekintetekben bőséges éjszakájú Padovában, hogy végezetül a Piazza della Fruttán, a Palazzo della Ragione sarkánál megigyam a fehér borból és keserű, piros likőrből kevert, vízzel hígított ünnepi italomat, amelyet ilyen tájban helyi, ünnepi specialitásként árúsítanak, s tömegével vásárolnak s ülnek le vele (nagykabátban! deres hajjal! kötött kesztyűben!) a tér kávéházainak vasasztalkáihoz az eszement turisták és a városban felejtkezett, fiatalságuktól kótyagos tudós bölcsésztanoncok.

És Veronában majd, a szokásos turistaútvonal besétálása után a kertben a zöldnek olyan változatát látom, az alkonyzöld és az éjzöld között félúton elhelyezhetőt, amelybe a csöpp égből éppen belevegyült, de vissza is lopta már azt a lebukó nap, s helyette a nyersen préselt olívaolaj híg barnás zöldjét kínálja fel, persze nem lemondva az olaj fényességéről és síkosságáról sem. Bár nem tulajdonítok jelentőséget neki, hogy a VeronaCard ajánlotta útvonalat szabálytalanul járom, s nem egy lokális értéket képviselő helyszínről nagyvonalúan lemondok, mert nem fog érdekelni se a Zénónak címzett építmény, se Júlia állítólagos nyughelye, nem beszélve a Scaligeri-család emlékhelyeiről, és nem tanúsítok figyelmet a befutott helyszín egészének, csupán a részleteknek. Megelégszem a hátul vörös, elöl csíkos, két templomból összeforrasztott Szent Fermóban a régi templommal, amelyet maga alá tepert az új, szép, négyszögletes keresztmetszetű oszlopaival, az oszlopokon itt-ott feltűnő kopott freskóival, a nagy glóriás szentek mögött a sötét háttérrel és az oltár jobbján a Betlehemmel; és beérem a katedrális főbejáratát keretező oszlopszentek egyikével, a Nagy Károly-i lovaggal, a szilvamagfejű, pajzsa mögé rejtőző Rolanddal, s az Anasztáziáról nevét kapó, helyiek nagyon kedvelte templomban a szenteltvíztartóval. Azzal, amelynek nehéz, májszínes tömege púpos, meggörnyedt alak hátára nehezedik, s e rettenetes terhet cipelő figura a rá mért csapástól nem boldog: ugyan odatartja a vizet magába fogadó medence alá a vállát, a nyakát, a hátát, de a feladat miatt a fogait összeszorítja. És a félreeső utcában limoncellót iszogatok, álldigálva, ahogy ilyen helyeken illő, a kocsmai pultnál, ahová a méregerős kávéért szokás állni, de én, délelőtt, nem kávéra, hanem erre a citromhéjízű és -illatú, keserű, lóhúgysárga likőrre vágyom éppen. S a Júlia házaként bemutatott, Shakespeare Júliájával semmi kapcsolatot nem mutató épület forgatagában a reneszánsz berendezést kémlelem. A Castelvechióban azért – szinte akaratom ellenére – belefeledkezem a rózsalugasban üldögélő, perzsa utalásokban gazdag Madonna-képbe – miatta tértem be oda? – kérdem, és válaszom nem születik. S a kastélytól a 32-es számot viselő apró, városi busszal indulok a Teatro Romanóhoz közeli parkolóba, ahová az autót gu-

rítottam, s ahol a limoncellót megszegyenítően drága, ugyancsak mérge-sítő tartózkodási helyjegyét megvásároltam. S a városi autóbusz, átvágva a folyón, hosszan kanyarog a belvárosban, türelmes leszek, elvégre pihen-nek a lábaim, a szemem pedig nem gyöngé, mivel a decemberi fénytől nem fáradt ki.

Girdino Giustiról pedig nem tudok semmit se szólni, túl azon, hogy setét cipruszöld benne az allé, a bokoralj, a lombzug, az ösvény, a kapu-boltozat, de leginkább a kései alkonytól és nem a növényektől, a szobrok, e szépséges allegóriák reneszánsz ábrándokat idéztek meg, s a szívemből megint előmlött az időtelenség, s mire feltöltötte e könnyed illatú folyadék, amely olyan hasonlatos a lélekhez, a mellkasomat, majd a teljes testemet, magam is tudtam, hogy e kertben képes lennék akár egykori énem vala-mennyi napját, az összes érzését, ujjongását és szorongásait megidézni.

És Velence se lesz más, csupa illó lélek, villódzó fény, a hideg ellené-re, a szürke, barnás színek ellenére, a dohszag ellenére. S a Guggenheim Múzeum január első napjaiig nyitva tartó időszaki kiállítását – azok az alagsorba zsúfolt, olajfestékekkel kitöltött üvegedénykékből összeállított csendéletek, azok a vastag szirmú rózsafejekből összekötött bukéták, azok a minimalista módon megfestett univerzumok, azok a halavány, a kép né-zője számára csak lassacskán, sok-sok idő múltával megnyíló Morandik! – is látom, a tárlatot, a kihelyezett néhány szobrot, a korabeli fényképeket, a szobrász csomagolópapírra hevenyészve vetett néhány szavas följegyzéseit: behullok abba a kiállításba, amely ugyanolyan egyszerűre fogott, néhány vonással karakteressé emelt, mint az az életműmaradvány, amely-ből szinte valamennyi művet ismerem, azt, ami a hagyatékából megmaradt, s nem olvadt el, nem égett el, nem porladt szét s nem hordták szerte, hogy fészüküket abból építsék fel a darazsak. Elmegyek majd, mintha csak oda akartam volna mindég is, ámbár véletlenül lépek be a Guggenheim-kol-lekció kávézóján át, a kamaratárlatra, ahol a Medardo Rosso-anyagot fe-dezheti fel a maga számára éppenséggel a világ, s ahová, mert majd elju-tok, alaposan megsejlelem, rendesen, töviről-hegyire, istenesen, hogy annál alaposabban nem is lennék képes. Rosso Torinóban született, a 19. század közepén, s 1928-ban Milánóban távozott az élők sorából, maga mögött semmi szomorúságot és hiányérzetet nem hagyva. Olyan volt, aki nem szaporította a bajt és a fájdalmat. Láttam korábban az akkor szá-momra még érdektelen alkotását, s pontosan abban az időben, amikor a talán legapróbb európai szépségről, a rózsáról készítettem elő az akadé-miára benyújtandó dolgozatomat. Akkor forgattam sokat az Umberto Eco szerkesztette, lidércnyomásos *A rútság története* monográfiát, amelynek (gyorsan ellenőrzöm, pontos-e az emlékezetem, s megállapítom, hogy memóriám pedantériája nem hagy maga után kívánnivalót) a 264. oldalán található, már-már a sokoldalú kötet arany metszésébe rejtve, a drezdai gyűjteményben fellelhető, hellenizálóan apró szobrocska, a *Beteg gyermek*. Portré lenne ez, vagy büszt, mi a szös! Balra billen a gyermek feje, de a fej alatt csak a nyak, ámbár alig, mert a koponya belsejében rengő sok hi-

gany súlyától eldőlt fej alatt a jobb oldali nyakrészből nem látható semmi, a bal oldal pedig rögtön az erőtlen, elfogyott vállba szakad alá, így aztán kétharmad részben felülről lefelé elmetszett, letépett vállú büszt ez, amely amúgy is rövid, mert a mellkasból sem látszik semmi, csak ha odaképzeli azt az ember. Ahol a mellkas folytatódhatna, illetve a fejet tartó jobb váll, mint a beszáradt, lassan varasodó, a legapróbb mozdulattól szivárgó vérű, fájdalmát fellobbantó seb pereme, heges és rücskös, az égő nyílallásra-hasogatásra-roncsolásra emlékeztető húscafat. Az arc, a test vonásai, a sajátosságai, a színek és árnyalatok, a formák arra utalnak, mondom magamnak, hogy ízléstelen ez a gyermekszobordarab, a 19. század hajlamos arra, ajjaj, de mennyire nagyon (de hát melyik nem; elég, ha Arisztotelész *Első analitikájára*, Theophrasztoz jellemrajzaira, Giovan Battista Della Porta *De humana physiognomiájára*, Hegelre, avagy a bűnügyi antropológusra, Cesare Lombrosóra gondolunk), hogy a személyiségvonások és a fiziognómia között szilárd összefüggéseket tételezzen. A rúttság – mondja Eco, Nietzsche fölemlítve – nem más, mint a társadalmon kívülállóság legszembetűnőbb jegye, s azok válnak ilyenné, akiket a közösség nem fogad be. Ez a megdermedő szoborgyermek vízkórosan busanagy fejétől, a koponyára tapadt hajától azonban nemcsak elesett, de csúnya is: fertelmes. Mozdulatlansága bősztító. S ha már az, vajon gonosz-e?

De nem leszek többé-kevésbé képes tapogatózni az európai fiziognómia hagyományát segítségül hívva sem a probléma megoldásán, mivel ezt a fiúcskafejet nem támogatja semmilyen képi azonosító: nincsenek se durva, se finom vonásai, se homloki ráncok, se göndör vagy égneek álló hajfürtök, a figurának még csak füle sincs. A két szem két pirinyó horpadásból kidudorodó, alig észlelhető félgömb, az orr a lágy anyagból kiemelkedő, az érzékelhetőséget éppen elérő gyűrődés, a száj pedig keskeny, az anyagban valósággal megjelenő hézag. Ez a földerengő szobor, ha majd jól látom – immár nem Eco könyvében, hanem a Grand Canale szájadéka közelében álló emeletes palotában, elképesztően közel Santa Maria della Salute félgömbkúpolás csarnoktemplomához, kísértetiesen közel tehát Istenhez magához –, az, amikor az anyag antropomorfizálódni kezd, s magára ölti a kezdődő gyermekember formáit, avagy éppen fordítva, kizárólag azt a pillanatot rögzíti, amikor egy embergyerek elveszti lelki-testi identitását, és visszahanyatlik az anyagba, beleomlik a formátlanságba. Ezt a valamit (a belülről csontokkal megtartott, kívülről azonban elapadó húsdarabot) nem lehet fiziognómiailag megragadni, ezért hagyományos fogalmaink számára is elérhetetlen, és az esetében így nincsen a moralitáshoz vezető ösvény se. Másrészt, tapasztalom majd magamon a szobor (mit szobor, amikor nem más, mint öklömnyi massa) előtt állva, elvesztem ítélőképességemet és az oly kitűnőnek gondolt értékítéletemet, csúffá változom át magam is, kívül kerülök minden társadalmi s az összes emberközösségi normán. Ez a szobor az én létezésemet relativizálja, sikoltok akkor fel, s ezt az érzést valahonnan száz évvel korábról indította el holmi senki (hiszen ismeretlen), a halálfélelemtől nem idegenkedő talján szobrintó.

E felülettelen – sima, alig hullámozó, síkos felszínű – mű, ez a koponyával (de miért is fejfel képviselt, talán mert az a szellemnek, a leginkább emberinek akart, tudott valaminek a megjelenítője?) reprezentált gyermekmaradvány sárga anyagból készült, hosszú ideig nem leszek tisztában azzal, hogy miből, mintha jádéból, mintha borostyánból, mintha kiszáradó fülzsírból, mintha az ember belein éppúgy, mint a disznóén felgyűlő sárga, kifagyott belfodorból. De egyikből se. A szobor, miként a legtöbb Medardo Rosso-mű, méhviaszból készült, amelyből templomi gyertyákat öntenek, illetve sodornak, melyeket manapság is égetnek a hívők az oltárokon vagy egyéb kegyhelyeken. Ismerem ezt az anyagot: néhány éve, amikor a *Tiltott Ábrázolások Könyve* első kötetét skribáltam, Rómában, a Santa Sabina kora keresztény templomában vásároltam magamnak egy ilyen viaszból előállított (könnyed mézszagú, s valóban testetlen) gyertyát (úgy készítették, hogy kiöntötték, majd nyújtófán lappá hengerelték, tenyérnyi darabkákra szeletelték, s az egyik peremre kanócot helyezve felsodorták – az ilyen gyertya illatos füsttel ég, s bizony nagyon gyorsan –, egykori gondolatomat azonban akkor nem mertem papírra vetni, miszerint mindez azért, hogy legyen idejük az imára betérteknek a napi gondjaik irányába tovább sietniük. A viaszrúd gyertya, amelyet ahelyett, hogy meggyújtottam volna valamelyik ördögiesen giccses szentkép előtt, a Via Giulia-i palotaszállásom éjjeliszekrényének fiókjában alig hónap alatt elillant, mintha jód vagy kámfor lett volna, éppen úgy, ahogyan szokása nagy hidegben a jégnek. A regény nőtt, a gyertya szublimált. Ilyen gyertyaanyagból készült ez a fej, 1898-ban. Nem csoda, ha a felülete megkopott, minden felületi sajátosságát leradírozta a levegő – majd meg is csodáltam, hogy e szobrok fénytől alig világított, hamuszürkére meszelt termekben kerültek kiállításra, s minden szobrot – tán alulról hűthető – üveghasáb foglalt magába.

Nem vagyok tehát biztos abban, hogy ezt a szobrot, ahogy a többi is, maga a szobrász készítette. Besegített neki az idő, az koptatta le apró szélhullámokat keltve felületének kiemelkedő éleit, érdes porcikáit.

És mert eljutok, hát megnézem az ilyenféle fejeket, torzókat készítő, szobrait fényképeken megörökítő (mára e fényképek értékké emelkedtek) szobrászról készült felvételt. Rosso önmagáról készítette a fotót, nagyon is tudta tehát, mit akar a fotón látni: szabályos rendben felrakott farakás előtt áll. Húsos mamutember, apró fejfel, kövéren. Fehér trikót vagy könnyű, kötött szvetttert visel, a nadrágja, mint egy zsák, ráncos, ő pedig, mint egy rönköt, ha belecsúszttak félig egy zsákba, s nekidűtötték a falnak, mereven áll, pózol a kamerának. A kamera lencséjén, mint távcsövön keresztül, átlát hozzám, s bámul engem, érdeklődő szemmel, de arcán közömbös vonásokkal. Nem látszik rajta, hogy waxból halotti maszkokat készítő mesterember lenne, inkább jó étkű olasz, akinek szél és női ujjak borzolta haja mindenkor csatakos az izgalomtól, munkája akad elég, s nem érdekli se semmi művészet, se semmi utókor.

S Velence majd e mulandó és tűnékeny formák iránt oly érzékeny szobrász után tűnődő- és eltűnőféle lesz a maga palotakontúrokat, háztömbö-

ket elmajszólo páraival, hullámozó, folyékony mocsokkal leterített vizével. Amikor visszafelé jövet a városból még látom Szent Mihály szigetét, nem fog hiányozni, hogy nem léptem nedves és dohszagú földjére.

S januárban, azon nap előtt kettővel, amikor a vár Dubniczai-palotában bemutatják majd az Ányos Pál szövegeit tartalmazó könyvet, szegedi Mesterem levelén töprengek, amelyet, mert mint nyirok a ruhát, átjárja a mély szomorúság, nem akarok megérteni, annyira el szeretném érteni, olyan másnak kívánom tulajdonítani benne a jelentést, csak ne a mondatoknak, csak ne annak a kéznek, amely ezeket a mondatokat képernyőre skribálta, csak ne a kézzel levelet írónak. S hogy az éjjelre elnéptelenedett várban, a sikeres bemutatkozó est után a tudós és pálinkabúzó – avagy borszagú – irodalmárokat lecipelem Ányos Pál sírjához, felferve az agg papok házában lakó szerzetest és a püspöki hivatal éjszakai portását, hogy adják ide a rendház kulcsát, nyitni az ajtót, hogy az udvaron át le tudjunk osonni, át a sötét zugokon, a refektórium előtti nedves levegőű folyosón, a vízkeresztkor megjelölt ajtófélfák előtt elővatoskodjunk, hogy az alvó, öreg papokat korai álmukból fel ne riasszuk, leereszkedünk az elmúlászagú ossariumba, s zseblámpa és mobiltelefon fényénél megkeressem a sarkot, ahová, ha minden igaz, a szerelmi szenvedélyébe belepusztult költő csontjait rejtették. Ahol a minket lekísérő, bennünket egyedül hagyni nem merő vén pap imába fog, majd zsoltárokat énekel, arra ösztökélve minden jelenlévőt, hogy Ányos Pálért fohászkodva magunk is az imában reménykedjünk. És végignézve a girbegurba, göcsörtös falakat, amelyek mögött koporsókat rejtenek a fülkék, átbetorkálva a talaj hepehupáin, felferve a csontport, korhadt deszkadarabokat kerülgetve az őszi kert illatát fedezem majd fel.

Az őszi kertét, amelyben bangíták virágzanak, a terméskőfal ásványzagával és az elszáradó, illatlelküket kilehelt fűszernövények odorával elkeverve saját kipárolgásukat. És megállok majd, látszólag egy koporsószeget észrevéve, s rajta a rozsdát bámulva, és mélyet és hosszúakat szippantgatva a bangita milyenségére figyelek. Ugyan a tüzes vörös levelek után a csupasz száron maradt téli rügyekből s az onnan kibomló rózsaszín ernyőcskékből áradó szag a redős bangitáé, avagy korai illatos rokonáé, esetleg a virágrakományával decemberben, a hó fölött is rózsaszín felhőként gomolygó kikeleti bangitáé, de nem tudok majd dönteni, mert világítani kéri a mennyezetet, azt a vágatot, amelyet kőlap takar, s amelyet fölemelve a templomtérből alá szokták volt eresztetni az oltár előtt kiterített s onnan elbocsátott holtat, oda, ahol állunk, a levegőbe feltörő várfokba besüllyesztett üregbe.

És egy pillanatra az a bangita is felrémlik majd előttem, amelyet karácsony előtt a bécsi hóesésben láttam, túl a sapkagyűjtő, filctollszerű ákombákomos rajzokat készítő, világpolgár építész, Hundertwasser házának-kiállításának megtekintésén, de még a múzeumnegyed előtt, ahol császármorzsát sütnek a sátrakban, és medvecukor szíját szívja szájába s bocsátja alá szüntelen minden gyermek, s ettől úgy néznek ki, mint holmi

pödörnyelvű, kövér és bundás éjjeli szenderek. Ánizsszag vegyül a bangitáéba.

És Wyspianski *Akropoliszát* fogom megnézni a Bárka Színházban. S bár november 19-én, amikor már heteken át színházba járok, van úgy, hogy hetente kétszer, háromszor, s látok sok krétakörös darabot, a *Sírájt*, a vakok intézetében a *Bánk bánt*, megnézem – másfélszer – Szorokin *A jég* című művének színpadi adaptációját, a kanadai fenegyerek Dave St-Pierre meztelenül játszott *A lelkek pornográfiája* táncszínházi rendezését a Trafóban, amellyel sok közös vonását látok a január utolsó napjában majd megjelenő, több részkiadás után immár végsőnek tekintett *Tiltott Ábrázolások Könyve* regénytöredékemmel, hiszen amint a táncpanoráma először felvonultatja a darab fontos elemeit, én is 250 oldalon át azt sorolom elő, hogy milyen részecskékből, mozaikkódarabkákból rakom össze a könyv második felében a mozaiktablót, hiszen minden ízében eklektikus, s ahogy például a zenéje Bellinitől Björkig, a diszkózörejeektől a régies dallamokig mindent elvegyít, úgy én is, s az író nyelvi eljárásainak valamennyiét, ha minimalista módon is, szerettem volna hasznosítani, s végül egyikünknek sem jutott eszébe a hagyományos történetmondás), és rájövök, hogy az Amorf Ördögök Péterfy Borija azonos a krétakörös Péterfy Borival, és unni fogom az Alföldi Róbert által rendezett *Szentivánéji álmot*, miközben az ugyanezt a darabot játszó észtekét minden ízében-porcikájában értem és átélem, akik deszkalapokkal és a lapok mögül kilógó testrészeikkel játsszák el a történetet, miáltal mindvégig úgy érzem magamat, mintha az athéni Kerameikosz féldomborműves temetőjében, az ókor alvilágának nyílásában ülnék, s lelkesedem az Orleansból a vajdasági Kanizsára visszatelepedett Nagy József *Tájkép vihar után* önéletrajzi, magányos táncprodukciójáért (amelyben nem olyan magányos, csak éppen a zenének, amellyel most együtt játszik, nincs teste). Wyspianski mellett Ágens – költő és énekes, mozdulatművész és performer – is élmény, de majd Wyspianskiért megyek el, hogy úgy jöjjenek ki, mint aki már ezért a különös vászoncelédért lelkesedni fog a továbbiakban.

Valamiért, s ennek okára több napi töprengéssel sem fogok tudni ráébredni, azt képzelem el, hogy Wyspianskít érdekelte volna, milyen hosszú az ember DNS-készlete, hogyan lehet azt legombolyítani, s a fonalában hol keresendő azok a helyek, amelyeket a párkák a legkönnyebben el tudnának szaggatni. Wyspianski *Akropolisza* lineáris: a fogantatással kezdődik, majd Trójába, onnan a bibliai Jákob életkörnyezetébe, végül Dávid király udvarába kerülünk; ez utóbbi helyen megjelenik a görögség Apollója, s keresztények Krisztusa. Ezt a meglepő helyszínek miatt talán az első pillanatban kusának tűnő történetet azonban összetartja az, hogy az *Akropolisz* szereplői egytől egyig a krakkói Wawel szobor-, gobelin- és festményalakjai. Ők támadnak fel Húsvét éjszakáján. A nimfák és tündérek, a trójai mondakör alakjai, Priamosz, Hekabé, Parisz, Hektór, az ószövetségi Ézsau, Ráchel, Lea, a hárfás Dávid szakrális tárgyak alakdíszei, s a tárgykészítő szándéka szerint annak az embernek a karakterét formá-

zandó feladatot kaptak, aki a tulajdonosa volt, illetve akit, hogy a hamvát befogadta, vagy valamelyik oltárra helyezve az istennek felajánlotta, valamiképpen jelképezett. A sok-sok díszítmény, mint gyűrű nemesfém az ékköveket, az embereket foglalja magában.

Sáry László operát írt a darabból, amelyet két rendező rendezett meg. Az első két felvonás hagyományos, romantikus előadás, a második kettő avantgárd opera. A feltámadás és a jövőben való hit régi, irodalmi anyagra épülő színház; az, amikor a Wawel összedől, és vége a világnak, a jövő, az új színház világa. A templomomlást, a véget (s azt, hogy ez a történet újra és újra és újra megismétlődik, amíg világ a világ) egyetlen szereplő egyetlen dallal mondja el, s ahhoz a teljes színpadra s legalább húsz percre van szüksége. A magasból a színpadra ereszkedik a kopott, porszagú nap-sárga lepel, s betakarja a középén álló, romlott húsú, vénecske és amorf, groteszk nőalakot. S a nő bábuként hajlongva-esengve átfúródik a leplen, s a megváltás dalába kezd. Mire áhítatos éneke felhangzik, a csipkébe bugyolált test (és ez a korpusz azért nem hagy nyugodni, mert a fekete csipkekombinében, melltartóban olyannak láttam, mint egy kötözött hús-véti sonkát, a csipke könnyed, de erős hálójából kibuggyant a megvénült és megereszkedett, lágy hús, a formáját veszítő élet) tengelye körül lassan pörög, s forgása közben feltekeredik rá a fényes és élénk lepel (a figura, mondhatni, bebábozódott-betokozódott, így adta át magát a jövő számára), ismét csupaszon hagyva és immár kietlenül a színpadot.

És én indulok a stájer Bad Mitterndorfbra, hogy 1500–2000 méter között nézzem a hóolvadást, miként fakad a víz a szurdokok alján, s válnak el a hóbundás hegyi faházak eresztől s hullnak alá jégszakállak, hogyan dőfik le a háztőhöz odafeküdt hóbuckákat az alázuhanó jég törjei. S bár a téli és nyári hegyi turizmusra szakosodott kis település Salzburg tartományban fekszik, a Salzkammergut régió része, annak a régiónak, amely sóbányászatáról ismert, éppen ezért talán három osztrák tartomány is igényt tartott rá a történelem során. A sóból mára is maradt, erre leginkább a sós fürdővíz emlékeztet, és az, hogy mondják, ma is van még itt-ott sólepárlás. A szemem azonban nem a vakító sótól, hanem a hó világától gyullad be, mintha csak azt akarta volna elérni, legyen piros a színekben kietlen február elején.

S mikor, valahol Rottenmann és Trieben között, az A9-es sztráda két oldalán a kidőlt fenyőfák akként roppannak el a szélviharban, mint a koktélpohárdísz fapálcikái, s a hegyoldal csupa szálkás, elhasadt fatörzs rengetege, akkor majd eszembe jut az előző esti séta, a magasban az útikönyv szerint ötszáz méterre fölemelkedett kőfalba vájt sóbánya s a házacsákák bokája alatt vadkacsákat ringató s halolajas, szüntelen locsogó Hallstatti-tó, a pagodaszerű tetejű plébániatemplom hátsó temetőcskéjében álló Csontház, a piros üvegcsékben lobogó hol magányos, hol párban álló, kétnyelvű lángok, az egymás mellé zsúfolt koponyák, amelyek többségére halántéknál az antik római főisten zöld tőgylevelét festették, s a homlokcsontra nevet írtak, mert itt, ebben a temetőben csak

tíz évre temetik földbe a holtat, s majd amilyen gyorsan lehet, kiássák, a csontokat a temetői csonttárba helyezik át, s a felszabadult hely új temetefogadására válik alkalmassá. Kevés ebben a városban a hely, van egy tóparti utca, amely a háztetők felett ível, a gyümölcsfák a tűzfalra kapaszkodnak s német takarékossgal kordonossá metszik őket, hogy fűtse hátukat éjjel s télen a fal, az udvar, ami mindenkinek van, éppen csak tepsi nagyságú, míg a lépcső terebélyes asszonycsípőnyi szélességű. A sötétedésben, amikor a környező, havas csúcsok virítottak, mert még felértek, lábujjhegyre álltak és éppen addig nyújtóztak, a napfényig, az elcsendesedett, de magában minduntalan dünnögő tavon vadkacsaraj ringatózik, köztük egy rémülten hápogó hószínű gácsér, s a kettészelt kötömböket, kőzetbe foglalt halcsontokat, féldrágakövet, kristályt és ásványt árusító boltocskákból felgyúlnak a sómécsesek, s ezek a jószagú lámpácskák mindje narancssárgán izzik. A Salzkammergut legszebb városkájában, a szinte függőlegesen épült településen (ahol a házak oly szorosan húzódnak egymás mellett, hogy nem jut hely az utcáknak, s akadnak épületek, amelyeket kizárólag a tóról lehet megközelíteni, s a nagyobb eseményeket, mint például a körmeneteket is csupán a vízen képesek megtartani), a bronz- és vaskori leletekben gazdag sóvárosban, Hallstattban egy órával korábban kezdődik éjszaka, mint máshol. Másnap, már valamivel Graz után nyeri el bennem végső formáját a kisváros, közelében annak a fürdőtelepülésnek, amelyet Hundertwasser épített, s tett nemzetközileg ismert, vonzó helyé. A hallstatti rózsaszín sötömbök, amelyekben ereken fut a kármin, illetve a dér fehér cérnaszálai, apró darabkákból megvásárolhatók, daráltan pedig szárított fűszernövények porával elkeverve ischli sóként árulják – ez a darált só azonban már, mielőtt a növényporral vegyülne egybe, fehér, miként a cukor kristálya (a mandulás süteményeken ilyen!), fehér, mint a kifestett koponyák festék nélkül maradó csontfelülete, mint az egyre setétedő, síkos fényű tavon az egyedül úszkáló, riadt, albinó vadkacsa.

S mikor majd Rottenmann és Trieben között az A9-es sztrádán száguldván el a két oldalon kidőlt fenyőfák erdején át, és még nem gondolva se Grazra, ahol egyenjogúságukért tüntetőik vonultak át a városon, bár számomra nem derült ki, milyen tulajdonságban, jogban, nézetben, hitben sérültek a plakátok és zászlók alatt masírozó óbégatók, se az aranykupolával hivalkodó Therme Blumau föld alatti-föld fölötti épületegyüttesre, mert leköt az a sok-sok millió és egyszínű fehér, amely a hóéból és a csupasz sziklákéból adódik össze, s az ilyen fakó világ számomra mindig a vakságot és tévessztést idézi meg, épp úgy, mint amikor valaki a munkahelyéről kikopik ugyan, de még nem találta meg az új helyét: nem gondolva még semmit a közeli jövővel, csak a múlt, éppenséggel a néhány órával korábbi tölt majd ki. És ezt akkor fogom föladni, amikor a képzőművész-építész házai között, illetve azok tetején kóborolva fölismerem, hogy az ösvény mellett növekedő fák és bokrok rendjét a kínai horoszkóp határozza meg. Az egyes ösvényszakaszok mellé ültetett növények azo-

nos jelentésűek, s hogy mifélek ezek, arra akkor ébredek rá, amikor csupa nyírváltozat közé érek.

S már tudom majd, Gábrielt néhány napra a sugárbetegségeken szenvedőket ápoló kórházba vitték át, de azt nem, hogy mikor, hogyan és miért vált sugárbeteggé. S azt is, hogy néhány nappal később kiengedik e zárt részlegből, s visszaszállítják abba a kórterembe, ahol korábban tettek, akkor már egy és egynegyed éve, napjai. S majd tudom, hogy Kristóf keresztfiam eljön velem tavasszal, ha el tudok az egyetemről szabadulni, hogy dolgozzam arra, Kínába, illetve Tibetbe, de azt még nem is sejtem, hogy örömmel megmutatom számára a Hundertwasser-telepről készült fotókat, és arról fogalmam se lesz, hogy egy purgáló indulatú, baranyai tudatú dékánnak és mind testalkatában, mind gondolkodásában colstokszerű kolléganőjének, akik minden alkalmat megkeresnek, s okokat is találnak hozzá, hogy a nem pécseiteket eltávolítsák Pécsről, mit is fogok, hogy levelet fogalmazok számukra, írni.

A flamingó, amelynek képét a bécsi Kunsthauseban negyedévre kiállították, amikor a felvétel készült róla, már kifakult tollú lehetett. Szétette a madarat a só, leoldotta a húst a csontokról a tengervíz, a színt, a rózsza kármínját a napfény. De a sovány váz, ami a madárból megmaradt, tömegét veszítve, izomtalanul is kész repülni: ahogyan a nedves iszapban hever, fénymázzal bevontan, semmi kétség, várakozik, s éppen arra, hogy ebből az anyagi világból elmozdulhasson, átcsússzon oda, ahol kizárólagosan metafizikailag lesz megragadható. Lucien Clergue kitől tanulta el a határsávon létezést? Pablo Picasso barátjától, Renoirtól, Manet-től avagy Jean Cocteau-tól? A vízfelszín alattit bemutató képei az átmenet és a pillanatnyiség dokumentumai. Tünékeny, rebbenékeny világ képszólója, miként a bika megölésének pillanatában hőssé váló, de az állat halála miatt menten megszegyenülő torreádor felvétele is ilyesmit tanúsít. A meglett korú cigány férfiak között táncoló nimfalánykából elősejlik a későbbi Carmen.

Clergue a klasszikus festők alkotásaival összemontírozott fényképei pedig visszaidézik majd J. Colart, a cseh avantgárd mestert, aki ugyanezzel a merész kollázs technikával szűkíti le alkotásait, hogy kevés jelentésűek s alkotói szándékát megtestesíteni képesek legyenek. Ez is, az is hars művészet, a plakátoké ilyen még, s ugyanakkor efemer, bennük együtt kész megjelenni (jelentésre szert tenni, antropomorfizálódni) a fizikai és a biológiai világ.

És majd amikor megpillantom Brinje előtt, még mielőtt elindulnék (visszaindulnék) Strasbourgba, a horvát sztráda jobb bal oldalán a két sarkán megmaradt várat, jobbján pedig a tavaly őszi óta kiégett, szénfekete hegyoldalt, eszembe jut a Veszprémben kora hajnalban elkezdődő utazás, éppen azért, mivel a nyerskőből összehordott, felhúzott és az idővel megomlott lakótornyok mögött olyan kifakult csterszínűnek látom a hegyoldalt (mégis tavaszszínűnek, olyannak, amelyben már megjelent, de még rejtve maradt a fű zsenge zöldjének semmivel sem összevethető árnyalata), akkor, míg a számítógépem billentyűit a kocsit hol jobbról, hol balról

meg-megtaszító szellőkések miatt alig leszek képes eltalálni, s immár nem romló szemem, hanem a hektikusan változó szélnyomás miatt ütök mellé, mondhatnám, ha felébredt bennem a rég elszunnyadt költő, a szél gépeli majd ott, Brinje előtt és után a szövegét, általam, a segítségem révén. S én pedig szabadon nézem az út melletti sziklakibúvások közén lecsorduló, morzsalékosan alágördülő terra rossát, a szélvédőn rizómaként szétterjedő esőcseppeket, a töpszli, ugyanakkor bolondul virágzó, szártalan kankalinokat, a szártalan kankalinok zsombékszerű, ámde világos és sötétsárga foltokból összeállt halmait, a féloldalassá fútt fenyőket. És előre sejtem a délutáni, Európa felett átszáguldó orkán hatását. Akkor majd az esszét író szél bizonyosan följegyzésre érdemesnek találja azt a megfigyelést, hogy a hegyoldalban álló házak a szélviharban olyanoknak tűnnek, mint a kissé szétterpeszkedő lapjait összefogó, félig nyitott borítójú könyvek, de megjegyezhetők lesznek a háztetőcserép-színű borítójú könyvekkel megrakott hegyoldal alján szürke virágzatukat lengető óriás törzsű fehérvyárok és a sötét porfelhőt eregető mogyoróbokrok: a bokrok barkái a maguk vörös vonalkáival átsátozzák a vidéket, olyanokká, mintha a kilencvenes évek végén készült Torok Sándor-pasztelleknek készültek volna, s nem azon táj miniatűr részletének, amelyet karsztmezőnek mondhatnánk, ám bár van rendes neve is. A mező zsendülés előtt álló fűvét, amely hol felfut a hegytetőt elborító erdő széléig, hol csak a víznyelők pereméin kuporgó sziklaszirtekig, a cserlevéllel összevethetőnek találom, s ilyennek találja a fölötte kavargó, délről érkezett szél is, és ez a szín kiegészíti a napom hangulatát. A sztráda mellett vezetőket fektetnek, combvastagságú, fekete cső húzódik sok-sok kilométeren át az úttest mellékén, valami mitikus lény hasából kihúzott és ide vonszolt, gázzal telt bele.

Strasbourgban pedig, túl már a harmincéves háború korában tönkretett s azóta is csupán vegetáló Augsburg rövid bejárásán (megszoktam ugyanis, hogy hat-nyolc óra vezetés után kijárom magamat, bejárom magamat az éppen felbukkanó faluba-városba-tájba), bár minduntalan arra készülök, hogy B.-vel összetalálkozok, a határt képező Rhône fölött laposan ívelő hídon, a határváros centrumát körbeölelő és átszövő négy Ill-csatorna aranyesőtől sárga rakpartjain és hattyúkat ringató öbleinek stégjein, az Új postakocsi vendéglővel szemben álló Négy évszaknak nevezett szír kifőzdében (a tulajdonos bőrszíne, szénfekete szeme is hirdeti szír eredetét), ahol a tömjénzagban rozét kortyolva falatozom a torta nevet viselő, vékonyra nyújtott, szalonnával, hagymával megszórta, tejszínes sajttal összesütött kenyérlepenyét, majd reggel, amikor arra gondolok, hogy a jardin botanique virágzó növényei között lehetnék egy napig legmagányosabb a magam nyomasztó emlékeivel, s éppen emiatt ébredek arra, hogy ott a legnagyobb esélye annak, hogy személyesen lássam őt; és akkor, amikor az ágyból kinézve látom az ébredő várost, alattam balra épp a St. Guillaume-ot, jobbra a Pont Royalt, a látvány bal szélére húzódva a homokkő katedrális, s készülök a Route du Vint, Sélestatot, Château de Haut-Koenigsbourgot, Ribeauville-t és Riquewihrt összekötő panorámaút besétálására, megnézni a

7. századi elzászi védőszent, Odile kegyhelyét, szemügyre venni az elzászi fekete disznót és a Vogézek lankára telepített szőlőföldjeit, a vidéket; a vidéket, ahol, vélem, nem lesz alkalmam szemközt találni magam egykori kedvesemmel, mert ő nem kedvelte se az egyetemi növénygyűjteményeket, se a vidéket; ahol gyalogolva lehet a két gyümölcsöst összekötő utat megjárni s nem metróval, autóbusszal vagy olcsó repülővel. Augsburg kertjei sárga és lila virágú safrányok hadaival voltak megszállva, a dóm kivételével, ahol rózsák nyílottak; a reneszánsz kor egyik üvegablakán is rózsák virítottak: kék közepű, belső szíromkörében piros, a külsőn pedig aranysárga rózsák, s bennük a középkor és a reneszánsz valamennyi erénye megidéződött. És rózsák voltak a strasbourgi dóm oldalának párkányzatán, amelyek alatt tavaly ilyenkor összecsuklottam. E hússzínű kőből faragott virágok egyikét lefényképeztem – és este ellenőrizve tapasztaltam, hogy miként tavaly a társát, ismét nem sikerült képpé menteni. A nap rózsagazdagnak mutatkozik: rózsafák nőnek a szőlősorok végén, hogy, érzékenyebbek lévén a szőlőnél, idejekorán mutassák a lizstharmitot. Rózsára érzékenyedett a tekintetem, az utóbbi időben képessé váltam bárhol fölfedezni a rozettákat és a rokonaikat, legyenek bár papírból, nemesfémből, tárgyak, avagy ábrázolatok, netán élőlények. A Mont Saint-Odile 7. századi védőszentjének épített kolostorban, ahová zarándokok sora jár föl, az egyik kápolnában a gusztustalanul hivalkodó mozaikra villantottam a gépemet, s a vakufényben jáspiszöld és kobaltkék színek jelentek meg egy pillanatra, amelyektől már sejtettem, ha áhítat híján nem is, de ízlés híján lehetett a kép alkotója. A paradicsomi jelenet cseppet sem lesz édeni, tudtam előre s készültem rá. A rózsák ott is felbukkannak, ahogy Obernai favázás, nyeregretetős gabonatarolóinak oszlopvégein, a tehén- és sárkányfejfaragványok közén, az Hôtel de Ville térén álló, előhajtatott tavaszi virágokkal beültetett, festett furnértojásokkal dekorált (hamarosán húsvét lesz) reneszánsz kút kávján és az üvegből és fényből alkotott strasbourgi Musée d'Art Moderne et Contemporain fantasztikus állandó kiállításán. És B.-t akkor fogom úgy érezni, hogy a hátam mögött áll, bár maga sem tudja majd, hogy mögöttem ólálkodik, hiszen éppen a hipermodern Musée d'Art Moderne et Contemporain földszinti kortárs művészeti összeállítás Arp-szobájában a gipszfehér szobrokat bámulja, amelyek a földbe vetett s idők folyamán lekopott, éleite, csontléceit, dudorait elvesztett csigolyákhoz vagy azok összes funkciótól megszabadult darabjaihoz hasonlatosak, és együtt vesszük észre a teremsarokban a szabályos derékszögben álló sarok két falába beillesztett csillogó tárgyat, az eloxált fémből álló pozitív és negatív formát. Ha a falakat, mint a könyvet, összezárom, a forma két fele egymásba illeszthetővé válik, és csupán én, az, aki erre a műveletre képes, emlékezhetem majd arra, hogy a könyvsötét, amely a lapok közé került lepréssel, a legmélyén rejtegeti az egymáshoz bújó, egymásba tökéletesen beleillő, semmi passzítást nem igényelő két formát, végleg egymáshoz forrasztva őket, és megadja számukra a láthatatlanságot, az említhetetlenséget, s legvégül az elfeledettséget. Az örök élet mibenlétére ébredek majd a Musée d'Art Moderne et Contemporain csupa fény és

csupa levegő termeinek egyikében, valahol Braque után és Cezar kockává összepréselt autókipufogói között, a Hans Arp nevével jelzett teremben. És még akkor se tudok fölfedezésem hatása alól megszabadulni, amikor a Petit France felé kóválygok a fedett hídon, a Ponts-Couverts dróthálókkal lehatárolt pavilonjai előtt, ahol a régi szobrokat galambszarból készült, folyamatosan vastagodó páncélzat vonja be, s a folyosó fagerendáinak mélyéből, mintha a járókelők lába alól, föl-fölszűrődik az Ill vizének szabálytalan ritmusú kotyogása.

És nem nézem meg a borút északi kiindulópontját képező falvacskát, amelyet állítólag Nagy Károly lovagjai alapítottak – nyilván azért, mert ott kitűnő elzászi italhoz jutottak.

Húsvétkor pedig, meztélláb tapicskolva éppen egy budapesti lakás tetőtéri, szürke kövekkel borított padlóján, eszembe jut majd az ősz, a nyár, az év tavasza, de a tél, az eljövő és a télvége is, s majd a tavasz megint, amíg kinn hull a március közepi hó, akkora pelyhekkkel, hogy közülük egy ha elérne a markomban, túl a repülőjegy megvásárlásán, amelyhez egy repülőút is tartozik majd, túl azon, hogy Gábrielt tizennégy hónap kezelés után elbocsátották a koreai kórházból, s utókezelésre Magyarországra irányították, túl azon, hogy megjelent a versem a *Népszabadságban*. Ez:

MAJDNEM

*A bokor csaknem piros.
Még alig illatozik a birs,
de az Úrnak már felajánltatott.
Adomány, dicső gyümölcse
sárga színe az ősznek,
s majd elrohad,
mert nem emelte fel, csak leejti a kéz.
Nem marad hozzá Isten.
Lemondott róla ki megmentené.
Nincs ősz, amely a színeit megtartaná
vagy kitörölné,
ahogyan a szerelmet a közöny.
Ég a lomb, most az arcon az orca.
A gyümölcs szedetlen, félérett.
De az illata almaédes.
Majdnem a mennyé.*

És mert ki sem mozdulok aznap a lakásból (végtére eleget rohagáltam Európa-szerzte a kontinensen, a motorolaját továbbra is csepegtető Focusom kilométermutatója alapján éppen annyit, amennyi az ember kitekert, legombolyított kromoszómaszálának a hossza, azaz két métert, és Európától eléggé meg is undorodtam, holott meglehet, kelet-európai mozdulataim, viselkedésem, riadalmaim és onnan származó gondolkodásom

miatt), így a lap szombati számát sem vehetem meg, a honlapon találok meg frissen megjelent szövegemet, s a képernyőről olvasom le, nem érezve a kinyomtatottság szagát és örömét.

És Joan Baez *Here's to Life* kompakt diszkjét hallgatva (amelyen Almodóvar filmjeiben oly sokszor fölhasznált népdalok találhatók, köztük a *Cucurrucucu Paloma*) érkezik majd, valamivel 17 óra előtt, a jól ismert s a készülékemben megtalálható számról B. sms-e, azon a telefonon, amely az egykor Pécssett szerkesztett és megnyugtatóan életképesnek tűnő, a döglődés jeleit nem mutató *Iskolakultúra* főszerkesztői mobiljaként funkcionált, amelynek a billentyűin régen nem olvashatók a számok és a betűk, s megérett arra, hogy ne tekintsem használhatónak:

Kellemes húsvéti ünnepeket kívánok neked. Jól vagy? Családodnál vagy most? Üdvözöllek. B

A mélyben a főváros az alkonyban rózsaszínű, akár a földre vetett, elhasznált, hervadó virág. Avagy a lehúzott s az ágy mellé hullt és elheverő könnyű és testszagú csipkebugyi. Avagy a marokkói Fez szattyánt készítő műhelyeinek kútjaiban a bűdös festőlé.

Hagyatéktoll

Kína eltakarja a kertem rózsáit. S hiába találkozom a kertemben újabban élő, szőlőként a magasba liánozó, nyíló csillagjázminnal a kínai kenderpálmával, az öregedés elleni csodaszert szolgáló növényvel, a himalájai Goji bogyóval, a talajtakarón kúszó vasfűvel, a fiatal hajtásait vörösben tartó korallberkenyével és a bíborpiros, karamellillatot árasztó himalájai rózsalonccal. Abban a hónapban történik a rózsanyílás, amelyben Júnnan tartományt barangolok, nélkülem. Ilyen eddig nem volt. Hogy hazaértem, az első délután, mielőtt álomba zuhanok, a hegyoldali rózsát kötözöm fel, mert az előző napok eső- és szélvihara a földre fektette és sárral permetezte be a bokrokat. Ahogyan e születő szöveg kitakarja a megfigyelt pompájú, de továbbra is látványdús hegyoldali kertet, a következő nap alkonyatában, hirtelenjében kizárólagosan a színfoltokat érzékelem. A közepen, rézsútosan végigfutó vörös csíkot, amely a lejtős hegyoldali alsó kőperemétől indul el, s feljut a lejtő felső határáig, ott átlendül, s guggolva ég a felső kert teraszán, vérpiros rózsabokrokból. Jobbra a rózsaszín, természetes bokorrózsák. S balra, az apácarácson, a Padovából hozott, három méterre felkapaszkodott, öt rózsaveres-sárga szirmú futó. E színek eltakarják most a rózsanövényeket, a kert seregnyi élőlényét, ahogy az íróasztalomtól kinézve a látvány egyik részét elfátyolozza az aláhulló függönycsík, avagy Kína azt az egy hónapot, amely a kertemben a legszebb szokott lenni. Tapasztalatom a kerti emlékképek alapján lehet, bizvást állítom, hogy egyedül, hogy nélkülem maradt a kertem, s hogy látni jóformán senki nem látta, mégis szép volt. Jelentésnélküliségével együtt.

A kutyáim sértetten fogadnak, főként a puli. Kicsi, a keverék se sokat foglalkozik velem, éppenséggel madártollak kergetésére szakosodott. A kert telis-tele fekete és pöttyös szárnytollal, faroktollal, pihéssel, vélem, az elmúlt hónap során cserkészte be a szárnypróbálgató fiókákat, s pusztította el őket. Többnyire rigókat és seregélyeket, más madár megtanulta az óvatosságot, a kutyáimtól való távolságtartást, ezek azonban mintha képtelenek lennének rá.

Reggel, az első itthoni reggelemen a kert madarai ébresztenek. Rigókat hallok, vörösbegyeket, galamb is burukkol, s hat és hét között kakukk érkezik és megszólal. Látni azonban nem adatik. Valamelyik repülőgép ülésén, a tíz szárnyas gép egyikének fedélzetén felejtettem az olvasószemüvegemet, legfontosabb protézisemet, s még Kunmingban, egy nagyáru-

házban vásároltam újat – addig is legyen, amíg hazaérek. Az elkövetkező hét legfontosabb eseménye, hogy időt szakítok az optikusra.

Mindenesetre létezik egy sáv a világból, amely tisztán érzékelhető. Úgy másfél-két méternél kezdődik, s nem szélesebb ötven méternél. Előtte és utána homály. Ború szegélyezi látványomat: de a kertem ebbe befér. Hajnalban, mert éppen ötkor ébredtem, szervezetem még mindig kötődik az ázsiai életrendhez, amikor felzengtek a madarak, kórusban, s iparkodtam az ablakhoz, megnézni, mit mulasztottam egy hónapig. Szemerklő eső, s ez jót tesz, ismétlem sokadszorra is, a pasztellszíneknek. Ahogyan a félhomály ugyancsak használ a piros szín lángolásának, a fehér és sárga lombkorona alatti felizzásának.

Hamarosan ki fogja nyitni virágát a sárga gyűszűvirág, és úgy gondolom, a díszkonkoly is. S mintha a szappanvirág elpusztult volna, s ugyancsak elveszett néhány szegfű, zsálya s meghúzódni sosem rest egyebek. Rendezgetem tovább magamat, s eljutok a napom idejének beosztásáig, a teendőig, ámbar az elmaradt dolgokra nem vagyok képes fókuszálni, és tudom, hogy vannak, mert itt hagytam őket, romként, Európában.

Az alsó teraszon, amelyet balra az apácarácsra felfuttatott néhány futórózsa határol, s ahol jelenleg a nagy cserepes növények élnek, sárga virágú fészkes növény hatalmaskodik. Tavaly és éppen ott a csilláros ökörfarkkóró nőtt és növekedett, a félárnyékos sarok ékességének bizonyult. Most réti bakszakáll telepedett oda, s augusztusig, élete végéig ott marad majd. Ösvénymenti növény, erdők és mezők találkozását biztonságosan képes jelezni, s annak idején paraszt elődeim időbeosztásában jutott, tudom, mert mondták, szerephez. A nyári hónapokban, amikor virágzik, a segítségével határozták meg a déli pihenő (naponként mindig más) kezdetét. A földeken dolgozók számára a virág, mivel amikor legmagasabban állt a Nap, becsukta sárga szirmait, az ebédidő kezdetét jelezte, majd, hogy a déli hőség és verőfény elmúltával ismét kinyitotta, a délutáni munkakezdést.

Amíg távol voltam, a házat-kertet, kutyástól, a bejárónő felügyelte, s Gábiel. Gábiel, aki a koreai gyógykezelés után visszatért Magyarországra, hogy Magyarországon vegyék ismét intenzív kezelésbe. Sugározni kezdtek, igyekezvén dagadó nyirokszerveinek burjánzását megállítani, amit azonban rosszul túrt. Így aztán időlegesen felfüggesztik a kezelését, de közben tüdőgyulladást kap, mindkét tüdőszárnya lebenyei begyulladnak, mentővel szállították be az intenzív osztályra egyik éjszaka. A fiatalember ugyanis nem kaphat mást, mint nappali ellátást, ezért éjszakánként kirakják a kórházakból – így került ismét hozzám, szállásra.

A szomszédék hosszan regélik, mint igyekezett az újból befogadott, bárátságosan viselkedő Gábiel a kert elvadulását megakadályozni.

Reggel madárfütty, kutyaugatás és eső utáni levegő. A rózsákból, ha maradt is valami, immár alig. A tömött virágfejek megteltek esővízzel, s lehajoltak ugyan arccal a földnek, de a szirmok rothadását csak a szél állíthatja meg, ha eddig el nem kezdődött volna. Erjedésszag terjeng, a ha-

lottas ház szagára emlékeztető. Sok-sok szírom a földön, se a talaj, se a fű nem látszik, talán ha összegereblyézem a hulladékot, s meg is szűnne e kísérteties, túlvilági látvány.

Kínában egy-két rózsabokrot ha láttam a kertekben, gyűjteményekben. Kivéve Ta lit, ahol a 4000 méteres hegycsúcs alatt egyetlen bokor virágzó liánrózsára leltem. Ta li csónaktest színű tetőcserepei fölé kabinban emelkedtem: a hegyre osztrák gyártmányú alpesi libegő visz fel; mivel éppen akkor virágoztak a rododendronok és az azáleák, amely fajoknak a keletkezési központja ez a térség, nem volt kétséges, hogy nyaktörő mutatóványokra vállalkozom. A függőleges hegyfalakon, szirtek oldalán a termetes bokrokat csak úgy lehet megvizsgálni, ha drótkötélen ereszkedik alá valaki, avagy úgy – amit én választottam –, hogy drótkötélpályáról igyekszik megnézni azt, ami a pálya környékén éppen van. Délben azálealevest tálaltak, savanyú volt és kellemesen édes. A kínaiak amúgy kedvelik a virágos ételeket, kóstoltam tökviráglevest (a növény szúrós szárát is belefőzték), de liliombimbós húsféléből is ettem. Az azálea bizonyult a leginkább császárinak.

És kivétel még Peking, ahol, mivel lekéstük a gép indulását, marad egy nap, s visszamegyünk az Ég templomához; az ezt magába foglaló hatalmas park egyik részlete a kínaiak nemzeti rózsakertje. Amely érdektelen: díszrózsák változatai, többnyire olyanok, amelyek éppen kaphatóak a kereskedelmi forgalomban, kertészetileg is érdektelen kiültetésben. Meg sem közelíti a bécsit vagy a marrakeshit, és bizony jócskán elmarad az Aventinuson látható római kollekciótól. A Párizs környékiről, amelyet Josephine császárné készíttetett, nem is szólva.

E rózsahiányra az a magyarázatom születik, hogy a vidék, amerre járunk, ugyancsak nedves, páráos, esős. A szubtrópuson és a trópuson van évszak, amikor naponta egyszer vagy kétszer egészen biztosan esik az eső. A tömött szíromlevelű virágok hiányát ezzel okolom: az esővíz, amely felgyűlik a virágban, hamar lehúzza, megromcsolja, s mert a páratartalom magas, még ha szél van is, nem szárítja föl a csapadékot. Elrohadnak ezek a virágok, játszi könnyedséggel. Ilyen okai lehetnek annak, hogy kevés vagy csökevényes szirmú, ámbár a rovarok érdeklődését fölkeltően színdús virágok és virágzatok tömege pompázik errefelé. A redukálódott virág aztán egzotikus formák változatait produkálja: akad ecetszerű, lampion- vagy kancsóforma, pillangót utánzó, napernyő alakú, húsos vagy szitaszerű is – mi több, nem egy illatos vagy éppen bűdös.

Pereg az eső, ha pedig abbahagyja, forr a levegő. Burjánzó a hegyoldal növényzete, és mintha madárban is gazdagabbá vált volna. A szomszéd ház tetején menedéket talált macskakolónia pusztulása az oka, avagy valóban olyan sok madár kelt volna ki az idén? Hozzáfogok a növényeim metszéséhez, kiszabadítom a függőhidat a borostyán, a trombitafolyondár és a cserjés gesztenye szorításából, az elvirágzott olajrózsát alaposan visszametszem, ez a sorsa a fahéjcserjének és a loncoknak, s itt, majd ott is talállok igazgatni valót.

Ez arra figyelmeztet, hogy nem elég éles a látásom.

Az optikus csóválja a fejét: kevesebb mint fél év alatt mindkét szemem negyed dioptriával romlott. Most másik olvasószemüveget kell beszereznem, s a továbbiakban kell egy állandóan viselendő szemüveg is. Ettől megrettenek. Hosszan kotorászok a szóba jöhető szemüvegkeretek között, mire döntök; váratlan ez a kiadás, s nem kevés.

Aztán az új szemüveggel megnézem a cserepes virágaimat. A fényre ci-pelem, megöntözöm mindazokat, amelyekre az elmúlt egy hónapban legfőképp a terasz melletti, szökőkútszerűen feltörő és a földig visszahajoló, de így is legalább négy-öt méter magas rózsabokor árnyékot terített. Egy csinosan fejlődő citromhajtást, a trombitafolyondárt, egy tavalyról elmaradt és most kitört dália-t és az agapanthust. És azt az amarillist, amelyet tavaly a Murter-szigetről, reménybeli adriai lakhelyemről hoztam Veszprémbe.

Tisno azonban elkelt – vége a másfél éves tervezgetésnek. Sms-t kapok, és ahogy olvasom, összeszorul a szívem a fájdalomtól és szomorúságtól.

Egyik este B.-vel párbeszédezem a Skype-on, beszélni nem lenne erőm – gondolom: még – vele. Semmiségek jönnek elő, de nincs olyan mondata, amely ne rezonált volna bennem hosszán. Gyorsan elköszönök, elmene-külök előle. Meglehet, kérdezni kellene az okokra, amelyekkel magyaráz-za a szakításunkat. Nem volt hozzá erőm.

Hosszú a hét, váratlanul hosszú. A kertre azonban mégsem elég. Any-nyira igen, hogy elkezdődik, s majd idővel össze is áll egy versszöveg.

A JEGY

*Vagy, ahogyan a tört vonásokból megrajzolt betű,
amely csupán az olvasást segíti, nem az írást,
gyepből kinövő tarack fűszál, ami
a dűnében találja sárga magát.
A fű alátámasztja történetünket,
mintha könnyed szöveget, nézem a fényképet.
Itt állsz te, ott én, amott unt toposzként
a páncélszürke Északi-tenger.
Szűnhetetlen fú az ostendei szél.
Elkezd a mozgást
és lehull
a csepp víz a szöveg tükrére,
gyűrűzzön ott tovább.*

*Tisztán olvasható, mert támogat
az emlékezet még, de veled,
Karoling írásjegyem, kit szerettem úgy,
hogy kértek veled a hételtű napok
és dűlnek velem szét a sokholdú bolygórendszerek
már le semmi nem írható.*

Egy bizonyos (ámbár összetett) szag fészkel az orrgödrömbe.

Ez a szag a vasalt, még csak nem is a frissen, hanem a vasalásra csak emlékező, de kétséget kizárva a hajdan gondosan elkészített, tiszta és szekrénybe bújtatott vászonruháké, azok közül is az asztalkendőké, lepedőké és mindenféle ágyneműké, amelyek úgy fehérek, hogy a patyolatfehér színhez sosem volt közük, mert a törött, egészen halvány szürkének és a kacsatojáshej porcelánkéjének egyfajta átmeneteit képezik, a bűz éppen a ház környékén felnevelt lenből és kenderből készített fonalból, megszőtt textíliából szabott vásznakból árad, úgyhogy már nem odor, hanem illat az, amely orrom szaglógödreiben megragad, s egyben felébreszti az agyamat, visszaébreszt egy másik időbe, el- és átvezet valahová abba az időrengetegbe, amelyet a gyerekkoromnak mondhatok, holott az odor nem csupán egyetlen szín finom árnyalatához, egyetlen térhez és helyhez határozottan kötött anyagféleséghez, egyetlen életkorszakomhoz tartozik, mert benne elkeveredik valamiféle száraz és súlytalan por, továbbá a recsegő, súlyos bútorok ajtónykorgásával együtt járó lenge dió és a vályogból készült falusi házak használatlan vendégszobáinak állott levegőjére jellemző szagának elemei is. A családunk kombinált szobájának nevezett helyiségében alszom kamaszkoromtól, ha időnként szüleimnél tartózkodom, amelynek parkettás padlóját puha perzsaszőnyeg takarja, s egyik falán a damasztal leterített asztal roskadozik a javak alatt, az ágyfő a bejárati ajtót középen magába foglaló falhoz van szorítva, amely napközben kanapé háta, éjjel pedig a fejpárnákat kissé megemelő, lejtős matrac támasztéka, hiszen, ki tudja, miért, nem vízszintes felületen alszom, hanem fejemtől lábam felé kissé lejtőn, s ha ilyesmihez nem jutok, akkor párnákkal polcolom alá törzsemet, nyakamat és fejemet, s merülök álomba. A szülői ház illata azonban nem azonos e szoba szagával, ebből hiányzik az étel illata, de benne találok a magányét, azaz nem is annyira azt, a magányt, hanem amit a magányban egyedüllétnek tekint az európai ember, a saját maga testével együtt töltött társtalanságot. Persze ebbe az illatkollekcióba annyi egyéb összetevő is keveredik, ahányféle nap – napom – zajlott benne, húsvéti ibolyáé, április végén zsendülő kerté, az ablak előtt felnevelkedett, gyantáját csorgató fenyőé, anyám gyógyszereinek rettenetes bűze, nagymamám egykori végső ápolatlansága, a bútorkárpitból előszivárgó rafiaszag és a hozzájuk keveredett egyebek.

Anyámékhoz megérkeztem, együtt a két kutyával. Kánikula van, s rettenetes tömegben vánszorogtam végig a 3-ason. A Tisza hídján néhány pillanattal az érkezésem előtt többes karambol volt: román mikrobusz, francia rendszámú luxuskocsi és vagy négy böhöm áltérepjáró borult az oldalára, s torlódott egyetlen ronccsá. Otthon alig értjük egymás szavát – az egykor csendes Damjanich utcát percenként száguldja be vagy vánszorog rajta át hol egy furgon, hol egy személygépkocsi, hol vontatós traktor. A kenyérszállító, a fagylaltos, a dinnyeárus és a gázpalackszállító mindegyike saját dallammal jelzi érkezését, s jó előre tudni, hogy ki fog a házunk

előtt elhaladni. A kenyerezt magam is felismerem már, de a fagyaltost a jégkrémestől képtelen vagyok megkülönböztetni, a zöldségest pedig a krumplistól.

Adél kutya rettenetesen bűdös. Anyám fintorog, apám motyog miatta, így aztán először a puli seggét mosom ki, majd nekiállok kisollóval a szőrét nyiszatolni. Most van egy kutyám, amely leginkább négy fekete esernyőfogantyún elhelyezkedő, rojtos szélű, félhosszú szálakból álló kócos zsúptetőre emlékeztet. Adél azonban szőrének javától megszabadulva boldognak látszik: először is elfoglalja apámék kutyaínak ólját, amit 14 életéve alatt sosem tett meg, boldogan emelgeti soványka lábait, és ki-kiront a vízestáljához valami folyadékot lefetyelni.

Apámat, aki már jóval nyugdíjba vonulása előtt eldöntötte, hogy méhekkal fog majd foglalkozni (részben, mert akkor még úgy tűnt, jól jövedelmez a méz, részben, mert így indokkal lehet a háztól, a kerttől távol, azaz egyedül, mert többnyire ugyancsak kedveli a magányt), nem különösebben érdekli Kína, se az, hogy mit tettem arra, s miket láttam-hallottam. Még leginkább az, amit Thaiföldről mondok, ahová, a trópus miatt, Krisztof keresztfiamat magammal cipelve öt napra átruccantam. Hogy fehérre vannak mázolva a méhkaptárak, és sokkal kisebbek, mint amilyeneket itthon használnak. Hogy az Európában a méhállományokra mostanság nagyon veszélyes *Varroa destructor* nevezetű méhatka eredetileg az indiai mézelő méhen élősködött, de az megtanult ellene védekezni, s ezt a tudását át is örökíti: vagy megöli a betolakodókat, vagy egyszerűen kiakolbóltja a kaptárból. Ugyan van olyan atka, ami a thai és a dél-kínai méheket tizedeli, de leginkább egy darázs-faj sok-sok egyede jelenti a veszélyt. E darázs ellen védekezni se nagyon lehet, hacsak nem fedezik fel a fészket, amelynek elpusztítására a méh azonban nem, csak a méhészképes.

Sötétedés után kezdenek kórusművükbe a békák, figyelhetném tíz napon át, s végül már észre sem veszem, csak azt, ha valamiért abbamarad a hangversenyük, majd azt, hogy újra rázendítenek. Közben szúnyogok marnak, mert apám a ház lakóhelyiségeinek kifestése, a nyílászárók mázolása, azaz a komplett felújítás nyomán még nem szerelte fel a szúnyoghálót az ablakokra, így ha szellőztetek, és tárva-nyitva hagyok mindent, a vérszívó rovarok a fényre és a szagomra beözönlenek a kombinált szobába; de ha nem csinálók keresztthuzatot, percekben belül dől rólam az izadtság.

Amúgy a napjaim főzéssel telnek, sorra szedjük ismét elő apám és anyám kedvelt ételeit, amelyekről, meglehet, már csak én hiszem, hogy vágnak rájuk. Könyvből főzök, mint azok, akik pontosak akarnak maradni, holott ilyesmire nem vágyom. Az sem zavar, ha valamelyik étel másféle lesz, s nem hasonlít a szokásosra. Kikotyvasztom a füstölt húsos káposztalevest, a karalábé-főzeléket, bundás kenyérrel kiegészítve, majd nyomban utána a kertben szedett, kissé kékköves kaporból a tejes-tejfeles édes-sós kapormártást, a francia hagymalevest, amelyet apám a sajtnak miatt kedvel, a kissé csípős húskenyeret s az ugyanabból a darált húsból

készülő, de a sütésmód miatt más ízvilághoz jutó fasírt pogácsát, a vereshagymával együtt érlelt fűtös uborkából készült (alig cukros levű) salátát, a baracklekvárral megrakott, vaníliás cukorral fehérre szórt császármorzsa, galamblevest, résztelt krumplit, újkrumplis-nokedlis marhagulyást, töklevest, málnás túrókockát (amelyet anyámmal együtt fedezünk fel a *Nők Lapjában*, amelynek nagy állóbetűi abszolúte alkalmasnak találtnak az olvasás újratanulásához), málnából és kevés meggyből készített, habart gyümölcslevest, rántott karfiolt, sóskalevest, amelyet fokhagymás sült busa követ, borsólevest csiperkével, sertéspörköltet, mindenféle napközben elfogyasztható teákat s egyebeket. S ha még marad időnk, nézzük a kínai képeket, forgatom-értelmezem az irataimat, veszem számba az elmaradt teendőimet s azokat a leveleket, amelyekre nem válaszoltam. Egyre-kettőre továbbra is megátalkodott dühvel vetem magamat, s áldom is az eszemet, hogy még nem született meg rájuk a válaszom.

Mikor virrad, a madarakkal történik. Néhány gerle, verebek, majd meg a fecskék. A nyári konyhában évtizede lakó fecskék utolsói nagycsaládok: négy tojás kelt ki, s nevelkednek a fiókák békességben. A szülők, mindaddig, míg nem tűz hétágra a nap, az udvar felett cikáznak, s gyűjtik az ételmet. A legyek, mintha tudnák ezt, a terasz asztala köré gyűlnek, ahová a hullámos, fakó sárga színű, már moszatoktól-levelektől szürke műanyag féleresz miatt nem ereszkednek alá a madarak. Kínában, egy fellet kivéve, nem láttam verebet. Arra is itthon bukkantam rá. Csang Kaj-sek tábornok, a 20. század első felének jelentős erő képező Nemzeti Pártja vezetője szállását, pontosabban annak emlékhelyét látogattam meg, s ott fényképeztem az aranyhalas medence pereméről a víz fölé hajló, fehér virággal elborított gránátalmát. A képen ellenőrizhetem, és ezt tegnap fedeztem föl, ahogy anyámmal nézegettük a xiani felvételeket, hogy a galylyak között megbújt, s nyilván némán maradt, egy veréb. Kínában alig láttam vadon élő madarat. Amit igen – szajkók, élénk tollú szarkák, hollófélék, magevők –, az többnyire a szentélyek ciprusain élt, liánjain hintáztott vagy kutatót betevője után. Díszmadarakkal találkoztam csak, így Xianban is. A termálvizes medencés egykori uralkodói szálláshely, amelybe aztán a Mao kommunistái ellen forduló, magát katonákkal körbevevő Csang Kaj-sek behúzódott, és amely, ki tudja, miért, mára emlékhellyé nemesedett, egy kies hegy tövében húzódik meg. A nyaralóhelyet és a hegy csúcsát drótkötélpálya kötötte fel, de nem azzal, hanem taxival igyekszem fel a hegyre, ahol a régi szentély, mellette pedig madárház áll. A hegyet elvirágzott sárgabarackfák és pompás gránátalma fák borították. A parcellák néhány fája piros lampionoktól díszlik, virágzás idején erre felé mutatják a városiak az időt – s ha megünják a szíromhullást, mennek föl, megnézni a madarakat.

A madarak – hattyúk, kacsák, pávák, galambok, szóval inkább ház körül élő élőlények ezek, jó néhány díszmadárral, papagájokkal, kakadukkal, pintyekkel, gerlékkel, rigókkal és hollókkal, szarkákkal, másokkal – egy dróthálóval borított szurdokvögyben éltek, akárha szabadon. Nyilván

nem csupán létezésük terét határolta a drótháló, hanem a ragadozók ellen is védte. A madárkultusz amúgy a kínaiak sajátja: reggelenként sokszor látni dolgukra kalitkával siető férfiakat, a kalitkában az ülőrúdba riadtan kapaszkodó, billegő-egyensúlyozó madarakkal. A kalitkákat a parkok fáira, az üzletek előtti bokrokra aggatják, benépesülnek és madárszótól hangosak e helyek, s az egymással feleselő jószágokat gyönyörtől eltelve figyelik a rivalizáló gazdák. Xianban, hogy mikor kezdődik és mikor végződik a nap, a kalitkákat hurcolók végtelen menetének vonulásából tudtam.

A fecskék anyámék udvarának ékességei. Apám jártában-keltében mindig tudósít a madárellet eseményeiről, s idén különösen büszke a nagy szaporulatra. A fecskefészek alá, mert a fiókák gyakori ürítését nem akarja felügyelni, hosszan tervezett és fondorlatosan kivitelezett furnérlapot helyezett, s rá-rápillant a guanóra, mintha csak a madarak emésztésének változásait kémlelné. Mondja, hogy ki kellett figyelnie, mikor erősíti fel a szarpermet ellen védő alkalmatosságot, s erre a fiókák első röptét használta fel. Sietnie kellett, mondja még mindig izgatottan, hogy mire visszaérkeznek a jószágok, és pihenni vágnak, ne alkalmatlankodják a közeliükben.

Anyám szokásosan áhítattal figyel a fecskékről tudósítást. Némelykor maga is felkerekedik, s botozva, testét a falnak dűtve, ép karjával egyensúlyozva araszol el a járdán, kikerülve a műhely előtt álló vasrudat, nem érintve a párkányon nevelkedő jégverte petúniák ládáit, a nyári konyháig, amelynek ajtaja költés-nevelés ideje alatt – ugye, a fecskék! – éjjel-nappal tárva-nyitva. Amúgy annak zárva, lapátnyéllal kitámasztva kellene lennie, hiszen abból nyílik a kamra, ahol szokásosan a disznóságok lógnak és szikkadnak. Június végével már csupán egy fél rúd kolbász.

Kézáztatás, kéztorna, lábtorna közben meg-megkavarom az ételt. 11-től a számítógép számára igyekszem kapcsolatot találni a nethez, sikertelenül. A faluban van már kapcsolat, a toronyba szerelték, de rossz a jel minősége, majd pedig kiderül, hogy jelszóval lehetne csatlakozni hozzá. Az imaházban van internetezési lehetőség, mondja a szomszédasszony, a lelkész bárkit beenged, örömmel, forduljak hozzá nyugalommal.

A padlásan diót sepernek össze. Limlomok között turkálók, gyerekkori bútoraink, rongyok, edények, faszén, vasaló, zsákok, zacskók. Egyikben, de az nem zacskó, csak stanicli, dunakavicsot vagy selyemcukrot mértek ki s tették belé, most tele tollal. Ujjbegynél kisebb vitorlázó tollakkal, s kétfüllérnyi, inkább szürke, mint fehér pehelytollakkal. Nem kacsáé, nem is libáé. Más szárnyas tollára nem volt szüksége a háztartásnak, csak eze-kével lehetett dunyhát, párnát tömni.

Anyám kommunikációja átalakult. Ha megszólal, akkor annak a szónak a hangjait ismételi, amelyet utoljára hallott, s azokból is a legvégső néhányat. Bal kezével integet, újabbán kört vagy négyszöget rajzol, pontokat pöttyögtet-jelölget, s mindezek alapján ki kell találni, mire gondol. Tányérja fölött elhúzza a tenyerét, így azt jelzi, hogy nem kér abba semmi

többet. Hirtelen mozdulatai eredményeként kiveri a kezemből a merőkanalat, a kést, amellyel vágom számára a húst. Dühít ez az egyszerűsítés, mondom neki, amitől egyszerre kétségbeesett és dühös arcot vág. Ugyanakkor igyekszik az akaratát érvényesíteni, s ha nem sikerülne, jajgat vagy óbégat. Amikor otthagya a cércnametéltes galamblevest, mert nem kívánt többet enni, visszaöntötte a tálba. Rámordultam, hogy legközelebb ilyen ne tegyen. Azt nem mertem mondani, hogy nem találok gusztusos eljárásnak. Felháborodott, nyilván azon, hogy pazarlom az ételt. Én pedig azért, mert, apámat kivéve, a családukban nem szoktuk egymás elhagyott ételét megenni. S azért, mert nem mertem megmondani neki, ne-hogy megszegényítsem, s alkalmas helyzetet sem tudtam teremteni a gondom kimondásához: hiszen amióta béna, ügyetlenül használja a kanalat, többnyire kézzel helyezi bele az ételt, s majd kanállal emeli tovább, a szájához. Anyám, mint egyébként is szokása, a levesből most is ujjaiával halászta ki s rakta kanálába a tésztát.

Dühödten csapkodom éjfél előtt az agresszív rovarokat, bámulom a szürke-fekete éjszakai eget, egyetlen csillag nincs, avagy ha vannak, nem láthatóak, iszom sógorom apja savanyú mecseki veresborát, szomorkodom az elkelt, előlem elorzott, immár mások tulajdonába került adriai ház miatt, vakargatom lábamhoz fekvő kutyáim fültövét, csapkodom erre meg arra. A terasz asztalán három fej karfiol, érzékelem a szagukat, csontfehér, kemény tömbjüket, mintha három, burkától megfosztott agyvelő párálna a lerajszögezett, viaszosvászonnal borított asztallapon; helyre vanitatum vanitas-jelenet, kár, hogy nem vagyok reneszánsz kori németalföldi piktor, mondjuk Joos van Cleve, avagy a herbarista Dirck Outgaerstz Cluyt (Theodorus Clutius), akik képesek a káposztafélék mellé rózsákat, koponyákat, fügeket, sárga sajtdarabokat is festeni, nem is szólva a szakszerűen felvázolt éjszakai pillangókról, szarvasbogarakról és hosszú lábú pókokról.

Bármennyire igyekszem, kínai emlékeim között nem vagyok képes ízeltlábú-élményre lelni; kivéve a lepkéket (két trópusi lepkeházban jártam, Kunmingban, Ta Liban, s mindenféle tenyésztett pillangót vizsgáltam meg), kivéve a Mianmar (Burma) és Laosz közös határához közeli hszisuanpannai hotel előtt elterülő parkolóban (az őserdei klíma) a reggelente felfedezett, eltaposott, szarvasbogár nagyságú, azaz óriási cserebogarakat az aszfalton, s kivéve egy-két vidéki kifőzdében a legyeket, nem vagyok képes felidézni, milyen bogarakkal, ászkákkal, rákokkal, legyekkel, pókokkal és százlábúakkal találkoztam, nyilván nem említve azokat sem, amelyeket megettem, például Si Linben, a kőerdő bejárata közeli, rettenetesen koszos étteremben, ahol sült méhlárvákból, pirított, csótány-szerű lények közül és selyemhernyóbábokból falatoztam, s hadd tegyem hozzá gyorsan, jóízűen: amolyan chipsszerűen száraznak és ropogósnak bizonyult valamennyi.

Gábrriel telefonban hadarja, hogy a kertem ördögi. Ázott tollszaga, mondhatni, kopasztás bűze, fülledt madárdögök bűdöse fogadja. Kérdem

tőle, milyen madarak tollai. Verebeké – állítja, majd bevallja, nem ismerné fel a verebet.

S azóta is ázik a hortus, monszunszerűen zuhog nálam az eső – vélem, a tavat ismételten feltöltötte. Hetek óta készülök, hogy megvizsgáljam a fóliát, valahol továbbra is szökik a víz, de nincs hét, hogy vissza ne pót-lódna. Vasárnap délutánom erre akartam szólni, de sejtem, nincs esély a péter-páli esőzések miatt a szivárgás helyének föllelésére.

Kitakarás. Egyetlen szó foglalja magába valamennyi tapasztalatomat. Fájdó ínyem feledteti azt az időszakot, amikor nem fájt. Az újságban a rövid hír a koplaló pandákról feledteti a földrengés borzalmait és az abban elpusztultakról szóló tudósítások keltette rettenetet, s hogy számos tibeti lámaista kolostort láttam Jünnanban; azt, hogy nem engedtek be, ezért nem utazhattam Tibetbe. Tibetről kérdez itthon mindenki, és csak ingatni tudom a fejemet. Majd máskor. Egyszer. Talán. A szőregi rózsafesztívtált, ahová szokásosan hívnak, előadni, könyvet bemutatni, eltakarja Monos-torpályi, a szülői ház, a jégverte kert, a fecskéfészek, a mindennapok unásig ismételt időbeosztása. Egy magasra törő fűszál, amely a betonból öntött járda részében nőtt meg és száradt is el. A vers, amely elzárja a mögötte álló élmény elől az utat, avagy annak elébe áll.

Az aratás első napjával megérkezik haza a földrengés is. Vámospércs mellett lehetett a Szeizmológiai Intézet szerint az epicentruma, s két és feles erősségű, azaz alig érezhető. Jómagam a percnél rövidebb attakat átaludtam, s anyámék se ébredtek rá föl. Mondják, a hangja a leginkább kellemetlen, mintha távolról hirtelen érkező jégeső suhogása, csattogása lenne. Amúgy a szecsuáni földrengést sem vettem észre, annak idejében a pekingi földalattin utaztam, a banknegyed felé, s az sem nyugtalanított, hogy két állomás között a szerelvény rövid időre megállt. Magyarországon évente 100-120 földrengés zajlik, s a többsége ehhez hasonló, vagy gyöngébb, a legtöbb ember számára érzékelhetetlen rezdülésekkel jön és hal is el.

Esik az eső, reggel fél nyolckor, ez pedig jó. Lehűlt a levegő, amely csípős volt és fullasztó. A kutyák riadtak az égdörgéstől, Adél az asztal alá búvik, Kicsi fölkapaszkodik az ölembe, beleliheg a nyakamba. Nézi a számítógépet, hogyan sorakoznak ekránján a betűk, de ez se vonja el a figyelmét az égzengéstől. Ahányszor meghasad az ég, és szétcsattan a villám, apró teste annyiszor összerándul. Húzódná közelebb hozzám, de jobban már nem tud. Az ereszcatornában árad és csörög-csilingel az esővíz, a féleresz alá is becsap, oda, ahol trikóban-gatyában ülök, és kortyolgatom elhűlt kávémat. Az ebédi levest megfőztem, a frissen szedett málnából, a karfiolt, amelyet apám kérésére ki fogok rántani, előkészítettem, s mert könyvet olvasni éppenséggel nincs kedvem (kettő is félben, Hajnal monográfiája, amelyet 1959-ben adtak ki franciául, s most végre magyarul is megjelent, ha poroskás és avult is, de lelkesítő az okfejtése és kristálytisza a szövegcsinálás logikája; a fenegyerek Szorokin pedig mégiscsak nehéz ily korán, oly brutális, oly orosz), hát hagyom, hogy egy-egy csepp eső a

hátamra essen s folyjék alá bőrömön. Szagolgom a levegőt, a kutyáim bűze (élen Adélé) mögött mi más bírok felfedezni? Ott vannak egymás alatt mind: a szőlővirág, a frissen hajtott kapor, a fonnyadt petúnia és a gerániolos muskátli, az ázott, sárgán is hars sárgahomok, a konyhai hűlő étel, a nyesett fű és a távoli tyúkol idesejlő, a biciklikerek korábban észre nem vett kátrány, avagy bitumen szaga, mintha annak a nehéz parfümnek összetevői lennének, amelyet úgy neveztem egykor, s neve a mai napig nem íródott át, hogy Monostorpályi.

Beázik a számítógémem!

A mondatban mégis inkább az kelti fel az érdeklődésemet, hogy képes vagyok ilyet leírni. Képes a nyelv mindezt megengedni! Hasonlóan képedtem el, amikor Kínában vendéglátóim a halomnyi zöld, főtt levélre tált húst elem rakták. Az első falat után szaladt ki a számon:

– Menta van a számarban!

S máris tudtam akkor, ezt a mondatot magyarul, eddig, soha senki nem mondta.

Az új mondat fölött mélázok, miközben csattog az ég. A szükség nagy úr: lezárom a számítógépet, ha a villanyoszlopokba, huzalokba bele is csap, kárt ne okozzon benne a villám.

A vihar végeztével hangosbemondóval felszerelt autó lármázza be a falut. Mindenféle tollat vásárol a moszkvicsos házaló (s koponyájára húzott svájcisapkája is olyan, olyan moszkvicsos), a háziasszonyokat erről tudósítja. Ha különböző áron is, de igényét bejelenti a frissen tépett kacsá- és libatollra, páratollra, használt dunyhákra, paplanokra, színes és fehér változatban egyaránt, sőt, számításba jöhet akár a hagyatéktoll is. Hagyatéktoll. Elámulok e hapax legomenonon.

Apámmal, hosszú idő után, összecattanunk. Ismét. Úgy találom, hogy a kamaszkoromat folytatjuk mind a ketten. A régi, kopott, ütött-horpadt alumínium kávékiöntőt, minthogy szüntelen szétlocsolom belőle, s nem a poharakba kerül a frissen főzött ital, a szemétkébe vetem, s a spájzban talált, használatlan két kiöntő egyikét fogom be. Apám felpaprikázza magát e léhaságon, s vélhetően meggondolatlanul, de kíméletlen szavakkal ócsárol. Órák múlva békülne, de még önérzetemben megsértetten duzzogok. Másnap a thai-délkínai méhgyilkos darazsak történetét szedem elő, oldja az a családi feszültséget. Anyám (figyelem mindvégig, az incidens kezdetétől a megoldásáig) cinkosan figyel, ügyeli az eseményeket.

A két-három centiméter nagyra kifejlődő darázs – számolok be a halottakról jóapámnak – tisztességes neve: *Vespa velutina*. Táplálékforrása a méh, amelyet a levegőben repülve zsákmányol. A darázs ott ólálkodik a kaptár környékén, a bejárat felett, mintha kolibri lenne, mozdulatlanul lebeg, mondhatom, a levegőben függeszkedik, de a röpnnyílás közelébe nem juthat, mert az őt észrevevő méhek hullámszerűen mozgó rajaikkal távol tartják. Valódi veszély a hazatérő, a darázsról tudomással nem bíró, a hozott nektár súlyától fáradt méhdolgozókra leselkedik. Többször ugyan is három-négy darázs dolgozik együtt. A kaptárjához visszaérő méhre a

legéberebb gaztevő ráveti magát, de a méh, ügyesen manőverezve, kikerülheti a halálos találkozást. Ekkor az egyensúlyát visszanyerni igyekvő ízeltlábúra lecsap a másik, addig rejtve lebegő ragadozó, s áldozatát megragadva elcipeli, hogy fölfalja.

Hitetlenkedik, s ingatja apám a fejét.

Apám a méheire fordított munkával osztja be energiáját és idejét. A teljesítményét kaptárokban, családokban adja meg, nem a költségben. Való igaz, a megélhetésükhöz hathatósan hozzájárulnak a méhek. S az is, hogy kitűnő feladat, köznapi bajok, testi-lelki gondok ellen védő, a méhészet. Én ugyan megbarátkozni nem tudtam vele (amúgy a mézzel sem, kupányit se ettem eddigi életemben, talán egy-két kanálnyi), s ha tehettem, apám a méhesben a segítségemre sem számíthatott. Nem állhatom a szúrásukat: a kalciumtabletta sem segít, hatalmasra puffedek tőlük, s egy-egy csípés után napokra ödémás marad a karom, lábam, nyakam vagy éppen séggel az arcom. Ez az allergia gyerekkoromtól kezdve védettséget jelent a méhészkedésem ellen. Apám időnként bér munkásokat alkalmaz a kaptárak mozgatására, utaztatására, most is.

Anyám, mint mindenkor, ha apám egyedül hagyja, ajzott, nem tud aludni, se délután, az ebéd nyomán, se majd este: váltogatja a tévécsatornákat, s ha nem parancsolnám éjfél környékén ágyba (füstölögve veszi majd tudomásul, talán el is pityeredik), megvárná a hajnalt, amikor apám hazaér. Amúgy nem beszél, még azt a jól begyakorolt egyetlen szavát se ismételteti, amellyel évek óta él. Amióta elhagyta a beszédet, a mozgása is beszűkült, s belefagyott, belemerevedett a háznai, de leginkább csak szobánai-konyhánai terébe. A ház mögött, a drótkerítés mellett nevelt néhány tőnyi málnásig el nem merészkedne. A telek keskeny, dombra felhúzódozó, a csenevész őszibarackfákat, egy-két meggyfát és szilvafát magába foglaló, amúgy a tyúkokat összekerítő kertbe se.

Ismeri saját ajzottságát, de lecsillapodni nem képes. Apámmal fölseperteti a járdát: a trombitafolyondár száraz és lehullt leveleit a szél a szűnyoghálós ajtó elé sodorta; felszedeti velem a ki tudja, honnan alápergett madártollakat, kimosatja a kutyák vizes edényét, s kitép a virágzásba éppen mostanság kezdő porcsinrózsák közül egy-két odanőtt gajt. A virágos kertben, túl a hervadó tűzliliomokon, két-három pillevirágon s a nyúlánk kardvirágokon túl, semmi. Régebben parasztnövények buja tömege nevelkedett itt, ma a homok sárgul.

A *Nők Lapját* lapozgatja, a nagybetűs mondatokat olvassa-ismételteti, de megelégszik az első néhány betű felismerésével és kimondásával, a ragokat meg csak úgy hozzájuk illeszti. „Azok a romantikus fehér éjszakák...” helyett csak „éjszaka” lesz, „Szentpétervár” helyett „Szent Péter”): egy-egy szó fölött elmereng, látom, nem érti a jelentésüket, aztán legyint, és becsukja az újságot. A „*Rózsafa virít*”-ot visszhangozza még egy ideig, aztán inkább málnát kíván.

Visszaérek a tálka gyümölcscsel, csuda ez a sövény, reggel megszédtem ugyan, délután hatra megtermi újabb adagját; az asztalon, anyám előtt po-

hár, porcukorral. A málnaszemeket óvatosan tartva ujjai csipesze között, majd ujjbegyei segítségével görgetve egyenként meghempergeti az édesítő szerben, csemegézik. Az első falatok után oldalra rakja a málna közé hullt száraz csészelevelet, a virágszárat, aztán a doboz tetejébe önti a cukrot, s abban hempergeti a lédús gyümölcsöt. Végezetül kiszedi szájából a protézist, kiszedi a fogrések közül a málnamagot, rosszálló tekintetemet konstatálva kislányosan megbillenti a fejét, felhúzza bal vállát, fogait gyorsan visszacsúsztatja ínyére, s elégedetten hunyja le világoskék szemét.

Hajnalban a falu madarai ébresztenek. Felkelek, bemegyek szüleim szobájába. Anyám békésen alszik, ráhúrom a vállára a takarót. Éjszaka lehűlt a levegő. A pirkadatot a tyúkok kezdik, kárálnak, rikácsolnak. Hamarosan rigókat vélek hallani, vörösbegyeket, majd vadgalambpár burukkol, s hat és hét között, valahonnan a Tótkertből kakukk szólal meg. Kitámolygok a konyhába, kávét kotyvasztok, s kiülök a kerti asztalhoz. A cikázó fecskéket veszem számba, de közben a verebeket hiányolom.

Azt a verebet is, amelyet több mint ötven éve megkopasztott a lánytestvérem. A fészkeből hullt ki a kismadár, nem látszott szikesnek a szája, azaz nem lehetett csimasz, hiszen kifejlettnak mutatkozott a tollazata. De valamiért nem tudott elrepülni a gyerekkéz elől. A húgom az élő jószágot kopasztotta meg, s volt is nagy haddelhadd emiatt. Nagymami agyoncsapta a fájdalomtól vergődő csupasz jószágot, a húgom pedig sírva iszkolt a cirokseprőt hadonászó, rikoltozó felmenőnk elől, maszatos markában a megszerzett tollal teli tömött staniclival.

Bolondok háza

Az azúrkék Adriát mire elérem, hosszú idő telik el, és feladatok kásahegyén rágom át majd magamat. Egyébiránt összekészítettem a térképeimet (használtak, gyúrtek-tépettek), két regényt, amelyek borítóját bizonyosan fel sem ütöm (a tenger partján játszódik az egyik, a másik egy magyarul frissiben megjelent beatnik-regény), egy antológiát Kínáról és az útikönyvet, amelyet a tenger iránt érzett szerelmemet alaposan ismerő szerkesztő barátomtól kaptam. Az üveg instant kávé. A fürdőnadrágot, amelybe többnyire nem búvok bele, hiszen vízbe mártózni, fürödni nem kedvelt szokásom. A trikókat és gatyákat. Az irataimat. A fény ellen való szemüvegemet.

Az éjjeli lámpa fényénél nekiülök a növénykatalógusoknak, lapozgatom. Hetek óta aggaszt a macskamenta sorsa – tavasszal, valamelyik városi kertészetben bukkantam a csenevész töre, nagyobb cserépbe is ültettem, azóta kivirágzott, laza, kék fürtöket nevelt. Tegnap vágtam vissza harmadnyira, hátha újra virágot bont, de ha nem, erősödjön meg jól a töve. Az jutott eszembe, hogy beültetem a gyertyáit lilán égető réti fűzény mellé, a tavacska partjára, oda, ahonnan idén nem nőtt ki a Gunnera, az óriáslapu, amelyet egykor, egy esszében Ilia mesternek ajánlottam. A két virág színe illene egymáshoz. Azon töprengek, ha így egymás közelébe kerülnek, akkor a világos lángvirág is társuljon hozzájuk, nyárközéptől élénk színfoltot képeznének az udvart járók részére. A Phlox amúgy sem érzi megfelelően magát a lejtős terasz jobb oldali szélén: tavaly ősszel került a sárga akác helyére, most ott vegetál, a beültetés után megújult, sötétedéskor kakaóvörös levélfonákú magnólia mellett, mögötte a monostori, lassan megerősödő sófehér rózsabokor és a falnál a Máltáról átszállított, arasznyi ágvégről legyökerezett, ugyancsak fehér, de pasztásan fehér *R. sempervirens*, amely, ha megerősödik, indázva kúszik fel a falra, s a szomszéd fák tetejéig is eljut. Ág- és levéltüskéinek éles hegye visszahajló, s ha vékony gallyai faágak közé futottak, ezek révén nem omlik vissza, tartja magát a magasban, jusson elegendő napfényhez. Száraz a környéken a talaj, ha locsolom, akkor hamarjában lefut a víz rajta, de a növények is magasak, nem valók az amúgy nyurga egyéb növények közé, a lejtő alján. Két éve virágzanak e lángvirágok – fehérek, halványlilák, meglehetősen erőtlenek, lisztharmatosak; jele ez annak, hogy a mostani helyükön nem érzik jól magukat. Egyféle megoldás lehetne, hogy némi talajjavítás

után a macskamenta kerüljön fel ide, nem törődve vele, hogy társaival egyetemben magasba tör, s így nyáron megfelelő színű alkonyi folt terülhet a hegyoldalam egyik jobb oldali zugára (gyorsan esteledik ott, s az erős virágú növények könnyen beleolvadnak a sötétbe), a másik, hogy a lejtős terasz közepén elburjánzott gerániumok, poloskavészek és egyebek terét kiterjesztem a lángvirágok elfoglalta hely irányába, szellősebbé, áttekinthetőbbé téve a növényes lejtő látványát, a Phloxokat pedig áttelepítem – részben a mélyudvar távához, a fűzény mellé, részben pedig máshová. De hol van ez a máshová? Az árvirág kívánja a napfényt, a jó talajt kevésbé, de a vizet igen. Ilyen terem nemigen létezik, a garázs-kapu mellett ugyan nődögél lángvirágtő, de idén, hogy oly csapadékos a nyár, nyílik először. Avagy ajándékozzam el a felesleget, végtére is két bokor elég belőlük? Nem, kettő ne maradjon – a fehér színűből is jó, ha él itt, az valamikor Monostorpályiból érkezett, egykor csomagban küldték, talán anyám, a tanítónő név nélkülségben maradt tisztelője, aki tudta, hiányzanak a kertemből, ámbár a fehérét nem lehet a vízpartra tennem, úgyhogy mégiscsak jobb területet kell felkutatnom számára e kerti vadonban.

Kávét, reggeli teendők után a mosógépbe helyezendő ruhákat válogatom. Nyári nadrágomból előhúszom a bőrvet, tegnaptól viselem, eddig ugyanis tartózkodtam tőle, annak idején Brüsszelben vásárolok, ha jól tudom, az utolsó ott megszerzett holmik egyike. Az öv kettényílt, a felső rétege levélpapírként levált a csatnál, mindennek oka az ócskaság. Kétségbeesve tapogatom, és nem tudom, az ál-bőrvövhöz ragaszkodom-e jobban, avagy a múltamhoz.

Napokkal később, a kert esti locsolásával foglalatoskodva rádöbbenek, hogy a kertemből évek hosszú sora óta hiányzik a mályva. Amikor a kert építéskor a semmire se figyelő kőműves és léha segédei kipusztították (zúzott kövekkel vermelték el, földdel letakarták) a nagy tő, szorgalmasan virágzó orvosi zilizemet, amely habitusban emlékezet a parasztkertekben nevelgetett rózsaszín mályvákra, áttelepítettem a paloznaki kertből néhány alvadtvérvörös mályvacsemetét, amelynek a színe annak idején több barátom figyelmét megragadta. Máti Livia innen szállította hetyei kertjébe, de kértek belőle a rég nem látott, messzire sodródott salzföldi barátok is. Aztán egy-két évig ugyan szépen virított, de az egyik nagyobb fajta fagyokkal érkező tél kivitte. Most újfent hiányzik hát – nyaranta leginkább ez kínálná a mediterráneum színvilágát. Az Adriáét.

Ahová néhány napra ismét készülök lemenni (az asztalon sorakoznak a térképek, az útikönyv, fellistázva az is, milyen eladásra kínált házakat s milyen sorrendben kell becserkészni, s egyúttal feladva azt a reményt, hogy a tiszóihoz hasonlatoshoz bármikor hozzájutok). Zsolt, kerttervező barátom biztosan utazik velem, talán a húgom, ha nem velünk, de egy-két nappal később, meglehet, hozza magával Guoyát, kínai barátnőnket, leendő tulajdonostársunkat. A veszprémi ház és a kertet majd Gábor vi-
gázza, aki visszaérkezett Koreából.

Tervbe veszem, miként fogom Adél kutyát Budapestre felszállítani, ahol terheléses vizsgálattal igyekszik Réka, az állatdoktorrá nőtt egykori gyermek, művészbárataim lánya kideríteni az eb szőr hullása és inkontinenciája okát. Szoktatom az orromat a kutyaszaghoz is – Adél, mint aki sejti, nehéz nap vár rá, be-benéz, megfürdet farkasvermet megidéző bűzében.

Másnap Szegedre indulok, egykori biológushallgató évfolyamtársaimmal találkozni, s megidézni azokat, akik elhaltak. Kínai utazásom előtt észleltem bajt a sebáltató használatakor, az istennek se tudtam tolatni, mivel nem voltam képes megfelelő helyzetbe kapcsolni a műszert. Akkor látványos körülményeskedés között megjavították, de valami érzés belém fészkelte magát, hogy nem sok időre, s most, a hazatértem utáni legelső hosszabb úton a korábbihoz hasonló hibát észlelek.

A szerviz emeletén üldögélek, s veszem észre, hogy előttem, két monitor jóvoltából, a szerelőpadra állított automat látom. Három nap múlva, hétfőn derül majd csak ki, a mindentudó munkafelvevő prognózisa részben jó volt: nem garanciális a javítás. Részben azonban rossz, mivel nem 200, hanem 300 ezer Ft az alkatrészcsere, a javítás összege. A kocsi amúgy 2,5 éves.

A hír a zsinagógában taglóz le. A huszadik század elején készült, kék színekben gazdag épületet szemlélem éppen, a kupola dobjának virágzó túskebokrát, az oldalajtók fölötti, szecessziós vonású rózsza- és liliomkelyheket, az üvegablakok bibliai tájainak pálmáit. A zsinagóga növénymin táinak alapjául a tudós botanikus Lőw Immanuel munkássága szolgált. Lőw monografikusan írta le a zsidóság növényeit, s rég megjelent német nyelvű könyvével magam is haszonnal ismerkedtem meg. A tudósítás azonban estére rosszabbodik: az autómhoz Budapestről alkalmatlan alkatrészt rendeltek, sőt, az csak a német gyártónál szerezhető be, így pénteknél korábban nem kapom vissza. A szerviz, mintha kegyet, felajánlja félösszegnyi térítés ellenében a cserekocsit; mivel régen megbeszélt programjaimra időben illene érkeznem az Adria partjára, mint akinek a fogát húzzák, meghajolok. Közben kiderül, hogy a szerviz hitelkártyát nem, csak készpénzt fogad el, s ekkora összegnek a kezelési költsége sem kevés. Érzem, megindulhat a lavina, egyetlen szerencsétlen esetnek egyre több a haszonélvezője: a banktól a sztrádajegy áruló társaságig, a szerviztől a gépkocsikölcsönzőig.

Szerda este azonban Tisno tengerparti kempingjében az erdei galambra ügyelek már: szép barna a tolla, karcsú az alakja, s fejét forgatva figyel, s óvatosan lépkedi be néhány sátor közét. Táplálékot keres és talál is, hiszen percekre a földön marad, s csak akkor libben fel-fel lustán, amikor valaki majdhogynem átgázol rajta. Láthatóan kizárólag a táborlakók kutyáitól, illetve macskáitól tart.

Mire a sátor áll, telve a begye, s fölszáll az egyik fenyőre. Reggel burukkolásra ébredek, remélem. Csakhogy én kelek korábban. A galamb másodmagával a közeli, lombját félig elvesztett nyárfán, szárny alá dugott

fejjel gubbaszt. Amikor visszaérek a mosdóból, már a sátor körül járják a száraz olajfalevélből álló avart, majd méltatlankodva, hangoskodva visszarepülnek az ágak közé.

Az autó elejének díszrácszatáiban kecskedarázs kóborol. Értetlenül nézem, miközben a kávémat lötyögtetem a fémpohárban, s időbe telik, amíg ráébrednek, hogy a nagy sebességben a karosszériához csapódott és feltapadt rovardögök között válogat, s ledarabolja és fészkebe viszi, ami menthető. Végére is, az autós ember már elvégezte helyette a zsákmányszerzést, sőt, ide, lakhelye közelébe is szállította a dögök garmadáját, bolond lenne, ha nem élne az alkalommal.

Este, sötétedés után, a tiszói bazársor zöldségesénél a helyi termékként kínált szőlő ládája inkább nem nyúltam bele, annyi ilyenféle darázs leppte el a gyümölcsöt. Akkor nem jutott eszembe, ami most igen: a darázs éjszaka nem lenne szabad, hogy repüljön, mert nem úgy szocializálódott. Ehhez képest aktivitása csúcspontján zsákmányol.

Negyed nyolckor megszólal a hegytető templomának vékony hangú harangja. Egyik oldalra kongatják, istentiszteletre hív, s nem hosszan, talán, hogy ne riassza fel a turistákat. Az este hosszan fennmaradtak, a település oly zsúfolt volt, mint még talán soha.

Ez lenne tehát az a hely, ahonnan, mintha tálból egy darab almát, kiemelték, pirosat és édest: amíg Kínában tartózkodtam, nálam alkalmasabb vevőnek adták el azt a házat, amelyet kiválasztottam többedmagammal, s reméltük, a lassú ügyintézés ellenére a miénk lehet.

A tiszói ház tehát végleg odaveszett, konstatalem keserűen. A tegnap Zsolttal együtt megnézett sztarijgradi épület nem pótolná, annak ellenére, hogy nagyobb darab tengerre látni, mint ebből. A teraszairól Golij Otokra, a titói éra meztelen szigeteire látni, ahol a női és a férfi rabokat elkülönítve tartották. A Golij Otok neve egy papirosra, ceruzával írott betűkkel az íróasztalom fölé tűzve olvasható több mint tíz éve; egy vajdasági költő rötta fel számomra, a halálos ágyán.

És odaveszett az éppen hogy fölfedezett és körbeszimatolt krapanji épület is, amelynek bizony egyetlen cserépnyi földje sincs (s mindaddig, amíg nem láttam, azzal érveltem a dalmáciai buzgalmam iránt érdeklődőknél, hogy szeretnék legalább egy, a szabadföldben fölnevelkedett citromfa tulajdonosa lenni), de ez semmit sem csökkentett az értékéből. Krapanj aprócska sziget, alig fél kilométerre a dél-sibeniki parttól, néhány száz vagy még kevesebb házzal, emelkedő-süllyedő tengerszinttel s néhány sótűrő növényvel. S hogy reményemmel együtt semmibe hullt a parti ház sor végén magasodó építmény is, az ingatlanügynöknek köszönhető. Ugyan a honlapján a választékban szerepel, de szépsége és ára kizárólag vendégcsalogató. Számomra is fel kellett volna tűnjék, hiszen nagyon nem ajánlotta megnézését, a helyszínt sem árulta el kezdetben, végül csupán a sziget nevét kottyintotta el; nyilván nem számolt azzal, hogy az ingatlant magam is megtalálom. Végül az újabb kérdések sorát azzal zárta, éppen most jutott tudomására, hogy az általa kínált árut eladták.

A reggel, a következő, a fügefán táplálkozó rigókkal kezdődik. Az itteni rigók párban járnak. Az sms-ek is. A telefonforgalmam továbbra is magas: ügynökök sora oldalaz el, hogy a helyszín, az általuk ígért ingatlan közelében fölbukkanok; nyilván ezzel is azt bizonyítják, hogy a részükre befizetett ügynöki díjat megszolgálják, mással pedig nem szolgálhatnak. Úgy tűnik, hogy két helyszíni szemlének ötezer az ára, amelyek egyikét azonban pillanattal a célpont becserkészése előtt stornírozzák. Amúgy ügynökségben nincs itt hiány, a hirdetésmények tanúsága szerint ez itt a leginkább népszerű kereseti forrás.

Tegnap 8.15-kor szólaltak meg a kabócák, nyilván akkor érte el a hang-robbanás határát a hőmérséklet. Ma hűvösebb idő várható, konstátálom, hogy fél kilenckor még mást sem hallok, mint az unásig megismert madárzörgést, hűtőszekrénymorgást és a sátorszomszédok reggeli hangjait. A mediterrán vidék rekvizitumait számolgotom össze, mintha kevesebben lennének, mint tavaly és tavalyelőtt. Ahogyan a kemping mosdója előtt mostanra eltűntek a kék agapanthusok, holott tavaly tömött hadseregnyi imbolygó kék gömbökben láthattuk vissza a tenger kékjét, s eltűntek az augusztus eleje táján tűzpiros virágot nyitó, mosófazékba, lyukas bádoggvödörbe ültetett vad amarilliszek is, úgy nincsenek meg a hely szelleméhez tartozó apró-cseprő dolgok sem. A csapvíz. A házikenyér. A rózsaszín, áttetsző szeletekre szelt, fenyő- és borókamagvas mortadella, amely olcsó volt és ízletes. A vadon nőtt fügefákat is bekerítették, s a kerítésen áthajló ágakat visszametszették. A jeserai kifőzde (ha a faluba vezető egyetlen út jobb szélén, a tábla után alig kétszáz méterrel megállunk, majdnem az Osero utca torkolatánál) szép mellű, vaskos derekú felszolgálónője választékosan beszél és nyelvtanárokat megszegyenítő angolsággal, mondja, a németeknél tanulta meg a nyelvet, és semmi hiba sincs sem a négy oszlopra állított, cseréppel fedett tetőszerkezet alatt, amelynek, ha lehet neve, cseréppel fedett terasznak mondhatnánk, sem a grillezett, metélt fokhagymadarabokkal megszórt tintahallal, ám az étkezés végével nem stampedli pálinkát, hanem öblös pohárban felszolgált, citromkarikával díszített proseket, asszonyoknak való keserűlikőrt szolgál föl, azzal köszönve meg, hogy üzletét megtiszteltük, s itt költjük pénzünket vacsorára.

8.45. Megszólalnak a kabócák, s mintha előző napi intenzitásuk sem lanyhult volna. Így aztán időtlenek. A darázs is megjelenik, társastul, s az autó lökhárítójára, rendszámablájára felragadt ízellábúak javából válogatva el-elkóborolnak, abban a reményben, hogy az ingyen zsákmánynál még jobb vagy frissebb harácsolható szajréhoz jutnak. Az egyik a képernyőre telepszik, alatta gyűlnek a betűk (alatta ezek a jelek gyülekeznek: alatta gyűlnek a betűk), s mire leírom, hogy a potrohsávok a martalóc jószágához illően portól fakók s harapásnyomokkal tarkítottak, már tovább is száll, nem tépett ki s vitt magával sem a bőrméből-húsomból, sem az írásomból darabka szövegrészt se.

Osero! – az utca neve, amely Osor városát idézi föl számomra, ahol Diana temploma áll, és ahol Augustus császár áldozatot mutatott be számára

egykoron, a templomát, amelyben, mint Tisnoében ugyancsak, Tiziano festményén látható Madonna Addolarata. És idézi Tormay Cécile-t, aki már a 19. század végén tengerparton nyaralt, s a nyarát meg is írta, szövegesítette, mint koronáját levelekkel a göcsörtös olajfa, itt, a sátorom előtt.

Délelőtt, kilenckor, mentemben s estével, jöttömben, öt óra felé a tiszói hidat fölemelve találjuk. Zsolttal bámuljuk, olyan, mintha egy gondolatjel átváltozna felkiáltójellé. Reggel, mert volt rá idő, a kocsisor közepén várva, kiszállok és elballagok a pékhez, hogy frissen sült sós túrós lepényt vásárooljak, negyednyi korongot. Visszafelé egy tisztára mosott fehér uszár (nyakában örvvel, fénylő billoggal) a függőlegesen állított, amúgy aszfaltos felületű úttestre hullt, a cipőtálpakkal odatapasztott s most aláhulló ételtörmelék, csikk és egyéb szemét, selyempapiros- és nejlonhalomban turkál, s kiválogatja a fogára való jobb falatokat. Még le-lehull a vagy húsz méter magasba felszökött hídról néhány odaragadt ételmaradék, a járókelők elhagyott fölöslegéből, s a kutya két pofára befalja mind. Este pedig azt látom, hogy több kutya oldalog arra, többek között az a farkaskutya-szerű jószág, amellyel néhány perccel korábban az egyik szabadtéri kávéházban találkoztam, s aki igyekezett tőlem fagylaltot kuncsorogni.

A felemelt híd peremén, máskor csak alulról látható módon, két plakát. Az egyik a nemzetközi számárversenyt hirdeti, a másik a tiszói Tiziano-festményt. Nyilván a kizárólag a vízen járók számára.

E napon egyetlen ház megnézésére került sor: közeli szigetre utazunk át, kirándulókat szállító hajóval, s éppen oda, ahol már egyszer jártam. Akkor Sibenik város vezetői, kérésemre, fináncok vezette motoros kishajóval, az ostrom hosszabb szünetében vittek el (tengeralattjárók búvóhelyéül szolgáló barlangok mentén) erre a szigetre, ahol Verancsics Fausztuszt temették el. A reneszánsz kori klerikus, Janus Pannonius ferrarai iskolatársa, egy ötnyelvű szótár megalkotója, a sibeniki dóm építője, állítólagos veszprémi várkapitány, Rudolf császár prágai polihisztor: őt és életművét tette tárgyául egy *Vár ucca 17.* negyedévkönyv, amelynek a szerkesztője lehettem. Prvic szigetének telepeit a törökök elől elmenekülő vodiceiek építették, s a reneszánsz időszakban a sibeniki hőség elől elmenekedő előljárók nyári lakhelyei is itt alakultak ki. Verancsics sírjához, hiába is akartam, nem jutottam be, a templomot zárva találtam. A ház pedig, amelyért jövünk, szép és jól megépített, de nyaraló; másoknak talán igen, de nekem munkára nem való.

A tenger felett vihar ébred, villámok hasítanak s csapnak bele a hullámokba. Néhány nagy esőcsepp koppan a fejem búbján, a templomot hiába is járom körül, nem találok nyitott ajtóra, majd elvonul nagy zúgással a vihar: a tenger felszíne távolabb csupa buborék, amott pedig elveszti a kontúrját, a parton víztócsák fogják várni a kikötő hajó utasait.

Felhívom a szegedi szervizt, a kocsim felől érdeklődöm. A munkafeltevő szabadkozik, rakás a dolga, ezért nem sms-ezett eddig, de már készült. Az autómmal pedig most futották be a próbautat; jelentik, elkészült, hétfőn átvehetem. Eszembe is jut menten, magamnál felejtettem az

alkatrészcsere díját, ott lapul a táskámban, cipelem magammal Senjen át Karlobagba, s onnan a Murter-szigetre, Vodicébe, Krapanjba, Traura, s remélhetőleg vissza, Magyarországra.

A kemping tengerpartján megtalál a vadgalamb. Kerek és barna szemével nézeget, mint is szedem le a vízbe alámerülő sziklákról a kékgagylókat, s nincs-e oly váratlan mozdulatom, amely veszélyeztetné az ő életének terét. Az aransávós darazsak az ernyedt levelű fügebokrok mézcsöppes, rózsaszín belü gyümölcseit dézsmálják, egyre-másra nyílnak meg a gyümölcsök, ujjbegynyi széles kráterek alakulnak ki rajtuk, amelyekben három-négy darázs is szorgoskodik egyidejűleg.

Egészen bukolikus ez a kép, ha festett lenne, olyan volna, akár a kápolna Tiziano-festménye. Azon is ott található minden, ami enciklopédikusan képes Máriát pásztorlányiasan bemutatni. A gyűjteményes jelleg Tiziano életrajzírójára, Vasarira éppúgy jellemző, mint Tiziano tanítványaira, többek között Calcarra. Calcar jó példa a reneszánsz enciklopédikusságra. Ő az, aki Andreas van Wesel, azaz Vesalius flamand orvos, Padova, majd Bologna és Pisa egyetemi oktatója számára illusztrálta a *De humani corporis fabrica* című anatómiakönyvet. Jan Calcar tanítványa Tizianónak abban is, hogy már nem elégedett meg a főalak mellé helyezett egy-két attribútum megrajzolásával, hanem sokat, nagyon sokat ábrázolt, abban a reményben, hogy így azt teljes mértékben identifikálhatja.

Nézzük a laptopon, holnap milyen házak várnak ránk. Úgy hatvan kilométerre ide kezdjük, Trogirban (szinte mindig, az Ina benzinkútnál), majd csorgunk vissza, Tisnóba, ha az ügynöknek új ajánlata lenne, remélhetőleg Krapanj érintésével.

Tragürion települést a visi görögök alapították, s ha mai állatállományát látom, méltán nevezték a kecskék városának. Amíg a Murteren épült Tisno a szamarak városa (augusztus elején például ott tartják a világ nagy fülű szamarainak találkozóját), a római Tragurium, a mai Trogir megmaradt a sovány növényi táplálékon élő állatoknak. Trogiron azonban csak átfutunk, Ciovo szigetére készülünk, amelyet egy tengelyén elforgó vas-híd köt össze Trogirral. Trogirt korábban Traunak, még korábban Buának nevezték. Erődi Béla, a 19. század végi földrajzíró tudós tanárok egyike, aki előadást tartott Dalmáciáról 1897-ben a Magyar Földrajzi Társaságban, izgalomtól átítatva jegyezte fel, hogy e vidéken először Bua tengerparti kolostorában látott pálmafát. Pálmafa most a hídfő bal oldalán hajladozik, úgy hiszem, abban a kertes épületben, az egykori bolondok házának udvarán, amelyet mostanság a tartósan-véglegesen csökkent értelmi képességűek és a mentális-pszichés mélyproblémákkal küszködők népesítenek be.

Éjjel esett az eső, felfrissült a levegő. Hajnalban nem arra ébredtem, hogy izzadság-szkafanderben fulladozom, hanem arra, hogy a szomszéd sátor csehjei önfeledten horkolnak. S arra, hogy a nemrég elholt veszprémi költő áll egy teraszon, ahová lépcsők során át kapaszkodom fölfelé, s amit életében sosem tett, megölel, hogy meglát. S hosszan nézegeti az orromat, elkomorodik, s kérdőn néz. Lakonikusan csak ennyit

mond: „bőrrákos vagy”. A laza lombkoronájú olajfácskának néhány ág-szögében, a korai nap oldalról érkező sugarai teszik ezt vele, narancsszín vízcsöppek gömbölyödnek, s néhány keskeny, csónak alakú levél tüzesen ragyog.

A kávé hideg és ízetlen; a melegvízbe kevert és lassan oldódó olcsó instant kávé az oka. Fél hétkor az öböl túloldalán, a hegyen álló torony harangja egyet kondul. Sirályok vijjognak fölhaborodtan, de hamarosan vissza is nyugszanak, és tohonyán lépkednek el a parti köveken.

Trogirban minden a régi: piacon tömeg, hidain zsúfoltság, sikátoraiban bűzlő embernő. Egyedül a Keresztelő Szent Jánoshoz címzett apró, román kori templom nyújt valami megnyugvást, ahogy feltűnik a szigetet keletről befogó parti útról. Ámbár gyorsan el is enyészik, ahogy tovább fut a kocs, a házak mögött, a fák mögött, a rakott kőfalak mögött. A Ciovóra átvezető híd után, balra – amerre háznézőbe magam is haladok – ott a pszichiátriai intézet, de az udvarán már semmi pálmaféle nem nő. A kertkapu vasrúdjai között fejüket kilógató, kopott ruhákba bugyolált emberek látok, de nem merem alaposabban megnézni őket. Aztán elvonja a figyelmemet az építkezési terület, mondja ciceroném, hogy hamarosan új hidat építenek, a rettenetes forgalmi dugókat felszámolandó, a szárazföld és a sziget között, valamivel feljebb, mint ahol a Krka-vízesés vizét hatalmas csövekben a tenger alatt átvezették.

Kidőlt pálmákat amúgy sokat látni Trogirban, az autóbusz-pályaudvar mögött, a parton kettészelt ember törzsénél nagyobb átmérőjű hever, tapintása akár a parafáé, s a felszínén a levélcsonkok mintha egy óriási káposztatorzsát öveznének.

Az ügynök által felvezetett idegennek, aki én vagyok, egyik ház sem tetszik. Mindegyik ellen van kifogásom, vagy mert nincs befejezve, vagy mert lelakott, avagy láthatóan dőzsölők számára épült, avagy száz éve elhagyott. Túl azon persze, hogy egy vagyont kérnek értük. Megtudom, egy magyar harmadnyi áron vette néhány éve azt, amit most árul, s ha az üzlete sikerülne, hatvanmillió forintnak megfelelő eurót jövedelmezne számára.

Sibenikben velencei módra készített rizottót falok ebédre – tintahal festékével, azaz szépiával feketére főzött rizst. Kellően el nem ítélt módon: sörrel. Majd befejezem olasz módra főzött eszpresszókávéval, azzal a közismerten méregerős és keserű lével, amely a pohárka alján éppen csak meglötytethető, s nem több egyetlen félhosszú kortynál. Este kocsmában bámulom a televízió képernyőjét bámuló helyieket és idegeneket: a pekingi olimpia nyitóképeit nézik órákon keresztül. Alig hónappal korábban személyesen több helyszínét láthattam az olimpiának, akkor mindegyik felvonulási terepnek hatott, s nem hittem volna, hogy elkészülnek. Szép, színes, tökéletes minden, de nem jellemzője ez Kínának. Láttam, hogyan húzzák fel egyik napról a másikra némely belvárosi putritelepszerű hütöng elé az óriásplakátokból álló falakat, s láttam, miként ültetik be a parkok frissen ásott gödreibe az évtizedes korú, konténerekben nevelt fákat.

Láttam, mi nem készült el, s mi minden fog majd befejezettnek látszani a képernyőkről.

Mikor ér véget valami? Zsolt fájlalja a derekát, csapkod és üvöltözik. Úgy tűnik, számára a derékfájdalom és a remélt ház fel nem találása jelzi kezdetét és egyben múlását az időnek. Nekem az este jelenti a nap végét.

Karlobagnak az első pillanatban nincs adriai karaktere: a település mögött a Velebit magasodik okkersárga szikláival, a keskeny tengeröböl, amely sok-sok tíz kilométeren át a szárazföld és Pag szigete közé ékelődik, mint egy hosszú, kék kar, a kékek lehető legsötétebbike, s a horizonton egy valóban kopár, a mogyoróbarna, a homoksárga, őzszürke és a Bailey's likőr színének változataiban tündöklő, kelet és nyugat végtelenségébe vesző sokpúpos sziklagerinc. A kávéház előtt sorban állnak meg a buszok, pihen a vezető, kimozgatják végtagjaikat az utasok, Sibenik, Umag, Brioni, Pula, a végállomás. Fél tízkor amúgy még nem nagy az országúti forgalom, holott riogattak eleget a tengerpart, a régi, serpentinekben bővelkedő országút zsúfoltságával. A hegy árnya még elborítja a települést, belelóg itt-ott a tengerbe is – előttünk azonban csak a betonút felezővonaláig ér. A túlsó oldalon a pékség előtt hosszú sorban várják a vásárlók, hogy rájuk kerüljön a sor, kartávolságra állnak egymás mögött, s nemcsak a németek, de a helyiek is. Ezen az oldalon a kapucinusok templomába igyekszenek inkább, vagy ha nem, a szabadba, az eperfák, madár-cseresznyék, kislevelű hársak és örökzöld ciprusok lombja alá telepedett, franciás hangulatú kávézók valamelyikébe.

A sarkon gebe, villanykörtesárga macska lopakodik, bámulja az eresztől alágomolygó, zajongó, ugyancsak vékonydongájú és hanyag tollazatú verebeket. Felfelé néz, de képes úgy lépni, hogy mancsai alá ne kerüljenek a fügebokorról alázuhant, megaszalódott s az aszfalton szertetafosott cukros foltjai a gyümölcsöknek. Merev farokkal, óvatosan előbbre rakott lábakkal kígyózik-kanyarog előre, mígnem belefejez a virágágy betonkávájába. Összerázkódik s innen már tovább nem a madarakkal foglalatostkodik, inkább velünk, akik a fémvázaz, fonott ülésű-támlájú székekbe telepedve szürcsöljük italainkat, s a kettétört kiflinkból morzsákat hullatunk számára.

A háznézésre fordított, sikertelennek bizonyuló hétvége után leadom a kölcsönvett autót a szegedi szervizben, s menten utazom tovább, szüleimhez. Anyámat visszük kórházba szerdán reggel, apám és én. Hat-tíz napot benn fog feküdni a debreceni egészségügyi intézmények egyikében, az ideggyógyászaton. Évente ismételnék meg vele egy eljárást: infúzióra teszik, igyekszenek agyi ereit átmosni, hogy némileg feltisztuljon a tudata, s memóriája javuljon. Mondják, az afáziás betegek gyógyulását elősegíti, ha beszélnek, a mozgásukat is javíthatja.

Apám ideges, összerakja anyám gyógyszereit, elvitatkoznak egy ideig, amígnem sikerül minden fajtát föllelni a terjedelmes házi patikában. Anyám többször figyelmeztet, azaz elmutogatja, miről nem szabad megfélekednem, nagy a kórtermi praxisa, tehát vinnünk kell vattát (a fülébe,

mivel nagy melegben kereszthuzatot csinálnak a betegtársak), fülcseppet, két olvasószemüveget és *Nők Lapjákat* (hogy legyen mivel elfoglalnia magát, pontosabban: azt tegye, amit a szobatársak), a 20 kilométeres kociútra két liter gyümölcsteát (a kórházba pedig ásványvizet), váltás hálóinget (ha összevérezné a napi vérvétellel), pénzt (amelyet a kezelés előtt ad át az adjunktusnak), pénztárcát, telve apróval (az automatába), a kórlapjait (dossziényi terjedelmű), parfümöt (egy nőnél mindig kell lennie). Így is marad majd ez-az itthon, de azt majd utánaviszi valaki látogató (naponta kétszer kukkant be hozzá, délelőttönként hol ez, hol az, délutánonként pedig a kisebbik húgom). A cókókók összerámolása elől apám a helyi *Napló* olvasásába menekül, fel-felolvas, már a horoszkópnál tart („Örömteli nap vár Rád. [...] Kövesd a saját célokat, ez a helyes út!”), megbotorválkozik, megtalálja a rég elhullajtott aprópénzt, leszedi a fán maradt, jégverte két őszibarackot, megpucolja, feldarabolva anyám szájába tömi, s mindezért anyám halás. Átjön a szomszéd, elköszönni.

Anyám igyekszik a szárítóból elpakolni az edényeket. Apám ráripakodik, hogy ne tegye, mert nem fogja fellelni azokat, ha nem a megszokott helyükön lesznek. Ragaszkodik minden megszokotthoz. A múltkorában, mert kihajítottam egy használhatatlan edényt, annyira kétségbeesett, kí méletlenül összeveszünk: mintha az akkori eseményeket magyarázná, ismételteti, hogy nem jó, ha a házukban bárminek is megváltozik a rendje. Anyám, az edénypakolástól eltiltva, kapros dübbencset eszik, tegnap készült ez a családunkban ugyancsak kedvelt kelt tészta. Talán a tót múltunk emléke, talán a partiumi? A család egyik része innen, a másik onnan eredezteti múltját. Apám, aki főzni sosem tanult meg, nem képes ilyenről felvilágosítani, anyám pedig, szavak híján, nem tud. Én is eszek a tésztából, szeretem pirosra sült kergét és a kapor illatát, ízét. Aztán meg-egyezzünk, hogy három szeletet fóliába rakva elviszünk a kórházba is, hátha anyám ma nem kap ebédet, s legyen mit falatoznia. Anyám írot is vinne magával (hogyan is került a hűtőszekrénybe, ki nem találom), de lebeszélem róla.

Apámat, fiatalabb korából megszoktuk, sötét bőre, fekete haja miatt, ha szidták, nem egyszer cigánynak mondták. S ez, Debrecen környékén, ahol sok a roma és nagy a cigányellenesség, nem mindig könnyítette meg a sor-sát. Most is valami hasonló történhet: a nagy hangon beszélő (végtére is nagyothall), fontoskodó, vén uraság azonban figyelmet követel magának, s nem zavarja, hogy a háta mögött cigányként említik s legyintenek rá, ha elintézte az elintéznivalóját. A jovialis személyzet azonban tudja, amit tud. Én ilyen helyzetekben átváltozom oláh cigánnyá, zsidóvá, narkóssá, buzivá, alkoholistává és hontalanná, s ennek megfelelően is viselkedem. Apám, velem szemben: süket és tűr.

A kórházról mit is lehet még mondani? Kórházzöld és kórházfehér, kórházszagú és személytelen. Idegrendszeri problémával küszködő, szenved-

dő emberek. Az egyik szobában lélegeztető maszk van a kómában fekvő beteg arcán, a másik szobában, a búz a tanú rá, valaki beszart. Anyám konokan araszol a számára kijelölt ágyhoz, vetkőzik, lecsatolja a melltar-tóját, áthúzza fején a hálóinget. Elfogadja a följánlott sovány ebédet, a karalábélevesből és a túrós laskából semmit nem hagy a tányérján. Apám szerint anyu valamiért vágyik a kórházba, még ha nem is tudja, mennyi időre kell ott maradnia. Huzatban áll az ágya, vigasztalom, ebben a hő-ségben még mindig ez a legjobb. Előveszi a vattát, betömi vele a füleit, s máris alszik, hát így hagyjuk ott, magára.

A kentaur: kollázs és dekollázs

Nemrégem vettem észre: a fallabdaterem falait foltok lepték el, és ebben a plafon sem különbözik tőlük. Nincs rajtuk tenyérnyi hely sem, amely hófehér maradt volna. S az előző nap végére negyedtenyérnyi, annyi sem maradt, hogy a játszma vége után egypár perccel az optikusom közölte, a szememmel, vélekedése szerint, jó, ha hatvan százalékosan látok. E terem, ahol hetente két, esetleg három alkalommal fordulok elő, nem csupán létezésem színhelyeinek egyike, hanem saját létem lenyomata is. Annyiban mindenesetre az, hogy a játék során tőlem elpattanó labdák nyomot hagyva némiképpen az én tevékenységemet is dokumentálják. S dokumentálnak mást is, megidéznak mást is persze: a kőművest, aki felhúzta, a festőt, aki fehérre festette a falait, s persze az anyagot, amelyből össze lett rakva. A fallabdaterem fala többféle életerő megnyilvánulásának közös tere, mégsem látom homogén műnek. Idegen elemekből összeálló: kentaur.

A fallabdai játékteremet füstköd töltötte fel, szürke; mindent, ami benne lenni szokott, egyszerre kontúrnélkülinek és puhának találtam. Aztán a szervánál, amely előtt hosszan latolgattam a mozdulatot, és szemeztem azzal a ponttal a főfalon, ahová ütni képzeltem a kellő pattogástól már meleg, tehát életre keltett, fürge, meggybordó labdámat, arra lettem figyelmes, a falakban szürke elefántok mozdultak meg. Tömegben álltak körül, nagyon sokan. Szorosan egymás mellé tapasztották ormányukat, a falban állva, előrenyújtották s mintha üveglapra szívták volna két piócamód izgó-mozgó, nedves nyúlványú, fogásra alkalmas szaglószerüket, így csak az egymásra feltapadt ormányvégeket láttam.

A fal, ellenőrizhető módon, telve gumilabdaszínű, széles vonallal felrajzolt, elmosódott peremű körökkel és a torzulásuk révén keletkezett oválisokkal. Az elefántok a teremfalra tapadó, pontosabban: a sima felületű falat alkotó ormányaikkal kiszivattyúzták a levegőt. A terem és az ormányvégsokasággal jelzett elefántcsorda összeolvadása alkalmából megszedülök.

Előző este, ezt ugyancsak nem hallgathatom el, hiszen a valóság és képi fantáziám együttműködése eredményeként hasonlóan egy hibridlény jött létre, mihelyt rápillantottam a cserépbe ültetett rózsza mutatoujjkörömnymi szirmokat bontó virágára, izzó paraszú kubai szivarvéget fedeztem fel a cserjén. Hengerré tekert, trópusiasan sárga dohánylevelek hüvelykbegynyi végén tűzpiros kráter, amelyet a szorosan egymásra fekvő szíromle-

vélperemek izzása keltett. Plinius császárkori növényismertetőjében javallta, hogy a rózsát időnként égesse fel a gazda, s a föld alól előtörő, új hajtások a korábbinál szebb virágokat nevelnek majd – mintha erre az antik praktika hivatkozna ez az ágvégein parázsdarabokat himbáló bokor.

Ma reggelre tájat váltottam, amire vágytam, megadtam magamnak: elmentem a magában minden szócikkelyt befogadni kész kék könyvhöz, a nagy enciklopédiámhoz, a tengerhez. Hajnal előtt beültem az autóba, hogy reggelre kicseréljem mindazt, ami kívül rekedt a bőrömnön.

A tengerhez vezető ösvényt, amely az élére állított sziklalapok között kanyarog, kapkodón, kuszán, mint az olvasó szeme jár-ke-l a mondatokon, ha gyorsan lapozza a könyvet, szúrós növényzet nőtte be. (Ismerem e mediterrán növényi együttes nevét, de a szövegemből itt, most kitagadom, mert akadályt képez abban, hogy azt lássam benne, amit láttatni akarok.) A tenger előtt, a tengerszint fölött két-három méterrel a kövek közül eltűnik a gaz, pusztán a sziklatömbök maradnak, ellentmondani a víznek. A sziklákra kék színű szprével különböző méretű latin betűkből álló, eltérő írásképu szavakat fújtak. Mára a festéket sok helyen lekoptatta, néhány ponton éppen csak elszíntelenítette a kicsapódó víz hullám, s az ember létrehozta jelek elhalványulásához talán hozzájárult a szüntelen száguldó szél s a tűző, köveket daraboló napfény, s nemcsak előtűntek és megrajzolódtak, de itt-ott elmélyültek a kőtömbök hálós, amúgy szintén emberbetűkre utaló repedései. Azzal együtt, hogy szertefoszlott az embergondolat, és az írásnyom festésnyommá vált, láthatóvá formálódott a festék gúnyjába rejtőző kőzet ha nem is valamennyi, de némely tektonikus sajátossága. Az ember, a kőzet, a tenger, az időjárás együttese megvalósította azt, amit lehetetlennek tűnt megteremteni, azaz, mint az ókor enciklopédistája, a katonatiszt Plinius följegyezte a legendás görög festő, Apellész működése kapcsán: létrejött az, ami megvalósíthatatlan. A tengerparti grafikában benne foglaltatik a földmélyi erő, a mennydörgés, továbbá a rózsás és egyben indigószínű villámfény.

Kollázs, de még inkább a dekollázs foglalkoztat az utóbbi időkben, engem, aki emberöltőnél régebb óta szenvedélyes Róma-járó, a hellenizmus rajongója vagyok, s a visszabontás, az elbontás, a mikroszkopizálás, a megnyugtató rombolás mellett köteleztem el magam. Mivel mindenhol, Rómától Volubilisig, Triertől Konstantinápolyig, a sátor sarkán álló olajfától az ösvény elején gubbasztó pisztáciabokorig, ahol térben és időben megragadható a tárgymaradványokban és a szöveges forrásokból előderengő mentalításban az első európai polikulturalizmus, felfedezem a kollázsolást, avagy a dolgokban megbúvó, az összedarabolásra utaló ember szellemiségét.

S a kollázstól amúgy lényegében elszakíthatatlan dekollázs. S nekem, ha saját munkáim metodológiai kérdéseire tekintek, akkor leginkább a dekollázsról kell töprengenem.

Legutóbb a tengerről először a Vajdaságban emlékeztem meg, a barátom révén. Néhány hónapja ellátogattam a magyar költészet legnagyobb

Adria-költőjének tanyájába. A betegségéből lábadozó poéta megmutatott néhány maga alkotta tárgyat. Löszbaba, száradt rózsza és papírként zörögő gazfélé, fűrésszel lemetélt gerendavégek halmaza a hozzá nem értő tekintetnek. Számomra csudálatosan letisztult, a végső formájukat elérő tárgyak, az örökkévalóságnak felajánlott műalkotások. Amelyeket az ember és a természet együttesen alkotott, s amelyeknek értelmet és esztétikai erőt juttatott azzal, hogy fölemelte, rámutatott és megnevezhetővé tette a vajdasági irodalmár. Ilyen csupasz, végső formájukhoz elért tárgyak egyre-másra hevernek a vízpartokon, s ha néha-néha egymáshoz több is közel esik, máris elkészült a modern, képzőművészeti tárlat.

Olyan a kollázs és dekollázs viszonya egymáshoz, mint a félbehajtott papírlap két szárnya: egyik oldalukkal egymáshoz tapadnak, a másik pedig minderről nem tud semmit. Mi az, ami a műben a műelőttiségből reked benn, s mi az, amihez a mű utáni helyzet juttatja?

A félbevágott kapszulára hasonlító rózsabimbó, amelynek sárga edénykéként feltöltötte a piros szín és a gyöngéd virágolaj, tegnap estével felidézte azt, ami lassan négy évtizede oly intenzíven foglalkoztat, hogy néha a gondolatokat is számúzta, hogy csak a gondolkodás módszere maradjon előtérben, két lehetőséget is felvetve számomra: a töprengést a dolgokról, s a töprengés alkímiáját.

S mindezekhez a legalkalmasabb helyszín a tengert közepébe foglaltó középföld valamelyik szárazföldpereme! Hiszen a mediterráneum, amelynek sem a centruma, sem az egésze meg nem ismerhető, egyetlen településnyi morzsája által mégiscsak tapasztalatokhoz juttat. Van-e a világ szerveződésének, akár egészében, akár részeiben, esszenciája? A lényegéhez, a lényegeihez a történetek elmondói, a históriák elmondása által jutnak?

A költemények közül csak azok tudtak fennmaradni, amelyek írottakká is váltak. Milyen lehetett a csupán szóban létező vers? Azt gondolom, lelkesítő, szenvedélyes, s olykor megszállott, miként az is, aki a pillanatai esszenciáját ekként hitte megragadni.

Kérdésköröm egy bizonyos aspektusát a könyvművet létrehozó francia mester, Mallarmé munkásságával tudom megvilágítani. Valaha, nem is régen, jó száz éve, Mallarmé felordított: *Hozzányúltak a vershez!* Vélem, annak idején nem a költeményt érte incessus, hanem azt, amit a versnek tartottak, mi több: azt, amit Mallarmé annak gondolt. A vers nem a papírral együtt létezik, veszi észre a *Kockavetés* szerzője, de nem is a képernyővel, sőt, talán nem is a betűkkel, hanem azoktól független. A Mallarmé utáni írott költészet mesterei vállalják magukra azt a feladatot, hogy a médiumról, a költői művet némileg átható, azt így-úgy torzító (vagy éppen tökélyre vivő) hordozóról is elkezdjenek beszélni.

Persze, úgy is el lehet mondani mindezt: elkezdődött a költészet átalakulásban megragadható létezése.

Amióta tehetem, az anyaggal foglalkozom. S azzal a sokféle textúrájú anyaggal, amelyet a művészet számára legintenzívebb módon a kollázs mint kezdetben technika, majd műfaj, s mára mint gondolkodási mód tematizált. Anyagkísérletekből állnak egybe a napjaim, üljek a fenyőávarban, várva a hajnalt, tanítsak egy tanteremben, olvassam *Az ezeregyéjszaka meséit*, avagy Theophrasztosz *Jellemrajzait*, tegyek bármit. Mozaikos mindenhol a meglátott világ.

A legnagyobb hatású, tört részekből összeálló egészek talán a mitológikus világban jöttek létre. De abban biztosan nem tévedek, hogy a legrégebbiek. Képzeljük el, úgy, hogy elfelejtjük a róla szóló, a véletlenek összjátéka eredményeként fennmaradt forrásokat, Pauszaniasztól Vergiliuson, Diodorus Siculuson és Apollodóroszon keresztül a róla (ál)tudományos művet író Csányi Vilmosig: mi történne, ha egyik hajnalon szemközt találánánk magunkat egy kentaurral?

Ha nem tudjuk róla, hogy Ixióntól származik, szereti a bort, a nőket, s ha feltűnik, olyan história kerekedik, amelyben számíthatunk nemi erőszakra, szóval a történetektől megfosztottan, a történelemből száműzötten, milyennek is látnánk?

Az üdülőtelepüléseken, emelkedjen az Svájcban vagy Thesszáliában vagy Dalmáciában, észvesztő határozottsággal teremtik meg a maguk kentaurjait az ott megfordulók igényeinek kielégítésével megélhetést találók. A féldrágakő-faragványok és a kagylóképek boltocskájában, az ékszereknek nevezett kacatok kioszkjában, a hegytetői templomban árusított olcsó kegytárgyakban, egy üdülőfalu felirataiban vagy az intézmény ikonjaiban, az emlékezéshez adatokkal szolgáló vagy azt megidézni hivatott dolgok kirakatában mindig felfedezhető az a rendezőerő, amely egynéhány kacatot centrumba helyez, s annak körében hatásosan elrendezi a többit.

Az egymással összefüggésbe nem hozható tárgyak a tulajdonosuk, a vásárlóik, a nézőik, a helyszín vagy bármi más körülmény révén mégis egységbe, ráadásul megnevezhető unióba rendeződnek, amely kooperációs közösséget aztán a figyelő ember a megnevezés segítségével hagyománnyá emeli; ez arra figyelmeztet, hogy az ily konglomerátumokban az antropomorf elemek felismerése révén fogjuk a rendezőerőt megtalálni. Továbbá a naplementében is, amelyet abszolúte természeti jelenségnek találunk, avagy abban, ahogy a Hold a sötétedéssel egy időben felépíti, majd annak oszlásával elbontja hajnalban a maga ezüsthídját – most éppen számomra, Primošten mellett, a tengerkéek Adria partján, ahol eléggé meg nem vethető romantikus körülmények között, a teleholdra várakozva, a víztükör fölé magasodó meredély pereme szélén ülök, és értelmezhető szavakká rendezem egyre-másra a betűket.

Bármely időszak társadalma sok-sok kentaurt teremt, létrehozva ezzel a csak rá jellemző, így reája valló, neki megfeleltethető, reá utaló kollázsokat. Ehhez a tevékenységhez közösség szükséges, olyan, amely képesnek bizonyult önmagát identifikálni, s amely nem annyira konzervatív, hogy

büntetné, vagy csak tiltaná az innovációt. Annyira viszont mégis az, hogy az értékelt eredményeit gondosan átörökíti.

Az én jelenleg meglátott kentauirom nem ló és ember keveréke, két irdatlan farokkal, hanem a kentaurnál ősbib és nyilván egyszerűbben ösz-szeszerelhető produktum.

A meredélyen elefántnagy és -szürke, tetszetősen lekopott felületű sziklák hevernek. Közükben termésnevelésre esélyt sohasem kapott, féktelen pisztáciabokrok növekednek, valamint szuharok: ezek azok, amelyek minden értelemben elviselik a szélsőséges életkörülményeket. Ahol én rejtőzöm, az esernyőfenyő alatt, évezredek alatt kialakult némi talaj, de az is inkább a túlevelek morzsalékából és némi gypekezdemény maradványának gubancából áll. A hiányos gypszint és a lombkoronaszint között összekötetést ígér a cserjeszerű, kemény levelű tölgy, és azt ténylegesen megteremti a borsószemforma, piros termésait hozó lián. Ezen a szederhez hasonlítható pirítógyökéren kapaszkodik felfelé az egymáshoz nem tartozás kétségét fel sem vető kis emlőspár. Szorosan egymás mögött másznak, köztük a távolság se nem nő, se nem csökken, hol az egyik, hol a másik irányít. Kényelmesek, a dolguk nem sietős. A legalsó fenyőgallyon aztán kettényílik az út, az egyik szára erre, a másik amarra tart, az ágvilág megteremtette, évtizedek óta felvetett, de csupán ebben a pillanatban realizálódó alkalom szerint. Látom, hogy nyílnak meg a rágsálók előtt a lehetőségek ajtajai, majd, hogy beléptek, hogyan csapódnak be mögöttük, hogy aztán többé ismét meg ne nyílhassanak. A legutolsó bejáraton, amelyen át hozzám érnének el, azonban nem haladnak át: nem tudok számukra nevet adni, ugyanis a farka alapján patkány-, a pofája értelme szerint hörcsög-, teste alapján mókuslányeknek bennem nincs előképe.

Tristan Tzara *A keser-édes szerelem Dada-kiáltványa* nyolcadik paragrafus-a szerint jöhetett létre mindkét példányban ez az öklömnyi szörmók. Az Isten elővett egy hírlapot és egy ollót, kiválasztott az újságban egy cikket, kivágta a cikkben levő szavakat, összerázta barna színű stancilijában, és egymás után kivette a zacskóból. A szavakat aztán abban a sorrendben, ahogyan elhagyták a tasakot, lelkiismeretesen lemásolta. S a vers, azaz a néhány pillanaton át velem közös életterbe került rágsáló olyan lett, mint az Isten. (A mindenkor és minden jelenetbe mellékalakként jelentkező, kisisten szerepben tetszelgő költőkről itt szót nem ejtve.)

Azaz kifejezetten olyan, amelyen magam is vagyok.

A teremítő ugyanígy hozta létre azt a csemegét, amelyet a kínai származású útítársnő tálat a fémlécekből álló asztalkán az eszpresszókává mellé, elé. A héjas tökmag keleti változata európai számára elképzelhetetlen, ezért kivitelezhetetlen receptúra alapján készült el. A zsiradékban megpirított mag egyszerre sós és édes (ez a sós íz nem a mi sós ízünket szolgáltató nátrium-kloridtól, s az édes nem is a mi cukrunktól ered), egyébiránt pedig vaníliával is ízesített, továbbá zöld tea kivonatában pácolt. A kávé illata így most keveredik a vanillin édeskés s a teafű fanyar, semmi mással össze nem vethető szagával. Az Atyaisten, saját keresztény gondolkodá-

sának foglyaként, ugyancsak ilyesféle módon járt el akkor is, amikor savanyúságként tett el zöld őszibarackot, amelyből egy árva, bolyhos szemet az asztalra élém tálalnak, ha rágom, harsanjon fogaim alatt.

S a megjelent verébtőjő, akinek érdeklődését a savanyú-édes őszibarack váltotta ki, olyannyit izeg-mozog, hogy szemmel látható hajadon mivolta. A szürke tollú jószág azt az utazásomat (tereptyakorlatomat) citálja, amelynek egyik pillanatában a város középkori kikötője, ahol a hadihajókat reparálták, az Arsenale fényesre koptatott lépcsőzete alján madártetem hever. Ez az apró, élettelen, száradt hús-, csont- és tollcsomó, amely régóta csupán az emlékezetem egyik nem nyilvános terének zugában hever, a legfontosabb Velence-élményeim közé tartozik. A velencei veréb csőrét körbekötözte, nyithatatlanná zárta a feltekeredett, majd rászáradt földigilisztá, így végül a táplálék, amelyet éhsége elverésére kutatott föl, pusztította el.

Ragyogott a múlt idő Velencében, ahogyan a kívül-belül megtisztogatott, fürgén mozgó, a zsúfolt kanálisok vizén ügyesen forgolódó vaporettóval a bennem tragikus érzést ébresztő Arsenaltól a Szent Márk térre igyekeztem. Az Arsenale, amely a velencei birodalom hadászati centruma volt, s itt épült a Mediterráneum keleti részét uraló flotta valamennyi hajója, számomra többé nem a gondosan megszerkesztett erő és hatalom, illetve a puritánság jelképe, hanem a csupasz pusztulásé. A lehető leghosszabb útvonalat választottam, a települést déli oldalán megkerülve végül a Canale Grandén hajóztam végcélom felé, a város emésztőrendszerén keresztül, igen, ahogyan a bélcsatornába csúszik be a lenyelt, ámde megragatlan falat, megnyújtva az időt, hiszen nem volt miért sietnem. Az előrejelzés szerint a Szent Márk téren másfél óra múlva törnek elő a csatornai gejzírek, tükrüket villogtatva megjelennek a víztócsák, s fél napba kerül majd, hogy méternyi emelkedve a víz elérje a Szent Teodor oszlopok magasságát, és Velence tulajdon főtere kövezetére terítse ki a saját híg égboltját. A porfírból faragott tetrarchák a Dózse-palota sarkán álldogálnak, s egyszerre ügyelik a Rialto alól érkező lagúna vizét, a Giudecca irányából előtáncoló szél víztükrön felejtett nyomát és a Lido irányából előkacsázó, kótyagos, Thomas Mann kisregényeit kedvelő értelmiségieket, azaz négyen három irányba bámulnak. A világ legművészeiből vízállásmutatóján az árvíz kezdetének és végének pontjait akartam meghatározni. A kishajóban ülve, a rám boruló átlátszó műanyag burokból idővel mégsem az elvonuló palotákat figyeltem, amelyek azért érdekeltek, mert olyan erődítménnyé állnak össze, olyan tömör erősséget alkottak, amint az északi várfalak szokása, csak míg ott a mélység és a város, itt, saját magát megteremtve, a víz és az utca közében emelkedett, hanem a műanyagfal belső falán filmként pergő, szinkron módban készülő képet. Azonos időben érezkelhettem tehát az egyik oldal háttérben elúszó vedutáit s az átlátszó burok felületére kopírozódó másik oldal látványát. Addig szemtől szemben sosem láttam együtt a farkasszemet néző két csatornaoldalt.

Velencét az árvíztől és a vízmozgástól hullámtörők védik, amelyeket úgynevezett acropodékból raknak össze. Több tonna tömegű, ötnyúlva-

nyú betonelemek ezek, s a szerkezetük miatt, ha az előre meghatározott helyükre lerakták őket, úgy ékelődnek egymásba, hogy nem csúszhatnak egymáson el. A kentaur, azaz az egymáshoz organikusan nem illeszthető, de az össze nem passzolás ellenére mégiscsak összeforrt részekből álló lény: ilyen fajta hullámtörő, és a hozzá hasonló, a részekből nem a szerves összefüggés, nem a saját múlt, nem a privát fejlődés eredményeként összeállt dolgok is, amelyek a hirtelen érkező árvizek, a világ szüntelen ébredő hullámai ellen védik a gondolkodást.

Ilyen mozdíthatatlanul lett hozzám erősítve az a kisózott, pergamen-törékennyé nemesedett verébtetem, amely az utolsó szárnycsapásba fagyott bele, mégis az Arsenale márványlépcsőjének alsó fokán csúszkált, immár az alvilág bejárata közelében, amelynek nyitott kapuján át szennyes csatornavíz bugyog elő, de még együtt a napfénnel és a bokráról hirtelen kélt ötlettől elváló s lehullt vadrózsalevével.

A dekollázsok közül elsőként a destrukciót eredményező hasítás, a falragaszok, plakátok tépése vonzott. Európa szinte valamennyi nagyvárosát bejártam éjjelente, hogy zsákmányhoz jussak. Azonban az elődökkel ellentétben nem azon hirdetésekkel rokonszenveztem erősebben, amelyek nyersanyagul kínálták magukat, s a magam elvei mentén, magam tetszésére szabadon alakíthattam át, ölhettem meg őket, hanem amelyeket a véletlenek be is fejeztek, s rám csak a rájuk mutató, a megnevezés maradt. A falragasztépkedéssel az ötvenes-hatvanas években, a populáris művészet hívók közül számosan foglalkoztak, egyikük-másikuk – M. Rotella, L. Fontana – műve a világ legjobb avantgárd galériáiba is bekerült.

Mások, kezdeti lelkesedésük után, elfordultak ettől a világgal való kooperáción alapuló munkálkodástól – többnyire azok, akik megrettentek az intermedialitástól és a művészet önfeloldó folyamataitól, avagy attól, hogy az erőszak és a rombolás határáig jutottak.

Akár lefejtettem s új felületre ragasztottam a talált képeket, akár fényképen dokumentáltam a felszín jelenségeit és így megállítottam az átalakulásukat, elejétől végéig tudtam, hogy ezzel az aktussal belenyúlok a műbe. Azaz a műalkotás létrehozásának tere helyeződik át: miként a kerettel, a közlő folyóirat jellegével, a kiállítóhellyel is ezt befolyásolom, avagy erőteljesen meghatározom. Végére is a mű, ideális formájában, csupán a megpillantása idejében létezik, minden egyéb az átörökítés processzusának része, amikor rárakódnak, beleékelődnek olyan ballasztok is, amelyek eredetileg nem jutottak volna szerephez. A dokumentáció, ha a dekollázs eszenciáját adó cselekvésre összpontosít, még mindig a legkevésbé rossz, nélküle ugyanis a semmibe vész és tanulságok nélkül marad a világok által létrejött, s az emberi szem és tudat révén felismert produktum.

A sibeniki Szent Jakab-székesegyházat megmutatva az Amerikai Egyesült Államokból Európába költözött kínai asszonynak, a reneszánsz építészeti elveiről értekeztem azon a főbejárat előtt elterülő térre állított kövön ülve,

ahonnan a tengert a maga szigeteivel és az épületet egyetlen szempillantással lehetett befogadni. Aztán lehasaltam a kőre, hogy a fényképfelvételeimen majd ne mindenhol látszódjék az a fényhéj, amelyet a kora dél-előtti nap öntött a kövekre. Pontosabban észrevettem, hogy bal oldalon a háttérbe húzódott teret teljes egészében feltöltötte a fény, mint üveg-edényt a méz, míg előttem közvetlenül árnyékban heverték a járólapok. S onnan, hátulról a keskeny fénycsík a székesegyház ajtaja elé vetült, s ezáltal fényből készült talapzatra állítódott az építmény. A pillanatot, amikor a fény felemelte a dómot, több turista is érzékelte, különösen, hogy a tér közepén, a kövön hasalva fényképeztem a jelenséget; még követőim is akadtak.

E fényjelenség a templomépület sajátosságainak egyikét hangsúlyozta ki. A két fal mellett emelkedő fiatorony, mint karcsú gyertyatartó között nyíló, gót, felül halbordaszerűen összekapcsolódó, tengelyén elcsavart féloszlopokkal keretezett kapuzat, hogy tükörképe ébredt a kövön, mandalává egészült ki. Fölül két rózsablak nyílik, magyaráztam az Amerika helyett Európát választó kínai hölgynek, amelyeknek, mint mindennek a keresztény építészetben, szimbolikus értelme van. Az alsó rózsablakon áteső fény a templom belsejében lévő számára az angyal üdvözlését idézi. Az tehát, akit az anyaszentegyház szimbolizáló épület magába fogadott, akit annak méhe befogadott, a saját üdvtörténete kezdeténél tart. Mondhatni, a rózsablak (Ivan Masticévić 1568-ban készített műve) a Szentanya, a Szűzanya, Mária éterizált szűzhártyája.

A kapuzat, figyelmeztetett útítársnőm, emberméretűre nagyított vulva. A nagyajak, a kisajak redői szépen faragottan fonják körbe a bejáratát, amelyen át a hívó a templomméhbe, az emberi és az isteni tulajdonságok összeforrásának medencéjébe, a megváltás helyszínére jut el.

A keresztény örökségen nevelt utód, aki e keresztény hagyomány alapján gondolkodik (vagy szemérmesen nem gondolkodik) a szexualitásról is, s aki utód éppen én voltam, felszisszen. Az organikusnak látott épületről nemiséggel kapcsolatos képzet keresztény emberben nem születik – de más vallások hagyományát magában hordozóban igen.

E pillanatban a templom dongaboltozata, panelekből összerakott részei, gótikussal váltakozó reneszánsz épületdarabjai által és a téren átgördülő fényszalag jóvoltából megmutatkozott számomra a világörökség részét alkotó építmény kollázsolt volta. Valóságok találkozásának és együttes létezésének bizonyítéka a dóm, amely éppenséggel a középkor végének kőből faragott maradványa.

Dalmáciában, a vízhiány miatt, vízfelfogókat és tárolókat készítenek. Ezek a ritka esőzések során nagyméretű felületről gyűjtik össze a csapadékot, s egy-egy medencébe kanalizálják. Az adriai szigeteken a házak alatt húzódnak a ciszternák, s ennek az az előnye mutatkozik, hogy kiegyenlítettebb a szobák hőmérséklete. Ezért a kempingben, ahol letelepedtünk, senkinek sem okozott gondot, ha csatornák és ciszternák fölé állították a sátrukat. Nekünk sem. Mivel azonban a mi sátrunk szennyvízcsatorna fő-

lött állt, éjszakánként jól hallhattuk, mintha egy kavargó bélrendszer falán át figyeltük volna a benne zajló folyamatokat, mikor és milyen módon ürít valaki, hogy zubog alá az öblítővíz, hogy ömlik el lassan alattunk a tenger irányába a mocskok. Mi ez, ha nem dekollázs-akció? Ha nem is olyan látványos, mint egy tömegkatasztrófa, mint a háború, de a dúltságban azonos. A dekollázs sajátossága, hogy alaptónusa a zaklatottságé.

A vörösbarna bódéra felragasztott választási plakáton egykor Trogir, a kecskék városaként ismert görög település fiókfalujának nem oly régen készült fényképe és előtérben az ifjú polgármesterjelölt portréja látható. A fél íves nyomtatba egyszer jobb oldalról, egyszer pedig balról kaptak bele, nyilván a gyalogosan arra közlekedő vagy lassan kerékpározó helybéliek közül. Az első tépés a tengerparti település és a gyárilag csomózott nyakkendőt viselő piperkőc férfi közé hasított úrt, a másik a zselézett hajú, pózoló ifjú száját tépte ki. Nincs kétségem afelől, hogy nem az elrontott képen szereplő, mágikus módon meggyalázott urat választotta meg előjárójául a község.

A másik, a napokban feltalált dekollázs az éppen zárva tartó kocsmá ajtaján terpeszkedett, félhomályban. A kikötő szikrázó verőfényéből menekültem a zugba, mivel semmit se láttam sem a lehorgonyozott hajókból, sem a zajongó, bámészkodó tömegből. A „megállni tilos” közlekedési táblát utánzó festés rég lekopott, inkább csak sejtem a ráragasztott rendelet és a zenés-táncos alkalmat reklámozó, haránt húzott biztonsági övet utánzó papírszalag hirdetései alatt. Minden, ami papírnak mutatkozott egykor, mára szétfoszlott, megereszkedett cellulózroncs, amelybe hol itt, hol ott ákombákom betűk és színfoltok ragadtak, röpdülésben elhasznált levegők a légypapíron. S fölöttük krétarajz, filctől hagyott nyom, ragasztólepedék. A műemkek szívét az eredeti értelmétől mentesült embercsoport nyújtja, magányos tömeg lebeg a képmaradványok hullámain, nem várnak segítséget. Nem lehet rajtuk segíteni.

Primošten közelében, Bucavac fölött a hegyoldalra tekintve a világ legnagyobb természetű szarvasmarhája gyomrába látok bele. Mintha felhasított bendőt nagyított volna fel és terítette volna el domborzat gyanánt a mindenre képes mediterrán Isten. Az itt lakók a sziklás talajt szívós munkával megtisztították a kövektől, amelyekből viszont falakat és kerítéseket emeltek. A derékmagas, szárazon rakott falak, girbegurba kerítések közötti apró parcellák közepében terpeszkedő, talajra boruló szőlőtőkék nevelkednek, a róluk szüretelt gyümölcsből készítik a legdalmátabbnak állított Babić vörösbort.

Szamáron ülő asszonyt kerülünk ki sétánk során. Munkából jön, amikor mi még csak elkezdjük a napunkat. Más ideje van az életének, mint nekünk. Pedig ő, végezetül erre a következtetésre jutok, időn kívül létezik.

Másrészt eszembe jutott azon a júliusi hétfő reggelen, a fallabdapályán az is, hogy ahány labda az ütőtől eltalálva becsapódik a falon, maga után, hogy lepattan onnan, menten elmosódó nyomot hagyva, nem történik egyéb, mint a fehér fal visszabontása a fal lényegét adó téglavörösig, malterszürkéig, egyhangú cementszínig.

A kiindulási pontig igyekszik visszajutni valamennyi jelenség, tárgy, gondolat, vagy ha addig nem, a választott origóig.

Reggelenként, a kempingben, a napsugarakkal együtt felébrednek a kabócák, hogy aztán elfogadják a nappal kezdetét és visszánémuljanak. Csendesek is maradnak mindaddig, amíg meg nem folyik a pineák gallyára fagyott gyanta, és csepegésbe nem kezd. A cirpelés és a gyantacsöppek alápermetezése együttes jelenség – de nem okai egymásnak. A jelenségek előidézője az, hogy a hőmérséklet megemelkedik, s átlép egy értéket, amelyen túl elfolyósodik a fa váladéka, aktivizálódik s lakterének határát őrizni kezdi a hártványászárnyú rovar.

Ha már az először felhangzó kabócaconcert felébresztett, rövid sétát teszek, amíg lefő a kávé. Nem volt itt reggel, hogy ne bukkantam volna egy-két kabócatetemre. Többnyire háton fekvé hevernek, valamelyik fényforrás körül, kemény szárnyfedőpártól megfosztott cserebogaraként, s zsákmányként hangyák által vonszoltan. Egyik alkalommal a hangyasereg a járólapra felragadt, sok cipőtalp nyomát megőrző, s a betűktől többé-kevésbé megfosztódott újságlapon át vonult diadalmasan, a hátukra emelt elemőzsiával. Oly grandiózus, csupán az emberszem által meglátható ez a jelenet, hogy az értelmezésébe belefeledkeztem.

Louis Aragon tervezett, de meg nem valósult Matisse-kötete előljáró beszédében felvetette, hogy a dolgok, sorsuk kiteljesítése során, gondolkodnak. Elsa Triolett regényének hősnője, írja, meditál afelett, hogy a tapétapapír a többi tárgynál kicsit többet elmélkedik. Én sem gondolom másként. Akadnak tárgyak, sőt helyzetek és szavak, amelyek többet, s léteznek, amelyek kevesebbet töprengenek a világ részeinek vagy egészének állása fölött, sőt vannak, amelyek kimondottan mérlegelő típusúak, mások inkább méricskélnek, mázsálnak, amiképp olyanok is találhatók, amelyek más egyébre, mint lamentálásra nem képesek. Az inkább gondolkodó dolgok, helyzetek stb. alkalmasak arra, hogy a részletgazdag képben központi szerephez jussanak, hiszen nekik a többihez képest bőségesebb a jelentéskincsük, már abban a részében, amely azonos az ember szókészletével. A dolgok, az új tárgyak és élőlények alkotását azonban nem szóban végzik el, ahhoz segítségül hívják az embert. Körülbelül olyan a dolgok és az ember gondolkodása között a különbség, mint az állat és az ember képi, illetve az ember képi és nyelvi gondolkodása között: mindkettő sikeresen képes a világ használatára, de csak az utóbbi alkalmas a világ kifejezésére.

Fel is kell vetni gyorsan: a kolláztárgyak és kollázsélőlények és kollázsgondolatok léteznek-e, avagy nem egyebek látszatoknál? Van-e a szfinx, van-e a Rodcsenkö fotóján ábrázolt, félbevágott hengerre emlékeztető

nyomdai lemez, van-e a rózsakapszula, s van-e az út mentén cafatokra tépett, reklámnak szánt, s már értelmetlen olvasatú óriásplakát, vannak-e a játéktér falán hagyott labdanyomok?

Mármint abban az értelemben, ahogyan létrejöttük pillanatában léteztek.

Az újságpapír betűrengetegén áthaladó, diadalmas hangyamenetet, hogy túljutottam az észlelésén, a biológiai értelmén túlmutató, a gondolatok, kimondott vagy leírt szavak jóvoltából az emberre vonatkozó jelenléssel láttam el, a valóságot nyersen feldaraboltam, és megragadott részleteit ide-oda rakosgatva át is rendeztem. Matisse ugyanígy bibelődött a befestett papirosokból kivágott felhő-, virág- és egyéb alakzataival, s a Matisse-t leíró Aragon ugyancsak a képzőművészi eljárást megjelenítő kifejezési lehetőségekkel, mígnem rálelték a szándékuknak leginkább megfelelőre, bevégezték a szándékukat azonosító cselekvést. A dolgok rálelnek a leginkább megfelelő létezési formákra.

Visszabontani a jelenségeket addig, amíg nem látszik meg az okuk?

A Babić vörösbort előállító szőlőtermő vidéken barangolva, a kocsmát jelentő nevű, zsákutcás falu, Konoba elején hasábforma építmény magasodik. Transzformátorház. Szerették volna a futurista festők, különösen a metafizikus itáliaiak.

A falaira, mind a négyre, ameddig felérhetőnek bizonyult, neveket vés-tek, karcoltak, írtak. A naptól és szélről cserzett, a természeti környezettel hiánytalan egészében azonosult, ámbár vakolt felület vonzza az errefelé járók, az itt téblábolók, az ideérkezők, az erre elhúzódók, leülők, az árnyékába heverők tekintetét. Ámbár a kezét is. Aki erre elhaladt, mást se tudott kötelességének, mint hogy jelét adja annak, itt járt, és a nevét felróta a felkínálkozó falba. Írása apró mozdulataival visszabontotta a sprőd felületet, a malter húsa alá hatolt az írásjeleivel, le a fehér csontozatig, a ház építőeleméig, a termésköig.

Máshol, a szűk utcákon, ahol falragaszokkal igyekeznek összetartani az épületeket, s felhívásokkal, értesítésekkel, üzenetekkel szerkezetet adni a kaotikusan zajló napnak, füsttel látványosabbá dúsítani a minimalista fényű lánggal égő életet, nincs olyan kitapétázott folt, amely a megjelenése után ne sérülne mentem meg, s tárgyi mivoltának átalakítása ne kezdődne el. Az elhaladók szalagokat tépnek bele, megvakarják, felületét felsértik, s akár arra is kísérletet tesznek, hogy teljesen megsemmisítsék.

Az országúti hirdetések sem maradnak érintetlenül. Az anyag természetes pusztulásán, fakulásán, porladásán túl emberi módra viselkednek a természeti erők is: a vandál szél, az eső és jég és duhaj hóvihár, a sugárzások millió fajtáinak együttese rombolja a képes szöveget, hogy végül minden individuális kikopjék belőle, s létrejöjjön kortárs helyi természet és kultúra kollektív alkotása.

Kakukkpogácsa

A kevésnél kicsivel többnek lenni, de csöppet szűkösebbnek a soknál – ismételve meg szállottként, magamat rendszabályozni igyekezvén, e maximát, amelyet legutóbb a lengyel világjáró blogján olvastam, de ha az arany középút passzusait amolyan középkorias akkurátussággal összegyűjteném (a módszer amúgy jellemző lenne rám), e mondatra lelve (elsődleges, másodlagos, harmadlagos... sokadlagos) forrásként megnevezhetném csaknem az összes európai bölcset, filozófust, teológust és tudóst.

Kakukkpogácsa! Ezt a nevet jegyzi föl *Herbárium* című orvosbotanikai művében Méliusz Juhász Péter a bakfűről, másik néven kőrontófűről, amelyet én, aki szégyenszemre nem a családjában, rokonságában és falujában, hanem holmi kétes tudalmakra oktató univerzitáson szereztem legtöbb ismeretem, bakszakálnak (egyetlen l-lel!), botanikai nevén *Tragopogon*ként ismerem. A bakszakálam (bakszakállam) különben kerti változat, a habitusa megegyezik bármely réti sorstársáéval, de a levele sárgán csíkozott, ezért vásárolhatóak időnként a jobb kertészetekben. Reggelre kivirágzott, apró és sárga napot ringató száruk törtek a magasba, s e bokrocska pillanatnyilag alig fér el az őszelni készülő fás bazsarózsa vénséges bokra alatt. Méliusz ezt a gazt még mint tápláléknövényt ismerteti, ha hinni lehet neki, akkor eleink nyersen is és salátaként is fogyaszthatták. Mivel tejnedvet eresztő növény, semmi kétségem, hogy ugyancsak megbánhatták azok, akik sokat téptek és faltak belőle, tetszik vagy sem, ez a herba mérgező. Ámbár az nem újdonsága a gasztronómiának, hogy toxikus növényeket használ, s mindenféle közönséges mérgek kerültek az éhezők elé. A régi orvosok is tudták, hogy bármit meg lehet enni, csak legyen abból kevés. Amint bármi, ha sok, csömört okoz.

A bakszakáll fészekvirágzata gyönyörű, de jóval impozánsabb, amikor elvirágzik és megszárad, és beérnek a fekete magvú termések. Nem borostás, hanem lengedező, hosszú szőrös mindegyik, s olyan színű és állagú, mint a kecskebak szakála. Szőke-szürke pamacsok inganak éréskor a bakszakállas réteken, akárha kecskének nyírása után, ha a szél elkapkodta az olló alól a lehulló szőrt, s a szabad legelőre szórta szét. Ezért talán, hogy a humorápatológia elvét követő antik és középkori elődeink szerint mind az igénytelen állat szőre, mind a kövön is megélő, hosszú gyökerével azt megrepszteni kész növény meleg és nedves természetű,

azaz a hideg és száraz tünetekkel jelentkező betegségek medicinája. És persze – az analógiákban gondolkodás eredményeként – a Barbula hircit, miként a szerzetesek emlegették, a vese kövének megrontójaként számon tartották, amely mellékesen a májat kitisztítja, a gyomor kavargását enyhíti, a hagymázban szenvedőt megéleszti.

Locsolom a cserepes növényeket. A tó, amely egész nyáron, a mértéktelen esőzés miatt, fel volt telve, felére apadt, egy-két nap, és talán felfedezem, hol a rés, ahol elszökik a víz. Ugyanakkor a lépcsőház föld alatti részén nedvesedik a fal, s az előtte álló polc verskönyvei átnedvesedtek, dohszagúak. Gábrriel éjféltájt érkezik haza (de hogy saját lábán vagy mentővel, nem tudom) a dialíziséről.

Kérdezem, amikor felébred, tíz felé, s lekászálódik emeleti szobájából. Újabban félmeztelenül támo lyog alá. Valami pizsamaszerű dolgot visel felsőtestén, alul semmit. Gábrriel a vendégszobát érzi magáénak, apró változtatásokat eszközöl rajta, a szoba közepére beállít egy használhatatlan tévékészüléket, sőt, a tetőtér másik helyiségét, a könyvtárt is birtokba veszi, hiszen ha számítógépén dolgozik, ott teszi. Gábrriel a csillagok kifényesedése végével ér haza, mint mondja, az éjfeli mentővel, Budapestről. De így, s ragyog a boldogságtól, hétfőig élhet, s ez két nap szabadságot, a teljes hétvéget jelenti. Ami nem lesz igaz: ha másra nem, injekcióra majd bemegy a helyi kórház belgyógyászatára, s egyszer biztosan transzfúzióra is. Napi öt alkalommal maga adja be az inzulininjekciókat, azzal másnak nincs gondja. Nem tudom, a karjába szerelt kanült miként kell tisztítani s milyen gyakorisággal, meglehet, azzal nem lesz két napig semmi feladata.

Gábrriellel e héten nehéz beszélgetések estek. Egymást keresztező mondatok sarkán téblábolok. A hét közepével kap számos betegtársa egyike édesanyjától egy telefonhívást. Az a harmincnyelc éves férfi, akivel nap mint nap találkozott a kórházban, elhunyt. Alig hete közölte vele kezelője, hogy nincs reménye a gyógyulásra, tegye meg, amit még meg szeretne tenni. A srác könnyűzenei koncertre, Céline Dion új műsorára, valahová Kaliforniába utazott rögvest. Jelen voltam a párbeszédnél, hallottam a telefonból kiszűrődő indoklását. Nem kíván úgy meghalni, hogy ne hallja élőben az életében nélkülözhetetlen énekesnőt. Már sosem tudható meg, miért vált ily fontossá a diva. Az édesanya annyit zokog-suttog a telefonba, hogy fia röviddel a koncert után szenvedett ki, éjszaka, a szállodában.

A nap nagyobb részét együtt töltjük. Délelőtt segít a takarítónőnek, nem tehetek mást, beszállok magam is az ablakpucolásba. Lenyesi a tenyérnyi alsó kert fűvét, összeszedi a szertesztet potyogtatott kutyaszart, az avarnyivá gyült, kesernyés szagú diólevelet s végül a mogyorófa alá hullt termést. Ebédre lecsót főzet velem, s a hirtelen étkezés után, amikor óvatosan megkérdek, menjünk-e a nagy melegben a Balatonhoz, fölragyog a képe. A balácapusztai római villagazdaságot, majd a veszprémfajszí kálváriát látogatjuk meg, végezetül Füredre igyekszünk, olyan cukrászdába, amelyben tartósítószerrek nélküli édességek kaphatók.

Telefon telefont ér, sms-t sms követ – úgy tűnik, Gábrielnek akad mindahány ismerősöm közül a legtöbb ismerőse. Köztük az a félszáz éveshez közel álló férfiú, akivel régebben délutánokra eltűnt, s a szomszédos városokban tették tiszteletüket. Az autóban ülve önkéntelenül hallom, s máris értelmezem a beszélgetésüket. Gábrielt szavai alapján bizonyosan nem úgy érti ismerőse, amint én: végül is abban maradok magammal, hogy ismerkedésre alkalmat adó helyekre ma nem együtt tartanak. S Gábriel indoka az, hogy ezt az erkölcsi érzéke most nem engedné meg. Valóban, élenken érdeklődik, s a gyakori telefonbeszélgetésből arra következtetek, mélyen vonzódik ahhoz a huszonöt éves, nála magasabb ifjúhoz, aki újabban a lakásomban is fel-feltűnik.

Gábriel, úgy sejtem, majdnem szerelmes. Hete ha kezdődött nála ez az érzelem, mintha azok után, hogy szövettani mintákat vettek májából, veséből, majd a nyaki nyirokcsomói egyikéből. Azt szeretnék eldönteni, viszontért-e csontvelőátültetése után fél évvel súlyos betegsége avagy a gyógyszer az immunrendszerét rontották el akként, hogy a szervezete immár önmagát bontja le. Mára hatvanhét kilónyivá fogyott, azaz tizennyolc kilót veszített azóta, hogy Koreából, műtétje utáni kontrollról, nyár elejével viszontért. Két napja, mikor a fiúk iránti szimpátiájáról beszélgetünk, arról tájékoztat (dehogyanis tájékoztat: megmond, kinyilvánít, kinyilatkoztat), hogy betegsége jellegéről, sorsának lehetséges kimeneteléről komolyan felvilágosította és eligazította a halk hangú, ám (nyilván) érzékeny lelkű srácot, s innen az ő dolga, hogy így is vállalja-e, vagy sem e kapcsolatot.

Felelősséget érez tehát a srác iránt. Mint aki ennek a viszonynak komolyabb jövőjére számít, megemlítem, hogy nem szeretném, ha a házamban élnének majd együtt, erre nincs se terem, sem anyagilag nem engedhetem meg magamnak, hogy egy újabb ember ellátásához járuljak hozzá. Gábriel sértetten válaszol, paprikás, ő ugyan bármikor elköltözhet, de valóban igaz-e, érdeklődik, hogy azt se tűrném, ha a házamban, az ő szobájában hetente egyszer akár lefeküdne kedvesével?

Nem tudom. Nem tudom, mi ez: dührohamot kapok, amikor ráébredek, Gábriel ismét eszik húst, ámbár megtiltották bármilyen fehérje fogyasztását. Csirkepörköltet kotyvaszt, kettőjüknek. S amikor barátja megérkezik, többnyire hoz az édesanyja főztjéből, legutóbb ugyancsak pörköltet. Túl az ilyen apró vétségeken, fizikailag is kifárasztja magát. Éjszaka képtelen aludni, mondja, a stressz miatt, s van úgy máskor is, mint most, hogy egymás után tízszer hány.

A nyár végi, délutáni forró szélben csodálja a balácai freskótöredékeket, a mozaikokat. Szeretne, sóhajtozik, kétezer évvel visszamenni az időben, s itt és ilyen épületben lakni a kedvesével. S amikor a közeli kálváriadomb tetejéről felfedezi, hogy milyen terjedelmes darabot lehet, ha akad hozzá tekintet, fölfedeznie és megnéznie a Balatonból, félvállról, fényképkészítés közben adja tudtomra, azt hiszi, ez az utolsó nyara.

Tegnap, amikor az első szövettani eredményekről kap felvilágosítást Veszprémben, s azon nyomban indulnia kellett Budapestre, hogy dialí-

zisnek vessék alá, azt közli (közömbösen), hogy már unja, nagyon unja az életet. Hogy nem tudja, csinálja-e tovább. Kérem, várja meg a végső, a második vizsgálat eredményét, s majd akkor térjünk erre a kérdésre vissza.

Ma nem beszélünk semmit a tegnapról. A holnapról sem. Nézzük a rekonstruált villát, a selyemfüveivel szinte lángoló, szeles domb alatt a tájat, nevetünk, autókról beszélünk, szerelmekről, magányokról és munkáról, oly lazák vagyunk, mint akiknek semmi gondjuk az étellel. Én azonban izzadok. Komisz lehetőséget kínál okként: a férfiklimaxot.

Amikor Gábrielt a második vagy harmadik telefonáláskor (egyeztetik, mikor találkozzanak) arról faggatja barátja, merre van, bizony-bizony félreérthetetlenül kitér a válasz elől. Nem mondja el, hol van, kivel s mit csinál. Ezt az érthetetlen hamukázását régről ismerem, nem tudom, rejtélyesnek szeretne inkább föltűnni, avagy csupán fondorlatosnak.

Majd csupán Veszprémben mondja el neki, mert érkezünk nyomán mindjárt felbukkan, kis dobozokba rejtett élelemmel, merre jártunk délután. (Aztán máris mennek a kórházba, az esti injekciót megkapni. Az aprócska álagtusra, meglehet, órákat várakozik, avagy várakoznak.)

Füreden nem található olyan cukrászda, ahol Gábrielnek alkalmas ételt állítanak elő. S ráadásul a tartósítószer nélküli Coca-Cola helyett Pepsit szolgálnak fel. Gábriel feszült, a vércukra alacsony: végül megeszi a mimózatorta-szeletemről a csokoládédísz, s a Lidlben, ahol zöldséget és gyümölcsöt vásárolunk, marokkal tömi magába a lehullt és összekapkodott, cseresznye nagyságú, délvidéki szőlőszemeket. Még fizetés előtt iszik a tartósítószermentesnek írt gyümölcsléből – amelynek hamisságát percen belül kifejezi a gyomra: nem igaz, amit a dobozra írt a forgalmazó.

Eladom, vagy ha nem is, de el szeretném adni veszprémi lakhelyemet.

A lakásomban halottszagot érzek. Mindent feltúrok, hogy megtaláljam az okot, végül Gábriel szennyes ruhák közé szórt nadrágja zsebében bukkanok két illatozó növényhajtásra. Balácán törhette le a bazsalikomból és a vörös mentából, emlékszem, lelkendezett miattuk. Azok együtt keltettek ilyen szörnyűséges illatot. Valóban, amióta apai nagyanyám, néhai Turóczi Róza, hosszú, ágyban töltött betegség után, harminc éve meghalt, s a temetésén a macska, nagyanyám állata, beborította magát mama kedvenc szagos leveleivel, az istentiszteletkor használatos, boldogasszonyfüvének nevezett fodormentába és a paradicsombefőzéshez nevelt bazsalikom ágyásába, majd bebújt a ravatal alá, erre a szagkeverékre riadtan reagálok.

Gábriel, néhány hete, nevet váltott. Megérkezett az engedélye a névváltoztatáshoz – s immár nem nevelőapja és édesanyja nevéből összevont francia-magyar nevét viseli, hanem második keresztnévét fogadtatta el új családnévként. Indoka szerint azért, mert ezáltal könnyebben jut jogosítványhoz – hiszen Angliában, betegségére hivatkozva, felfüggesztették (ha jól hámozom ki a különböző időpontokban elhangzott különböző magyarázatai közül a leginkább érvényeset: öt évre) a vezetői engedélyét. Több barátjának nem fogadja a hívását, s ha utóbb föltárcsázza őket, kritikusan

figyeli közlendőjüket. Velem sem kíméletes. Sérrelmei vannak, jócskán: amióta itt él, túl azon, hogy élélhet nálam, nem törődök vele. S mindebben igaza lehet, nem gondoltam másnak, mint olyan betegnek, akinek, mert módomban áll, segítek. Néha erőmön és tehetségemen túl, nemegyszer egzisztenciámat veszélyeztetve. Időközben Gábrriel az életem részévé lépett elő. Hozzá igazítom a programomat, úgy vásárolok, hogy részére legyen megfelelő étel, s nem morgok a magas villany-, gáz- vagy vízszámla miatt. Mindezen túl arról beszél, ha segít ezzel, Angliából hozzuk át az autóját.

Korábban tárgyaltuk, de mindeddig nem tért vissza rá, most alkalmasnak látom a pillanatot, s óvatosan fölvetem, akarja-e, és ha igen, miként, hogy feljegyezzem harminchárom éves élete általa elmondható történeteit. Nem szeretném, hogy a kedvemért tegyen bármit. Arról biztosítom, hogy kizárólag akkor fogom kérdezni, ha munkám mellett valóban jut rá időm, s ha ő aznapi, többnyire előzetesen nem listázható feladatainak végére jut úgy, hogy marad ereje a beszélgetésekre. Gábrriel, tapasztalom minden pillanatban, gyöngé. A tegnapi séta kimerítette és ki is szárította. Holott olyan sovány és könnyű, hogy képtelen verítékezni, amire a szeptember eleji szokatlan kánikulában s a benapozott, nyílt mezőkön és dombokon, amerre kóboroltunk, lett volna oka.

Kakukk röpi a kertem felett. Tökéletlenül mozog, akár a bolygók, így mégis megkérdőjelezhetetlen a hatalma. Elnémulnak jöttére a többi énekes szárnyasok. Hogy angyal él a kertemben, most bizonyítékára lelek itt, hiszen ő is néma.

Platón tanítványa, Eudoxosz nyilatkozik arról, hogy a bolygók nem úgynevezett állócsillagok, amelyek a csillagképeket alkotják, hanem vándorló égitestek, azaz planéták. A planész csavargót jelent a görög nyelvben, s azokat a szabálytalan embereket nevezték így, akik nem letelepülten éltek, hanem koldulva járták a vidéket, és semmilyen társadalmi rendbe nem mutatkoztak betagozhatónak. Hogy az ilyen emberek rétege külön nevet kapott, az annak a jele, hogy törekvés mutatkozott a szabálytalan bolyongók megrendszabályozására, egyébiránt a görög csillagászok sem tesznek egyebet az égi vándorok leírásával, mint hogy a leírt szabályokkal megbéklyózzák őket. Jelentőségteljesnek találom a társadalmi változások és a tudományos gondolkodás jelenségei közötti párhuzamot, fontosnak, hogy a görögök a rendezettséget kint és bent, a makro- és a mikrokozmoszukban egyszerre tudják fokozni. És számottevőnek, hogy geometriai problémaként vagyok képes érzékelni azt, ami szociológiai, netán mentalitásbeli kérdés, de arra is hajlamossá alakulok így, hogy a társadalmi megállapítások átvonatkoztatathóvá váljanak a csillagászatiba.

Sportolni akar Gábrriel, nyerje vissza erejét. Fallabdázni nem, mert egykori balesete miatt bármikor kifordul a vállizülete. Úszni ugyancsak nem ajánlatos, konditerembe járna, azt emlegeti egyre, de hogy miként jutott erre a következtetésre, egyelőre nem világos a számomra. Nyilván G2

lenne az oka. Javaslom, kerékpározzon. Mondja, húszezer forint végül is kerülhet egy biciklire. Aztán mintha elvetné az ötletet, a város túlságosan dombos. Sétáljon inkább? Az azonban nem keményíti a hasfalát, farát, hátát.

Mutatja csuklóját, lötyög rajta a felcsatolt óra. Oldalát, karja fonákját, combja külsejét. A pettyes bőr alatt ernyedtek. Ma átvizsgálta a nővér, vannak-e rajta bőrelszíneződések, fekély kialakulására utaló helyek. Nincsenek. Néhány pattanás, amelyet azonban nem mer kitisztítani, mert a megnyíló bőrfelületen sokáig, nagyon tartósan, huzamosan, szinte a végtelenségig szivárogozik a vér. Aloe vera-szprét keresek számára, és sok okoskodás és körülményeskedés közepette elbeszéltem, miként használja fel. Anyám felfekvéseit, bőrgondjait eltüntette ez a szer, ajánlhatom hát bátran.

A vasárnap a semmittevésé, a hétfői nap az évkezdésé, a kedd pedig Pécsé.

Hétfő délután egy Olympus hangrögzítő tulajdonosává válok. Rég vágytam olyan diktafonra, amely a zsebemben lapulhat, s a jegyzetömböt pótolja. De aggódok, ha olyan bonyolult megtanulni a kezelését, mint a mobiltelefonét vagy valami egyéb kutyüét, vesztés leszek.

Gábrriel, úgy tűnik, beköltözteti az emeletre kedvesét. Amikor a munkából megérkezem, fenn zajonganak, s hogy lefekszem aludni, ugyancsak aktívak. A nappaliban, a földszinten a televízió, fenn valamelyik számítógéppel elérhető zenei rádiócsatorna üvölt. Kinn pedig a kutyák. Mint a boldogság szaga, úgy terjeng a hagymáé, a vacsoráé.

A keddi délelőttön Gábrriel angol hittérítő ismerőseit viszi a paloznaki kertbe, megnézni, hátha megvásárolják. Dél környékén hív, akkorra lefénymásoltatta az ingatlan iratait, s át is adta a vendégeinek, hogy segítségükkel a földhivatalból kikérjék a tulajdoni lapot. Mondja, hogy hazaért, 12.13-kor, trikót vált, és indul dolgára. Ez a „dolog”, megszokhattam, többnyire a kórházi kezelést jelenti. Vagy egyebet. A „dolog” szó azt jelenti, hogy magánügy. Hogy nincs hozzá közöm. Hogy számomra a szó ajtaja mögé nem lehet bepillantani.

Háromra érek haza, rövid az egyetemi jelenlétem. A konyhában mindkét Gábrriel, ebédelnek, reszelt máj készülhetett, hívnak, egyek. Siófokon a McDrive-ban kínai ételeket vásároltam, nem vagyok éhes, elhárítottam az invitálást. Behurcolom a dolgozómba a könyveimet, a táskámat, aztán kiviszem a papírszemetet a konyhába, hogy néhány szót váltsak velük. Sikertelen a kísérletem. Gábrriel süteményeket szortíroz, mondja, a maradt májat egyem vacsorára, de elhárítom. Térülök-fordulok, aztán ismét a konyhában, felemás a helyzet, oldanám. Hát arról kérdezem Gábrrielt, délelőtt járt-e itt a takarítónő, találkozott-e vele, s milyen munkát végzett el. Mondja, hogy alig futottak össze, amúgy nem tudja, milyen munkát végzett el, de már harsog, s az erős hangtól egyre apróbb leszek. Bizonyosan összefüggő az érvelése, de engem megsemmisít az a szidalom- és kárhoztatásözön, ami a nyakamba zúdul. Láthatom, deklamálja, hogy alig

ért haza, a cipőjét sem tudta levenni, éppen elkészítette az ebédet. Nem tudja, az asszony, aki a ház szüntelen elporosodó holmijait szabályozza, mit végzett, azt se, hogy az emeleten, a szintjükön járt-e, menjek fel, ellenőrizsem, ha akarom, vagy hívjam telefonon, és kérdezzem meg. Ő, Gábrriel, nem az adjutánsom, hogy felügyeljen a házra, amúgy, mivel telefonon egyeztettünk, számot vethetnék azzal, hogy délelőtt angol barátai és az én ügyemet bonyolította, aztán csak ruhát cserélni ért haza, akkor pedig nem dolgozott a bejárónő.

Gábrriel, azt sejtem, kulcsszerepét bizonyítja – hogy nélküle mi minden nem valósulna meg ebben a lakásban. Ebben a városban. Ebben az életben.

A lávaömlés elindul. Hadarja, hogy napok óta sértetten járkálok fel s alá, dúlok-fúlok, s amúgy is, a múlt héten történtek óta elege van abból, ami én vagyok. Nem emlékszem a múlt heti eseményre, hát kérem, pontosítson. Mindez olaj a tűzre. A barátja eszik, látszik, egyáltalán nem feszeng a vita miatt, de nem is trónol az események közepében, rajta kívül játszódnak le a dolgok, közömbösnek mutatja magát, végtére nem az ő ügylete, de én egyre inkább szorongok, nem akarok válaszolni, de csitítani sem vagyok képes a hisztérikus embert. Öt perc alatt megtudom, hogy elviselhetetlen ebben a lakásban (a lakásomban) az élet, számon kérek, utasítok, minden szolgálata ellenére sértett vagyok, s máskülönben, a múlt hét betetőzte az eseményeket. Összekapkodja a holmiját, a sapkát, hátizsákot, kétszer felszólítja a barátját, hogy húzzanak el, miként a vadlibák. Üvölt, nem akar erről a dologról beszélni, és noha kérem, legalább kommentálhassam az eseményeket, meg sem hallgat. Újfent hadarja a nap történéseit, nem tudom se csillapítani, se elrekeszteni a mese ismételt felhánytorgatását és a kárhoztatásomat. Végül a bejárati ajtóban áll, s onnan mennydörög. Kérem, az utcát ne avassa be az életünkbe. De igen! – harsogja, őt ugyan nem akadályozza meg mondandója közzétételében... Elköszön. A barátja úgyszintén. S hallom a lakásban, elhaladtukban miként káromol.

Azt hiszem, ettől a ponttól mindent, ami végbemegy, toleranciával illik fogadnom, és ehhez nem érzek magamban többé erőt. Nagy a fejem, mint annak, akiében minden szó (az a számtalan mocskos, indulatos, hangos és kíméletlen szó) benne ragad.

Gábrriel fél óra múlva visszaérkezik, oldalog, kisfiúsan, s ahogy gyorsítottan lépdél felém, félrebillent fejjel kérdezi, haragszom-e rá. Nagyon. Megölel. Bevallom, kétségkívül haragszom. Nem sokat beszélünk aztán az eseményekről. Amire azonban többször visszatér, hogy sűrűn kérte, ne más előtt beszéljünk. Nyilván igaz, én ilyesmire azonban nem emlékszem. Amúgy, de nem merem megjegyezni, hangosan főként nem, ilyesmi helyzetfeloldások az esetében gyakoriak. Kedvese, a másik, a hórihorgas fiú tán nehezen viselte a szituációt? – kérdezem, s meglep a válasz: ő bizony nem törődik senki (kvázi: a másik, a másika) problémájával. Az enyémmel sem. Nyilván ennek a kijelentésnek odaáti az értelme, s nem az, amit számomra, ezen a térfélen jelent.

Elmondja, hogy miként sikerült telekkönyvi adataim segítségével kikérni a helyrajzi igazolást és a térképet. Azt hiszem, ettől kezdve izgalmassá válik a kert sorsa: nem tudom, mi lesz vele. Bele sem gondolok, mi történhet a lakásommal és a kertemmel, ha valaki érdeklődő jelentkezne miattuk.

„Nem rettegek. Egyáltalán” – áll egymás alatt a két mondat a laptopom képernyőjén, hogy kinyitom. 23.32-kor érkezett az első, a második három perccel később. A Messengert előtte kapcsolom le, ezért ér hajnalban utol az üzenet. Sötét van még, fekszem az ágyamban, s a kertben, a leveleit tegnap hullatni kezdő, maga alá sárga avart terítő diófán élénken csicse-regnek a feketeregők.

Nem érzem magamat kialudtnak, korán megébredtem, holott a szokásosnál később feküdtem le. Gábiel este tíz környékén érkezik haza a kórházi kezeléséről, s mert nyugtalankodtam, utána küldtem egy kérdő sms-t, nem akadt-e problémája. Fél órába se kerül, hogy hazaér, éppen csak beintegtet a szobámba, mivel telefonálok. Az sms-t, magyarázza aztán, a lépcsőn kapta meg, azért nem válaszolt, hiszen visszatért.

Elterül a fotelben, bámulja a tízes híradót. A hetest ugyanúgy mindenkor megnézi, s ilyenkor rendszerint a telefonjait se veszi fel. Ráköszönök, s fordulok ki, nehogy robbanjon. Kijelentem, ideje se maradjon válaszolni: majd később visszanezék, beszélni. Félreértheti, s utánam szól, hogy fáradt, nincs ereje kérdezz-felelek játsszani, s megértem, hogy az interjúra gondol. Magam ugyancsak gyenge vagyok, kizárólag a friss események érdekelnek, ha vannak. Aztán bort hozok, leülök hozzá, mert nem képes a műsort figyelni.

Nézegeti a tévét, s nem tudja, mit néz.

Gábiellel valamicske számítógépes programról beszélnek, pontosabban ő hallgat, barátja pedig körülményesen érvel, hosszan és halkán, míg nem bevallja, hogy fáradt, nem tud figyelni, haza akar menni. Rosszul alszik, rémálmai vannak. Hajnalban valaki orvosnak tűnő asszony ébresztette, két szélén perforált papírcetlivel a kezében. Orvosként azonosította őt, mondja el többször: arról kap tájékoztatást, hogy megérkeztek a leletek, melyek szerint rákos. A tüdejében áttéti csomók keletkeztek. Műtethető-e? S mert a válasz elutasító, azt kérdezi, mennyi ideje van még élni. Legfeljebb három hónap. Aztán visszaaludt, mert ráébredt, csak az álma riasztotta fel – de nem sokáig tehetette, mert hallotta, hogyan nyöszörög a garázskapu. Ötkor lehetett, hiszen akkor tolattam ki az autómmal, s indultam az ország déli peremére szorult városba, tanítani.

Aggódás vagy szorongás? – hűvös és szenvtelen a kérdésem, de nyelem közben, az izgalom ellen, a bort. Szorongás, válaszol kimérten, óvatosan, azt hiszi.

Órányit beszélhetünk, megtudom, hogy az angol férfiak harminc százaléka meleg, s nagyjából ugyancsak ez az arány az olaszok között. S azt, hogy nem szereti a bizonytalan helyzeteket, nem bírja elviselni a döntetlen játszmákat. Nem érti meg azokat, akik nem betegségükben, hanem a

betegségük keltette kérdőjelek alatt roppannak meg. Ő, és ez valóban így van, amennyire csak lehet, aktív. Betegtársait rokonok húzzák-vonják-tolják, ő mindent maga intéz, és nem sajnálatja önnönmagát. Nem sokat hallom panaszkodni. Én az évkezdésről számolok be, az új hallgatóimról. Gábrriel kéri, jöhessen be az előadásomra, holnap. Hívom, biztatom, nézzen be. Majd felmegy, hogy újfent beszéljen angol barátjával, s közben még egy-két sort üzen, hiszen a gépem körül matatok, keresem számára az órarendemet, tudja.

Szerda. Szeptember. A hónap tizedik napja. Negyed hétkor mentő hangja süvít át a városon. Ma nem szólal meg a tűztorony harangja, nem jelzi az idő múlását, s ha ébredne, nem tőle ébred a szobájában Gábrriel. Vélem, ismét hajnalig maradt fenn, ámbár a konyhában nem mutatkozik utána edény, ételmaradék, ami arra utal, hogy éjjel nem éhezett, s nem evett.

A szájadpadlásomon kiújult a kötőszövetcsomó. Észleli a nyelvem, ki tudom hüvelykujjam begyével tapintani. Alig éve múltottak hasonló okból, eszerint eredménytelenül. A bőrömön itt és ott öregségi foltok, kötőszöveti elváltozások, csomók. Havonta ellenőrzik a bőrfelületemet, mivel egykor, s van annak fél évtizede, rosszindulatú anyajegyekre bukkant rajtam orvos barátom. Mondja, mindezzel az immunrendszerem jelez valamit.

Gábrriel fél tizenegykor rendel magához, darálja, hadarja és morzsolja a mondatokat, és közönyösnek igyekszik látszani. Nem hiszek neki. Akut a kórja, s már hozzákezdett a vörösvérsejtek pusztításához. Nincs esélye, ha valóban ez a betegség, a túlélésre, ámbár, az orvosa szerint, lusták a sejtjei. S ez azt is felveti, tíz százalék valószínűséggel, hogy téves a diagnózis, ezért ismételten megvizsgálhatják a vérképzésben részt vevő szöveteit. Meglehet, autoimmunitási gondjai keletkeztek. Meglehet, a gyógyszerei okozzák a tünetet. Negyed tizenkettőkor autóbusszon ül, s délután háromkor, amikor hívom, hiszen némasága aggasztó, már túljutott a szövetmintavételén, s arra vár, türelmesen, hogy megengedjék, utazzék vissza Veszprémbe, százhúsz kilométert ismételten megtegyen. Ha majd megérkezik, szokásos jelenésére kerül sor a belgyógyászatban, hogy naponta esedékes injekcióját megkapja, s tíz felé visszatér alvóhelyére.

Gábrriel hat után érkezik haza, másodmagával. Iparkodom fel a völgyből az Óváros térre, rövid tárgyalásra, az Elefántról elnevezett presszó kicsi teraszára. Látom, a Kínában vásárolt, onnan hozott olajzöld ingemet hordja – tegnap ugyancsak olyat viselt, ami az enyém. Ilyesmi régebben is elő-előfordult. Szóvá is teszem, hogy a tanítóingeim egyikét viseli. Kirobanóan jó hangulatúnak látszik. Mire visszaérek, a televíziót nézik, szorosan egymás mellett ülve a kanapén. A mosógép lenn duruzsol. A kutyák a teraszon nyüszítenek. Ők pedig ananászt rágnek, ananászszagú a lakás nappalija, a konyhája. És leves a padló.

Gábrrielnek nincs gyógyszere, amit beadhatnának neki. Először tiltakozik, de végül, hiszen így a buszmegállóhoz elkísérheti a másikat, bele-

egyezik, hogy a szükséges szert, amelyet az egészségügytől ingyen meg nem kaphat, az ügyeletes gyógyszerárban vásárolja meg, s elzarándokol a kórházba, juttassák a testébe, éjszaka ne legyen problémája.

Egy árva hangot sem szól a mai vizsgálatokról, sem arról, mit gondol mindezekről. Kiegyensúlyozott, vagy annak látszik. Éjjel, a *Született feleségek* előtt (amely filmsorozatra, mondja, „hónapok óta” vár) aztán ezt-azt elmond a nap eseményei közül. S amikor beszámolt a helyzetéről G2nek, az elsírta magát. Hogy neki már az lenne a legjobb, ha minden abbamaradna. Hogy nincs kedve hiábavalóságokkal foglalkozni. Hogy segíteni sem akar másoknak, kivéve a betegeket és gyerekeket, de ebben az országban minden ilyenféle feljárlkozását visszautasították. Hogy, hogy, hogy. Megkérdezi, mellékesen, először, amióta kérdez, miért vagyok általában szomorú, és miért magányos. Aztán tanácsokat kapok, okosakat, megfogadhatatlanokat. Végül elvonul, negyed tizenegykor, a csethez, mert várja ott valaki, akit a műsor alatt idegesen elhajtott.

Tegnap kedélyesen kiszáritottam az ouzós üveget. Elfogyasztottam az ital maradékát, s még a hatását sem éreztem. Mindig kedveltem az ánizs illatát. Mivel először Görögországban ittam ilyen italt, számomra a görög emlékek földidőzője marad. Most azonban a *Mamma mia* című filmet hívja bennem elő, amelynek kizárólag annyi a jelentősége, hogy az egyetlen játékfilm, amit Gábiellel együtt néztem meg. Moziban.

Az évkezdés nehéz, évről évre nehezebb. Extra feladatok sorával látnak el, amelyek nem serkentenek, inkább bénítanak.

Péntek – anyámékhöz igyekszem. Három hete lehettem utoljára ott-hon, azóta rövid telefonokban érintkezem felmenőimmel. Miként Gabriellel a háromszázhetven kilométernyi úton. Ebédidő előtt arról áradozik, hogy májbiopsziája nyomán ugyan bizonyos, a leukémiája tört elő, de arról semmit sem tudnak mondani, hogy akut-e ez a kór. Az akutság ugyanis életidőt prognosztizál. (Előző nap bemutattam Gábielt barátomnak, munkatársamnak. István hosszan elnézte a fiúszerű férfit, s később mondja, mennyi életerőt fedez fel benne. Gábiel, utólag, erre csak annyit vág rá, majd nézzük meg, mi marad egy-két hónap múlva mindebből.) Ahhoz meg kell várni a nyirokcsomókból vett mintákon végzett kísérletek értékelését. Vélekedése szerint ez biztató jel. Aztán elhadarja, mi minden feladat várja ezen a napon. Azon kamionosok egyikével találkozik, Budapestről jön hozzá, akiknek néhány hete Hajdúszoboszlón és Debrecenben két-három napot tolmácskodott. Munkaebédje után napi lelkesedése magasabb fokozatba csap: a gépkocsisok magyarországi képviselte dunántúli részlegének igazgatói szerepét ajánlják föl neki, mintegy nyolcszázezres nettóval, szolgálati lakással és autóval, csak éppen másik városban. Kérdezem, hány ember tartozna hozzá. Úgy tudja, hogy kétszáz. Érzékelheti csöndemet, s máris magyarázza, hogy tárgyalópartnere tud bizonytalan egészségi állapotáról, és önmaga számára mindekelőtt a kezelés folyamatossága s állapota javítása a fontos. Magam pedig értem, mily lényegbevágóan fontos az, hogy legalább a lehetőség

felvillan egészséges és önálló életére, s arra, hogy a pénzhiány ne korlátozza.

Délutánra ing- és könyvvásárlást ígér, a teleknézőknél óvatos érdeklődést. S miként mondja: babázást. Este ugyancsak tarthat a bejelentett (nyilván nekem szóló, hangsúlyozott üzenettel rendelkező) babázás, amikor kilenc fele (órák óta állok Hatvan előtt a sztrádán) kolbász után hiába kutakodva a hűtőben felhív, segítsék (a hűtőláda belsejében, a fagyott ételek zacskóin heverő kolbászt néhány nap alatt magam faltam fel), mondatai arra utalnak, hogy fessnek kíván látszani, s nyilván G2 előtt. Kérdem, ott alszik-e a fiú. Megpillanthattam őket néhányszor összebújva, jobbnak vélem tehát jelezni, tudja, látom kapcsolatuk elmélyülését. Ennek jele, hogy G2 állszakállá teljes szakállá teljesedik, kinézetében öregedni kíván a kamaszosan ifjú úr. A háta azonban görbe, a válla leejtett – abban megmarad magát megtestesíteni képtelen, az önképviselőre nem vállalkozó kamasznak.

Anyám hálóingben áll és vár, kerek szemmel tekinget a konyhaajtóban. Hallotta, hogy beállok autómmal az udvarba, avagy a kutyák ricsaja ébreszti, szélesen mosolyog, s leinti a csaholó ebeket. Fel sem fogom hirtelen, mit hallok:

– Csendben legyetek!

– Én is maradjak csendben? – röhögök, és szülőanyámat magamhoz ölelem.

– Ugyan! – elhúzza a hangot, s bohókásan legyint felém.

Máris indul a hálósobába, közben rámutat a fürdőszobára (körülbelül azzal a jelentéssel: a gáz ég, ha lezuhanyoztam, gondosan zárjam el, a törülközőt se felejtsem kiteríteni), rámutat alvó apámra (ébredszem fel, nem lesz dühös, ámbár tudható előre, azt fogja mondani, hogy éppen ebben a pillanatban aludt el), rámutat az ajtóra (ne feledjem bereteszelní, amely ugyan, ha jönne a betörő, semmi akadályt nem jelenthetne neki), rámutat apám ágyfőhöz támasztott fokosára (néhány éve, amikor betörő járt náluk, az összes értékkel, az autóval, az éves méztermést tartalmazó kannákkal egyetemben kirabolta a lakást, az volt a szerencséjük, hogy ők nem tartózkodhattak itthon, lévén kórházban), újból legyint, körülbelül azzal az értelemmel, hogy minek az ott, apám sem fel nem ébred a hivatlan látogatók zajára, se nem elég erős és ügyes, hogy fejbe csapdossa őket.

A falunkban minden évben sok a rablás. S az ebbe belehaltak száma is.

A néhai nagymamám számára csináltatott ágyban alszom. Kilóg a lábam belőle, tehát nem szeretem, mert nekem rövid. Forgolódok, morgolódok, reggel hatkor fölkelek. Nincs munkám a háztartásban. Anyám vezénylete mellett rendet tettek mindenhol, a rokon alkalmazott amúgy takaros és figyelmes. Sőt ételt találok a hűtőben, valami főzeléket kell, s nem egyebet, főznöm a füstölt hús mellé. A kertet derítem hát fel, a szárazság ellenére maradt laskatök, cukkini, mangold, sóska, rebarbara, beérett az újkrumpli, bármelyiket választhatják. Estével Pestre szeretnék érní, majd a lakóhelyemre, legalább egyetlen napot tartalékolok arra, hogy felkészüljek a hétfői előadásaimra. Mostanság az egyetemi létezés jókat nem

tartogat, s baljós árnyak lebegnek fölöttem és a tanszék fölött, igyekszem közömbösen szemlélni a gondosan előkészítettnek látszó és lassan kiteljesedő dékáni szcenáriót.

Anyám akar beszélni.

A legutóbbi, kéthetes kórházi turnéja után (amikor ismét ki kell menekítenünk a kórteremből, ahol a felügyeletét azzal oldják meg, hogy – a családot nem tájékoztatva – számára dupla adag Xanaxot, antidepresszánst írnak elő reggelenként, aminek eredményeként, ha sétálni akar, összecuslik, s következményként pelenkázzák, és tehetetlen testként gondozzák és taszigálják), mire fondorlatok révén kiderítjük rettenetes elesettsége okát, már az animális lét peremén billeg. S úgy adják haza, hogy végtére elismerjük, milyen kegyet gyakorol a nagy hatalmú egészségügyi intézmény és idegbajunkra tekintettel lévő orvos képviselője velünk, s azt is illő lesz megköszönnünk, úgy, miként azt ebben az országban boldog-boldogtalannak szokás, hogy befogadták. Anyám, hamarosan látom, visszakapaszkodik az értelmes világba, s minden erőfeszítése arra irányul, hogy nyálát ne csorgassa, és ép, bár rövid mondatokat préseljen ki magából.

A *Delta*, Mundruczó Kornél filmjének minimalizmusa megragadja a figyelmemet. Bénán és erőtlen ülök a filmvetítés után, de a többiek (mi, a nézők nem sokan vagyunk) sem képesek helyükről elmozdulni. Éjszaka ébredszem, nem találok a helyemet, búvok vissza tehát az este megtekintett filmbe. A normaszegés bűnébe keveredett hősök halálát olyan törvényszerűnek élem meg, mint az antik drámák hőseiét, mégis megrendülök. Miért, hogy az, amit tudok előre, lesújtó? A bizonyos, a törvényszerűen bekövetkező sors és a megsemmisülés fölött ébredt rémület összejátszátására épült Mundruczó egyik-másik színházi rendezése, talán a krétakörösökkel való együttműködése (amelynek, mármint a lehetőségnek, most vége, hiszen nem kerestem meg). Eddig sohasem vágytam arra, hogy beszéljek vele, a rendezni képes lénnel; reggelre ébredve az első dolgom, hogy a YouTube-on megkeressem az arcát. Azt az interjút nézem meg, amelyben filmje cannes-i sikeréről számoltak be, amit tudatosságra valóan határozottan, de szűkös szavakkal kommentál.

Zsolt barátom budai, kútvölgyi háza kertjében, az örökzöld babérmeggy bokra alatt urnára találok. Madáritató hever mellette, feketerigók fürdenek benne. Édesapja hamvait tartja az edényben. Kérdezem, mi lesz, ha továbbadja a házát. Magától értetődő, válaszolja, hogy viszi magával a néhány dekányi apai port, az apja az ő múltja. Magam, e röpké terefere után, elégszer gondolkodom arra: ha meghalok, szabad lenne-e a saját kertemben eltemetkezni. Igen. Az érzés biztonságot ad, a halálra.

Valahogy uralni szeretném, piszkálom csekélységem nem minden gonoszkodás nélkül.

Silabizálom megromló szemmel: az első kínai császár terrakotta seregénél félezer évvel régebbi sírfigurákat találtak Közép-Kínában. Maguk a festett figurák fából készültek, a szobortestek érthető módon elkorhad-

tak, ezzel szemben megmaradt a szobrot beburkoló agyagréteg. Gipszből ugyan kiönthetőek lennének e formák, de a művelet végzetes lenne az agyagbevonat számára. Az emberi alakokat utánzó figurák a szokás szerint a halott uralkodók mellé áldozatként temetett embereket helyettesítették.

Kora nyáron, amikor Xianban bóklásztam, a Csin Si Huang császár sírját őrző közel hétezer figurát alaposan fölkutathattam. Színesek azok, szivárványszíneiket pedig tojásfehérje proteinjével vonták-fedték be, laként, így mára leemésztették a felületet a gombák, baktériumok. Az örökévalóság katonái földszínűekké változtak.

Ma tudni, hogy ezt a csomó figurát, a térdepelőt, az állót, a terpeszt csinálót, a lovast, a kocsisokat, íjászokat, magas rangú tiszteteket, a császárt, a lovakat, a harci szekeret nem több mint hét-nyolc mester készítette, még csak nem is évek, de hónapok alatt, s munkájukhoz alig húsz mintaformát használtak fel. A fejek azonban változatosak, egyéniek: a kontyuk, a szőrzetük és az arcszerkezetük Kína egykori népeinek antropológiai jellemzőit tárják eléink.

Hogy lehet e tömegnyi figura több a kevésnél, s hogy marad kevesebb a soknál? Valami arány létezik a sziani agyaghadsergekben, és ezt az arányt ugyanannak találták, vélem, Kínában ez idő szerint és hajdan. De máris ellentmondok önnönmagamnak: egykor e nedves és tapadós földből formázott, kiégetett alakok színeseknek mutatkoztak; változatosságuk ettől vajon növekedett, avagy csökkent?

Kínai tapasztalataim, a nyár elejeiek, érzékelem, mint formázzák át személyiségeimet. Észreveszem, az általam bejárt ázsiai világból nem mindenre emlékszem. Ha visszatérek valahová, akkor máshonnan süt be a fény az erdőbe, az épületekből nevenincs emberek ömlenek elő az utcákra, s a folyó sodrása sem olyan, amilyenként bennem maradt. Nem mindig megfelelő, nem mindenkor jó, ha a belém rekedt tér és a helyszínrre visszatértem során érzékelt tér egymással találkozik. Hiszen a magam kisajátította emlék szüntelen átalakul, ide az omlatag vár került, amoda a reszketeg várúrnő, s az elhagyott térség ugyancsak megváltozik, áthalad rajta a zsúfolt és benzingőzös sztráda, s megtalálják a mélyén és feltárják a kőkorról referáló települést. Tisztában vagyok vele, mindez valaha egymáshoz tartozott, a képzelet és a valóság által egyként átalakított fizikai tér, számos alak, történet úgy alakul át, hogy az egymással való szembesítés csalódást, némelykor tragédiát okoz.

Nem vagyok hajlandó dönteni, mi a fontosabb, mit is kell (ha kell egyáltalán!) megőrizni: a hajdani szobrot felidéző öntvényt, avagy a szobor burkát. A föld alatt évezrede strázsáló, erodálódó, pompás lakkozását elvesztett hadsereget vagy a rekonstrukcióját. S mi legyen a sír mélyén még feltáratlan tárgyakkal? A hagyomány szerint a központi kőkamrában fekszik a császár, higanypatakok övezte nyughelyen, drágakőből kirakott égbolt alatt, alattvalói, az aranyból készített szobrok felügyelete mellett. Leletek, avagy emlékek? Valóság, vagy annak tárgyi jelzetei?

Mint újabban máskor is, éjnek évadján felébredek, s dologra fogom magam, mert aludni képtelen vagyok. Tegnap másfél órával hamarabb indultam el Pécsre, és hét órakor, a szobámban ülve vártam a nyolcórai előadáskezdést, ma pedig négykor riadok fel. Ma ugyancsak egyetemezés, de Veszprémben. Kióvatoskodom a nappaliba, feljebb tekerem a fűtés hőfokát, Gábrriel este, mikor érkezte után nyomban elköszönt, tíz után, úgy vélem, azért érdeklődött annyit az éjszakai fűtés iránt, mert fél, megfázhat. Igényli a meleget, magam pedig a hűsebb klímát kedvelem. Tegnaptól, oly hideg érkezett, fűteni kezdünk, ámbár előre rettegek a ki-egyenlítendő gázzsámlától.

A testem szüntelenül jelzi a túréhatárt. Kína óta érzékelem mindezt magamon. Tegnap délután levonultam a szaunába, de nem maradtam sokáig a száraz melegben. Megállapíthattam: elhíztam, annyira, mint eddig sosem. Gábrriel elől ijedtem el, vonultam a szaunafülke személyes terébe, a magányba, nyugtalannak láttam, s olyannak, aki óvakodik, most éppen tőlem. Másoktól, ismerősei külső körétől régebben távolodott el, most, úgy látom, tőlem kezdi magát elvágni. Egész nap rohángál, tesz-vesz, hangsúlyozza, legtöbbit az érdekemben, miattam, a fogyasztóvédelemmel beszél, ingeket és nadrágot kutat fel (ámbár magának vásárol), főz, annyit, hogy magukon túl nekem is jusson (zöldborsófőzelék s a kedvenc rántott húsunk). De a személyes jelenlétemet éppen nem szívelheti. Négy felé érkezem a lakásba, abban a tájban vonul nagy-nagy körültekintéssel a kórházi injekciójára, a nyakigláb G2vel, s amikor megérkezik, egyedül, menten az emeletre hurcolkodik, bömbölteti a zenét, matat a számítógépén, csaknem addig, amíg este, kilenc felé visszaérkezik hozzá hórihorgas és a szerelemtől fátyolos tekintetű, kótyagos híve.

A nap nem hoz eredményt: nem érkezik meg a szövettani vélemény, csak telefonon a hír, hogy a szegycsontjából vesznek újabb mintát, s készüljön, mert ugyancsak fájdalmas a beavatkozás. Az intervenció pedig holnapra várható.

Reggel megkésetten ébredek, ő korán – fél kilenckor összefutunk a két-szintnyi lépcsőházban. Éjszakája a szokásosnál jobban összegyúrte arcát. Több részletében újraálmódott történetét, Adél kutya haláláról, nehezen mondja el. A kutya valóban napok óta sokszor meg-megáll, és dermedt helyzetben, mozdulatlanul bámul. Nem is tudom megállapítani, hová néz, mit néz, mire figyel. Adélnek két sírgödört ásunk, egyet ő, egyet én, valami téli, hó nélküli szántóföldön, ahol félméteres barázdák egyikének mélyéről lapátoljuk a földet. Végezetül nekem sikerül a gödört megásnom, ő pedig nem bírja zokogás nélkül nézni, amiként elhantolom a jószágot. Álmából háromszor riad fel, s amikor visszatalál, ugyanabban a jelenetben él tovább, amelyből korábban kiébredt.

Gábrriel megdermeszt a felismerés, néha lódít. Estével, hogy a szegycsontjából kivett darab után elnyugszik benne a fájdalom (ilyen lehet az, ha valakit ledöfnék), mentő hozza haza. Enyhe láza van, fáj a feje, de mosolyog. Aztán felfal két szelet rántott húst, amit délben készített el és sü-

tött ki (a napi terhek elviselésére magam öt darabot zabáltam meg, hármát délben, kettőt a délutáni órák után, egyetemi gondjaim csillapítására), paradicsomsalátával, krumplipürével. Később, tán két-három órával, teát viszek az asztalára. Elvan a gépén, csetel, zenét szerez, néhány napja, felismerem a dallamtöredékek alapján, a *Hattyúk tavát* írja át. Majd mintha görcsösen, több menetben hányna. Amikor rákérdezek, kinevet. És tagad. S nincs, mert nem maradt meg, kontúrja az arcának.

A reggel derült és verőfényes. Látom, bakonyi szél ébred, az erdőszag miatt tudom, onnan érkezik, a madarak sem szólalnak fel. Kicsi a küszöb előtt fekszik, ott a lábtörlő az egyetlen napos hely, azt foglalja el, abba a fénytócsába csobbantja magát. Adél öregasszonyosan sétál a teraszon, a korláttól a lépcsőig, szorgalmasan rója reggeli körét, s hátára visszakunkorítva lengeti kopott szőrű farkát. A tó háromnegyedig felduzzadt a néhány napos őszi időjárásban, nem tudom, mikor apad le annyira, hogy felleljem a lukat, amelyen minduntalan elszökik a vize. A lila őszirózsza a kutyák alsóörsi vöröskőből faragott itatója mellett legszebb formáját veszi fel az éjszaka, szomorkás, ernyedte szirmú ugyan minden virága, de élénken izzik: mellette néhány fejnyi, barnára érett kasvirág és a kibomlott, szeplőtlen, barackszín angolrózsza, amelynek illata, tudom előre, délre, ha felmelegszik a levegő, betölti majd a kertet. Megtervezni nincs kedvem a napot. Leszedném a fügét Paloznakon, a diófákra ugyancsak rá illenék pislantani, tavaly, mert nem ügyeltem, a teljes termést ellopták. Nem ártana készülni egy-két előadásra. S lenne apró-cseprő kertmunka, kitartó, estéig akár. A későbbi napokon nem lesz ilyesmire időm.

Néha az a jobb, ha nem találkozom senkivel, semmi újdonság nem történik velem. Este azonban, mivel telefont ígértem számára, meg fogom kérdezni azt a professzort, aki Méliusz Juhász Péter kompilatív könyvecskéjét, filológiaiilag feltártan, annak idején sajtó alá rendezte, ugyan az ő emlékképeiben mi dereng a kakukkpogácsáról. Érdekel, hogy az élővilágról olyan módon elgondolkodó ember, mint ő, mit is mond erről, s végtére is a kakukkpogácsa mára kihullt a szókészletünkéből.

Délben nincs rózsaszag, nincs verőfény, nincs vénasszonyok nyara. Meg-megkondul a szélcsengő, kopog az eresz bádorgján a dió. Az almafa alatt összetört, rothadni és erjedni kezdő gyümölcsök sorakoznak. De a mirigyes őszirózsza körül, lelassultan, sok-sok darázs donog.

Este B. szól rám a Skype-on.

- szia, hogy vagy? Dolgozol még?
- most fejeztem be – éppen elhagytam a telefonomat, azt tiltattam le nagyon eltűntél
- nem nagyon. Néha itt vagyok. De az utolsó héten sokat dolgoztam.
- ja, értem. csak nem akartál keresni :)
- nem igaz
- és te mivel foglalkozol, ha még nem kezdődött az egyetem?

- hm, na hagyjuk ezt, mert megint azt mondd, én szurkállak. láttad már a Delta c. filmet?
- tanítok nagy erővel
- Deltát Parlamentben mutatják mostanában
- tudom, azért kérdezem
- 3 film van parlamenti moziban
- azt is tudom
- Havelről, azt láttam
- honnan tudod?
- én nem lehetek tájékozott?
- lehetsz, de kíváncsi vagyok
- sőt a filmet is megnéztem, nagy film
- megrendítő – és minimalista
- Delta?
- akkor megnézem
- a rádió mondogatja, hogy a filmet már Brüsszelben is nézegetik
- igen, parlamenti moziban
- nagy siker
- megnézem és megmondom, hogy jó vagy nem
- készülj fel rá
- hogyan?
- és ha még addig élek, majd mondd a véleményedet
- vagy ha még addig szóba állunk egymással
- ezen a héten meg akarsz halni?
- hogyan készülj? nagyon lassú, szinte nem történik benne semmi – de mindennek oka van.
- akkor hogyan bírom ki ezt a 2 órát?
- jól. nagyon szépek a képek, jó a kameramozgás, jók a színészek is, különösen a lány fog tetszeni – de ne akciófilmet várj
- B., kérdeznék azért tőled még valamit, ha lehet.
- igen?
- Tulajdonképpen azért még adós vagy nekem azzal, hogy elmondjad, miért is szakadt meg a kapcsolatunk. És miért ilyen kurta-furcsa módon?
- azt hittem, hogy ezt már megbeszéltük
- nem, nem beszéltük meg. te akkor nem mondtál erről semmit. vagy ha akartál is, az nem volt érthető számomra
- 1. Nem kell nekem távkapcsolat. 2. Azonkívül lehet, hogy jobban élek egyedül.
- és ilyen módon kellett bevégezni?
- és hogyan lehetett másképpen csinálni?
- ennyit?
- nekem jobb volt egyedül maradni
- nem szeretted?
- kedveltelek, de nem hiszem, hogy szerelem voltam.
- nyilván

- mindig én vagyok hibás :)
- ugye megérted, hogy most elköszönök tőled
- megértem

R. Robertson írja valamelyik – talán *A per* elemzését elvégző – tanulmányában, figyelmeztetőül, hogy a 19–20. századok egymásba fordulása idején Európában népszerű a költészet mint végítélet-metaforika. A krakkói Witkiewicz, de lényegében a teljes szecesszió – a mi Adynkat is beleértve – jó példákkal szolgál, ha szüksége lenne a szerzőnek a tétele bizonyításához. A költészet – végítélet! Latolgatom a kifejezést, s érvényességét tág időben és térben találok igaznak.

A beszélgetésünket végítéleti költeményként olvasom.

Bécs előtt szélkerekek tömege – hol Krétán, a magasföldön, hol La Manchában érzem magam. Délelőtt közepében járunk, alig tíz fok, az égbolt ősziesen szürke, gázos az útszél, de zöld. Gábríelt meghívom Bécsbe, ha már Chagallt nem tudom megmutatni, néhány más, nekem tetsző kiállításra. Nemrég azzal állt elő, hogy mélykék Chagallokra fáj a foga, de Bécsben sajnos ezen a héten zár a mester kiállítása, amelynek anyagát hamarosan Magyarországra is elhozzák.

Gábríel bonyolult előkészületeket végez. Hosszan sorolja, mikre lenne kíváncsi, mikre pedig nem. Lelkemre köti, meg ne mondjam előre, mely múzeumokban kötünk ki, döntsem el magam, és nem hajlandó, mert nem képes állítólag két kiállításnál többet látni. Majd rántott húst akar enni, kirakatot nézni, jöhetünk haza úgy, hogy Győrben vásároljunk be, illetve, mert régen úgy érzi, abban a városban fontos dolgok esnek egyszer majd vele, sétálni akar keveset. Mindent, ígértem, betartok. Induláskor belém akaszkodik, gyorsan kideríti néhány kérdésére adott válaszom után, hogy életem utóbbi szakaszára a párhuzamos kapcsolatok a jellemzőek, s mondjuk úgy, hogy az emberek megvezetése miatt szégyelljem magamat, nagyon, nagyon.

A Kunsthistorisches Museumot nem nézzük meg. Hiába, hogy körberohanom vele együtt a császári palotát, halas szendvicset reggelizünk (magam kávé is iszom), megmutatom a Minorita-templomot s benne a Leonardo *Utolsó vacsora* freskója mintája nyomán született mozaikképet, amely lehetővé teszi, hogy annak kapcsán okfejtésbe kezdjek Mária Magdolna és Jézus kapcsolatáról, majd a köztársasági elnök palotája előtt kisebb szónoklatot kerekítsek a bécsiek punnyadtságáról. Gábríel megsértődik, s nem hajlandó visszajönni a múzeumba. Értem is, nem is. A pénztárnál nem fogadják el a kártyáját (napokkal korábban figyelmeztettem, hozzon magával eurót, mert többnyire készpénzzel kell fizetnünk, de kitart elve mellett, s persze idejével is takarékoskodni szeretett volna), s az enyém sem bizonyul sikeresnek. Az osztrák pénztárnok úr nem segít a kártya leolvasóba illesztésekor, meglehet, erősen hiányos angoltudása ebben a ludas, majd ugyancsak modortalanul és kellemetlenül hangosan kiparancsol minket a sorban állók éléről, mondván, hozzunk készpénzt, s

egyébként se tartsuk fel a sort. Gábrielt a düh majd szétveti, még jó, hogy nem fejez be a pénztároshoz, át az üveglakon.

Néhány régi kapcsolatáról beszél, s bólogatok magamban, igen, mennyi remélt vagy vélt szerelem fér bele egy-egy ember életébe. Mélyen hallgatók arról, a sajátomba mennyi nem fért bele. Gáriel élettársát megölték, de hogy miért, nem tudja. A rendőrség szerint az autóba felvett két külföldi, talán román fiatal szúrta meg, s vágta el a nyakát a férfiúnak, s azt igyekeztek bebizonyítani, hogy vélhetőleg azért, mivel ajánlatot tehetett az utasainak. Gáriel hosszan gyászolt, s még nem volt nyitott új kapcsolatra, amikor egy külföldi professzor beléhabarodott. A történet kapcsán megtudom, hogy e dél-európai tanár egyszer az álló liftben dugatta meg magát, továbbá hogy Gáriel amilyen kicsi ember, olyan rettentő nagy bottal jár. Ez az oka, hogy a melegek kilencven százaléka örömmel kezdeményez vele viszonyt. Továbbá azt, amit sejtettem, hogy mivel Gáriel cukorbetegsége miatt sem erekcióra, sem ejakulációra nem képes, kapcsolata mostanság az oralitásra korlátozódik. Gáriel szemérmes, alkalmi kapcsolatairól jelképekkel és utalásokkal szól, ha szól, és ez megnyugtató.

A punkkiállításra nem merem invitálni (ámbar a szobája falán, ahol többnyire meghúzza magát, és videofilmeket néz, vagy olvas, a legjobb hazai punkfestők egyikének, Szilágyi Lackónak az olajfestménye lóg, amelyet, hogy a napokban kiállításra kölcsönkérték, megvallja, mennyire megkedvelt), amely nemrégén nyílt meg a Ludwig Múzeumban.

A Leopold Múzeum lépcsője előtt dühödten és kétségbeesetten megvallja, szédül. Segítséget kérne? Szétcsúszott tekintetét nem vagyok hajlandó tudomásul venni, az épület tágasságát, fénnel átjártságát bizonygatom átszellemülten. Gáriel fóbiájával először szembesülök, kiderül, rettenetesen tart a régi-avas-poros szagoktól, bútoroktól és épületektől, mindezek emlékeztetik az elmúlásra. A spanyolnáthában huszonnyolc évesen elhalt osztrák festő barna tájai és teste azonban megnyugtatók, s bele-belefeledkezik egyik-másik képbe, miközben szüntelen hangsúlyozza, mennyire nem bírja a szecesszió dekoratív formavilágát. A legfelső emeleten, ahol a stílusrányzat jelesebb osztrák festőinek, iparművészeinek és építészeinek szentelik éppen a teret, valóban egyetlen pillantás után elfordul Klimt, Kokoschka műveitől, egyetlen Boeckl-műnél s néhány Kolo Moser-alkotásnál téblábol hosszabban. Egon Schiele lenyűgözi. Az, hogy a festő inkább mert magával (a testével) foglalkozni, mint másokkal. Az, ahogyan a nyomorúságos korpust nem idealizálva ábrázolja. Az, hogy a test romlandó hús, nem pedig allegória. Az, ahogyan a nemiség és a halál összekapcsolódik benne. Az, hogy zsenitudata volt (némileg joggal: végtére is tizenkilenc évesen a kor nagyjainak némelyikével, Paul Gauguinnal, Pierre Bonnard-ral, Henri Matisse-szal, Vincent Van Goghgal, Edvard Munchkal, Oskar Kokoschkával állít ki). Az, hogy a természet után készülő vonalak alkotják meg nála az alakokat, többnyire semmi háttér előtt, és semmi közönséges perspektívára rá nem találhat ott a néző.

Kocsival gurulunk a folyópartra, megnézzük, hiszen az építőművészet állítása szerint ugyancsak kedveli, az extravagáns alkotó, Hundertwasser eklektikus elemekből szerveződő, hulladékhalomnak tűnő épületeit. Engem ugyan az új kiállítás csalogat a Kunsthau Wienben, de erről inkább nem szólok, s nem is fogok soha. Reménykedem, rövid és tartalmas, sétálós programot találok számára, megfelelőt, hiszen Schiele korai városképei és a nevét többször megváltoztató, önmagát végül Hundertwassernek elnevező vagabund Stowasser filctollrajzai között nem nehéz észrevenni a rokonságot. A hagyományos – azaz vonalzóval alkotott tervrajz nyomán készülő – épületet blöffnek látó Hundertwasser-ház azonban új, minden eddiginél elsőpróbb dührohamot vált ki Gábrielből. Bécs egykori Thonet-házainak egyike alakult át Hundertwasser-kiállítássá, amelynek padlója dimbes-dombos, falai görbék, egyetlen egyenes él nincs a behemót épületben, s a lépcső kivájt karfájában csobogó víz patakzik. Gábriel (meglehet, azért, mert megemlítem a belépőjegy borsos árát) berobban a decens lelkű múzeum előterébe, emelt, káráló hangjából sejtem, nem érzi magát biztonságban a tükrök, tört csempelapok és bizonytalanul lejtő, minden irányba süllyedő-emelkedő felületek között. Rápillant az üveg mögötti, flancosan egyszerű étteremre, a sokféle márványból összeeszkábált szoba törmelékzuhatagára, majd kipenderül, s magával ránt engem is az esőtől fénylő, lugasos udvarra. A házfalakba beépített üvegpalackoktól elkomorul a tekintete, s mondhatok bármit, szeméthalomnak és romnak érzékel a továbbiakban itt mindent, és hol átkozza, hol még annál is inkább ócsárolja. Utóbb belátja, hogy a mester, bár építész, a naiv művészekre jellemző módon bánik a dolgokkal, de mégsem békül meg vele. Átcipelem, hogy legalább barátkozzon a távoli művészeti elemeket és módszereket egyesíteni tudó alkotó munkáival, a Hundertwasser-lakóházhoz és a kioszkhoz, de továbbra sem járok sikerrel.

Induljunk! Elege lett Bécsből, az osztrák mentalitásból, a zsúfoltságból, a tömeg számára érthetetlen dolgok iránti lobbanékony lelkesedésből. Ő, és ezt szinte már ordítja, a konzervatív ügyeket szereti, és menten leszögezi, megmarad a reneszánsznál, ha lehet.

A reptér után hamarosan bevásárlóközpontra bukkanunk, Gábriel farkaséhes, és amúgy is olcsóbb itt az élelem, mint otthon, hát álljunk meg, de azonnal. Álljunk, a fene ette meg, álljunk. Lekanyarodom az esőszürke sztrádáról az 50-es útra, s feltűnik Kismarton, majd a táblára felírt neve is. Menjünk oda, nem jártam sem a kastélyban, sem annak híres barokk kertjében, s útközben veszünk valamit, habár magam szívesebben falatoznék holmi burgenlandi kocsmában. Rám hagyja. Szőlőtáblák, karbantartott gazdaságok között fut az autóm, könyöklőre fektetem jobb karom, s a ballal kormányozok, balra a Fertő-tó szürke tükre, jobbra az Alpokalja. A szél erős, csípős.

Kismarton kertje, a kertépítő tulajdonos szabadkőműves eszméire emlékeztető Gloriett, a tó, az orangerium, a virágágyások a hideg ellenére attraktívak, s Gábriel nyomban kijelenti, mintegy igazolva döntését, meg-

érte erre jönni. Képek sorát készíti magáról, oldalra nyújtott markából fényképezi önmagát, saját arcát, profilja mögött (látom, ahogy a neki tessző felvételeket megmutatja) a táj egy-két apró, buja részlete. A település formás, reneszánsz végi és barokk lakóházak, marianus eszmevilág jár át mindent. Gábrriel hívó, habár a templomban nem vettem észre, hogy keresztet vetett volna. Esténként megköszöni Istennek a napot, s megígéri, másnap, az eddigiekhez képest, többet foglalkozik vele.

Sötétedéskor, a kocsiba ülve aggódó hangon ugyan, de inkább udvariasságból kérdezi, mennyire rontotta el a napomat. Semennyire. S hogy máskor elviszem-e még. Mondom, nevetve, megbeszéljük. S ezt meg is kell beszélni – rám hagyta a tervezést, és nem sikerült semmi jót kihoznom a napból.

Vacsora után én mutatom meg néhány kedvenc zenémet. K-Maró *Crazy* és *Femme Like U* című dalait, Tanita Tikaram régi kedves nótáit (amelyekért lelkesedik). Zeffirelli *Rómeó és Júliájának* betétdalát egyedül hallgatom, Gábrriel betelepszik a szoba közepére ültetett fotelbe, a televízió elé, a huszonkét órasi híradót bámulja. Aztán kihányja a vacsoraként magába fogadott ételt. A kenyér – talán – tartósítószerrel készült. Vagy az a falat sonka, amit a késem éle alól elvett. Majd hamarosan nyers paprikát eszik, kekszet, s vizet kortyol bőséggel utánuk.

Reggel későn ébred, ázottan támoiyog lefelé a lépcsőn. Dicsekszik, milyen jól aludt. Ámbár vérezni kezdett mellkasi sebe (délelőtt berohan a kórházba, ahol röntgennel megállapítják, hogy befelé szívárogy a testnedv, s nem áll el a vérzése, ezért kanült kap). Kifáradt tegnap, ettől alszik majd, reméli. Nézi magát a tükörben: újabb kilót fogyott. Összesen eddig húszat. Vézna, ejtett vállú kisfiúvá lett, nagy fejfel, bumszli orral, sok arc-ráncsal, kese és néhány szálból álló hajjal.

A kórház után CD-s barátját látogatja, vagy nem akar itthon maradni s munkatárs vendégeimmel találkozni, vagy csak ezzel indokolja, hogy G2je miatt elhanyagolt emberét felkeresi. A hűtőbe berakja, meg ne romoljon, a babájának vásárolt tábla karamelles csokit. A képeslapokat, amelyeket a Leopold Múzeumban vásárolt és megírt, nem adta fel kint, nem találtunk postaládát, ezért hazahozta.

– Gyorsmentő-szolgálat – fiatalos hangon jelentkezik be valaki Gábrriel telefonján, hogy hétfőn dél körül hívom. Mondom, ki vagyok, kit keresek, megzavarodottan és rémulten. Állítja beszélgetőtársam, hogy téves kapcsolás, de ha ránézek a kijelzőre, azon Gábrriel neve olvasható.

Este elmondom a történetet és kétségbeesésemet Gábrrielnek, felhívom a telefonját – amely két csengetésnél többet nem fogad. S a telefonomban a géphang máris közli, hogy a hívott nem érhető el. Gábrriel szerint ez a Leopold Múzeum óta így lehet, ma megtapasztalta, hogy sok nem fogadott hívása gyűlt egybe, már érti az okát is. Éjjel zajra ébredek, Gábrriel járkál és matat, s nem tudok visszaaludni, felrémlík, hogy a készülékbe talán G2 szólt bele. A tévesnek tűnő hívás után azon nyomban hívtam Gábrrielt, hol kikapcsolt készülékre, hol ismeretlen számra hivatkozott a géphang.

Budapesti, utóbb veszprémi tárgyalások. Veszprém a rémesebb, méltatlanabb. Fél órát kóborlok a parkban, amikor észbe kapok, hogy éppen ott, ahol két éve váratlanul alkalmi szeretőre bukkantam. A történetet megírtam, egy irodalmi lapban megjelent, s hogy az idei könyvhét *Körképébe* beválogatták, az esszé botrányt váltott ki a munkahelyemen, egyetemi kollégáim némelye, másod- és harmadkézből, tudomással bírt róla, s ki-ki vérmérséklete szerint kommentálja.

Gábrriel kétszer fordul meg a kórházban, s közben ügyeket intéz, kábeltévé-szolgáltatót szeretne váltani, telefonokat vásárolni. Senki, még ő maga sem veszi észre, hogy lázas. Garatja, panaszkodik ugyan, száraz. Egész nap hasmenéses, kenetet is vettek tőle, hogy kiderítsék az okát. Hazatér, utánam érkezik meg hamarosan, s rögtön hány. A lázmérő csaknem negyven fokot mutat. Távsegítségre gyógyszert vesz be, s nézi, mint minden este, ha egyedül van, lehetőleg héttől éjfélig vagy annál is hosszabb ideig a tévét.

Erről-arról tájékoztat, de a mondataival szinte semmit sem akar nekem mondani. Kicsi kutyámat délelőtt a szomszédom hozta a városból vissza. Amikor hétkor (Gábrriel akkor érkezik párnával, lepedővel a nappaliba, s nyitja a reggeli híradóra a televíziót) kiálltam a garázsból, hogy induljak a fővárosba, lóghatott meg, s tizenegy felé ért vissza. Nem kértem, hogy nem őmellette slisszolhatott-e ki az eb – inkább tudomásul veszem, hogy tizenegykor még itthon volt (éppen fürdött, a csengetés a víz alól riasztotta ki). Hogy a süteményt nem ő falta fel, hanem kedveskedésképpen elvitte G2nek. Hogy a munkát ajánlói nem jelentkeztek (ámbar napokkal korábban megküldték írásban a munkakör leírását és bérezését).

Hajnalban kisedem a mosógépből a ruhát, teregetek. A szauna előtt nedves frottírtörülköző. Attól tartok, Gábrriel szaunázott éjjel, hogy izzadjon – nem mondtam neki, hogy a seb, amely mellkasán tátong, nem tűri se a nedves, se a száraz forróságot. Ha bemegy a gőzbe (amit mindeddig nem szeretett), kinyílik, s a vér az eddiginél is jobban fog szivárogni. A nappali szoba ajtaja nyitva, a konyháé ugyanúgy, engem bosszant, ha a fűtött lakásban összevissza járhat a levegő. Nagy az előszoba, könnyen áthűl. Egész éjjel ég a gáz a kazánban, keringetett a szivattyú, átfültek a radiátorok, csak a saját szobámban maradt lekapcsolva. Kikapcsolom tehát a dolgozómban is, amikor visszabújok a paplanom alá, izzadni. Még ránézek a képernyőmre, látom a Gábrriel neve mellett: *Many people will walk in and out of your life, but only a true friend or love will leave his footprint in your heart, and he has.*

Gábrriel este étellel fogad: fáradt vagyok, nem beszélek vele se szívesen, se örömmel. Végül szövegelünk, szövegesedünk, a kórházi eseményeket sorolja elő. Be nem fejezett vizsgálatok árát követelik rajta, érzelmileg zsarolja az intézmény nem éppen udvariasságáról híres betegjogi képviselője. Puhatolom, hogy van az, hogy lassan másfél hete nem volt dialízise. Felrohan a fürdőszobájába, lehozza a befőttesüvegét, amelybe a vizeletét gyűjti. Talán ha másfél deciliter húgyot produkál, ma ennyi a teljesítménye. A fo-

lyadék vizestejszerű. Telve fehérjével. Állítja, ma adott vizeletmintát a kórházban, tehát tudják, hogy fehérjét ürít. Délután nem mérte a lázát, s most elejti a hőmérőt. A higanygömböket összeseprem a konyhában, s Gábielt napokra kitiltom onnan, nehogy belélegezze a nehézfém gőzét.

A nap fejfájásos. Azzal kezdődik s végződik. Gábiel akkor érkezik haza, hosszú szünet után, hogy átesett a dialízisen, ez okozza a kései órát, amikor már alszom. Benéz, mert égve maradt az ágyam mellett álló olvasólámpa. Nem ébredek fel rá. Délelőtt telefonált, értesít, hogy megérkeztek a szövetminták értékelései. A betegsége visszatért, módosult formában. A diagnózis: limphoblastos leukémia.

Indulatos tárgyalások között öt perc áll a rendelkezésemre, hogy megnézzem, mi is ez a kór. Az ALL, azaz akut limphoblastos leukémia többnyire a kisgyermekek rosszindulatú betegsége, amely a vérképző rendszerből ered. A fehérvérsejtek nem fejlődnek normálissá, hanem az éretlen, nem jól működő formái szaporodnak fel, és a csontvelőben normálisan keletkező egészséges sejtek működését gátolják. Mindenféle tüneteket okoznak, a betegség elhúzódó fertőzésekkel jár, hasmenéssel, lázzal, gyengeséggel, hányással, fejfájással. Hogy az agyban, illetve a gerincvelőben jelen van-e a betegség, agyvelőcsapolással lehet ellenőrizni. S mivel könnyen keletkezik áttét, a lágyabb szerveket, ahol a fehérvérsejtek összegyűlhetnek, daganat szempontjából ellenőrizni kell. A daganat alfajtájának megállapítása után citosztatikus kezelésnek vetik alá a beteget.

Szombat délelőtt, Buda, zene, egy-két vers, elképzelem, milyen lehet a darabka achát. Fekete ónixnak hívják ezt a féldrágakövet, amely attól tűnik ébenszínűnek, hogy világos sávok futnak benne. Megvan három éve is, hogy ilyen békésen ültem, gubbasztok a kanapé plüsspuha ölében, lábamat párnahengeren nyugtatom, és kinn szélcsengő szól.

Szombat késő délután aztán Veszprém. A kert sötét: a hegyoldalon, a tavaly megszerzett tarka levelű lángvirág hetekkel korábban elvirágzott bugáján egyetlen virág virít. A *Phlox paniculata* halványlila virágzatú, a kúpos szerkezetű buga két hónapig is élél. Annak idején nem e színért, hanem a csontfehérrel tarkított középzöld leveleiért kedveltem meg, áhítoztam utána, mígnem megvásároltam. E színhez most megfelelően társulnak a kései virágú zsályáim és a bimbózóan is kék üstökös sisakvirágaim. Félárnyékos helyekre raktam mindegyiküket, ettől tömönyebb és fényesebben élénk a színük.

Gábiel a napja felét kórházban tölti, másik feléből egy-két órát meleg barátaival. Visszabuszoztában Fehérváron fut össze CD-sével, ahol barátja autójába ül át (és megnézi, mivel annyit ígérgeti fennhangon, hogy aztán mindig elfelejtse, az ingeket, azaz vásárolni akar), a maradékot pedig, ahogyan maga szereti emlegetni, mackómancsával, azaz a babájával tölti el. Néha azt érzem, vagy ha nem is érzem, félig-meddig azt sejtem, nem egyéb kalandornál. Avagy legalábbis örömmel kalandorkodik. Nemcsak a történetei formálódnak át, csúsznak el erre vagy arra, elemeikben vagy egészükben át-átalakulnak, de a résztvevőik karaktere is kicserélődik. Ma,

hogy a („nagyon drága”) elszórt MP4-ét keresi, kiderült, hogy ajándékba kapta, valamilyen áruházlánc biztonsági vezetőjétől, volt katonatiszt barátjától. Hogy mikor is, számomra bizonytalan, s hogy nehogy a zavaró, elgondolkodtató adatokhoz jussak, inkább meg sem kérdezem. Már csak azért sem, mert nem oly régen arról mesélt, hogy a helyi áruház biztonsági őre megismerkedett vele, s udvarolt is neki talán. Aztán arról szerzek tudomást, hogy a tegnapi napon nem a budapesti kórház utasításai szerint dolgozik rajta a veszprémi stáb, hanem a veszprémi onkológusa irányítja a fővárosit, s például ennek trehánysága miatt utazott fel legutóbb hajnalban, azért, hogy reggel hétkor ott strázsáljon kezelésére várva, hogy aztán kiderüljön, nem végeznek el rajta semmi vértisztítást, hiszen nem kérték le számára a procedúrát. Ma reggel, mert korábban pécsi barátaim egyike említette, hogy rátaláltak, az egyik hirdetőfelületen az arcképeire bukkanok, s azt is látom, hogy nem is oly régen ellenőrizte még és fogadhatta a számára odaküldött üzeneteket. Nem világos azonban, hogy milyen ismeretségek után ácsingózik. Három újdonsült ismerősére látni itt rá, azokra, akik nevesítették magukat, s arcképpel látták el hirdetésüket. Az egyik tatabányai – ahová amúgy a kereskedés vezetőségével tárgyalni kedden készül, s engem kér, menjek utána, nézzem meg, mit fogad vagy nem fogad majd el.

Amibe hónapja belekezdett, az ing- és könyvvásárlásba, nem fejezte be. Többé nem figyelmeztetem erre se, másra sem. Nyilván a háztartás gondjait akarja a vállamról néha levenni, de a gond, amit ezzel okoz magának vagy nekem, nem tesz jót se neki, se nekem.

Közben kiderül, miután eldicsekszik vele, Koreából hazaérte óta legalább negyven inget vásárolt magának, s ennek legtöbbször ki sem bontotta a csomagolásából. Amikor jobban megvizsgálom a hirdetést, megnyugszom, hogy augusztus közepén adta fel. S meglehet, azóta nem sokat foglalkozik vele. Abban az időben jött össze G2vel, talán – mondom gonoszkodva, hiszen tudom, a kórházban találkoztak – éppen hirdetés révén?

Kóborolok a neten. Fél hatkor ébrednek, a szomszédék kutyájának acsarkodására. A hegyoldalban jár valami, amiatt ugatja mindig szét az éjszakákat. A rókák térnének vissza a hűvös időszak érkezésével? Már nincs elég időm visszaaludni. Gábiel tegnap nem jött ki velem Paloznakra, magam szedem fel a kertben a diót, le a birset. Igyekeztem, előzzem meg a tolvajokat. A birset megfőzöm, ledarálom, a hűtőben fogom lefagyasztani.

Gábiel nyomás alatt lehet, s azt nem szíveli, magyarázza a legvégén, de én ekkor már arra kérem, ha e házban nem érzi jól magát, s ez hátráltatja a gyógyulását, keressen magának megfelelőbb lakhelyet. Estével, amikor visszaér, a tévé előtt alszom. Nem ébreszt, ezért aztán a híradóját sem nézheti meg. Két percet ha beszél velem, udvariasságból, majd csetel, elhalt nővére gyermekeivel, s végül bűnrossz szerelmes verseket hallgat, CD-ről.

Feltápászkodom, készülök a munkába. Fél hét. Kávét készítek, belekukkantok a hűtőbe (becsomagolt, idegen eredetű gombócok és palacsinták),

bámulok a tükörbe, mert nem ismerem fel magamat. Tegnap lekopaszítottam a fejemet, leszedtem a hajamat, a szakállamból se hagytam semmit. Fogynom kell, sürgősen. Vagy nem enni és nem inni, vagy lemozogni a magamhoz vett kalóriatömeget. Nem érezhetem magamat jól, ha undorodom a fizimiskámtól. Estére megígérek magamnak egy filmet. Talán a *Volvert*. Vagy mást, csak Almodóvar legyen.

Kedd délután, Pécs után a kertből kiásom a felső terasz íriszeit. A helyükre tűzködöm a szamárkórót és a díszfüvet, túl magasaknak bizonyulnak a korábbi helyükön. A márványból faragott medencét fél méterrel a terasz pereme felé cipelem át, s a helyén maradó térbe botanikai tulipánok hagymáit süllyesztem a földbe. A rövid munka izzasztó, de szükségem van erre az erőfeszítésre. Gombát főzök vacsorára, kitartó töprengés eredményeként. Gábiel, mikor délben, az óráim után hívom, kurtán-furcsán elhajt, ezért nem akarom újfent keresni, ugyan milyen ételt enne szívesebben. A rizottó helyett pörkölt lesz, saját ízlésem és sóvárgásom alapján döntök.

Amikor hazaér, a híradó előtt a szokásos üres kérdés (Hogy vagy? Hogy telt a napod?) válaszára sem vár, rohan fel a fürdőszobájába, hasmenése van. Vacsorázni sem vacsorázik velem, menten betelepszik a televízió elé, s oly böszén nézi a műsort, hogy érzékelem, eltökéltsége valamit leplez. Reggel fél hétkor kelt, hétkor már az injekciójára várakozik. Délben fogadják, s maga a művelet kevesebb, mint két percig tart. Majd megemlíti az adjunktusnőnek, aki intézte volna számára a pesti dialízisét, hogy sikertelenül járt a fővárosban; az adjunktusnő, arcátlanságot orrontva, rápirít, majd feldúltan kirohan a kezelőből. Az orvosra mintegy háromnegyed órát vár, majd csapot-papot otthagya átmegy a kórház orvos igazgatójának titkárságára, s ott jelentkezik be. Holnapra kap időpontot. Igyekszem számára összegezni, hogy én hogyan tárgyalnék a vezetővel. Azt elmondanám, hogy a kezelői tudják, négy napja harminckilenc fokos lázban ég, s így várakoztatják fél napokat. Hogy a vizsgálatok eredményei előtt kifizettetik vele a kezelési költséget. Figyel és nem is. Arra panaszkodik, hogy mi mindent nem tudott ma elintézni, több idejét veszi el az orvosi kontroll (délután például néhány pillanatra állt vele szóba a háziorvosa, akitől a beutalókat kapja, de annyit várt rá, hogy este hatra ért csak vissza a lakásba), mint másnak a munkahely. Délután bekapott két kukoricás kiflit, amitől felfúvódik. Egyszerre büfög és szellent.

A híradó után csetel (két napja nem találkozott G2vel), majd befalja a gombapörköltet. Szereti, bár nem szabad, fehérjetartalma miatt, gombát ennie.

Kilenc felé lefekszem, korán keltem. Hallom, hogy feltépi a fürdőszoba ajtaját. Majd később azt, hogy csapódik az ajtó. A nappaliban, a sarokban gubbaszt, sötétben s hátat fordítva, amikor rányitok. Kérdem, segíthetek-e valamiben, de már üvölt, menjek el, hagyjam egyedül, nagyon szépen kér rá, szégyelli, hiszen ráhányt a ruhájára. Amikor visszatért székelés után a mosdóból, s leült a foteljébe, magára okádott. Visszavonulok, de egy negyed óra után előmerészkedek: az alagsorból támolyog fel, leszedte testé-

ról a szennyes inget, félmeztelen. A mellkasán nincs rajta a kötés, magyarázza, hogy letépte a kanüllel együtt. Attól tart azonban, magyarázkodik, holnapra bekékül.

Megölelem, a nagy ijedségre. Elfordul, véli, így nem érzem meg rajta a hányadék szagát. Aztán igyekszik fel az emeletre, zuhanyozni. Magam pedig aludni térek.

Több hete, mint akinek biztos pontja van az életében, hajnalonként ébredek, háromkor, fél négykor, tegnap éppenséggel négykor, most pedig kettőkor. Száraz az orrom nyálkahártyája, nehezen lélegzek, nincs kibékülve a testem a lelkemmel, avagy fordítva. Végigveszem a tegnapi napomat: láttam a Bakonyban élénk tollú nagy harkályt, az ősztől kénsárga levelű kőrisfákat, s hogy hazaértem, felkészültem az óráimra, és amikor Gábriel, akivel e napon először találkozom, megkérdezte, hogy elmegyünk-e valamerre együtt sétálni, bár nehezen, de megvallottam, hogy egyedül szeretnék maradni, mert éppenséggel nem tudok társalogni. Azt nem teszem hozzá, hogy számomra a társalgás, jóllehet tudom művelni, inkább a feleség, a könnyed terefere térfelén található, s nem a férfiasabb beszélgetésén. Arra szükségem lenne, nagyon. A szószaporítás, amit újabban, még ha derűsen viszi is véghez, velem művel, nincs ínyemre. Este, a hirtelen és szólóban összecsapott csokornyakkendő-tésztás vacsora után, az elalvás előtt végül egyedül és már az ágyban hallgatok verset, zenét, mindenféle különös felhangú, érzékeny személyiségű énekeseket.

Gábriel, hogy a váratlanul megszervezett bécsi kivizsgálásról hazaér, békülékenyebb. Tirádája után beszédbe elegyülünk. Valóban, folyamatosan fáj a feje. Aztán, alvás előtt, amikor szokásosan csetté vált a trécselésünk, közli, ha én eladom a házamat, ő pedig megnyeri a lottó ötöst, Dubaiban vesz magának otthont. Három embert visz magával, Gábrielt, a mamácskájának nevezett nénikét és engem, természetesen szakácsnak, mondván, ne érezzem magamat feleslegesnek. S muzulmán szokás szerint csütörtökön és pénteken kapok két szabadnapot.

Rettenetek sora a szerda: a káosz, amely körbevesz, mint sókristályt a kőzet, megbénít. Dolgozatom akadémiai sorsa, az egyetem strukturális átalakulása, a tanszék szétszerelése, munkalehetőségeim és -lehetetlenségeim.

Gábriel két napja hol bejelenti, hol visszavonja mamácskája érkezését. Keddre várja, amikor Bécsben lenne jelenése, de pótanyja az utazást influenzás tünetei miatt lemondja. Szerdán ugyanez történik. Hogy a továbbiakban mi is, azt nyilván megtudom – vagy nem. Véletlenül hallom, hogy Gábriel munkahelyéhez budapesti lakás és gépkocsi is jár, miként azt is, hogy Veszprémből nem akar elköltözni. Én azonban annál inkább mennék innen el, meglehet, mindenhonnan.

Végezetül megérkezik a nyolc évvel korábban szeretete tárgyául választott asszony, náthásan, ápolásra szorultan. Gábriel ragyog, G2 szorgoskodik, s úgy látom, mások is hadra lettek fogva, nekem nem marad már hely a lakásomban. A takarítónő szombati jelenése ugyancsak lemondva.

Igyekszem tehát távolban maradni, amúgy anyámékhoz osztott be a véletlen.

Gábrriel elvállalja a munkát a távoli városban. Miféle feltételekkel, az nem látható, de az igen, hogy milyen akadályai adódhatnak. Úgy látszik, a munkaadó tisztában lehet újdonságj munkatársa orvosi kezeléseivel, s hogy azok elsőbbséget élveznek. Mégis, valamiért fontos számára, hogy valaki száz kilométer távolságból ellássa egy telep vezetését, többnyire távirányítással. Gábrriel e héten valóban belemerül a szaloni tevékenykedésbe, egyszer (visszavont jogosítvánnyal) maga száguld át Tatabányára, egyszer engem vesz rá, fondorlattal ugyan, a fuvarozásra.

Vezetek tehát, sofőrködöm. Közben reményeiről és félelmeiről is szó esik – nem gondolja, hogy a hirtelen kapott esélyét szabad lett volna meg nem ragadnia. Én meg azt nem hiszem, hogy a gyógyulásánál akadhat fontosabb feladata. Orvos ismerőseimtől tudom, a rákos betegek elsöprő többsége alacsonyra csavarja életfunkcióit, passzivitásba süpped, s ami a legkárosabb, s a gyógyulás esélyét minimalizálja, örömmel hal meg, s legszívesebben gyorsan. Gábrriel nem ilyen. Aktivitása napról napra kap magas lángra, s ha fárad is, meg szomorodik, ki tudja, honnan, milyen belső tartalékból erőre kap, s reggelenként, ha kialvatlan, ha fejfájós, ha az éjszakai hányásoktól elgyötört is, zuhanyozik, takarosán felöltözik, s indul teendőit végezni. Társkapcsolatait leszűkítette ugyan, de ügyel rájuk. Mintha a korábbiaknál jobban látná a viszonyait, e viszonyok értékét és sajátos esetlegességeit.

Én nem vagyok képes az esetlegességeket kikapcsolni: viszem haza munkahelyi, szakmai gondjaimat, személyiségem ellentmondásaitól sem tudok megszabadulni, nem vagyok hozzá sem elég tapasztalt, sem elég bölcs. Fáradékony vagyok. Gábrriel nemkülönben. Nehéz, sokszor nagyon bonyolult feladat fondorlatos gondolatait követni. Okfejtéseinek racionalitását belátni, ragaszkodását megérteni, elutasító gesztusait értelmezni, függetlenségi igényét elfogadni s függőségeit kontroll alatt tartani. Ki-kitör, s olyankor éles hangú és tapintatlan, nemegyszer faragatlan – másrészt tudom, ilyesmi (egyre gyakrabban előforduló) alkalmakon jobb rezzenéstelenül hallgatni tirádáit, akár a helyzetből kilépve szemlélni indulata természetét, s ha szükséges, időben jelezni a fegyverletételt s megnyíhteni lobogó dühét. Akkor elnézést kérek, ha máskor és mással ilyesmit nem tennék. Például azért, hogy – mert kifejti, erőszakosnak és elviselhetetlennek érzi a duzzogásomat („mint a megbaszatlan vénasszony”) – felvetem annak lehetőségét, hogy költözzön máshová, olyan helyre, ahol jobban érezheti magát, s nagyobb esélye lehet a gyógyulásra. Vagy rendezzük át az egymás mellett élést, s járuljon hozzá – túl az étkezések költségein – a rezsizhez, avagy akár a ház mindennapos költségeihez. Amelyeket, sosem kérdeztem, miért is, magától való értetődéssel elfogad, de meglehet, annak mértékével nincs tisztában. Valahogy legömbölyödnek így a dolgokról az élek, de hogy meddig?

Bécsben rendelő legújabb kezelőorvosával tartja a kapcsolatot, ő az, aki-től a veszprémiekénél megbízhatóbb diagnózist remél. Mintha igénye ki-

elégülne – két hét után végre Budapesten ígéretet csikar ki arra, hogy átesik a szeptember eleje óta várt lumbáláson, s az így nyert folyadékot vizsgálva ellenőrzik, a kór mennyire fejlődött ki, s támadta meg idegrendszerét.

Szombaton, majd vasárnap azt tapasztalom, hogy a telefonja megjavul. Mégsem veszi fel. Másnap szolgáltat rá magyarázatot, de mert tétova és kitérő, nem is figyelem, mifélett.

Hétfő van, éppen hajnalodik, amikor hazaérek. Rám köszön, s megy vissza aludni. Reggel úgy megyek el, hogy a szobájában szöszmög. Amikor egy sms-t küld, hogy hívjam vissza, büszkélkedik, mennyire jól aludt, s panaszkodik bokros napi teendői miatt. Tizenegy felé ismét jelez, keresem: összemósódhatnak benne a feladatai, elment a házi orvosához, aki délután rendel, ezzel szemben a MOL illetékesével tervezett tárgyalására nem érkezik meg időben. Azt telefonon holnapra teszi át (úgyis meg kell néznie azt a bérlakást, amelyet a munkahelye ajánlott fel számára), s engem azért keres, hogy menjünk el bevásárolni, nagyon kiürült a ház. Vásárlás közben kifaggat a vasárnap esti koncertről (Boban Marković, Rúzsza Magdolna és Lajkó Félix közös fellépéséről), s mert maradt idő, felveti, hogy menjünk el neki inget vásárolni. Mióta visszajött Koreából, állítja, éppen harminchárom inget vásárolt, de olyan még sincs, amihez nyakkendőt vehet s amit munkában használhat. Újabb három kilót fogyott legutóbbi méretkezése óta. Az ingeket szín és minta alapján választja, majd megnézi az anyagukat, próbálgatja őket, de egyet sem talál megfelelőnek. S bár félkabátjai is tömeget alkotnak, rábukkan a neki megfelelő hamuszürke változatra. Igyekszem lebeszélni. Aztán rááll, azzal, hogy tavasszal vásárolja meg, ha megéri azt az időt.

Végre elkezdődik a lumbálás előtti vérképvizsgálata. Közben elrobog Tatabányára (onnan hív, kérdezi a kocsim motorjának ürtartalmát), megnéz egy újabb bérlakásajánlatot (telefonjára rögzít képeket, némelyiket nekem is megmutatja), s estével tér haza. Menten felvonul a komputeréhez (közben leugrik a híradóra), majd ügyintéző. Másfél óra után, amíg a dolgát végzi, nyolc nem fogadott hívást jelez a készüléke.

Levágom a kiszáradt évelők hajtásait, megmetszem a rózsákat, elültek százötven tulipánhagymát, lefűrészelem birsfa kihajló, a hegyoldal látványába nagyon belenyúlt két ágát, behordom az érzékeny cserepes növényeket a lakás szobáiba (a citromon tucatnyi termés érik, s a chili vörösödik), majd a kőmagvú birsalmákat megfőzöm, péppé zúzom. Eszembe se jut, hogy egyéb feladatot is terveztem e napra.

Beleolvasok a *Kertkönyvbe*: ami mások számára nyilván kétségtelen, az számomra most világosodik meg. Két éve többé-kevésbé depressziós vagyok. S képtelen arra, hogy kompenzáljam a sikertelenségeket, életem baljós fordulatait, beleakadok a rosszul megépített épületek sarkaiba, összekoszolja nadrágom szarát a biciklilánc, és kihagy a szívem, ha landol a repülőgép. S megrémít, hogy a kert, amely létezésem centruma, már másnak is látszik, holott sosem volt az: menedéknek. Végül is kiteljesedésem helyszíne, s nem önkéntes bezáratásom hortusa.

Amikor délután (október 22-én, az utolsó őszi napon) visszaszállítja a sofőr a háromnapos emlékkiállításról Szilágyi Lackó olajképét, különös eset zajlik le köztünk. A törpe kontyvirág száraz leveleit szedegetem (nyár végére a tavacska kiszáradó partjára tettem, erősödjek, majd – hogy nem érte kellő fény, s megnyurgult – a kutyák itatója mellé, ahol pedig szüntelen átszáritotta a földjét a napfény és a szél), a kontyvirágét, amely egyetlen élő hagyatéka B.-vel való szépséges életemnek. B. lakásában nevelkedett egykor, ahonnan azért kellett elhoznom, s éppen az utolsó ottlétemkor, mert hosszabb időre vidékre utazott, s nem akarta, hogy „a gyermek” elszáradjon. Mintha nem láttam volna rajta pajzstetvet, holott egykori gyengesége éppen így mutatkozott volt meg.

A helyzet, szokásos ez, csengetéssel vette a kezdetét. Olyan feltűnés nélkülien szólt amúgy a csengő, amilyen egyszerűen szerelembe tud esni az ember.

A küldönc érkezik, aki visszahordta a Lackó képeit. Úgy hallom, hogy tíz alkotást állítottak ki a festő halála évfordulóján, s erre az alkalomra kérik el tőlem azt a nagyméretű munkát, amit egykor ajándécul kaptam. Mégpedig húsvétra – amint ezt a képre írt dedikálás tanúsítja. Úgy emlékszem, előzetesen erősen megbántott Szilágyi, s engesztelésül állított be hóna alatt a tákolt vakkeretre, hebehurgyán felfeszített vászonra készített természetes művel. Laci gyorsan dolgozott, már-már kapkodva, s mindenféle szemét anyagot felhasznált: bádoglapot, ledőlt vaskaput, kettéhasított lepedőt, zsákfoltot vagy lécdeszkat – s bizony művei emiatt romlékonyak.

A küldönc azonban nem az én tulajdonomat hozza vissza, hanem másét. Láttam korábban már az övéihez hasonlatos, vastag csíkokkal kontúrozott s így nagyjából csak darabos csíkokból álló, plakátszínekkel és ezüsttel virító városképeket – többen akadnak, akik kész, felfeszített vásznakat vásároltak a festő számára, hogy ezzel egyenlítsék ki számlájukat, avagy egy-egy festményhez hozzájussanak. A tudatmódosítókon élő Lackó az ilyen műgonddal előkészített vásznakra többnyire széles horizontú, szalonba akasztható városjelenetet rittyentett, amelyeken indulatai ugyan nyomon követhetőek maradnak, de nagytermészetű brutalitása elvész.

A küldönc tehát visszafordul, hogy az én húsvéti festményemet megkeresse. Aztán magyarázatot fűz tévesztéséhez: a kiállított házportrék között az enyém az egyetlen, amely alakot ábrázol. S már látja is, hogy a kép nagy fejű figurája – éppen én lennék! Nagy fejű? – hitetlenkedem, hiszen világeletemben aprónak és lekerekítettnek tudtam apai nagyszüleim vonala alapján alakult, a partiumi zsellérékéhez hasonlítható fejemet, s ez a koponya, hogy alig van rajta haj, és a szakállamat szüntelen visszanyesem, még kisebb – miközben egészemben idővel korpulensebbé is válok. Szó, ami szó, a kobakom kicsinysége legalább annyira bánt, mint férfitársaim javát az, hogy kicsinek, erényük és vágyálmuk mértékéhez képest méltatlanul alulméretezettek vélik farkukat. – Én, nagy fejű? – mondom ki hangosan, s ezzel zavarba hozom az amúgy tűzpirosra lobbanó arcú férfit. Ezért aztán szolgálatkészségét köszönve gyorsan kitessékelem, s

alaposabban megnézem szilágyis képmásomat. Egy széken ülök, loboncos, kékes hajjal, s az ölemben Dugó kutyám kuporog. Valóban, minden kétséget kizárva, ilyennek látott-festett Lackó: kicsi a testem, és hatalmas a koponyám. Nem ültem modellt, a képzeletére lett utalva; s egy kutya, akinek jutott gazda.

De miért akkora a fejem? Választ sosem kapok, bár kíváncsiságom hártatlan.

Gábrriel szobájába kerül vissza a kép – amikor elvitték, hiányolja. Hogy visszakérül, nem veszi észre. Örvend a körömpörköltnek, éjjel tízkor lát hozzá az evéshez – hajnal ötkor zajra ébredek. Kitámolygok a konyhába, meztélláb, gatyában kóvályog, s rajta a néhány napja vásárolt ünneplő kék inge. Étel melegít magának, s panaszkodik: képtelen aludni.

Gábrriel titkok garmadájával veszi magát körül. Hidegkútnak tartva, hogy sétáljunk és gombásszunk, mondja, hogy ő ezt a tájat ismeri. Percek töpreng, amíg emlékképét azonosítja. Valami APEH-os ismerősének a házához vezető utat mutatja, hogy egykor arra járt. S még kezdeni sem kezdem, amikor elzárkózik minden, az ismerősére vonatkozó tudakozódás elől. Amúgy a hivatali telefonszámát sem adja meg, kifejti, nem kívánja az itthoni létét és a munkahelyit összekeverni. Ámbár gyakran ezt a számát használja, s gyakorta ezen is hívják. G2 mindig. Hogyan érzi magát a rejtélyekben?

Szellőrózsákat ültetek. Éjjelre beáztattam a gumókat, s most akkorára duzzadtak, mintha szarvasgombák lennének. Oda a ráncok, a sok tektonikus minimalista felület, és sajnos oda a várakozásom is: már tudom, valóban szép virágok nevelődnek belőlük majd. Abban a negyedórán, amelyre magára hagyom a munkaasztalomtól is látható orchideát, az amúgy gyér szárú bimbók egyikéből kibomlik a virág. Krémsárga, barna csíkos, nedvdús és érzéki. Tudom, mert emlékszem, a barna csíkok az ajakos szirmok előregedésével kápráztató rózsaszínűvé válnak, de nem tudom, akarjam-e azt, hogy megöregedjen hirtelen, s vakító széppé váljék.

Rég nem hallottam bábművesnő levelezőtársamról. Üzenet érkezik tőle:

Egyszer egy debreceni jósnő anélkül, hogy bármilyen adata lett volna Rólad, azt mondta: ez a férfi nem tud egy nőhöz viszonyulni, csak úgy, mint anyjához vagy gyermekéhez. Minden nő sérülten távozik a kapcsolataiból.

Ijedten küldtem el a szöveget, kérve véleményét, első feleségemhez – akivel majd harminc év után élénk levelezésbe kezdtünk. A válasza megnyugtató:

Nem hiszem, hogy ez igaz lenne. Legfeljebb úgy, hogy „kikaptad” a sérült nőket, s nem távoztak „gyógyultan”... Esetem kb. ez. Nem hiszem, hogy annyit változtál volna, hiszen alapokban én sem változtam sokat, legfeljebb – remélem – kicsit jobb lettem... emberileg. Te nagyon tiszta, kedves őrült

voltál – talán vagy is, legfeljebb a jóértelmű őrültön már jobban uralkodsz... Pörgetted azt, aki melletted volt. Lehet, hogy ebből a pörgésből egy-két ki-keveredő nagyon megütötte magát, de ez nem a te hibád. Aki veled kapcsolatba került, már az elején dönthetett, hiszen végletesen őszinte voltál. Remélem, vagy is. Én bizonyos szempontból elárultalak, ezt nehezen dolgoztam fel hosszú évekig, hiszen... De az a korszak sem volt egyszerű, sem rendszerileg, sem a mikrovilágunkat illetően. Át-átszötte sok-sok gubanc – kicsit eufémizálva... s az ember csak azt érezte, hogy menekülnie kell, el, el, el... Nem tudom, mennyire tudtál amolyan konvencionális kapcsolatot kialakítani, s egyáltalán vágytál-e rá. Nálam lépcsőfokok voltak, s Piaffal szólva, ugyan „nem bánok semmit sem”, azért tudom, hol dönthettem volna szerencsésebben. Szerencse? Vajon miért ezt a szót írtam le? Egyszer azt mondtad, akinek gyereket szülök, amellett maradok. Ez sokszor eszembe jutott, s az se kizárt, hogy rám is nőtt mint önbeteljesítő jóslat... Szóval, akinek adtál a szeretetedből, az ezáltal nem sérülhetett. A pillanat dühe után a józan végiggondolás képessége még a nőkben is adva van... De keveset tudok rólad, s nyilvánvaló, hogy mozgalmasabban éltél kapcsolataidban, szellemiségben...

A borús egű szombatokon még mindig találtam feladatot a kertben. Balatonrendesre levittem tegnap néhány rózsatövet (a jóságos boszorkányszerű szerkesztőnő kertjét szemlézem, tanácsadás a feladatom), köztük azt a talajtakarót, amelynek orgonaszzerű fürtöt alkotó, amúgy forintnyi s piros virágokból összeszedett virágzata jobb időnként adódik, azok helyét tüntetem el. Cickafarkot (Keszthelyen vásároltam), sziklakerti szegfűveket (eddig a teraszon nődögéltek, de télre nem merném cserépben hagyni őket). Majd kimegyek a kertészethez, hátha valami újdonságra bukkanok. Vásárolok, annyi minden között, egy üveg Frascatit, azt a száraz fehérbort, amelyet adó szőlők a Róma környéki hegyeken teremnek, s amelyet egykoron nap mint nap az örök városban ihattam. Mellém helyezem a hasas palackot, vastag falú poharat rakok hozzá, és önfeledten szorgolgom az átható illatát.

Gábrriel tegnap közli, amikor visszahívhatja magát telefonon, hogy G2 éjjel az otthonomban aludna, s kérdezi, nem, nem kérdezi, hanem leginkább bejelenti, még ha kérdő formában is: mit szólok mindehhez. Ijedtemben, hogy nem lesz higgadt a válaszom, elodázom a feleletet, majd néhány levegőfúvás után, egy-két perc múltával visszahívom, s a már megformázott mondataimban annyit kérek, hogy ha a házban is aludna, ne előttem szeretgessék egymást. Eddig többször értem haza arra, hogy összedőlve egymásba kapaszkodnak a nappaliban, a kanapén, s magam ilyenkor szégyenkezve, hogy zavart okozok, bekényszerülök a dolgozószobámba. Annak örülnék, ha a tetőtéri szobát, ahol Gábrriel él, tekintenék intim együttlétük teréül, s nem azt, ahol magam is előfordulok. Gábrriel észbontó dührohamot kap, hogy ugyan jó, ha tudom, az anyja (akinek a nevét viselte mindaddig, míg nem a maga kreálta névre változtatta meg)

se szólhatna bele, hogy mikor és hol hajtja a fejét a szerelembe, majd lecsapja a telefont. Este mindenesetre egyedül ér haza a kórházi kezelésből, s amikor kérem, hogy beszéljünk meg a konfliktust, feliramlik emeleti szobájába. De nem hagyom a megbeszélésből kioldalogni, és félig nevetgélve, félig bohóckodva tudtára adom, ne szűkítse le a saját lakásomban az életteremet. Ma délben születésnapra hivatalosak, s mert G2 gyors tempóban ételt főzött, vélem, azért, mert estével együtt állítanak vissza. Abban azonban tévedtem, hogy csak akkor: Gábiel tizenegykor érkezik, sugárzik a boldogságtól, s szokása szerint vagy nem vesz észre (én engedem be a kertkapun), vagy ha igen, akkor ismét a néma köszönési formát választja. Ugyan említettem egykor neki, bizonyára süketülök, talán a vén-ségem miatt, de nem hallok sosem az üdvözlés bármi formáját. Állítólag ily csöndes a srác, és maradjon a továbbiakban ilyennek.

DVD-t veszek a bor mellé magamnak, majd azzal gyorsan bezárkózom a hálósobámba. Szentnek látom Gábiel ragaszkodását, megalázó szituációkba azonban miatta sem kívánok keveredni. És okos elméleteket se gyártani arra, hogy én miért így, és nem úgy viselem e helyzetek zűrzavarát. Aztán amikor megkérdem, hol van eltemetve a mamája (New Yorkban), a válasz után felcsattan, hogy nem akar erről beszélni. Magamban hozzáteszem: erről sem. S a tévéhíradó után elhúzódok a hálósobámba.

Gábiel autóbusszal utazik a Honvéd Kórházba. Ellenőrzik a vérképét, s megbeszélik, hogyan s mikor kezdhető a kezelése. Nem akkor értesít, amikor az információk birtokába jut, mi több, hogy mily információkkal lett gazdagabb, arról nem mond semmit. Igaz, megtudom, hogy valamikor hamarosan be kell feküdnie, először két, majd a következő lumbális nyomán négy-öt napra. A procedúrák eredményeként fogják tisztán látni, hogy vannak-e már rákos sejtek az idegrendszer kötőszövetében. Egy éjjelre a kórházban marad, de már reggel iparkodik munkahelyére, ahol ügyek garmadája várja. Este telefonon kér rá, Pécsről menjek elébe Székesfehérvárra, szedjem le az autóbusról, úgy hamarabb ér haza. Mert a következő reggel ismét két napra utazik vissza (a kocsimban felfedez egy sapkát, a fiújától kapta, hangoskodik egy sort, majd koporsónyi utazótáskájába süllyeszti el), részben dolgozni, részben a szokásos, heti nagy dialízisre, részben pedig a következő napi konferenciának nevezett kisebb találkozásra. Reggel hatalmas pakkal felszerelve viszem a buszállomásra, s délben látom, hogy fölkapcsolódik a gépe a netre, magával vitte tehát a laptopját. Nem ír egyebet, mint hogy pénteken vigyek utána majd valamit Budapestre – eszerint addig nem fog visszaérkezni.

Z. barátom mondja a telefonba, hogy volt olyan időszak, amikor kilenc nő tekintette ágypartnerének. Mondom neki – hitetlenkedve, hiszen csak azzal vagyok tisztában, hogy mi minden s milyen sok problémákat indukál, ha valakinek egyidejűleg négy szeretőhöz lehet köze –, nevetséges, ha a vén ember ifjúkori emlékeivel dicsekedik! Több se kell neki, mintha elaggott leskelődő lennék, kifaggat, kiröhög, megért és tanácsokkal szolgál. A bőrfétises harminchat évest hasznosan hagyjam meg fiatalnak, a

huszonkét éves szeplős szakácsot szoktassam rá a némaságra, a bővérű, kikapós, kissé molett, csípőjénél mindig megragadható és hátára dönthető irodistát hagyjam, tegyen nedvdús szolgáltatokat, s azt, akivel legboldogabb vagyok, mert velem egykorú, neveljem időnként cserfes, időnként halk, de engem mindenhová követő nagyasszonnyá. Barátomnak terjedelmes tapasztalatai mellett nem tudom, hogy jutott-e ideje szeretni – úgy-hogy ellátom, már ahogyan verbálisan lehet, a baját. Végül megegyezünk, másfél hét múlva összefutunk, s áttárgyaljuk költészeti és ágyéki ügyeinket, lévén azok egygyökerűek. Mindenesetre a tévéfelvételén nem vennék részt, a statisztaszerep nem vonzó számomra sem.

Nem mondom meg neki, hogy nem tudok nem gondolni B.-re. Hogy a nagyvilágbeli rohangálások végeztével, a nyomaink keresésével, az emlékefelejtő, eszement vágta után menten a kertembe húzódok vissza. Hogy érzékelem a világot: nincs pénzem, nincs könyvem, nincs a házamban társam.

Pénteken megyek haza, három hét elmúlt, anyám sorosa vagyok. Mondom is neki a telefonba, készüljön rám, megint érkezem, kénytelenek lesznek a főztömet enni, engem csodálni, és sápítozni azon, miféle öregség lett rajtam úrrá. És viszem a mécseseket, mert a temetőben tiszteletünket fogjuk tenni porladó őseinknél, úgy, miként azok, akik lángokkal jelzik előre érkezésüket, apró gyertyányi fényes nyelvekkel, hogy tudják ott, előbb-utóbb ők is odaérnek, nem azért, mert sietnek, hanem mert egyszer csak elfogyott előttük a túlvilágra várakozók sora. Két éve ilyenkor tartottam az áfonyákban gazdag termésű guralok földjére, a Tátrában esett, a temetőket beborította a fehér hó, s a sírhantok hava alulról világított.

Valahol Gyöngyös határában hívom Gábrielt. Bár kértem tegnap este, nem tette, s ma egész nap úgyszintén nem jelentkezett – azaz nem küldött sms-t, hogy hívjam fel. Arcpírítóan szenvtelen hangon veszi fel a (ki tudja, melyik) készülékét. Kérdésekre elmondja, hogy munkatársa viszi Veszprémbe, amely kijelentésének igazságát utólag kétségbe vonom: szokása szerint idegen előtt korábban sosem beszélt, úgymond, magánügyekről, s most arra kér, hogy mondjam le a holnapi takarítónőt, ne fizessük! Az, hogy ne fizessük, nem nekem szól, hanem annak, akivel együtt utazik, azaz közeli ismerősét kérhette meg a szállításra. Igen, aki előtt így beszél, annak közelállójának kell lennie. Mondom, mert nem akartam akkor ismeretlen előtt faggatni, hogy hívjon vissza (azaz küldjön egy hívásra szólító sms-t), ha otthon lesz, ám közli, kimérten bár, de udvariasan, nem fog, mert még sok dolga van a számítógépén, s napok óta amúgy sem aludt jól. De közöljem, ha akarok valamit, ha már hívtam. Mondom is: nem akarok semmit. Túl azon, hogy tudni szerettem volna, mi volt az orvosával való beszélgetés eredménye – végtére tegnap említette, ma kiderül, milyen protokoll vár rá. Semmi nem történt. Így hát elköszönök, s még órákon át fulladozom a dühtől, amellyel megajándékozott.

Tegnap vásároltam néhány növényt: két darab kakasmandikót, félszáz tulipánt, öt vadnárciszt, amely egy száron több virágot is nevel, és egy

kordonosra nevelhető sárgabarackfát. Az utóbbit a nagyobbik húgomnak. A kertészetben felháborított, és indulatosságomat kifejezésre is juttattam: egy kitömött, vadgalamb nagyságú, de annál hosszúkásabb, azaz karcosúbb madár ült a pénztáros feje fölött. Egy elnémított kakukk.

Gábriel elhagyja az önként kialakított feladatait. Nem vesz nadrágot és inget. Nem vesz nyelvkönyvet. Nem jár el a gépkocsiszervizzel kialakult konfliktusban. Nem vásárol többé semmit a háztartásba, s ha ételt főz, abból nem jut maradék. Elmaradnak a januárra tervezett közös útról való beszélgetések és az út is. Ha összefutunk, fáradságára tekintettel televíziózik, aztán pedig ügyeket kell, munkáit illetőleg, intéznie a komputerén. Élénk telefonforgalma megmarad, működteti az angol számát, s kap egy új készüléket a munkahelyétől, s egy újabbat, amelynek feltöltésére egyszer ugyan kér, de annak hívása részemre tilos. Munkaadója a munkavégzés helyén lakást bérel számára, átszállítja a televízióját. Szép lassanként a holmijait. S amikor november elején végre elvégzik rajta egy budapesti kórházban azt a vizsgálatot, amelyhez lumbálni kell, a háromnapos vizsgálat előtt, közben s majd utána sem érzi szükségét, hogy tájékoztasson. Majd a hétvégén sem jelentkezik, s amikor igen, hol üresen fecseg, hol pedig dicsekszik. Holnap Bécsbe megy. Holnapután ismét megcsapolják a gerinccsatornáját.

B. nem jelentkezik azóta, hogy elhajtottam a számítógépemről. A kert nedves a ködtől. A kutyák némák.

Bicigli

Gimnazistaként, ha Monostorpályiban vagyok, havonta egyszer, hétvégeken, ünnepek iskolai szüneteiben, a családi ház kombinált szobájában tanulok. Anyámék vendégek számára tartják ezt a sarokszobát, a tót rokonság tisztaszobának mondta volna talán, a partiumi meg sehogy, mert ők szegényekként éltek, s a vendégeknek éjjelre nem adhattak szállást, de nálunk akkorának mutatkozik a nemzetség, hogy szinte sosem lakatlan, s hetente kell takarítani. A szoba falán csendéletek lógnak, padlóján perzsa-szőnyeg terül el, amelyen jólesik heverni. Szerettek ebben a szobában lenni, mert homály uralkodik benne és hűs, mosottruhaszagú levegő.

Lenyitom a lehajtható szekrényajtót, amelyet egykor íróasztalként használok, s a szekrény belsejére ragasztva képekre bukkanok: Van Gogh okkersárga festőállványos önarcképe, az arles-i kékárnyékos szoba, a kultusztárggyá vált fonatos ülésű székkal, egy német szocialista realista módon készült szénrajz, talán Kate Kolwitztól, egy rossz fényképfelvétel Cervantes szülőházáról, szál piros rózsa (kamaszkorom idejében a kínai származású tearózsahibridek a népszerűek, amelyeknek bimbaja csúcsos-kúpos alakú, mint az égbe alulról fölfelé tartó, a kékségbe belelógó madzagon a súlyos mérőőn, Marakkes moszlim ízlésű parkja a nagymecset tövében, háttérben a havas Atlasszal, egy sejhártya monumentálisnak ható apró részlete az elektronmikroszkópos fölvételen, Munkácsy Mihály *Ecce Homo!*-ja (anyám e képeslapot Anna barátnőjétől kapta, látom, ahogy elolvasom a hátuljára rótt üzenetet, de nem tudom, ki is valójában ez az Anna), útikönyvből kivágott díszes tengerisүн képe, s egy magazinból ki nyiszatolt fekete-fehér fotó: országúton stoppoló fiatal pár látható rajtuk, a lány arccal a forgalomnak ül az oldalon mellett, s reménykedve nézi a párját, a fiú, terpeszállásban, zakóját kezében tartva integet a közelgő, reflektorral közlekedő autónak, talán Wartburgnak. A személygépkocsi tetején kerékpárt szállítanak. És egy kép, a kései reneszánsz korból, az emberi testet bemutató mappából.

A szobába, ahol általános iskolás korom óta, ha otthon vagyok, alszom, anyám elől menekülök. Reggel héttől az összes hangjával és mozdulatával igyekezett beavatni a gondjába, sikertelenül. Nem tudja, végtagok és szavak híján, megmutatni-elmondani, amit szeretne, gesztikulál, és néhány hangot is hallat, hogy megértsem, de mindhiába. Biztatóan néztem rá annyiszor, a hol elkerekedő, hol legörbülő szájára szegeztem orvososan

hűvössé tett tekintetemet, néha elsimítottam a homlokán a szemébe hulló hajfürtjeit, de egyre többször remegett meg a kezem. Anyám újabban legsikeresebben a jajgatással kommunikál: ha váratlanul hozzáérnek, ha forró a tányérján az étel, ha egyedül marad a homályos fürdőszobában, ha puha kenyeret kér a gyógyszertabletái lenyeléséhez, ha megbotlik, vagy ha apámat, a 82 éveset hiányolja a környezetéből, feljajdul, s ha hosszan válasz nélkül hagyjuk, erősödő sírásba kezd.

A függöny rejteke mögül bámészkodom. A Tótkertre nézek, a Tótkertet látom. A vénséges vén Vilma néniék, rég elholt, faluszerzte a nagy hangjukról ismert szomszédaink egykori udvarán keresztül – ahol most farönkrakás tornyosodik, бүдös levelű bodza él, és némelykor körtáncot jár a sárszagú szél. S nézek át, az utca fölött. A Tótkert egészét – kakukkszegfűves, margarétás gyp, szárazabb időben, ha pedig sok az eső, akkor mocsári gólyahíres, réti pázsitos, sásos – ebben az évben felszántották. Negyven éve egykor megbecsült tormaföld terült el itt, egy-két tőnyi ma is bokrosodik a csörgedező vizű árok meredek (kaszálógépek számára elérhetetlen) partján. Monostorpályit Európa-szerte egészséges és hosszan eltartható – különösen csípős – tormájáról ismerték, de kontinensünk kiszáradása eltüntette ezt a hars levelű és törődést igénylő növényt. A torma keregett gyógynövénynek számított, tüdőre, gyomorra, vérkeringés javítására ajánlották. A Tótkertnek nevezett kiterjedt területen, amely ugyan lapos, de a közepén bemélyedés található, s annak a centrumában, mintha a föld torka lenne, egy káva nélküli kút, előbb könnyen befülledő földieper nevelkedett, majd mindenféle bogyós gyümölcsök, s most már a szőlő se maradna meg, ha valakinek eszébe jutna ide szőlőt ültetni. De szerencsére senkiben sem vetődött fel ilyen gondolat. A szőlő a homokra való, az elég meleg a gyökerének s az érleléshez a fürtöknek, nem az ilyen agyagszelvényes öntéstalajra. A falum, még a török időben, egy sok kilométer széles mocsár közepén állt, sok-sok vizes-zsombékos-vákáncsos övezte, s egyik szigeten állt a monostor, a nagyvárad szerzetesek filiája, amelyről a település a nevét kapta. A Tótkert kiszáradt, már lepkék sem élnek benne, csukák se a vízben. Néhány éve még láttam ott egy teknőcöt. Akkor volt, akár egy kilós kenyér. Törtetett át a sáson a Cserge mellékere felé, s olyan zajjal volt, mintha nagytestű állat lenne. És közben bölömbika krúgatott, akkora hangon, mint akinek egy egész cserjefolt jutott élettérül. Holott csak a sárga vízililiomos tócsa rekettyefüze alatt éledgett.

Az utcán, aszfalt borítja azt is régen, s nem a lábujjak közt feltörő, omlékony sárga por, öszvérautó halad el. Olyan se személy, se teher: a tehetősebbek mifelénk ilyesmi monstrumokkal közlekednek. Ők talán a sárgahomokot se ismerik, amelyben pedig olyan jó mezítláb porolni, s akkor is jó, ha átázik, s a mélye is, amely mindig langy marad. Négykerekű, terepjáró motorkerékpár, neve is van a járműtípusnak: quad, gubbaszt a személyteherautó platóján és egy rekumbens: az, aminek – amikor kitalálták, nem is olyan régen, a kilencvenes években – a nevét valaki fotelkerékpárnak magyarította.

Apámnak még megvan az a kerékpár, amelyet mi biciglinek mondtunk, s ami korai kamaszkorom járógépe volt. (A „bicikli” a kerékpár latin neve. Mindenki ismeri, más nyelvekben nincs is más szó rá. Mifelénk helyesen természetesen: bicigli.) Azzal kerekeztem délutánonként az iskolai foglalkozásokra, szombatonként, ha már nem volt iskola (mert én még kezdetben szombaton is iskolába mentem. Valamikor ’82 körül törölték el a szombati iskolát), illetve vasárnaponként a falut félig körbeölelő tölgyest is azzal barangoltam be. Sőt a szomszédos falvakba is ezzel mentem el, ha csak tettem – hol Hosszúpályiba, ami csak három kilométer, de a vályoggyödrök között, vagy a Laposon át, a cigánytelep érintésével, nem volt veszélytelen az út, hol Vértesre vagy Nagylétára, majd később Létavértesre, ahol virágos parkok és játszóterek is voltak, nem úgy, mint a szegénységéről ismert falumban. A biciglink (anyám is használta, azzal járt többnyire tanítani, a húgom is, bár ő csak a fogyókúrái idején tartott rá igényt) mára már az első kerékben dupla nyolcasú, karcsú szinuszgörbét rajzol a homokban előre haladtában, a tengelye rozsdás, a kerékagyról eltűnt az alumíniumfény, a küllők mint hurkapálcák barnák és girbegurbák, a ráf (vagy felni) vastag rozsdá várával befutott, a keréktömlők pedig mintha elügyetlenkedett formájú parasztkolbászkok lennének karikába hajtva. Az agyonhasznált gumiabroncs mintázat nélküli, lekoptak róla a jégen (az ártézi kút előtti tó decemberi jegén!) is megkapaszkodó, erőteljes bütykök.

A tölgyesben nem csupán gyöngyvirág, erdei pajzsika, majd pedig öz-lábgomba, galambica élt, hanem kakukk, szajkó, nagy fakopáncs, vaddisznó és vörös rókák minden mennyiségben. Bicigliztem a hús erdei utakon, magam se tudtam mindig, merre, hol nagyszüleim homoki szőlőjéhez, hol a tanítóföldre, hol a dögkúthoz, a vakácsoshoz, a tejfelesre, avagy Csiggátra, s így fedeztem fel falum sivár, de mégis kedves világát, a Debrecenből hozzánk nyúló erdő mélyét, a Berettyó árterét, a Nyírségtől idáig futó homokdombok fehér és ezüst nyárait. Találkoztam rőzsessedő nagymamával, vadással s persze Piroskával is, s mindhármuknak köze volt a farkashoz. Láttam sasharasztot, és építettem kunyhót is magamnak, de egyszer sem mertem éjjel ott aludni. Az akácosban egy gredicsiától kilukadt a kerékpárom kereke, tolhattam haza gyalog, kilométereken át, s nem mertem senki tehenfogatot megkérni, mert szégyelltem a beszédet, hogy hadd tegyem fel a saroglyára, s magam is felülhessek. A kerékpár biztosította azt, hogy házunkból-kertünkől bármikor átlépjek – sec perc alatt, ahogy az Ilona nap környékét anyámat köszönteni érkező szlovák rokonaink mondják (ma már nemcsak a szlovák rokonok, de gyakorlatilag minden magyar ember használja ezt a sec percet...), ha már Békéscsabaról, Medgyesegyházáról, Tótkomlósról hosszas utazás után megérkeztek az erdő félelmetes terébe – a vadonba! Vadon élni jó, ezt hatodikosan tudtam, nyolcadikosan pedig kívántam is.

Anyám ma hosszan nézte a biciklit, amit apám, hogy meghozta a tejet, odaállított a szőlősorok végét jelző betonoszlopok egyikéhez. Ezzel kapcsolatban akadt mondandója, amelyet nem érthettem, mert valahogyan

nem beszélem anyám legújabb nyelvét. S emiatti tehetetlenségem és végtelen dühöm hajtott be a sötét kombinált szobába – hogy aztán onnan is egy kerékpárra lássak, mint más egy hegyoldalra, vagy a hegyoldali bükkösben fel-alá lépkedő szarvasokra vagy a szarvasokra leselkedő fenevadakra.

Mesélem anyámnak, hogy Elzászba menet, a közelmúltban, kétszer megálltam, holott szeretek gyorsan megérkezni oda, ahova elindultam; egyszer megnézni Mozart hol nippesítettnek tűnő, hol meg kandírozottnak ható szülővárosát, egyszer pedig a Duna – mit Duna, holmi kölyökkanális – partján elfekvő Ulmban, mert érdekelt, milyen lehet ma az a település, amelyet a 15. században Európa leggazdagabb városaként tartottak számon, mígnem a harmincéves háború nagy hirtelen tönkretette. Az óvárosban áll a világ legmagasabb templomával rendelkező bazilika, amely ugyan tönkrement a II. világháborúban, de felépítették, és ismét funkcionál. A templomban látható egy márványból faragott-épített keresztelőmedence, háromszög alapú s díszei is háromszögekben gazdagok. Gótikus munka, csupa könnyed fölfele törekvés, kőcsipke, nyújtott szobor, billentett kőfej, mélabús szobortekintet. S a csúcs oldalán egy keskeny, egészen karcsú szárnyú melankolikus angyal, amelynek a szárnya olyan módon van megtörve, miként az emberkéz, ha félig lett behajtva.

Az ulmi katedrális gótikus medencéje fölött felvigyázó egyik angyal, amelynek olyan szárnya van, hogy azt Fra Angelico is megirigyelte volna, másodpéldányban ott ügyeskedett a Münster előtti terecskén. Biciglizett. Olyan émelyítő színben pompázott a két szárny a bicigliző angyal vállán, ahogyan csak a festett ulmi üvegablakokon áteső fényben látható, élénken, káprázatosan, fénygazdagon, s a legkevésbé gótikus módon.

Anyámnak elkerekedik a szeme. Kerékpáron közlekedő angyalról ha hallok, bizonyosan én se reagáltam volna másként, mint ahogyan ő teszi.

Ulmban élt amúgy az a Johannes Remmelin, aki német nyelven jelentette meg 1613-ban a *Kis világtükör* című könyvét, amely az emberi anatómia fontos kiadványa. Az Ulm városának orvosi tisztét betöltő férfi javasolta a kiadónak, hogy a testet bemutató metszetek némely részletét ragasztott kiegészítések segítségével részletesen is bemutassák. A lapon belül is felnyitható lapokkal a később sikeres háromdimenziós mesekönyvek előképe teremtdőtt így meg, bár akkor a test mélyebb rétegeinek feltárását szolgálta.

A kerékpár a mi falunkban a parasztok közlekedési eszköze. Hajnalban fölpattan a gépre a földjére igyekvő, a váz keresztrúdjához oda van kötözve a villa vagy a kapa, hiszen már este, sötétedés előtt gondja volt rá, s igyekszik, hogy a virradat előtt elhagyja a falut, kutya meg ne szólja, kakas ne köszöntse, siet áttekerni a kukoricadombokon, a répaföldeken, a gáton át, keresztül a dohányföldeken, a lucernásig, a kapásnövényekhez, a háztájiba. Reggel kilencre vissza is ér, haza, az alacsony homlokú házába, a jármű csomagtartójában kötegni friss gazzal, zsák lucernával, csípős csalánnal, az állatok elé önteni a tegnap este darával bekevert s reggelre megduzzadó moslékot, a tököt, a zöldeket, s kezdődhet a rendes nap.

A mi falunkban a hivatalnokok mostanság nem, vagy alig járnak kerékpárral, bár a polgármesteri hivatal, a bolt, az orvosi rendelő és a temető előtt ott áll a kerékpártároló, de azokat többnyire az ügyfelek, a vásárlók vagy a gyerekek használják. A kerékpár a szegények járgánya, mondja a szomszéd, akit arról faggatok, hová tűnt a kerékpárja, amelyet az udvarukon a múlt nyáron még láthattam.

Gyerekkoromban magam biciglivel futottam körbe a falut, részben mert alföldi, s olyan hosszú, mintha egyutás lenne (ámbar már nem az), részben mert a faluban mindig sietett az ember klottgatás gyereke. Részben pedig: csak, mert jó volt.

Strasbourgban, tavasszal, március utolsó napjaiban megkapónak találtam a kerékpárosok látványát. A járművel közlekedők benépesítették a várost, s a számukra fenntartott út és a gyalogosok járdája között mindenhol kerékpárút kanyargott, s azon sürgölődtek. S a pékségek, cukrászdák, boltok előtt, csakúgy, mint a templomok oldalánál, kerékpártárolók, vagy csak egyszerű megőrzők voltak, tele-tele közönséges járművekkel, s furcsákkal is, amilyeneket otthon ritkán, avagy sosem láttam, Karl von Drais vesszőparipájának másolata, egy eredeti taposópedálos Kirkpatrick Macmillan, mindenféle velocipédek, biztonságos lánchajtású John Kemp Starley, a pneumatikus gumibroncsú John Boyd Dunlop, no és ebben a lapos városban a sok-sok mountain bike. Sőt egy tandemet is fölfedeztem, üresen, gazdátlanul árválkodott, ott, ahol B. elvesztése miatt megsajdult a szívem, a Cathédrale Notre-Dame előtt. A katedrális! – amelyet Goethe Isten legmagasztosabb, boltozatos koronájú fájaként írt le. A csipkeremekmű amúgy dél felé fordult bal oldalához húzódtam, a gótikus lomb félhomályos árnyéka alá, közel a kapuzathoz, hogy halljam, ha az óraütések alatt megcsikordulnak s megmozdulnak a csillagászati óra merev alakjai, s ahonnan, ha szükség mutatkozna, a legrövidebb úton szaladhatnak el az Ill közeli csatornájához, vizet bámulni és bögni.

A strasbourgi kerékpáros nép azonban egészen más, mint amihez én vagyok szokva. S hölgyeknek és uraknak nem jutott saját arc egy se. Merev tekintettel, rezzenéstelen vonásokkal, méltóság és megközelíthetlenség selyemsuhogású elegyében bugyolálva ültek a kerékpáron valamennyien, száguldottak a tavaszi szellős légen át, és láthatóan akkor se köszöntek volna, ha ismerőssel találkoznak, de észrevehetően nem fenyegette őket ez a veszély. Közlekedtek a biciglizők – s ez volt azokban a pillanatokban életük központi tevékenysége. Nem tudtak mással foglalkozni, se azzal, hogy rigó fürdött a csap alatti, vízcsöppekből összegyűlt tócsában, hogy az utcasarkon az az öreg ember feküdt és jajgatott, aki hajnalban még zsol-tárokát énekelt a folyóparton, se azzal, hogy Németország felől átért már és a város felett állt meg egy pillanatra a nap.

A kerékpárosok közönyös hangyanyüzsgése köti le a strasbourgi napok alatt a figyelmemet, nem a konferencia, ahol voltam, amelyre Babits *Hatholdas rózsakertjének* rózsatopikájával készültem, nem az utcák, amelyeken bénán kóboroltam, nem az Európai Parlament infernális ragyogá-

sa, amelyet kocsival körbesuhantam, csupán azért, nehogy összefussak, sőt véletlenül se találkozzak az időnként ott dolgozó B.-vel, s nem a kis-kocsmák, a palacsintasütődék, a sörfőzdék s a középkori őrtornyok, s nem a szűk szemű szobroktól felvigyázott fedett hidak. A kerékpárosok jól tudták, milyen kerékpárosnak lenni. S ezt a szerepet tökéletes módon eljátszották.

Szóval úgy tettem én is, ahogy ők. Nem akartam magamra figyelni. Magamhoz nem volt semmi közöm, és a múltamhoz, sőt még B.-hez se. És persze, hogy ez így nem igaz: tudtam, mindvégig, hogy B. Brüsszelben kell hogy tartózkodjon, azaz nem is végig, hanem az első két strasbourgi napomon, mert utána már indul húsvétolni, áldott és hozzám mindig oly kedves nővérehez, akit látni már sosem fogok, repülővel, persze a legolcsóbb európai járatral, s mert ő ízlésesen olcsó alak, azt hiszem, Wizzairrel. Attól még azonban, hogy tudtam, hogy nem lehet Strasbourgban, mert e héten két napot a belgák fővárosában dolgozik, ámbár meglehet, mégis átvezényelik váratlanul ide, maga se számíthatott rá, de ellentmondani nem szabad ebben az állásban, mert bár tudja, hogy ebben a városban leszek, sőt csak ennyi, amit rólam tud, ennél többet már sosem fog rólam tudni, a városban, amelyben csak májusig dolgozhat, a francia-német határ menti nagyvárosban, Elzász központjában, ahol oly sok kerékpáros közlekedik, hogy alig győzöm kerülgetni őket, ámbár ez se vonja el eléggé a figyelmet annyira, hogy ne pillantottam volna meg mindenhol B.-t. Amúgy nem is májusig dolgozhat itt, mert akkor, amikor szakított velem, olyan nagyon kurtán-furcsán, egy reggeli telefonban, két év boldogság után, ha jól emlékszem rá, pontosan négy perc harminckét másodperc alatt, már tudta, hogy még évnyi hosszabbítást kap, az itteni munkaviszonya ennyi idővel megnő. Ameddig még megszerez egy nyelvvizsgát, a csehet, s azt, amikor ezt írom, remélem, már meg is szerezte, nem kétséges, és majd a másikat is, az angolt, amely számára nem lesz nehéz, hiszen angolul tűrhetően beszél, azaz kitűnően, mondaná Joe, az angol nyelv tanáraként dolgozó barátom, s amúgy is a vizsga előtt elmegy 3-4 hétre Angliába, nyelvyakorlásra, hogy a kiejtését tökéletessé csiszolja.

Strasbourg tele volt B.-kkel, mindenhol állt belőle egy megveszekedett példány, és kapkodni se tudtam a fejemet, így aztán minduntalan felborítottam holt ezt, hol azt a kerékpárost. Akik gyanútlanul haladtak a maguk hatóságilag kijelölt, törvényesen használt útjain, s a magyar, aki én vagyok, hol itt, hol ott belelépett az útvonalukba, ahol lakásuktól céljukig célszerű sebességgel haladtak, s nem egyet lesodort a nyeregből, lerúgott a pedálról s fel- vagy ellökött. És a metzi szilva, amit az egyetlen utcai gyümölcsárus árult, az se kápráztatott el, holott az a gyümölcs nem volt más, mint a mi hamvas héjú, égszínkék bőrrű, sárga húsú besztercei szilvánk – csak éppen tavasszal, egészen az elején. S szüntelen attól rettegettem, hogy a főpályaudvar közelébe keveredek, ahol majd rábámulok egy szépséges maisonra, amelynek teraszáról nyári estéken orgonakoncerteket lehet hallani, azokat, amelyeket a Miasszonyunk katedrálisban tartanak,

és finoman kidolgozott épülethomlokzatokat lehet látni, s ennek az apró hotelnek a csupaüveg kapuján kilép B., azzal az áthatóan tiszta szilvakék szemével majd rám pillant, és mint aki nem látott meg engem, nyugodt léptekkel, rezzenéstelen arccal továbbhalad – mert ő a futurista épületben székelő Európai Parlamentbe reggelenként gyalog ment és megy azóta is, hogy elhagyott s tán el is felejtett.

És elmegyek millió helyre, voltam az egyetem csapnivalóan megcsinált botanikus kertjében, a hatalmas bambuszok között, a tónál, a középko-riasra alakított silány zöldségeskertben, a nejlonzacskókban odahordott kövekből fölépített sziklakertben, a kietlen pálmaházban, s egyszer se jutott eszembe a veszprémi kertem, ahol akkor már televirágozták a hegy-oldalt a Darwin-tulipánok, s egy-két elkésett nárcisz is bókolhatott a langy szélben, egyedül, tán csak a kutyáim által látottan, mert a költöző madaraim se jöttek még vissza délről, s a vörösbegyek ezen a télen, az enyhe időjárásban, nem szorultak be az udvaromba, ahol magvak várták őket. Elmentem a külvárosi kocsmába, konyakot inni. El a breton lepényeshez. A menzára. A pizzáshoz. S voltam Colmarban is, és elmentem a Musée d'Art Moderne et Contemporainhoz, kétszer, de megláttam B.-t, a pénztárnál, hát nem mentem oda, hogy jegyet váltsak, s másodjára pedig a Rue du Bain Aux Plantes irányába sietett, talán a Petite France díszletházai között kellett valakivel találkoznia, hát gyorsan utána mentem, de már a Rue de Seybothon elvesztettem a szemem elől.

A cseresznyevirágzáshoz, Strasbourg előtt néhány héttel, Veszprémből Almádiig kerékpároztam. Lefelé, a tó irányába jól bírtam, vissza már nehezebb volt, néhányszor le kellett szállnom a nyeregből, hogy a tüdőm zihálásával foglalkozzak. Virágzott a héric, a gyöngyike és csuda zöld volt a fű. Százak jöttek velem szemben, bukósisakban, anélkül – napszemüvegben. Senki tekintetét nem tudtam elkapni. B. izgatottan várta, ugyan fizikailag bírom-e a megterhelést. Kacagott az 53 évemen, s hivatkozott a 43 évével.

Akkor azzal vágtam vissza, hogy vele szemben én tudok kerékpározni. Azt mondta, egykor ő is tudott, de elfeledte. Mondtam, hogy a kerékpározást nem lehet elfeledni. Mondta, hogy tévedek, mert mindent el lehet feledni. Hiába tanul az ember annyit, minden feledhető.

Veszprémet, ha időm engedi, és a kedvem hajt, úgy öt-hat éve egy Cross country-val járom. Nem a várost, hanem a Séd völgyét, fel és alá, időnként oldalra eltérülve, de ritkán, mert akkor hegyre fel, völgybe le kellene mennem, amihez már nincs tüdőm és állóképességem. 53 éves vagyok, s a heti két fallabdajátásma tökéletesen és elégségesen lefáraszt. A Cross country a trekking lecsupaszított változata. Nincs rajta semmi alkatrészfesleges, lekerült róla pl. a sárvédő, csomagtartó, a világítás. A mountain bike-ra hasonlatossága azonban nem igaz, bár megőrizte annak 28-as kerekeit, s így országútra is használható maradt.

Újabbán – mit újabbán: fél éve – persze nincs ilyesmire időm. Utazom, ha lehet, mert nem tudok abban az ágyban, szobákban, lakásban, kert-

ben, városban, országban élni, ahol Brüsszel után a legtöbb időt töltöttem B.-vel. A kerékpár a garázsban egy plafonba fúrt akasztóról lóg alá, nyilván poros, és ha van ott pók, akkor pókhálós is. Ámbár kétlem, hogy a sötét garázsban élnének pókok. A hálót szövő lények ízeltlábúakat fogdosnak, s azok többnyire fényben élnek. De ha van sötétben hálóját kiterítő pók, akkor vajon mi akad fel abban? Vagy csak a kerékpáromat szövi be, s az én lila-zöld bringám hintázik, mint függőágyban az alvó, a sötétben? Vagy jár-e arra egy angyal, a kerékpáromat kölcsönvenni akaró, amelynek útját megszakítja a háló?

Strasbourgól ezen a tavasszal egy csütörtöki napon indulok haza. Igyekezniem kellett azon a napon megérkezni, hogy legyen elég időm pihenni, készülődni, mert szombat hajnalban Marakkeshbe repülök. A Fekete-erdőn, szinte az egész Baden-Württemberg tartományon sötétben száguldok át, s Ulmnál kezd virradni. Rózsaszínű az égbolt, mint a Horta-féle szecessziós kispalota, Brüsszelben. Egy felüljárónál, amely a sztráda fölött viszi át a helyi forgalmat, látom, hogy a színes szárnyú angyal imbolyogva kerekezik a centrum, talán a dóm felkiáltójele irányába.

Kopasz daru

Nem tudhatom, december elejétől január közepéig mi minden vonul be a napjaimba, majd költözik ki onnan. Bőszén olvasom önmagukat előzőkenyen felkínáló könyveimet, végzem a munkámat, tanítok, békülékeny vagyok a hideg elől egyre-másra garázsomba menekvő cickányokkal, s eszembe sem jut a kertet határoló szomszéd ház vakolatlan falára huzalon felkapaszkodó, s nem oly rég egyetlen éjszaka alatt cigarettapapír-szárazra és -vékonyra változott vadkomló leveleit letépni s a szemétre vetni. Nem attól félnék, hogy eladjam a múltamat, házastól, kertestől, a magam ültette növényekkel együtt, nem tartok a munkanélküliségtől, attól, hogy ne tudnám kifizetni a gázszámlát s a kutyáimnak nem vehetnék naponta háromszáz forintért nekik ízlő tápot. A kert legbiztonságosabb részén, a fal tetején (ahová, hogy bőséges fényhez jussanak, a rózsaszín, a fehér és a meggybordó virágszínű futórózsáim hajtásai is igyekeznek) a reggel első pillanatában, a fény nappalivá válása idején kényes léptekkel elvonul, s még majd harminc napig így másolja át egyik reggelére a másikat a hegyoldal avarosában vadászgató és zsákmányából élő fekete kandúr, a villámtól sújtott hárs ágvilágában, hogy alatta és fölötte szabadon fújjon a szél, óvatosan ücsörög és lehunyt szemmel nyivákol, miközben a vár-aljai rigók csapatostól csapnak le rá. A jószág óvatosan és feszengve ül, akárha vékony héjú tojason.

– Semmi kétség, bombán! – jelentem ki, de a távozők meg nem hallják. A puli közbehorkol, mély és átható hangon, álmában mintha medve lenne. A kutyaól visszhangdoboz, rezonátor, s fölerősíti a félhangú lármát. A magasban darvak húznak, alig hallhatóan krúg a csapat.

Amikor kérdéses volt, s akkor is, amikor a válasz megszületett, még nem létezett a kert, amelynek tél eleji állapotát mustrálják vendégeim. E helyre zuhant ugyanis a második világháborúban a Veszprémre levetett mindkét bomba, amelyek, mint a városlakók állítják, láncos bombák voltak, azaz két különálló, egymástól függetlenül robbanó félből állt a bomba, s a robbanó páros hajdan a magas, nyers kőből állított kertfalat rombolta darabokra, s a településünk egyetlen reneszánszias lakóháza végéhez agyaggal tapasztott, senki által sajnálattal nem említett melléképületet. Él helyi polgár, aki szerint pusztán az egyik, a robbanás hangjából következtetve a másodjára becsapódott bomba robbant fel, a másik, az elsőnek lehulló, azóta valahol a kertfal mentén, avagy annak alatta lapul, oldalán

fityegő és egyre rozsdásabb láncdarabbal, ahol mostanság a japáni nyíl-bambuszaim vetélkednek egymással.

Miközben azért is lakom bombákkal együtt, mert a parázsrózsa, amely a lakóház fehér fala tövében emberessé nevelkedik, őszvég idején is képes bimbót képezni és virágot nyitni, s amíg meleg vagy langyos évszakban nappal nő és bontja száz szirmát, novemberrel, a fagyok előtt, decemberben inkább este és éjjel, energiához a belülről fűtött faltól jutva. Látogatóimat, a szerkesztőasszonyt és író barátját, Cent, valódi illatbombával fogadja: távozásukkal azonos időben, éjfél után oly intenzív illatot bocsát ki, hogy Ildikó sietve lép hozzá vissza a kaputól, és beletemeti arcát a fakó, dermedt, kívül fagytól megkapott szirmú virágfejbe. A bimbóban, tulipánhagymában, dália gumóban exploráció rejtőzik, minderre képzőművészjelölt hallgatóm, Halmi-Horváth István figyelmeztetett hajdan.

A távozó vendégek után lassan zárom a vaskos pallókból ácsolt kertkaput. Hideg lett, csillagoktól kékfényes az égbolt, néhány napja született, s menten oda is vészett a telehold. A csillagkép, amellyel a saját házamban órákat töltöttem el, az én életemből eddig miért nem volt érzékelhető?

A tavam, amely évek óta a kertsarok fő attrakciója, békapete-nevelő trezor és feketerigók fürdője, aranyhalak medencéje, továbbá sulymok, a színnel a poklot megidéző kénsárga vízililiomok, szittyó, káka és golyahírek, vidrafüvek, zsurló és kálmos tenyészhelye, az éjszaka teszi ezt vele, oly tiszta, miként az ártatlan hegyikristály.

Vergilius szép latin szavakkal beszél, a *Georgica* második részében, a különösen tiszta vizű helyről, a Spoleto melletti Clitumne forrásairól, amelyek tavacsákat alkotnak, s ezekben fürdették meg, hogy éterien tisztákká váljanak feláldozásuk előtt, a fehér, tehát makulátlannak látszó bikákat. Az én saját tavam, amely minden nap egy új élet arcát ringatja a felszínén, s amelyekről (a tóvízről és a lágyan himbált arcmásról) csak úgy árad az egyedül való tisztaság, mindig jó jósnak bizonyult: előre megmutatta azt, néma képek formájában, ami utóbb bizonyossá, valóságos testekké formázta magát.

A tavam mindeddig akkor változott tisztává, vesztette el moszatzöld színét, humuszsavbarnáját, amikor változások érkeztek, és bekövetkezésük nyomán kiteljesedtek. Most kifejezetten a Kentaur csillagjegy nélküli égbolt arcának egy darabja, s éppenséggel a legszebben mosolygó része visszfénylett a felszínén, olyannyira, hogy felvetődik bennem, nem a fentet érzékelem-e azon, mivel az arc valahonnan mélyről húzódott fel a víztükör vékony, fényes héja alá, fel, fel, ez a fényből és derengésből összecsomósodó arculat.

A Kentaur csillagrendszer, tudom abból a koromból, amikor a csillagászat érdekelt és nem a szöveg, három égitestből áll, azaz nem magányos. Holott nálam kizárólag egy (az egyikük) esett be, falatozta a parmezános-rákos-gombás rizottót, itta a boromat, cserekönyvet hagyott nálam, fordult meg és távozott. Ámbár a Kentaur csillagképben egyetlen csillag viszi a prímet, az Alfa Centauri (azaz a Toliman), amelynek látszólagos

fénye felülmúlja társcsillagaiét. Így válik az éjszakai égbolt harmadik legfényesebb csillagává.

Maga a csillagrendszer arról a leghíresebb, hogy a Nap, a Földhöz legközelebbi csillag után a hozzánk legközelebb eső csillagok tárháza, s ez az Alfa Centauri, amelynek egyik alakja megtisztelte látogatásával házat és tavamat, ámbár 4,34 fényévnyi távolságra kering az űrben, mégis a legközelebbi, a naprendszerem legtestvéribb csillaga. Csakhogy ez a csillagkép Magyarországról, így a szelek városából eddig nem volt látható. Avagy több Centauri lenne? A csillagkép és az ember, aki (szerintem középiskolai tanár és) író? Avagy három? Meglehet, nem három, hanem öt? Vagy még ennél is több? Sok?

Ha Vladimir Holánnak kettő juthatott Hold, mint egyik szép költeménye tanúsítja, miért ne lehetne így a csillagképpel is? Ekképpen, azaz igen sok Centauri lehet.

Az ismeretlen csillagképet ringató tavamnak a partja, a víz szintje alatt és fölött, hegyi folyók görgetegköveivel bélelt. Nagyokkal, zöldesekkel vagy barnasakkal, vörhenyes szürke vagy barna foltokkal. Óriás madarak tojásai hevernek, amelyek kiköltésére, mert a Nap sugara se délelőtt, se délután nem érheti őket, a csillagok vállalkoznak. Azok fénye szabadon telepszik rájuk, azok kotlómelegében fejlődnek. Igen, a kertem éjszaka mindig melegebbnek hat, mint nappal – persze, bizonygatom, a csillagok miatt, s máskülönben is, hozzám szokásos a csillagok vendégségbe jövele. Cheb Mami és Sting közösen énekelt dalát, a *Desert rose*-t hallgatom. Ez a dal, nincs sok hasonló ének, miként tavam, csillagos égboltom vagy százszirmú rózsám is a kertben, személyesen képes megszólítani.

Napokkal korábban, a holdtöltét megelőző éjszakák egyikén B.-vel, szerelmemtől elmenekült hajdani szerelmemmel csetelek, aki kiszedte belőlem, hogy új honlapot készítettem, amelyen irodalommal változtatva olvashatók a velem fizikailag megtörténtek, és akkor még nem tudom, hogy januárig bizonyosan nem fog felbukkanni, és soha többé, nincs ideje hozzá, vagy nincs kedve, de azt sem, hogy ennek okát, mert nincs hozzá időm, se kedvem, magam már kideríteni nem akarom. Ártatlanul mondtam el a hozzám férést, s menten megrettenek, de akkor már nem vagyok képes semmivé oszlatni leírt mondatomat, ott virít, sárgán, a képernyőn, ahogyan ott olvasható B. előtt is, Brüsszelben, az arab származású olasztól bérelt lakásban.

B. keveset hallgat, hallom, hogyan veri abban a kietlen lakásban a klaviatúrát, arra is marad időm, hogy magamban meglássam az ablakon túli tájat, a szemközti házak tetői mögött a sötétzöld lombú fát, amelyből egykor kihallatszottak a madarak, s igyekeztem volna el tőle, de nem tehettem. Továbbra is vonz a lénye, állapítom meg hamarjában, magam számára szolgáltatva bizonyosságot, holott nem látom a szemét (sosem látom többé a szemét), azt, ami legelőször megragad belőle bennem, amely lényének érzékeny centrumaként megdelejez, s nem hallgatom reszelős-recsegős hangját, amely ugyanolyan olivazöldesen mélybarna, mint a szeme, nem

érzem fanyar szagát, a kissé elhanyagolt testillatát, nem tapintom haját és nem a bőrét, mert másik térben létezik ő, nem ott, ahol én, s újabban, másfél éve, kizárólag írott mondatokat váltunk egymással – ha éppen van rá ideje, s akad rá nekem is időm.

Cheb Mami arab, olajos bőrű, és villog a tekintete, olyan valakinek látszik, mint aki után B. szüntelen epedezik. Cheb Mami népe eszi a darvat, vélem, ez az étel számukra nem egyéb római örökségnél. A rómaiak is megették, ízletesnek tartották a többnyire magevő, ámbár víz borította helyen költő impozáns állatot. A nagyszüleim emlegették, hogy egykor nemhogy fogyasztották, de házörzésre nevelték és tartották a tanyákon a darvat, s volt nagy rend ott, ahol megélt a hosszú életű, húsz évig is fennmaradó jószág, nem viaskodtak egymással a kakasok, nem öklelőztek a kosok, és a kutyák menten csendesültek és elhúzódtak, ha hozzájuk vágott csőrrel a másfél méter magas, óriás madár, s a gazdaasszony ugyancsak biztonságban lehetett, mert ha kellett, az embereket is kordában tartotta.

Amikor a középkori iszlám sajátosságairól beszéltem hallgatóimnak, tanítottam őket a könyvek népeiről, ahogy tudtam, és nem jutott eszembe se Brüsszel népparkja, ahol a mecsethez oly sokszor megyünk el B.-vel sétával járni körbe, sem Róma, a lapos kenyerekkel Karácsony szent napján katolikus templomokban sürgölődő arabok, sem az Atlasz havas csúcsai alatt szétterülő Marrakesh, ahol Averroës cellájában döbenten, magam semmi voltától elrettenve álldogáltam, sem az, hogy ebben az évben hozzá se nyúltam az iszlám rózsaszimbólumaival foglalkozó kézirataim átigazításához, akkor felködlött előttem ez a Cheb Mami, aki Stinggel együtt énekel a sivatag rózsájáról, arról, amelynek módja lehet megfigyelni a Centauri csillagképet.

Az este, amely az enyém, Stinggel teljesedik ki.

Hallom, távolból csendül kezdetként fel, de a dallam lassan közeledik hozzám, s érzem, amint a hangforrás becserkész, közelembbe férkőzik s egyre méltóbban szól az 1986-os Sting-felvétel, a *Russian*, amelyre egykor annyiszor füleltem, hogy bármely három-négy egymást követő hangjából meg tudtam állapítani, hol a helye e dallamban, s amely miatt, amikor legutóbb véletlenül meghallom a Bécsből Veszprémbe hazavezető úton, meg kellett állnom, mert nem jutottam levegőhöz, s mintha ködbe lépkednék, láthatatlanná vált előttem a nyárfák közé szorított, hegyoldalnak emelkedő út. Nem szégyeltem másodjára, harmadjára, negyedjére, sokadjára is meghallgatni, egy amatőr felvételtől, 1997-ből, amikor már Sting szétüvöltötte azt a panaszos, pompás férfihangját. Majd az *English Man in New Yorkot*. S ismét a budapesti koncert felvételét. S a nápolyiét. A lisszabonit. A stockholmit. Végezetül a toszkánait.

Sok-sok év után, amikor hetek óta készülök bátorságot gyűjteni és erőt összeszedni, levelet írok Szerbiába, Ottónak, néhai, elhagyott barátomnak. Óvatosan távolságtartót (ha azt kellene szükség esetén belőle kihüvelyezni), amely mégsem igaz, mert tíz év hallgatás után, ha valaki ír a fontos emberének, az mégsem távolságtartó. Mármint, hogy szervusz! És,

hogy a közös ismerőstől, akitől megtudtam, hogy éppen levelezésben áll vele, azaz egymással levelezést folytatnak, elkértem az elektronikus címet, hogy tudakozódjam a bennem riadalmat keltő betegségről, amely váratlanul megragadta (benyúlt a hasüregébe, egészen a veséjéig, s behatolása nyomán ott maradt, mert a markát kinyitotta, s kihullt belőle, s a vese medencéjébe belepottyant egy kő, majd meg a vesét befoglalta, mint fekete ékkövet a vöröslő arany foglalata, azaz az élő hús, a véres és meleg test), és kérdezem a lábadozásáról. Továbbá ígérem neki, ajánljam fel, mintha csupán az enyém lenne, hogy ott az irodalom terme, hogy ragadja meg az ajtót, tárja ki, lépjen át a fájdalom, a műtét, a betegség kórszobájából a literatura terjedelmes termébe. S hogy elmondjam, hogy néha (Néha? Marhaság. Ugyancsak gyakran. Nagyon.) eszembe jut, s ez a felvetésem alkalmat nyújtson arra, hogy fölemlítsem azt az esszémet, amelyet Tisnóról írtam, azaz róla is. S utaljak, a virágzó narancsfák említése révén, hajdani sok tengerig elvezető utazásainkra. Mármint, egyszerű, ugyanis, vagyis elmondani az éppen mostani, a jelenlegi életemet azzal, hogy közölhetem: itt mára leesett a hó.

Azaz megnéztem ezt a hőesést – s ebben a hőesésben sok-sok régi hőesés van benne. Mármint, egyszerű, hiszen, vagyis, mármint, ugyanis, vagyis lazán odavetni, hogy szeretettel köszöntöm feleségét a szorgalmasan főzött finom és étető ételeivel, hogy aztán minden elköszönés helyett, csak úgy, a golyónyomszerű pont után odapöckjem a nevemet: János

Húsz perc sem telik el, megérkezik a válasz.

Kedves barátom, valóban hiányoztál már nekem-nekünk. Kár hogy most már nem üzemel a kertünk, de így is látnod kellene, hol és hogyan is élünk... (Itt az életnél egy kissé megrezzenek, mert korházi kalandom, tyúktojásnyi, fekete epekövem, belső meteoritom, és 7 centiméteres tumorom valami sötét másvilág közelségét jelezte egy pillanatra.)

Valóban arról van szó, amiről írsz – és ezekről mással nem igen tudok szót váltani, ezen ideológiákkal vert terepen, mint szárazra vetett hal tátog az ember: betegségem előtt még volt egy hosszabb montenegrói utunk, amely aztán még néhány nap Dubrovnika folytatódott... Azokból a napokból élek, arról álmodozom, mikor mehetek vissza oda... Most úgy áll, hogy három hónap múlva ellenőrzésre, újabb kivizsgálásokra kell mennem, az, mondjuk, március, májusban meg Szarajevóban lesz dolgom, addig nem mozdulok, de Szarajevóból már a tenger felé szeretném venni az utam, hiszen Dubrovnikból is Szarajevón keresztül jöttünk volt haza...

Különb: Sz. éppen Theszalonikiben van, írta, napfényes teraszokon ízlelgeti a tenger gyümölcseit...

Még gyorsan kifáradok a computer mellett, de azonnal megkeresem a Tiszájában megjelent szövegedet.

Ölelünk mindannyian.

Előszedem az esszét – láthatom, számtalan hibával, elütéssel, szóismétléssel, ki nem fejtett, mert akkor nyilván ki nem bányászható mondattal van teletömve az a vizsgálódó, szénfekete és olajsárga szöveg, neki is állok, aggódva, a mondatok gondozásának. Aggodalmam oka azonban az, hogy éppen arról, akinek most írtam, két éve azt nyilatkoztatom ki, hogy nem barátom. De ha így lenne, akkor most miféle erő készítetett arra, hogy levelet fogalmazzak számára, s hosszas kutakodás után címét megszerezve elküldjem hozzá tartózkodó jelzésemet: itt vagyok, látod! S ha elküldtem, miért említettem a szöveget? Hogyan? Mintha a jelenben megtörtént állítást, hiányzol, barátom, s aggódom érted, a régi szöveggel menten vissza is vonnám, azaz relativizálók, és ez az eljárás mégsem illő. Azaz méltatlan.

Érdemtelenedek.

Reggel leplet terít a kertre a hó, eltűnik a csillagképet megragadó, magába fagyasztó víztükör. Délután pedig paplan kerül a lepedőre. Szüzek számára való. Este, sötétedéssel Kicsi észbontó ugatására sietek ki: Adél a vasúti talpfákból összerakott járdán, a fehér bábuvá összekötött-bebugyolált pálma előtt dermedten áll, fekete szörköteg, amelyet lassan-lassan beterít a nyugalmasan aláhulló nagyszámú pehely. Kicsi körülötte rohangál, de a puli akár észre sem venné azt, aki társa évek óta, nap, mint nap, aki, ha megszólalt eddig, ugatásba kezdett, akkor számára is megkezdődött az ugatás, hiszen ez a kert a közös kutyalét tere lehetett mindeddig. Lóg a pulim farka, lóg a feje, hiába szólítom, nem reagál rám se, mintha melléállt volna a kertnek, avagy a kert nem volna többé hajlandó magába foglalni a kutyát, átadja inkább az őrzítő havazásnak. Felölelem, becipelem a meleg lakásba, kiszedem a bundájába ragadt, celofánként zörgő almafaleveleket, a farszörébe ragadt szikkadt ürülekét, s észreveszem, mindkét szeme belső zugában csipától összetapadt a szőre. Kitisztítom, s döbbenten látom, szemhéja belső, kékkagyló záróizmához hasonló peremén lencsényi, szivárgó seb éktelenkedik. Kicsi okvetetlenkedik, tuszkolja Adélt, noszogat engem is, végül, hogy ne akadályozzon a foglalatosságban, kiakolbólítom a végtelen éjszakába. Adél odaáll az ajtóhoz, az üvegen át bámulja, mozdulatlanul nézi számkivetett társát, majd elindul, holdjáró léptekkel, a lakásban. Minden helyiségbe benéz, hosszan és kábán mereng, neki-neki-szalad a széklábnak, asztal peremének, aggasztó az állapota. Kitisztítom a kutyám opálkövű szemét, Betadinnal fertőtlenítem a sebet. Adél eközben a szőnyegre hány – a mennyiség alapján úgy vélem, Kicsi enapi ételét is ő fogyaszthatta el. Behajítom a mosógépbe az üggyel-bajjal lepucolt szőnyeget, s a pulit ápolom, tartom az ölemben, s nyugtatom, amennyire csak bírom. Amikor a vadmadártojáshéj-színű teraszra kiterelem, mintha biztosabb lábakkal, de imbolyogva halad előttem, a kutyaólból Kicsi sziszeg felénk. Kétszeresére pumpálta magát, lássuk, senki be nem fér melléje. Ráparancsolok, be is fogja a száját, amíg Adélt mellé betuszkolom, s rájuk húzom a házra terített takaró szélét.

Reggel, hóseprés idején, mindkét kutya ellenőrzi, milyen munkát végez. Fel-alá jár a seprő, széles sávokat húzogatok a laza hópaplanba, hosz-

szű és egyre hosszabb folyosót alkotok magam után, akkorára terjeszkedő-nyújtózkodót, mint maga az utca, amelyet jobbról négy s balról három ház szegélyez, amelyek között húzódó fehér sáv közepén a hóhullástól menten kifehéredő, buckák közti elegáns és sovány ösvény halad. Az utcára kinéz Adél, majd visszatér a teraszra, a számára biztonságot ígérő helyre, ahol korlát tartja egybe létezése terét, közepén a kutyaóllal, s néhányat vakkant. Délelőtt biztos mozdulatokkal tisztítom meg csipás két szemét, s jóddal fertőtlenítem a sebeit. Barna lé csurog a sebekből, s az állat pupillája, fagyban a hirtelen beálló jég, melegben a hegyikristály, opálos. Régen tudom, s készülök arra, hogy ebem, hűségese társam megvakul.

– Semmi kétség, bombán élünk! – mondom neki, húzom magamhoz, megölelem, s hallgatom kicsit, hogy dobog és ketyeg benne, a mellkasa mélyén a szív. Tűri, de azt sejtem, nem érzi a testemet, mert máskor, ha megérintem, máris dől hozzám, hagyja, érezzem a súlyát, izomból és csontból és szőrből összeálló tömegét, s érezze maga is, hogy ott vagyok mellette, ellent tartok testének, akaratának. Nem észlel engem.

Finnországban, Jyväskyläben, a bombagödörszerű sílesikló közelében valami hasonlót éltem át egykor.

A közép-finn városka nem nagyobb Veszprémnél, a legmegkapóbb benne, hogy a helybeliek piros-fehér csíkos autóbuszokon közlekednek az utcákon. Az se kutya, hogy a város középületeit Alvar Aalto tervezte, aki a húszas években éppen itt nyitotta meg, aztán évtizedeken át sikeresen üzemeltette híres, utóbb a finn építésszel teljes egészében azonosított építészeti irodáját. A város harmada tó, másik harmada tajga, s van egy hatalmas sísánca, amely újabban nyáron is használható. Laajavuori magas és rettenetesen meredek, a lesiklók állítólag szeretik, engem megijesztett, akkor, amikor 1996 márciusában ott jártam.

Abban a márciusban a tajgában, mert a gránitsziklás-mocsaras-lápos ősfenyves egyik természetvédelmi területén dolgozhattam, ahol fajok kapirgáltak, csupa türkizzöld korai lepkék lebegtek az áfonyaágacskák fölött, és volt olyan madár, amely puszkagolyószerű hangot hallatott a vízre történő landolásakor. Az anyaszült meztelen fák között (egyedül a vadegres bontotta a lombját a cserjésben) napi 23 órában októberi fényviszonyok voltak, alacsonyról, oldalról és élesen süttött be a fény.

Néhány napot egy olyan kistelepen szálltam meg, amelyhez hasonlót egykor megtapasztalhattam Koppenhágától északra, a dániai, Hamletről elhíresedett kisvárosban, Helsingörben. Az erdős külvárosba Jörn Utzon dán építész tervezett hatvanhárom átriumos házból álló telepet. A telep az északi építészet közösségi karakterét legalább olyan jól példázza, mint a legújabb, az őskereszténység térelképzelésére vissza-visszatekintő templom- és monostorépítészet. Utzon építészmeister Kingo Housese a természettel együttlét hagyományát tartja fenn, s ebben Alvar Aalto és a Sirén házaspár utóda.

Az az egység tűnt fel Dániában, amely megnyilvánul a házak és a természet között, ahogyan az ember a tereket képes minden uralkodói ag-

resszió nélkül belakni, s ezt kerestem két-három évvel később Finnországban, az aaltói, originálisnak tekinthető eszméket kutatva.

Természetes anyagok, emberléptékű épületek, apró, de nem szűk terek, amelyek – üveggel, ajtókkal, kapukkal – egymásba nyíltak; mindenhol azt érzékelttem, hogy szemlélődni, mozogni, sétálni jó. A lakó öntudatát az adja, hogy érzékeli a kert végében folydogáló patakot, a partján nevelkedő gólyahírt és páfrányokat, a kertjébe belenyúlik a fenyves, és a madarak nem veszik észre, hogy udvaron fészkelnek, nem pedig a vadonban. A házak egymáshoz húzódnak, gyakran közösek az épületfalak, a kertkerítések, a bejárat, a kocsibejáró vagy azok a terek, amelyekről megállapíthatatlan volt, hogy közösségi vagy magáncélokra készültek-e, s miként használják őket. Egyszer, amikor vendéglátóim kertjében a házigazdával, szauna közben, anyaszült meztelenül, önfeledten botanizáltam, s zuzmók meghatározásával foglalkoztunk a hűsölés időszakában a havas udvaron, a szomszéd gyermekei állítottak be hozzánk, labdázni. Máskor a kert növényeit másvalaki igazgatta éppen, kéretlenül, de tiszteletet érdemlő szakszerűséggel. Az erdő, a maga természetes módján kanyargó patak, a sok-sok teleknyi területű csupasz gránitdombok meghatározta építési területeken nem halmozódott kaotikussá s nem zsúfolódott össze, magasba törve a lakónegyed. Azonban az ember által létesített terek számos látványlehetőséget teremtettek – innen és onnan is olyan táji, természeti részlet villant fel és vált hangsúlyossá, amelyet a háborítatlan közegben meg nem láttam volna.

Nos, ebben a végtelen számú perspektívát adó, a hely lelkét mindenkinek följajnló, titkokkal és békességgel telt láncolatba szervezett házak közösét magába fogadó, a látogatót sétára biztató (a felfedezés lassúságát valamiképpen hangsúlyozni tudó) erdőben, a piros téglából, szürke, festetlen betonból, színesre mázolt falapokból álló, cserepes, illetve hullámpalás borítású, sok ablakával a kis udvarra nyitott házak egyikében, ahonnan néhány irányra lezárult, máshonnan pedig kinyílt a tér, a vízre, a kertre, az erdőre, e nagyon személyesen megteremtett és belakott épületek egyikében volt néhány pillanat, amikor megvakultam. Éppen darvak repültek az égbolton északi irányba, krúgatva.

Hamis végtelent láttam, ez okozta.

Állítólag a finnek ismerik ezen érzést, az idegenek pedig, ha találkoznak vele, megriadnak. Miként tettem én is.

Utóbb tudom, leesett a hó, hevesen, nagyméretű pelyhekkel. És kilóptott minden kontúrt, minden színt, minden teret a világból. A mélységet elvesztő fehér térbe pillantottam be, amelyben nem látszott se cserép, se téglák, se nyírfagally, se érintetlen gránitkő, nem volt ott a szomszéd ház tulajdonosának autója, s eltűntek az eresztől alálógó, finom szárnyacsapkodású famadarak.

Azt hiszem, Adél most, vén kutyaságában találkozhatott ezzel az élménnyel, vagy ha nem is, akkor úgy éli meg, mintha először lenne ilyen miben része.

Megvakultam.

Attól az egyszerű ténytől, hogy B.-vel történő utolsó beszédem óta nem beszélünk. Mármint B. nem jelentkezik, ha fenn is van a neten, elhúz erre vagy amarra.

Aztán megtörténik a lábadozó, beteg Ottó meglátogatása, Mestert is látom, Szegeden, a karácsony elmúlik, majd lezajlik az évváltás. Mindebben az az őrmédve az érdekes, amelyet egyik éjszaka fedeztem föl. A családot összekerítő ünnepek éjszakáját idegen ágyban alszom át, s egyik alkalommal, talán vizet ittam, vagy ha nem a szomjúság, akkor valami ugyancsak elepesztő dolog ébresztett meg, arra figyeltem fel, hogy a fejem fölött dereng egy medve alakja. Gyufa skatulyájánál nem nagyobb medve kontúrozódott meg, amolyan bumfordi jószág. Ott ült és vigyázott, felragasztva, matricaként, és mint az úrlények vagy a keresztény angyalok, zöldesen fluoreszkált.

Medvék tömege található a könyveimet tárló tetőtéri szobában is, amelyet az utóbbi háromnegyed évben Gábiel, ha a kórházból elengedik, lakásomban használ, s mintha a medvemorgást ezek a plüssből formázott lények hozták volna a házba, amelyet magam ugyancsak átveszek, eltüntettem tőlük, mondom is Gábielnek, hogy utánzom a tulajdonait. Szemben van az őt befogadó vendégszobával, hát átjár oda, számítógépez, zenét hallgat, ha én a földszintre húzódtam vissza, a csupa méregzöld falú, kicsi hálófülkeszerű hálóba és az azzal azonos méretű dolgozóba, amely hajdan gyerekszobának készült. Az emeleten, a könyvektől tömött, azokkal belakott szobában az egyetlen, egykor az olvasás helyéül szolgáló fotel tele játékmédvével, a gyermek méretűtől az arasznyi nagyságúakig, mindnek kerek a szeme, és kerek szemük miatt mindegyik szomorú.

Csomagnyi ajándék érkezik abból a himalájai Goji-bogyóból, amelyet Európa ezekben a pillanatokban fedez fel magának, s a ginzengnél is hatásosabb szerként tisztel. A száraz bogyók homokszemekről kifakult színe, akár az apró szemű kárminporé, amely attól matt hatású, hogy a csomagolóanyagra poros bambuszlevelek képét nyomták. Nyílbambuszét ismerem fel bennük. S megállapítom, hogy hegyikristály tálkába valóak lennének, a leggyógyítóbbnak tartott, a test összes funkciójára hatást gyakorlónak tulajdonított kőből faragottba. Idővel, szögezem le, elő kell a pincéből keresni a műanyag szarkofágba, gyufaskatulyányi átlátszó dobozkába zárt hegyikristályomat, amely ugyan mérete miatt nem alkalmas arra, hogy faragvánnyá változzék, de arra igen, hogy a neki tulajdonított hatás meglétét ellenőrizzem. Mondják, hasznos a kifejezőerőnek, a két agyfélteke működését harmonizálja, s végtagfájdalmak és ízületi bántalmak csökkentésére kitűnő szer.

Ízületeim fájdalma ellenére Pécsett, és ez a fájdalom tart január közepéig, mint a hosszú éjszakák, hogy két napot szigorlatoztatam másfél éves kurzusom hallgatóit, beülök az Apolló filmszínházba egymást követő két filmre. A film részletező képsorai közül menten az ragad meg, amely egy fatörzs (fenyő az, erdei) mentén a kopár talajtól felkapaszkodik szinte a

mennyország magasába. Aztán hamarosan a kocsmai jelenet, amelyben a beszélgetők mögött – az író-főhős és egy lány között zajlik, amolyan apatini vagy moravicai presszói kép, falhoz szorított asztalka, önmagára fontoskodva figyelő férfi, s a hím jelenlététől kinyúló, annak személyisége irányába kitérő nő – az a Bojan Bem-festmény tűnik föl, zöld teniszpályán elnyúló agár, azaz a játéktérbe kényelmesen befekvő lény, aki önmaga létezését tökéletesen kitölti, annál többre nem vágyik, igaz, a kevessebbel sem tudná beérni, amelyre akkor figyeltem föl először, amikor Ottó újvidéki házában járhattam. Erről a festményről többször írtam, ámbar itt nem magán a művön, hanem a kép másolatán, a kép bal alsó sarkán feledezik rajta a kamera mindent rögzítő lencséje, az a közömbös üvegszem, amelyen át egy operatőr szokott nézni a maga rendezőre függesztett szemével, s a plakátra három nagybetű is került, annyi, hogy BEM, azaz mindenkinek szóló, képen belüli vajdasági üzenet ez a szó.

A meghittséggel ajándékoz meg a név.

Miként a film végén a darumadár fölemlegetése. A saját múltja nyomába szegült főhős, belezakkanva családi öröksége terhébe, Montenegró tengerpartjára jut el, a szerpentinek hegyoldalra, ahonnan alant a tenger látszik. E tengerhez szükséges egy mindig kopár hegyoldal, a szélnyomásos bokrok, a mélység és magasság finom összhangjai – már ha képen ábrázoltatik. Hősünk e helyen elmélkedik arról, hogy minél magasabban található valami, annál kisebbnek látszik, meglehet, ha most darunyi, később akkor légynyi, aztán meg légypiszoknyi. Így válik nincstelenné, tárgytalanná, képtelenné a világ, ekként lesz kisemmizve, a dolgoktól kifosztva.

A hős a hegyoldalon olyan magasban kóvályog, mint ahol a darvak szoktak vonulni. Délre. Vagy északra.

E madár, a szabadság égi madara feltűnt már a filmen korábban, s tudtam, hogy pokolgép válik belőle előbb vagy utóbb. Főhősünk, a keszegképű, Schiele-nagy szemű gyermekfiú a madárpreparátor lakásában találkozik elsőként a halott madárral, s néz az ember- és madárszem farkasszemet.

A preparálás kísérlet a valóság változatlanra tételére? Az azonosulás lehetséges művelete lenne? A végtelen – amelybe úgy vágyódnak a magasban húzó, csoportosan vonuló madarak, a csillagos éjszaka alatt vonító, bolyhos szőrű kiskutyák és a magányos emberi lelkek – megragadására tett kísérlet? Miért kell bármi madarat élettelenre tenni s kitömvé megőrizni, miféle érzetek keltésére vállalkozik a készítmény?

A daru szeme pontosan olyan mély, mint a rózsáé, amelybe belenéz az ember. Ráadásul barnáspiros mind a kettő, az egyik, mert olyan a pereme, a másik az érett porzók miatt.

Arra ébredek a délutáni alvásom után (ismét láttam a csillagokat és a csillogó szemű vadmadarakat), hogy a lakásban előmlik a fehér rózsaserkentő illata. Mint edény, úgy töltődik föl s tartja meg magában a szoba a rózsaszagot, először az ég az agyamba, hogy magának az álomnak

van ilyen átható, édes odora, majd pedig az, hogy az álmomból szivárgott át, mert keveslette ottani idejét, s át kívánt ide jönni, természetesen hozzám, mert ragaszkodó természetű és hűséges. A fehér rózsza illata, amely illékonyasága okán képes átjárni különböző terek között, álomból a valóságba, és fordítva, avagy innen vissza az ábrándba, megjegyzi magának a dolgokat: a csillagokat, köztük a másokra boruló csillagképet éppúgy, mint ama most felcseperedő emléket, hogy Ottó legutolsó (azaz egykor legutolsónak gondolt, immár utolsó előtti) találkozásunkkor arra utalt, a rózsákról szeretne írni, rózsaoaj-lepárlásba akarja gyűjteni, egyetlen illattá akarja keverni költészete virágait. Aztán arra az elhatározásra jutok, hogy az a fehér rózsza öntötte át hozzám erőteljes szagát, az jutott át légies formában hozzám, amelyet egykor Brüsszelben fedezem föl magamnak, még csak nem is egyetlen helyszínen, hanem többön, mert Brüsszel, amíg B.-hez kijártam oda, élni, többé-kevésbé egy-két hónaponta, mindenkor rózsafácskák tömegétől díszlett, egy lábon egyensúlyozó, lábhegyre emelkedő, patyolatfehér ruhácskájú kis balerinák egyensúlyoztak valamennyi tér közepén, valamennyi virágágyásban, különös körtáncot lejtettek, amelyben az a meglepő, hogy éppen állóképpé merevedett minden táncoló, fél lábon álltak, barnazöld harisnyanadrágba bújtatott, ceruzavastag, imbolygó lánykalábakon, amelyek színe hasonlatos a félfás rózsaszárakhoz, s az újágszínű lábacska táncművésznők valamennyijén selyemkönyű, áttetsző babaruha, olyan, amely a nyakban kezdődik, ahol zárt, a csípőig egyenes vonalban hull alá, s ott abbamarad. Magasban maradt fehér haranglányok, hosszú harangnyelvvel – mondanám, ha egyébiránt nem mondtam volna mindent el ezekről az illatot kiárasztó rózsákról, mindent, ami elregélhető a kisbalerinák által.

Mint Brüsszel városában a fehér rózsafák, amelyek hiába álltak a brabanti hercegek vadászterületén, a mai Parc de Bruxelles-ben, vagy a Királyi Szépművészeti Múzeum lépcsős-teraszos oldalterén, a Parc Léopoldon, amelynek ösvényein szüntelen Marie Curie és Albert Einstein egymásba kapaszkodó árnyalakjaiba botlok. Avagy az egykor postagalambok tárolására szolgáló Parc du Cinquantaire fasorai között kialakított turzászerű emelvényeken. Mégis mind, mindig ugyanaz az egyetlen rózsza, úgy én se vagyok több Géczi János, hiába alakított többé az időm, hanem egy és azonos, éppen az, akit a lineáris idő összefüggő szakaszai határoznak meg azáltal, hogy mind én vagyok, aki valaha voltam. Hogyan lennének sokan ezek az egyazonos kinézetű rózsák, ha az utóbb látott valamennyi mind-mind azt az elsőt idézi, amely vagy huszadmagával álldogál (ballettező alakjaim a forgalmas utca végi körgyűrű szívében) az Avenue des Celtes-t folytató Rue des Tongres (Tongerensestraat) felső végén? Vagy mégsem? Hiszen ők találhatók a Rue de la Grande (Haje gorte Haagstraat) közepén, a nagyáruházhoz felvezető lépcsősor alatti park szögletében, a virágzó ecsetpázsitok zsombékjai közén. A rózsáim tehát, miközben ontják citromos, üdítő illatukat, egyben megjegyzik azokat az üzleteket, amelyekbe élelmiszert vásárolni zárandokolok oly gyakorta, egyes-egyedül,

ha B. a munkahelyén dolgozik, vagy B.-vel, ha szabadnapja akad, s ahol mindenféle élményekben lehet részem, miközben az áruk között megtalálom/megtaláljuk a legolcsóbbakat.

Mintha René Magritte szatirikus-szürrealista motívuma volna, egy hordó nagyságú vízbomba páncélhéjában, mint a csúcsától cikkcakkban megfosztott óriás tojáshéjban állt az a törzsös fehér rózsza, amelyet talán utoljára láttam a brüsszeli rózsák közül, jóval azután, hogy autóval körbeutaztam a külső útgyűrűn, eljegyzési ajándékkul kapott ékszere mentén, a várost, Domaine de Laekentől az Atomium mentén Ganshorenig, Koeckelbergen keresztül Molenbeekig, Anderlechtig, sőt a vidéket is, Leuvent, Antwerpent, Gentet, Bruges-t, Ostendét, abban reménykedve mindvégig, hogy kertészetet találok, ahol egy növényt vásárolhatok, amelyet Veszprémbe hazaszállítok és kertembe, legyen mi által emlékezni, elültetem.

A palicsi édes úrnak sietve számolok be arról, milyen benyomásaim ébredtek fia filmjének megtekintése nyomán. Bemről (Belgrádban él, szürke, emeletes házak telepén), a daruról, és hogy az a lengyel irodalmi folyóirat, amely számára ebben a napokban fordítják lengyellé egyik novelláját, arra kért, készítsek harmincnál nem kevesebb fényképet a kollekcióhoz, Vajdaságról.

Ottót a kerti fagyott tó lékvágásából hívja vissza a telefonhívásom. Gyenge, panaszkodik, de amikor beszámolok a lengyel szerkesztői kérésről, s hogy ehhez nekem 4-5 nap segítségre lenne szükségem, önként ajánlkozik. Közben beóvataskodik a madarához, és mondja, a tolltetvek, véli, skalpolják a szürke-fehér tollazatú jószágot. Annak bizony nincs piros folt a fején, bizonyára fényt kapott, kifakult. Kevés csend után azonban azzal lep meg, hogy semmilyen toll nincs a madár fején, mivel kopasz.

Tanakodunk, milyen szprével lehetne elirtani a darut ellepő tollrontó kártevőket, mielőtt lefosztanák a tollat s felrobbantanák, mint tették azt a hollóval.

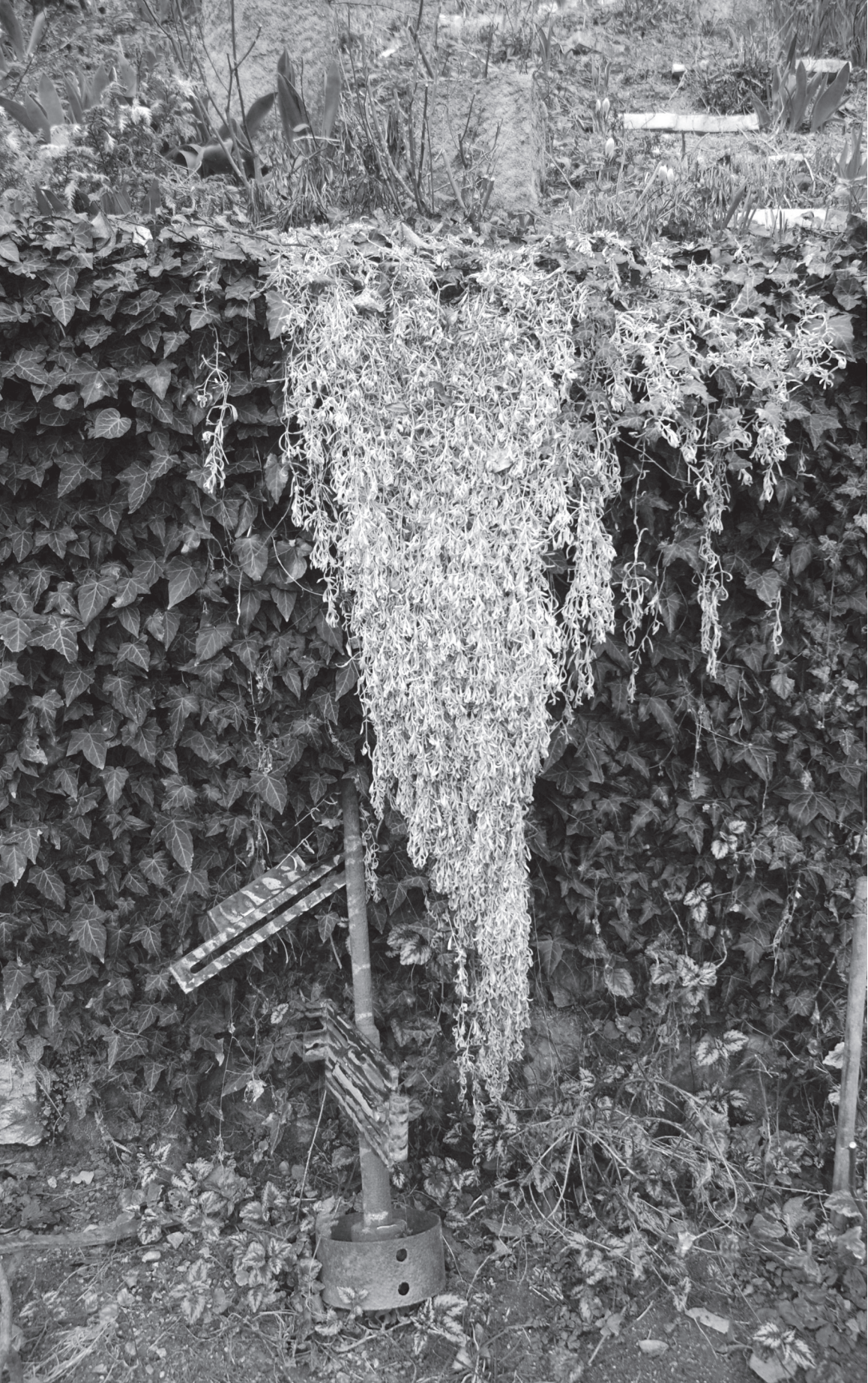
Illatos alkoholkivonattal lenne jó bekenni, levendulával, zsályával, avagy rózsával? Rózsailata rémlik a preparált állatoknak biológusi tanulmányaimból. Az volt valaha, amíg létezett a tanszék, a szegedi egyetem állattani tanszéke preparátorának is. A legutóbbi hajdani nyáron a tanszékből csak a preparátumokat láttam, nem maradt több a felszámolt intézetből, azokat is Újszegeden, üveges szekrényekbe zártan. Úgy tűnik, a halálon kifogni akarók kedvelik ezt az illatot magukon viselni.

Az író, akinek azt magyaráztam volna el, hogy pontosan érzékeli, bombán ülök, mert tulipánhagymaként lapul a kertemben a pokolgép, s pokolgépeit robbantja szét körülöttem a rózsabokor, aki nevét, hittem, a Kentaur csillagképről kapta ugyan, Cennek nevezte Ildikó, s így egyben neve jelentésváltozást kapott – bennem, általam azonban cent. 100. Azaz nem a Kentaur csillagképhez, hanem a századhoz (centuria), a százhoz (cent) lenne köze? Avagy a váltópénzhez? De mi van ott, ahol nincs váltópénz, azaz nincs cent? Mondjuk Japánban vagy Vietnámban, a jennél, a dongnál, vagy Magyarországon? Avagy a százszirmú rózsához, a

Rosa centifoliához, amely nevet Hérodotosztól kapta a sokszirmú virág? (Amely persze nem volt száz szirmú, csak sok. A sokra utal címében az *Ezeregyéjszaka* mesegyűjtemény is, amely arabul *Százegy éjszaka*.)

Januárban, az elkövetkező holdtöltekor hideg van. Csillagoktól kékfényes az égbolt, néhány napja született az újabb telehold. Tegnap éjjel mínusz 21 fok lapult a kertben, s ez biztosan kárt tett a szabadban telelő pálmáimban, babérfámban és érzékenyebb növényeimben, hiszen őket most hó sem fedi. A tavamban a víz fenéig fagyott, s mint nagy tükrön, roppanások szaladgálnak. Csillagok és csillagok hiányai váltakozva tükröződnek rajta. A rózsza tyúktojás nagyságú illatbombáját fekete fagyfoltos szirmok takarják. A kutyák hívásra sem jönnek elő óljukból. Levelet nem kaptam karácsony óta, két és fél, lassan három hete: sem Ildikótól, sem Centől. Stinget hallgatom, kortyolom a teát, potyog szememből a könny, a *Russiant*, egy 1984-es felvételt, majd a Grammy-díj átadásakor, 1986-ban rögzített változatot, s egy 1997-es anyagot. Aztán leszedem a polcra a *Szakács mesterségnek könyvetskáját*, 1698-ban adta ki Misztótfalusi Kis Miklós, megkeresem azt a receptet, amely nekem való: *Egy csuporba két tyúkmonyat kell ütni, abba egy kis rózsavizet tölts, másfél kalán nádmézet, egy kis liszttel összekevervén, hogy se igen híg, se öreg ne légyen; egy serpenyőbe egykevés vaját tölts, mikor reá töltöd, ne légyen igen meleg: mind addig keverd, míg megöregszik, és szemet szíts alája, amíg szépen megpirul.*

A fényt kapott, s attól kifakult, kopasz fejbúbú daru tollazatának megmentési lehetősége után kutatva régi madártörténeteket fedezek föl. Többek között arról is olvashatok, hogy a felnőtt daru kopasz – emiatt tekintik Ázsia közepén és déli részén a bölcsesség jószágának. A kalmukok csupasz fejéért szentnek tartják, a mongolok is tiszteletben részesítik; a japánoknál szerencsét hozónak tekintik, és képeivel templomaikat és lakásait díszítik.

Most múlik

A sírással kezdenem kell valamit.

Valószínűleg nyilvánosházban vagyok, állapítottam meg, de nem tudok rájönni, melyik országban, melyik városban, egyáltalán merre, szóval hol téblábolok, mivel semmi kapaszkodót nem talált sem a kezem, sem a szemem, nem világosodik meg elmém: a hosszú folyosó, amelyen szemközt érkezik velem a nő, lehetne akár iskolafolyosó is, jobbik oldala csupa ragyogó üveglablak, a bal csupa telelapú ajtó, a plafonon tejszürke fény ömlik szét, a padozat pedig köves, műmárvány, ha lehetne, kérlelem a sorsot, de nem ellenőrizhettem, a fátum mit szánt nekem, mert egyre közelebb érkezik a nő, selyem kismamaruhában, mintha kislányra készítettek volna az asszonyra szolgáló ruhát, pántosat, hátul megkötött övűt, könnyeden repkedőt, testre simulót, s az asszony selyemhéja alatt abszolút hibátlan bőre következik, makulátlanságában nem kételkedem. A nyilvánosház lehetősége abból adódik, hogy megmerevedett és belülről szétnyitotta nadrágom sliccét, majd pedig a résen kitolakodott hímtagom, részegeződött a közeledő nőre, akit beborított a piros ruha, azon a módon, hogy menten kiárulja rengő kebleit, finom ágyékát, gömbölyűen alászakadó csípőjét, kíváncsúságát. Nem zavart az se, mert olyan perszónáknál, ahol menten előbúvik a férfiember vesszeje a nadrágból, egyszerűen nem lényeges, hogy a nő valamelyest lóképűnek mutatkozik, ízlésem szerint a kelleténél fél arasszal hosszabb állal rendelkezik, s a fogai mértéken felülire nőttek, mint a helyes, ficáncoló kamasz csikóé, nem szólva a homályos lyukú, babszerűen elrajzolt orrlyukokról. Így tehát, szögezem le magamban, a nő kancajárását képesnek mutakozom megokolni, de azt nem, miért is állok felhúzott fegyverrel s bámulok bele bávatagon a folyosó szűkülő vaginatorkába.

A nyilvánosházakkal nincs gondom. Legutóbb, vagy húsz éve, Athénban jártam ilyenben (ámbár legelőször is Athénban láttam kupit, legelső nyugati utam során vitt oda a dolgom, nem emlékszem többre, mint a bíbor és fekete bársony, pihetoll és selyem bélelte szobákra), de azóta nem ébredt szükségem, hogy ilyesmibe ellátogassak, nem kényszerültem rá, nem húzott oda az a mágnes, amely képes az altestemben rejlő vasdarabot s a hozzá tapasztott embertestet magához rántani. A lóképű nőtől sem intellektuális élményt remélek, ha már egyszer irányt mutat kipirult varázsvesszőm, akkor követem a célját. A nő, mivel odaért hozzám, bár

nem is ő, a szép test, hanem a test illata fért legelőször mellém, majd csak azt követte a selyembe bepakolt test, mielőtt interjúvolni kezdhettem volna, megragadott.

S mire bemutatkozik, a selyemruha lecsúszik róla, talán harminc, de nem több, mint harmincöt, saccoltam életkorát, s ehhez a felismeréshez az vezet, hogy a keblek tökéletes félgömbformát mutatnak, de ilyen ideális alakú didiket kizárólag a sebészek képesek létrehozni, csak a szilikon nyújt efféle ruganyos és tiszta felületű mellet, s mindezen túl e hatalmas és tökéletes arányú testrész ezt a sejtésemet megerősítette, lévén oly forma a jobb, mintha bal lenne, a bal pedig, mintha a jobb, és a selyemruha félig a levegőben lebeg, ott áll a nő lába körül, mint piros kráter, amelyből e pillanatban tör elő a nőformához jutott, húsrózsaszínű magma, s mire a földre veti magát, a hernyóselyem s pünkösdírózsa-szirommá változik, a selyemruhájától megszabadult, lóképétől eltekintve ideális testalkatú nő máris elmondja azt, hol született, mi érdekli az életben, s hogy oly hevesen vágyik az új ismeretségekre, mint a hajnali bimbó a májusi harmatra. Úgy hull alá a műköre az értékes selyemruha, s az igényes kelme képes azt is megmutatni, hogy mennyire nívós a viselője, mint az egymás után vágyakozó szeretők testéről szokása a selyemruhának, s elterül, mint pünkösdírózsa bokra alatt szokása a nagyfejű, vérvörös virágokból lepergő, fényes szirmoknak. És én, aki további kérdéseket teszek fel a később megírandó interjúhoz, én, akinek fürgén előmered nadrágjából a farka, nem talállok ebben semmi kivetnivalót, végtére a nyilvánosházakban lévő férfiak fasza, amíg bírja, áll, s ha aztán nem, akkor elhagyják az épületet, a nők pediglen abból élnek, hogy igyekeznek ezeket a lomposokat meg- és kiszolgálni. A prosti, mi más lehetne, minden fontosat elmond magáról, Zalán, aki kipróbálta tegnap a vele való beszédet, mindazt ismeri, s nyilván fontosnak, élménytelinek gondolja, ha engem is átadott a mozgékony ujjaknak, ügyes kacsóknak, örvénylő ölnak, körém fonódó, magába beszívó, magából kivető testnek, hogy teljes szívből javallja és felszolgálja a magam korabeli férfiúnak.

Az élvezetes film természetesen tovább folytatódik, s magam vagyok a hőse, lévén ezért forgatták. Szerettem volna önmagamat másnak látni, nem ily pocakosnak, hanem kockahasúnak, kese mellkasszorzetemet vágott, sűrű, drótkemény bozontnak, puffadt fejemet markáns férfiúnak, vesszőm méretét éppen kétszer akkorának, mint amekkora. Úgy látnám magamat, mint egy macsó, avagy egy digó, netalán deszkás és alternatív, s mindezen túl esetleg sármos uraság, gondozottan borostás képpel és formás koponyával, kitartóan, ahogy ott topog a vérselyem tócsában, ráhajolva az élvezetére, olyannak, akit filmen bárki örömmel megnéz, vágykeltőként és ugyanakkor megérinthetőként, olyannak, aki mellé szabad becsobbanni a selyemtőba.

Ez ideig nem akadt nő, akin másokkal képes lettem volna osztózni. Mellékesen jut eszembe. Aztán máris tudom: ez a nő nem osztózható. Ő engem használ.

Eszembe tolakszik hirtelenjében az a barátnőm, aki talán hete, költözködése közepén, mivel éppen lakást vált, miként én szeretőt, s kénytelen minden cuccát összerakni, dobozolni, majd kibontani, azzal lepett meg, hogy beavat a titkába, leesett a székről, és kékre-zöldre zúzta seggét és könyökét, klopfolta húst vert magából; s amikor öt napja sajnáltam ügyetlensége által szerzett sebeit, sebei okozta fájdalma miatt, elkottyintotta, hogy nem teljesen úgy esett az az esés, a kis magyar szuperprodukció, mivel nem átallott ötvenéves kora ellenére felmászni a tonettszékre, mert onnan vált meg megfelelően láthatóvá, majd ledobta butikos gönceit, s levetkőzött a webkamera előtt, a kamera számára lecsupaszodott, felvillantotta, ami mutatható a maga korabeli, fonnyadó nőből annak a férfiúnak, akire (utólag értesültem) lecserélte korábbi férfiúját, akkor azonban az idegen számára vetkezett a szék fonott ülőfelületén egyensúlyozva, s én nem mertem tőle megkérdezni, mi lesz, ha a kamera másik oldalán rögzítik a produkcióját, s másnap fölteszik a netre, de ő, talán e lehetőséget megsejtve, idejében leesett, ügyetlennek bizonyult önmaga vetkeztetésében, és kellően összezúzta magát ahhoz, hogy az addig pusztán virtuális férfi, galantériáját elővéve, személyesen megjelenjék nála, s azóta ápolgassa és dédelgesse tört és zúzott csípejét. Menten el is feledtem azonban barátnőmet, a film székre kapaszkodó főhősnőjét, miután barokkosan buja helyzetűvé változott az interjú, a nő ugyanis szorgalmas válaszoló, tudja, az a feladata!

Hamarosan tóparton heverünk, a tó éppen a fejem fölött terül el, a falon. Hullámai nyaldossák nekitámasztott talpamat.

Nem jön aztán ki a száján szó. Nem jön ki a szájából. Nézem a tarkóját. Nem értem, miként lehet ily gyöngye tarkócsonttal együtt az oly erős állkapocs, és azt sem, hogy engedhetem magamhoz közel azt a rágószervet. Egyre erősebb a sejtésem arról, hogy veszélybe kerültem, mozgatni kezdem, mert megtanultam, fel-alá emelgetem izmaimmal a heréimet. Abban reménykedem, hogy ez a produkció eltereli a nő figyelmét a jelenlegi műveletről, s a robbanás pillanatát ugyan fogja érzékelni, de éberségét elveszti, s magam, egy határozott mozdulattal, megszabadítom egyéb-iránt térfogatvesztő tagomat.

Azonban nem történt baj. Heréim lifteztetése megtette, amit megtehetett: a nő elképedt. Száját eltátotta. Jólesett.

A műköves pop-art folyosó megfelelő, a tó vize langy, a veres selyem, amelyen állok, ugyancsak, a mélyinterjú ugyancsak, a lóarcú asszonyból se a lóságot érzékelem, a szilikonos mellek elsodorják kétségeimet, eltálat, majd ledöntött bábu vagyok, bámulom a hátát, végezetül a pináját, amely szüntelenül nagyobbodik, már akkor, amikor elkezd jajongani, és könny csorog le az orrán, ez az a nő tehát, amelyben otthonosnak éreztem magamat.

Zalán poétabarátom mintha tudta volna, mi és ki hiányzik nekem! De erre kizárólag akkor összpontosítok, amikor a dolgozószobámban tevékenykedem, és az ablakpárkányon heverő CD-k gerincéről olvasom, mintha vaskos enciklopédia szavait követném így, a neveket.

Holott nem! Hiszen magam éppen egy irodalmi interjú elől faroltam el, tudtam, abban a sírással kezdenem kell majd valamit, de nem akartam, szégyenlettem volna bármit tudni arról, róla, a síróról egyáltalán tudomást venni, igyekeztem nem kötélnek állni, hát Tibor megmutatta, milyen a valódi interjú, milyen a tó partján, a kanadai fenyőerdő jéghideg tavának mohos partján elbukva kérdéseket tenni és hallgatni, férfimód!

De hallgatásba merülni, a hirtelen föltámadt viharban, bizonyosan nem lehet. Azért se, mert veszélyesen közeledik a karácsony, s ilyenkor magától zúg, miként a tajga fenyőerdeje, a szeretet után áhítózó lélek.

A víz, a néha magántengerszemként viselkedő, néha pedig strandtócsának látszó kerti tó, amely néhány napon át békésen csillog a kertsarokban, és visszatükrözi a szomszéd ház faláról alácsüngő, az októberi-novemberi-decemberi időjárás jóvoltából hosszúvá nőtt himalájai borostyánhajtásokat, felzavarodott. Telehullt száraz levéllel. Az ugyancsak óriásnyira terpedt, középkori eredetű bokorrózsák 5-7 levélkéből álló leveleit tépte le az éjjel megérkezett s azóta nyughatatlan szél, s ha előbb megragadta, azonnal el is engedte, és egytől-egyig mindet beleejtette a tavamba. Ezekre a rózsáimra eddig azt találtam jellemzőnek, hogy tavasszal, rügyfakadással egy időben hullatják el a zölden ágon maradt, téli zöld leveleiket, s bár télen úgy néztek ki, mintha örökzöld növények lennének, áprilissal néhány napra lemondanak fennen lobogtatott tézisükről, de aztán gyorsan kilombulnak, s ezzel visszavonják állításukat. És az a szokása öt-hat méterre megnövő, féltett bokraimnak, hogy nem a leveleiket, hanem a levélkéiket ejtik el, s végül a csupaszon meredő, tüskés levélnyeleket. Most pedig öt-hét levélkéstől tépte le többségüket a szélvihar, de mert nem szárazak, nem a víz színén lebegnek, hanem menten alásüllyednek, s beborítják a tó alját, illetve a szétterülő süllyőhínárt. Amíg a rózsalevél, minden szállongó levéltől szeparáltan, a tóba gyűlik, a mélyudvar másik felén, amerre a delfint két karjával magához ölelő Eros álldigál fél lábon, a birsalmalevek képeznek torlaszt. Rozsda-barna dűne húzódik harántirányban a kertemen, børszerűvé összeszikkadt, csörgő hangú birsalmafelevelekből, s illő módon emelkedik föléjük a Verrocchio-szobor.

A lábadozó palicsi költővel beszélek telefonon, aki, hogy elolvasta a *Forrásban* decemberben megjelent közleményt, a teljes esszém egyharmadát, mivel annyi juthatott a kecskeméti lapnál nyomdafestékhez és papírhoz, hiányolja, hogy az utolsó mondatokban aláhulló birsalma ha már lepuffan a talajon, ő kíváncsian várna, miként is gurul a hegyoldalon alá. Ez a birs egyszeriben fontossá emelkedik: a szemem előtt épül leveléből az udvaromon gát, a nyári kőasztaltól az ablakig, amelyen át megrökönyödve nézegetem a láthatóvá váló, sürgölődő szelet, másrészt mondja, a homokba hogyan képes belevetődni a gallyáról lehulló, súlyát megtapasztaló, napsárga színű és ennek ellenére mégis bolyhosnak maradt birs, és felidéződik az esszé is, amelynek vége táján ott található egy vers, az Istennek felajánlott gyümölcsről. És én elmondtam neki a sírást, amellyel

nem tudok mit kezdeni, amire azt válaszolta, igen, az abszolút versolvasó a jó versek olvasván elsírja magát.

A palicsi mestere ajánlja, nézzek utána az ugyancsak esszéhőssé emelkedett tiszói akadémikusnak, aki horvát közírói berkekben jól ismert. István, a hajdani zágrábi lektor, levélfordultával megválaszolja kérdésemet: néhány perc kutakodás után, az interneten lapozgatva, kellően érdekesnek látja Kaleb akadémikust, akitől ugyan szöveget nem talál a neten, de rémlik számára, van neki holmi kutyás novellája, amit mindenki dicsér, megnézi majd, hogy lefordították-e magyarra.

A Kaleb, megtudom, a héberben kutyát jelent, István, a szövegvilágomba belépő hajdani zágrábi lektor beírta a magyar nyelvű keresőbe is az akadémikus háztulajdonos nevét, és az mindenhol ezt a bibliai Kálebet hozta ki. Ki is megyek a kutyáimhoz a teraszra – a puli behúzódtott a házba, nem bírja elviselni a szélrohamok matatását bundája fürtjei között, a zsemleszínű keverék eb, Kicsi ezzel szemben feltartott orral szimatolja a Bakony vadszagát –, beszámolok nekik, kinek az otthonát vásároltam kis híján meg, ezzel együtt kinek az emlékét kezdtem volna kitúrni abból a megszerzett dalmát halászpületből, s kinek a hagyatékába nem fogjuk bevackolni magunkat. Ám sikertelen házvásárlásom ellenére háztulajdonosnak érzem magam, a tiszói épület birtokosának, aki úgy kótyavetyélte el rögvest azt, mert balfasz, hogy még birtokába se került. Hát ilyen komplikált és ordenáré mondattal lehet csupán ezt a birtokon belüli kisemmizettséget megnevezni.

Rövidesen új e-mailben értesít a veszprémi irodalomtörténész tanárra emelkedett férfit, búvárkodása friss fejleményeiről. Hatéves voltam akkor, tehát nem róhatom fel magamnak, hogy nem ismerem az Európa Könyvkiadónál megjelent, ragasztott gerincű válogatást, amelyben Vjekoslav Kaleb egyetlen magyarra fordított novellája, *A kutya (Gost)* megtalálható. Azon töprengek István levele nyomán, ugyan miért *A vendég* címmel fordították le. És azon, hogy miféle ember lehetett a horvát szerző, akiről immár tudom, nem csak a Dalmatinska Zagora (a parti sáv mögötti hegyes-sziklás rész, nyomorult vidék) kemény világát írta műveiben, hanem számon tartott képzőművész, s a jelek szerint angol nyelven többen lehet róla megtudni, mint magyarul.

Zsolt barátom a Vörösmarty téren árulja portékáját, immár negyven napja. Van időm meglátogatni. Meséli, ma délután akkora szélvihar kerekedett, hogy a pultjáról fölemelt néhány angyalt. Kénytelen újabb sörstálca-szerű alátéteket megtölteni finom homokkal, s abba szurkálni röpködni kész angyalait. Az ékszertartó babák, az utóbbi néhány napban a legkeresettebb áruk, amelyeket nem is ő, hanem idősb barátnője állít elő (gipsztestből, arany festékekkel bemázolt vaslábból, szárnyaszerű két karból, s a gipsztestre ragasztott papírszalvétából, tollból, miegymásból), azok kellően nehezek ahhoz, mondja, hogy a szélvihar ne emelje meg őket, ne libbentse fel rézruhájuk szélét, csak a fülönfüggők és a láncok, amelyeket mutatványként aggatott rájuk, csilingeltek szélcsengőként. Mint a ker-

temben – mondom Zsoltnak, ezzel utalva mai tapasztalatomra, egyben kísérletet téve közös élményvilágunk fölvezetésére. A kalapált rézdrótból hajtogatott-csavart szárnyú angyalok, amelyeket rézangyaloknak nevez, annak ellenére, hogy a kis, közepes és nagy, a hűtőmágnesként használható, a karácsonyfára aggatható angyalok mellett drótgombolyagokat, gömböket, liliomformájú mágneseket és számos változatban boszorkányokat állít elő, mindezek tehát landolni képesek, hát elképzelem, amint a Vörösmarty tér fölött, a Christo módján becsomagolt Vörösmarty-szobor, a gondosan benájlonozott, kötelekkel összefogott Vörösmarty-pakk körül vijjogva repkednek a rézangyalok, éppen Szenteste előtti napon (fél vagy még kevesebb nappal). Szerencsétlen Vörösmarty! – életében üldözés-es-mániás depressziójában eleget rettegett, és szoborként sincs eszerint, Zsolt rézangyalai és a december végi szélvihar együttes tevékenykedése miatt, nyugodalma!

– A boszorkányok? – kérdem óvatosan.

– Azok nem, ők – mondja nyújtott ő-vel. Meg se rezzentek.

Ez azt jelenti, hogy rossz szél érkezett Északról. Hideg lesz, hamarosan.

Zsolt lapos angyalai az aztékok vastag vonalú ábráira emlékeztetőek, s úgy tűnik, a legtöbben éppen azokat tapogatják, forgatják. Az ékszerartó babák szintén sikeresek, naponta érkezik az utánpótlásuk.

Egy versem idéződik fel 1999 környékéről, a legkedvesebbek közül való, a miniatűrök gyűjteményéből, az *Ezer veszprémi naplementéből*, a 25.:

*hiába húztad magadra
fénylő szoborköponyeged
te üldözéses
s vesznek körül
látomást a bálványok
a mellékalakok
hiába
hazádnak rendületlenül
a belvárosra lecsapó
szapora szélviharokban
a te hátad csapdossák
a platánágak
rézhuzalok*

A hajdan a Dorottya utcában székelő pedagógiai folyóirat szerkesztőségéből, pontosabban egy kultúrával foglalkozott, hajdani intézeti székház földszinti, mélyudvar és garázs között megbúvó kis redaktori szobáiból heti három alkalommal, delenként magam kísérttem el, összetekert zacskókkal felszerelve, egészségügyi sétára a két pulit, akik, ha kioldalogtunk a kutyákért csöppet sem lelkes portás fülkéje előtt, rögvest balra, a Vörösmarty tér irányába indultak. Ott mindenkor elvadult házigalamb-

csapatok kapirgáltak a fűvön, szedegették a kövezetről a hulladékot, s elég önfeledteknek és elhízottaknak mutatkoztak ahhoz, hogy pulijaim célpontul (zsákmányul) válasszanak néhányat közülük. Így aztán az ebek delenként galambokat hajkurásztak (sikertelenségük sosem törte meg lendületüket) a külföldi turisták kattogó fényképezőgépei előtt, én pedig csupáncsak arra ügyeltem, hogy a nagy rohangálásban el ne csatangoljanak, a járókelőket ne riogassák.

A kora téli napok egyikén láthattam, hogyan csomagolják be a városüzemelési társaság megbízottjai akkurátusan a bajszos Vörösmarty bronzból öntött, kőtalapzatra emelt emlékművét. Azután télvíz idejére a több alakból álló kompozíciót áttetsző nejlonnal egybefogják, egyetlen tömbbé csomagolják. Vörösmartyt a mellékalakokkal. Őt, a költőt azokkal, amelyek a nemzeti géniuszt felügyelik, holott én tőle mindörökké különállónak találok az őt körbevevő, őriző allegóriákat. A szélcsendben is szüntelen viharosan susogó nejlontól azonban kora tavaszig egytömbbűvé változnak át.

A terjedelmes szelek, amikor tördelték a platánokat, az ágakkal egyre-másra rásuhintottak, nem egyszer el is repedt a műanyag borítás, s mintha egy múlt századi elmegyógyintézetben vernék a bekattant gondozottakat, s ha esett is az eső, s az ég villámlott, s az ünnepi égők villanyhuzalai itt-ott riadtan megszikráztak, végképp azt hihettem, hogy a szobrot elektrosokkolják.

Reggel megnézem, miként készülnek az ékszertartó babák. Zsolt lélegzetét kapkodva meséli, este, a szélről ostromlott Vörösmarty téren nem kis feltűnést keltett, amikor barátnéja fehér kakadutollból készített angyalszárnnyal behatolt a tömegbe, s az előtte megnyíló, s mögötte menten összezáródó résben, a maga életerős módján elhaladt az üvegfüvő, a bábkészítő, a gyertyaárus és egyéb árusok zsúfolt üzletecskéje előtt, áttört a véres hurkát, illetve töltött káposztát falók tömegén, s megérkezett a felszállásra készülő, csilingelő rézangyalok kioszkja elé. A pántokkal felszíjazható szárnyaknak is megvan a maga története: a szigetkontinensről vállon érkeztek. Sidney-ben, az ezüstös fémektől hűvös váróteremben, lévén akkor úgyszintén karácsony volt (karácsony zajlott), egy kerekre tárgult szemű ausztrál kisfiú meg volt győződve arról, hogy a magyarországi asszony maga a mennyből alászállt angyal.

Nekem ugyanúgy kerek a szemem, amikor megkapom a zsebben hordható hófehér szárnyaimat. A szárny néhány, szinte orgonasípszerűen egymás mellé sorolt, egymást némileg átlapoló, sértetlen tollból szerveződött egybe, szinte hallom, hogy készül és felzúg mindjárt Bach egyik toccatája, a szárnykönyök pedig, tudom meg, mert pihés, marabutollból lett összeragasztva. A marabutollat, amely az árvalányhajhoz hasonlatos, ha nem is olyan hosszú, mint a selymes-ezüstös fűféle repítőszőre, mondja Judit, Zsolt barátnője, Kínában kopasztják le a madárról, majd az azonos méretűeket összeválogatva egyetlen hosszú cérnára erősítik, s így hozzák létre a ruhára varrható, nagyon súlytalan és minden mozdulattól megrebbenni tudó készítményt. A marabutollal magukat díszítő nők, megfigyelhető,

rendkívül finomak, érzékenyek és sérülékenyek, ezért kell tollba bugyolálni őket, vigyázni rájuk, mint a selyemszalagokra, a frissen nyíló rózsafejekre, a becsomagolt szobrokra, avagy a gipszbabákra.

A kert, amelybe kibámulok, amíg mögöttem szorgalmasan gyártódnak az estére felvásárolt, alkonyatkor karácsonyi ajándékká emelkedő, végül a toalettasztalkákon kikötő bábuk, valódi őskert. Zsolt tervezte Judit számára egykoron, vélem, de megkérdezni nem akarom, kapcsolattuk legelején, s évente egyszer-kétszer utógondozza. Keleti kert, a gazdája buddhista, s ez a kert építményeiben és tárgyaiban is érzékelhető. Nyers deszkalapokból ácsolt apró terasz, kőből faragott itatók, kőfaragványok. A teret uraló, központban nőtt öreg fán két mókusz kergetőzik. Az egyik európai, a másik amerikai. Értesülök, hogy a tojásokat rabló kis rágcsálók hárman vannak (meg is sínylei őket a rigó- és cinkeállomány), de az utóbbi napokban csak ketten fordulnak elő, s mindig kora reggel érkeznek meg. Madarak lakják leginkább a kertet, de azok ilyenkor a szomszéd kerteket cserkészik, ott több a gallyakon maradt gyümölcs, fán szikkadó mag.

Megtapogatom a zsebembe sülyesztett szárnyakat. Átmelegedtek. Kérdem, miként kell tárolnom, hogy hosszú életűek lennének. S nincs-e valami tollvész, amelytől meg kell majd óvnom. A hollótollpor könnyűnek bizonyult, vattaszerűen borítja el, ahogy képzelem, a szoba univerzumát. A marabutollból font, trópusi színű pántlikákkal semmi hasonlóságot nem találok. S ettől olyan véglegesnek érzem azt is, ezt is. Pedig oly kevés, ami változatlan és örök időre érvényes a környezetemben. Ami az, annak kevesebb idővel kell rendelkeznie, mint a bútorra megülő tolltörmeléknek, talán annál is kevesebbnek, mint az enyhe decemberben elsőként lehulló hópehelynek.

Annak, amit én képzelek el, nincs sok jelentősége. Nincs álmom se, nemhogy reményem. Minden olyan, amilyen, s igyekszem én is az alkalomnak megfelelni lenni.

A szenteste végén, a szentestét elvégezve, húgoméknál, hogy készülök lefeküdni, apám és anyám a hálószobájukban dalra fakad. Nótázni kezd jóapám, tele torokkal süvölti az általam ritkán hallott, édeskés-bús dalát, s anyám váratlanul belekapcsolódik. Énekelnek együtt, kinn, a kertben szállingózik a hó, a lakást a feltálatlalt vacsorára visszaemlékező pulykahús és gyertyafüst szagosítja, a fenyőfáról le-lehull és zizegve csúszkál a túllevelés gallyakon alá egy-egy szaloncukor, és jókívánságos sms-ek érkeznek a zongorán felejtett mobiltelefonra. Az sms-eket rezgő hanggal jelzi a telefon, a zongora egyik húrja átveszi a hangrezgést, megismételgeti. Nótaszavú az évek óta néma, agyvérzésben fél testére megbénult anyám, az ablakereszen pedig biztosan angyal ül, és hallgatja lelkesen. Ránézek alvás előtt a messengerre – Zalán, annak ellenére, hogy fél tíz, ott kuporog a számítógépénél.

Éjfél sincs, zajtalan húgomék családi háza, amikor hálóingés apám be-
ront a szobámba, rám gyújtja a villanyt, menjek segíteni, anyám leesett

az idegen ágyról. Anyu, derekáig csupaszon, hever a padlón, nem látszik rémülni, s nyújtja a jó kezét, hogy elérje és megragadja a kezemet. Óvatosan húzom fölfele, fognam érzéketlen tenyerét, és rémülten tapasztalom ismét, hogy a kezében nincs erő, ámbár öt éve tudom, nem lesz benne sosem többé vitalitás, apám hajol és oldalról segíti, s anyám a helyzetet nevetve kommentálja. Anyám nem tehet mást, ha nem lamentálhat, nevet.

Reggel, fürdőszobából jövet-menet, kérdem szülőanyámtól, hogy nem ütötte-e meg magát. Valószínűleg nem, mert csak ingatja a fejét. Mire visszaérek a szobámba, tele van napfénnel, s az ágyam fölötti kisgrafika boldogan sütteti magát benne. Fekete, alacsony fákkal benépesített dombos tájban ingatag lények: talán kökényágon fennakadt, súlytalan rongyok, redősen aláhulló, alig észrevehető pontra felragasztott muszlinkendők. Önálló élethez jutottak a rézkarc cserjésében, nincs mellettük se vézna ember, se más csenevész mellékszereplő.

A kert hófoltos. Ennyire telt a tegnap esti hóhullásnak. Papírvékony cafatok, látom, miként szublimálódnak. Kezdetben az ablak előtt nevelkedett, boszorkányseprűhöz hasonlatos koronájú mandulafa látványom főszereplője, majd amikor, tán éppen az erős fény miatt, visszahúzódik magányába, a megroncsolt gyeperő szélén, az erdő határán imbolygó nyírfa válik azzá. Szél lehet, mert hevesen csapkodnak a gallyai, déli irányba emelkedett fel mind, s vízszintesen hullámszerűen, messze, messze mutatva ringanak. A nyomott, kocsányos tölgyekből szerveződő homoki galériaerdő peremén magányosan álldogáló nyírfa szélfúttá koronája, szeretném hinni, hogy nem ültetett, hanem vadon nőtt, magától, déli oldalra tartott gallya válik a horizonttá, háborgó szemhatárrá, s azon lebegve sodródik néhány madár. A nyírfa-látóhatárom fölött csupa napfény, alatta a fekete-zöld mezőn csupa havas papírlap.

Ismeretlen madárhang szól. Csi-csi-csru, csi-csi-csru. Nem is egyetlen madaré. A kék cinege és a búbos cinege hangjaira emlékeztet, de valami tájszólásban mondják. A kéké ugyanis a sokféle módon mondott tszi-tszi-tszi-tszi, a búbosé pedig: tszi-tszi-tszi, trillázva.

Apám kérde anyámtól, ha leesett az ágyról, miért nem úgy, ahogy a kisjézust csinálják a hóban! Replikázom, hiszen amikor segíteni igyekeztem, már a hátán volt, úgy igyekezett béna kézzel és lábbal ollóba, a fejét egészen szépen fenntartotta, csak a feneke húzta, feneke nehezeke tartotta a padlón. Anyám azonban az oldalára esett, s apám kezdetben ebből a testhelyzetből igyekezett feltámogatni, s mert sikertelennek bizonyult ehhez a maga nyolcvankét évével, tört be a szobámba. A reggelineél kiderült, hogy húgom anyósa ezen az éjjelen ugyancsak a padlóra zuhant, kiesett az ágyából. Oly szerencsétlenül, állítja ő, zokogását abba nem hagyva, hogy magával sodorta a súlyos függönyt, s a függönykarnis, nyilván a gyöngye akasztószegéről kitépődve, ráhullt. Szemérmesen megmutatom magam is a bal sípcsontomon harántirányban húzódó hosszú sebet: tegnap kerítést másztam a Csipke utcában, mert nem volt nálam kapukulcs, így, hogy hozzájussak a rejtkehelyen, át kellett lendítenem magamat a kerítésen. De

a kerítés kétféle magasságúnak bizonyult, az utca felől egy embernyninek, a kert oldaláról majd kettőnyinek. Amikor a balul sikerülő zuhanást érzékelttem, igyekeztem a veszélyt csökkenteni, az villant eszembe, mi lesz, ha a hátamra zuhanok, s a fejemet beverem a kert ösvényét szegélyező hatalmas terméskövek egyikébe – Zsolt kerttervező, és az ő kertjében csupa ilyen halálos nagyságú kődarab található –, s ha elájultam, észre nem vesznek, majd csak később érkeznek haza a ház lakói, s az utcáról sem látják, hogy valaki hever a mély kertben, ezért megmarkoltam a kerítés tetejét, így aztán a kerítés alá csúsztam, s közben a vasrúdból készült keresztpánt a lábamba akadt. A horzsolást az első pillanatokban nem érzékelttem, ugyanis azon ámultam el, hogy egy elheverő fenyőfára hullok, mint utólag megtudtam, Zsolt anyja vonszolta át a hatalmas növényt a szemközti kertből, ahol reggel vágták ki, s akarták, hogy ne csúfságoskodjék tovább a helyén, ne hozzon szégyent amorf alakjával a ház népére, s különösen ne szent karácsony napján, kitermelték s igyekeztek éppen a konténerbe beleaprítani.

A potyogásra mindezek szerint ugyancsak alkalmas ünnepi gyülekezet madárnézőbe indul. Nem nagyon merem fitogtatni ornitológiai ismereteimet, amióta egy napon át kék színű papagájnak láttam a pintyet (Újvidéken), amely egy családi ház télikertjében élte kalitkájában a mindennapi életét. Hogy a helyzetet mentsem, mesemondásra hajlamos kutyámra fogtam a madár habitusának átalakítását.

Sétál a család, holott kizárólag anyámat mozgatjuk meg. Neki hosszú a táv, mindenki másnak rövid. A nyírfáig jutunk el éppen. A fa madáretetőjét megszállták az apró énekesek. Egymást váltogatva érkeznek, és csipegetik a magvakat. Van két halványkék sapkás szárnyas jószág, amennyire meg tudom ítélni, kékcinkék, csak a hangjuk nem teljesen olyan. Fejjel lefelé rohangálnak az etető falán, a réseiben magvakat keresve, holott a magvak az etetőben az orruk (csőrük) előtt állnak felhalmozva. A két madár fakó, mint ha belepte volna őket is a hó, avagy testüket beburkolná az áttetsző, saját ködréteg. A madár hasoldala fehér, háta szürkekék, gallérja és a szemén keresztül húzott sávja kék. Szárnya ugyancsak sötétkék, de rajta fehér szalag tekeredik. A mell közepén fölfedezhető az alig látható, sárgás folt.

– Sikora lazurowa – mondja B., ha nem lenne elérhetetlen távolban. Brüsszelim oly messzeségben jár hónapok óta, hogy a már-már szokásosnak hitt karácsonyi üdvözlete nem ér el.

Az nem lehet, hiszen a lazúrcinegének, legalábbis a taxonómusok szerint, sosincs sárga foltja.

– Pleske cinegéje – szögezem le immár fellebbezhetetlenül. Értesítem majd Ildikót, hátha megelégedne ezzel a cinkével, s lemond arról, hogy reménytelen madárszerelme, a lazúrcinege költözzön arra a nyírfára, amelyet egyelőre még el se ültetett Balaton-közi háza udvarán. Számára akkor az angyal ide hozta karácsonyi ajándékát, nyilván mert nem nő ott, ahol éppen van, megfelelően otthonos fa.

A széken hever a nadrágom, a zsebemben ott az angyalszárny. Vajon van-e szaga? Meg kellene szagolnom. 1988-ban Ócsán is meggyűrűztek egy hibridet – találok fel egy újabb adatot az érdeklődési köröm centrumába kerülő madárról. Előszedem és óvatosan kihúzom a tasakból a szárnypárt, s mint szentséget emelem orromhoz, megszagolni. Összeránt a bűz: égett toll-, meleg bél- és csirkeszag egyvelege, a halál odora ez, nem egyéb! Az Istennek ilyen lehet a szaga, mi más lehetne annak, aki naponta sok-sok embert kiemel a földi életből, s elszólít, ha nem is magához, hiszen a feltámadásig a keresztény ember holmi átmeneti, köztes helyen várakozik, hanem olyan helyre, ahol a földi léthez képest a jelenléte inkább érzékelhető.

Istennel újabban egyre több dolgom akad. Más is van így ezzel, de azok bizonyosan, akik ügyelik sorsom alakulását. Elfeledkeztem volna erről, de elért ritkán megszólaló tanárbarátom üzenete:

Drága János! Először is az ünnepek túlélését, azután meg az ideinél jóval boldogabb újesztendőt kívánok neked! Harmadszor meg szeretném elmondani, hogy gyönyörű (és kőkemény, csupasz és lecsupaszító) az új versed! 28-án hívlak. Szeretettel öllelek, Laci

Nem szégyellem az interjúmra írt tibori levelet ismét előszedni. Amelyre a vérveres selyembe csomagolt nőt is átküldte számomra.

elolvastam. kurva hosszú, nehéz végigrágnia magát az embernek. ez mint hiba jelentkezett nálam. a válaszaid ott igazán jók, ahol nem kisesszéket írsz. ahol te is benne vagy, nem csak az, akinek elképzeled vagy látod magadat. amúgy, szabatosan fogalmazol, pontos vagy a mondataidban és őszinte, csak gyakran, mint említettem, túl hosszan válaszolsz – olyan, mintha az egész életedet ebben az egy interjúban akarnád összefoglalni. ha így van, akkor sikeres a vállalkozásod. öllelek

Óriási szárnyú madarak vagy angyalok zajolnak a kertben. A veresgyűrűs som sötétpiros vesszői közé behúzódnak a kisebb, énekes fajták, berzenkednek, egyik-másik szárnyát emelgeti, hátha az övé is oly méretes, hát ha ő is természetes madár, avagy angyal. Bámulok. Mindegyiknek arca van, olyan talán, mint az Istené. A sírással mihamarább kezdenem kell valamit. Laci textusa nyomán azt a címtelen verset emelem elő a komputerből, amelyet Zalán szövege nyomán, mintegy mintázataát követve írtam:

*Ha lehetnék, akkor ő lennék
hogy a padláson ne féljek
öt évesen, ha fejemmel
a feszes pókhálóba érek*

ha lehetnék, akkor ő lennék
kékebbé mázolnám a kéket
az egen, hogy a szilvára
a lányszemekbe nézek

ha lehetnék, akkor ő lennék
ki oszt a himnuszban
áldást s ott is magyar
és nem hány, mint én a buszban

ha lehetnék, akkor ő lennék
míg visszahangzik a hahó-
ban az ó, s abban az óban
ahogyan zabláját rágja a ló

ha lehetnék, akkor ő lennék
a préselt boldogasszony-levél
szófelejtő zsoltárlapok közt
a könyvre boruló anyai tenyér

ha lehetnék, akkor ő lennék
ki mindenholnan bátran
visszapofáz, nem albérlő
ha felhúzta, a házban

ha lehetnék, akkor ő lennék
felgyújtott autó a tüntetésen
a rendbontó s a rendőr
egymást fogva tartó szemében

ha lehetnék, akkor ő lennék
segédkezek a teremtésben
és segítek kis kenyéren, lennék
széles mellű címlap az ÉS-ben

ha lehetnék, akkor ő lennék
és nagyot képzelnék: engem
mint aki minden dologban lakik
segítsen lennem

ha lehetnék, akkor ő lennék
és nagyot képzelve őt kitalálnám
hol ide, hol oda tologatva
hol ilyen, hol olyan bábuként a táblán

*ha lehetnék, akkor ő lennék
mint hal mi lökve ki a partra
egy jelkép s egy másik
között kifosztva és feltámasztva*

*és ha lehetnék, akkor ő lennék
reggelenként ha nő a fű
nőnék vele és tűnnék vele el
végre: kazalban a hűség és tű*

Egy verset írtam, olyan együltőhelyest, javítások előtt átküldtem vért hányó barátomnak, majd kevés fontos másaimnak és Mesteremnek. Aznap kaphatták meg, amikor megjelent az *Élet és Irodalom* karácsonyi száma.

A tér és idő mentális állapot, tudom Einsteint, így, hogy a messengeren keresztül Zalán által átküldött pornófilm megsemmisítette magát, és odaveszett a piros selyemben folyosón végiglibegő asszony, tudom, mi a teendőm. Visszahozom, újrateremtem, amennyire lehet. A link, amelyen keresztül elérhetőnek mutatkozott, elemésztette magát, s helyette az értesítés fogad: menjek kuplerájba, Veszprémbe is van, a Balatonnál ugyancsak, ha túl messzire nem szeretnék utazni, használjam bátran a közelemben egzisztáló édent. S webkamerát ajánl irányukba, amelyek által vetkőző asszonyokat nézhetek, avagy aktust, ha kedvem lenne hozzá. Kedvező áron beszerezhető fluoreszkáló kondom hirdetését silabizálom, amely annál erőteljesebben dereng, minél jobban igénybe vett, a használatlaltal együtt növekszik fényereje, s kellő idő után akár olvasni lehet mellette.

Azzal a sírással, Mester zokogásával kezdenem kell valamit.

A szüntelen paradicsomkertet, Isten lakóhelyét újra és újra megtervező Zsolt lakásában, talán a fürdőszobában, a fürdőkád fölött, alálógva, van egy Szianból származó, meghatározhatatlan fajú madár. Ezt, mondjuk a gémet (meglehet, darvat), bambuszlevelekből fonta valaki (férfi volt az a valaki, gémet vagy darut csak férfiak fonhatnak, tarthatnak a szobájukban, az állatkertekben a daru- és gémgondozók is férfiak, a daru vérmes állat, erős kéz kell a féken tartásához), kulturált kézművesmunka, amolyan gyékényszínűnek látom, telenként a tavam partján a kifagyott, majd leszáradt, a jégből a levegőbe átlógó gyékénylevél ilyen koloritú, tárt szárnyakkal lebeg a fürdőkád felett. Koronája van neki, és a tarkóján kicsi taréja, de nem emiatt, hanem a farka okán kicsit sárkányosnak tűnik, s mindez jó ómen. A kínaiak a darut (és talán a gémet) és a sárkányt pozitív lényekként tisztelik, s ha kimérává forrnak egybe, akkor nyilván nemcsak a testük, de a hatásuk is összeolvad. Ennek a gémnak (darunak) a fejét harántirányban (nyilván, hogy összetartsa) átszúrja egyetlen piros, fogvájónál nem szélesebb pálcika, s ennek vége képezi egyben a madár szemét. A fakópiros szemű madár olyan, mintha nem lenne szeme, csak

szemgödre, amelybe belealvadt a vér, majd pedig ez a vér röggé szikkadt. Piros porral könnyezik a szemgödör.

Mesterem arról írt, hogy otthon ül a szobájában, felesége a karácsonyi bevásárlást intézi, ezért Szeged belvárosát járja, és éppen olvassa a verset. És zokog. Mesterem közel hetvenéves, nála szakszerűbb és jobb magyar versolvasó nincs.

Bóg.

Asszonya a városban bolyong a családi ajándékok, meglepetések ügyében, s ő a gép előtt könnyez. Azt írja: *Köszönöm, de írok még erre is meg a párversre is neked. Szép ünnepet és nagyon jó új esztendőt kíván öreg híved.*

Valamennyi verset, amelyik jó, csessze meg az Isten!

Zajtörténet

Kutyaugatásra ébredek. Sötét van még, hajnali. Nyitott ajtók és ablakok mellett alszom, de csupán az erősebb zajok riasztanak fel. Némelykor az álmok. A fű szaga. Ma a kettőt vakkantó eb, tisztán értem, mit mond, a szomszéd házban az ott lakók közül valaki felébredt, hozzá beszél. Éjjel, félálomban a gyerekkoromról töprengek, de gyorsan vége is lesz, mert elalszom. Ez a nyár azonban álomtalan. A napi munkálkodás elejébe áll valamennyi éjjelnek, ez lehet az oka. Némelykor a kertembe beszűrődő események. Üzenet érkezett. Egyetemistaként, Szegeden megnősültem, a diploma után elváltam, s harmincöt év s néhány levél után rám kopogott első feleségem. A várban, a szedett-vedett kiállítás megnyitóján félrevon az ismerős művészettörténész nő, arcomat fürkészve arról faggat, igaz-e a hír, egykori barátnénktől hallotta, A., Ági utáni volt asszonytársam meghalt. Mondom, nem tudom. Pályázatot írok, szövegesítem a rózsákat, perme-tezek, a nyári szabadság ellenére bonyolítom a tanszéki életet, dolgozom. Cserreg a szajkó, a hegyoldal hársán él mostanság, takarítja a fészket.

A kertnek saját zajtörténete van. A hetes harangszó előtt pontban harminc perccel a velem élő, kerek és csillogó szemű feketerigó családja pocsol a sarokba húzódott tó sekély partján. A rigószemnek is akad nyomban históriája, amely, mint minden eseménysor, a saját gyerekkoromban kezdődik (a húgomnak van egy lencsibabája kerek, lakkozott pötty szemmel; nekem arasznyi macim van, pamutból kötött göb az ő szeme), majd meg a kamaszkoron át húzódik a jelenlévő időig.

A biztonságos vizet csapdossa a sok szárny, s olykor egyik-másik madár a fejét is alámeríti. A fürdészel egyidőben a madarak éjszakai szálláshelyével, a rózsabokorral szomszédos vérmogyorón mókus jelenik meg, tép a termésből, s kitartó neszezéssel reggelizik. Maga alá ejti a kupacsokat, s a kerti járda vasúti talpfáján kopog és pattog, mielőtt elnémul a hulladék. A mókus a legújabb kerti jövevény, s a mogyorófa vonzza ide. A rigók fölháborodva figyelik a pazarlást, majd, hogy tovább áll a vörös bundás jószág, áttúrják, megforgatják a szemetet, hátha találnak valami hasznosíthatót a bőséges reggeli gazdag maradékából. A Szent Mihály székesegyház tornya magányos harangjának harangszava után gerlek bukkolnak, cinkék perlekednek, és ha kedd van, akkor a kapu elől kigördített szemeteskukák öblös hangja is hallható. Motorkerékpáré. Munkába sietők lépese. Kilenctől a turistáké.

Még azonban a rigók és a vadgalambok között moco­rog a reggel. A kert sarkában mindig légörvény forog, hogy magával ragadja a falra kúszott borostyán sűrűjéből a fennakadt, száraz leveleket, látszik a szél útja: északról jön, a terasz és a fal között, az almafa koronája alatt zúdul be, átpréseli magát a mogyorótörzsek között és nekifut a saroknak, ahol egyidejűleg oldalra, a kert belseje felé és fel, a magasba szökik. Ott kereng a tó fölött. Ma a reggelnek kék a tolla, csöpp párafehérrel szegve. Piros a lába, a gumicsizmától. És panthenoltól fényes a haja.

Vékony és hosszú cigarettát szív A.; ahogyan karcsú ujjai között tartja a sárga, hosszúra vágott dohányszálakból sodrott, izzó végű, hófehér papiros héjú rudacskákat, abból sejthető, létét áthatja a nyugati elegancia. A farmerszoknyájából, a cipőjéből és a kék szemhéjfestékéből. Apró természetű és a haja tüskére vágva, mert így kívánja ellensúlyozni nagyra nőtt koponyáját. S öntörvényűen él, mint akinek nincsenek skrupulusai, holott számítógépes modellezést művel, leginkább franciakockás füzetlapokon.

Hat éve, hogy leválasztom a sorsomat attól az asszonyétól, akivel valamivel kevesebb mint harminc évet együtt élünk, s az utolsó majd tizenhat évben éppen ebben a várostól elkülönülő házban. Ma reggel azonban ír, s az elektronikus levél, mint fadobozból rugóval előpattintott báb, váratlanul pattan elő a számítógépemből. Egykori társam húzza a piros csizmát, harminchetes számmal jelzett méretűt, a reggel lábára. *János, ha megtalálod a garázsban a piros gumicsizmámat, kérlek, vidd át...* – és itt megnevezi barát­nőjét, majd megírja annak két telefonszámát is. S azt, hogy: *Köszönöm., A. A csizma, amelyet az első kerti sár okozta riadalom hevében vásárolt, valóban a garázs valamelyik polcán hevert egykor elraktározva, de akkor, amikor szétosztódik a vagyon, s éppen a most gyorsüzenetet küldő A. akkurátus tevékenykedése eredményeként meg­fele­dődik az ingóság, eltűnik a látókörömből. Mégis leszaladok a garázsba, hogy felleljem a lábbelit, ha mégis ott maradt volna, bár kétségem nincs, a kivásárolt házamban semmi, hozzám nem tartozó tárgy nem maradt itt. Gyorsan válaszolok: Szervusz, A., néztem, a garázsban nincs.*

Nem tartjuk a kapcsolatot; amikor meghalt a puli, majd Kicsi, a keverék, akkor azt megírtam neki. Amúgy, ha összefutunk, akkor temetésen, hivatalos helyen, s köszö­né­sen túl nem beszélünk egymással. Sértett, hogy elhagytam. Sértett vagyok, hogy nem idejében, nem legalább fél évtizeddel korábban válunk szét.

Piros gumicsizmájában lépdes a kert fűvén a reggel, kezében fényesre súrolt palacsintasütővel. A kertfal peremén sorba rendeződve üldö­gélnek a madarak, közükben egy-két fényes kődarab, a nyurga vadszőlő néhány karéjos levele, s a díszes társaság mögé a hegyoldal kőbor macskája lopózik. Megérkezik az első sms is. A perlekedő telefon nyolc körül fog csupán felcsengeni.

Életem egykori párjának, A.-nak az emblémája a teflonbevonatú palacsintasütő. Ott ékeskedik a megismerkedésünk pillanatában, s ha nem is azonos testi mivoltában, de távozik elszakadásunk percében. Ott tar-

tózkodik valamennyi lakásunkban, nyári nyaralásunk helyszínein, s ott mindahány rokoni látogatásunkon. A szenvedélyes palacsintakészítő, s a lehetséges palacsintaváltozatok közül, a burgonyás palacsinta, a kukoricás palacsinta, a kóttes palacsinta, a francia palacsinta, az almás palacsinta, a krémes palacsinta, a káposztás palacsinta, a palacsintatekercsek, a palacsintatorták, a csúsztatott palacsinták, a gőzben főtt palacsinta, a rántott palacsinták, a kelt palacsinták, a rakott palacsinták, a palacsintafelfújtas és a különböző nemzeti palacsinta-alakulat sokszínű világából kizárólag a sima édes, illetve a sima sós palacsinták sorozatgyártására szakosodik, ám azok, a töltelék változatossága, illetve megismételhetetlensége révén, minden egyes alkalommal újdonságot ígérnek. Feltöri a tojást, belekeveri a sót, a repceolajat és a zsíros tejet, összevegyíti a réteslisztrel és csomómentes masszát állít elő. Néha, fele mennyiségben, a tejet szóдавízzel helyettesíti. Fél óra pihentetés után süt, forró vajjal kikent teflonos sütőben. Palacsintát sütöget, ha kedves, ha dühös, ha kedvezni akar, és ha, mert nincs elég ideje, csak gyorsan összecsapja a vendéglátásra való finomságot, boszorkányos gyorsasággal. Palacsintázni hív át, néhány hónap veszprémi ittlét után, még mint nős embert, a maga szolgálati szállására, amely az én szállásommal közös falú, így aztán elmondhatom, hónapokkal összemelegedésünk előtt egymás mellett fekszünk, s a kakaós-cukros palacsintája magával ragad. Forgószél-természetű, érett asszony.

Amikor eldöntjük, hogy az egykori Matulka pékségből kialakított belvárosi házban elrejtőző – csak az ég felé nyitott – tetőtéri lakást eladjuk, s helyette a vár tövében álló félkész, a hegyre futó kertjében elkerítetlen házat megvásároljuk, Dugó kutya igényeit is figyelembe vesszük: szeretnénk, ha futkározásra alkalmas kerthez jutna, s azt, hogy utódjai legyenek, s legalább egyszer kölykezzen. Így aztán Dugó is megismeri velünk együtt a terepet, s bár felháborítja az ott élő malamud (s minket a lebetonozott placcon a kutyaház, s a láncra fogott, békés eb), a fűben leffegő fülekkel kitartóan rohangál, s amit csak lehet, megjelöl, lepisil. Kópár az az udvar, a diófán kívül mindössze a gyeppel zöldell, s az udvar sarkaiban felhalmozódó, földdel éppen hogy és hebehurgya módon letakart törmelékeken egy-két örökzöld bokrocska. A házból sem a pince, sem a tetőtér nincs beépítve, a földszint szobáinak, amúgy is félkész állapotban vannak, az átalakítása is szükségesnek látszik. Évig tart, ahogy a pénzünk engedi, a belső falak kibontása, a parkettázás, a behemót cserépkályha ki-ebbrudalása és helyére kisebb méretű építése, a festés és mázolás, de végül elkészül, s lakályos lesz – és családi ház. Az első éjszaka hidegét mai napig a csontjaimban érzem – gáz nincs a házba bevezetve, s évekig tart, míg megkapjuk az engedélyt az utca aszfaltjának feltörésére, a gázvezetékek földbe ásására.

A lábam elé esett fényfoltban árnyékok: madaraké. Nem sejtik, hogy ekként érzékelem őket – s mégis madaraknak. Nem dzsinnek, szellemképnek, koboldnak, kísértetnek, lélekárnynak, játékos törpének. A rettegése az e házban töltött utolsó években határtalan, nincs mélysége, nincs

magassága, nincs szélessége sem. Talán, mert meg sem akar szabadulni tőle sem, amelytől, hisz benne van minden sejtjében, nem is menekülhet. Másrészt nélkülözhetetlen számára: a jelenlétemet így biztosítja. Nem tudja befolyásolni, amint azt se, hogy nagyon szép nőből nagyon öreg aszszonnyá válik. Úgy lépdél oda és vissza a napi valóság és az írott szöveg zöldhatárán, kezében az újságolvasáshoz használható nagyítólencsével és anatómiai atlasszal, hogy cipeli magával, onnan ide, innen oda a hiedelmeket. De ez a hit mégsem tartja a mindennapjait egybe. Megnő egyes dolgok jelentősége, másoké meg szétesik, mint varjútest, ha árnyékká válik, és éppen nem a csinosan elgereblyézett, lehengerelt magágyon suhan át, hanem ráesik a haragos zöld fűvű gyepebe.

Szétköltözésünk után nyomban átalakul a ház. Mindenekelőtt azért, mert megritkúlnak ugyan a bútorok, de felhalmozódik a kopott és javíthatatlan, kidobásra érett tárgyak sokasága, menthetetleneknek bizonyulnak a kedves, avagy csupán megszokott dolgok. Túl a mindenféle terítőkön, nőies otthonosságot biztosító dísztárgyakon, emléktárgyakon, semmire sem alkalmas kacatokon, szinte nem marad semmi, ami komplettnek és használhatónak bizonyulna. Több étkészlet maradákaival van csupán lehetőség az asztal megterítésére, az ágynemű, az asztalnemű, a törülközők java lyukas, foltos vagy szétmálló. Így aztán elkerülhetetlenné válik a selejtezés – s annak listázása, hogy mi mindent kell azonnal, vagy idővel megszerezni: a cirokseprőtől a mikrohullámú készülékig, az étkészlettől a serpenyőig. A földszint három szobája üressé kopárodik, a szőnyegek szárnyra kapnak, s mindent, ami egykoron rajtuk áll, magukkal repítenek valami keleti fényességbe. Mondják közös barátaim, s éppen a napokban, hogy-e tárgyak java aztán raktárba kerül, avagy kidobásra, egyet-kettőt talán el is ajándékozik új gazdájuk, hiszen a használattól eltávolodnak, azaz megszabadulnak értelmüktől, mint kígyó a bőréből, s valahol elhagyatottan hevernek, vagy rég porrá, füstté válnak, szemétté semmisülnek. S azt is mondják, hogy az a jó válasz, amikor mindkét fél megrövidítve érzi magát.

Nem viszi magával azonban A. azt a húsz évet, amikor boldog lehettem vele.

Hol csak kígyóvonal, amely egyetlen görbület után emelkedővé és kanyargós úttá válik, hol nem egyéb az, mint ünnepélyeken dobált papírszalagtekercs. Azt, hogy szerpentinek ott is létezhetnek, ahol nem várom, lassan tanulom meg, s valahol Nyitrán kezdődik el a kurzus, amikor a diplomám átvétele utáni hajnalon, az éjszakát vicinálisok váltogatásával töltve, az utolsó pillanatban érkezem Szegedről Budapestre, majd a Nyugati pályaudvarról a Keletibe, s hogy taxival átrobogok, még elérem a lassan elinduló expresszt, s mire fölébredek, a szállásadó, a virágportól sárga orrú Putrováczné ágytól telt, zsúfolt szobájában kortyolgatjuk A.-val a kávé, A. cigarettázik, amint minden további időben, majd a dómba bekanyarodva, az oltárok, sekrestye, lépcső, oratórium, kápolna, karzat, püspöki sírbolt, kriptá, szószék, dombormű, kincstár után a szín-

házba térülve ott ülök, ahonnan egykor legjobban lehetett volt látni a vendégjátékra érkező Dérynét, s tanulom az étkezőkocsiban elköltött vacsora közben az erdélyi faburkolat valamennyi rekeszének közepében álló féldomborművű, igen szemérmetlen figurák szolgálatának mibenlétét, a dombra lassan felhúzódó, enyhén balra kanyarodó ívben a távoli tengert, a víz opálkékje előtt, a párában megfürdő olajfák közönyét, amelyek érzéketlenül övezik a knósszoszi palota maradványait, ahol az út önmagába visszahajolna, ha a kezdő és a végpont között nem húzódna néhány ember magasságnyi szintkülönbség, éppen annyi, hogy a kabócacirpelés alól a kitartó rovarzaj fölé emelkedik az utazó, miközben átbarangolja a sötét barnászörös oszlopok közeit, megbámulja az aranydíszes fekete oszlopfőket, a papiruszsások, zsályák, rózsák és sáfrányok növénytömegével telerajzolt freskókat, bekukkant a világítóudvarokba, árnyéktól hűvösen tartott verandákra, s a királynői vízöblítéses árnyékszék után, ahogyan a szőröstül-bőröstül bekebelezett maliai part palotájához vezet az első hajtúkanyar, alant mérhetetlenné válik a víz, fenn lenyűgözően kopárrá csupaszodnak a dombok, hogy tovább haladva a kukorica-, búza- és dohányföldek, szőlőskertek között az angyalokon kívül mástól nem lakott oszlopsziklák alatt kapkodjon fölfelé az út, hol jobbra, hol balra, hol alagútba, hol meredek falú szurdokon átvezető fahídra, nehéz lélegzeteket véve, ahol a Trabant hűségeseen lohol, s A. az útikönyvek között hezitál, és magányos holló kereng a magasban, teknőccel a csőrében, amelyet az aszfaltra ejt, s a platóról, ahová felzihál a szamarakhoz szokott, elkeskenyedett országút, már látni az olvasmányok oázisait, a jegyzetelésre alkalmas leandereket és kolostorokat, s egy-két szentképet, amelyek előtt mindig potyogtatják viaszkönnyeiket a gyertyák, ikonosztázokat, aprócska templomokat, amelyeket egyes családok építettek hálaadásként az isteni gondviselésért, fogadalomból, avagy a közúti balesetek áldozatai emlékére, és persze a Wawelt, márciusi lengyel havazásban és a friss tokhal ikrájának szagával, és Abádi Benedektől a Zsófia, mazóviai hercegnőig tartó, széles ölelésű névmutatót is, hogy nyomban befusson a szél által a hegyperemre tolt út a hegyi erdőbe, amelyben észre sem venni, hogyan lejt a fennsík útteste, csupán a mediterrán fenyvesből a lombhulló fenyvessé változó rengeteget, a megjelenő bükköst, a tölgyes, s végül a ligetesből kiszaladó sztyeppe füvest, az előreszaladó útpályával, amelyen, rajtunk kívül, hiszem, sosem járt senki, és az út a langy vizű szikes tavat elhagyva, a méltóságos kanyarulatok, kurflik és kanyargások végével, miután átverekszli magát a napi robotok buckáin, munkahelyi konfliktusok darázsfszékain, a tetőtér-beépítés nehézségein, a szőlőtermelővé válás maszkjain, porózus mészkőből kialakult képződmények, feltornyosuló kukovik közébe ér, s menten meg is lassul, zarándokok léptei a nagy zarándokúton, amely Rómába vezet – avagy Compostellába, Jeruzsálembe –, amely zarándoklat nem enged nagyobb sebességet a gyalogló ember tempójánál, s a gúnynevek és legendák emlékét nevükben viselő sziklaalakzatok után tehetősen felkapaszkodik az Adria-parti hegyláncok karsztjára, miközben visz-

szatartja magában az áhítatot, egészen addig, amíg föl nem tárul az út alatt a panoráma, jutalma a megtett távnak, ígérete a befutató pályának, melyre felfűzve Velence, Firenze, Róma és Nápoly kagylógyöngyszemei, amelyek végére még odafűzhető Andalusia, s oda Larnaka, melyek után még mindig tanulom – hogy nem másban rejtőzik, mint a kanyarból kanyarba torkollásban – a szerpentin természetrajzát, a kanyargós út végén ott az enciánkék sókristályoktól megszínezett tenger, s a megtett táv eredményeként, az okulás során magam is okító leszek, miként Rómában, a szerpentin hálójába fonódó Aventinus minden évszakban paradicsomkertnek látható rózsakertjében azok a liánrózsatövek, amelyek a lombjuk vesztett nyárfákat megmászva virágba borítják, felvirágozzák a hatalmas törzseket, holott maguk a szerény méretű, kevés szirmú, önmagukban jelentéktelen virágfejek mellett nem nevelnek ceruzavékony gallyaknál, szúrós tüskékkel beborított ágaknál, gombásodásra hajlamos leveleknél egyebet.

Mássá, szellősebbé, s egyben rusztikusabbá formálódik át a lakás egyik darabja, az, amelyet napra nap szokok, s lassan be is lakok. Az emeleti könyvtár használata, amelyet magányra formáztam, elmarad, a könyveket, amelyeket éppen használok, lehordom a fenyőlapokból összeállított bútorokkal átalakított dolgozószobába, s majd pedig, ha már nincs szükségem rá, visszacipelem. Nem fűtöm többé a tetőteret, csak ha lakója akad. A hálószobába hamarosan ágy kerül, majd két fiókos kissekreány, zoknik, trikók, gatyák és a hálóruhák rakteréül. S rongyszőnyegek – egytől egyig két húgom karácsonyi ajándékai. S az ebédlőbe az addig alig használt ovális asztal, a maga székeivel. Állólámpák. Képek. A nappali újdonság falfestést kap, s függőnytelennek marad, így szeret benne lakni a napfény. Eltökéltem szokom a helyzetet, könnyen, többnyire nem ér hozzám sem az együttérzés, sem a gonoszkodás, sem a káröröm hangja. Felébredek, elalszom, világos van, sötét. Évekig nem kapcsolom be a televíziót, le is mondom a csatornák előfizetését, s nem olvasok újságokat. A sarokban új keresztes pók lakik, s másféle könyvek papírja neszez, ha pergetem a lapokat. Az eső hosszabb ideig csöppen le, s tompábban koppan a földre az ereszről, mint korábban. A kutyák hűségesebbek, s jobban igénylik a velük való törődést. Az autóm csendesebben gurul. A festmények előadják az elrejtett részleteiket, megsötétednek, megérnek.

Már semmi kétség, hogy a nappali falára felszerelt, kirakatüveg méretű Szabados Árpád-könyomat, amelynek amúgy *Barlangrajz* a címe, csupa mellből, pinából, valamint faszból áll, s a Szilágyi Lackó-képen a bolygók gömbjei közé kilöködő duzzadt csecs s a földön kéjesen elheverő, kéikkel megrajzolt, kettévált babszem-pinájú nőakt fölött két kobaltkékkel kontúrozott alak, két, óriási szemű férfi dulakodik. S a Várnagy Ildikó Rómában készült antik szobortörmelékének tövében heverő árnyak rám hasonlító fejalakja sikeredett. Ha a fotelbe elterpeszkedem, egyik oldalamon az egyik, másikon a másik kutyámmal, a szoba jobbján, a távolabbi sarkok alsójában mindig homály szuszog, hiába is felesel vele a felső sarokban

a Györgydeák György-pasztellkép traktoroslányára rárakott képüveg tükröződő, kissé pirosas fénye. Jófajtvá éré szőlőpálinkák lötyögnek a kredenc polcain, évekig nem nyúl azokhoz hozzá senki, utóbb értesülők róla, milyen méltósággal megöregítette azokat a kor. A parketta némelykor megreccsen, láthatatlan talpak alatt csikordul, s a teraszra szerzett öntöttvas lábú asztal mély barna színek árnyalatait váltogatja szikár testén. Elfoglal az egyetemi munka, a rosszul regnáló dékán hablatyolása, s az ellenállás, hogy nagy hatalmában ne verje szét a szakot, a tanszéket, a kart. A hiábavaló harc és az érdektelenség megeszi az időmet. Fehér kontúros felhők között szállok, émelyegve, görcsbe rándult gyomorral, vagy autóbuszon zötyögök két város között. Hol korán kelek, hol későn, hol le sem fekszem, mert nincs álom, amely az éjszakában a magáénak tudna. Az állóképek és a gyors vágások. Vágyom a tengerre. Minden egyszerűbbé válik, meg tudom a fontos dolgot különböztetni a kevésbé fontostól.

A kert rózsabokrai pompáznak. Barátok pártolnak el, s régi barátságok megújulnak, újak sarjadzanak. Egyik nap leesik egy tányér, és nem hull cserépdarabjaira. A másik napon lehasad a ház sarkánál felejtődött diófáról az ág, s nem nyomja agyon Verrocchio puttójának bronzmásolatát. Adél bámulja a tó fölött szikrázó szitakötőket, s közben észre sem veszi, hogy belegyalogol a vízbe. Kicsi rigófiókákat szedeget reggelente össze, és restelli, hogy ölt. A szomszéd nem köszön, hogy ezzel fejezze ki rosszsallását, s együttérzését A.-val. Egy irodalmi estemről szóló tudósítás miatt, a dékánhelyettes biztatására, a dékán szóbeli figyelmeztetésben részesít, s okául a rektor intelmét nevezi meg. A gondosan megtervezett egyetemi elbocsátások kapcsán, a kirúgott professzoruk miatt tüntetnek az egyetemisták. A gazdasági válságra hivatkozva tanszékeket épít le a vezetés, miközben a dékán külföldi utazások sorát abszolválja. Leborotválják a földből kibúvó sziklát a város autóbusz-állomásánál. Csupán a vári utcát beszáguldo bakonyi szél és a harangzúgás változatlan, talán azért időtlen mindkettő, mert nincs saját életük, csak a vár által léteznek, sem saját hallgatójuk, mert a városlakók nem élik a várat. A könyvek kevésbé használt része lekerül a pincébe, a tágas pincében tárolt folyóiratokat fölszállítom a tanszéki szobámba. A tanszék barokk épületének kézikönyvtárát fölszámolják, s egyre több a hallgató, aki Jeruzsálemet afrikai városnak gondolja, s dörgegelmes magánlevélben követeli a személyes, emberbarát bánásmódot. Az egyik lányhallgatót az anyja kiírta az egyetemről, mert a gyereket vélekedése szerint megszégyeníti a tanár azzal, hogy a dolgozatát elégtelenre értékeli. Két éven át hetente két-három napot Budapesten vagyok, anyámat felügyelni a különböző kórházban, majd az infernalis időszak múltával háromhetente járok a szüleimhez, hétvégi anyagondozásra. A postai levelezésem hivatali ügyiratokra korlátozódik, s az e-mailekből kihullnak a nagybetűk, a pontok, s idővel a megszólítás és az üzenet szignózása is. Újmódi zenéket hallgatok, moziba járok, visszaszokom a színházakba, koncertekre. Egy kutya, nem is oly régen, átvezet Pest néhány utcáján, s megmutatja a neki oly kedves macs-

kákat, amelyek a járdaszélhez állított, elhagyott járgány alatt élik családi életüket. Öt hónapja megtanulok újból dohányozni, ezüst Dunhillt szívkok, vagy sárga Phillip Morrist, de egyikben sem érzem a hajdani Fecske, Symphonia vagy Sopianae ízét. A hó gyorsan olvad – s úgy, mintha egy novellában tenné. Nő a ciprus.

Estével eltörik egy ólomkristály borospohár, cseh gyártmány, széles volt a talpa. A *Fegyverengedélyt*, az első komplett, nagytörténettől kilúgozott veszprémi könyvemet írom, amely egyben Dugó felbukkanása, együttes sétáink írott térképe, a település megszelídítésének eseménysora, annak ellenére, hogy akad benne egy-két Zuglóban írt fragmentum is. A. akkor kezd betegeskedni, nem tudja feldolgozni az állása felszámolását, azt, hogy egy pillanat alatt kiderül, nincs rá szükség a Davidikumban, a via-duct alatti egykori árvaházban lévő intézetben. Én Budapesten dolgozom, a Victor Hugo utcában, oktatáskutatók között, akkor váltódik a rendszer. Egy napon szorongva hív telefonon, száguldok érte, s viszem kapkodva Veszprémbe, szürkén gubbaszt az első ülésen, állandó orvosához. Amikor az orvos cigarettát kínál neki, és maga is rágyújt, sejthető, komoly baj korszaka veszi kezdetét. A belgyógyászaton napokig kutakodnak benne, az intenzív osztályon is figyelik, nézik szíve több coronáriáját. Hetekkel később már biztos, érelmeszesedése van. Kék színűvé válik az ajka. Rendszeres orvosi felügyelet mellett él, időközben kinevezik a pécsi egyetem oktatójává, s kevesebb mint háromnegyed évtized múlva, majd ott, végső megoldásként, az egyetem klinikáján cserélik ki a lábszárából kivett érdarabokkal szíve ereit. Kórházban lábadozik, a folyosó falára felszerelt rúdka kapaszkodva tanul ismét járni, diákoskodik a mozgásban, abbahagyja az eddigi életmódját, majd a füredi szanatóriumban, ahonnan hónapok múlva sem kíván hazajönni. Állandó hóesésben él, legyen bár tavasz, nyár, ősz vagy tél. Itthon egymásba kapaszkodva sétálunk, lassan topogunk fel és alá a kertben, idővel a ház körül, majd tovább, kimerészkedve a völgybe, s kezében az egész sétaidők alatt ott tartja a zsebrádióját, hallgatja, nem akar a politikai eseményekről lemaradni, a kommentátorokkal társalog, még velem sem, mással sem, senki élővel. Másfél évvel a fél napig tartó műtétje után, de később is, még attól tart, megnyílik a szegycsontján felvágott mellkasán a seb, felszakad szíven a beültetett valamennyi ér, s ő itt marad, segítség nélkül, életét elvesztve. S az ápolása sem megfelelő, hibát hibára halmozok a tej elöntésével, az ételek tálalásával, éjszakai olvasásaimmal, s amikor, hogy nyugtalan éjszakai miatt és zaklatott éjszakáim számára külön szobát keresve magamnak felköltözöm a könyvek közé, a szükséges életvezetési tanácsokon túl haragja határtalan. Időnként kirándulni megyünk, időnként elmaradnak a ténfergő, kettes utazások, többnyire a munkatársakból lett barátokkal megyünk évente nyaralni, olyankor elemébe kerül, hogy percnyi pontosan ismét megszervezheti a programokat és tereli a hozzánk kötött gyermekhadat. Annak utána öt évvel, hogy orvos barátaink egészségessé minősítik, maga is kezdi elhinni, hogy az, s rácsudálkozik, időközben nem csuklott össze a világ, s a napokkal együtt

nem lett több a részvét. S amikor anyám agyvérzést kap, s hónapokon át rehabilitációs kórházakban az idősebb húgom vezetésével naponta és személyesen felügyeljük a sorsát, a kezdeti segítség után, egyre nehezebben fogadja el a gyorsan megváltozott helyzetet, s benne a sajátját. A hiányok listája nő, a szemrehányásoké sem apad, az elvárásoké sem, bebújok a munkámba, begombolkozom a munkahelyi teendőimbe, hadakozom, s apad az időm. Aztán egyik este eltörik egy kristálypohár – A., hogy befordul a konyhába, a falhoz csapja. Az üvegcserepek előbb csilingelnek, majd meg, ahogy rajtuk tapos, csikorognak. Hallom ugyan, mi is történik, de a tetőtérből nem megyek le megnézni, hogy jól hallom-e az eseményt.

A ciprus egy nő, átmenet a kifejelett lány és a kitelő asszony között – nem gondolhatja ezt másként Szerb Antal sem, aki oly sokat töpreng a ciprusok itáliai árnyékvetésének mikéntjeiről. Az árnyéknak jól megágyazni kizárólag a karcsú fák képesek, azok ágai között kis résekben törik át a napfény, vagy sehogyan. Amolyan fekete-fehér látványt nyújtanak, igaz, sötétzölden.

A pécsi egyetemre nem csupán azért megyek dolgozni, mert hívnak oda, hanem mert a veszprémi egyetemre nem invitálnak. Egyszer ugyan elzarándokol hozzánk az egyik karszervező professzor, az oka sosem lesz tudott, de nyilvánvaló, hogy nem találjuk meg egymással a hangot. Pécs befogadó városnak bizonyul, idővel szálláshelyet is kapunk, ahol, hogy A. abbahagyja majd az oktatást, mindaddig lakhatok, míg egyszer nem hosszabbítják meg a kiutalását. Ezt az apartmanszerű helyet ismeri meg élethelyeim közül B. először; némelykor, esténként az egyetemi hallgatóinkkal találkozunk, akik mindig találnak okot diskurálásra. Veszprémbe majd csak akkor invitálnak, amikor a pécsi műhelyünk szétesik, s kollégáim egyike ott alapít szakot, tanszéket.

A kertembe B. után érkeznek majd a ciprusok, hamarabb, mint akarom, Pécsről, a botanikus kertből hozom őket konténerekben. Magoncokként – így nem lehetett előre tudni, milyen végső formához jutnak, s miként fognak gazdálkodni a fénnel. A lakás bejárata előtti egyed nyurgasága magától értetődő, s nem igényeli az alakítást sem. Az árnyéka olyan, amint azt a nagykönyvben egyszer leírták, még a teremtés növényeknek jutó napján, azaz a harmadikon. Nem merem ugyan szembesíteni a ciprusomat a bibliai szöveggel, hogy a növények teremtése napján ő melyik megnevezett csoport tagjaként, azaz gyenge fűként, maghozó fűként vagy gyümölcstermő faként sorolódik-e be, megelégszem azzal, hogy magam döntök a kérdésben: minden növény kezdetben gyenge fűnek látszik, s élete delén már hozza is a magvakat. B. kimondottan utálja a délszaki vidékeket, a mediterráneumot kizárólag a kedvemért látogatja, szögezi le mindannyiszor, hogy elindulunk a következő években arra, az ő alkátának a hegyek és a hús, savanyú almát apróan termő lengyel vidék felel meg, na és a barátságtalan Brüsszel, amelyben csak, mintha egy enciklopédiában összehányt szavakat, igék, főnevek s egyéb szófajok közé lehet katalogizálni a napokat, a házakat, az utcákat és a kertes tereket. B.

a bibliát is utálja, én azonban, hitetlenként is, gyakran forgatom. Néha azokat is meglátom benne, akik már átforgatták a lapjait. B. a ciprust nem látja egyébként, mint satnya, lomberdőben meg nem maradó gizgaznak, amelynek tövében nemhogy bölény, avagy medve vagy farkas, de róka és fajt sem képes begömbölyödni, és Szerb Antal ciprusárnyak szerinti tájat rendszertanozó írását sem kedveli, ő, állítja magáról, megrekedt a Csáth Géza és Kosztolányi Dezső nyelve révén befogható magyar világnál, gondolkodási módnál. B. azzal indokol mindent, hogy ő lengyel.

A. és B. között a saját életidőmben valójában nincs átfedés. Legalább öt évet éltünk úgy együtt A.-val, hogy túl a fizikai gondoskodáson és a gyógyulásig tartó betegségek miatti aggodáson, nem jut semmi helyünk egymás számára. A. szívműtétje megváltoztatja a személyiségét, nem is formálódik az vissza olyanná, hogy ismét egészséges legyen. B. pedig egyik húsvét táján megérkezik, azaz visszajön (hiszen öt nappal korábban én szedem le a repülőről, s bocsátom el vonaton, Krakkó felé, családlátogatásra, hogy onnan utazzon vissza), konferenciának megfelelő öltözetben, újabb belga dobozos csokoládékkal felszerelve, s időben közli, talán hogy a megfelelő helyet föl tudjam deríteni, táncházba kíván menni, s a pc-jén azt is bemutatja, miféle népi kultúrába kíván beavatódni, nehogy nem megfelelő helyre vigyem. Járt valaha Kalotaszegen, olyasmit kíván ismét. Hát időt lop magának, s én is – s a Mátyás-templom előtt találkozunk, a budai várban, néhány méterre a nemzetközi, idezúdult sokadalomtól. Annak a templomnak a tornya, a fióktornyok ellenére, olyan egy szál árnyékú, magyarázom hivatkozva neki, mint a ciprusoké, s az árnyék pereme is olyan vékony vonalakkal kavargó-fodrozódó, mint a délszaki növényeké az éles fényben. Nézi az árnyékot, hol belelép, hol kikászálódik belőle, s mikor bevonulunk ananászlevet venni a boltba, a polcok közé, azt kérdi, milyen vörös is a ciprus árnya? Medvéé, bölényé, farkasé, rókaé, vagy a fajdkakas tojáshéjának színével rendelkezik?

Elfogadja, hogy megcsókolom. Két üveg bort vásárolunk, fehérret miatta, vöröset miattam, s hamarosan az egyik budai panzióban kötünk ki. Az elkövetkező négy napban rövidke órákra hagyjuk el a szállást, hogy megnézzük a táncvárosi találkozó néhány ígéretesebb programját, másra azonban nincs időnk. Nem tudom, kitől távolodik, nem tudja, kitől távolodom. Cseresznyeérésre jön ismét, a paloznaki fát, amelynek közelébe tíz napra húzódunk el, délelőttönként és délutánonként megmássza, teletömi a száját az ujjbegynyire duzzadt gyümölcszemekkel, egyszerre több cseresznyét kap be, s több magvat is köp ki a szájából, a lombból sárgarigókkal felesel, hosszan-hosszan elemzi a fölöttem álló látványt, és nem kérdez semmit, elég neki az, amit én mondok magamról. A cseresznyeszüret után egy hónapra utána utazom, majd még egy újabbra, de már ősz elején, addigra elintézzük A.-val a szétválást, papíron az osztzkodást és a szétköltözést. Mire visszaérkezem, a ház kiürül. Így jutok el A.-tól B.-ig.

A palacsintához szokás időszaka magam sem tudom, meddig tart. Társul hozzá hamarosan a reszelt máj, endékás (sárga dobozú) krumplipü-

réporból tejjel és vajjal kikevert péphez, s ha nem csal az emlékezetem, uborkasalátához. Majd pedig csirkepörkölt. A receptek kezdenek változni, érkezik az erős paprika, az ízletes teák és a soproni vörösborok és egy-két zsidó étel is. Vasárnaponként, ha A. megérkezik a családjától, mert hétvégenként hazautazik az anyjához, s a vele együtt lakó férjéhez és gyermekeihez, nincs mese, étterembe járok, a Vadászba, a Stadionba, a Sportba, vastag ételeket falok, sörrel leöblítve, vagy jobb időben egyik-másik sörkertbe, a Viadukt alá. A. miatt válok el az első feleségemtől – a válóper után Ági, aki volt középiskolai társam s szépséges cigánybarátnőm játszik át a kezére, extrém, az egyszerre orosz és zsidó és francia Chagallért rajongó festőművész-palánta, csak éppen irodalmi tanulmányokat folytat a debreceni egyetemen, és nem idegenkedik, néprajzi érdeklődének megfelelően, a balmazújvárosi éjszakai asztaltáncoltatástól sem, rácsodálkozik a csuklómra csatolt órára; nem az enyém, addig nem ismerhette. Mondom neki, kitől kölcsönöztem, s hogy létezik az, akivel azonos az időm. Két évet sem tart ki ez az első, egyetemista házasság, ő hozzácsapódik a maga filmrendezésbe kábult emberéhez, utóbb szül neki egy fiút, és abbahagyja a festést. A képek iránti érdeklődés erős kapocs köztünk, én is festő akarok lenni, csak szétmorzsolja ambíciómat az a középiskolai rajztanárom, aki azt állítja, hogy az ilyesmi tevékenységhez némi rátermettségre is szükség van. Ami nekem, szerinte, nincs. Igaza volt. Rendületlenül szeretem azonban a színeket, a foltokat és a kiteljesedett alakzatokat, és azokat a mondatokat, amelyeket Dosztojevszkij ír.

A szobában, amelyben Ágival éltünk, az íróasztal fölötti polcon képeslap méretű másolat támaszkodik egy könyvhöz (Glasenapp, Helmuth von: *Az öt világvallás – bráhmaizmus, buddhizmus, kínai univerzizmus, kereszténység, iszlám*). Ez is, az is az univerzizmusról mesél, ha eltérő mondataik is vannak. A képecske Van Gogh 1888-ban készített festménye, népszerű alkotás. Az a sivárság és árvaság, amelyet sugall, az egzisztencialisták műveiből ismert, s azt hiszem, nekik köszönhető Van Gogh iránti figyelmem s éppenséggel e vászon kedvelése.

A mű érdekessége számomra, hogy ugyan minden színfoltjában olyan, amellyel a hozzáértő műértelmezőknek jellemezni szokásuk az arles-i magányában barátra lelő festőt, de akármelyik szín lehetne akár Gauguiné is. Olívaöldre festett falú szobában magányosan álldogál egyetlen, textillel bevont ülőlapú, erős fakeretű karosszék. A székben, ahol valaki nemrég pihent és olvasott, tárgyak: két nyolcadméretű, becsukott könyv és a talpas gyertyatartóba tűzött, nagy lánggal égő, hegyére állított szemű gyertya. A kényelmes szék használója barátságos láng fényében olvasta néhány pillanattal korábban a két könyvet (talán összevetette azok tartalmát), avagy azok valamelyikébe mélyült (hogy éppenséggel a másik könyvbe foglalt előzetes ismeret fényében megértse), s hogy nemrégén fölkel és eltávozik, a maga helyére ülteti a tárgyakat, fényben hagyva a közelmúltat. Ezek a könyvek és az élő láng visszavárják a használójukat. Jó lehetett ebben az ülőalkalmatosságban foglalatoskodni, biztonságosan

támasztja a hátat, a karfák befoglalják az emberi corpust, az ülőlap felveszi a test formáját, de szilárd – a szék, most is, hogy nem kuporog benne ember, őrzi az ember alakját. Idéz. Amúgy ugyancsak citál a székben égő, karfákkal körbeölelt gyertya lángja, nem csak a székben használó olvasót, a könyvébe mélyedő, annak tartalmát felmérő ember figyelmét, a fénytől telt sárga szín révén a fakó borítójú könyveket, hanem a távoli, a mediterrán vadon zöldjével rendelkező, falra akasztott másik gyertyát is. Ez a gyertya biztonságban függ a falon, csak a lángja terjedelmes, körbevéve azokkal a szaggyal, aurát képező, sűrű vonalkákkal, amelyek Van Gogh képein az illékony testeket többnyire határolják. Hogy a néző félre ne értesse, a két láng közötti szolidaritás azzal is hangsúlyozódik, hogy a szélesen elterülő ülőke anyagának a színe reflektál a falzöldre.

Csak éppen ez a karosszéklap-árnyalat Gauguin színvilágából is való. A tropikus erdők füledt zöldje ez, Tahiti asszonyainak izzadt és fénylő bőre kap efféle visszfényt, Krisztus rothadó emberhúsú mellkasának árnyalata, egy gyümölcs hamva, a biliárdasztal posztója, a zöld disznóké. A szék fakeretének színe sem a holland posztimpresszionista művész sajátja. E szék valójában Gauguiné. A festmény pedig Gauguin-portré, amellet, hogy egy mély, melankóliával és mániával is jellemezhető lelki kapcsolat enciklopédikus bemutatása. A festmény egy jövőkép.

A kép aztán elmarad tőlem. A.-val újabbakat gyűjtünk, abban a másfél szobás lakótelepi lakásba, amelyet a munkahelyünk révén utalnak ki a számára. Festőkkel barátkozom, filmesekkel, szobrászokkal, ők járnak hozzánk, s hozzájuk járunk, elbonyolítani az estéket és hétvégeket. A lakótelep gazosából, ha lehet, mindig kitörünk, de Veszprém szűk, kell mellé az ország, s kell Európa. A. úgy dönt, hogy a nagy zöld polccal és egy olcsó kanapéval éppen betölti az íróasztalom által szabadon hagyott helyet – annyi fér a félszobába, amely az én dolgozóm és könyvtáram lesz. A másik szoba a közös életter, s marad az addig, amíg egy tetőtér beépítésébe nem kezdek. A tetőtéri lakás kétszer akkora, mint a lakótelepi, igaz, rejtőzik benne két manzárdszoba, és városi tulajdonban marad, de idővel visszatérítik az árát, s abból vásárolok a sok kékszint ígérő paloznaki kertet és építtetem fel a kívül présház-belül nyaraló házat s veszek hozzá facsemetéket, amelyek négy-öt év alatt termőre is fordulnak. Van ott gránátalma, két fügefajta, mandula, őszibarack és szilvák, no és a Badacsonyinak nevezett cseresznye, amely július elejével terem, s fekete termést érlel. De mire megnőnek a fák, a Csikász utcai tetőtérrel a városközponti másik tetőterre sikerül átcserélni, amely, ha nem is tágasabb, de a központban helyezkedik el, így legalább éjszakánként és hétvégenként csendes. Ebbe az egykori városházába, majd pedig Matulka-pékségbe érkezik egy újév előtti napon Dugó kutya, amolyan gyorsan megnövő gyerekpótléknak, depresszió elleni gyógyszernek. Melankóliám évekig tart, s a kutyámráncigál ki belőle. A. időközben a lakását befekteti egy pesti építkezésbe, ugyanis elválík a férjétől, a gyermekeivel s velem együtt építtet magának be egy zuglói tetőtérrel. Amíg Veszprémbe dolgozom, a pesti lakást alig

használjuk, majd a rendszerváltás idején, hogy Pesten vállalunk munkát, s a pesti lakás lesz inkább az otthonunk. 1995-től, hogy a pécsi egyetemre kerülünk, ismét Veszprém válik a lakóbázissá. A képek leginkább ekkor kezdenek a falakra kerülni, először csak azok, amelyek majd a könyveim borítói lesznek, majd egyebek is. Köztük az a szépséges porcelántányér, amelynek rózsafehér alapján egy japáni, zöldes színű, széles ecsettel gyorsan felrajzolt jel látható – a kerek állatszeme, amelynek a pupillája rostoként elmállt, könnyeden szétszalazódott.

A képek iránti figyelem családi vonás, néha azt hiszem. Idősebb húgom ugyancsak nagy képrajongó, ha leírná a világban megtett útjait, éppenséggel lerajzolná, biztosan a kiállítási csarnokok és tárlatok mentén vázolná azt fel. Anyám ugyancsak szereti a festményeket, amíg tehetjük, a közös nagycsaládi nyaralásoknak izgalmas eseményei a különböző kollekciók fölfedezése. Anyám a képes könyveket lapozgatva ismerkedik ismét a világgal – gyógyulása idején. A városokat is, amelyekben megfordulok, inkább képekben látom és nem a ténylegükben. Athént, Párizst, Bécsset, Prágát vagy Rómát is. A.-val bebolyongjuk és felbecsüljük azt a teret, amely a kultúránkat adja; jó vele lenni, mindaddig, amíg a teste nem jelent terhet a számára.

Róma szeme fogva tart. Bár A.-t Rómába elvinni nem mutatkozik egyszerű feladatnak, de jön, mert én odavágyódom, hogy a szerb háborús események miatt Görögthonba csak kacskaringós módon tudhatnánk eljutni. Rómának is kerek a szeme, mint az izgulékony feketerigónak, szépen sötétedő tóruszú, égszínkék pupillájú, amelyen időnként, borús gondolatokként, fátýolfelhők pamacsai úsznak át. Meglett férfiként többször terülök el a Santa Maria Rotonda mértani közepén. Santa Maria Rotondának a keresztények nevezik ezt az épületet, holott az régebbi, mint maga a keresztény vallás. A 7. század elején Phokasz, bizánci császár adja örökül a római pápának, s éppenséggel VI. Bonifác szenteli fel – magyarázom A.-nak s majd két évtized múltán már B.-nek –, hogy az aktus után már valóban Szűz Mária kerek templomaként ismerjék a világban, s ne Pantheonként, az összes pogány isten szent helyeként. A szerény és pénztárcájuk foglya turisták, amilyen magam vagyok, és ilyenek a hozzám tartozók is, a Pantheon a 2. század elején uralkodó Hadrianus császár alkotásának tekintik, holott Marcus Vipsanius Agrippa konzul építi, Krisztus születése előtt néhány rövid évvel. Napóra – mondja A., szerintem pedig istenszem, s hogy tettel igazoljam sejtésemet, a márványpadló közepére fekszem, hanyatt, hogy tekintete fókuszába kerüljek a teremtőnek. Éppenséggel, mivel az égbolt kupolájának csúcsán delel a Nap, a fényfolt kellős közepén dőlök el a hideg kövezeten, olyan vitruviusi ember pózában, azaz úgy, ahogyan ezt a pozitúrát – körbe fogott, kezét széttáró, lábát szétterpesztő ember, amely így egy ötszög csúcsait is kijelöli – Leonardo da Vinci lerajzolta. Össze is vitatkozunk A.-val, ugyan egy gigantikus napóra belsőjében vagyunk-e, akként, mint akikkel éppen megtörténik az idő, vagy színélátásra ajánljuk-e fel magunkat az istencsaládnak, avagy az egyetlen

istennek. Igaz, a szerethető Róma mindmegannyi alkalom minden órájában vitákra ad okot, pláne nekünk, akiket Róma majd csak utólag, hogy már nem látogatjuk, tanít meg arra, hogy ne a magunk értelme szerint bámuljuk és barangoljuk a várost, hanem az egyes helyszínek létrejöttének ideje szerint. Azaz: barangoljunk. Róma végtére is azért szép, mert mint tengerparton a meredélyről leszakadó és egymáson elnyugvó kövek, idődarabokból lett összehordva, meglehet, csak az ajtón lépsz be, de a pogány korból, áthágva a középkor küszöbét, máris a reneszánszba jutsz, avagy a minden vértanúnak ajánlott hely kapuzatán, hogy az épület belsejéből rád ömlő fényben érzékeld az istenek és a császárok szoros kapcsolatát, és máris modern kor modern gyermekeként elszégyelled hívságokat kedvelő emberi voltodat.

A Pantheon ajtaja évente néhányszor belülről van megvilágítva, az oculuson betűző fénytől elkápráztatva jut be a csarnokba a látogató, amint a császárok is tették volt minden április 21-én, Róma alapításának napján, illetve napéjegyenlőségekkor. Ezért, ha tehetjük A.-val, ezekben az időpontokban keressük fel, így harmonizálódunk. Egymással. És az örök várossal. Róma szeme mély, sokféle kék, tekintete pedig, mint a röntgensugár, átható. Róma óta tudom, egyszer elérkezik az idő, amikor kizárólag az elvégzett munka által leszek magam is megítélve, s nem mindenféle talmi vélekedések, hiedelmek és képzetek alapján. És nem keveredik össze az élettel az irodalom, az irodalommal az élet.

B. nem szereti Rómát. De Brüsszelt sem, ahol él, s amelyet a lakói számára történetelen helynek talál – hát megmutatja nekem néha Hollandiát, ha elunja, hogy egyedül kóválygok a belga fővárosban és a környékén, a nyüzsgő virág- és sajtpiacokat, a védelem alatt álló kerteket, a tengerparti városkák némelyikét, a virághagymák termesztésére alkalmas, homokdűnék mögötti geest soil-tereket. Az ő nyomában, a kezét fogva jutok el a virágmezőkhöz, s vissza a katolikus mentalitástól elrettenő holland mesterekig és a kutyahűségű, szenvedélyben izzó szemű Van Goghig. Mondom B.-nek, kellene egy szemkatalógust csinálnunk a festmények alapján, hogy ebben nézzük meg, van-e számunkra benne, ami újdonság. B. józan, s amúgy filozófiát Tübingenben tanult német nyelv és lengyel irodalom szakos tanár, leint: a szövegesedés technikáiban máris meglátja a létrehozható szöveg erősségét és hátrányait, de többnyire az utóbbiak száma oly magas, hogy a gondolatkísérletet is abbahagyja. Mondanám, hogy töprengő fajta, maga szerint azonban csupán melankolikus, sápadt arcú lengyel, aki irtózik a reményvesztettség minden formájától, s különösen az olyan végzetestől, amelybe Van Gogh bele is pusztul. B.-vel kevés dologban voltunk azonosak: a parkok és a kertek szeretetében biztosan, a sétaigény mértékében s talán még abban is, hogyan, miféle fondorlatos hárításokkal viszonyulunk mindazon emberekhez, eszmékhez, dolgokhoz, akikben, amelyekben, amikben bármi hamisságot is fedezünk föl.

A Pantheonban rögvést szóvicceket gyárt: a szellemi leégésem gyógyítására előszedett panthenolról. Amúgy Rómában megcsinálom a magam

B.-szótárát, amely az alvó tablettától a nyűzöttig, a széles időjáráson át a vak van Jánosig tart. Sok oldalassá bővül idővel a listám, minden tétel mögött a megismert és az ismeretlen sejlik föl. Szarban szárnyal; egyházszéket; napágra süt a hét; nem vagyok szakmás; szörcsög lettem; a zoknit párzom, Monostorpályaudvaron vagy-e már; a szakadékot be kell zárunk; akik krumplit természetnek, azok elveszthetik a kenyérüket; át esem a jó túlsó oldalára; Európa éjszakai része; gondolom, vannak észrevételeim a tarsolyomban; igen szaros az együttműködés; magnóra szorult emberek; önkiegészítés; szerelmi tulajdonjog; töröklési jog; végre vérbe értünk; viharos az előételem. Az egyikben a brüsszeli St-Hubert bevásárlóárkádjának fénye síkol a kávézó csillárján, a másikban a Felső- és Alsóvárost összekötő kert, a Place du Grand sablon, a harmadikban a Gruuthuse múzeuma V. Károly terrakotta-fa portréjának tányérszerű kalapja, aztán meg Krakkó, Bécs, Budapest, Körmöc, Rijeka, Gent – és a cigarettázó mozdulat, a sörivás kortya, az eltört cipósarok, a vasalt lenvászonbugyi, a nehéz táska, a sietés közben bekapható szendvicsek, a hiányomra utalás a szexrabszolgotartás bevezetésének felemlegetésében, a rurális durvaság abban, ahogy eltávolít az életéből.

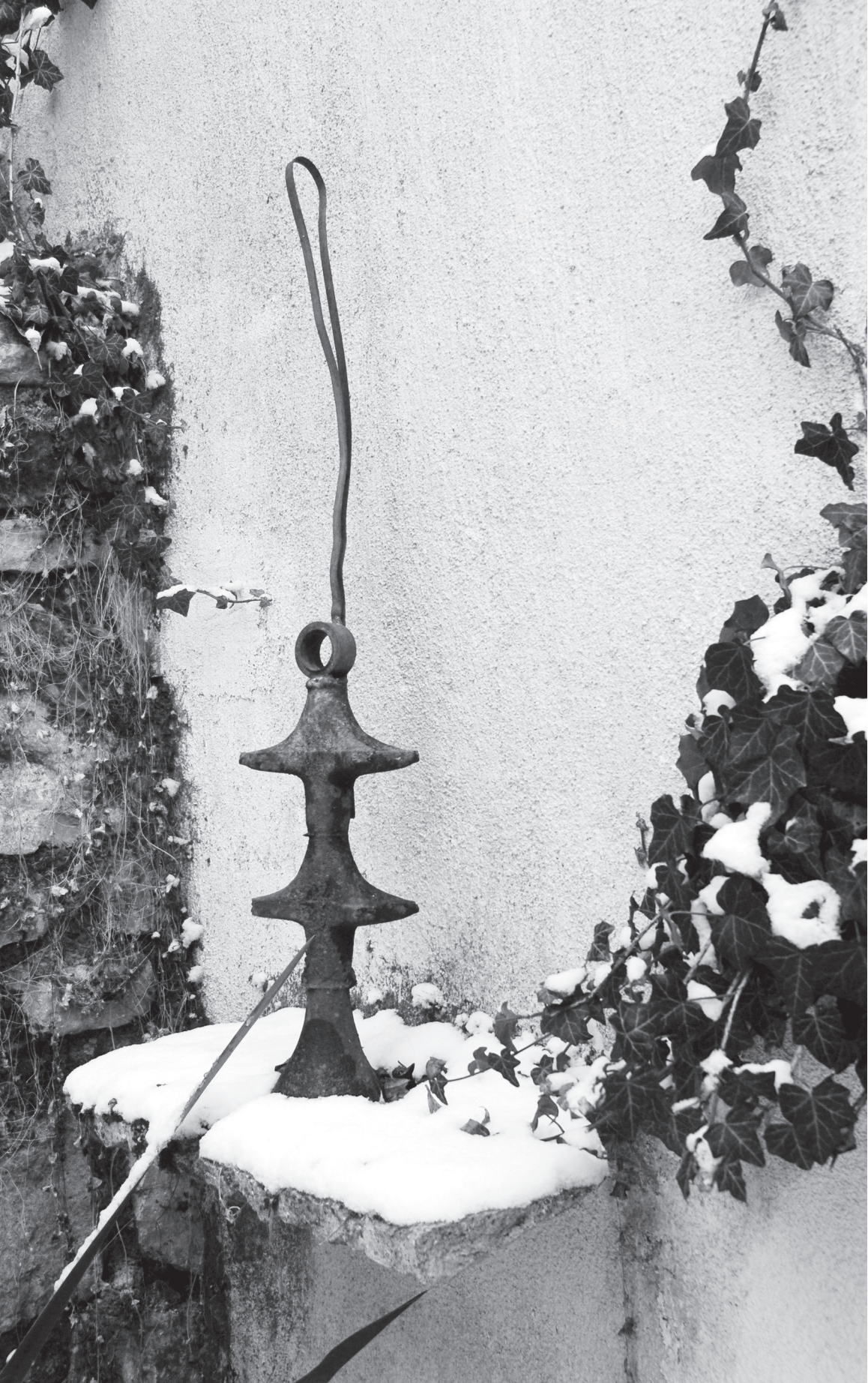
A mondatok okozta viharban, vagy talán a bambuszharangot kongató viharos szélben letörök s aláhull a kertem diójáról az egyedüli kiálló ág. Rég elszáradhatott, el is korhadt, mert földet érve szétmorzsálódik, kizárólag a puffanás hangja marad meg bennem – utána. Újabban délelőtt is gyakorta látogat hozzám a szél, hol szellőként, hol pedig indulatos Este szélrohamként. Zefírként azonban már sosem. Délutánonként légáramlatként. Zúgó fürgetegként, az este megérkezével. A diófa átad ezt-azt, levelet, ágat, termést vagy éppen a korábban hónapokon át óvott, gallyvillához szoktatott, aztán mégis elejteni gondolt madárfészket. Léteznek mondatok, amelyek a légmozgás és a fa diskurzusában francia nyelven mondatnak, s vannak flamandok, lengyelek, szlovákok és magyarok is. Angolul elhangzóak nincsenek – az én tört tükrű, szinonimákra vak angolom oly keleti és praktikus, hogy B. meg nem mukkan soha, ha én beszélnék, tulajdonképpen az angolul megszólalásom lehetőségét, amikor távozik, menthetetlenül magával is viszi. Új nyelvet kapok cserébe, azon idegen nyelvű történetek nem mondhatók el, persze hogy nem felejttem el az oly sokszor megismételt intelmét.

A tenyérnyi tükrű víz mellett, ahol a silány talajba néhány természetes bazaltkockát süllyesztettem, hogy a kavicsolt területről a szálfüves gyp felé legyen az indás infüvek között lépésre hely, újabban egypár terjedő bokrocskájú csillagmoha telepedett meg. Sírlapokon, sziklakertekben fordul amúgy elő, éppen ezért nincs rá szükségem, de magától gyökerezett be, azaz a széltől, vagy valami állat által. Akadnak madarak, amelyek mindenféle magvakat dugdosnak a kőfal réseibe, hol ez, hol az a növény növekszik aztán, meglepetést okozó jövevényként. A mókus olajos termését gyűjt, mogyorók, mandulák, diók, fenyvek csemetéi jelennek meg a szomszéd ház rakott kő falán, amelyek néhány hetesen el is pusztulnak.

Kihajtani adódik erejük, de kellő mennyiségű víz és talaj híján rövide szabott az életük. El nem gondolom, miféle lény szőrn, tollán vagy bélcsatornáján keresztül érkezik ez a gyeppótlónak gondolt, apró, bár az önmegvalósításban tekintélyes növény, amely ha virágzik, bőséggel teszi. Éppenséggel szeretnek benne topogni a rigók, húzogatják a cérnavékony szárait, igazgatják a félbevágott tojássárgájánál nem nagyobb zsombékjait. A közelükben valami selyemmályva is hatalmasodik, mármint a nagyméretű leveleket fény felé emelő zöld, nyurga szár, amit én szívesen látnék mocsári mályvának is, ámbár lehet, nem lesz egyéb a szívós szivarfánál; újdontatj jövevény, akár a szerteszórtan előtört kutyatejek, körömvirágok. Már-már elborítja a szétszórt magvokról kelő növényzet a sárga gyöngy-kavicsot, ami egyébként is szeret a talajba süppedni, lemerülni a földbe, feladva a színét. A kedveli az egyszerű növényeket, Szilveszter napi rituálénk, hogy Tihanyba ugrunk le, a kerítéstövekben virágban maradó, fagy-tűrőnek bizonyuló körömvirágok közül néhányat leszakítani. S a délszaki vidékeket járva, kora tavasszal maga is meg-megáll a falon csüngő vad oroszlánszáj, szurokszegfű látványától megbabonázva. Dugó ugyancsak kedveli a növényeket, asszonya szokását követve a reggelenként újdonságnak számító virágokat sorba látogatja, megszagolgatja, és ezek után, ha rohangál, megkerüli valamennyiüket. A virágokat nem bántja, nem töri, nem szaggatja – ellentétben a bogyósokkal. Léven kölyökként túl-érett banánon nevelkedik, felnőtt ebként az epret, a ribizlit, sőt a szőlőt is elfogyasztja, ha már az érő gyümölcsre rábukkan. Megkérdezi tekintetével, hogy eheti-e, majd fejbillentésemre nekiáll falatozni. Adél nem követi az úzust, ő inkább húsevőnek marad meg. Kicsi a hulladék zöldségre is rákap, a savanyú káposzta torzsáját, az alma lerágott csutkját át nem adja senkinek, ha éppenséggel nem falja fel, rejtett helyeinek egyikére ássa el.

Délben megkezdődik a kertemben a hosszú alkonyat, de az alkonyat idején egyetlen órára visszatér az apró fejű vörösbegyekkel a langyos és lagymatag délután. Dél és alkonyat közt nincs semmi hang, még a Tűztorony andalító zenéje se ér el ide, a völgybe, ahol a világ vége húzódik. Egy-két puhatestű pille masíroz át, imbolyogva és kóvályogva, azt hiszik talán, a bekötött szemű este irányába szállnak, s a denevérek rögvést a nyomukban lesznek. Akadnak vissza-visszatérő emlékképeim: az egyre gyorsabban elfogyó alkonyatokkal érkeznek a színek enciklopédiái, a fehéréké, a szürkéké, az enciánkéké, a kokszfeketéké, valamelyik közeli tengerpartról, ahonnan a szenderek is átérikhetnek egyetlen éjszaka alatt, a déllel a versírás előtti izgulékonyság, a barnaszén, majd antracit színű besötétedések, ahogyan áttörök, hol ezzel, hol azzal a szeretett lénnel, a kamaszkorom magasra vágott tarlóján, s éppen akkor, amikor megtanulom, hogy a levágott búzatörzsökön nem lépkedni, hanem húzni kell a lábamat, csoszogósan, akkor nem sebzi fel a talpamat, nem serkenti ki a véretem a lekaszált, száraz fűféle maradéka. Némelykor a lassan meggörbedő hátam orvosi módú megkopogtatását is hallom, akad-e ott bennem

valaki, vagy már nincs, mert elköltözött onnan a lakó. A felhők fölött néma repülés. Töredékek innen-onnan, törmelékek ebből és abból. Felsír valamelyik macska, menyét fojtogatja, miközben levelük-zúzottan suhognak a bambuszok. A fény pálcája eldől a kőpadon, és legördül róla. Egy korty diólikőr és egy másik a Benedek-rendi szerzetesek hosszú időn át érlelt, füstízű, gyógyító pálinkájából. Az éjjel, amelyben meteorok izzanak, s hullócsillagok meg-megfényesítik. Az öreg varjú, aki a dióérés első napjain költözik a kertbe, s mikor utána érkeznek a társai, menten el is hagyja a néhány órára sajátjának tekintett elemózsiával teli fát.

Hidegkút felől érkezik

Rövidre vágott mondatokat kapok fel, s ejtem vissza az asztal lapjára, a hegyoldal növényei közé, a földre, s a fakó lapok hosszan elnyúló sorai-ba. B.-nek, ha valaha is módomban lesz, még megírom, miközben, hogy ezt véglegesen eldöntöm, a szél – amint mifelénk a szokása – eszementen zsidong.

Megírom, ahogyan Kicsi a lakásban kóvályog.

Kicsi a szobákban járkal, nem látom, de hallom, amint mohón lefetyeli a táljából a vizet, kopog körmeivel a járólapon, döfködi orrával az ajtókat, s beszuszakolja magát az ágy alá. Kutyafuttában. Fel-alá járkal, hol igyekszik hozzám férni, hol felrohan az emeletre, Gábiel lakrészébe. A nappaliból, istápoltam pillanatnyi – többnyire üres – tartózkodási helyéről, hulló szőre miatt ki van tiltva. Figyelem az időt, ügyelem a haldokló Adélt.

Pulim a garázsban a kövön fekszik, a lila-kék csíkos, kedvenc frottírtörlőközőjét kihúszom alóla, nehogy, miként a télen, amikor nem tartózkodtam itthon, és az etetni érkező szomszéd asszony szabadítja ki belőle, a nyakára tekerje. Hajnali kettőkor azzal ébreszt a hazaérkező Gábiel, hogy nagy baj lehet a kutyával. A garázs előtt fekszik, a lejtős betonon, elnyúl-tan, szőrében növényi törmelék, lezuhant a teraszról. Kifeszített gerinccel, hátra feszített nyakkal hever, első két lábával néha a levegőbe kapál és fáj-dalmában jajgat. Gábiel a városból lejövet, az ostromlépcsőn már hallotta a sírást. Számomra is felrémlik valami, de inkább a szomszéd juhászkutya hangja, annak bajelhárító vonítása szűrődik be az alvásomba, a magamra zárt hálószobámba.

Adél elmúlt tizenhat éves, nagyon rosszul éli meg a korát, szinte semmit sem lát, a lépcsőn, ha lefelé közlekedik, orra bukik, és a legtöbb hangot nem hallja meg. Tegnap, hogy kap egy csokoládédarabot, megijed a kezemtől, majd pedig, hogy elveszi a mogyorós édességet, az ujjaimat megnyalja.

Lerohanok hozzá, a kövezeten a folt, amely a fejét veszi körül, s eddig nyálnak látok, nagyobbodó tócsának, enyhén véres. Az ujjbegyemre tapad a kutyám vére. Fel-felnyüszög, vergődik, bár fájdalomcsillapító injekciót kapott egy órája a várpalotai ügyeletes orvostól, a benzinkút parkolójában, akivel félúton találkoztunk, hajnali kettő után. Zuhog az eső, s bezárom a garázs ajtaját, a szomszédokat ne verje fel álmukban, ha zajt

csapunk. S hiába keresem, nem találok Adél orvosi könyvét, mintha annak meglete bármiben is segítségre lenne, én meg csak azt hajtogatom magamban, hogy nem tudom, mikor született a kutyám. Csak arra emlékszem, hogy hol. Hogy mikor. És hogyan.

Az anyja, Dugó gyermektenyényi csípőcsontját a fél lábon álló rózsabokor alatt a télen vetette ki a föld. Visszatemettem, rémülten, mint aki angylaszárnyat talál, s tudja, nem őt illeti.

Gábrriel, aki beemelte a tehetetlenül elhevert, nyöszörgő jószágot az autó csomagtartójába, jön velem az éjszakába, s amikor elhaladunk a várost körbeölelő körgyűrűnél, s a sárga mellényük által világító rendőrök mellett elsuhanunk, rémületének ad hangot. A parkolóban, ahová elém érkezik a szomszéd városból az orvos, amikor hallgatom a szakember latolgatását a kutya élete esélyeiről, nem bírja hallgatni az okfejtést, mondja, indul vissza, gyalog, majd szedjem össze valahol, hazafelé menve, az útszélen. Az orvos azt jósolja, kutyám nem érez fájdalmat, bárha egyszer-egyszer fel is nyüszít. Azt gyanítja, agyvérzést kapott, vagy a cukorbetegsége következményeként, amelynek előjeleként vakulása stádiumait megtapasztalhattam, vagy, mert alázuhant a teraszról. Nem tudjuk kiválasztani az okot – sem a munkáját végző, a szenvtelenség és a részvét választóvonalán vesztegelő, tétován egyensúlyozó állatorvos, sem én, az időben tájékozódni képes gazda. Nem tudom, jó-e, ha azt akarom, kutyatársam a maga módján múljon el, haljon meg, s ne a kérésemre vagy az engedélyemre beadott injekció miatt. Nem tehetem, hogy szenvedéséhez hozzájáruljak, ezért kérem, a csillagatlan éjszakában, adjon be a farába egy fájdalomcsillapító injekciót. Fogom közben a kutya fejét, el ne mozduljon a szúrás közben a lezárt szemű jószág.

Gábrriel a kocsiban közli, ha ilyen helyzetbe kerülne, adassék meg számára a halált hozó injekció. Én, azt hiszem, félni fogok, most is félek a fájdalomtól.

Adél hangját hallom a mondatok ideje alatt is a rázárt garázsból, és ettől kezd el itt a könnyem csorogni. Ismerem ebem szavait, most azé, aki eltévedt, és segítséget igényel. Várja, egyre türelmetlenebbül, keressem meg, mentsem ki szorult helyzetéből. Nem tudom. Nincs hozzá hatalmam. Nincs más hozhatóságom.

Csukjam be az ajtót, magamra – közli hamarosan Gábrriel, tömi közben magába a sós, hámozatlan tökmagot, és a tartalma ellenére utasítása nem szenvtelen. Este közölték vele, hogy újabb bajban szenved. Mivel hónapok óta vérrel tele a vizelete, a vér, alvadtnak és frissként is, a szín alapján megkülönböztethetően, az ürülékében is megjelent, s annak okát igyekeznek majd felderíteni, hétfővel elkezdik a vizsgálatot. Vadonatúj betegségéhez a korábbi, talán ázsiai csontvelőátültetése során jutott, s a donorától származik.

Fél nyolckor ébrednek, a konyhaasztalon Gábrriel tudósító cetlije: hatig virrasztott, s akkor elment aludni. Adél nyugtalanul lélegzik. Ott fekszik

a kövön, ahová helyeztem, de a tengelye körül egy teljes kört írt le a teste. Belenyúlok a nyákba, a vérétől piros marad az ujjam. Megfogom a fejét, keresem a sebet, nyitva a szeme, rám függeszti tekintetét. Nem tud megmozdulni, a nyaka hátrafeszül, mellső két lába fut a levegőben, nem fog talajt. Tapogatom a mellkasát, zakatol a szíve, nagyokat lélegzik, zihál. Szűkül attól, hogy hozzáérek, és nézi, mit teszek vele.

Beviszem az állatkórházba, ahol, ha váltakozó orvosokkal is, de a születése óta kezelik, s minden adatát rögzítették. A hátsó ülésre fektetve szálítom, alatta a lila-kék csíkos frottírlepedő. Azon emeljük ki, s visszük a vizsgálóasztalra.

Egy ifjú orvos fogad, az, akivel éjjel telefonon beszélek, s aki az ügyelet megkeresését javasolta. Rövid kivizsgálás. A kutya perája vérzik, ami baljós jel. Gyomra és hasa puffadt, kemény. Külsőleg nem sérült az állat. Kanült vezetnek a villanyborotvával lenyírt szőrű bal első lábába, fogom Adélka pofáját, nehogy megránduljon, s közben könyökömmel a testét is tartom. Túri a beavatkozást. Aztán, a művelet után ráhajolok a jószágra: Adél lassú nyelvvvel belenyal az arcomba. Elsírom magam. Fájdalomcsillapítót kap. Megröntgenezik. A felvételen látni, a csípő magasságában, magam is tanulmányozhatom, porckorongsérv alakult ki, összeér két csigolya külső széle, belül pedig ék alakúra tágult a csigolyaköz. Az ultrahang pedig azt mutatja, hogy szabálytalanul feltelt a húgyhólyag és a vastagbél. Tegnap száraz tápot kapott, valóban. Az állatorvos azt véli, hogy a lépcsőbetegségnek is nevezett csigolyabaj okozza, hogy a csigolyák közt kilépő idegek sérülhettek, s emiatt állt le az altest vegetatív szabályozása. Kanült vezet a húgyhólyagba, lecsapolja a vizeletet, s kiöblíti a vastagbelet is. Adél benn marad a kórházban.

Majd megkérdi: tudom-e, a kezelésnek költségei vannak. S hogy nem kívánom-e az állatot elaltatni? Valami olyasmit mondhatok, hogy ha gyógyítható, és ha nem is, de nem szenved, akkor nem. S járjunk utána a dolgoknak.

Adélt úgy hagyom ott, hogy utoljára a vizsgálóasztalon látom. A röntgenvizsgálat után nem megyek oda a ketrecéhez, amelybe fektetik, nem akarom, hogy tudja, elmegyek, egyedül hagyom, elhagyom.

Tizenegykor telefonálok. Az orvos, mondja, éppen hívni akart, beszámol a vizsgálatok eredményeiről. A vizelet a véres, és a sejtekből megállapította, hogy daganat alakult ki a hólyagban, amely feltehetőleg elzárta a húgyvezetékét. A kutya emiatt nem képes többé pisilni. Most ismét megszúrta a hólyagot, s elvezette a pangó folyadékot. De nem lát arra esélyt, hogy a jószág meggyógyítható lenne. Sok károsodott szerve van, s a 15 életéve miatt, bár korának megfelelő a tartása, gyenge, életképtelen a szervezete. Azt javasolta, hogy bár ébren van, s nem kómában, altassuk el. S menjek be, lássam élve még.

Nem akartam, hogy Adél lásson. Hogy lássam.

Először altatót kap. Majd, mondja az orvos, leállítják egy másik injekcióval a szívverést.

Mire beérkeztem, öt perc sem telt el, be van bugyolálva a frottírjába és egy fehér vászonlepedőbe. Kihozzák a csomagtartóba. Egy órára rá ki-
ásom a gödröt, amelybe eltemetem. A birsfa alá. Felviszem, kibontom a
textilekből, belefektetem az üregbe. Kap egy szál angol rózsát. Gábrit
felébresztem, ha akar, búcsúzzon el tőle. A Kicsi, aki többször felkaptat,
megnézni, mit árok, s aki a kocsis csomagtartóját is gyanútól telten körbe-
szimatolgatja, s a gödör mellé helyezett, fehér batyuból is kiszaglássza a
bajt, lemenekül a kutyaház elé, az alsó kertbe.

Este, amikor etetek, az egyedül maradt eb tájába öntöm a kaját. Oda-
csörtet, farral áll a lépcsőnek, ha érkezne Adél, elfogja előle a helyet, oda
ne férjen mellé, meg ne kaparint hassa a táplálékát. Jobbra néz, gyorsan,
balra, hosszan, nem érti, nincs senki, aki vetélkedne vele. Érintetlenül
hagyja az ételt, felvonul a teraszra, s keresztbe fekszik a kutyaház bejárata
előtt, s állat a korlátra helyezve lehunyja a szemét.

Másnap reggel a bejárat előtt találok rá, ott alszik, a küszöb előtt.

Megírom B.-nek, hogy Gábrit, az, akivel ugyan nem találkozott, s akit
nem ismer, miként repül el.

Gábrit, egykori potyázó albérlő, alkalmankénti kalandor, szinte pon-
tosan augusztus hónappal száll el. Először Dél-Afrikába, hogy felvegye s
onnan hűtőtáskában magával vigye legutóbbi csontvelőátültetésekor tar-
talékban lefagyasztott szövetdarabját (amelyből majd Bostonban összeje-
ket igyekezzenek kitenyészteni), majd onnan Dél-Amerikába, s tovább, az
USA-ba. Nem készül az utazásra, az utolsó délután kapkod: elkéri a hát-
izsákomat, mert az övé szétrongyolódott, s utóbb látom, a jobb pólóim és
ingeim közül is többet elcsomagol. Visz magával az ittléte tárgyaiból, hol-
miúból. A krokodilos sárga ingemet itthon sem lehetett volna róla lehúzni,
nem volt hét, hogy ne vegye fel, miként a Kínában vásároltakat is kedveli.
Majd decemberben érzékelem, hogy hatalmas falkányi medvefelhalmozá-
sát is áttelepítette, gondolom G2-höz, aki, remélem, szorgalmasan vigyáz
rájuk. Másrészt elfeledi a házból barátaihoz széthordott tárgyakat, a jénai
edényektől a vérnyomásmérőig, visszakerülni és hazahordani. Hajnalban
óriás kocsis érkezik érte, G2 rendőrpapáé, de jötté előtt kivonszolja széles-
vásznú bőrröndjét a kapuhoz, felhúzott dzsekijére veszi kitömött hátizsá-
komat, benne a laptopjával, és áll hosszan a sötét kertben, a rózsabokor
alatt, nem láthatom, mire fülel, mire figyel.

Két nappal később online állapotát jelzi a gépem:

*amikor jöttem akkor johannesburban majdnem bekerultunk a nemzetkozi hi-
rekbe mert a gepnek mikor le akart szállni nem nyílt ki a futomuve. meg
160 meter volt hatra a gepnek amikor atstartoltunk majd persze mindenki
felhordult hogy miért es a kapitany montda van egy kicsi aprosag amit meg
kell oldani mert most ki kell engedni az uzemanyagot. keringtunk ugy 40
percet es aztan ki tudja hogy mikent megoldodott. szoltak hogy mindenki
keszuljon fel a kenyszerleszallásra fel is vettem a kamerammal erre nem lett*

belole semmi mondtak hogy ha szolnak akkor be kell hajoni az elottunk levo uleshez es lehajtania fejunket persze mindenki az ablakban volt es leste a fejlményeket en magam akkor valahogy nem izgultam de amikor leszálltunk akkor alig birtam kimenni a gepbol ugy elkezdett remegni a labam. 452 voltunk a gepen. ennyi volt a kapitany szerint amikor felszálltunk bamako-ban egy boeing 777-300ER hogy hogyan javult meg a gep azt nem tudom... de hat megerkeztunk pedig uj gep ahogy neztem a regisztraciojat most a neten. es azt hiszem azok a izgalom mentes idoszakok mar regen veget ernek amit ezelott megertem egy egy repules alkalmaval most mar annyi balhe van hogy nem is ertem... hogy miért... de allandoan van valami (es az air france nal meg allandoan csak ugy jonnek mennek a geppekkel a tragediak) na most mar megyek mert kimegy a szambol az alom

Elmondom B.-nek közben azt a helyszínt majd, a vár kapuját, amelyen naponta többször is átszaladok.

A múlttal való együttélés formáinak egyike a városkapu. Ezek az úttorkolatban álló, az érkezés helyszínét és a helyszínhez vezető utat elválasztó-összekötő építmények Európában, vagy még pontosabban, az európai kultúrákban (köztük a folyómenti civilizációk helyszínein) mindig városi építmények. A város közösségi létezéséhez, úgy tűnik, korán fontossá válik mint a hatalmi reprezentációnak, mint a hely identifikációjának a kelléke. Persze a városkapu önmagában eléggé kétséges jelenlétet biztosít a városnak mint térnek, s a városnak mint emberi közösségnek.

A decemberi városkapu komor, nem hogy írni, de megnézni se szabad. A várba igyekvők mintha a lábuk elé nézve araszolnának fölfelé a jeges-havas bazaltkőkockákon, holott dehogy: egytől egyig tudja mindegyikük, hogy a fehér mészkőből faragott, nyáron délszakiasan ragyogó falú díszkaput a babérkoszorúkat tartó, bávatag tekintetű, idióta angyalával együtt nem szabad látniuk, úgy kell alattuk a résen átsunnyogni, mintha csupán lélekből lennének megformázva, s nem testből, amelyet vastag, meleg és sötét téli gúnya borít.

Elmondom, hogyan alakul tovább Gábiel sorsa, aki odaérkezte után néhány héttel Amerikából ír.

na vegre most van egy par percem es meglovasitottam egy gepet ma este-re... gyorsan beszamolok mindenrol. ma transzplatacios csoportnal voltam. a vesem teljsen leallt igy minen masnap dializalasra van szuksegem szoval ma elmagyaraztak hgy mit is jelent számomra ez. amellet hogy most 7 kilogrammal vagyok tobb mint voltam na nem az eteltol hanem a bennem rekedt vízmenyisegetol .szepen is nezek ki mint egy jól lakott alsotagozatos de... az akit veseelégtelenség... az esetek egy reszeben visszafordithato... mert nem a vese vegleges megbetegedest jelzi minden esetben hanem gyogyszerek vagy szteroidok hatasara alakul ki.

ugyan nekem a jobb oldalon levo vesem elhalni latszik es ez is a szteroidok hatasa lehet egy egyebkent is betegeskedo vesenel de ha jobb vese kiiktatasa mellett elkepzelheto ha lassu es honapokig tarto kezelessel is de a masik meg ujra munkaba allithato

tehát akkor a vesével nem fognak kinn nagyon foglalkozni tovább, vagy mégis?

teszik ezt azért is illetve probalkoznak majd ezzel... mert egy mutetet a alacsony trombocita szamomnak kozsonhetően igen kockazatos lenne elvegezni, valamit ebben az esetben olyan kilokodest gatlo gyógyszereket kellen kapnom ami nem ossze egyeztetheto a mostani terapival szoval egy transzplatacio hogy csak vegso megoldaskent nyulnak par het alatt kiderul mi is az amit lehet kezdeni majd velem. ha a trombocitaszamom mostani 12.-13000 dbrol felmenne mondjuk egy 60-70 ezerig es ott tartosan megmaradna akkor sokkal jobb lenne az esely de ekzeket most csupan gyógyszerekkel es par orara tudja megemelni egy mutetnel viszona kivanatos legalabb 150 000 lenne. a mostani gyógyszeres terapita at kell fordítani es megnezni hogy hogyan alakulnak a verkepeim ha atkuldok neked egy leletet te ertelmezni tudod e levelet megprobalom megkuldeni ha befejeztuk

A Mária-rózsa hatalmas bokrában ül, fekete, gerle méretű, felborzolt gömb. Január első napjaiban veszem észre, amikor nem a hideg, nem a hó, nem a köd, hanem a hirtelen meleggel érkező, eszement felfordulást okozó szélvihar az amúgy rég elszáradt levelektől lecsupaszította a bokorrózsa tüskétlen ágait. Azóta a zöld, ujjnyi vesszők gubanca közepén tanyázik a rigó: nyáron a tó fölé magasodó iszalag között élt, párjával, talán, mivel a fészke napról napra megtelik hóval és jéggel, biztonságosabbnak találja, még ha magam védtelenebbnek is látom, a terasz előtti, három méternyi bokor tetejét. Február első vasárnapja van, reggel óta zuhog a hó, délutánig bokáig érővé nőtt, elborította Kicsi tálját, de a hó felszínének hullámain látom, még maradt benne némi étel. Kicsi, egyedül maradt kutyám, akinek miféleségéről, ha tudós emberek érdeklődnek, azt állítom, hogy hét év körüli törpésített bobtail, holott nem egyéb csinos, tejeskávé-galamszürke foltos bundájú utcakutyánál. Az udvarról amúgy néhányat kivéve (rókakölyök, barna varangy) a majd minden állatot (görgötkető, ékszertekető, aranyfácánt, postagalambot, gyöngytyúkot, nutriát, cickányokat, szajkót, pockot, mezei egeret) elirtó-elkergető ebem, nem oly régen arra figyeltem fel, megosztja az ételét a nyáron még párjával együtt röpködő, újabban egyedüllétre kényszerülő hím rigóval. A madár menten kitelepszik az egyik hosszan aláhajló gally fölső ívére, ha észleli, ételt viszek a kutyának. Kicsi, nincs újabban nap, ámbár mindig telhetetlennek mutatkozott, hogy két-három falatot ne hagyna a tányérban. Állítom, hogy meg is számolja, hány darab húsfalatot hagy maga után, mert sosem többet, se nem kevesebbet háromnál. Arra aztán leszáll a fekete tollú ma-

dár, csőrével szétcsapdossa a számára túlzottan nagy étket, s délre, délutánra fölcsipegeti.

A nagytermészetű tél folyamán, ha a lakásban vagyok, benn tartózkodik Kicsi is. Gábiel, akit több mint száz napja nem láthat, beszoktatta: az emeleti ajtón engedi be, árulja utóbb el, már Amerikából érkező levelében, magához, akként, hogy én, aki a földszintet lakom, nem is sejthetem, hogy többnyire éjjel-nappal együtt léteznek. Gábiel, hátizsákjába a nyárvégén elpusztult pulikutya fekete fürtjével, elrepült Houstonba, illetve Bostonba. Legutolsó üzenete óta, amely ennyiből áll, jelzi, hogy a gyorspostával utána küldött iratai megérkeznek:

szia. telefonrol kuldom. megerkezett tegnap este. az orvosom felvette

Két hét után, kora hajnalban beszélek vele. Az üzenet révén megbizonyosodhatok afelől, hogy él, és bizonyos lehetek abban, az intenzív osztályra került, ahová nem viheti a gépeit magával, így a komputerét sem. Korábban, mielőtt a számára szükséges iratait maga után küldeti velem, egy pillanatra fölhív, elpanaszolja, Bostonból visszaérkezve tolokocsiba kerül, úgy gondolja, a kezelés annyira legyengíti, hogy amiatt csuklik egybe, s izmai-csontjai nem képesek testét megtartani. A kemoterápia (egykori mesterem gyomordaganata kapcsán hírem van éppen az ilyesmiről) kiveszi az emberből a tartást, így is, amúgy is.

Négykor cseng a mobiltelefon, a hófénytől dereng a kert. Aztán elhagyja. A számból látom, nem a családomból keresnek, majd ráébredek, amerikai a hívószám. Visszahívom – s Gábiel veszi fel. Hát, hogy nem tudja, fenn vagyok-e már. Most vitték fel a szobájába – a beteghotelbe, kérdzem, s megerősíti, hogy oda, nincs jól, de majd megírja. Nem akarom megismételni a kijelentését, kétszer is megkérdzem, hogyan van, először, mintha meg se hallotta volna, nem válaszol, majd annyit közöl, nincs jól. És – hadarja – majd lemegy a portára, s ír. Nem viheti be az eszközeit a kórházi szobájába. S hogy nem tudja, mi lesz tovább, nem bírja a kemoterápiát, felhagynak vele. Kérem, hogy írjon. S ő elköszön. Nem kérdezi, mi van Kicsivel – aki a szőnyegen ül és fülel. Kiengedem az udvarra, oda-szalad a tányérjához, látja, üres, rohan tovább, feltérképezi a kertet. S a fémedény peremére letelepszik egy rigó.

Mi a fenét röpdös kora hajnalban ez a rigó?

A munkából megjőve a rózsabokor gallyain a gallyak vastagságánál nagyobb hócsíkok ülnék. Köztük a mozdulatlan madár. Kicsi elem rohan, üdvözl, s máris a bejárati ajtónál toporog. Kikotrom a hóból az etetőtálat, ellenőrzöm, valóban evett-e a madár. Evett. Gazdája, szónoklom, akkor mára már ellátta, s megsimogatom Kicsi háromszáz szót tartalmazó fejét.

A dolgozószoba, amint a szívem is szűk. Könyvekbe nyitok, folyóiratokba. Kitakarítom a fürdőszobát. Berakom a szennyes ruhát a mosógépbe. Megöntözöm a cserepes virágokat. A képernyőn, mintha nagyvárosi utcai, telefirkált házfalon, matat a szemem. A messengeren új szolgálta-

tásra bukkanak: a felvett beszélgetőpartnerek eseményeit teszi mások számára láthatóvá. Így bizonyosodok meg arról, hogy Gábiel él.

Aztán összerendezem az eseményeket.

Mielőtt elutazik a gyógykezelésére, azt mesélte, hogy valaha, egyetemiségei után, Szingapúrban járt, hogy önmaga számára megfelelő, biztos egzisztenciát ígérő munkát keressen. Továbbá hogy mindaz, hogy ilyeneket beszél, az az elmebetegség valamelyik rejtélyes változatának eklátns tünete, nincs kétsége afelől, hogy megbolondult.

Majd azt regéli el, amit még sosem, hogy milyen földrajzi helyszínei voltak az életének. Néhány naposként hagyja el az országot, ámbár azt is állíthatná, hogy kizárólag születni érkezik Magyarországra, lévén franciaként fogantatott, valahol a délvidék tengerpartján. Gyermekként a francia Québecben kezd beszélni, ahonnan apja halála után kerülnek át az Államokba, édesanyja munkahelye nyomán, aki a McDonald's egyik könyvelőjeként dolgozik, s iskoláit is angolul kezdi. Ámbár visszavezet útjuk Marseille-be, ahonnan tizenhét éves kora után, de még a tizennyolcadik születésnapja előtt érkeznek meg Magyarországra, nővérével, valamiféle államközi egyezmény eredményeként, hogy aztán karácsonyra még úgy toppanjék az anyai házba, hogy viszi magával bemutatóra és ünnepelni K.-t, élete első s utóbb tragikusan elvesztett szerelmét. S tegnap a fekete macskákról is szónokol, az autót ideje alatt, mindenekelőtt azért, mert az autó előtt szinte minden községben átszaladó jószágoknak tulajdonítja, hogy az estével megérkező tájékoztató sms-ében az áll: az orvosi vizsgálata (JCBDKD) pozitív eredménnyel zárul.

Végig meséli az utat, Veszprémtől Kiskunmajsaig, majd pedig Kiskunmajsától Veszprémig, mellékutakra irányít, hogy ezt és azt is megnézzük, édesanyja testvérbátyja után maradt házát, cukrász barátnője, egykori lelki társa lakóhelyét, oda, ahol fogadott nagyanyja testvére él, annyi mindent meg szeretne mutatni, ha minden kérésének eleget teszek, másnap estig sem érünk vissza, haza.

Megírom, hogy befejezem a regényemet, amelynek a hőse Viotti. A mű címe is *Viotti*. Az angyalá válás lehetőségeit latolgatom. Az angyalok pusztulása 1664-ben kezdődik, Németalföldön, állapítom meg éjszaka, s véleményem szerint, gondolom tovább reggel az eseményeket, éppen napjainkban fejeződik be. Az angyalok már nem sebezhetők, nem végveszélybe sodródott lények, hanem kihalásra ítélt szellemlények, populációjuk csökken, egyedszámuk annyira megcsappant, hogy nincs Isten, aki rendüket meg tudná a jövőnek őrizni. Pedig ha nem lesznek többé, akkor a Teremtő és az emberek közti közvetítés feladata is ellátatlan marad, erre mégiscsak érdemes emlékeztetni az angyalirtókat.

S mikor kilépek az udvarra (bokámig hóvirággal elegy kutyagumis hótörlesztok, vállamtól fölfelé kék ég), a napi feladatomra összpontosítok. Vége a lamentációnak. De hol a tavasz?

Álmomban a legszebb bizánci emlékeket magába foglaló Velencében járok, s a Dózse-palota sarkán az épületet megtartó, 4. században készült, a tetrarchákat ábrázoló porfírszobrot nézem meg. A Római Birodalmat elnegyedelő négy – köztük Diocletianus – császár szobrát 1204-ben Konsztantinápoly kirablásakor hozták el hadizsákmányként a velenceiek. Ez az a szobor, amely Velencében először érzékeli az évszakok váltását: tavasz előtt egy-két órával kifényesedik, nyáron pirosodik, ősszel komorrá válik, télen bepárasodik a felszíne. Álmomban azt akarom ellenőrizni, hogy a hiányzó városban ott-e a tavasz.

Veszprémbe egyelőre a tél falkája lakik. Ott hever koszlott és büdös kuvaszként minden lakóház kapuja mellett. Az udvaromba is kerül a fal-kából néhány koszlott eb.

Veszprémbe a tavasz nyugatról fog jönni. A Temető-hegy gerincén közelíti meg a várost, és először a Szent Katalin szegbe teszi be a lábát. Ebből következik, hogy az évszak nem Itáliából, hanem gall, frank vagy germán színekben pompázva a barbár vidékről közeledik, és minden bizonnyal hússal táplálkozik. A Katalin szegről alánézve látható legjobban a vár: onnan azt hinni, megközelíthetetlen, és nincs a falban semmi bejárója.

Veszprémbe a tavasz Hidegkút felől érkezik, pontosítom a megállapítást, reggel, álmom Velencéjéből visszatérve, amikor a zöld szobafalamnak támasztott sarkányos Szent György ikonja mögül kihullik egy cetli: azon áll rajta, cirill betűkkel, írógéppel írva, mikor alkotják (16. század), melyik kolostor számára (a kremikovszkiji), s ki készítette a kópiát. Hidegkút irányából érkezik be kertembe a tél végén mindig annyira várt, szeleburdi évszak, maga előtt hóvirágokat küldve az ereszt csepegtető, máskor bakonyinak mondott szeleket. Az ország egyik leghidegebb helyéről lép be majd hozzám is a tavasz. De már ha bejön a városba, először biztosan felmegy a várba. Célja lenne neki, azt gondolom, talán, hogy ellenőrizi, mi maradt az évszaktársak után a történeti helyekből, s él-e az agg papok közül olyan valaki, aki tudja, hogy 1412 körül a piacenzai püspök, bíboros, a veszprémi egyházmegye püspöki adminisztrátora, Branda de Castiglione az itteni működése emlékeként észak-olaszországi palotájának egyik falára egy toszkán festővel (Masolino da Panicale) felfesteti Veszprém várát. A tavasz mindig megkeresi az emlékezőket és az emlékezés helyeit, s ahhoz igyekeztében hol itt, hol ott áll meg, s zöldít ki egy mohadarabot, türkizfényt ad a vöröskő lépcsőn megtelepedett zuzmónak, s kinyit a dézsákban nevelt téli jázmin két-három sárga virágot. De mielőtt elér a piarista templomig, a ferences Szent István templomig, a Szent Mihály székesegyházig, és felszakítva kitarja a nehéz kapuzatot, átvonul rajtuk a maga csökött, semmi kis virágaival a kopár oltárokhoz, hogy a márványra helyezze kis, falusi öregasszonyszagú, szorosra kötött csokrait, biztosan át kell bújni a városkapun. A várkaput itt, miként számos közép-európai, egykor önmagára valamit is adó városban, Hősök kapujának nevezik, azaz szólítják a lokálpatriotizmusra érzékeny helyiek, mert az idegenek számára tökéletesen közömbös, minek mondják.

A várkapun is átmegy a tavasz.

A városkapu régiségét abból lehet megállapítani, hogy húzódik-e mellette temető, vagy annak helyére emelt kápolna, templom, bazilika. A keresztények utóbb, hogy kitűrjék a pogányokat a római és a barbár provinciákról, a városaik centrumát átteszik, vértanúkultuszuk megnyilvánulásaként, ezekre a helyekre, bármennyire is mókás, hogy ezáltal a településközpontokban kapuk nyílnak.

Veszprém várából a város kerül városfalon kívülre, s a kapuján át helyi polgárok alig-alig közlekednek, hacsak nem a tavasz nyomában mennek fel, a templomok valamelyikébe.

Amúgy minálunk a kapu mellett nincs se temető, se templom. Még 1950-ben a neoromán Hősök Kapujának egyik termében megtekintésre és kegyelet lerovására el volt helyezve egy ismeretlen hős szarkofágja, de a katonasírt egyik reggelre eltűntették, s helyén kiállítást rendeztek. Volt, hogy az épületet költők éltek és lakták körbe, meglehet, ez önmagában elég gyászos, különösen, hogy nem hisznek az angyalokban. A költők is kipusztultak. Vagy testi valójuk távozott el, vagy a testükből a nagyszárnyú poéta-lélek, s nem veszik őket körül már az égi lelkek, meg kell elégedniük közönséges emberekkel. Helyiekkel és idegenekkel.

Vágyom vissza Velencébe, Rómába. Marrakeshbe. A Tibet-alji Daliba. Mindegy, hová, lehet ott akár hó is. Ámbár se Marokkóban, se Kínában nem tapasztaltam meg a havat, de a hó végét sem, csakis Rómában. Ott úgy, hogy személygépkocsikon jön be a városba a tél, éppen két ünnep között, vastag bundájú apró autók gördülnek fel-alá az utcákon, valami okból sajtzagúként szaglik a levegő a Piazza della Minerván, és a szórakozóhelyek bejárata mellett falba tűzött fáklyák lobognak. És akad nap, amikor a térd magasságáig esik a hó, s térd alatt pedig vízpermetként hull tovább, alá. Az ágyásrózsák virágai, a Via dei Fori Imperiali és a Via Cavour találkozásánál havasan, levelük esőtől fényesen, pompáznak. Nincs abban semmi hiba. Vágyom vissza 1956-ba, amikor a *The Great Pretendert* éneklik (*The Platters*), és vágyom 1966-ba vagy egy-két évvel korábbra, amikor Leonard Cohen megírja Hydra szigetén a legjobb regények közt is a legjobbnak esélyes kanadai regényt, vágyom vissza a *Szépséges lúzerekbe*, lenni antropológusnak, lenni olyannak, aki 28 éves korától fogva minden pinát meg akar kapni, így aztán meg is kap.

Kérdezem majd B.-től: vajon mitől válik pirossá majd a tavasz és a nyár után, ősszel a hegyoldal kecskerágója? – és belemeredek a semmibe. Azon nem gondolkodik az ember! – pláne, ha hajnali sötétben egyedül áll az udvaron, várja az elutazása megérkezését, és bámulja a hegyoldalt. De akkor se, ha szemüveg nélkül kószál, amikor a segédeszköz hiánya tökéletes ismeretlenséget biztosít számára.

Az indás ínfű beszövi a tó előtt elterülő kavicstakarót, s ahol összetapodja a frissen hullt havat a kutya, talpnyi foltokban zöldje-barnája kivirít

a hólepel alól. Tavaly ültettem a zsombék mellé, hogy örökzöldként, illetve gyertyázó, kék virágaival kicsit fölfrissítsem a tópartot, azt hiszem, meguntam már a korábban ott kialakított növényi együttest. Magam sem gondoltam, hogy az amúgy vadon élő növény ennyire jól érzi majd ott magát. A tóból elszivárgó víz révén a tűző napot is jól tűri az amúgy félárnyékot inkább kedvelő, gyökérnyúlványaival gyorsan terjeszkedő, ezüst-pókhálóra emlékeztető levelű árvacsalánféle.

A kaputól a ház ajtajához vezető, vasúti talpfákból képzett járda másik, a jobb oldalán, a vöröskőből faragott itató mellett, a házmagasságba szökőkútként feltörő rózsabokor alján repkény kecskerágó sárga-tarka lombja látható éppen – a hó rá nem hull, kiszűri a pelyheket a levegőből a felé hajló, sűrű bokrú rózsabokor. Mérsékelt gyorsasággal növekszik, ha elterjed, akkor visszavágom, de ha éppen nincs körülötte színes virágfolt, hagyom, rövid időre burjánozzék el ez az igénytelen, ám hatásos megjelenésű, szárazságot, erős fényt és a gyökerek nyomását éppúgy elviselő amerikai növény. Egykor az elszegényedő, magára lassan nem adó Veszprém parkjai ilyennel voltak beültetve, ha jól emlékszem, ez az egyed szinte velem együtt érkezett a házhoz – a Szentháromságtérrel, a várból. Egy éjjeli sétán, Dugó fedezi föl a bazaltköveken heverő, ágyásból kitépett növénytetőt. Úgy hoztam haza. Minden letört, jártamban-keltemben lábam elé kerülő gallyat, kitépett növényt összeszedtem valaha, hogy esélyt adjak számára a legyökeresedéshez, élethez.

Ínfű és kecskerágó ez idő szerint a kert – minden más lakója hó alatt áll. A bambuszok, a tiszafa. A ciprusok a könnyű hó súlyától is eldőlve.

Azon a napon, amikor a városba beköszönt a jóság, alázuhan a magasba nyúlt templomtorony gombja. És alá is zuhan. Gábrriel Angliából jelentkezik – s nem Koreából.

csak annyit akarok mondani hogy itthon vagyok a biztosítom miatt kell maradnom meg majd csak a hét közepe fele tudom meg mikor tudok hazamenni. lazaskas vagyok estenkent

Angliában vagy?

igen igen idehaza vagyok a hazamban. jo erzes itt lenni. es egy kicsit orulok is hoyg maradnom kell. voltam ma orvosnal. igen hat a transzfuzio miatt ahogy megtudtam hogy kell maradnom be kellett jelentkeznem es elmondnam hogy lazas vagyok, de itt hazakuldenek. volt ma nalam 4 alkalommal otrvos. eljottek itt a HomeCare service hazhoz jon egy orvos 3 orankent... élvezem nagyon szeretem hogy itthon lehetek. mar nagyon reg nem voltam. minden rendben. es te hogy vagy es merre vagy? a kutya kap enni rendszeren a mamadek jól vannak?

Néhány hónappal később, számtalan telefonhívás után, abban a hitben, hogy Gábrriel megtalálta a maga paradicsomát, szükséztavú e-mailben megírom és a semmibe ereszttem a hírt: Kicsi elpusztult.

S megírom B.-nek Kicsi eltávozását is.

Kicsi a hóval együtt hal meg. A kutya nem öregedett meg, de négy nap alatt elpusztult. Korábban nem mutatkozik kedvetlennek, szüntelen járja a kertet, madarak után lohol, és ha hazaérkezem, csaholva sorolja el, mi minden eseményben volt napközben része. Hogy se inni, se enni nincs ideje, s milyen sokan járnak az utcán, egyszer-kétszer telefoncsengés veri fel az üres lakás csendjét, és ideje lenne mostanság a közös sétának. A napi időbeosztásom lehetőleg Kicsi életrendje szerint alakul. Jön utánam a lakásba, várja az ételt, kismalacként habzsol, iszik, és máris betelepszik a fotelbe, kívánni az e-mailjeim átnézését, majd hív, menjünk várost nézni, sétálni, okoskodni. Azokban a hetekben azonban nem marad idő sétára, nézésre, okosodásra, csak elsietett simogatásokra. Ezzel szemben éjszaka a hálószobában aludhat, reggelre többnyire a takaró szélén, ahol ugye nem vehetem észre, hogy ott szunyókál.

Péntek este azonban nem eszik, s inni is csak akkor, ha elé teszem a tálat és buzdítom, nógatom. Rám néz, belelefetyel a megemelt tálba, majd elfordítja a fejét, csöpög a víz a szakállából. És hamarosan mindent kihány. Víz, régi ételt, büzősen, nyálkásan. És nagyon szégyelli, hogy hány. Szombat hajnalban szétterpesztett lábbal, kifeszített gerinccel, mereven áll a szőnyegen, nehezen lélegzik. Áttapogatom, a hasa puffadt, kemény, az érintésre még keményebbé válik apró teste. Telefonálok, az ügyeletes állatorvost keresem, sikertelenül. Reggel, nyolcra azonban be tudom vinni az állatkórházba, ahol az ifjú doktor kullancsfertőzésre gyanakszik, beoltja, tablettákkal szerel fel, kéri, hogy figyeljem majd az eb vizeletének színét. Otthon valóban az lesz az első, ahogy kiteszem a jóságot az autóból, és felmegyünk az udvarra, s Kicsi egy fücsomót keres és rápisil. Éjjel elolvadt a hó, kivéve a tó jegén. Oda nem oly régen alázuhan a szomszéd ház cseréptetejéről a hólap, s most összegyúrten alant hever. Kicsi bekóborolja a kertet, ennivaló gazt keres, a hócsomót megmássa, maga után hagyva a puha anyagban talpnyomait. A lépcsőn nem tud felmenni, hát felkapom, magamhoz szorítva taszítjuk be az ajtót. Pokrócot teríték alá, lefektetem. Hány, hány, rendületlenül.

Többet nem fog se enni, se inni. Mozdulni is alig. Amíg feküdni bír, fekszik, de többnyire csak állva vesztegel, egyre dagadó, rémületesen feszítő pocakkal. Vasárnap visszaviszem a kórházba, az ügyeletes orvosnőtől újabb injekciókat kap, görcsoldót, antibiotikumot, egyebek, amelyekről ugyan alszik, de álmában is nyöszörög, s vinnyog, amikor tapossa a levegőt. Hétfőn már egy ajkai orvoshoz megyünk, az ultrahangos vizsgálat azt mutatja, hogy a gyomrából nem jut tovább az étel. Az orvos arra gyanakszik, hogy diót ehetett, vagy műanyag zacskót, vagy rongyot, az tömíti el a bélcsatornát. De javasolja, várjunk a műtéttel, hátha megindul a pe-

risztaltika, s kiürülnek a belek. A rendelőbe saját lábán kóvályog be Kicsi, terelem magam előtt, s amíg előhívják a felvételt, addig ha lassan is, de az udvaron sétálgatunk. Én elől, ő pedig magát vonszolva követ.

Éjjel együtt virrasztunk, nyugtalan, s már nem figyel rám, magába zuhan, a fájdalom teljesen bezárja, s a rettenetes kín a markából el nem engedi. Kinn esik a hó, vékonyan ugyan, de mindent eltakar a sok fehér puhely. Világít a kert. Kedd reggel a kórházban arra kérem az ismeretlen orvost, akinek ismét el kell mondanom az eddig próbált kezeléseket, nyissa fel Kicsi hasát, nézze meg, mi tehető. Magam viszem a röntgenhez, veszem fel az ólomkötényt, s húzom ki s tartom mozdulatlanul a fájdalomtól kidadadó testet. A gyomorban hatalmas feketeség, a belekben semmi sem látszik, s a húgyhólyag félelmetes módon megtelve. Katéterrel vezetik el a vizeletet. Megsimogatom Kicsit, mondom neki, jövök vissza, de talán nem is érzékeli.

Másfél óra múlva telefonon hív az orvos, a tapasztalatait osztja meg: a gyomor után a vékonybélre rácsavarodott a hasnyálmirigy, amelyet szétmállva talál, s a bél is elhalóban. Nem találja műthetőnek a kutyát, véleménye szerint nem élheti túl a beavatkozást. Beleegyezem, hogy elaltassa.

Fehér lepedőbe csavarva kapom vissza, a kocsi csomagtartójából ott-hon kiemelve Kicsit, az anyagot már átítatja vizelet és valami más nedv is. Mire megásom a sírját, átázik a lepel. Bélsárszagú. Eltemetem. Aztán telefonálok, anyám érdeklődő hangja menten elcsuklik. Sietve elköszönök. Nem tud elhagyni a sírás.

Másnap reggelre a hólepel elolvad. A tavon heverő hóbuckán előbukkannak Kicsi sűrű lábnyomai. Napokon át ugatástalanul fogad reggel és este a kertem, mígnem elérkezik az a pillanat, hogy az utolsó kutyalábnymot is magába issza a föld.

És, hogy álmodom, meglehet, csak félig, arról is beszámolok.

Félálmodban vonatok süvítenek át a kertemen, a lonc íve alatt kicsapódik a nehéz falapokból készült, hasán postaládát cipelő kapu, a huzatban megremeg a kertfal mellett álló, peremen átkönyöklő damaszkuszi rózsza, illatot bocsátanak ki a piros virágfejek, olyan tüzeset és édeset, amelyet csak a házam fölé magasodó vár székesegyházának ministránsai képesek szertelengetni a hívek között a füstölőikből, szirmok hullnak alá, egy-kettő csónakként sodródik hamarosan kerti tavam víztükrén, a fehér tündérrózsza és a vízitők levelei között, mígnem kikötnek a kövek-nél, az árnyékliliom, a tócsagaz, a szibériai nőszirm, a lilaakác vagy a meténg leveleinek közös árnyékában, avagy a sárga nőszirm, vidrafű, réti fűzény, csíkos szittyó, kálmos és a zsurló levelei-szárai közé szorulva kilátópontot nyújtanak valamelyik erre tévedő kék szitakötőnek, piros potrohú kérésznek vagy lószúnyognak. S a mozdony begördül az udvarra, a rémségesen ugató kutyák között szuszog, gőzgomolyagot és nedves füstöt ereget a tüskétlen rózsám teraszt eltakaró függönyére s az

alatta meghúzódó árnyéktűzőkre, összekeverni szagával a parázsrózsát, a sárgalevelű kecskerágó bokrocskáját, a fahéjfát, a kint telelő kenderpálmát és a karcsú, de még kölyök ciprust, a gyors elvirágzáshoz szokott pünkösdi rózsát, a sárgaviolát és mindenféle, virágos mutatványait különböző időszakokban előadó növénytársaikat. Aztán szuszogva, ütközőit a tüdő- és mediterrán föld-vörös színek közti árnyalatú lépcső egyik fokához érintve megáll a mozdony, addig vár, amíg az utasok le-, majd felkászálódnak a gőzbe burkolózó vagonokba, hosszan sípol, és elindul. Hogy mely tájra és hogyan, arról azonban nincs tudomásom, mert ezen a ponton mindig fölébrednek. Talán a levegőbe emelkedik, talán miniatürizálódik, és a ház alá bújva behatol a hegybe, s a vár alatt, a pincén át halad valamerre nyugati irányba.

Továbbá megírom B.-nek a nyolc éve, a tavasz végi érműtétje után közvetlenül stroke-ot kapott anyám betegségben töltött éveinek bevégződését.

Azt is, ahogyan a Debreceni Egyetem Orvos- és Egészségtudományi Centrum Igazságügyi Orvostani Intézete földszintjén, a lépcsőházban kialakított váróteremben ülök. A Halottvizsgálati Iratokat Kiadó Iroda munkatársai az emeletre költöznek, ölbe fogott lapokra szétszerelt irodabútorok, téglék, irattartók, elektromos iratmegsemmisítő, összeragasztott papírdobozok, xeroxdoboz és gépek vonulnak, majd meg a talpas ventilátor. Kintől kempingkerékpárján gurul be az apró termetű férfi, otthonos lehet itt, s a munkásokkal rögvest meg is beszél, hogy ugyan a csillagokra fog-e még ma is látni. Valami oknál fogva, s ez nem derül ki a diszkurzusból, kinyitották az irodája tetejét. Kék overallok Termó-ív építészeti szakemberek, Spektra-feliratos munkások nyüzögnek. Az iroda 11-től fog ma fogadni, bár a tegnapi telefonon lezajló megbeszélés szerint 10-re kell jönnöm: Az ugyancsak várakozó, másik család hozzátartozói, akaratlanul is megtudom az Izolált-szervi Laboratóriumból elősiető aszisztensnőtől, másodfokú vizsgálati tárgyalásra lettek beidézve. S időközben elvisznek két asztalosok használt bakot. Huzat van, fázom, és tudom, máris meghűltem.

Alig órával korábban még otthon, a szobában ülök, s nem vagyok hajlandó elmozdulni a székemről. Az asztal nagykockás terítőjének kockáit számolom, nézem a kétágú fehér jácintot, szagolom az illatát, a kék, fölgömböszertű tálban almák hevernek, a televízió távirányítója mellett apám piros nyelű kézi nagyítója, amelyről a maszatot előző este sikáltam le, egy leginkább kúp alakú toll, a mobiljaim, a hétköznapi kellékei. Aztán mégis elindulok, egy algopyrint bevéve, fájó nyakamat tapogatva, a frissen behavazott úton csúszkálva az autómmal. Mínusz öt fok, a tél részletei, valaki mindig megy a járdán, s mindig érkezik velem szemből valaki.

Anyám egy hete elesik, és combnyaktöréssel bekerül a kórházba. Ahonnan éppen én hoztam ki, kora estével, sikeres szemműtete után. Az autóból kászálódik ki, az első ülésről, ahová bepakolom, becsatolom. Kinyitom számára a kocsiajtót, hagyom, ahogyan eddig is, hogy kihe-

lyezze mindkét lábát, át a küszöbön, a földre, markába illeszttem a botját, s ráhagyom apámra, segítse be a házba. Apám azonban ott hagyja, hogy kinyissa a lakásajtót, s a két kutya, alig nagyobbak megtermett macskáknál, örömben körbecsaholják anyut. Ő hátra dől, a kocsinak, de máris balra csúszik, s dől el. A visszasiető apám még elkapja, együtt esnek a földre és a rózsabokorra. Anyu alul, apu felül. Apám emelné anyámat föl, sikertelenül, s amikor én emelem anyámat, már nem tud a lábára állni. Egy előkerített székre ültetjük, s a szomszédnak telefonálok, jöjjön át, székestől vigyük be, fektessük az ágyra. Anyám jajgatva zokog, jobb lába ernyedten lóg.

Az ügyeletes orvos elfoglalt, a háziorvos elérhetetlen, mentőt hívunk, s a kórházba máris hordágyra helyezik, a két láb eltérő hosszából máris megállapítják a combnyaktörést. Éjjél, mikorra bekerül a kórterembe, mindenkinek magam mondom el lassan évtizedes betegsége következményeit: jobb testfelén béna, s beszélni sem tud. Hajnalra ígérik a műtétet, sokan vannak előtte beavatkozásra várakozók.

Apámat hazaviszem Monostorpályiba. Vasárnap reggel, ébredés után már tudjuk, hajnal végével műtötték anyámat. S a kórteremben szundikál, jöttünkre ébred fel, apám láttán elsírja magát. Jobb csípőjéből a véres testnedv műanyag csövön csöpög alá a félig telt zacskóba. Vízelni szeretne, ágytálat kerítünk, s nővér segítségével toljuk alá az edényt. Mosdatjuk, etetjük, beadjuk a gyógyszereit, gondolkodásra bírjuk, feladatokat adunk általa magunknak.

Aztán egészen szerdáig, az éjszakai alvásait kivéve, teljes napon át valami lesz a családból, aki felügyel rá. Megbeszélem kezelőorvosával, hogy anyám állapota nem tesz mást lehetővé, hiszen se nem beszél, se nem tudja egyik oldalát használni, magát a segítségkérést jelző csengőt sem megnyomni. De gyorsan kiderül, a mindig elfoglalt ápolónők számára nem elfogadható ez a helyzet, nem szeretnek maguk körül szemtanúkat, így hát a szoba betegeit felemlegetve megjegyzések sorával nehezítik bentléntünket s az ápolást.

Szerda reggel fóliába csomagolva találja húgom az ágyfej asztalkáján a kenyeret, s héjában a főtt tojást. Az ügyeletes ápolónő szerint azért, mivel anyám nem látott a reggelihez, nem éhes. S az az információ, hogy fél kézzel sem a csomagolást, sem a tojáshéjat nem tudja lebontani, teljesen új számára.

S még szerdán, a járványra hivatkozva a továbbiakban rövid látogatásokat engedélyeznek. Majd ők megfelelően gondoskodnak róla, ez a szakmájuk. S még e napon az is kiderül, csütörtökön fel kell tární ismét a sebet, újabb beavatkozást végeznek majd el, a csípőprotézis behelyezése, nem tudható miért, de nem járt sikerrel. Csütörtökön délelőtt azonban kiderül, hogy a műtét elmarad. A műtőben érzékelik, anyám vérnyomása túlságosan magas, ideges, s ugyan szeretne valamit megértetni az őt ellátni igyekvő orvosokkal és személyzettel, de ők azt meg nem értik. Délre aztán nyilvánvalóvá válik számukra, mint mondják az ápolónők: a néni reggel

nem vette be a gyógyszerét, ott található az most is az éjjeliszekrényen, ahová lehelyezte a dolga után futó nővér.

A sikertelen procedúra valahogy csak-csak megoldódik. A második műtétet végül elvégzik, de hogy mi volt az ismétlés oka, s milyen eredménnyel, már nem tudhatom meg. Pénteken apám meglátogatja anyámat, kisebbik húgom kíséri el, s megfelelőnek találják az állapotát. Szombaton délután a szemműtétet végző orvosnő beszél vele utoljára, délután három felé. Fél öt táján meghal, gégemetszés után, a baleseti sebeszet műtőjében. Az orvosai, mondják, gyógyszerallergiára gyanakszanak.

A néni csak annyit mond, hogy „Titi, titi” – mondja, miután részvétét nyilvánítja, az aznapi ápolónője. S mutatta azt is, ép bal kezével, hogy dagad a szája, s állítólag menten beviszik a műtőbe, ámbar a szobatársak erről másként vélekednek. Az orvos szerint a műtőbe érő anyánk nem él, megpróbálják újraéleszteni, de sikerteleneknek bizonyulnak.

A hegyoldalon, a kertfalon túl már, ahol a szedervirágú rózsza nő, s éppen ezekben a pillanatokban veszti el virágszirmait, megerősödött a helytársa, a vérdió. A lejtős talajra merőlegesen nő, így egész törzsében előre hajol, és lombjával félig rá is borul a barnára érett pergolára. Idén fog a fácska először teremni, s hogy igaza volt-e a balatonalmádi kofának, akitől tejfölszópohárban nevelkedő magoncként vásároltam a helyi piacon, őszre kiderül, piros belű lesz, csakis az szabad, hogy legyen, dörmögök, s megtapogatom a fa elefántbőrszürke törzsét. Ha időm lesz, feltámasztom az ágait, nem szeretném, ha a pergolára futó Izabella-szőlő, a görögtekercs, na és a Kínából, Yunnan tartományból származó rózsza megsínylené a hirtelen növekedni kezdő diófa közelségét. Másrészt nem tudom, mit fogok kezdeni a vérrel feltöltött húsú hatalmas magvakkal. Amint én, apám sem gyakori dióevő, anyám pedig, aki mindenféle diós sütemények rajongója volt, tavasszal meghalt.

Hétfővel jelentjük be a polgármesteri hivatalban anyám halálát. Apámmal ugyan megegyezünk, hogy anyu akarata szerint apám szüleinek és apám nagybátyjának sírhelye közé szorítjuk be a nyughelyet, ha mindegyre engedélyt kapunk a polgármestertől. Hiába kapjuk meg a jóváhagyást, apám elvárja a falu vezetőjétől, lévén anyám a falu díszpolgára, hogy felajánlják részére a döntés lehetőségét, válasszon a két lehetőség között: ide vagy oda történjék a temetés. Nem mondja meg nekünk, gyermekeinek sem, mit szeretne. Csak dühöng, hogy nem az történik, ami illendő. S fondorlatok révén tudhatjuk meg, rég eldöntötte, ő miféle tiszteletet vár magának, a családnak, éppen anyu emlékére való tekintettel. Végezetül az lesz, amit rég eldöntött, s ebben még csak meg sem nyugszik, morog. Anyám nem arra a helyre kerül, amelyet kinézett magának.

Aztán elintézzük, amit a kórházban el kell ilyenkor intézni.

Nagyobbik húgommal együtt megírjuk a szertartást végző pap számára anyám életrajzát. Abból lesz az a kibővített életrajz, amelyet a megye elhalt pedagógusainak emlékét őrző kiadvány tartalmaz.

Szeverényi Ilona 1932. szeptember 21-én született a Békés megyei Medgyesegyházán, tót származású paraszti család első gyermekeként. Apja Szeverényi András aranykalászos magángazdálkodó, anyja Kupecz Ilona háztartásbeli. Testvéröccse András. Középiskoláiba Békéscsabára járt.

1952-ben kötött házasságot Géczi János monostorpályi lakossal, s ekkor költözik a faluba, ahol haláláig élt és dolgozott. Három gyerek édesanyja: János 1954-ben, Gabriella 1955-ben, Andrea 1968-ban született.

Képesítés nélküli tanítóként 1958-ban Nagylétán kezdett dolgozni. 1960 és 1963 között végezte el a debreceni Tanítóképző Intézetet. Tanítónőként a monostorpályi általános iskola pedagógus alkalmazottjaként tevékenykedett, nyugdíjaztatásáig, 1987-ig, és szinte nincs a faluban olyan család, akinek gyerekeit ne okította volna. Munkája elismeréseként számos szakmai kitüntetést kapott, többek között Kiváló munkáért díjat és a Pedagógus szolgálati emlékérmét. Monostorpályi Község Önkormányzata 2009-ben a községben végzett érdemei elismeréseként a község díszpolgára címmel tüntette ki.

Első unokája Gabriella leánya gyermeke, Tamás. Két évvel később született Tamás húga, Kriszta. Utóbb Andrea leánya családjában két unokája született, Niké és Kíra. Unokáira mindig büszke volt, nagy szeretettel és szüntelen figyelemmel kísérte őket, és utolsó pillanataig támogatónak gondoskodott róluk.

Szülei elhunytá után ő vált a család összetartó erejévé, aki betegsége idején is fontosnak tartotta a familiáris kapcsolatok ápolását, a közös együttléti biztosítását. Hét éve súlyos betegségét túlélve töretlen életszeretettel és akaratlansággal fogadta el az amúgy nem könnyen viselhető sorsát, s amennyire lehetőségei engedték, igyekezett ismerőseivel, egykori munkatársaival, a távoli és a közeli barátaival, a rokonaival és a családjával intenzív kapcsolatban maradni. Megviselte András öccse fél évvel ezelőtti halála. Mindenkit váratlanul ért a műtétei után, 2011. február 18-án bekövetkezett halála.

Búcsúzik tőle szerető és áldozatkész férje, Jani. Gyermekei, János, Csöpi és Andrea. Vejei, András és Tóni. Búcsúznak unokái, Tamás, Kriszta, Niké és Kíra. Búcsúzik öccse felesége, Gizike. Öccse gyermekei, Gizella, Szilvia és azok családjai. Búcsúznak férje elhalt nővérének, Ibolyának a családja, a Hiripi család. Búcsúzik férje öccse, Sándor, és gyerekeinek, Sándornak és Ferencnek a családjai. Búcsúzik tőle a Pozsonyi és a Pantha család. Búcsúzik tőle a betegsége éveiben mellette lévő Gyöngyi, és annak családja. Búcsúzik tőle valamennyi szeretett rokon, barát, a szomszédok, a volt kollégák, munkatársak és a jó ismerősök. Búcsúznak tőle mindazok, akik szerették és tisztelték őt. Emléke szívünkben örökké él.

B.-nek beszámolok majd a cserepes virágról is.

A törpe kontyvirág, azaz a kála, amely brüsszeli múltam egyedüli szemtanúja lehetett Veszprémben, idén tavasztól a kerti tó sekély vizében lubickol. S ez megváltoztatta a növény természetét, megnőtt és kitelt, mint a kamaszból asszonnyá váló leány. Virága ugyan eddig még sosem volt, nem is tudom, lehet-e. Ha ránézek, már nem B.-t idézi,

hanem a vele, a több éve nálam éldegélő növényvel való bíbelődést. B.-t majd egy éve nem hallottam, nem láttam, s rövid, érdeklődő üzeneteim válasz nélkül maradnak. Nem küld életjelet, nyilván elhagyta a múltja, s megszerezi magának az a jelen idő, amely egyszer majd maga is múlttá öregedik. Hogy a brüsszeli főtéren minden évben begóniákból elkészített virágszőnyeg újabb felvételeit nézegetem, a látogatók között már nem vélem fölfedezni B. karcsú alakját sem.

Apám naponta jár ki a temetőbe. Kálát visz ki, ha az virágzik, majd pedig hol ilyen, hol olyan színű rózsákat. A kála tél közepétől naponta ontja a virágot, s utóbb, hogy szokásos nyári helyére, a szőlő közé lett kiültetve, nem hagyja abba a dolgot. Anyám halála előtt a kertet megrágyázták, a tápanyag bősége miatt lehet ez, s talán, hogy apám rendületlenül locsolja. A sírt ügybuzgón gondolja, hogy lekerülnek róla a koszorúk, s a fejfán már csak a szalagok lobognak. Apám kiókumlálja, mikor lenne az ideje annak, hogy kővel lefedje a család a sírhantot, már végigjártuk a környék sírköveseit, keresni azt a márványt, amelyet, állítja, anyám szeretett. Barnás-vöröses színű utám kutatunk, mindaddig, amíg ki nem derül, a húgomnak más színárnyalatot mutat egykor anyám. És ne legyen kínai, mert azon hamar kiülnek a vasfoltok, s peremmel készüljön, hézagtalan fedőlappal, nehogy idővel leszivárogon a víz, s ne legyen a névtábla leszerelhető, bárha ki is tett a világ rontásának, és a darabok összeillesztése szakszerűen és résmentesen történjen, és örökkön örökké tartson.

Megemlítem,

hogy a házam ajtaján kilépve, az öt grádicsból álló lépcsőn megközelíthető, két lépésszer két lépésnyi, azaz másfél négyzetméteres, szabályos négyzetű, nyerskőszínű kerámiafelületen állva, a decemberi hidegtől megdermedt, zörgő lombú rózsabokorral az egyik oldalamon, a másikon a szürkés, zúzmárásnak ható fehér házfallal, döbbenettel tapasztaltam, hogy, mint a véletlenül megtalált, de határozott kontúrt adó jelzőt az enyhén bővített mondat, úgy fogad magába engem a kert a maga csöndes és lassúdad hóhullásával, három órai szürkületével, úgy teremtt hozzám történetvéget, hogy ezzel azonos időben juttat magához a történethez is, amelynek megvan még az eleje, létezik a közepe, s éppen most teljesedik be a vége is, azzal, ahogy kihátrálok az előszobából, behúszom magam mögött az üveges bejárati ajtót, s belépek a téli térbe, amelyet, ha most fekete-fehér fénykép negatívjának találtam volna, akkor is kertnek mondok, bár több, jóval több annál, végtére is leginkább az immár kiteljesedettnek talált életnek a színtere.

Egyszerre kerültem kívül az elbeszélhetőségen, és maradtam benne, s végtére is, abban a két lépéssel, avagy öt másodperccel jelezhető mozdulatban, amelyen belül három vagy négy szót ha ki tudhatok mondani, mivel magam vagyok a szemtanú, én maradtam egyedül saját életem elmondhatójának, miközben eszembe jutott az a nap, amikor először léptem be ide az utcáról, a még mint ismeretlen és érdektelen dolgokkal teli, frissen nyesett fűszagú kertbe, hogy menten elmosolyodjak azon a képtelennek tűnő ötleten, hogy miként is élem egyszer meg azt majd, amikor elhagyom a kertemet, akár úgy, hogy élettelen, tehetetlen anyagként elcipelnek, akár úgy, hogy riadt mozdulatlanságba dermedve, egy hordszékben ülve elvisznek, akár úgy, hogy saját erőmben bízva, felvetett fejjel, hanyag mozdulatok közepette elhagyom. Akkor még nem tudom, vajon fogom-e használni a szavakat, amelyekbe évek óta úgy fogózkodom, mint a madár röptéhez, amely repülésnek utasa is akad, a szép és kevésbé szép szárnyalások históriája, meg is kérdeztem egykoron magamtól, és akkor sem teszek egyebet, amikor jobbomon zizeg és pattogzik a vékony jégburkába foglalt sok rózsalevél, felcsap a kerti tó partja szálfüveinek grafitvonalai közül az évtizede e kertben élő sárga csőrű, fekete tollazatú rigó, s a nagyobbik, a nappali szobából megközelíthető terasz peremén csaholni kezd mindig éber kutyám. Ami a beszédet illeti, azt, amelyet magam mö-

gött hagytam, amelyre az ajtót zártam rá, semmi nem volt található benne, ami nem engem érintett volna, mégsem tekinthető érdeklődésre számot tartónak, s igazság szerint épp ez benne a rettenetes. És az, hogy valójában három-négy szóba beleférhetett minden, ha időként határozom meg, azaz ama közel tizenhat év, amely a pántján nehezen elforduló, tölgydeszkák-ból összerakott, dögnehez kertkapu megnyílása és a ház teliüveg ajtajának becsapódása közébe került, amelyben valamiként összetömörödve, semmi kis golyóbisokká gömbölyödve gurult szerteszét valamennyi sok eseményű vagy éppen eseménytelen napom, amelyek száma ötször fél *Ezeregyéjszakához* lett volt elegendő. De nemcsak időként határozhatom meg, hanem széles medrű eseményként, amely hirtelenjében szurdokba szorult folyóként nemcsak megemelkedett, hanem sodró vizűvé is vált, amolyan szirtek között ide és oda hevesen csapkolódó áradattá, amelyben nemhogy a halak, de maga a folyam sem érzi otthonosan magát, mutatja a gyorsan sodródó-kavargó zöld tajték a színén, az imbolygó tölciséreket képező hörgő örvények és a ködszerű pára, amely minden dologról leráspolyozta a szögleteket, dudorokat és éleket, hogy, amennyiben ez lehetséges, végezetül a dolgok kontúrjait is feloldja.

A szomszéd ház falának zöldes, harsogó moszatzöld foltja szörnyűen sürgette a választást, el innen, el ebből a végtelent felkínáló decemberi öröklétből, ahol díszlet a kiszáradtan is ereszig kapaszkodó s virágtobozait onnan alácsüngető komló, a mitológia örökzöld borostyánja, amelynek gacsos és göcsörtös a szára, bogba fásult a töve, s mellőle nyílik az a göröngyökkel kirakott nyílású üreg, amelyet a kutya kapart magának, hogy oda bújjon a szél, az időjárás, rideg élete unalma ellen, ahol felkutatta és rálelt a maga nyugalmlára, arra a félreismerhetetlen szagra, amely kizárólag az övé, zavartalanul és szennyeződéstől mentesen. A házfal vakolatának zöldes foltja tolmácsolhatatlan: amíg a kutya számára jelentésetlen, a kertnek is értelem nélküli, számomra öröm, emlékjegy, bár túlságosan hangsúlyos, ahogyan szemmagasságban elterpeszkedik, felajánlva önmaga pecsétjét, holott nem egyéb, diadalmaskodom a szemem fölött, szennynél, a kert sötét feléhez forduló szennyeződésnél, amelyet azzal, hogy nem veszem észre, ideje lenne körbekeríteni. Valahol megvan, talán délen, talán északon, talán keleten, talán nyugaton a kert, vagy legalább a maradványa, amelyből bármikor ismét fölépíthető a fala, kavicsolt ösvénye, futkorászásra alkalmas gyepe, mészkőből faragott madáritatója, valamint fái, bokrai, setét lombú növényei, de nem itt.

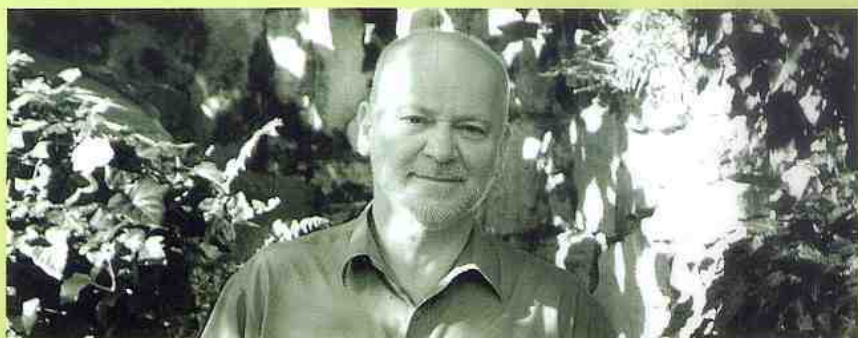
Elegendőnek mutatkozott a mindenség magába foglalására e kert, de ahhoz is, hogy elhagyjam, ha a legutóbbi hónapokban, pontosan augusztus bevégződése után, már nem találtam megfelelő alkalmat arra, hogy végigmenjek árnyékoktól homályos ösvényein, összeszedjem a szárazon alápergő, majd pedig a földre hullván néhány nap alatt átnedvesedő és rohadni kezdő, fanyar szagot árasztani kész leveleket, behúzzam az elhulajtott kőris-, hárs- és akáclombbal a márgától síkos, csupasz földfelületet, amelyek alatt vadhagymák bombái ketyegtek, mérve az időbeli távolságot

a tavasztól, s levágjam a gallyáról a pottyanni képtelen, kőhúsú birsalmát, amely egyik napról a másikra penészövekkel körbetekert múmiává aszalódott, s amelyet sem a mindent végigkopogtató cinegék, sem a vár keleti oldalát képező hegyi meredélyig eloldalgó város nagytermészetű szelei nem tudtak leszakítani s a földre vetni. Nem találtam pontos történetre akkor, sem pedig most, hogy kattant mögöttem az ajtó zárja, habár hirtelen kitekert keleti szőnyegként mögém terült e kertben kibontakozott múltam, egyszerűen azért, mert talán nem ébredt szükségem rá, amint nem volt igényem meglátni sem a hó alól is elővillogó ametisztfényű mirigyos őszirozsa elfektetett fürtjét, se a bangita illattól nehéz, ezért alácsüngő rózsaszín virágbogait, sem arra a díóáárnyra, amely setéten szokott nyárelőn elterülni a fűvön, de ilyenkorra már kizárólag az emléke marad meg, ott remeg finom szövésű, fekete páralapként fél méterrel az esős ősztől összeroncsolt, kutyarohangálások miatt kikoptatott s mára drótkefévé fagyott gyepek fölött. Nem láttam meg az elmúlt napokban a nedves-puha avart hirtelen átbökő hóvirágok zöld, százasszögszerű hajtásait sem, amelyek mereven bökdösték a nappal opálos-homályos fényhúsát, indulatosan átverték azt a levelekből összetapasztott bőrt, amely elhatárolta a setét földet a világos légtől, a sűrűt a hígától, a szagost az illatostól, holott a hullt havak lepedőjét is átütötték, s ahol fehérét átszúrták, ott, maguk állva a centrumokba, kör alakú foltokat képeztek, és nem látom meg hirtelenjében a jelenetet, amelyet teljes valósággal megtöltöttem.

Nem látom meg a kerten, hogy most hagyom el. Egyenrangú félként viselkedik, közömbösségbe burkolózik, s közönyét mintegy hitelesítette a téli délután valamennyi érzékelhető tulajdonsága. Bár az sem észrevehető, hogy a talpamtól a bokámig ólomszerű anyaggal töltöttek föl, s a nehezésem nem hátráltat, legfeljebb határozottá, férfiasabbá alakítja a szabadban megtett első léptemet. Azonos elbírálás alá esik a kert velem, nézzük ezt akármelyik oldalról – az enyémről vagy a kertéről – is, jóllehet a kert oldaláról inkább adódnak latba vethető érvek, benne elemibb, megvalósulni kész törvények nyilvánulnak meg, mint bennem, a hezitálás emberében. Együtt lehet élni az ereszből szünettelenül szivárgó vízcsorgással, ahogy azzal a pírrel is, amely a halántékomon terül el, amikor figyelmemet leköti a nézés választott feladata, felderíteni, hová is igyekszik a tetőről összefolyó, bádorgványúban összegyűlő és egy lyukon alácsorgó apró folyás, mert általa megtapasztalható, hogy mi mindent határoz meg ellentmondást nem tűrve a természet törvénye, de kell is, hogy megragadjam a csatorna kicsi nyílásán előbuggyanó vízben a szabálynak alávetettséget, mert annak érzékelése adja meg számomra az ítéletet, s nyújtja azt a döntést, amelyre olyannyira régen vágyom. A kert, mintha nem történne semmi, olyan. Nem lát, nem hall, nem szagol, nem tapint, s nem tart engem Istenként a tenyerén; hiába is, hogy én láttam, hallottam, szagoltam, ízleltem egykor, többnyire éppen a jobbomon most éppen jégből készült szkafanderében mocorgó rózsabokor által, s tartottam őt előrenyújtott kezem megnyíló tenyerén, oly puhán, mint tartani szokás azt, akit kedvelünk, avagy egykor

oly rajongóan szerettem. A kert egykor megszerzett magának, ezért aztán többet nem kíván számomra megmutatkozni. Ha szavakká formázom, ha leírom, akkor sem.

Nincs akaratom szöveggé válni, se szövegelőtti kavargó érzetté, olyan-ná, aki én éppen vagyok, avagy, ha úgy alakulna a sorsom, azzá, aki valaha is lehetek? De, mondhattam volt abban a pillanatban, amikor az ereszből szaporán alácsöppenő víz gömbjeit megláttam, s nem mondhatom mégsem most, hogy e gyémántként szikrázó csöppek egyre-másra rácsapódtak a bokornyí jégre, és maguk is azon nyomban jéggé váltak, s a vágy sem mutatkozott meg, meg tudott maradni tapintatosan közönyös-nek, ismeretségünk előtti kertnek, érdektelen vegetációnak, és lehet, ezt a szabadságnak kell tudnom. A függetlenségnek.

Géczy János új kötete a szerző elmúlt öt évben írt szövegeinek legjavát gyűjti egybe. Miközben a kötet írásai az esszé műfajából adódóan különféle gondolati utakat járnak be, meglepően egységes benyomást keltenek: egy ember belső életrajzává állnak össze, sajátos naplóként olvashatók. Alaptémáik – a személyes kultúra ismételt fölfedezése, az utazás, a megtalált vagy elveszített emberek, az elmerült és újra felbukkanó emlékek, élet és halál, élőlények és könyvek – az egyszerre konkrét és elvont értelemben vett saját kertből bontakoznak ki, és oda is térnek vissza.

ISBN 978 963 693 321 0

3400 Ft